Q. HORATII FLACCI

OPERA

INTERPRETATIONE ET NOTIS

LUDOVICI DESPREZ

IN USUM

SERENISSIMI DELPHINI

Q. HORATII FLACCI

OPERA

INTERPRETATIONE ET NOTIS ILLUSTRAVIT

LUDOVICUS DESPREZ

CARDINALITIUS SOCIUS AC RHETOR EMERITUS

JUSSU

CHRISTIANISSIMI REGIS

IN USUM

SERENISSIMI DELPHINI

AC SERENISSIMORUM PRINCIPUM

BURGUNDIÆ, ANDIUM, BITURIGUM

TOMUS PRIMUS

BASSANI

SUIS TYPIS REMONDINI EDIDIT

MDCCCXLIV.

SERENISSIMO

D E L P H I N O

Ensem dextra, læva librum tenens Iulius ille Divus quondam in numismate voluit effingi, cum hac epigraphe: EX VTROQVE CAESAR. *Sic Roma suum Imperatorem doctum æque et bellicosum ultro venerata est.*

Te, Serenissime Princeps, Gallia, Europa tota, pari elogio decoratum salutat; quem et Minerva suis artibus impense excoluit, et militari gloria certatim exornat Pallas; utraque lauros sponte affundit.

Obstupescat sane Germania, in quam prima armorum tuorum fulmina detonuerunt, tanto quidem fragore, ut totus adhuc Rhenus contremiscat, Aquila vero pavens haud volatum tentare ausit; imo lucem ac solem exinde refugiat.

Hinc attoniti mirentur hostes Philippoburgum, Moguntiam, tot alias urbes arcesque probe munitas brevi temporis intervallo et parvo conatu raptas et expugnatas: quin et hyemis et paludum et fluviorum difficultates tam facile victas. Vix certe quisquam posterorum credat hæc esse militiæ rudimenta duntaxat, et quasdam velut in campo Martio prolusiones.

Quid vero quod altera expeditione circumglomeratas improbe fœderatorum copias sic Galliæ finibus propulsasti, ut hostiles etiam regiones, appetens, propriis eorum commeatibus opibusque exercitum tuum abunde sustentaris ditaris-

que anno ferè integro; ipsos autem fame confectos et consumptos prope ad interitum redegeris? O Achillem Gallicum! O Ludovici Magni *incrementum illustre! O consummatæ jam virtutis ac militaris scientiæ magistrum! Sic per Te fracta nempe tot hostium contumacia. Sic Liliorum Francicorum splendorem non tueris modo, sed mire auges et amplificas.*

Ergo si viveret Horatius noster his temporibus, quam strenue Druso majorem celebraret! Quanto alacrius de Te, Serenissime Princeps, *prædicaret:*

Vindelici . . .
Sensere quid mens rite quid indoles
Nutrita faustis sub penetralibus
Posset.

Porro crescat interim, feliciter adolescat, bonis omnibus disciplinis instituatur atque firmetur triplex Regni spes et columen. Serenissimos dico Principes Burgundiae, Andegavensium, Biturigum *Duces: quos Tuarum atque* Ludovici Magni *virtutum æmulos universus orbis jam jamque sperat, reveretur, reformidat. Crescant il-*

li ad nostrum præsidium; dotibus regiis instruantur ad terrorem hostium; augeantur virtutibus ad Religionis firmamentum; denique his omnibus in dies inclarescant, ad Patris Avique gloriæ cumulum.

His quidem illos votis Franci omnes amantissime prosequuntur; dum Tu nova paras bella, novosque adornas triumphos. Ego demum obsequio studioque non ultimus saltem accinam:

Contende felix ad decus optimum,
Delphine Princeps, Gloria cui præit.
Quodcumque (sic fatis statutum)
Borbonium est, decet esse summum.

PRÆFATIO

Quo fato ultimus prodit qui inter primos Anctores censetur? Dicam, Lector. Horatius Romanis Proceribus gratiosus quondam, Principibus etiam Francis dudum sese avet insinuare. Opem ei suam præstitere tum illustrissimus Dux Montauserius, tum præstantissimus Ecclesiæ Meldensis Præsul Bossuetius, nec non Doctissimus Huetius Abrincensium Episcopus designatus: atque interpretandi et adnotandi provinciam duobus subinde viris eruditione conspicuis commiserunt. Ecce vero unum, dein et alterum abstulit invida mors. Tandem res ad me delata, damno, fatebor enim, publico. Ut ut est, æqui bonique consule, Lector, ut jam antea fecisti. Meas ad Juvenalem et Persium annotationes haud aspernatus ante annos fere septem, nunc ad Horatium accipe non minus accuratas, paullo vero copiosiores. Age, spatiare mecum non invitus per amœna hæc Musarum viridaria, ad argutos et dulces Venusini Cycni cantus, et ad elegantis admodum Satyrici festivos ac lepidos sales et sermones.

Q. HORATII FLACCI

VITA

(*a*) Quintus Horatius Flaccus in Venusio Apuliæ oppido natus est. (*b*) Patrem habuit libertinum, et exactionum coactorem. Salsamentarium scribunt aliqui: eo quod in altercatione quidam Horatio exprobraverit: *Quoties ego vidi patrem tuum brachio se emungentem?* Cujus dicterii meminit Tullius 4. ad Hercn. (*c*) Natalem ejus ponunt duobus annis ante conjurationem Catilinariam, L. Aurelio Cotta et Manlio Torquato iterum consulibus. (*d*) A patre Romam puer deductus, ibique honeste educatus, atque liberalibus disciplinis institutus est. (*e*) Orbilium grammaticum audivit. (*f*) Roma Athenas se contulit, Philosophiæ discendæ causa. (*g*) Athenis cum versaretur, annum ætatis agens vicesimum tertium, a Bruto abstractus ad civile bellum, ac Tribunus militum factus, Philippensi cladi interfuit. (*h*) Tum victus, et bonis exutus paternis, paupertate conflictatus ad poesim animum appulit. (*i*) Hinc Mœcenatis amicitiam demeruit: ac per cum subinde cum Augusto reconciliatus, utrique valde charus exstitit, et liberaliter ditatus. (*k*) Suetonio etiam teste, primum scriba Quæstorius fuit,

(*a*) Libro 2. Sat. 1. versu 35.
(*b*) Lib. 1. Sat. 4. et 6.
(*c*) Lib. 3. Od. 21. Epod. 13.
(*d*) Lib. 1. Sat. 6 Lib. 2. Epist. 2. v. 41.
(*e*) Lib. 2. Epist. 1.
(*f*) Lib. 2. Epist. 1.
(*g*) Lib. 2. Od. 7. Lib. 3. Od. 14. Lib. 1. Sat. 6. v. 48.
(*h*) Lib. 2. Epist. 2.
(*i*) Lib. 1. Od. 18. Lib. 3. Od. 16. Epod. 1.
(*k*) Lib. 2. Sat. 6. vers. 36.

post veniam ab Augusto impetratam. (*a*) Animo erat a tumultibus urbanis alieno, secessumque amabat. Apud Sabinos autem libenter morabatur in fundulo suo, quem describit lib. 1. Epist. 16. (*b*) Hinc scribendarum epistolarum munus ab Augusto oblatum detrectavit. (*c*) Victus frugalitatem cum munditia dilexit. (*d*) Fuit corporis habitu brevi et obesus. De ingenii scriptorumque elegantia nihil est, quod dicam, cum tot sæcula non sine admiratione prædicaverint junctam ab eo in carminibus Anacreontis suavitatem cum Pindari virtute et sublimitate: in sermonibus vero eam dicacitatem urbanam, qua nihil solertius et sagacius. Mortuus est an. ætatis 57. Erravitque librarii manus ex Suetonio scribentis 59. (*e*) Augustum hæredem palam nuncupavit. Humo conditus est in extremis exquiliis, juxta Mœcenatis tumulum.

(*a*) Lib. 1. Sat. 6. Lib. 1. Epist. 10.
(*b*) Sueton. in vita Horatii.
(*c*) Lib. 1. Od. 31. Lib. 2. Sat. 6. Lib. 1. Episl. 5.
(*d*) Lib. 2. Sat. 3. Lib. 1. Epist. 4. et 20.
(*e*) Sueton. cit.

TESTIMONIA VETERUM SCRIPTORUM

DE HORATIO

Ovid. lib. 4. Trist. Eleg. 10.

Et tenuit nostras numerosus Horatius aures,
Dum ferit Ausonid carmind culta lyrd.

Pers. Sat. 1.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

Martial. lib. 8. Epig. 18.

Sic Maro nec Calabri tentavit carmina Flacci,
Pindaricos posset cum superare modos.

Petron. Satyr.

Homerus testis & Lyrici, Romanusque Virgilius, & Horatii curiosa felicitas.

Lucan. Poem. ad Calp. Pisonem.

Ausoniamque chelyn gracilis patefecit Horati.

Quint. lib. 10. cap. 1.

Multo est tersior ac purus magis Horatius, & ad notandos hominum mores præcipuus ... Lyricorum idem Horatius fere solus legi dignus. Nam et insurgit aliquando, & plenus est jucunditatis & gratiæ, & variis figuris et verbis felicissime audax.

Auson. ad Nepotem.

Te præunte, nepos, modulata poemata Flacci,
Altisonumque iterum fas est didicisse Maronem.

D. Hieron. Præfat. in Chron.

Quid psalterio canorius? quod in morem nostri Flacci & Græci Pindari, nunc Iambo currit, nunc Alcaico personat, nunc Sapphico tumet, nunc semipede ingreditur.

Sidon. Apoll. Epist. ad Lamprid.

In Lyricis Flaccum secutus nunc ferebatur in iambico citus, &c. Et alibi.
stylus aut Maronianus,
Aut quo tu Latium beas Horati,
Alcæo potior lyristes ipso.

Comment. vet.

Horatii satira inter Lucilii & Juvenalis satiram media est. Nam & asperitatem habet ut Lucilius, & suavitatem ut Juvenalis.

J. Lips. Epistolic. Quæst. lib. 2. Epist. 9.

Horatius in Satira placidus, lenis, quietus, monet sæpius quam castigat, sed ita præclare tamen hoc ipsum, ut in ea parte & arte nihil possit supra eum.

QUINTI
HORATII FLACCI
CARMINUM
SEU
ODARUM LIB. I.

AD MŒCENATEM

ODE I.

Alios aliis rebus duci : se laude Poeseos præsertim Lyricæ.

Mæcenas, atavis edite Regibus,

INTERPRETATIO

O Mæcenas orte a majoribus proceribus,

ANNOTATIONES

Ode est monocolos, seu unius metri. Versus omnes Chorimbicoi, Asclepiadei, Tetrametri acatalecti; constant ex Spondæo, duobus Choriambis, & Pyrrhichio vel Iambo, sicque scandere licet :

Mœcē | nās ătăvis | ēdĭtĕ rē | gĭbus

vel isto modo facillori,

Mœcē | nās ătă | vīs | ēdĭtĕ | rēgĭbus

1. *Mæcenas.*) Ex antiquis marmoribus Græcisque auctoribus constat ita scribendum hoc nomen, non, *Mæcænas*, ut quidem e vulgo. Vide Cœl. Rhodig. lib. 22. cap. 16. *Mæcenas equestri sed splendido natus genere, non minus Agrippâ, Cæsari charus.* Vedi Paterc. *Vir ingeniosus, & magnum exemplum Romanæ eloquentiæ daturus, nisi illum enervasset felicitas*, inquit Senec. epist. 19.

Atavis.) Ex Non. Marcell. quasi *avi tata*, id est, pater. Avi proavus proprie atavus dicitur. Plaut. Pers. Sen. 2.

Pater, avos, proavos, abavos, atavos, tritavos. Qui his superiores sive anteriores sunt, majores appellantur.

Edite regibus.) Id est, viris principibus : quicquid garriant nonnulli de Etruriæ Regibus: quamvis etiam illorum nescio quam & quo nixam fundamento seriem contexant; ut Mœcenati pater fuerit Menodorus, avus Menippus, Cæcina proavus, Volturenus abavus, Titus atavus, Turrhenus tritavus, Elbius majorum primus, &c. Certe divites quosque & primarios viros nuncupari aliquando Reges, constat ex auctoribus tum profanis, tum etiam sacris. Vide infra Od. 20. v. 5. ibique Annot. lib. 3. Od. 29. *Tyrrhena Regum progenies.*

O & præsidium, & dulce decus meum:
Sunt quos curriculo, pulverem Olympicum
Collegisse juvat: metaque fervidis
Evitata rotis, palmaque nobilis

INTERPRETATIO

et meum columen, et chara mea gloria: sunt plerique *qui decurrentes gaudent conspergi pulvere Olympico, et* quos *meta non tacta rotis*

ANNOTATIONES

2. *O & præsidium.*) Mæcenas fuit salutis atque dignitatis auctor ac defensor apud Augustum, non Horatio tantum, sed & Virgilio, Propertio, aliisque viris litteratis præsidium ac tutela. Vide lib. 2. Od. 8. Tanta vero Mæcenatis apud posteros fama exstitit, ut ad omnes Eruditorum Patronos id nominis transierit, quorum ex munificentia atque ope scientiarum fata pendere videantur.

Dulce decus meum.) *Decus* ex nobilitate: *dulce*, ex familiaritate viri Principis. Hoc pertinet quod ait Persius Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, &c.

5. *Sunt quos, &c.*) Alii gymnicis exercitationibus impense student, alii agriculturæ, alii navigationi & mercaturæ, alii militiæ; alii venationi, &c.

Curriculo.) Pro curru, vel ipso cursu, vel etiam loco, in quo decurritur, accipitur ista vox.

Pulverem Olympicum collegisse juvat.) Decurrendo stadium, sive Romæ in Circo, vel in Campo etiam Martio; sive apud Græciam in Ludis illis solemnibus, qui toties orbis frequentia celebrabantur, in quibus pentathlon, sive quinquertium, id est, quintuplex certamen, Jaculatio, disci jactus, stadii cursus, Saltus, Palæstra: sive mavis, Cursus, Pugilatus, Discus, Cestes, Lucta. Stadium longum erat pedes sexcentos. Victores Olympionicæ vocabantur, coronabantur, laudabantur; vacatione munerum curæ ac tutelæ, perpetuaque immunitate donabantur, adeo ut Olympionicem esse censeretur aliquid majus quam Romæ de hostibus triumphos. Quatuor apud Græcos ejusmodi celebres Ludi erant, Olympici, Pythii, Isthmii, Nemei. Annui quidam, ut Pythii; quinquennales Olympici & Isthmii, Nemei tertio quoque anno fiebant: plerique dies quinque durabant. Ab Olympicis Ludis nuncupatæ sunt Olympiades ea spatia seu intervalla duas inter Ludorum celebrationes comprehensa. Institutos fama est Ludos Olympicos anno 4400. ab Hercule Cretensi quidem, in honorem Pelopis, juxta flumen Alphæum, ad delubrum Jovis in Achaja, juxta Pisam & Elidem, in campo cui Olympiæ nomen. Victoribus oleagina dabatur corona. Vide Virg. Georg. 3. vers. 18. & seq. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 17. Pythii Ludi fiebant in honorem Apollinis ob interfectum Pythonem serpentem. Coronabantur lauro victores. Isthmici Theseo dicati Neptuno, vel Herculi, vel Melicertæ seu Palæmoni, (nam variæ sunt opiniones) in Isthmo seu in angustiis faucibus Corinthiacis. Victorum corona e pinu erat. Denique Nemei Ludi celebrabantur vel in gratiam Herculis ob occisum in Nemea silva leonem prodigiosæ magnitudinis, apud Cleonas Achaiæ civitatem in Peloponnesu; vel, ut alii volunt, propter Archemorum Lycurgi puerum in Nemea sylva defunctum. Victoribus ex apio corona conficiebatur. In istis omnibus Ludis præter exercitationes corporis, erant & ingenii certamina, videlicet poetarum victores heroas & athletas certatim laudantium. Vide Pindarum. Olympicis agona Musicum addidit Nero, qui & in iis non bigis sed decemjugi curru aurigavit, victoriamque tulit. Sylla Olympiade 175. athletas & reliqua ex Olympiis certamina Romam traduxit. Alex. ab Alex. ante cit.

4. *Metaque.*) *Meta* lapis est, vel congeries quædam in acumen fastigiata, seu a lato in acutum erecta, circa quam currus, seu bigæ vel quadrigæ, seu etiam in mari naves cursum flectebant. Ovid. Met. 10.

Metasque imitata cupressus.

In circo Romano metæ primum ligneæ, ab Imperatore Claudio factæ demum auratæ sunt. Alex. ab Alex. cit.

Fervidis evitata rotis.) Præcipuus erat labor & summa cautio in curuli certamine, ne in flexu currus impingerent ad metam ac diffringerentur. Apud Hom. Iliad. λ. Nestor Antilochum filium erudiens monet cavendum ut rotæ modioles summos quidem metam attigisse videatur, sed lapidis tactum vitet, ne vulnerentur equi, currusque disrumpatur. Ergo non abs re in Olympicis nobilissima putabatur ea victoria curulis agonis. Patet ex Herodoto & Pindaro. Porro circa metam currus agitari debebant septies. Auson. Epitaph. 35.

Prosphore clamosi spatiosa per æquora Circi
Septenas solitos victor obire vias ...

Propert. lib. 2. Eleg. 25.

Aut prius infecto deposcit præmia cursu,
Septima quam metam triverit ante rota.

Græci duodenum flexum notant. Pindar. Olymp. Od. 3. δωδεκάγναμπτον τέρμα & Pyth. Od. 5. τεθρίππων δυωδεκαδρόμων τεμένος, Non prætermittam hic veterem Britannorum in regendis curribus bellicis industriam ac solertiam, ad quam usu quotidiano & exercitatione assuescebant, *ut in declivi ac præcipiti loco incitatos equos sustinere, ac brevi moderari & flectere, & per temonem currere, & in jugo insistere, & inde se in currus recipere cito possent.* Cæsar Bell. Gall. lib. 4. cap. 33. meminit & Juvenal. Sat. 6. v. 126.

5. *Palmaque.*) Athletis qui Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia vicissent, Græci tantos honores tribuebant, *ut non modo in conventu stantes cum*

Terrarum Dominos evehit ad Deos.
Hunc, si mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus:
Illum, si proprio condidit horreo
Quidquid de Lybicis verritur areis,
Gaudentem patrios findere sarculo
Agros; Attalicis conditionibus
Nunquam dimoveas, ut trabe Cypriâ
Myrtoum pavidus nauta secet mare.
Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens; otium & oppidi

INTERPRETATIO

calidis, ac illustris victoria extollit ad Deos orbis moderatores. Hunc, si conventus Romanorum inconstantium certatim evehit ad maximas dignitates: illum si congessit in suum granarium quidquid colligitur ex areis Libyæ; gestientem scindere sarculò rura paterna, nunquam deducas de proposito, *etiam promissione opum Attali, ut nauta timidus findat navi Cypria* undas *pelagi Myrtoi. Mercator timens Africum* ventum *pugnantem* cum *aquis maris Icarii, commendat quietem, et agros sui pagi; paullo post* tamen *resarcit na-*

ANNOTATIONES

palma & corona ferrent laudes; sed & cum revertarentur in suas civitates quadrigis triumphantes invehantur, atque vectigalibus a Republica constitutis totius vitæ spatio fruantur. Hæc Vitruv. lib. 4. Palmo vero signum victoriæ passim epud omnes statoitur, ex Plutarcho, propterea quod ea ast ejus oeture ligni, ut urgentibus opprimentibusque minime cedat. Unde est illud Alciati Epigramma.

Nititur in pondus palma, & consurgit in altum:
Quo magis premitur hoc mage tollit unus.

6. *Terrarum dominos.*) Ista verba quidam accipiunt de Romanis, qui fuarint victores in Ludis Circenaibus, scilicet ob illud Virgilii, *Romanos rerum dominos;* nonnulli referunt ed vitam & fortuoam Olympionicarum beatissimam, quæ & io proverbium ebiit. Melios tamen alii ad ipsos *Deos* orbis domioatoras.

Evehit ad Deos.) Ad Deorum felicitatem vidatur avehere. Hinç & lib. 4. Od. 2. v. 18. *calestes* eppellantur Olympionicæ.

7. *Mobilium.*) Quidam *Nobilium*, lag. At illud eptissimum populi epithetum. *Quiritium*, e Romulo, qui post mortem & apotheosim Quirinus vocatus, Quiritas Romani sunt dicti;

Sive quod hasta quiris priscis est dicta Sabinis.
Ovid. Fast. 2.

8. *Tergeminis honoribus.*) Amplissimis, Tribunatu, Quæstura, Ædilitata, Prature, Consulatu, Censura, Dictatura. Alii intelligunt iteratos Magistratus; nonnulli sublatos & congeminatos plausus in theatro, quales Mæcenati gratulatur Horatius Ode 20. hujus libri.

10. *Libycis.*) Martial. lib. 6. Epig. 86.

Possideat Libycas messes, &c.

apud Pindarum *Λιβύα πυροφόρος. Libya tritici ferax:* Claudian. da Laudib. Stilic. *Spicis insignis Africa* dicitur.

Areis.) Verro de Ling. Lat. 4. *ubi frumenta secta terantur & arescunt.* Festus vero ait esse *locum vacuum, quasi exarverit, & non posse quidquam generare.* Hinc & areæ vocantur loca in urbe pura, vacua, nullisque ædificiis occupata.

11. *Sarculo.*) Rusticum est instrumentum in modum falcolæ incurvum, quo segetes noxiis harbis internascentibus leviter scalpendo expurgantur. Gallice *un sarcloir*. Sarrire, *sarcler*.

12. *Attalicis conditionibus.*) Opulentissimis scilicet illis: vel toto Asiæ regno, ubi Attalus Pergami rex floruit opibus tantis quidem, ut earum hæredem non alium quam Populum Romanum indicarit e se instituendum. Hinc & splendide quælibet nominantur Attalica. Propert. lib. 2. Eleg. 13.

Nec sis in Attalica mors mea nixa thoro.

De Attalo plura l. 2. Od. 18. Vide Justin. l. 36.

13. *Trabe Cypriâ.*) Navi fabricata ax optimis lignis, qualia ædificendis navibus eptissima reperiuntur in Cypro Mediterranei maris insula, de qua postea fusius ad Od. 3. v. 1. *Trabs* Isidoro lignum unum quod transversum continet utrumque parietam. Festo duo ligna compacta; hinc trabica pro navi.

14. *Myrtoum.*) Pars Ægai maris Eubœæ proxima, sic appellatur ax Plinio, ab insula parva, quæ hodie *Mandria*, olim *Myrtos*. Fabulatores volunt sic eppellari e Myrtoo quondam in mare istud præcipitato; vel a muliere Myrtone. Porro illud præ cæteris mare hic afferri videtur, quia naufragiis infestum nautis pavorem injiciat, vixque citra periculum navigari queat, ob crebras insulas & scopulos.

15. *Icariis fluctibus.*) Hodie *mar di Nicaria*, Ægai pars ad Samem ac Dalum insolas, nomen habuit ab Icaro Dædali filio, in illud delapso. Ovid. Fast. 4.

Transis & Icarium lapsas ubi perdidit alas
Icarus, & vasta nomina fecit aqua.

Africum.) Ventum ab Africa flantam, vernacule *Sud-ouest*, inter meridiam & occasum. Virgil.

Laudat rura sui: mox reficit rateis
Quassas, indocilis pauperiem pati.
Est qui nec veteris pocula Massici,
Nec partem solido demere de die
Spernit: nunc viridi membra sub arbuto
Stratus, nunc ad aquæ lene caput sacræ.
Multos castra juvant; & lituo tubæ
Permistus sonitus, bellaque matribus
Detestata. Manet sub Jove frigido
Venator, teneræ conjugis immemor,
Seu visa est catulis cerva fidelibus,
Seu rupit teretes Marsus aper plagas.
Me doctarum hederæ præmia frontium
Dîs miscent superis: me gelidum nemus,

INTERPRETATIO

ves laceras, paupertatis impatiens. Est alius *qui non contemnit cyathos* vini *Massici veteris, neque detrahere aliquot horas ex die integro, modo jacentes habens artus sub arbuto virenti, modo ad originem placidam fontis sacrati. Militia placet multis, sonusque buccinæ lituo mixtus, et bella matribus execranda. Venator oblitus delicatæ uxoris moratur sub aere frigenti, sive canes fidi conspexerunt cervam, sive aper Marsus fregit retia rotunda. Hederæ* vero, *merces doctorum capitum, me collocant in-*

ANNOTATIONES

Creberque procellis Africus.

17. *Laudat rura.*) Mercator rusticam laudat vitam, dum ingruit tempestas; at transacto periculo, negotiationem cogitat statim ut prius lucro inhians.

19. *Massici.*) In Massico monte Campaniæ crescebat optimum vinum. Nominisque & rvarum nobilitas perdurat etiamnum. Valde austerum, & stomacho robur dare dicitur. Aten. lib. 1. c. 21.

20. *Partem solido demere de die.*) Ad genio indulgendum, intermissis negotiis ac seriis occupationibus.

21. *Arbuto.*) Gallici, *arboisier*.

22. *Sacræ.*) Singulis fontibus præesse Nymphas & quædam Numina creditum pridem. Hinc illis victimæ & libamina florum ac vini. Vide lib. 3. Od. 13.

23. *Lituo tuba.*) Lituus minor tuba est & incurvus, insigne augurum, ex Gell. lib. 5. c. 8. tuba directa, sic a tubo quem refert appellata, gravi sono pedites excitabat, lituus autem acuto clangore equites.

Ovid. Metamorphos. 1.

Non tuba directi, non æris cornua flexi.

24. *Bellaque matribus detestata.*) Per quæ nempe orbantur viris ac filii.

25. *Manet sub Jove frigido Venator.*) Cic. Tusc. 2. n. 40. *Consuetudinis magna vis est. Pernoctant venatores in nive: in montibus uri se patiuntur.*

Sub Jove.) Jovem pro aere usurpari docet Macrobius. Varro ex Ennio, *Istic est is Jupiter, quem Græci vocant aera, qui ventus est & nubes, imber postea, atque ex imbre frigus, ventus post, fit aer denuo, &c.*

27. *Catulis fidelibus.*) Cicer. de Nat. Deorum 2. n. 158. *Canum tam fida custodia, tamque amans dominorum adulatio ... tam incredibilis, ad investigandum sagacitas narium, tanta alacritas in venando, quid significat aliud, nisi se ad hominum commoditates esse generatos?* Vide Ælian. lib. 19. cap. 11. de animal. Huc spectat quod aiunt quidem venatici canes, qui visu melius quam olfactu feras consectantur. Gall. *chasseur à vue*. Sunt porro fideles ii qui a recta præda non aberrant in adventitiam. Gall. *qui ne prennent point le change*; ou *qui gardent le change*.

28. *Teretes plagas.*) Solent venaturi silvas ,telis ac linteis circumdare, quibus feræ concludantur. *Teretes*, tereti fune confecta retia.

Marsus aper.) Apud Marsos Italiæ populus Sabinis affines silvæ plurimæ, in quibus venatio frequens.

29. *Doctarum hederæ præmia frontium.*) Hedera coronabantur Poetæ eximii, quique in certamine ingenii & industriæ victores fuerant: vel quod æternitatem & immortalitatem carminis designet perpetuus ille viror hederæ, quemadmodum & lauri: sive quia Poetæ Baccho perinde ac hedera sacri sunt, ob enthusiasmum, quo Bacchantium more interdum corripiuntur: vel potius ob vini ad condenda carmina utilitatem. Unde noster postea asseret non posse diu placere aut vivere carmina *quæ scribuntur aquæ potoribus*.

Virgil. Eclog. 7.

Pastores hederâ crescentem ornate Poetam.

30. *Dis miscent superis.*) Felicitate me similem Diis faciunt, ac perinde beatum, ut qui divinos honores consequuntur.

Nemus.) Quippe quod meditando & conscribendis versibus aptissimum. Nam

Carmina scribentis secessum & otia quærunt.

Nympharumque leves cum Satyris chori,
Secernunt populo; si neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.
Quod si me Lyricis Vatibus inseres,
Sublimi feriam sidera vertice.

INTERPRETATIO

ter summos Deos: me silva frigida, et celeres choreæ Nympharum cum Satyris, segregant a vulgo, si neque Euterpe fistulas coercet, neque Polyhymnia dedignatur intendere lyram Lesbiam. Quod si me annumeres Poetis Lyricis, cælum attingam excelso capite.

ANNOTATIONES

Hinc & in iis locis constituuntur Nymphæ cum Satyris choros ducentes, id est, profundæ & eruditæ cogitationes doctis viris se immiscentes & insinuantes.

31. *Satyris.*) De his postea lib. 2. Od. 19. Rustica Numina sunt, quorum superna pars corporis humanam effigiem, inferior caprinam exhibebet: ceterum rerum omnium cognitionem habere atque hominibus impertire Satyri, Fauni, Silvani existimati sunt. Patet ex Virgilii Ecloga 6 in quâ Silenus de abstrusiori rerum naturâ & origine solerter disserit. Vide Luciani Dialog. 26. cui titulus, *Dionysus*. Diodor. Sicul. Plin. l. 7. c. 2. Satyri humano capite, sed cornuto calvoque, acutis auribus, depressis naribus, villoso corpore ab antiquis pinguntur. Plutarchus in Syllæ vita refert, per Thessaliam & Macedoniam ad mare descendente Syllâ, non longe Dyrrachio vicinaque Apolloniâ, apud Nymphæum sacrum quemdam locum, colle virenti ac rivulis amœno obdormiscentem Satyrum, qualem Poetæ Pictoresque effingunt, captum fuisse: qui perductus ad Syllam per varios interpretes interrogatus, quis esset; nihil quod intelligi posset respondit; tantum vocem asperam hinnitu equino & hirci balatu mixtam edidit. Quo astantes ipseque Sylla obstupefacti Satyrum dimiserunt. Sanctus autem Hieronymus in vitâ Pauli Eremitæ scribit, temporibus Constantini visum toti Alexandriæ populo Satyrum: præterea sancto Antonio apud eremum occurrisse homuncionem aduncis naribus, fronte cornibus asperâ, cui extrema corporis in caprarum pedes desinerent: interrogatum vero quis esset, respondisse: mortalis ego sum, unus ex eremi incolis, quos delusa Gentilitas Faunos, Satyrosque appellat & colit.

32. *Secernunt populo.*) Supra vulgi humilem imperitamque turbam attollant, ac velut sacrum a profano segregant. lib. 3. Od. 1.

Odi profanum vulgus & arceo.

Si neque tibias Euterpe cohibet, &c.) Si modo mihi suam opem non negent Musæ. Tibiæ pridem confactæ ex ossibus crurum seu tibiarum gruis, cervi, &c. hinc nomen. Vide Scaliger. poetic. lib. 1. cap. 20. Porro *Euterpe*, Musarum una, tibiarum inventrix dicitur, nomen autem sortita a cantus suavitate & a delectando: εὖ *bene*, τέρπειν *delectare*. Auson. Eclog. de Musis.

33. *Polyhymnia.*) Hæc inter Musas id muneris obtinet, ut multos canat hymnos, virorumque insignium laudationibus præsit. Unde nomen ei factum. Ita, inquam, scribunt Ovid. Fastor. 5. Herod. lib. 7. &c. Aliis *Polymnia* a multiplici rerum memoria dicitur.

34. *Nec Lesboum refugit tendere barbiton.*) Si mihi concedat facultatem optimi Carminis Lyrici, qualem habuerunt Alcæus & Sappho e Lesbo Insula oriundi, de quibus postea hujus lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

Barbiton.) Instrumentum musicum multas habens chordas: Anacreontis inventum facere videtur Horatius, Od. 32. seq.

35. *Quod si me, &c.*) Si tuum, o Mæcenas, accedat mihi judicium, sique me pronunties inter Poetas Lyricos dignum recenseri, tum me Diis parem existimabo.

Lyricis.) Apud Græcos novem Poetæ Lyrici celebrantur, Pindarus, Alcæus, Sappho, Stesichorus, Ibycus, Bacchilides, Simonides, Alcman, Anacreon. Apud Latinos Horatius princeps ac prope unicus. Huic addit Cæsium Bassum Quintilianus lib. 10. cap. 1.

36. *Sublimi feriam sidera vertice.*) Platonicorum erat sententia, Poetam infra Deum, & supra hominem esse.

AD AUGUSTUM CÆSAREM

ODE II.

Deos omnes Romanis iratos esse, ob cædem Julii Cæsaris, totamque Imperii spem in Augusto esse.

Jam satis terris nivis, atque diræ
Grandinis misit Pater: & rubente
Dexterâ sacras jaculatus arces,
Terruit urbem:
Terruit gentes, grave ne rediret
Sæculum Pyrrhæ nova monstra questæ;

INTERPRETATIO

Jupiter *jam in terras immisit sat nivis et horrendæ grandinis: vibransque fulmina in sacras arces manu flammata, Romæ terrorem incussit.* Alias etiam *nationes fecit timere ne rediret triste tempus Pyrrhæ conquerentis ob prodi-*

ANNOTATIONES

Ode est dicolos tetastrophos. Tres quiqoa priores versus sunt Sapphici. Constaut e trochæo, spondæo, dactylu, & doobos trochæis. Et sic scaoduntur:

Jăm să | tĭs tēr | rĭs nĭvĭs | ātquĕ | dīræ |

Quartus est Adonicus, e dactylo & spondæo.

Tērrŭĭt | ūrbēm.

1. *Jam satis, &c.*) Optime Turnebus lib. 6. cap. 8. prodigia Cæsaris mortem secuta offensionem Deorum & iram ostendentia; atque augurium civilium deinceps bellorum eventumque portendentia Horatius commemorat: cum autem solerent prodigia & portenta procurari & expiari; itaque Deorum obsecrationibus placari, utrumque in ea Ode reperies. Porro funestum ac dirum ostentum erat, cum ædes sacræ de cælo tangebantur. Cic. de Divin.

Nam Pater altitonans stellanti nixus Olympo,
Ipse suos quondam tumulos ac templa petivit,
Et Capitolinis injecit sedibus ignes.

Nivis atque diræ grandinis.) Postquam a Cassio & Bruto Julius Cæsar in Senatu interfectus est, nivis & grandinis tempestates prodigiosæ aliaque portenta acciderunt. Tiberis quoque exundans urbem agrosque fœdavit. De quibus fuse Appianus lib. 4. Dio lib. 47. aliique. Illa vero prodigia a Diis velut immissa in ultionem occisi Principis, adulatorie noster, aliique ejus sæculi Poetæ scripserunt, Augusti gratiam captantes, qui *omnium bellorum initium & caussam hinc sumpsit, nihil convenientius ducens quam necem avunculi vindicare, tuerique acta.* Sueton. Octav. c. 10. Idque pro concione voverat, teste Dione lib. 45. Idem Sueton. cap. 29. *Exstruxit ædem Martis Ultoris ... quam bello Philippensi pro ultione paterna suscepto voverat.*

Nivis.) Ingens nivium copia fecit eluvionem Tiberis, adeoque portenti loco habita est. Frustra ergo Scaliger Hypercrit. locum hunc Horatii redarguit.

Diræ grandinis.) Quoties erat grando solito major, lapidibus pluisse dicebant veteres & prodigium censebant, procurabantque. Tit. Liv. pluribus locis.

3. *Sacras jaculatus arces.*) Magna tunc Jovis ira, cum nec sibi sacratis parcit ædibus. Hinc vero portendi rerum mutationem credebant olim, teste Dione & aliis: Seneca quæst. natural. l. 2. c. 41. *Prima,* inquit, *manubia* (Tuscum est vocabulum, & significat fulmen; ne quid te remoretur, Lector) *monet & placata est, solinsque Jovis arbitrio mittitur. Secundam mittit Jupiter quidem, sed ex consilii sententia: nam duodecim advocat Deos: quæ manubia prodest, at non impune. Tertiam idem mittit, sed adhibitis in consilium Diis quos Superiores vocant: & manubia hæc tecta incendit & vastat, mutatque statum privatum & publicum quem invenit, &c.*

Urbem.) Romam, antonomastice; urbium scilicet principem.

6. *Sæculum Pyrrhæ.*) Diluvium simile Deucalionæo. Eluviones fuere plures, testibus Euseb. Hier. Isidoro, & aliis. Una mensium novem sub Ogyge prisco: altera Niliaca unius mensis sub Hercule & Prometheo Ægyptiis: tertia duorum mensium sub Ogyge Attico: quarta mensium trium in Thessalia tempore Deucalionis & Pyrrhæ: quinta sub Proteo Ægyptio. Has Poetæ nonnunquam jungunt confunduntque, imo his tribuunt ea quæ ex sacris codicibus acceperant de universali diluvio, quod describit Moses Gen. c. 6 & seq. Sic & alii pariter Ethnici. Apollodor. lib. 1. *Ubi Jupiter,* inquit, *æneam prolem tollendam censuit, Deucalion Promethei consilio fabrefactâ e lignis arcâ, repositisque in ea rebus ad vitam necessariis, in-*

Omne cum Proteus pecus egit altos
Visere montes:
Piscium & summâ genus hæsit ulmo,
Nota quæ sedes fuerat columbis;
Et superjecto pavidæ natarunt
Æquore damæ.
Vidimus flavum Tiberim, retortis
Litore Etrusco violenter undis,
Ire dejectum monumenta Regis,
Templaque Vestæ:
Iliæ dum se nimium querenti
Jactat ultorem, vagus & sinistrâ
Labitur ripâ, Jove non probante:

INTERPRETATIO

gia inaudita: quando Proteus totum armentum duxit in excelsos montes, atque piscium genus adhæsit ulmi fastigio, qui locus fuerat columbis cognitus: nec non damæ timidæ nataverunt in mari superfuso. Aspeximus flavum Tiberim ire prostratum monumenta Regis Numæ, *et ædem Vestæ, aquis magno impetu reflexis a ripa Tusciam spectante: dum hic fluvius Jove indignante nimium indulgens uxori Iliæ dolenti præter modum, se vindicem ostentat, atque in lævum li-*

ANNOTATIONES

gressus in eam est cum Pyrrha uxore: tum Jupiter effusis large imbribus maximam Græciæ partem cooperuit; ut quicquid mortalium illic fores, interierit, præter admodum paucos. Plutarchus de animant. comparat. refert columbam arcâ emissam Deucalioni nunciam tempestatis fuisse, cum remearet; serenitatis, cum evolaret.

Pyrrha.) Pyrrha uxor Deucalionis Thessaliæ Regis: qui duo tantum fuere superstites ex eluvione; naviculâ emergentes in Parnassum, cæteris montibus aqua submersis. Subinde vero consuluerunt Oraculum, quo pacto genus humanum possit reparari: acceptoque responso, jactis post tergum lapidibus id præstiterunt. V. Ov. Metam. 1. Virg. Eclog. 6. Juven. Sat. 1. v. 81. & seq. &c. Thessalica illa contigit eluvio annis fere quindecim ante Hebræorum ex Ægypto egressum; ut volunt quidam non absurde.

7. *Omne cum Proteus, &c.*) Proteus custos Phocarum Neptuni, in eo diluvio, inquit Poeta, gregem suum, seu vitulos marinos deduxit in altos montes, qui prius vel in aquis, vel in ripa duntaxat degebant. Sunt enim ἀμφίβιοι Phocæ.

9. *Piscium & summâ genus hæsit ulmo.*) Fluctibus terra superfusis, pisces arborum summo cacumini, supremisque fruticibus adhærebant.

10. *Nota quæ sedes fuerat columbis.*) At *vix hoc persuadeat rerum naturæ consultis*, inquit Scaliger. Quasi vero hæ palumbes non hic intelligi queant, quas in arboribus constat nidificare. Quid porro quod scribit Suetonius Octav. c. 94. Cæsare sylvam cædente, arborem palmæ in omen victoriæ servari jussam, e qua soboles enata paucis diebus sic adolevit, ut non modo æquipararet matricem, sed & obtegeret, *frequentaretarque columbarum nidis*.

13. *Flavum Tiberim.*) Seu ex eluvione tusbidum, ut fit, seu quod, ut scribit Virg. Æneid. 7.
Vorticibus rapidis, & multâ flavus arenâ.

Retortis litore Etrusco violenter undis.) Retroactis Romam versus aquis, repulsisque ab ostio maris Tyrrheni sive Etrusci, in quod influit: qua exundatione vastitatem urbis visus minari Tiberis. Huc pertinet quod refert Dio lib. 45. flumina quædam in Italiâ contrarias in partes fluxisse, Augusti temporibus, piscesque innumerabiles e mari in continentem ejectus per ostia Tiberis.

15. *Monumenta regis.*) Numæ Pompilii, secundi Romanorum Regis Palatium, quod & Curia Pompiliana & Regia vocabatur. Intelligunt alii cætera Numæ opera seu monumenta publica.

16. *Templaque Vestæ.*) Ex Dionys. Halic. l. 2. Templa duo Romæ habebat Vesta, alterum a Romulo, alterum a Numa Pompilio conditum medio spatio Capitolium inter & Palatium, unis mœnibus utroque colle incluso.

Templa.) Abusive pro æde, quæ non erat augusta, sive augurio consacrata, at augustum erat illius atrium.

Vestæ.) Ejus ædes erat sotunda, quod terra, quæ sotunda est, Vesta dicta fuit, quippe quæ rebus omnibus vestitur: vel quia vi sua stat. Alii aliter. Vide Cic. de Nat. Deor. 1. num. 67.

17. *Iliæ.*) Matri Romuli, suæ uxori, conquerenti de nece Julii Cæsaris sibi consanguinei. Ilia jussu Amulii in Tiberim, ut volunt quidam, præcipitata, huic proinde fluvio nupta fertur; ab eoque indulgentius æquo vindicatur.

18. *Sinistrâ labitur ripâ.*) Majorem ergo urbis partem, quæ ad sinistram est, forum scilicet Romanum, atque Aventini Palatinique collium imam regionem exundans vastat Tiberis.

19. *Jove non probante.*) *Si omnia fato fiant,*

Uxorius amnis.
Audiet cives acuisse ferrum,
Quo graves Persæ melius perirent:
Audiet pugnas, vitio parentum,
Rara juventus.
Quem vocet Divûm populus ruentis
Imperî rebus? prece quâ fatigent
Virgines sanctæ minus audientem
Carmina Vestam?
Cui dabit partes scelus expiandi
Jupiter? tandem venias, precamur,
Nube candentes humeros amictus
Augur Apollo.

INTERPRETATIO

tus errat exundans. Juvenes pauci culpa parentum audient aliquando *Romanos strinxisse gladios, quibus juste magis confoderentur Persæ graves, discentque bella* civilia. *Quem Deorum populus invocet labente Republica? Quibus votis instabunt Virgines sacratæ apud Vestam obsecrationes minime suscipientem? Cui Jupiter dabit manus eluendi crimen?* o *Phœbe fatidice, ob-*

ANNOTATIONES

cur non probat Jupiter? aut si Jupiter non probat, cur adversus fatum Tiberis ruit? sive vult Cæsaris ultor esse, quid igitur Romu pulcherrima & religiosissima quæque demolitur, cum Romam ipsam Cæsaris nepotibus promiserint fata? sic magna lis Horatio mota a Jos. Scaligero. Numquid vero nostrum erit viros inter tantos tantas componere rixas? At cavillationem agnosce, Lector, ne dicam sycophantiam vitilitigatoris. Probat Jupiter sane vindicari nefariam cædem Principis & Pontificis. Ovid. Fast. 3.

At quicumque nefas ausi, prohibente Deorum
Numine, polluerant Pontificale caput.

At non probat quod uxori Iliæ obsequentior fluvius ultra modum evagetur, eatque dejectum sacra profanaque sine ullo discrimine. Nec absurde alii scribunt, Jovi Diisque non placere quod Tiberis moliatur Cæsaris ultionem, quam Augusto fata reservabant.

20. *Uxorius.*) Uxori plus æquo deditus & indulgens. Virgil. Æneid. 4.

pulchramque uxorius urbem
Exstruis.

21. *Audiet cives, &c.*) Quasi vaticinatur Horatius peracta jam bella civilia, quibus Italia fœdata, & mutuis vulneribus cives absumpti, juventusque imminuta ac prope exhausta fuerat.

22. *Graves Persæ.*) Parthi, ut ad calcem hujus Odes annotabo, intelligendi. *Graves*, seu ob armorum pondus, seu quod Romanis diu graves incubuere, vel propter unam cladem Crassianam, de qua postea dicam amplius, tum alibi, tum præcipue lib. 4. Od. 15.

23. *Vitio parentum.*) Per ambitionem, cupiditatem, iram, in semet gladios stringentium, quibus hostes erant petendi.

27. *Virgines sanctæ.*) Vestales ignis æterni custodes, Vestæ perpetua virginitate & summo cultu addictæ, hincque ad placandum ejus numen potentiores. Cic. de Leg. 2. n. 20. *Virgines Vestales in urbe custodiunto ignem foci publici sempiternum*, & num. 29. *Vesta quasi focus urbis ... ei colendæ Virgines præsunt, &c.* Vid. A. Gellium lib. 1. cap. 12. ubi inter alia bene multa, hæc scribit: *Vestalem Virginem minorem annis sex, majorem quam annos decem natam capi fas non esse: patrimam & matrimam esse oportere: neque lingua debili, sensuve aurium diminutam, aliave quavis corporis labe insignitam: nec quæ ipsa, aut ejus pater emancipatus sit: aut cujus parentes servitutem servierint, vel in sordidis negotiis diversentur, &c.*

Minus audientem.) Præ ira graviori & fere implacabili, tum ob effusum impie sanguinem sibi cognatum, ut jam ante dixi, tum ob sacrilegam percussorum audaciam, qua summum Sacerdotem violarant, absque ulla Numinum reverentia. Ovid. Fast. 3. ita Vesta loquitur:

---- *Meus fuit ille Sacerdos:*
Sacrilegæ telis me petiere manus.

30. *Venias, precamur.*) Invocat præcipue Apollinem, qui & Trojanis pridem, & post Romanis semper impense favit.

31. *Nube candentes humeros amictus.*) Missis aliorum interpretationibus, hunc locum optime intelligas cum iis qui putant allusisse Horatium ad id quod commemorant anno cædem Julii Cæsaris consecuto Solem caligine obvelatum semper fuisse, quasi in sceleris admissi execrationem. Plut. in Cæs. Dio l. 45. Plin. l. 2. c. 30. *prodigiosus*, inquit, *Solis defectus, occiso Dictatore Cæsare, totius pene anni pallore continuo.*

Virgil. Georgic. 1.

Sol etiam extincto miseratus Cæsare Romam,
Cum caput obscura nitidum ferrugine texit;
Impiaque æternam timuerunt secula noctem.

32. *Augur Apollo.*) Quippe qui divinationibus præesse credebatur.

Sive tu mavis, Erycina ridens,
Quam jocus circumvolat, & Cupido:
Sive neglectum genus & nepotes
Respicis auctor,
Heu nimis longo satiate ludo:
Quem juvat clamor, galeæque læves,
Acer & Mauri peditis cruentum
Vultus in hostem.
Sive mutatâ juvenem figurâ;
Ales in terris imitaris, almæ
Filius Maiæ, patiens vocari
Cæsaris ultor:
Serus in Cælum redeas, diuque
Lætus intersis populo Quirini:
Neve te nostris vitiis iniquum
Ocyor aura
Tollat; hic magnos potius triumphos,

INTERPRETATIO

secramus ut *succurras, albos humeros nubevelatos* habens: *seu vis potius* adesse, *o blanda Venus, circa quam joci et amores volitant: seu abjectam prolem atque posteros respicis,* o Mars Romanæ gentis *parens; eheu bello nimis diuturno satiate, qui gaudes vociferationibus, et galeis politis, atque aspectu Mauri peditis erga sævum adversarium feroci. Sive immutata specie adolescentem exhibes in terra,* tu *alatus filius benignæ Maiæ, sinens te dici vindicem* Julii *Cæsaris; tarde remigres in Cælum, diuque maneas cum Populo Romano, neque celerior ventus*

ANNOTATIONES

33. *Erycina.*) Post Apollinem, Veneris opem implorat: quæ mater Æneæ, a cujus filio Jule Cesar Julios. Venus porro in Eryce Siciliæ monte fanum habebat, unde Erycina dicta: Romam postea translata in ædem ipsi sub hac appellatione consecratam extra portam Collinam. Nec omittendum quod Venus Cæsaris dicta sit genitrix, & ab eo dicatâ etiam æde singulari cultu honorata; in castris denique ejus tessera fuit genitrix Venus: sicut in Syllæ Apollo: in Antonii Lar Deus, in Pompeji Junioris Pietas, in Majoris Hercules invictus.

35. *Sive neglectum.*) Ad Martem denique convertitur, patrem scilicet Romuli, Romanæque adeo gentis auctorem.

37. *Longo satiate ludo.*) Tot bellis civilibus, quæ sunt ludus Martis. *Clamor* bellicus in pugnæ conflictu. *Galeæ leves,* ardente scilicet bello sæpius contrectantur & poliuntur.

39. *Acer & Mauri peditis cruentum vultus in hostem.*) Truculentus erat Maurorum vultus. Respiciunt hic aliqui ad historiam: grave nempe bellum Jubæ Mauritaniæ Regis adversus Jul. Cæsarem. De quo Sueton. cap. 66. *fama hostilium copiarum suos perterritus . . . . confirmabat . . . . . . cum exspectatio adventus Jubæ terribilis esset, &c.* Non male quidam censent reponendum hic, *Marsi peditis.* Isti enim optimi Italiæ & Romani exercitus milites potius videntur fuisse commendandi, quam hostes & alieni.

41. *Sive mutatâ, &c.*) Augustus quod valde ingeniosus, Mercurius audiebat.

Juvenem imitaris.) Vulgaris erat opinio & fama, Mercurium Julii Cæsaris vindicem esse, assumpta juvenili figura Augusti, qui natus erat annos tantum novemdecim, quando Cæsar interfectus est.

43. *Maia.*) Mutev hao Mercurii urat.

44. *Cæsaris ultor.*) Sueton. Octav. c. 10. & 29. antea cit. Ovid. Fast. 3. Cæsaris interfectores tale nefas ausi, inquit,

Morte jacent meritâ. Testes estote Philippi;
Et quorum sparsis ossibus albet humus.
Hoc opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt
Cæsaris, ulcisci justa per arma patrem.

45. *Serus in cælum redeas.*) Sic multos annos Augusto exoptat, ejusque præsentiam opemque Populo Romano necessariam atque amabilem asserit Poeta. Vide Sueton. Octav. cap. 56.

49. *Magnos triumphos.*) Sueton. Octav. cap. 22. *Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum, continuo triduo omnes. Bis ovans ingressus urbem est, post Philippense, & rursus post Siculum bellum.*

Hic ames dici pater, atque Princeps:
Neu sinas Medos equitare inultos,
Te duce, Cæsar.

INTERPRETATIO

rapiat te nostris criminibus infensum: ama potius hic ingentes triumphos, et appellationem parentis auctorisque: neque patiaris, o Cæsar, *te imperante, Medos impune in equis vagari.*

ANNOTATIONES

50. *Hic ames dici pater.*) Ex Sueton. Octav. cap. 58. nullo magis honore lætatus est Augustus, quam cum ab universis maximoque consensu pater patriæ consalutatus est. Id enim cognomen afferenti, mandantibus cunctis, Valerio Messalæ lacrymans ita respondit: *Compos factus votorum meorum, P. C. quid aliud habeo Deos immortales precari, quam ut hunc consensum vestrum ad ultimum vitæ finem mihi perferre liceat?*

Atque Princeps.) Cornel. Tacit. Annal. Initio. *Lepidi atque Antonii arma in Augustum cessere; qui cuncta discordiis civilibus fessa nomine Principis sub Imperium accepit.* Et Dio lib. 53. ita scribit: *Princeps Senatus dictus est sexto Consulatu: eo more, qui integro etiamnum Populi in Repub. statu receptus erat.*

51. *Medos.*) A Medis ad Persas, & ab his ad Partos tandem Orientis imperium transiit. Hinc promiscue tria vocabula ista usurpantur sæpiue ab Horatio.

Inultos.) Tunc populis istis inferre bellum meditabatur Augustus. Vid. Od. 19. hujus libri.

Equitare.) Equitatu suo Romanis insultare. Vel quod urbana etiam negotia equitando Parthi obirent, Strabone teste.

ODE III.

Navi, quâ Virgilius Athenas vehebatur, precatur incolumitatem: deinde in hominum temeritatem invehitur.

Sic te diva potens Cypri,
  Sic fratres Helenæ, lucida sidera,
Ventorumque regat pater,
  Obstrictis aliis, præter Iapyga,
Navis, quæ tibi creditum

INTERPRETATIO

Ita te salvam ducant Cypri Domina, et Helenæ fratres astra fulgentia, et parens ventorum, conclusis reliquis, excepto Japyge, O navis

ANNOTATIONES

Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus Choriambicos trimeter, constans a spondeo choriambo & pyrrichio: ita scanditur:

Sīc tē | Dīvă pŏtēns | Cyprī

Alter quisque versus est Choriambicos Asclepiadeus tetrameter: constans e spondeo, duobus choriambis & pyrrichio.

Sīc frā | trēs Hĕlĕnæ | lūcĭdă sī | dĕră

1. *Sic te Diva, &c.*) Venustatis & elegantiarum plena est hæc Ode: voces habet & sententias perinde graves, exempla insignia, oratoriam tractationem egregiam. Denique hic triumphat Heroicus ille spiritus, quem in Poeta nostro laudat Quintilianus, ut Lyricorum fere unum legi dignum existimet.

Sic.) Particula est adjurantis & voventis. Sic te Dii ventique integram servent precor, inquit, ut tu sospitem deferas Virgilium, o navis. Ille navigationem instituebat Athenas jam quinquagenario major, ut divino Æneidos operi coronidem imponeret.

Diva potens Cypri.) Venus, quæ præcipuos habebat honores apud Cyprum insulam maris Mediterranei, Ciliciam inter & Syriam. Variis illa dominis subinde paruit: a Turcis denique est occupata, & erepta Venetis anno 1570. Cur autem invocatur Venus, ut faveat naviganti? An, quod opinatur Marcilius, ejus numen in puppi appictum, & navis insigne erat & tutela? an quod Veneris stella navigantibus utilis? an quod fabulantur e maris spuma procreatam in mare jus & imperium obtinere. Virgil. Æneid. 5. Neptunus ita Venerem alloquitur:

Fas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis,
Unde genus ducis.

Ovid. Epist.

Illa (Venus) *dedit faciles auras ventosque secundos*
In mare, nec mirum, jus habet illa mari.

2. *Fratres Helenæ.*) Castor & Pollux. Leda Tyndari Laconiæ Regis uxor, ut ajunt, ova duo peperit, e quorum altero prodierunt Pollux & Helena immortales e Jove nati, ex altero Castor & Clytemnestra mortales e Tyndaro. Hinc illi Tyndaridæ vocantur a Latinis quidem, a Græcis vero Jovis filii, *Διόσκουροι*. Porro quod a Piratis ac prædonibus mare, dum viverent, liberassent, a Neptuno dicuntur adepti esse potestatem naufragis opitulandi. Hinc *σωτῆρες* dicti: & hinc *lucida sidera:* In astris nimirum recensentur Castor & Pollux: eorumque stellæ cum simul apparent, salutares; cum solitariæ, graves & noxiæ creduntur. Arnobius ignes seu fulgores marinos vocat. Vide Plin. lib. 2. cap. 37. Hygin. l. 2. &c. & infra Od. 12. hujus libri Annot.

3. *Ventorum pater.*) Jovem intelligit Marcilius, quia veteribus Physicis Jupiter est aer agitatus & fluens, adeoque id quod ventum appellamus. Alii melius exponunt de Æolo, qui, ventorum rex & pater dictus, quod ventorum astrorumque rationem apprime calluerit. Is regnavit Iliacis temporibus apud insulas Æolias, quæ & Vulcaniæ, Italiam inter & Siciliam positæ. Plin. lib. 3. c. 8. & 9.

4. *Obstrictis aliis.*) Cæteri venti minime propitii retineantur, unus emittatur Japyx Virgilio commodus in fines Atticos properanti. Alludit Horatius ad utrem Ulyssi ab Æolo donatum, in quo venti erant inclusi, præter Zephyrum navigationi ejus utilem. Quidam legunt *obstractis*, sed male. Homer. modo cit. Odyss. 10. *κατέδησε*, *ligavit*. Virgil. Æn. 1. inclusos carcere ventos pariter canit.

Iapyga.) Ventus ille ex Apuliæ finibus proficiscitur, adversus Eurum flat, idem propemodum atque Caurus: in Græciam proinde ex Italia solventibus plane utilis. Vide Gell. lib. 2. c. 22.

Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem, precor,
Et serves animæ dimidium meæ.
Illi robur & æs triplex
Circa pectus erat; qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus, nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
Nec tristes Hyadas, nec rabiem Noti;
Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere seu ponere vult freta.

INTERPRETATIO

vis, quæ debes Virgilium tibi commissum, oro ut eum *sospitem applices ad litus Atheniense, ac tuearis* partem *dimidiam animæ meæ. Is* profecto *circa cor habebat lignum tresque æris* laminas, *qui primus mari sævo credidit navim frangi facilem, neque metuit Africum violentum cum Borea pugnantem, neque Hyadas noxias, neque furorem Austri, quo nullus* est *dominator in Adriatico* mari *potentior, sive concitare, sive placare fluctus velit. Quod mor-*

ANNOTATIONES

6. *Virgilium.*) Heic cum Poeta nostro familiaritas maxima, ut mirum non abs re videatur, quod nullam fecerit usquam mentionem Lyricorum Princeps Heroicorum ille Princeps.

Finibus Atticis.) Attica regio Helladis in angulo Orientali & Australi, ubi longe præclarissima & nominatissima civitas caput extollit, *Athenæ omnium doctrinarum inventrices.* Cic. 1. de Orat.

8. *Animæ dimidium meæ.*) S. August. Confess. lib. 4. cap. 6. *Bene,* inquit, *de amico suo dixit quidam;* dimidium animæ meæ. *Nam ego sensi animam meam & animam illius unam fuisse animam in duobus corporibus: & ideo mihi horrori erat vita, quia nolebam dimidius vivere,* &c. altero scilicet mortuo. Vide Pers. Sat. 5. v. 22. & infra lib. 2. Od. 17.

9. *Illi robur & æs triplex, &c.*) Is habebat cor ligno quovis & ære durius, χαλκεοκάρδιος Theocrit. Idyll. 13. heic ferreum pectus erat, qui primus ausus est mari se credere, atque, ut canit Juvenal. Sat. 12. vers. 57.

Ventis animam committere,
dolata
Confisus ligno, digitis a morte remotus
Quattuor aut septem, sit latissima tæda.

Sophocles in Antigone ait multa quidem cerni stupenda, at nihil magis quam quod homo fluctus tumidos naviculâ tamen subire non formidet. Vide Plin. Procem. lib. 19.

Robur.) Pro qualibet re duriori usurpatur. Virgil. Æneid. 7.

æternaque ferri
Robora.

12. *Primus.*) Typhis Bœotius, inquiunt, a Pallade edoctus navim primus fabricavit, quæ Argo dicta est; eâque Colchicam expeditionem est aggressus Jason. Vide Plin. lib. 7. cap. 56. Constant tamen ante illud tempus fuisse navigatum. Testis Herodotus de Phœnicibus & Græcis. Ex Athen. lib. 15. c. 13. Janus navigia primus reperit. Ex Thucyd. & Libanio primi Corinthii naves concinnarunt.

Africum.) Meridionalem ventum, Aquilonibus proinde colluctantem. De eo jam Od. 1.

14. *Tristes Hyadas.*) Ab ὕειν *pluere* dictæ sunt, quod pluvias ferant ex stellæ septem in fronte Tauri collocatæ: Latinis Suculæ vocantur. Cic. 2. de Nat. Deor. n. 111.

Rabiem Noti.) A Meridie flat Notus, nebulosus & humidus, & hinc nomen; nam Græce νοτίς *humor* dicitur. Vide Gell. jam cit. l. 2. c. 22.

15. *Quo non arbiter Adriæ major.*) Ratio patet ex rerum situ & natura: lib. 3. Od. 3. *dux inquieti turbidus Adriæ.* Atqui hypercritice Jos. Scaliger, *Austrum,* inquit, *præter cæteros ventos summum habere imperium in mare Adriaticum scribit Horatius: quod esse falsum intelliget quisquis sciet Adriaticum rectâ excurrere in Vulturnum, cujus impetu etiam crescit Ionio subinvecto Adriaticum. Boreæ quoque subjectum est qui ex alto spirat .... Auster autem ex devexiore parte flans Apennino frangitur: quamobrem non subruit, sed radit, &c.* At Parthenius ex Petro Medinâ Hispano, qui rei Nauticæ & ventorum rationem luculenter investigavit, egregie Poetam nostrum tuetur & vindicat. *Austrum,* inquit *arbitrum Adriæ recte ait Horatius.* Nam etsi non omnino in Notum excurrat Adriaticum mare, ut scribit Scaliger, nihilominus ita se habet, ut non minus ab Austro quam a Vulturno possit concitari. Enimvero principales quinque venti duas quartas habent; (ita loquuntur Nautæ & ventorum periti) ergo Vulturni quartæ duæ sunt, una ad Subsolanum, altera ad Austrum respicit. Porro hujusmodi venti principales & integri octo referentur; intra quos alii sunt quos medios vocant, *non profecto quod minori spiritu ac vehementiâ ferantur quam illi, sed quod in eorum medio describantur.* Itaque tam vehementes esse quartas, quam principales perspicuum sit. Hæc illi.

Adriæ.) Adria, seu Adriaticum mare, hodie

Quem mortis timuit gradum,
  Qui siccis oculis monstra natantia,
Qui vidit mare turgidum, &
  Infames scopulos Acroceraunia?
Nequicquam Deus abscidit
  Prudens Oceano dissociabili
Terras, si tamen impiæ
  Non tangenda rates transiliunt vada.
Audax omnia perpeti
  Gens humana ruit per vetitum nefas.
Audax Iapeti genus
  Ignem fraude malâ gentibus intulit.
Post ignem ætereâ domo
  Subductum, macies, & nova febrium

INTERPRETATIO

tis genus formidavit qui sine lacrymis aspexit pisces monstruosos nantes, ac mare intumescens, et Acroceraunias rupes naufragiis famosas? Frustra Deus providus terram segregavit a mari disjungendo, si naves sceleratæ transeunt nihilominus vada minime tentanda. Mortalium genus quidlibet aggredi non veretur, 'fertur que ad facinora prohibita. Temerarius Iapeti filius populis advexit ignem furto improbo. Post ignem cælo subreptum, terram invasit macies et frequentia morbo-

ANNOTATIONES

Sinus Venetus inter Italiam, Græciam, Illyricumque, longa porrigitur ad Septentrionem.

17. *Quem mortis timuit gradum.*) Quidam tres gradus mortis afferunt, latum, genituram, casum: alii mortis accessus intelligunt; certa parum ad rem. Nostra videatur interpretatio verior quo simplicior. Varia naufragorum mortis genera, si lubet accipe, fluctibus submergi, a piscibus devorari, ad rupes allidi, vel in scopulos insulamve desertam ajici, ibique omni ope destitutum contabescere & mori. Præterea contingit aliquando navigantes tempestate ingruente dispelli ad barbaras oras, ubi vel ab Antropophagis dilaniantur, vel Idolis mactantur: quo quidem fati genere tantum non absumpti sunt Orestes & Pylades apud Tauricam regionem. Vide Euripid. Iphigen. in Tauris: item nostras annotat. lib. 3. Od. 4. v. 33. ad eas voces: *Britannos hospitibus feros.* Adde & aliud, navi etiam integra, periculum moriendi vel siti vel fame, reflantibus & contrariis diu ventis, nimirum in navigatione longiori: sive cum aqua dulcis jam rara ad dimensum distribuitur siticulosis: sive cum deficientibus omnibus cibariis, navigantium unus vel aliorum conspiratione vel sorte assumitur jugulandus, urgente scilicet extremâ necessitate alimento cæteris futurus. Quod nec cogitari potest absque horrore.

18. *Monstra natantia.*) Cete grandia & immania. Juven. Sat. 15. *Oceani monstra.*

20. *Acroceraunia.*) Excelsi in Epiro montes, quod crebro fulmine percutientur eorum fastigia, sic dicti. κεραυνὸς *fulmen*, ἄκρον *summum*. Hic designat Horatius Acroceraunium Promontorium Ionio mari imminens, vulgo, *Capo della Chimera*, aliis *Capo della Lingeeta*. In Epiro situm est, non procul Albaniæ finibus.

21. *Nequicquam Deus abscidit, &c.*) Voluit Deus pericula maris arcere ab hominibus; ipsi vero illis se ultro committunt. Bene Poeta Græcus ait: quanto est dulcior mater quam noverca, tanto esse terram mari optabiliorem. Bias autem sapienter dicebat, nec vivis nec mortuis accenseri navigantes debere.

25. *Omnia perpeti.*) Quælibet agendo patiendoque moliri, ut nihil grave aut arduum videatur.

27. *Iapeti genus.*) Prometheus, de quo postea Ode 16. & lib. 2. Od. 13. Scribit Theophrastus, idcirco dici Prometheum hominibus dedisse ignem Cælo dereptum, quia Philosophiam ac lumen vitæ intellectualis, quæ divina est, mortalibus invexit. Ex Cic. Tusc. 5. & aliis. Prometheus Caucaso affixus fingitur, quod ea eo monte altissimo siderum naturam ac motum studiose contemplaretur: ibique cælestium cognitioni sedulo incumberet. Et quod exinde fulminum rationem perscrutatus hominibus indicasset, fabulati sunt ignem cælestem ab eo surreptum ac in terras delatum. Denique vultur seu aquila cor illius vellicans optime significat anxietatem animi naturæ arcana rimantis & non sine labore investigantis. Ecclas. 1. *In multa sapientia multa indignatio ... labor & afflictio spiritus: & qui addit scientiam, addit & laborem.*

29. *Post ignem ætherea, &c.*) Animadverte ex-

Terris incubuit cohors:
Semotique prius tarda necessitas
Lethi corripuit gradum.
Expertus vacuum Dædalus aëra
Pennis non homini datis.
Perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus arduum est.
Cælum ipsum petimus stultitiâ: neque
Per nostrum patimur scelus
Iracunda Jovem ponere fulmina.

INTERPRETATIO

rum insolita; atque sera necessitas mortis antea dilatæ passum acceleravit. Dædalus per inanem aerem volare tentavit alis homini non concessis. Vis Herculis sibi patefecit aditum ad Inferos. Nihil est hominibus intentatum. Cælum ipsum affectamus per dementiam. Et nostris criminibus non sinimus Jovem iratum dimittere fulmina.

ANNOTATIONES

pressa fabulis Adæ peccatum, peccatique stipendia, mortem, morbos, molestias, &c. ex Hesiodo; cum ignem furatus esset Prometheos ad animandas statuas e luto e se fictas, iratus Jupiter Pandoram in terras misit, quæ apertâ pyxide mala omnia diffudit.

32. *Tarda necessitas.*) Melioribus seculis vita erat homini diuturnior, S. Cyprian. Epist. 11. S. August. lib. 2. de Civ. cap. 14. Porro ex sacris codicibus noverant Ethnici productiorem ac longiorem fuisse vitam primis hominibus. Plin. proœm. lib. 14. *Quando voluptas vivere cœpit, vita ipsa desiit.*

34. *Dædalus.*) Is faber Atheniensis peritissimus erat & perquam ingeniosus; multa quidem invenit: navi primus dicitur vela, malum, antennas imposuisse. Pausanias in Bœoticis. Plin. l. 7. c. 56. jam cit. Inde fabulati sunt Dædalum pennis sibi cerâ compactis avolasse Minoia regna fugientem, de quo Virg. Æn. 6. v. 14. Ovid. Metam. 8. Diodor. Sic. l. 5. cap. 13. &c.

36. *Perrupit Acheronta Herculeus labor.*) Is Inferorum fluvius pro ipsis inferis non raro ponitur synecd. De Hercule, ejusque laboribus alibi nos; cit. vero Diodor. fuse l. 5. c. 2. &c.

38. *Cælum ipsum petimus.*) Sic Phaeton, de quo lib. 4. Ode 11. Sic Gigantes, de quibus l. 2. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 4. &c.

AD L. SEXTIUM

ODE IV.

Veris descriptio; vitæ brevitas: carpendæ voluptates.

Solvitur acris hyems grata vice veris & Favoni;
Trahuntque siccas machinæ carinas:
Ac neque jam stabulis gaudet pecus; aut arator igni:
Nec prata canis albicant pruinis.
Jam Cytherea choros ducit Venus, imminente Luna;
Junctæque Nymphis Gratiæ decentes

INTERPRETATIO

Aspera hyems relaxatur jucundâ vicissitudine veris ac Zephyri; et machinæ deducunt in mare naves siccas: jamque nec greges amant stabula, nec agricolæ focum: neque prata albescunt pruinis candidis. Nunc Venus Cytherea choreas agit ad Lunam super lucentem: Charites vero cum Nymphis pulsant terram modo hoc modo illo

ANNOTATIONES

Ode est dicolos distrophos, unica vero sui generis. Primus quisque versus est Dactylicus Archilochius heptameter. Quatuor primi pedes sunt vel dactyli vel spondæi: tres ultimi sunt trochæi. Sic:

Sōlvĭtŭr | ācrĭs hy | ēms grā | tă vĭcĕ | vērĭs | & Fă | vōnĭ |

Secundus quisque versus est Archilochius, constans e penthemimeri Iambicâ. Primus pes spondeus vel Iambus. secundus semper Iambus cum syllaba: tres postea sequuntur trochæi: sic:

Trăhūnt | quĕ sĭc | cās | māchĭ | næ cā | rīnas |.

Nonnulli tricolon faciunt Odem hanc, & sic distinguunt versus:

Solvitur acris hyems grata vice
Veris & Favoni:
Trahuntque siccas, &c.

1. *Solvitur, &c.*) Terra quæ prius hyeme & frigore stricta fuerat, jam resolvitur & aperitur grato reditu vernæ tempestatis; in qua & areolæ florum explicant sese; & mare gelu ante præclusum jam adiri & navigari potest. Veris descriptionem, si lubet, pete, Lector, a Virg. Georg. 2. v. 324. & seq.

Favoni.) Favonius, a *fovendo* vel *favendo* dictus, idem qui Zephyrus, qui ventus flare incipit initio veris. Vide lib. 3. Od. 1: Annot. ad vocem, *Zephyris*.

2. *Trahuntque siccas, &c.*) Jam machinis ad mare subducuntur *naves* quæ per hyemem in sicco positæ fuerant extra aquam, in navalibus. *Machinæ* instrumenta, quibus graviores quæque moles facilius moventur. Nonius Marcell. palangas vocat, & sic describit: *palangæ*, inquit, *dicuntur fustes teretes, qui navibus subjiciuntur, quando attrahuntur ad pelagus: vel cum ad litora subducuntur.*

5. *Cytherea.*) Cythera hodie *Cerigo*. Insula maris Ægæi ad oram Peloponnesi. In ea templum Veneri antiquissimum. Inde *Cytherea* cognomen.

Choros ducit Venus, imminente Luna.) Novilunii lætitiam & sacra hic plures notari volunt, sicut lib. 3. Od. 19. v. 9. At alii Calendas Apriles Veneri sacras intelligunt, qui mensis ab aperiendo dictus convenit iis, quæ initio hujus Odes afferuntur. Alii Calendas Martias accipiunt, sive matronalia, de quibus Ovid. Fast. 3. Nam quamquam matronarum iste festus, inquit Marcilius, & nihil pertinebat ad viros austeros quidem & negotiosos: verum lætus erat hilarioribus quoque nepotulis Venerlia, ut Flacco & similibus, partis semper capillare partem lætitiæ inter Veneres illas, & gaudentibus spectare Nympharum choreas, ac mulierum cœtus & choros.

Imminente Luna.) Incipientem Lunam intelligunt Interpretes modo citati: nobis vero magis placent alii qui Lunam provectiorem ac desuper lucentem explicant, adeoque nolunt ipsas hic accipi Calendas vel Martii vel Aprilis.

6. *Junctæque Nymphis Gratiæ, &c.*) Cum Venere tripudiant & saltant Nymphæ, Gratiæque tres, Aglaia, Euphrosyna, Thalia. Sannazar:

Tum manibus simul implicitis per gramina festas
Exercent choreas: alias aliasque reflexas
Inter se lata repetunt: nunc corpora librant
In saltus: nunc molle latus, nunc candida jactant
Brachia, & alternâ quatiunt vestigia plantâ.

Alterno terram quatiunt pede, dum graves Cyclopum
Vulcanus ardens urit officinas.
Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto,
Aut flore, terræ quem ferunt solutæ:
Nunc & in umbrosis Fauno decet immolare lucis,
Seu poscat agnam, sive malit hœdum.
Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumque turres. O beate Sexti,
Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare longam.
Jam te premet nox, fabulæque manes,
Et domus exilis Plutonia: quo simul mearis;
Nec regna vini sortiere talis;

INTERPRETATIO

pede, dum Vulcanus fervens accendit fornaces operosas Cyclopum. Nunc juvat caput unguentis delibutum coronare vel myrto virenti, vel flore, quem producit tellus aperta. Nunc etiam convenit Fauno sacrificare in lucis opacis, sive petat agnam, sivè hædum. Mors pallens æquali pede diruit egenorum casas atque Regum palatia. O fortunate Sexti, breve spatium vitæ prohibet nos incipere spem diuturnam. Statim urgebunt te tenebræ, et Inferi celebratissimi, et Plutonis domus levis: ad quam ubi deveneris, neque talorum jactu eliges regem convivii,

ANNOTATIONES

7. *Dum graves Cyclopum, &c.*) Dum Vulcanus in Ætna monte Jovi cudit fulmina æstate sequenti vibranda. *Cyclopes* ex Hesiod. Theog. Cœlo Terraque nati; ex aliis, Neptuni ex Amphitrite filii, Vulcani adesse ministri dicuntur & ferrariam exercere: alii ajunt Siciliæ populos fuisse barbaros & prædones. Vide Plin. lib. 7. cap. 2. init. & Virg. Georg. 1. v. 471. & Æneid. 7. v. 418. & seq. Nomen a κύκλος *circulus*, & ὤψ *oculus*, quod unum haberent oculum in fronte instar circuli.

telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torva solum sub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phœbeæ lampadis instar.

8. *Vulcanus.*) Is Junone Joveque natus, ob deformitatem dejectus est ab iis in Insulam Lemnum, claudus e casu factus; ubi officinam instituit ferrariam; quam tamen alii collocant in Ætna monte apud Siciliam; alii in Hiera, quæ una est e Vulcaniis insulis.

9. *Nunc decet aut viridi, &c.*) De myrto. deque coronarum & unguentorum usu in conviviis apud veteres celebri, plura dicam postea. Vide ultimam Oden hujus libri.

11. *Fauno.*) Huic ruris Deo sacrificabatur Idibus Februarii ex Ovid. Fast. 2. Nimirum placabatur initio veris, ut propitius esset gregibus, qui tum foras incipiunt pabulatum educi. De illo Dionysius Halic. lib. 1. Tull. de Nat. Deor. 2. Vide & lib. 3. Od. 18. v. 1. Annot.

12. *Seu poscat agnam.*) Legunt alii, *agnâ, &c.* & magis latinitati & elegantiæ congruum volunt. Certe nodus in scirpo.

13. *Pallida mors æquo, &c.*) Claudian.
Omnia mors æquat.

14. *O beate Sexti.*) Lucius Sextius, vel Sestius, ille est qui tam fidelem Bruto etiam profligato amicitiam servavit, ut & probaretur ab Augusto, & consul post ipsum fuerit substitutus cum Cn. Calpurnio Pisone, ann. U. C. 730. Vide Dion. lib. 43. Sigon. &c.

15. *Vitæ summa brevis, &c.*) Non debemus mortales vitam sperare diuturnam.

16. *Nox.*) Mors, tenebrosique Inferi. Infra Od. 28. *Omnes una manet nox.*

Fabulæque Manes.) Infernales Dii per antiphrasim *Manes*, id est boni dicti, sæpius usurpantur pro ipsis Inferis, de quibus tam multa fabulantur & jactant. Vide Epod. 5. v. 94.

17. *Domus exilis.*) Plutonis domum angustam ob frequentiam animarum eo descendentium, nonnulis interpretantur. Sed melius alii referunt ad exilitatem umbrarum sive animarum oculos fugientium. Homer.

νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα.
Capita mortuorum levia & evanida.

Virgil. Æneid. 6. v. 269.
Domos Ditis vacuas & inania regna.

Quo simul mearis.) Cum illuc perveneris, jam non licebit luxuriari, indulgere genio, convivia celebrare, &c.

18. *Nec regna vini sortiere talis.*) In conviviis eligebant veteres regem seu bibendi magistrum, cui parebant convivæ omnes: eaque electio fiebat sorte & talorum jactu. De eo nos amplius lib. 2. Od. 7. in fine, ad ea verba, *quem Venus arbitrum dicet bibendi?* Meminit Plautus Asinar. Scen. 16. Curcul. Scen. 6. Stich. Scen. 12. Cicer. in Verr. 5. *Iste Prætor severus ac diligens, qui Populi Romani legibus nunquam paruisset, iis legibus quæ in poculis ponebantur, obtemperabat.* Plutarchus in Apophthegem. refert Agesilaum

Nec tenerum Lycidam mirabere, quo calet juventus
Nunc omnis, & mox virgines tepebunt.

INTERPRETATIO

neque admiraberis Lycidam delicatulum, cujus amore ardent jam cuncti juvenes, et paullo post puellæ fervescent.

ANNOTATIONES

in compotatione magistrum convivii sorte creatum requirenti pocillatori, quantum cuique ministraret vini, respondisse: *si multum vini adest, quantum quisque petierit: si parum, ex æquo omnibus*. Cornel. Tacit. Annal. 13. festis Saturno diebus, inter alia æqualium ludicra regnum lusu sortientium, evenerat ea sors Neroni. Hic itaque convivii præfectus & rex dictus est. Arrian. in Epicteto, in Saturnalibus sortitione facta, Rex ita jubet: *tu bibito, tu infundito, tu abito, tu venito*.

Talis.) De talis ac tesseris jam disserui ad Pers. Sat. 3. v. 48. & 49. dicam & aliquid ad l. 5. Od. 7. v. 25. De his accurate Meursius.

19. *Te erum Lycidam*.) Formosum puerum, quem deperibat Sextius.

20. *Tepebunt*.) Missa quorundam interpretatione subtiliori, sic explico: puellæ mox inardescent amore Lycidæ pueri, cum adoleverit.

A D   P Y R R H A M

O D E   V.

Miseros esse amatores Pyrrhæ, se ex ejus illecebris velut e naufragio enatasse.

Quis multâ gracilis te puer in rosâ
Perfusus liquidis urget odoribus
Grato, Pyrrha, sub antro?
Cui flavam religas comam,
Simplex munditiis? Heu, quoties fidem,

INTERPRETATIO

Quis adolescens exilis, delibutus unguentis suave olentibus, te amplectitur, o Pyrra, multas inter rosas sub jucunda specu? Cujus gratia flavos crines nodo colligis ornatu simplex? Eheu quoties deplorabit violatam a te fidem, Deosque in-

ANNOTATIONES

Hæc Ode est tricolos tetrastrophos. Priores duo versus Asclepiadei sunt, ut in Ode prima,

Mæcenas atavis edite regibus.

Tertius quisque est Pherecratius heroicus trimeter, e spondeo, dactylo, spondeo: sic;

Grātō | Pyrrhā sŭb | āntrō

Quartus est Glyconius, qualis est iste Odas præcedentis:

Sit te Diva potens Cypri.

1. *Quis multa, &c.*) Merum nectar esse hanc Oden, agnoscit Scaliger hypercrit.

Gracilis.) Tenuior, non obesus, Gallice *de belle taille*. Terent. Eunuch. Act. 2. Scen. 3. *Haud similis virgo est virginum nostrarum, quas matres student demissis humeris esse, vincto corpore, ut graciles sient. Si qua est habitior paullo, pugilem esse ajunt, deducunt cibum. Tametsi bona est natura, reddunt curatura junceas.*

3. *Pyrrha*.) Meretrix formosa.

Sub antro.) Sub fornice.

4. *Cui flavam religas, &c.*) Ex more puellarum Lacænarum. Vide lib. 2. Od. 11. in fine.

5. *Simplex munditiis*.) Vestes non habens nimis exquisitas aut magnificas, sine mundo muliebri. Terent. Phorm. *Virgo pulcra: & quo magis diceres, nihil aderat adjumenti ad pulcritudinem. . . . . Vestitus turpis, &c.*

Mutatosque Deos flebit, & aspera
Nigris æquora ventis
Emirabitur insolens,
Qui nunc te fruitur credulus aureâ,
Qui semper vacuam, semper amabilem
Sperat, nescius auræ
Fallacis! Miseri quibus
Intentata nites! Me tabulâ sacer
Votivâ paries indicat uvida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris Deo.

INTERPRETATIO

constantes, et non assuetus stupebit mare sævum atris procellis, qui te nunc amabili potitur, facile confisus te fore semper vacantem, semper gratam, ignorans ventos instabiles! O infortunati, quibus haud expertis fulges! murus sacratus ostendit me tabellam ex voto, et vestes madidas affixisse in æde Numinis mari dominantis.

ANNOTATIONES

6. *Mutatosque Deos.*) Venerem, Cupidinem, antea favantes, postmodam vero contrarios.

Aspera nigris æquora, &c.) Allegoriam adverte perpulcram. Plaut. *mulier mare acerrimum.* Sicut in mari ventus, ita sæpe amantis animus derepente mutatur.

8. *Emirabitur.*) Vocem hanc reprehendit graviter Scaliger, levi profectò ratione.

Insolens.) Insuetus. Cic. de Orat. 1. *Ea requiruntur a me, quorum sim insolens & ignarus.* Cæsar. Bell. Civil. l. 2. *Erat in oppido multitudo insolens belli, diuturnitate otii.*

9. *Aureâ.*) Pretiosa velut aurum, chara, optabili.

10. *Semper vacuam.*) Alios amatores non habentem.

11. *Nescius auræ fallacis.*) Nondum sciens quam crebra sint amantium perjuria. Virg. Æneid. 4. v. 570.

Varium & mutabile semper
Fœmina.

12. *Miseri quibus, &c.*) Eheu quam sunt infelices ii qui te amant, neque norant quam sis futura paullo post acerba & immitis.

13. *Me tabulâ sacer, &c.*) Ego quidem tali a naufragio evasi; nec impune. Pyrrham deperii quoque, sævam expertus, post multa mala tantum non perii.

Tabulâ sacer, &c.) Solebant naufragi pro servatâ vitâ gratias referre Diis, imprimisque Neptuno: unde & in ædibus sacris appendebant tabellam in quâ depictum erat suum naufragium: item vestimenta in quibus enataverant. Virgil. Æneid. 12.

Votas suspendere vestes.

Juvenal. Sat. 12. v. 27.

Votivâ testantur fana tabellâ.

AD AGRIPPAM

ODE VI.

Bellicas ejus laudes a Vario scribi oportere: se esse conviviis tantum & amoribus canendis aptum.

1 Scriberis Vario fortis, & hostium
Victor, Mæonii carminis alite,
Quam rem cumque ferox navibus, aut equis

INTERPRETATIO

Varius *Homerici cantûs ales te dicet strenuum et victorem hostium, et quicquid milites te im-*

ANNOTATIONES

Hæc Ode est dicolos tetrastrophos. Tres primi versus Asclepiadei, qualis iste,
Mæcenas atavis edite regibus.
Quartus quisque versus est Glyconius, ut
Sic te Diva potens Cypri.

1. *Scriberis Vario, &c.*) Res a te in bello præclare gestas describat summus quisque Poeta; non ego tenuis. Observa, lector, quemadmodum se Horatius eximit a triviali laudantium consuetudine, qui tam se belle fecisse existimant, cum per singula laudum capita diligenter, ne dicam insulse ierint.

Vario.) L. Varius Poeta non e vulgo scripsit Augusti Panegyricum, Tragœdias, & alia quædam: Thyestem ejus cuilibet Græcorum posse comparari affirmat Quint. lib. 10. ad nos pervenerunt pauca tantum fragmenta. Macrobius l. 6. c. 1. Virgilium e Vario nonnulla imitatum ostendit; hosque illius refert versus de Morte:

Vendidit hic Latium populis, agrosque Quiritum
Eripuit: fixit leges pretio atque refixit.

Item:

Incubet & Tyriis, atque ex solido bibat auro.

Item:

Quem non ille sinit lentæ moderator habenæ
Qua velit ire, sed angusto prius ore coercens,
Insultare docet campis fingitque morando.

Item:

Ceu canis umbrosam lustrans Gortinia vallem,
Si veteris potuit cervæ comprendere lustra;
Sævit in absentem, & circum vestigia lustrans,
Æthera per nitidum tenues sectatur odores.
Non amnes illum medii, non ardua tardant:
Perdita nec seræ meminit decedere nocti.

Nonnulli ex Servio perperam scribunt hunc esse Varium, cujus meminit Virgilius Ecloga 9. verum hallucinantur. Illic enim legere oportet: *neque adhuc Varo videor digna dicere:* sicut est paullo ante: *Vare tuum nomen, &c.*

Fortis & hostium victor.) Vell. Paterc. lib. 2. *M. Agrippa virtute nobilissimus, &c.* Cornel. Tacit. Annal. 1. init. *M. Agrippam ignobilem loco, bonum militiâ, & victoriæ socium geminatis Consulatibus extulit; mox defuncto Marcello generum sumpsit* Augustus nempe. Senec. Epist. 94. *M. Agrippa vir ingentis animi, qui solus ex his quos civilia bella claros potentesque fecerunt, felix in publicum fuit: dicere solitus erat, multum se huic debere sententiæ:* Concordiâ parvæ res crescunt, discordiâ maximæ dilabuntur.

2. *Mæonii carminis alite.*) *Alite,* quasi volucri grandiore, ceu Cycno, cantum sublimem pariter & sonorum tollente. Sic Theocrit. Poetas vocat ὄρνιχας μοισᾶν *aves Musarum.* Non moror aliorum interpretationem, *alite,* pro penna, calamo, stylo. *Mæonii carminis,* Mæonis filius, aut forte e Mæonia regione Asiæ Minoris, urbe Smyrnâ, oriundus erat Homerus, qui heroici carminis Princeps & quasi Deus. Hinc Mæonium carmen pro Epico, Heroico, eximiæ Poeseos facultate & spiritu, quibus præditum Varium Horatius indicat.

3. *Navibus, aut equis.*) Seu navali seu terrestri prælio, terra marique.

Equis.) Nam Gallos Germanosque equitatus robore præstantes debellarat Agrippa. Appian. lib. 5. Bell. Civil. Sext. Pompejum vicerat: res præclare gesserat in Hispania, Thracia, Germania, ac secundus Romanorum transgressus Rhenum fuerat; quare detulit ei triumphum Augustus Cæsar. Dio lib. 48. *Navibus.* Vell. Paterc. cit. lib. 2. *ædificandis navibus, contrahendoque militi ac remigi, navalibusque assuescendo certaminibus atque exercitationibus præfectus est M. Agrippa, virtutis nobilissimæ, labore, vigilia, periculo invictus, parendique sed uni scientissimus, aliis sane imperandi cupidus, & per omnia extra dilationes positus, consultisque facta conjungens.* Et postea: *insigne classicæ coronæ, quo Romanorum nemo unquam donatus erat, hoc bello Agrippa singulari virtute meruit.* Meminit & Virg. Æneid. 8. v. 683.

Parte aliâ, ventis & Diis Agrippa secundis
Arduus agmen agens; cui belli insigne superbum
Tempora navali fulgent rostrata coronâ.

Suet. Octav. c. 25. *M. Agrippam in Sicilia post navalem victoriam cæruleo vexillo donavit:* huc & pertinet cusus duplex denarius, quorum unus hinc Augusti caput præferebat, illinc Agrippæ cum civica & rostratâ coronâ. Alter exhibebat unâ parte Agrippæ caput rostratâ coronâ exornatum, in aversâ vero Neptunus Delphinum manu dextrâ gestans effictus erat.

Miles, te duce, gesserit.
Nos, Agrippa, neque hæc dicere, nec gravem
Peleidæ stomachum, cedere nescii,
Nec cursus duplicis per mare Ulyssei,
Nec sævam Pelopis domum
Conamur, tenues grandia: dum pudor
Imbellisque lyræ Musa potens vetat
Laudes egregii Cæsaris, & tuas
Culpâ deterere ingeni.
Quis Martem tunicâ tectum adamantinâ
Digne scripserit? aut pulvere Troico
Nigrum Merionem? aut ope Palladis
Tydeiden Superis parem?
Nos convivia, nos prælia virginum
Sectis in juvenes unguibus acrium
Cantamus vacui: sive quid urimur,
Non præter solitum leves.

INTERPRETATIO

perante fortiter egerunt navibus aut equis: nos, o Agrippa, nec ista scribere, neque acrem iram Achillis cedere nescientis, nec errores maritimos Ulyssis dolosi, neque familiam crudelem Pelopis, parvi magna non tentamus; dum verecundia, et Musa citharæ non bellicosæ Præses me prohibet laudes eximii Cæsaris, atque tuas imminuere tenuitate ingenii. Quis poterit celebrare, ut decet, Martem armatum lorica adamantina, vel Merionem pulvere Trojano sordidum, vel Diomedem æqualem Diis auxilio Minervæ? Nos epulas, nos certamina canimus puellarum sectis unguibus ferocium adversus adolescentes; sive liberi sumus, sive ardemus amore aliquo, more nostro inconstantes.

ANNOTATIONES

4. *Te duce.*) Vell. cit. *navali primo prælio apud Mylas, ducte Agrippæ pugnatum prospere.* Vid. Plin. lib. 16. c. 4. Appian. & Dion. jam cit. Oros. lib. 6. cap. 15. &c.

5. *Gravem Peleidæ stomachum, &c.*) Achilles Pelei filius, *iracundus, acer, inexorabilis, nihil non armis arrogans,* ut ait noster ad Pison. nec cedit Græcorum legatis, nec Agamemnoni exercituum summo Imperatori ac Regum Regi: sed nec Diis quidem. Nam & Apollini Hectorem protegenti minas intentat. Homer. Iliad. 10.

7. *Cursus per mare.*) Longam illam navigationem Ulyssis. *Duplicis,* subdoli, fallacis. Græcis διπλοῦς, *duplex,* aliud nempe dicens, aliud sentiens. Legunt aliqui *cursus duplices,* cum Prisciano lib. 5. & 7. referuntque ad Ulyssis navigationem per Oceanum, & mare Mediterraneum; vel ad bis decennalem cursum: sed apage. Animadverte, lector, Homero delatum honorem, cujus est Ilias de Achille, Odyssea de Ulysse.

8. *Sævam Pelopis domum.*) Tot homicidiis funestam. Pelops a Tantalo patre, Atreus & Agamemnon ab Ægysto, Clytemnestra ab Oreste filio cæsi sunt. Adde Thyestis liberos jugulatos ab Atreo, ipsique patri appositos in cibum, quod Sol ne videret, refugisse dicitur. Horatius notare vult hic Thyesten eximiæ artis Tragœdiam a Vario, ut jam ante dixi, compositam.

9. *Tenues grandia.*) Modestiam Horatius commendat suam.

10. *Imbellisque lyræ.*) Atqui rebus etiam gravioribus idoneos versus Lyricos, præsertim Alcaicos, ostendit Pindarus; nosterque ipse pluribus Odis, maxime vero 4. 14. 15. lib. 4. &c. ad Pisones denique sic scribit:

Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum referre.

13. *Martem tunicâ, &c.*) Viros militares loricâ armatos forti & durâ, instar adamantis: vel ipsum Martem, quem Homerus æreâ induit loricâ.

14. *Pulvere Troico nigrum.*) In acie acriter dimicantem, & non indecoro pulvere Trojani campi coopertum, & quasi nigrum.

15. *Merionem.*) Quemlibet virtute bellicâ gloriosum, Merionis similem, apud Græcos tam inclyti, ut Marti par jactaretur. Homer. Iliad. 13.

Ope Palladis Tydeiden superis parem.) Diomeden Tydei filium, quem suâ Pallas ope semper juvit, Diisque non inferiorem præstitit, ut & Mars & Venus ab eo vulnerati referantur: quin & immortalem fecit, & numero Castorum adscripsit. Iliad. 5. v. 335. & 857. Pindar. Nem. Virgil. Æneid. 11.

Ferro cœlestia corpora demens Appetii, & Veneris violavi vulnere dextram.

17. *Nos convivia, &c.*) Nos res ludicras & tenuiora argumenta tractare dumtaxat & canere amamus.

AD MUNATIUM PLANCUM

ODE VII.

Aliis aliæ placent regiones; sibi vero præ cæteris Tiburtina. Vino diluendæ sollicitudines.

1 Laudabunt alii claram Rhodon, aut Mitylenen,
Aut Ephesum, bimarisve Corinthi

INTERPRETATIO

Alii *laudabunt illustrem Rhodum, vel Mitylenen, vel Ephesum, aut muros Corinthi inter*

ANNOTATIONES

Hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est Hexameter heroicus; quinque primi pedes sunt vel spondei, vel dactyli. Alter quisque versus est Dactylicus tetrameter, quatuor ultimos habens pedes versûs Hexametri sive heroici.

1. *Laudabunt alii.*) Elegans est versibus hæc Ode, quam e duabus coaluisse volunt quidam: nimirum novæ Odes initium statuunt ad hæc verba: *Albus ut obscuro, &c.* Veteres codices adstipulantur, præfigentes istis novem hunc titulum: *Cohortatur Plancum ad hilariter vivendum.* Quidquid sit, tota est ad L. Munatium Plancum, cujus patria Tibur, aut qui saltem villam habebat Tiburi proximam, proindeque ab Horatiano prædio non longe remotam. In priori Odes parte, per comparationem, Tiburtinæ regionis amœnitatem extollit Poeta, in altera Plancum hortatur ut vino curas abstergat: utiturque exemplo viri fortis, Teucri nimirum, qui graviores animi ægritudines vino temperavit. Vide postea Annot. ad vocem, *Plance.*

Claram Rhodon.) Rhodus Insula Minoris Asiæ, ad Cariæ oram, Emporium est nobile. *Clara* certe pridem, tum ob Colossum sive Statuam Solis septuaginta cubitis altam, & inter orbis miracula numeratam: tum propter ingentem signorum numerum, atque *operum nobilitatem*, ut ait Gell. lib. 7. cap. 3. tum quia nunquam tot nubibus cælum obducitur, quin aliqua hora Sol ibi cernatur, quod asserit Plin. lib. 2. cap. 62. Adde urbium pulchritudinem, portuum commoditatem, aeris salubritatem. Strabo lib 14. scribit Rhodum ita præstare cæteris, ut nullam possit huic parem nedum meliorem commemorare. Vide Diodor. Sicul. lib. 6 cap. 13. nec prætermittendum est, Rhodum mitti solitos Romanos juvenes discendæ facultatis oratoriæ gratia. Eo Tullius ipse adiit, quem lege ad Attic. lib. 2. epist. 1. & in Bruto, n. 51. ubi sic inquiter: *Hinc Asiatici oratores non contemnendi quidem, nec celeritate, nec copia; sed parum pressi, & nimis redundantes: Rhodii saniores & Atticorum similiores.* Anno salutis separatæ 1300. Equites Hierosolymitani eam invaserunt, indeque Rhodii appellati; servarunt ad an. 1522. quo a Turcis pulsi Melitam concessere, exinde Melitenses cognominati.

Mitylenen.) Hæc urbs Lesbi insulæ, cui & eadem appellatio, v. *Metelin*, a Cicerone commendatur Agrar. 2. *Et natura, & situ, & descriptione ædificiorum & pulchritudine in primis nobiles Mitylenæ: agri jucundi & fertiles, &c.* Vide & Strab. lib. 13. & Vitruv. lib. 1. c. 6. ubi scribit eam urbem *eleganter & magnifice ædificatam, sed non prudenter positam. In ea quippe, dum flat Auster, incolæ ægrotant: dum Caurus, tussiunt; cum Septentrio, in salubritatem restituuntur.* Adde ei regioni claritatem e natalibus Pittaci, qui unus e septem Græciæ Sapientibus, Alcæi Poetæ, aliorumque illustrium hominum.

2. *Ephesum.*) Asiæ Minoris ista civitas in Ionia sita est ad litus maris Ægæi & sinus Ionii, versus ostia Caystri fluminis: portum habet valde commodum arcemque munitissimam. In ea celebratum est Concilium generale tertium anno salutis reparatæ 431. sub Cælestino Papa, adversus errorem Nestorii hæresiarchæ. Olim claruit Ephesinæ Dianæ templo toto orbe celebri. Ab Amazonibus condita etiam fertur.

Bimarisve Corinthi mœnia.) Corinthus hodie *Coranto*, urbs Peloponnesi, in Isthmo est medio sita, inter duo maria Ægæum & Ionium; unde *Bimaris* dicitur: ære, & figulinâ celebratur: *totius Græciæ lumen* vocat Cic. pro lege Manil. & Agrar. 2. n. 32. ita scribit: *posita Corinthus in angustiis atque in faucibus Græciæ, sic ut terra claustra locorum teneret: & duo maria navigationi diversa pæne conjungeret, cum pertenui discrimine separentur.* Luxuriæ vero infamiâ laboravit adeo, ut Corinthiari dicerentur qui impudice viverent. Lappis atque tonsoribus audita Lais meretrix ibidem famosa, eamque pretiosa, ut Demostheni sui copiam non nisi decem millibus drachmarum vendere vellet; quapropter abstinuit ille & respondit, *tanti non emo pœnitere.* Ex illa natum est adagium: *Non licet omnibus adire Corinthum.*

Mœnia, vel Baccho Thebas, vel Apolline Delphos
Insignes, aut Thessala Tempe.
Sunt quibus unum opus est, intactæ Palladis urbem
Carmine perpetuo celebrare, &
Undique decerptæ frondi præponere olivam.
Plurimus in Junonis honorem,
Aptum dicit equis Argos, ditesque Mycenas.
Me nec tam patiens Lacedæmon,

INTERPRETATIO

duo maria posita, aut Thebas Baccho, vel Delphos Apolline insignes, vel Tempe Thessalica. Sunt Poetæ, *quorum unicus labor est laudare carmine continuo civitatem Minervæ castæ, ac præferre olivam foliis undequaque collectis. Plerique in honorem Junonis commendat Argos equis nutriendis idoneum, ac Mycenas divites. Me nec Sparta* illustris ob *patientiam,*

ANNOTATIONES

3. *Baccho Thebas.*) Cadmus ædificavit eam urbem in Bœotia, nobilitavit maxime Bacchus ibi natus Apollodor. lib. 3.

Apolline Delphos.) Parnassi juga, fons Castalius, at præ omnibus oraculum Apollinis, efferunt Delphos. Solin. Strabo lib. 9. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 2. *Delphi,* inquit, *orbis umbilicus, commune omnium oraculum, in alto Parnassi urbs non mœnibus, sed abruptis rupibus munita, arduo ac difficili ascensu. Templum Apollinis cultu & religione loni e celebratissimum intra urbem non manu exstructa, sed nativa præcipitia munivere.* Hæc ille. Admirabilem porro Gallorum stragem Brenno duce Delphos impie oppugnantium, Apollinemque sese acriter vindicantem, lege apud Justinum lib. 24.

4. *Thessala Tempe.*) Horum in Thessalia locorum tanta fuit amœnitas, ut si quæ deinceps regio celebraretur, amœna velut Tempe diceretur. Illic Peneus fluvius inter Ossam & Olympum decurrebat, colles erant dextrâ lævaque molliter incurvi, nemorosæ convalles, &c. Vide Solin. Strab. lib. 9. Ælian. lib. 3. Heit. &c. eos iterum postea Od. 21. & lib. 3. Od. 1.

5. *Sunt quibus unum opus est, &c.*) Sunt Poetæ, qui semper canent Athenas, & olivam Palladi sacram, nihilque norunt scribere præter Neptuni ac Minervæ certamen de nomine Athenis imponendo, hujusque in illum victoriam; cum, Neptuno equum proferente, Pallas oleam quæ præstantior visa & judicata est, produxisset.

Palladis urbem.) Athenæ quidem omnis doctrinæ parentes; Pallas autem seu Minerva scientiis præesse cognoscitur: non ergo mirum si urbs ista illius veluti propria censetur. Quod si fabulari juvat, vide Apollodor. l. 3. Hygin. &c.

6. *Carmine perpetuo.*) Cyclicum carmen docte Heinsius intelligit, quod perpetua serie complectatur laudes Athenarum, &c. De eo dicam in Epist. ad Pison. v. 136. ubi *scriptor cyclicus.*

7. *Undique decerptæ frondi, &c.*) Ut præ cæteris urbibus Athenas, sic & olivam præ omnibus arboribus efferre. Scilicet ea est, quam Tull. de leg. 1. init. laudat, ita scribens: *nullius autem agricolæ cultu stirps tam diuturna, quam Poetæ versu seminari potest.* Ex vett. codd. nonnulli hic legunt, *undique decerptam fronti præponere olivam:* intelliguntque tonsiles coronas, id est circum circa detonsas, ut sint foliis brevioribus atque ornatioribus: quo videtur pertinere quod ait noster lib. 1. Epist. 19.

At ne me foliis ideo brevioribus ornes. Alii explicant: ex omni loco & materia colligere, quod in Palladis Athenarumque & olivæ quæ ad Palladem præcipuo jure pertinent, laudes convertatur. Denique *fronti præponere olivam,* interpretantur ex oliva sibi coronam texere, eâque frontem exornare. Verum prima lectio atque interpretatio magis arridet: eamque saqui doctiores jam assuevere.

8. *Plurimus, in Junonis honorem, &c.*) Plerique amant celebrare Argos equis nutriendis aptum, ob læta pascua urbi circumjecta: vel Mycenas auro & divitiis insignes, Agamemnonis regni sedem inclitam. Vide Strab. lib. 8. Sophocles in Electra πολυχρύσους Μυκήνας vocat. *In Junonis honorem,* quia in utraque urbe ista Juno præcipue colebatur.

10. *Me nec tam patiens Lacedæmon, &c.*) Me Horatium nec Lacedæmon nec Larissa æque movat & afficit, ut domus Albuneæ, &c.

Patiens Lacedæmon.) Hæc Peloponnesi urbs Laconiæ caput ad Eurotam fluvium posita, dicta est & Sparta, hodie *Misitra:* servitutis olim impatiens, at malorum tolerantissima; ut *Spartana generositas & patientia* in proverbium abierit. Spartani liberos ad severam omnem disciplinam instituebant. Cic. Tuscul. 5. c. 77. *pueri Spartiatæ non ingemiscunt verberum dolore laniati. Adolescentium greges Lacedæmone vidimus ipsi incredibili contentione certantes pugnis, calcibus, unguibus, morsu denique, ut exanimarentur priusquam se victos faterentur.* Idem alibi meminit eorumdem, quod ad aram loris & verberibus sic acciperentur, ut multus e visceribus sanguis exiret, imo interdum ad necem usque: neque tamen exclamarent, sed nec ingemiscerent quidem.

Nec tam Larissæ percussit campus opimæ,
Quàm domus Albuneæ resonantis,
Et præceps Anio, & Tiburni lucus, & uda
Mobilibus pomaria rivis.
Albus ut obscuro deterget nubila cælo
Sæpe Notus, neque parturit imbres
Perpetuos: sic tu sapiens finire memento
Tristitiam, vitæque labores
Molli, Plance, mero; seu te fulgentia signis
Castra tenent, seu densa tenebit
Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque

INTERPRETATIO

nec ager Larissæ fertilis tam afficit quam fons Albuneæ perstrepentis, et Anio cadens, et nemus Tiburni, et pomaria rivulis decurrentibus irrigua. Quemadmodum Leuconotus aliquando nubibus expurgat cælum caliginosum, nec pluvias parit semper, ita, Plance, recordare prudens imponere finem mœrori, et vitæ laboribus, bibendo *vinum suave. Teucer fugiens patrem atque Sa-*

ANNOTATIONES

11. *Larissæ campus opimæ.*) Urbs Thessaliæ Larissa, agris perquam fertilibus gloriabatur: cum vero proxima esset Phthiæ, quæ Achillis patria, inde factum ut Larissæos ille sæpius dictus sit.

12. *Domus Albuneæ resonantis.*) Albunea Nympha, quæ & Sibylla Italica, Tibure colebatur, atque lucum & fontem sacrum habebat. Virgil. Æneid. 7.

Lucosque sub altâ
Consulit Albuneâ, nemorum quæ maxima sacro
Fonte sonat.

Lactant. lib. 1. cap. 6. *Tiburtem Sibyllam dicunt nomine Albuneam, quæ Tiburi colitur ut Dea, juxta ripas Anienis, cujus in gurgite simulacrum ejus inventum esse dicitur tenens in manu librum, cujus sacra Senatus in Capitolium transtulerit.*

13. *Præceps Anio.*) Strabo lib. 5. *In Roma conspectu sunt Tibur, Præneste, & Tusculum. Tibur quidem Herculeum, & Cataracta, sive descensus quem facit Anio, ubi navigabilis esse incipit, cum e sublimi in profundam vallem præceps defertur, & per vicina urbi nemora.* Dionys. Halicarn. lib. 5. refert Anienem ex urbe Tibure effundi per excelsum scopulum, atque in planitiem ferri Romanorum ac Sabinorum, utrorumque disterminando regionem, ac denique in Tiberim influere, aspectu quidem jucundum & pulcrum, poto vero etiam gratum.

Tiburni lucus.) Tiburnus Tiburis conditor, vicinis quoque nemoribus dat nomen.

Uda mobilibus pomaria rivis.) Legunt quidam *nobilibus*, intelliguntque Albulas & Labanas aquas salubritate nobiles de quibus Strabo lib. 5. alii *mobiles* interpretantur ductiles rivos. Item legunt *pomœria*, referuntque ad Tiber, cujus muros alluit & rigat Anio.

15. *Albus ut obscuro, &c.*) non secus ac Leuconotus, (λευκὸς *candidus*, *vires Notus*) Ventus iste a meridie spirans, nonnunquam serenitatem affert, quamvis sæpe imbres pariat: ita licet Reipublicæ curam geras semper, interdum hilaritati vacare debes, & animum vino recreare tantisper, ne illum nimiæ obruant sollicitudines.

18. *Tristitiam.*) Si res cura privatæ comites habet ægritudines aliquando magnas, certe Reipublicæ fere semper maximas.

19. *Plance.*) L. Munatius Plancus maximis honoribus functus est, Consulatu cum M. Æmilio Lepido, Censurâ, &c. Nulla re autem nobis quidem videatur illustrior, quam quod Lugdunum nobilissimam Romanorum in Gallia coloniam condiderit, dum Galliæ Comatæ præfectus esset: sunt tamen qui eam urbem longe antiquiorem asseverent. Is porro non leves putandus labores exhausisse in tot civilibus tumultibus, quibus imperium Romanum suo tempore concussum est, atque in tot rerum mutationibus. Ipse nimirum a Senatu primum stetit, deinde ad M. Antonium defecit, postea ad Augustum Cæsarem transfugit. Vell. Paterc. lib. 2. Exstant Ciceronis ad Plancum istum, & Planci ad Ciceronem Epistolæ perelegantes.

Seu te fulgentia signis, &c.). Sive sis militiæ, sive domi, & in villa tua Tiburtina. *Fulgentia castra.* Cornel. Tac. Annal. 15. *fulgentibus Aquilis, signisque, & simulacris Deûm in modum templi.* Porro signa militaria seu vexilla sunt, aquilæ, dracones, apri, lupi, equi, minotauri, &c. Vide Veget. de re milit. lib. 2. cap. 13. & lib. 3. cap. 5. Plin. lib. 10. cap. 4.

21. *Tiburis umbra tui.*) Densum notat villæ nemus, quod umbram amœnam prætenderet. Vide postea Od. 18. & l. 2. Od. 6. v. 5. ibique Annot.

Teucer Salamina, &c.) Exemplo Teucri fortiter adversa sustinentis, hortatur Plancum, ut pariter fortis sit in fortunæ vicissitudine, vinoque, ut ille, depellat curas.

Cum fugeret, tamen uda Lyæo
Tempora populeâ fertur vinxisse coronâ,
Sic tristes affatus amicos:
Quo nos cumque feret melior fortuna parente,
Ibimus, o socii comitesque.
Nil desperandum Teucro duce, & auspice Teucro.
Certus enim promisit Apollo,
Ambiguam tellure novâ Salamina futuram.
O fortes, pejoraque passi
Mecum sæpe viri, nunc vino pellite curas,
Cras ingens iterabimus æquor.

INTERPRETATIO

lamina dicitur nihilominus caput vino madidum cinxisse corona populea, sic allocutus mœrentes amicos: o socii et comites pergemus quocumque nos ducet fortuna patre benignior. Nil non sperandum ductu et auspiciis Teucri. Nam Phœbus veridicus pollicitus est ancipitem fore Salaminem in terra nova. O viri strenui et sæpius deteriora mecum perpessi, jam vino mœrorem detergite, cras iterum navigabimus magnum mare.

ANNOTATIONES

Salamina patremque sum fugeret.) Post expeditionem Trojanam reversus in patriam Teucer a Telamone patre repulsus est, dolente & indignante, quod Ajacem fratrem non reduceret. Proficiscentibus enim mandarat ne alter sine altero rediret. Atqui Ajax se ipse interemerat, iratus quod Achillis arma Ulyssi potius quam sibi fuissent adjudicata.

Salamina.) Salamis hodie *Coluri*, urbs & Insula maris Ægæi, in sinu Saronico, qui nunc dicitur *Golfo di Engia*, inter Atticam & Peloponnesum. Illic regnavit Telamon Ajacis & Teucri pater.

22. *Lyæo.*) Cognomen est Bacchi, a λύω *solvo*, quia mente & curis vinum liberat. Horat. Epist. 15. lib. 1.

Generosum & lene requiro
Quod curas abigat.

Ovid.

Vina parant animos.
Tunc dolor, & cura, rugaque frontis abit.

23. *Tempora populeâ fertur vinxisse coronâ.*) Ita se Teucer instruit adversus mœrores. Vinum sumit; populeâ se coronâ redimit, seu quod Herculi sacrificet sic ornatus ex more; seu ad significandam animi fortitudinem. Nam hujus symbolum est populus arbor Herculi sacra. Demum ad omnes fortunæ casus socios parat. *Tristes* ob exilium, & quod carendum esset patria, quæ semper charissima cuilibet, dulcis atque jucunda, ut ait Cicero in Catil. 4.

25. *Melior fortuna parente.*) Nam patrio solo & paternis Laribus exterminamur a Telamone patre. At fortuna spondet nobis exulibus offertque novas sedes in aliena regione. Ajunt profectam e Teucro exulante sententiam hanc: *Ibi patria est omnibus, ubi bene.*

27. *Duce & auspice Teucro.*) Auctore Teucro, bonis avibus rem gerente, post acceptum felix ab Apollinis oraculo responsum.

28. *Certus enim promisit Apollo, &c.*) Apollo cujus haud incerta sunt oracula, jussit me Cyprum contendere, ibique novam condere Salaminam; ut deinceps ambiguum sit hoc nomen, cum duplex erit urbs ejusdem appellationis. Altera apud Atticam regionem in qua nati sumus, & qua pellimur; altera in Cypro mox à nobis ædificanda, sic fatis volentibus. Vide Eurip. Helen. Act. 1. Scen. 1.

30. *O fortes pejoraque passi.*) O viri qui mecum exantlastis ærumnas apud Trojam majores quidem & graviores istis malis, quibus jam conflictamur, forti estote animo: certe meliora propediem omnia experiemini.

32. *Cras ingens iterabimus æquor.*) Hodie epulemur, genio indulgeamus, vino curas abigamus: et cras iterum conscendemus illud idem mare, quod nuper enavigavimus, a Troade huc in Græciam remigrantes. Denique nova domicilia, novam patriam quæsituri apud Cyprum, priorem cursum relegemus. Vell. Paterc. *Non receptus Teucer a Telamone patre, ob segnitiem non vindicatæ fratris injuriæ, Cyprum adpulsus est, atque ibi cognominem patriæ suæ Salamina constituit.*

AD LYDIAM

ODE VIII.

Sybarim juvenem notat, quod relictis honestis exercitationibus, meretricio amori se manciparit.

Lydia dic, per omnes
  Te Deos oro, Sybarim cur properas amando
Perdere? cur apricum
  Oderit campum, patiens pulveris atque Solis?

INTERPRETATIO

O Lydia, per cuncta Numina te obsecro, fare quamobrem festines amoribus tuis corrumpere Sybarim? quare Murtium *Campum Soli expositum aversetur,* valens *tolerare pulverem et*

ANNOTATIONES

Oda est dicolos distrophos: at metri singularis. De ao sic scribit Attilius aruditus Grammaticus: *Hoc metrum Horatius ignorando quale esset, laboriosa observatione, semel omnino facere conatus est; & in eo tamen parum decenter erravit. Nam fecit illud asperius uno immutato pede. Quod si scivisset Choriambicum esse, & habere clausulas certas, non in illam salebram insidisset. Nam primum comma ex Choriambo & Bacchio constat:*

Lydĭă dīc, | pĕr ōmnēs |

Secundum colum, quod est longius, tres habet Choriambos, & unum Baccheum, scilicet clausula gratiâ. Quod metrum Alcæus sic ordinavit vir in Musicis exercitatissimus. At Horatius primum Choriambum durissimum fecit, pro Iambo spondeum infarciendo sic,

Tē Dēōs ō | rō ....

Error tamen illius habet excusationem, quod in eo perseveraverit lege, quam ipse sibi ubique casu fecerat, usque ad ultimam partem non mutando.

1. *Lydia dic, &c.*) Lydiam ironice compellat Horatius, et Sybarim petit, suum, ut videtur, rivalem, sicut & Telephum Ode 13. Expressit autem hac Ode istam sane Terentii sententiam: Eunuch. Act. 2. Scen. 1. v. 19.

Adeon' homines immutarier ex amore, ut non
Cognoscas eumdem esse?

Hic igitur Sybaris adolescens, Chmici Phædriæ instar, totus ex amore meretricis immutatus perit. Nec enim, ut ante, laboris cujuslibet patiens, jaculando, equitando, luctando, natando inter æquales excellit; sed abjectis campestribus armis, & exercitationibus viro dignis, meretricis captus illacebris latet apud Lydiam, atque iners ac perditus elanguescit.

2. *Sybarim.*) Lydii luxu perditi: sic & Sybaritæ delitiis fracti male audiebant. Sybaris tamen urbs ad oram Tarentini sinus olim sita, potens adeo primum fuit, ut finitimis gentibus quatuor dominaretur: at deinde proverbialiter usurpatum est ejus nomen pro perditissimo luxu. Philostrat. Strabo lib. 6. Athen. lib. 12. Plutarch. Lamprid.

Amando perdere.) Antiphrasis. Cæterum, ut scribit Virgil. Eclog. 5.

Quisquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Quisquis enim meretricum amoribus se dat, brevi opes absumet, vires corporis animique perdat, & famam flocci habens ad quodvis malum ruet, omnis decoris immemor. Virgil. de Didone Æneam depereunte, Æneid. 4.

Non cœpta assurgunt turres, non arma juventus
Exercet, portusve, aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquataque machina cœlo.

Lege Plaut. Mercat. Prolog. & Terent. Eunuch. Act. 1. Scen. 1. &c. lib. 3. Od. 12. ibique annot.

3. *Cur apricum oderit Campum.*) Cur honestis exercitationibus, quas antea frequentabat, jam se mollis subducit? *Campum* hunc Gellius lib. 6. c. 7. scribit Populo Romano condonatum a Tarratia Virgine Vestali: at Livius Tarquiniorum primo fuisse affirmat, & his pulsis, Marti consecratum. Vegetius de re milit. lib. 1. cap. 10. sic habet. *Romani Campum Martium Tiberi vicinum delegerunt, in quo juventus post exercitium armorum, sudorem pulveremque dilueret, ac lassitudinem cursusque laborem natando deponeret.* Describit vero Strabo lib. 5. his verbis. *Magnam ornamentorum partem Campus Martius continet ..... Etenim admirabilis magnitudo, cum Equitio, id est Ludos Curules, & alias Equestres pugnas suppeditet: locum tamen multis Pilâ, Circo, Palæstrâque se exercentibus vacuum relinquit .... solum herbis consertum omni tempore anni: collium denique vertices Theatri speciem & ornatum ad alveum usque fluminis præ se ferentes spectaculum præbent ita amœnum, ut ægre & invitus ab eo discedas.*

4. *Patiens pulveris atque Solis, &c.*) Plutarchus in vita Catonis Censorii refert filium ab eo literis institutum, deinde vero edoctum artem corporis exercendi, jaculandi, equitandi, calorem & frigus tolerandi, rapidosque gurgites ac

Cur neque militaris
 Inter æquales equitat? Gallica nec lupatis
Temperat ora frænis?
 Cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivum
Sanguine viperino
 Cautius vitat: neque jam livida gestat armis
Brachia; sæpe disco,
 Sæpe trans finem jaculo nobilis expedito?
Qui latet, ut marinæ,
 Filium dicunt Thetidis, sub lacrymosa Troiæ

INTERPRETATIO

æstum: quare nec bellicosus equum agitat cum paribus: neque frænis lupatis moderatur equorum ora Gallicorum? quare formidat contingere Tiberim luteum: quare oleum diligentius fugit, quam *viperæ cruorem: nec deinceps livent*ibus lacertis arma portat, frequenter disco, frequenter telo ultra metam projecto illustris? cur se abscondit, quemadmodum ajunt* latuisse *filium Thetidis marinæ, circa luctuosum Troiæ*

ANNOTATIONES

fluvios tranandi, &c. *Pulveris*. Vide Annot. ad Od. 1. v. 3.

5. *Cur neque militaris inter æquales equitat*.) Cur more solito stronum non decertat equitando cum æqualibus ætate ac studio juvenibus? equitandi studium nobili viro maxime convenire, asserit Plato in Lachete. Plutarchus autem refert. Julio Cæsari equitandi usum facilem adeo a pueritia fuisse, ut reflexis in tergum manibus, equum cursu velocissimo concitaret.

6. *Gallica nec lupatis temperat ora frænis*.) Hinc peritum equitandi ostendit Sybarim, qui Gallicos etiam equos domare consuevisset. Nam & hi Romæ in pretio, & feroces fuisse perhibentur, quos lupatis coerceri opus erat. Apulejus r *jumenta Gallicana, quibus generosa soboles perhibet generosam dignitatem*.

Lupatis.) Frænis asperioribus instar lupinorum dentium. Hæc etiam lupi dicebantur. Ovid. Trist. 4.

Et placido duros accipit ore lupos.

8. *Cur timet flavum Tiberim tangere*.) Cur se ad natationem non exercet, ut ante? hac enim valde utilis, & pridem commendabatur. Sic Horatius ille Cocles a ponte sublicio in Tiberim desiliens ad suos armatus transivit. Sic Julius Cæsar Alexandriæ circa pontis oppugnationem, cum in mare desiluisset, nando per ducentos passus evasit ad proximam navem, elata quidem læva manu, ne madefierent libelli, quos tenebat; paludamentum vero mordicus trahens, ne spolio poteretur hostis. Sueton. Hinc ex eodem Sueton. Augustus nepotes docuit natare. Et Plato 5. de Legibus, probrosum ait, si quis natare non didicisset.

Flavum Tiberim.) Hic fluvius olim Albula dictus, postea Tiberis ac Tiberinus vocatus est, ab hujus nominis Rege in eo submerso. Eustath. *flavum*. Sic Æneid. 7.

Multâ flavus arenâ.

Cur olivum sanguine viperino cautius vitat?) Cur nunc luctam fugit Sybaris, & angue pejus odit; adeoque se nequaquam ceromate perungit, ut solent athletæ, quo membra reddant tum robustiora cum lubrica.

9. *Sanguine viperino*.) Quod venenum est præsentissimum, quippe calidissimum, Alberto teste.

10. *Neque jam livida gestat armis brachia*.) Cur arma non amplius contrectare, portare, vibrare amas? hinc non jam liveat ejus brachia, seu attritu armorum & pondere, seu ictibus. Vide Veget. cit. lib. 1. cap. 11.

11. *Sæpe disco, sæpe trans finem, &c.*) Robore brachiorum contendebant seu discum seu jaculum projiciendo. Duplex est autem ea exercitatio, artis altera, altera virium. In priori collineatur ad certum scopum. In posteriori vincebat qui longissime contorsisset: & de hac fit hic mentio. Sic Iliad. Ψ. dicitur Ajax discum ejaculatus prævalida manu, & omnium metas exsuperasse. Et Odiss. θ Ulysses discum lapideum ultra metas aliorum longe torquet.

Disco, ἀπὸ τῶ δίσκου, jacere.) Orbis erat, ferreus, æneus, ligneus, plerumque lapideus, qui medius loro circumtentus in auras tota vi jaciebatur: a quibusdam circumrotando: ut patet ex cit. Homeri locis. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. c. 21.

Trans finem jaculo nobilis expedito.) Frequentis nobilitatus victoria, jaculo scilicet & disco trans aliorum finem, seu signum, Græce σῆμα, expedite projecto.

13. *Ut marinæ filium dicunt Thetidis, &c.*) Achillem nempe mater habitu muliebri inter Lycomedis Puellas abscondisse narratur, ne ad bellum Trojanum raperetur, eo quod in fatis erat, si gloriæ bellicæ operam daret, brevi periturum. At quia sine eo capi Troja non potuisset, ex Calchantis responso, Ulysses detexit Achillem, & abduxit eo, quo irent omnes, modo, propositis scilicet armis.

Marinæ.) Thetis erat maris Nympha, Nerei filia, Achillis autem mater.

Funera: ne virilis
Cultus in cædem, & Lycias proriperet catervas.

INTERPRETATIO

excidium, ne viri habitus pertraheret ipsum *ad stragem*, & contra *turmas Lyciorum*.

ANNOTATIONES

16. *In cædem, & Lycias, &c.*) Adversus Trojanas copias atque exercitus. Lycia deplex: altera est Troadis regio, ea Homero & Strabone; altera est Cariæ finitima. Hujus quidem populi Trojanis auxiliam tulerent. Ab utra vere Trojani denominentur Lycii, arbiter esto Lector: certe dices, non ab hac, sed ab illa. Mecum igitur mirare turbam Interpretum qui fere omnes hactenus contrarium scripsere.

Catervas.) Hic Grammatistæ valgo moneet Catervam militum sena millia continere, propriamque Afrorum esse, sicut Phalanx est Macedonum, Legio vero Gallorum. Sed quid ad rem? Et quid hoc juvat ad Horatii sensum hic eapiscandum, ubi omnia in propatulo sunt?

AD THALIARCHUM

ODE IX.

Dum sævit hyems, voluptati indulgendum.

Vides, ut altâ stet nive candidum
Soracte: nec jam sustineant onus
Sylvæ laborantes: geluque
Flumina constiterint acuto?

INTERPRETATIO

Cernis, o Thaliarche, quemadmodum Soracte densis nivibus album rigescat; neque silvæ fatiscentes ferre amplius queant *pondus: et flavii acri glacie hæserint? Arce* vero tu *frigus li-*

ANNOTATIONES

Ode est dicolos tetrastrophos. Duo primi versus sunt Dactylici, Alcaici, Acatalecti: pes primus est spondeus vel iambus: secundus est iambus semper cum cæsura: tertius & quartus sunt dactyli.

Vīdēs | ūt āl | tā | stēt nĭvĕ | cāndĭdūm |

Tertius est Iambicus Archilochius dimeter hypercatalectus. Pes primus & tertius est iambus vel spondeus: secundus & quartus semper iambi cum syllaba superstite.

Sīlvæ | lăbō | rāntēs | gĕlū | que

Quartus est Dactylicus Alcaicus Acatalecticus, vel, (ut alii vocant) Pindaricus, e duobus dactylis, & totidem trochæis.

Flūmĭnă | cōnstĭtĕ | rĭnt ă | cūtō

1. *Vides ut alto, &c.*) Hipotyposis, seu descriptio accurata hyemis.

2. *Soracte.*) Mons Apollini quondam sacer, de quo Virgil. Æneid. 2. & 11.

sancti custos Soractis Apollo.

Plin. lib. 7. cap. 2. *haud procul urbe Roma in Faliscorum agro familiæ sunt paucæ, quæ vocantur Hirpiæ, quæ sacrificio annuo, quod fit ad montem Soracten Apollini, super ambustum ligni struem ambulantes non aduruntur.* Idem fere Strabo lib. 5. Dictus exinde mons Divi Silvestri, quoniam in ejus spelonca delituit sanctus ille Pontifex, dum in Christianos sæviret Maxentius. Hodie *Monte S. Oreste* vocatur, ab adjacente oppido, in ditione Pontificia: recentioribus *Mons sancti Oedisti*.

Nec jam sustineant onus silvæ laborantes.) Hyperbola, asperitatem frigoris, & nivium copiam exhibens. Quasi arborum fatiscant & incurventur rami sub pondere nivis & glaciei.

5. *Geluque flumina constiterint acuto.*) Quæ nempe fluere ex natura postulant, hærent jam

Dissolve frigus, ligna super foco
Large reponens, atque benignius
Deprome quadrimum Sabinâ,
O Thaliarche, merum diotâ.
Permitte Divis cætera: qui simul
Stravere ventos æquore fervido
Deprœliantes; nec cupressi,
Nec veteres agitantur orni.
Quid sit futurum cras, fuge quærere; &
Quem sors dierum cunque dabit, lucro
Appone: nec dulces amores
Sperne puer, neque tu choreas;
Donec virenti canities abest

INTERPRETATIO

gna copiose congerens ad ignem, et vinum quatuor annorum liberaliter exhibe vase Sabino. Remitte Diis reliqua, qui statim ac dejecere ventos æstuante mari luctantes, nec moventur cupressi, nec orni vetustæ. Cave percontari quid cras eventurum sit: et quemlibet diem fortuna largietur, quæstui adjice. Neque vero suaves amores tu juvenis contemne, neque choreas, dum

ANNOTATIONES

& stant gelu constricta. *Arato.* Seu quod frigus vehemens haud secus pungat ac ferri acies & acumen: seu quod acutæ sint glaciei crustæ.

5. *Dissolve frigus, &c.*) Imitatio versuum Alcæi, hyeme potandum assarentis: apud Athen. lib. 10. cap. 8.

7. *Sabinâ diotâ.*) Vase in Sabinis fabricari solito, quod quidem utrinque ansas habet velut auriculas, *diota.* διώτη. Quadrantal dicunt octo & quadraginta sextarios capiens. Alii vas non ita magnum hic intelligunt, sed potius in quo hauriatur vinum e dolio. Perperam nonnolli scribunt *dyota*, quasi ὦτα δύο ἔχουσα *amphora*.

8. *Thaliarche.*) Nomen hoc idem sonat quod symposiarchos: θαλείας ἄρχων, *convivio præsidens.*

9. *Permitte Divis cætera.*) Uni vaca voluptati; cæterorum vero curam Diis relinque.

10. *Qui simul stravere ventos, &c.*) Hic Stoicum agit Horatius, alibi vero sæpius Epicureum; nempe mortalia hæc & infima Diis esse curæ asserit, potentiamque & providentiam videtur stabilire, exemplo isto. Cum primum illi, inquit, ventos deprœliantes retinent, quiescunt: cum sedari tempestates volunt, mare statim pacatur atque subsidit: adeoque tranquilla sunt omnia, ut nec orni, nec cupressi moveantur. Sic ergo & curabunt ea, quæ ad homines spectant, adversa quæque & contraria in melius commutantes.

11. *Cupressi.*) Pro qualibet arbore hic ponuntur, sicut & *orni.* Cato de re rustica c. 42. & 151. de illis abunde. Plin. lib. 16. c. 33. *Cupressus nata morosa, fructu supervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbra quidem gratiosa, materie rara, Diti sacra, &c.* Ex Varrone, rogis adhibetur, propter gravem ustrinæ nidorem: quoniam fœtorem cadaveris dum uritur, odoris sui jucunditate lenit. Servius ait, ideo cremandis cadaveribus convenire, quia præciso capite moritur, & subjecta non renascitur, quemadmodum e mortuis nihil speratur.

12. *Orni.*) Arbores proceræ & graciles, silvestres fraxini: montes amant ex Plinio.

13. *Quid sit futurum cras, fuge quærere.*) Sive ex naturæ sibi timentis sollicitudine, sive ex curiosa futurorum investigatione per Genethliacos, noli te discruciare. Nam Mathematici plus torquent quam juvant: & hoc Deos offendit, qui notitiam hanc sibi reservarunt. Phavorinus, apud Gell. lib. 14. c. 1. *aut adversa prædicunt Genethliaci, aut prospera. Si prospera, & fallunt; miser fies frustra exspectando. Si adversa, et mentiuntur; miser fies frustra timendo, &c.* Vide Ann. ad Od. 11. seq.

14. *Quem sors dierum cunque, &c.*) Pro lucro habe singulos qui tibi conceduntur vitæ dies; ac velut lucrum lucro appone quotquot jam ante concessis adduntur. Cum enim *morti debeamur*, ut ait ad Pisones, quot dies vivimus, & quot *fors* seu Deorum voluntas dat, totidem ei velut eripiuntur, nobis vero quasi lucrum accedunt. Cic. ad Famil. lib. 9. Epist. 17. *de lucro jam quadriennium vivimus.*

Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.

15. *Nec dulces amores sperne puer, &c.*) Dum juvenis es, juveniles exercitationes & oblectationes ne omitte; antequam veniat senectus, quæ his omnibus finem imponit.

Morosa. Nunc & campus, & areæ,
Lenesque sub noctem susurri
Compositâ repetantur horâ.
Nunc & latentis proditor intimo
Gratus puellæ risus ab angulo;
Pignusque dereptum lacertis,
Aut digito male pertinaci.

INTERPRETATIO

a te valido procul est senectus difficilis. Jam et Campum Martium et areas frequenta: *nec non secretas ad noctem condictâ horâ confabulationes. Jam quoque revocetur jucundus adolescentulæ cachinnus ab angulo secreto absconditam indicans: atque pignus detractum brachiis, vel digito parum tenaci.*

ANNOTATIONES

18. *Morosæ.*) Cic. da Senectuta, n. 64. & saq. *morosi, anxii, iracundi, & difficiles senes sunt. Morositas illa samen excusationis habet aliquid ... contemni se putant, despici, illudi. Praterea in fragili corpore odiosa omnis offensio est.* Et paulo post: *Quarta restat ratio, quæ maxime angere ac sollicitam habere nostram ætatem videtur: appropinquatio mortis, quæ certe a senectute non potest longe abesse, &c.*

Campus.) Exarcitationes javantatis idonaas in Campo Martio celabrari salitas frequanta. De illis vida Annot. ad Od. 8. supra.

Areæ.) Loca vacua ædificiis, adeoque ad axarcendos juvanes destinata. *Campus* est ampla tarræ planities; *area* vero ast paulo magis angusta. Valla. Vitruv. lib. 1. cap. 7.

19. *Lenesque sub noctem susurri.*) Colloquia clam & sammissâ voce cum amica, quæ blanditias, & murmura nuncupat Ovidius.

21. *Nunc & latentis, &c.*) Ludos amatorios Horatius exprimit, in quibus lasciva puellæ latebras petunt, & se cupiunt tamen intelligi, &c. Virg. Eclog. 3.

Malo me Galatea petit lasciva puella;
Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.

Cornelius Gallos:

Erubuit vultus ipsa puella suos.
Et nunc subridens latebras fugitiva petebas:
Non tamen effugiens, tota latere volens:
Sed magis ex aliqua cupiebas parte videri:
Lætior hoc multo, quod male tecta fores.

23. *Pignusque dereptum, &c.*) *Pignus*, armilla, chirotheca, annulus, &c. *Dereptum*, vel ab amatora, vel a puella. Potast enim intalligi hæc abstulisse quidpiam ab illo, ut radaundi locum dat repetituro: val ab hac illa, ut rafarendi, atque itarum conveniendi ansam arripiat.

Dereptum.) Mala quidam, *direptum*. Nam diripere est dascarpere, & lacarara, quod hic non convanit. At *deripere* ast movara & rapara de loco.

Virgil. Georgic. 2. v. 242.

Colaque prælorum fumosis deripe tectis.

Æneid. 1. v. 215.

Tergora deripiunt costis.

Cicer. Varr. 4. *Victoriam deripere, & Deam Deo detrahere sonatus est.*

24. *Male pertinaci.*) Qui simulet retinare valla quod sibi adimi gaudat, maxime, ut repetendi occasio detur, rursumque comessandi.

AD MERCURIUM

ODE X.

Mercuri facunde, nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus, & decoræ
More palæstræ:
Te canam magni Jovis & Deorum

INTERPRETATIO

O diserte Mercuri, Atlantis nepos, qui hominum novorum agrestes mores sermone finxisti doctus, et ritu pulcræ palæstræ: Te celebrabo summi Jovis aliorumque *Deorum interpretem,*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 2.

1. *Mercuri facunde.*) Hymnum hunc tanti facit Lylius Gyraldus, ut non modo legendum, sed ediscendum censeat. Quædam tamen reprehendit Scaliger suo more. In eo Mercurium celebrat Horatius, ut scribunt aliqui, quoniam ejus ope civilis tumultus pericula evasisset. Imitatio est Alcæi. Laudatio petitur a quatuor præcipue locis: a genere; versu 1. a rebus inventis; v. 4. 6. 7. a rebus gestis; v. 2. 13. ab officio & auctoritate; v. 5. 17. &c.

Mercuri.) Quasi medicurrius, seu medius currens dictus est, tanquam internuntius Deus inter & homines. Festus a mercibus originem trahit, quia negotiationibus præest Mercurius. Uni Mercurio tribuuntur vulgo quæ plurium sunt. Tres alii, alii quinque memorant, aut plures etiam Mercurios.

Facunde.) Est enim Eloquentiæ Deus, & orationis inventor. Hinc & Lystrenses viso signo per Barnabam & Paulum facto, velut Diis sacrificare voluerunt: atque illum quasi Jovem reveriti sunt, hunc vero sicut Mercurium, *quoniam ipse erat dux verbi.* Act. Apost. cap. 14.

Nepos Atlantis.) Scilicet natus Majâ filiâ Atlantis, qui Mauritaniæ Rex, & Astrologiæ inventor, inde celos humeris sustinere dictus. Sanctus Augustin. refert tempore, quo Moses natus est, floruisse Atlantem Astrologum, Promethei Physici fratrem, maternum autem avum majoris Mercurii, cujus nepos fuerit Mercurius ille Trismegistus.

2. *Qui feros cultus, &c.*) Quod Orpheo in epist. ad Pisones, versu 391. hoc idem Mercurio tribuit hic; scilicet a victu agresti homines recens terrâ editos (ut fabulantur) ad cultiorem traduxisse facundiæ vi, & orationis suavitate. Vide Cic. 1. de orat. & 1. de invent. *Feros cultus.* S. August. de Civit. ait, feram nullam immaniorem esse homine, si suis affectibus relinquatur.

3. *Voce formasti.*) Nempe orationis inventor pariter & Musices. *Catus,* Vocem hanc Sabinam esse, & acutum significare, auctor est Varro, 6. de Ling. Lat. Cic. 1. de Legibus: *prudens, & ut ita dicam, catus.* 1. de Orat. n. 198. *egregie cordatus homo catus Ælius Sextus.*

Decora more palæstræ.) In tribus his vocibus tria carpit Scaliger. Primo scribendum fuisse, *lege,* ooo, *more,* contendit. Sed quæ auctoritas? Deinde sono se rythmico offendi, ait. Verum quot ejusmodi locutiones Tullius ipse non scripsisse modo, sed amasse reperiatur? Postea epitheton *decora* velut parum conveniens notat. At enim palæstra duplex est: rudis altera & sine arte, qua solent se rustici exercere, qualitercumque se agitando ac decertando. Hanc describit Virg. Georgic. 2.

Corporaque agresti nudant prædura palestrâ.) Altera est artificiosa, & *decora* sane, quæ partes corporis singulas format ad decorem; & decentem actionem præceptis & exercitatione fingit. Tullius de Oratore. *Numerus quamdam velut palæstram orationi & extrema lineamenta confert.* Et postea: *ut athletas videmus nihil aut vitando, aut petendo vehementer, in quo non motus hic habeat palæstram quamdam: ut quicquid in rebus fiat utiliter ad pugnam, idem ad aspectum etiam sit venustum: sic oratio nec plagam gravem facit, nisi petitio fuerit apta: nec satis tecte declinat impetum nisi etiam in cedendo quid deceat intelligit.* Quintil. lib. 1. cap. 11. Palæstricis vacandum censet, *quibus gestus motusque formatur .... ne indoctæ, rusticæve manus: ne status indecores, &c.*

More palæstræ.) Sunt qui intelligant Mercurium ita recentes homines formasse ad humaniorem cultum, atque artes, ut formari solent in Academiâ modo & palæstrâ. At aliis videtur Horatius respexisse ad ea quæ a Mercurio traduntur inventa: his autem accensetur palæstra, græce πάλη; gymnica exercitatio nimirum, seu luctatio, qua nudi unctique exercebantur, valetudinis quidem tuendæ causa, tum vero roboris etiam & agilitatis & artis acquirendæ.

5. *Jovis & Deorum nuntium.*) Hesiodo ἀθανάτων κήρυκα, *præconem immortalium:* Orpheo Διὸς ἄγγελος *Jovis nuntium:* Homer. Hymn. in Mercur. v. 3.

Nuncium, curvæque lyræ parentem:
Callidum, quidquid placuit jocoso
  Condere furto.
Te, boves olim nisi reddidisses
Per dolum amotas, puerum minaci
Voce dum terret, viduus pharetrâ
  Risit Apollo.

INTERPRETATIO

atque inventorem citharæ incurvæ; nec non *solertem clam surripere joci gratiâ quodcumque libuit. Te puerum quondam cum verbis minacibus Apollo territaret, nisi vaccas per fraudem abactas restitueres; risit* ipse advertens se *pharetra*

ANNOTATIONES

ἄγγελον ἀθανάτων ἐριούνιον, ὃν τέκε Μαῖα.
Nuntium immortalium perquam utilem, quem peperit Maja.
Virg. Æneid. 4. v. 356.
Interpres Divum Jove missus ab alto
celeres mandata per auras
Detulit.

6. *Curvæque lyræ parentem.*) Mercurii inventum esse lyram constat, quam tamen Apollini tribuunt aliquando, quoniam hunc ei concessit Mercurius, ut infra dicemus ad vocem, *virga*. Sic autem inventa fertur. Post inundationem Nili testudinem reperit mortuam, exesâ etiam tractu temporis carne: nervi autem qui superstites erant tensi, cum digitis essent pulsi sonum aliquem reddiderunt. Itaque ad ejus similitudinem lyram construxit Mercurius, quæ exinde testudo vocata est. Aliter paulo alii rem afferunt, ajuntque testudinem vocatam a testâ istius animalis; ut mox fusius explicabo.

Lyræ.) Lyram cum cithara confundunt Grammatici vulgo, ipseque Eustathius, qui ait, *chelyn citharam dictam esse, quod testudinis testa jugo addita, fidibusque tensa lyram deformavit:* & rursus: *chelyn id est lyram e testudinis testa factam.* Quod porro inter illas discrimen, vix statuas: quamquam fuisse non est dubitandum. Diodorus trichordon lyram exstitisse auctor est: at Horatius citharam seu testudinem septem nervis tensam & instructam scribit, imitatione Pindari, qui ἑπτάγλωσσον φόρμιγγα, id est, septenos edentem sonos, ait. S. Hieron. scribit, *citharam effici in modum litteræ Δ, cum chordis viginti quatuor, & per digitos variis vocibus, tinnulisque ictibus in diversis modis concitari.* Hoc autem observare licet, dici chelyn seu testudinem & citharam digitis aut pectine pulsari: Seneca: *chelyn plectro verberari,* ait. Lucanus:
Seu chelyn digitis, & eburno verbere pulses.
At lyra pelli dicebatur. Idem ibidem.
Nec pudeat pepulisse lyram.
Ovid. Metamorphos. 10. cap. 5.
Te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonabunt.
Cruquius ita in hunc locum scribit: ex idiomate Italico, Alemannico, Flandrico, Gallico, lyra suum adhuc nomen habet integrum. Ea nimirum est, qua mendici vicatim stipem quæsitare notum est: nam & incurva est, & δέλτωτῦ formam refert propius intuenti. Cithara vero testudo vocata a forma testæ ejus animalis, &c.

7. *Callidum quicquid placuit, &c.*) Clam, ingeniose, jocose, furandi magistrum. Duplex nimirum est furti species, seu furandi ars. Una seria, improba, injuriosa, legibus vetita: & de hac non est mentio. At altera est oblectationis, joci, & industriæ ludicræ, in qua excelluit Mercurius. Hinc & Lycurgus ad acuendas furandi solertiâ Spartanorum animos, impunita esse furta sanxerat. Philostrat. Imagin. lib. 1. furta Mercurii jocosa vocat ἡδείας κλοπάς. Fulgentius ideo negotiatoribus præesse dicit Mercurium, quod illi vix a furto immunes sint. Alii volunt designari vim orationis, quæ sensim animos captat ac rapit. Huc etiam ab aliis refertur Magiæ ac præstigiorum inventio, quæ tribuitur Mercurio: ars nempe sic astantium oculos præstringendi, ut dolum non advertant eorum ipsis perpetratum.

9. *Te boves olim, &c.*) Calliditatem Mercurii, & peritium jocose furandi probat. Hæc autem est historia, seu fabula: cum Apollo ob Cyclopas interfectos divinitate aliquandiu privatus esset, atque interim Admeti Thessaliæ Regis armenta pasceret, boves aliquot exerrantes & longius progressas abegit Mercurius & occuluit. Illo vero hunc pueri formâ indutum quasi bubulcum furacem aggressus mortem minatur, nisi abducta pecora restitueret: ac telum proferre volens, quasi percussurus, vacuam sensit pharetram, vel hanc quoque sibi subreptum. Tum denique Apollo Mercurii subtilem in furando industriam demiratus, risum tenere non potuit; *iracundiam voluptate superante,* ut ait Philostrat. Imagin. lib. 1. ubi fabulam hanc egregie expressit. Vide Homer. Hymn. in Mercur. Ovid. Metamorphos. 2. cap. 11. &c. & Annot. infra ad vocem *virga.*

11. *Viduus pharetrâ.*) Infra lib. 2. Ode 9.
Et foliis viduantur orni.
Virgil. Æneid. 8.
Viduasset civibus urbem.

Quem in locum Servius laudat Virgilium tanquam proprie locutum: Horatium vero carpit & vellicat tanquam hic male scripserit *viduum Apollinem.* Sed o puerilem ætatem!

Quin & Atreidas, duce te, superbos
Ilio dives Priamus relicto,
Thessalosque ignes, & iniqua Troiæ
Castra fefellit.
Tu pias lætis animas reponis
Sedibus; virgâque levem coerces
Aureâ turbam, superis Deorum
Gratus & imis.

INTERPRETATIO

quoque *spoliatum*. *Quin etiam Priamus opulentus Trojâ discedens, ducente te, latuit arrogantibus Atridis, excubiis Thessalorum, et castris Trojæ infestis. Tu animas bonorum beatis sedibus collocas: atque aureâ virgâ catervam exilem summoves, superis æque Numinibus ac inferis gratiosus.*

ANNOTATIONES

13. *Quin & Atreidas, &c.*) Præclare & benigne a Mercurio facta jam ostendit. Nimirum ex Homer. Iliad. ult. Mercurius a Jove missus præbet se ducem Priamo Hectoris interfecti corpus redemptum pergenti: eumque per media hostium castra ad Achillem usque sic deduxit, ut nec tentus a quoquam: imo nec visus fuerit.

Atreidas.) Agamemnonem & Menelaum Atrei filios, Græci exercitus Imperatores.

14. *Dives Priamus.*) Et in hunc locum Scaliger stylum acuit & vibrat: *an dives*, inquit, *ille qui miserrimus, orbus liberis, regno spoliatus, quique adeo mærens potius & inops?* Scilicet non meminerat quod legitur Iliad. ult. copiosa sane & pretiosa munera ad Achillem delata a Priamo Trojam deserente; atque, ut est ibid. *infinita dona e thalamo in currum exportata ad Hectorem redimendum*: quæ etiam ibi recensentur; *duodecim lanas, totidem tapetas, totidemque pallia eximia, item & sagula: auri vero talenta decem: duos insuper tripodas ardentes, lebetes quatuor; poculum denique conspicuum, quod Thraces donarant.*

15. *Thessalosque ignes.*) Nocturnas Thessalorum sive Græcorum excubias circa tentorium Achillis collocatas. Synecdoche. Nam & Thessali Græcia populi, & ipse Achilles Thessalus erat. Homeri Scholiastes ad Iliad. 18. *nocturnum, ignem castrense, ignis; diurnum, fumus;* inquit.

16. *Iniqua Troiæ castra fefellit.*) Castra nempe Græcorum Trojæ hostium occulte ingressus, & ad usque tentorium Achillis sic penetravit Priamus, duce Mercurio, ut vigilum nemo senserit, nemo interceperit, aut prohibuerit. Quâ vero id ratione factum sit, explicet Homerus, ubi ait: *cum ad turres navium & fossam venissent, custodes quidem e cœna laborabant: his vero Mercurius somnum injecit.*

17. *Tu pias lætis, &c.*) Jam præstans Mercurii officium & insignis auctoritas declaratur. Videlicet priscis illis existimatum, animas corporibus excedentes a Mercurio suscipi, atque vel ad Campos Elysios seu beatas sedes perduci, vel ad inferos. Unde *dispensator ac deductor animarum* dictus est ille. Quod munus tamen Plutoni assignat Pindarus Olymp. Od. 9.

18. *Virgâque levem coerces, &c.*) Caduceo domas, regis, deducis animas spiritales corporeæ molis expertes, adeoque *leves* & agiles: separasque alias ab aliis pro tua auctoritate atque ex officio, secundum variam bene vel male factorum ac meritorum rationem: has quidem ad tartarea supplicia, illas autem ad sedes lætas ac fortunatas. Homer. Odyss. ult.

Virgil. Æneid. 4. v. 242.

Tum virgam capit: hac animas ille evocat Orco
Pallentes; alias sub tristia Tartara mittit:
Dat somnos, adimitque; & lumina morte resignat.

Coerces.) Hoc referunt aliqui ad eloquentiæ vim, qua sedantur & coercentur homines concitati; & inertes e contrario ignavique incitantur.

Virgâ.) Hanc ab Apolline Mercurius acceperat, concessa vicissim lyra: postquam enim boves, ut ante dictum, huic furatus esset; ita demum convenerunt, eâque lege & conditione venia est data Mercurio, ut lyræ inventor Apollo diceretur. Huc pertinet quod Homeri Pindarique Schol. ajunt, λύραν quasi λύτραν dictam esse, quod eâ se Mercurius ab irato Apolline redemerit. Ergo mirificâ illâ instructus virgâ, profectus in Arcadiam Mercurius pugnantes duos cum Dracones reperisset, hac inter eos projectâ prœlium diremit. Exindeque pacis conciliatricem virgam appellarunt: eique duo circumvoluti serpentes additi sunt. Hygin. lib. 2. Hinc etiam legati pacis caduceatores vocantur, quia ejusmodi caduceo insignes procedunt. Tit. Liv. Denique virga illa auctoritatem ac dicendi vim denotat: circumplexi vero serpentes indicant prudentiam; quippe hæc illius individua comes esse debet.

AD LEUCONOEN

ODE XI.

Indulgendum voluptati, omissâ futurorum curâ.

1 Tu ne quæsieris scire (nefas) quem mihi, quem tibi
Finem Dî dederint, Leuconoe: nec Babylonios
Tentaris numeros; ut melius, quidquid erit, pati
(Seu plures hyemes, seu tribuit Jupiter ultimam,

INTERPRETATIO

Tu ne cupiveris nosse (nec enim licet) quem mihi, quem tibi, Leuconoe, concesserint Numina terminum vitæ. Neque experiare Chaldaicos calculos; ut satius tolerare quodcumque acciderit: sive multas hyemes Jupiter largiatur, si-

ANNOTATIONES

Ode hæc est monocolos. Versus nempe omnes sunt Choriambici, Alchaici, Pentametri, Acatalecti, constantque spondeo, tribus Choriambis, & Pyrrichio, vel Iambo. Sic:

Tū nĕ | quæsīvĕrīs | scīrĕ nĕfas | quēm mĭhĭ quēm | tĭbĭ |

1. *Tu ne quæsieris.*) Oden hanc velut indignam Horatio notat Scaliger. Quam vero ob rationem ego nescio; nec, ut opinor, ipse scivit, qui nullam profert. Horatius Leuconoen Mathematicis prædictionibus plus æquo addictam hortator ut relinquat Diis futurorum curam, ipsa vero præsentibus utatur.

Scire nefas.) Has alii separant voces: alii parenthesi includunt utramque. Perinde est. Quod si cui videtur nimis abscissa interpositio (nefas): meminerit frequentes legi eam contractas apud optimos auctores. Terent. *Quid tua (malum) id refert?* Cic. in Verrem. *Quæ (malum) ista fuit amentia?* 2. de Off. *Quæ te (malum) ratio in istam spem induxit?*

Quem mihi, quem tibi finem Di dederint. Ne scire desidera quod nefas; ne affecta quod sibi reservarunt Dii, futuri nempe cognitionem. Cic. ad Familiar. lib. 6. Epist. 4. *Equidem mihi omnia propono: nec ullum est tantum malum, quod non putem impendere. Sed cum plus in metuendo mali sit, quam in illo ipso quod timetur, desino: præsertim cum id impendeat, in quo non modo dolor nullus, verum finis etiam doloris futurus sit.* Seneca vero sic paucis vanas eas sollicitudines perstringit: *Quod times aut futurum est, aut secus. Si secus; frustra vexaris. Si venturum est; tum satis dolebis tandem, cum adfuerit tribulatio.*

2. *Leuconoe.*) Alii legunt *Leucothoe*. Fictum nomen est a Poeta. Ludunt aliqui in etymologia nominis istius, & quidem operam ludunt. Fuit olim Leuconoe filia Lycambis, quam Archilochus acribus conviciis ad suspendium adegit.

Nec Babylonios tentaris numeros.) Ne Mathematicos adi, & consule, neve iis crede: sunt enim fallaces. Quod quidem probant egregie tum historiæ passim, tum ratio. Vid. Cicer. 1. & 2. de Divin. Item de Fato. Item 3. de Natur. Deor. A. Gell. lib. 14. cap. 1. ubi refutat eos, qui curiosius auscultant Genethliacis, futura dicturos per artes prodigiosas spondentibus. Sanct. Augustin. de Civitat. Dei &c. Tacitus lib. 17. Mathematicos appellat *genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax*. Cic. 1. de Divin. *contemnamus Babylonios, qui e Caucaso signa cæli servantes numeris & motibus stellarum cursus persequuntur*. Juven. Sat. 6. a versu 550. ad 590. ejusmodi studium, in mulieribus præsertim; graviter insectatur.

Babylonios.) In Babylonia templum erat Beli Sideralis Scientiæ inventoris: ex Plin. lib. 6. cap. 26. Babylonii, seu Chaldæi Babyloniam incolentes Astrologiæ peritissimi erant: ex Cic. de Divin. Diodor. Sicul. Gell. lib. 1. cap. 9. Q. Curt. lib. 5.

Babylonios numeros.) Certe necessaria valde numerorum cognitio & praxis accurate, ad dimensionem horoscopi, aspectumque ad alia sidera planetasque diligenter inquirendum. Hinc Arithmetica sæpe usurpatur pro Astrologia (ut vocant) Judiciaria. Lactant. *Arithmetici, quos Mathematicos dicimus, quorum in numeris est tota doctrina, &c.* Auson.

Tu Cæli numeros, & conscia sidera fati
Callebas.

Ut melius quidquid erit pati.) Quanta hic apud interpretes dissensio? Alii jungunt ista cum voce, *sapias*; quæ vero intermedia sunt, parenthesi includunt. Alii sensus finiunt voce *pati*; explicantque sic: cum melius sit, vel tanquam melius sit pati constanter quicquid evenerit, quam animum distorquere, anxie quæ sint eventura inquirendo. Alii *ut melius* interpretantur: Quam, vel quanto melius æquo animo ferre quicquid acciderit!

4. *Seu plures hyemes, &c.*) Gratis profecto se discruciant aliqui, ut ostendant vocem, *hyemes*, priori loco poni pro toto anno: posteriori vero

Quæ nunc oppositis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum) sapias; vina liques, & spatio brevi
Spem longam reseces: dum loquimur, fugerit invida
Ætas: carpe diem, quam minimum credula postero.

INTERPRETATIO

ve postremam det hanc, *quæ modo Etruscum pelagus frangit objectis rupibus: sapiens sis. Vina fundas, ac limite angusto spem longam rescindas*. En *dum fabulamur, ævum prætérit invidum*, Ergo, *diem* hodiernam, *sequenti minime confisa, arripe*.

ANNOTATIONES

pro tempestate hyemali: quandoqeidem satis patet qeid velit Horaties.

5. *Quæ nunc oppositis, &c.*) Synecd. Idest, qua fluctus Tyrrheni maris hyeme, ot fit, procellis agitati ad rupes alliduntur, *debilitantur*, frangeotor. Qoidam legunt *qui*, & referunt ad vocem, *Jupiter*. Sed vulgata lectio præferenda videtur doctissimis.

Pumicibus.) Pumex lapis est spongiosus, asper, foramine multiplici pertusus, cavus, cavernosus, unde ab Ovid. *multicavus*, a Virgil. Æn. 5. v. 214. & 12. v. 587. *latebrosus* dicitur. De isto lapidum genere Plin. lib. 36. cap. 21.

Mare Tyrrhenum.) Thuscum, Inferum, quod pars est maris Mediterranei: id vero nominis ei dedit Tyrrhenus Atyos Lydiæ Regis filius, postquam ad vicinas terras cum colonia appulisset, Tusciam nempe, ibique sedem fixisset.

6. *Sapias*.) Explicant nonnulli: si sapias, scilicet utere vitâ, genio indulge, vina bibe quam optima, liquata, &c. Priscian. lib. 18. c. 3.

Vina liques.) Vel simpliciter, vina bibas, ac veluti per guttur coles. Vel potius; hilaritatis causa satage ut pares tibi vina sacco percolata, defæcata, dulcia sic effecta, adeoque naturæ & palato muliebri accommodatiora. Veteres nempe mustum priusquam ferbuisset, per saccum toties colabant, ut defæcaretur: atque sic adempta, qeæ vini vim alit augetque, fæce, liquidius, imbecillius, at lenies, dulcius reddebant vinum, potuique jucundius. Hinc vocatur Theophrast. lib. 6. cap. 24. ἔθιν *lo castratum*, quod nempe sparteis est saccis colatum. Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 26. *Eunuchum & effeminatum* ex Plutarcho mox citando, *quia percolatio illa vini nervos excidit, ac genuinum restringuit calorem: mollius autem facit ad gulæ curiositatem: hoc veluti sophismate invento & excogitato, ut perdendo nati vino plurimum valeant ingurgitare*. Plin. lib. 14. cap. 12. *ut plus capiamus vini sacco frangimus vires: & alia irritamenta excogitantur*. lib. 19. cap 4. *Fevendum sane fuerit .... inveterari vina, saccisque castrari*: al. *castigari*. l. 23. c. 1. *utilissimum vinum omnibus sacco viribus fractis*. Plutarch. Sympos. sive Convival. quæst. lib. 6. Problem. 7. ait, *exolescere vinum, cum tam crebro diffunditur, eoque ad bibacitatem commentum ejusmodi percolationem; detrahi vino firmitatem relicto blandimento, vi illa quæ mentem sollicitat & infestat effecta & exclusa; ipsum vero jucundius effici: neque sicut a ferro acumine decusso: sed potius velut rubigine & sordibus detersis. Quippe defæcatio illa vini vim quæ caput tentat, detrahit, atque ad statum redigit mitem & salubrem*.

Spatio brevi spem longam reseces.) Quanto brevius est vitæ nostræ spatium, tanto resecandæ spes longæ: minus expectandum, minus fidendum futuro; neque adeo differendum carpere præsentes lætandi occasiones. Ode 4. supra:

Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare longam.

7. *Dum loquimur, fugerit invida ætas*.) Leguot alii, *diffugit*. *Invida ætas*. Dum enim sic elabitur & nos quasi fugit, nobis videtur invidere usuram præsentis temporis. Juvenal. Sat. 9. v. 126.

festinat enim decurrere velox
Flosculus angustæ, miseræque brevissima vitæ
Portio: dum bibimus, dum serta, unguenta, puellas
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.

Pers. Sat. 5.

Vive memor lethi: fugit hora.
Hoc quod loquor inde est.

8. *Carpe diem*.) Utere præsenti tempore, in diem vive, fruere deliciis & voluptatibus, dum licet & dum vita stat: nihilque tibi pollicere de futuro. Epicurea cohortatio, ut notant vulgo, quæ quidem frequens passim apud Horatium. Vide Sapient. cap. 2. ubi sic impii loquuntur: *fruamur bonis quæ sunt, tanquam in juventute celeriter: pretioso vino & unguentis nos impleamus: non prætereat nos flos temporis: coronemus nos rosis, antequam marcescant*.

Martial.

fugitivaque gaudia carpe.

Pers. mox cit. loco.

carpamus dulcia.

Molto vero sapientius Seneca ad Lucil. Epist. 62. *Id ago, ut mihi instar totius vitæ sit dies quisque. Nec mehercule tanquam ultimum rapio: sed illum sic aspicio, tanquam esse vel ultimus possit. Ante senectutem curavi, ut bene viverem: in senectute, ut bene morerer: bene autem mori, est libenter mori*.

AD AUGUSTUM

ODE XII.

Deos & heroas primum, dein Augustum laudat.

Quem virum aut heroa lyrâ, vel acri
Tibiâ sumes celebrare, Clio?
Quem Deum? Cujus recinet jocosa
Nomen imago,
Aut in umbrosis Heliconis oris,
Aut super Pindo, gelidove in Hæmo?
Unde vocalem temere insecutæ
Orphea sylvæ,

INTERPRETATIO

O Clio, quem virum, aut heroem, quem Deum suscipies laudare cithara, vel acuta fistula; Eccujus laudes resonabit similitudo ludicra, seu in regione umbrifera Heliconis, seu in Pindo, seu in Hæmo frigido? Hinc silvæ secutæ sunt canentem Orpheum, matris arte retardan-

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 2.

1. *Quem virum.*) Plena est artis & elegantiarum hæc Ode; artis quidem eo plus habet, quo apparet minus. Elegantias autem, lepores, ac veneres affatim agglomerat. Figuris lucet, varietate distinguitur, rerum, atque verborum copia & pulchritudine dives est: mirâ insuper suavitate conditur. Fingit Horatius œstro se correptum poetico, dignum ardori huic divino argumentum quærere. Hinc Augusti grave texit elogium ex conglobata veluti artificiosa comparatione. Quanquam enim Diis, Semideis, ac viris illustribus suas laudes non negat, collineat tamen ac recidit eo tandem, ut Augustum quasi Jovem alterum constituat. Simile adulationis genus in eumdem Augustum habet Virgilius Georgic. initio, & in fine libri primi. Huc etiam facit quod ex Dione lib. 51. afferunt; nimirum post Actiacam victoriam, decretum a Senatu fuisse, ut in Hymnis solemnibus Augusti mentio fieret honorifica, perinde ac Deorum immortalium. Est igitur Hymnus hic de genere eorum, qui diebus fastis ac profestis cani solebant inter epulas, ad tibiam lyramve, teste Horatio lib. 4. Ode 15. Vide ibi Annot.

Quem virum, aut heroa, &c.) Contra Pindarus Olymp. Od. 2. *Quem Deum, quem heroa, quem virum celebrabo*, uter melior? Lector erudite judica. Mihi quidem potior videatur gradatio Horatii ab homine ad heroas ac Deos, quam descensus ille Pindari ab immortalibus ad mortales.

Lyrâ, vel acri tibiâ.) Lyram cum tibia jungere amabant veteres, illâ dulciori sonum hujus acriorem bene temperante. Alii sic explicant: carmine Lyrico, suavi & moderato, Diis ac heroibus canendis idoneo: vel Epico graviori, sublimiorique bellicis virorum nobilium facinoribus referendis accommodato. Vide Ep. ad Pisones v. 73. & 83.

2. *Clio.*) Hanc e Musis apte invocat, quippe quæ præsit laudationi virorum illustrium; quibus & celebritatem nominis & immortalitatem conferre dicitur, κλείω, *laudo, celebrem reddo*; κλέος & κλεῖος, *fama, nominis splendor*.

Virgil. de Musis:

Clio gesta canens transactis tempora reddit.

3. *Cujus recinet jocosa nomen imago.*) Cujus laudes nobis decantatas repetet Echo, quæ est vocis imitatio, adeoque imago dicta quasi imitago. Vide infra, Ode 20. eamdem locutionem, ibi fusius explicatam. Quam tamen auctoritate propria Scaliger pervertit, legens; *vetusta nomen imago*: quo enimvero sensu? Quâ autem ratione fiat Echo, sic Plinius exponit lib. 2. cap. 44. *Montium flexus, crebrique vertices, & conflexa cubita, aut anfracta in humeros juga, vallium sinus concavi, scindunt inæqualiter inde resultantem aera: qua causa etiam voces multis in locis reciprocas facit.*

5. *Umbrosis Heliconis oris, &c.*) Tres montes Apollini Musisque sacros nominat: Heliconem in Bœotia, Pindum in Arcadia, Hæmum in Thracia.

7. *Unde vocalem, &c.*) Ex Hæmo Thracem Orpheum silvæ secutæ sunt dulcedine cantus velut animatæ; *temere*, id est, facile & sine cunctatione; vel confuse, per devia & invia. Nota lippis & tonsoribus fabula. Vide Epist. ad Pisones, vers. 391. *Vocalem*, id est, canorum, vel, voce pariter & lyra canentem.

Arte maternâ rapidos morantem
Fluminum lapsus, celeresque ventos,
Blandum & auritas fidibus canoris
  Ducere quercus.
Quid prius dicam solitis parentis
Laudibus; qui res hominum, ac deorum,
Qui mare & terras, variisque mundum
  Temperat horis?
Unde nil majus generatur ipso;
Nec viget quicquam simile, aut secundum:
Proximos illi tamen occupavit
  Pallas honores.
Prœliis audax, neque te silebo,
Liber, & sævis inimica virgo
Belluis: nec te metuende certâ,
  Phœbe, sagittâ.
Dicam & Alciden, puerosque Ledæ;
Hunc equis, illum superare pugnis

INTERPRETATIO

tem præcipites fluviorum cursus, velocesque ventos, atque suavem auritas quercus trahere chordis sonantibus. Quid vero ante canam, quam *præconia consueta patris, qui res mortalium et immortalium, qui mare terrasque et orbem diversis temporibus moderatur? Quare nihil ipso majus oritur:* imo *neque par quidpiam vel proximum valet. Attamen Pallas obtinuit sequentem gradum. Nec tacebo te, Bacche, certaminibus strenue:* neque te, *virgo feris crudelibus infesta: neque te, Apollo, telis ineluctabilibus formidande. Canam etiam Herculem, nec non filios Ledæ, alterum equis, alterum pugnis illustrem; quorum sidus candidum ubi primum nau-*

ANNOTATIONES

9. *Arte maternâ.*) Musicâ, & suavitate vocis, ad quam formatus a matre Calliope Orpheus.

11. *Blandum & auritas, &c.*) Tam blande canentem, ut arbores duceret, haud secus ac si auritæ & animatæ fuissent illæ.

13. *Quid prius dicam solitis parentis, &c.*) Legunt aliqui, *parentum*: hoc sensu. Quid prius dicam quam eas Jovis laudes, quas majores nostri solent dicere? Alii melius, *parentis*, id est, quid prius aut potius referam, quam notas omnibus ac passim celebrari solitas laudes Jovis omnium *parentis*, qui res æque deorum ac mortalium curat, regit, moderatur?

15. *Variisque mundum temperat horis.*) Variis tempestatibus, vere, æstate, autumno, hyeme: calorem frigore, frigus calore temperat.

17. *Unde nil majus, &c.*) Alii interpretentur, a quo Jove utpote optimo maximo nihil ipso majus gignitur. Alii, *unde*, id est, quapropter.

18. *Simile aut secundum.*) Par & proxime accedens: æque magnum ac potens.

19. *Proximos tamen, &c.*) Non. Marcel. *proximum dicebant veteres non solum adhærens & adjunctum, verum etiam longe remotum, si tamen inter duo discretum nihil medium extitisset.* Virgil. Æn. 5.

Proximus huic, longo, sed proximus intervallo Insequitur Salius.

Tull. in Bruto: *Luc. Philippus Antonio proximus accedebat, sed longo tamen intervallo proximus.* Pallas honores occupat Jovi proximos, quippe nata illius cerebro. Alii volunt spectari ab Horatio, quod in Jovis Capitolini templo cellæ tres erant, quarum media Jovis, dextra Minervæ, sinistra Junonis: unde Pallas ante Junonem poni soleat. Varro 4. de Ling. Lat.

21. *Prœliis audax, neque te silebo, Liber.*) Quod curis liberet animum Bacchus Liber dictus: vel quod devictis hostibus se suosque asseruit in libertatem. De bellica ejus virtute ac prœliis vide Diod. Sicul. lib. 5. &c. item infra lib. 2. Od. 19.

22. *Et sævis inimica virgo belluis:*) Diana venatrix, eodem cum Apolline partu edita, Jovis filia, nemorum ac sylvarum Dea, arcu & sagittis feras sectari assueta.

23. *Nec te metuende certâ, Phœbe, sagittâ.*) Arcu enim & sagittis valere, præsertim ob Nioben cum filiis interfectam, semper creditus Apollo. Dictus autem Phœbus, quasi φῶς βίε *lux vitæ*.

25. *Alciden.*) Hercules ita dictus, seu quod esset Alcæi nepos; seu ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, *a robore*.

Puerosque Ledæ.) Castorem, & Pollucem, alium equestri, alium pedestri inclytum pugna. Ovid. Fast. 5.

Tyndaridæ fratres; hic eques, ille pugil.

Nobilem; quorum simul alba nautis
Stella refulsit,
Defluit saxis agitatus humor;
Concidunt venti, fugiuntque nubes,
Et minax (quod sic voluere) ponto
Unda recumbit.
Romulum post hos prius, an quietum
Pompili regnum memorem, an superbos
Tarquini fasces, dubito, an Catonis
Nobile lethum.
Regulum, & Scauros, animæque magnæ

INTERPRETATIO

tis illuxit, statim concitata unda scopulis decidit, quiescunt venti, nubila evanescunt, et maris irati subsidunt fluctus, quoniam ita jussere. Post istos quem potissimum referam ambigo; Romulumne, an tranquillum Numæ Imperium, an Tarquinii regnum potens, an mortem Catonis gloriosam? Certe Regulum et Scauros et Paulum

ANNOTATIONES

27. *Quorum simul alba nautis, &c.*) Vide Homeri Hymn. in Dioscuros. Et supra Od. 3. v. 2. ad verba hæc, *lucida sidera*. Ajunt nempe Astrologi propitias ac salutares esse stellas geminas, non ita vero solitarias.

29. *Defluit saxis agitatus humor.*) Unda spumans jactata in scopulos & in altum sublata defluit, cum primum faventibus Castore & Polluce tempestas sedatur. Vel, aqua per hyemem gelu concreta & saxis adhærens tum resolvitur ac fluit, cum oriuntur Castor & Pollux; vere nimirum, & ascendente Geminorum sidere. Quidam interpretantur, *defluit*, fluere & agitari desinit aqua maris, ante in rupes illisa per impulsionem ventorum, & concitationem fluctuum.

31. *Quod sic voluere.*) Pro sua potestate, atque benigno favore in navigantes sic jussere placari omnia ante naufragium minitantia. Legunt alii *Dii voluere*, nempe Castor & Pollux: quibus cum placuit, redit serenitas, & maris agitatio plene cessat.

33. *Romulum post hos.*) Post Deos ac Semideos, Romæ Romanique Imperii conditorem in primis celebrare est æquum.

Quietum Pompili regnum.) Numam deinde laudat secundum Romanorum Regem, qui mitigandum ferocem populum armorum desuetudine ratus, Jani templum clausit, novamque civitatem vi & armis conditam, jure ac legibus, moribusque de integro condere aggressus, quieta fecit omnia, & Rempublicam religione justitiaque firmavit. Tit. Liv. lib. 1. cap. 18. & seq. Flor. &c.

34. *Superbos Tarquini fasces.*) Ambitiosam dominationem Tarquinii non Superbi (is enim indignus Hymno celebrari) sed Prisci, qui bello strenuus Imperium Romanum devictis finitimis populis auxit; circo, ludis, fascibus aliisque insignibus decoravit. Flor. lib. 1. cap. 5. Tit. Liv. lib. 1. cap. 35. *Tarquinium Priscum virum cætera egregium secuta, quam in petendo habuerat, etiam regnantem ambitio est.* Quidam non absorde intelligunt Junium Brutum, qui fasces Tarquiniis pulsis ereptos splendide gestavit ac tenuit. Virg. Æneid. 6.

Vis & Tarquinios Reges, animamque superbam
Ultoris Bruti, fascesque videre receptos.

35. *Catonis nobile lethum.*) De eo Cæsar dixisse fertur: *Invideo morti tuæ, Cato: cum & se gloria mea invidisti.* Nimirum ille ad Uticam obsessus, Pompejanas partes aspiciens victas propria manu se peremit, postquam bis legisset Platonis librum de anima, inquiunt: ac, *ne Tyrannum videret*, ut ait Cicero Offic. 1. Vide Appian. Plutarch. Dion. &c. S. Aug. de Civ. lib. 19. cap. 3. mortem Catonis indignam laude asserit, ut qui Cæsarianæ de Pompejo victoriæ impatientiâ, violentas sibi manus intulerit.

37. *Regulum.*) Hujus egregie virtus postea fuse laudatur, lib. 3. Ode 5. Vide & Cic. 1. & 3. de Offic. & in Pisonem sic habet: *nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginienses resectis palpebris illigatum in machina vigilando necaverunt, supplicio videtur affectus.*

Scauros.) Horum familia consulari dignitate illustris, & clara virtus exstitit in administranda Republica. Ex illis M. Scaurus a Q. Vario Hispano accusatus est, quod Socios ad arma concitasset. Ita se vero ille constantiâ plenus & gravitate defendisse fertur: Q. Varius Hispanus M. Scaurum Principem Senatus arguit Socios ad arma concitasse; M. Scaurus Princeps Senatus negat; testis nemo: Utri vos, Quirites, credere debetis. Quibus quidem auditis absolutus est. Vide Valer. Max. lib. 3. cap. 7. n. 8. Plin. lib. 36. cap. 15. &c.

Animæque magnæ prodigum Paulum.) L. Æmilium Paulum, qui nullum periculi genus pro Republica detrectavit: & si non habuisset Collegam Terentium Varronem, aut plus certaminis cum a-

Prodigum Paulum, superante Pœno,
Gratus insigni referam Camœnâ,
Fabriciumque.
Hunc, & incomptis Curium capillis
Utilem bello tulit, & Camillum
Sæva paupertas, & avitus apto
Cum lare fundus.
Crescit occulto velut arbor ævo

INTERPRETATIO

generosæ vitæ liberalem, victore Carthaginiensi; quin *et Fabricium beneficii memor celebrabo versibus magnificis. Hunc, et Curium impexis crinibus bello idoneum* pariter *et Camillum produxit inopia durior, et patrius agellus cum domo.*

ANNOTATIONES

pso suo Collega, quam cum Annibale, (ut ait Q. Fab. Maximus apud Liv. lib. 22. cap. 39.) non majori quidem animo, at certe majori felicitate, melioríque exitu ad Cannas pugnasset. Verum, ut est apud eundem Liv. eod. lib. cap. 43. *ad nobilitandas clade Rom. Cannas urgente fato profecti ... dum altercationibus magis, quam consiliis tempus teritur,* misere ibidem cæsi, fusi, fugatique sunt: atque Paulus *unus insons* tam horrendæ *cladis* interiit, ut recte testatus Cn. Lentulus, cit. mox lib. cap. 49.

38. *Superante Pœno.*) Annibal certe nusquam magis insigni de Romanis victoria exultare potuit: nam plus quadraginta Romanorum millia, præter Socios, octoginta Senatores, aliique viri graves bene multi interciderunt. Vide cætera apud Livium loco cit. &c.

40. *Fabriciumque.*) Hic contra Pyrrhum Regem missus, cum nec ab ipso prius, quarti regni parte promissa, sollicitari potuisset; nec Pyrrhi Medicum veneno regem tollere spondentem audire voluisset, imo perfidum illum catenis vinctum ad suum dominum remisisset: justam hanc ab Rege mirabundo laudem promeruit: *Ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate, quàm Sol a suo cursu averti posset.* Aurel. Victor. Alia Fabricii elogia hauri e Plutarcho: Cic. 3. de Offic. Gell. l. 1. c. 14. vide & seq. Annot.

41. *Hunc, & incomptis Curium capillis, &c.*) Virtutem paupertate educatam, ac celebrem factam, in tribus summis viris cum Horatio venerare, lector; in Fabricio, in Curio, in Camillo. Hos enimvero *sæva paupertas,* id est, magna frugalitas, tenuit admodum res familiaris; *fundulus;* seu pauca agri jugera sibi ab *avis* relicta, *cum lare apto,* id est, pariter modico, *bello utiles* fecit. Nimirum victu aspero indurati ad laborem, morum autem integritate ad virtutem omnem formati, egregiam Reipublicæ difficillimis temporibus operam navaverunt: non tam suæ quam publicæ utilitati studentes: unde & summam laudem consecuti sunt.

Hunc.) Nempe C. Fabricium Luscinum, ter Consulem; de quo ante: & Valer. Max. lib. 4. cap. 3. *Is honoribus & auctoritate omni cive temporibus suis major: censu vero par unicuique pauperrimo: decem assis & quinque pondo argenti, servosque totidem sibi missos a Samnitibus, quos universos in clientela habebat, in Samnium remisit: continentia sua beneficio sine pecunia praedives: sine usu familia abunde comitatus: quia locupletem illum faciebat non multa possidere, sed modica desiderare. Ergo domus ejus ut ære & mancipiis vacua; ita gloriâ ex his contemptis partâ referta fuit, &c.* Vide & Valer. lib. 2. cap. 9.

Curium.) *Curius Dentatus exactissima norma Romanæ frugalitatis, idemque fortitudinis perfectissimum specimen, Samnitium legatis agresti se scamno assidentem foco, atque ligneo catillo cœnantem (quales epulas apparatus indicio est) spectandum præbuit: ille eorum divitias contempsit; paupertatem ejus Samnites mirati sunt.* Offerentibus aurum respondit: *malle se locupletibus imperare, quam ipsum fieri locupletem: & Curium nec acie vinci, nec pecunia corrumpi posse, &c.* quæ lege apud Val. Max. l. 4. c. 3. Vide & Aurelium Victor. de Viris illustribus: Cic. de Senectute, &c.

Incomptis Curium capillis.) Legunt quidam cum Quintiliano lib. 9. c. 3. *intonsis capillis:* scilicet priscis temporibus nondum erant Romæ tonsores: & cultum negligebant maxime bellatores viri. Hoc quidem perinde significatur per vocem *incomptus:* sed non illud; quod sane ab Horatio spectari oportuit: sic Ovid. Fast. 2.

Hoc apud intonsos nomen habebat avos.

Et Fast. 4. de Numa:

Bis sapet intonsum fontanâ spargitur undâ.

Codices tamen fere omnes habent: *incomptis Curium capillis:* unde ab ea lectione temere discedendum non fuit.

42. *Camillum.*) M. Furius Camillus quinquies Dictator fuit, de Gallis bis triumphavit, Romamque jam ab his captam strenue pugnando vindicavit. Ad annos octoginta Reipublicæ semper utilis vixit: hinc pater patriæ, alter Romulus ac urbis conditor meritus appellari. Vide Liv. lib. 5. &c.

45. *Crescit occulto velut arbor ævo fama Marcelli.*) Sicut arbor sensim ac nemine advertente crescit, *occulto ævo,* labente clam tempore, progressu mensium, & annorum, ita Marcelli fama in dies augetur ac celebrior evadit. Erasmus hunc

Fama Marcelli. Micat inter omnes
Julium sidus, velut inter ignes
Luna minores.
Gentis humanæ pater atque custos,
Orte Saturno, tibi cura magni
Cæsaris fatis data: tu secundo
Cæsare regnes.
Ille seu Parthos Latio imminentes
Egerit justo domitos triumpho,
Sive subjectos Orientis oris
Seras & Indos:

INTERPRETATIO

mo conveniente. Marcelli porro *nomen augescit sicut arbor secreto temporis* progressu. At *cæteros inter splendet astrum Julii, ut Luna inter minores stellas. O fili Saturni* Jupiter, *humani generis auctor et conservator, commissa tibi est a fatis summi Cæsaris tutela*: ergo *tu regna* primus: *Cæsar* autem sit a te *secundus*. *Sive is Parthos Italiæ bellum inferentes legitima victoria fractos subegerit: sive Seras Indosque* in *Orientali plaga domuerit; Te quidem inferior juste guber-*

ANNOTATIONES

locum sic illustrat: *solent præcocia subito flaccescere: sed quod paullatim accrescit, durabile est. Unde Horatius Marcelli famam velut cum vere arborem surgentem celebrat.*

46. *Marcelli.*) Quis ille, non plane constat. Alii volunt M. Marcellum Octaviæ Augusti sororis filium, cui in Imperii successorem adoptato suam ille filiam despoederat Juliam. De eo Virgil. Æneid. 6. v. 861. & seq. & Seneca ad Marciam cap. 2. Verum cum is admodum juvenis, sola indole præclara nobilitatus obierit, quo pacto ejus fama crescere in dies ab Horatio dicatur? Itaque malim ego cum aliis intelligere M. Claudium Marcellum, quinquies Consulem, qui Gallos Germanosque debellavit, ipsumque Annibalem invictum antea vinci posse docuit: atque ob eo demum circumventus ac cæsus etiam coli & observari meruit post mortem. Nam & honorifice cremandum Annibal curavit, ejusque cineres urna argentea inclusos & corona aurea decoratos ad ejus filium misit. Plutarch. Tit. Liv. lib. 25. & seq. Virg. Æneid. 6. vers. 855.

Micat inter omnes Julium sidus.) Sueton. Jul. cap. 88. Ita scribit: *In Deorum numerum relatus est, non ore modo decernentium, sed & persuasione vulgi. Siquidem ludis, quos primo consecratos ei hæres Augustus edebat, stella crinita per septem dies continuos fulsit; exoriens circa undecimam horam: creditumque est animam esse Cæsaris in cœlum recepti: & hac de causa simulacro ejus in vertice additur stella.* Idem refertur in Epistolis Augusti.

Virgil. Eclog. 9.

Ecce Dionæi processit Cæsaris astrum. Vide & Plutarch. Dion. lib. 45. Senec. Quæst. Natural. lib. 7. cap. 17. Plin. lib. 2. cap. 25. ubi Augusti ipsius de crinito illo sidere testimonium recitat. Porro cometes ille Christi Servatoris nostri natalem prænuntiasse multo melius creditur.

49. *Gentis humanæ pater, &c.*) Præclare ad Augustum, quo totus tendebat, laudandum venit tandem, per apostrophen ad Jovem, cui divisum cum ipso imperium asserit.

50. *Tibi cura magni Cæsaris fatis data.*) Duo nempe veteribus credita: primum, Reges, Imperatores, Principes in tutela esse Jovis; alterum, fato sic omnia duceri, gubernari, subesse, et ipsi Dii fati legibus tenerentur.

51. *Tu secundo Cæsare regnes.*) Tu quidem ita supremum rerum omnium dominium habe, o Jupiter, ut Augustus sit a te secundus.

53. *Ille seu Parthos, &c.*) Sueton. August. cap. 21. *Parthi quoque & Armeniam vindicanti facile cesserunt: & signa militaria quæ M. Crasso & M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt, obsidesque insuper obtulerunt; denique pluribus quondam de regno concertantibus, nonnisi ab ipso electum comprobaverunt.* Vide & infra Od. 19. vers. 12. Annot. Quoniam vero Parthos antea victoriis feroces, Romanisque etiam terribiles jam eo deduxerat Augusti fama, ut ultro virtuti Romanæ obsequium deferrent, hinc bene ominatur Horatius, justo eos triumpho aliquando profligandos.

55. *Sive subjectos Orientis oris Seras & Indos.*) Sive ille remotissimas nationes subegerit; vel Seras, vel Indos, de quibus, teste Diodoro Siculo, solus triumphavit Bacchus.

56. *Seras.*) Seres interioris Æthiopiæ sunt populi: sunt etiam ex Orosio citerioris Indiæ: sunt & alii ad ortum extremi ultra Sinas, quorum regio Serica, nunc *Catay*, Metropolis autem Sera, serico opere celebres: de quibus Strabo, Ptolam. Ferrar. &c. Plin. lib. 6. cap. 17. *Primi sunt hominum qui noscantur Seres lanificio silvarum nobiles, perfusam aqua depectentes frondium canitiem.* Ammian. Marcellin. *Seres,* inquit, *armorum expertes ... nullis finitimorum molesti ... Cœli apud eos jucunda salubrisque temperies: aeris facies munda, ventorum commodissimus flatus: & abunde silvæ sublucidæ, a quibus arborum fœtus aqua-*

Te minor latum reget æquus orbem,
Tu gravi curru quaties Olympum,
Tu parum castis inimica mittes
Fulmina lucis.

INTERPRETATIO

nabit ille hunc *orbem amplum*; *tu vero tremendo curru Cælum concuties: tu infesta in contaminatos lucos tonitrua vibrabis.*

ANNOTATIONES

rum aspergìnibus crebris, velut quadam vellera molientes, ex lanugine & liquore mixtam subtilitatem tenerrimam pectunt, nentesque subtegmina conficiunt sericum ad usum antehac nobilium, nunc etiam infimorum sine ulla discretione proficiens. Ipsi præter cæteros frugalissimi, pacatissimi vitæ cultores, &c.

Indos.) Horum regio India Asiæ est ad ortum amplissima ab Indo fluvio dicta: Gange fluvio item rigatur, & scinditur media: ab Ortu Sinas habet, à Septentrione Tartariam, ab Occasu Persiam, ab Austro Oceanum Indicum. Parte Septentrionali, inter Gangem & Indum fluvios, continetur hodie Imperium magni Mogolis, in quo numerantur provinciæ triginta septem satis amplæ.

57. *Te minor latum reget æquus orbem, &c.*) Sensus est: Augustus autem, o Jupiter, sto orbem hunc inferiorem, ita volentibus fatis, reget, ut se gerat semper minorem te, sicut decet, & æquum est. Et quamquam laudibus omnium jam effertur; *& virtutis moderationisque fama Indos etiam ac Scythas, auditu modo cognitos, pellexit ad amicitiam suam Populique Romani ultro per legatos petendam*; (ex Sueton. Octav. cap. 21.) quamquam Parthos etiam nominis sui splendore similiter perculit, eorumque ferociam sine armis fregit; attamen ille seu novis in dies triumphis augeatur, seu tot populos sibi subjectos cernat, nunquam tamen animos ultra quam fas est, superbos tollet.

Latum.) Virgil. Æneid. 1.

His ego nec metas rerum, nec tempora pono.

Legunt alii *latum*, nimirum ob *æquitatem* Augusti, qui jus summâ lenitate pariter ac diligentia dixisse scribitur Suetonio.

58. *Tu gravi curru quaties Olympum.*) Tu in Cælo regnabis, indeque tonitru in hæc infima, cum fueris ad justam provocatus iram, vibrabis. Nempe vulgus opinabatur e *curru* Jovis *cælum quatiente* formari tonitrua, & *mitti fulmina*.

59. *Tu parum castis, &c.*) Quoniam luci Diis sacri habebantur, hinc si aliquo scelere ac flagitio in iis perpetrato contaminati essent, Jovis excitari credebant furorem, & sacrilegium vindicari, misso fulmine. Unde & satagebant expiare locum, & cæsis hostiis Numinis iram placare.

AD LYDIAM

ODE XIII.

Zelotypum se pingit Horatius, ac rivalem suum vellicat,

Cum tu, Lydia, Telephi
Cervicem roseam, & cerea Telephi
Laudas brachia, væ, meum
Fervens difficili bile tumet jecur.
Tunc nec mens mihi, nec color
Certâ sede manet: humor & in genas
Furtim labitur, arguens
Quam lentis penitus macerer ignibus.

INTERPRETATIO.

O Lydia, quando tu collaudas collum rubicundulum Telephi, et molles lacertos Telephi, væ, meum hepar turgescit acri cholera inflammatum. Tum neque animus mihi, neque color statu firmo constat. Tum etiam lacrymæ clam decidunt in malas, patefacientes quantum intus absumar flammis secretis. Efervesco, sive

ANNOTATIONES

Ode est dicolos distrophos, ut tertia supra, *Sic te Diva &c.*

1. *Cum tu, Lydia, Telephi, &c.*) Non caret arte repetitio vocis *Telephi*. Nam & qui amant, nunquam satis id loquuntur quod amant; & zelotypo illud idem est intolerabile. Lydia cervicem roseam Telephi, iterumque cerea brachia Telephi laudare gaudet: at Horatio id ciet bilem, doletque quod rivalem suum in ore frequentius habeat. Unde, cum præsentem convellere amorem nequeat, de futura ejus immutatione se consolatur.

2. *Cervicem roseam.*) Pulchram instar rosæ, & fragrantem: vel rosei coloris. Scaliger hic Horatium graviter reprehendit, & *lacteam* dici oportuisse contendit, non *roseam*. Verum quidni adolescens amore fervidus roseâ cervice & rubicundulâ celebretur? Virg. Æneid. 1.

roseâ cervice refulsit.

Cerea brachia.) Mollia, tenera, fortasse etiam candida, pulitula, nitida, pura, pute, formosa instar imaginum cerearum, quæ sine ossibus, nervis, pelle, pilis. Vid. Non. Marcell. in voce, *purus*.

3. *Væ.*) Interjectio dolorem indicans, atque indignationem. Sunt qui legant, *νε*, *ναι*, id est, *certe, hercle*.

4. *Bile tumet jecur.*) Intumescit fellis receptaculum jecori annexum. In felle iræ, in jecore amor ac libido, in splene risus, in corde sapientia proprie resident. At Horatius modo libidinem in jecore statuit, ut lib. 4. Od. 1.

Si torrere jecur quæris idoneum.

Alias iracundiam, ut hic: pariter & Juvenalis Sat. 1. v. 45.

Quid referam quantâ siccum jecur ardeat irâ?

Secuti videntur Archilochum: χολὴν οὐκ ἔχεις ἐφ' ἥπατι, *bilem non habes in hepate*. Apud Athen. lib. 3. cap. 24.

5. *Tunc nec mens mihi, nec color, &c.*) Variis se perturbationibus agitari indicat, pudore, timore, ira. Opportune Macrob. lib. 7. cap. 11. *Natura, cum quid ei occurrit honesto pudore dignum, imum petendo penetrat sanguinem, quo commoto atque diffuso cutis tingitur, indeque nascitur rubor.... gaudium extrinsecus contingit. Ad hoc animoso natura occursu festinat, quam sanguis comitando, quasi alacritate integritatis suæ compotem tingit cutem: & inde similis color nascitur. Contra, qui metuunt, pallescunt. Natura enim, cum quid de extrinsecus contingentibus metuit, in altum tota demergitur, sicut nos quoque cum timemus, latebras quærimus. Sic natura tota descendens, ut lateat, trahit secum sanguinem. Hoc vero demerso, humor dilutior cuti remanet, & inde pallescit, &c.*

7. *Furtim labitur.*) Invito mihi excidunt lacrymæ, propter vim indignationis & zelotypiæ. Hanc describit Tullius Tuscul. 4. n. 28. *ægritudinem ex eo quod alter potiatur eo, quod ipse concupierit.*

8. *Macerer.*) Porphyr. legit, *contemer*.

Uror, seu tibi candidos
Turpârunt humeros immodicæ mero
Rixæ; sive puer furens
Impressit memorem dente labris notam.
Non, si me satis audias,
Speres perpetuum, dulcia barbare
Lædentem oscula, quæ Venus
Quintâ parte sui nectaris imbuit.
Felices ter & amplius,
Quos irrupta tenet copula: nec malis
Divulsus querimoniis,
Supremâ citius solvet amor die.

INTERPRETATIO

jurgia ex *vino immoderata deformarunt albas tibi scapulas: sive juvenis insaniens memorem cicatricem labellis tuis dente inussit. O si mihi sat auscultes, ne exspecta constantem eum fore* qui *immaniter vulnerat basia suavissima, quibus indulsit Venus quintum suæ dulcedinis gradum. O ter et plus beati, quos nectit stabilis conjunctio, nec amor improbis querelis divisus separabit ante diem ultimam.*

ANNOTATIONES

9. *Uror seu tibi candidos, &c.*) Dolore gravi afficior, cum video te mihi adamatam vexari crudeliter, atque ictibus laniari ab juvene temulento, & post epotum vinum petulco, sine modo lascivienti, rustice jurganti, imo duræ ac barbare te mulierculam tractanti. Horatius nempe ut Lydiam demereatur, suum ei tenerum exponit amorem, qui ejus cruciatus persentiat, illumque opponit sævæ rivalis libidini; quæ, ut se expleat, amicæ haud parcit; sicque Telephum in invidiam adducere conatur. Hinc & maligne interpretatur commessationes illas, nec non morsiunculas amatorias; ac velut diras plagas trucesque ac belluinos morsus traducit, ut Lydiam a Telepho quacunque ratione abstrahat.

11. *Sive puer furens, &c.*) Sive Telephus effrænata & impotenti abreptus libidine, ac prope furiosus momordit labia tua, ad relinquendam qualemcumque sui memoriam, in crudeli etiam cicatrice. Cic. act. 7. in Verrem, n. 32. *Metuendum .... ne exciceretur Verres, ne denudetur a pectore, ne Populus Romanus aspiciat cicatrices ex mulierum morsu, vestigia libidinis atque nequitiæ.*

13. *Non speres perpetuum.*) Si mihi credis, Lydia, ne perpetuum tui amatorem spera illum fore, qui sic abutitur amore tuo, ut osculando vulnera infligat œstro velut percitus. Nam, ut ajunt, *omne violentum non est durabile.*

16. *Quintâ parte sui nectaris.*) Missa plurium interpretatione in putidis & obscœnis plus æquo sagacium, ego cum paucis sentio, & *oscula quæ Venus quintâ parte sui nectaris imbuit*, intelligo valde fragrantia, nectaris instar suavia. Eo fere modo apud Atheo. lib. 2. cap. 2. sub finem, Ibycos, ut significet mel esse dulcissimum, ait, mel nonam esse partem ambrosiæ: id est, habere nonam partem suavitatis quæ est in ambrosia.

17. *Felices ter, &c.*) Sic denique tentat Horatius expugnare Lydiæ amorem, dicens longo feliciorem eam fore, si se Horatium constanter amaturum præferat Telepho nunc ardenter quidem, sed ad tempus duntaxat amanti.

18. *Malis divulsus querimoniis.*) Bonæ sunt in amore querimoniæ ob absentiam, ob desiderium: malæ vero ob inconstantiam, mutationem, ac fidem fractam.

20. *Supremâ citius solvet, &c.*) Non ante desinam te amare, Lydia, si me ames, quam desiero vivere, inquit Horatius: imo, ut ait ipse in persona Lydiæ, Ode 9. lib. 3.

Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

ODE XIV.

Non esse redintegrandum civile bellum.

O navis, referent in mare te novi
Fluctus. O quid agis? fortiter occupa
Portum. Nonne vides, ut,
Nudum remigio latus,
Et malus celeri saucius Africo,
Antennæque gemant? ac sine funibus
Vix durare carinæ

INTERPRETATIO

O navis, novi fluctus in mare te reducent. O quid facis? Firmiter portum tene. Annon cernis quod latus tuum est *remis destitutum: et malus austro præcipiti labefactus: atque antennæ strident: et vix carina absque rudentibus*

ANNOTATIONES

Metrum est idem quod supra Ode 3.

Non pauca ex Alcæo imitatus est Horatius in hac Ode, quam fere omnes allegoricam agnoscunt totam, ipseque Quintil. lib. 8. cap. 6. In ea certe plurima dicuntur figuris ac tropis involuta, quæ aperte nequaquam dici fas fuisset. Vel Rempublicam, vel Brutum, vel Sextum Pompejum alloquitur, dehortaturque a reparandis civilibus tumultibus, quibus velut novis procellis non nisi ingenti suo malo Respublica concutienda sit.

Porro sic interpretari singula nobis licet.

Navis, est Respublica Romana: *mare*, civile bellum: *fluctus*, discordiæ ac tumultus: *portus*, pax: *nudum remigio latus*, Cassius cum sinistro cornu cui præerat, militibus cæsis ac fugatis, fractus: *malus Africo saucius*, Magnus Pompejus a Ptolemæo Ægypti Rege nefario obtruncatus: *antennæ gementes*, Senatores aliique principes Pompeji fatum dolentes: *carinæ sine funibus*, ærarium sine pecunia, quæ nervus belli est: *lintea non integra*, vexilla & legiones dissipatæ: *æquora Cycladas nitentes interfusa*, quæ cavere atque evitari debeant: quorumdam potentium occulta ambitio, invidiaque alienæ gloriæ. Quippe hi sæpe specioso publicæ utilitatis prætextu, rebus suis student: atque ut militaria imperia, dignitates ac magistratus captent, pacem impediunt, turbas fovent, populis illudunt, perniciem civium moliuntur.

1. *Navis.*) Bruti pars intelligi potest, sicut Pompejanæ partes Navi designantur apud Cicer. lib. 2. Epist. 5. & lib. 12. Epist. 25.

Novi fluctus.) Primum civile bellum exarsit Cæsarem inter & Magnum Pompejum: alterum inter Augustum Antoniumque, & Cæsaris percussores Cassium & Brutum: tertium inter Sextum Pompejum Magni filium & Augustum: de quibus vide Appian. lib. 4. Plutarch. &c.

2. *O quid agis?*) Nempe Antonio hoste Patriæ judicato literisque per Senatum datis ad Julii Cæsaris interfectores de recuperanda libertate, quid aliud quam incenditur grave bellum, ac Romanum pessumdatur Imperium?

Fortiter occupa portum.) Una salutis ratio est, compone pacem cum Octav. Augusto, cui nisi summam defers rerum, nunquam sane conquiesces. Conjecturam audaciorem quorumdam retundere videtur iste locus. Nec est quod aut Muretus Quintiliano dormitationem ita objiciat, aut Faber Critic. Epist. 54. alterque ei adstipulatus sibi plaudant & acclament velut invento Api, exultantes; *ἀρήκαμεν συγχαίρομεν*: enimvero si, quod volunt illi, citra metaphoram aut allegoriam scribat ad eam navim, qua sui amici iratum Augustum metuentes fugere properabant, sique hac Ode secundam ei navigationem apprecatur, non secus ac navi Athenas Virgilium transvehenti, Od. 3. quo sensu diceret hic: *fortiter occupa portum*. Imo vero debuisset inclamare ad immorantes, *solvite protinus*; ad navim autem: *portum hunc cito deserere non tutum: statione male fida statim cede, in qua periculosius quam in alto mari versarere*.

5. *Africo.*) Ventu Meridionali, de quo Virgil. Æneid. 1. v. 89.

creberque procellis
Africus.

6. *Antennæque gemant.*) Fracto navis malo, dependentes ex eo antennæ concidant necesse est: sic & Senatores ac Proceres, qui adhæserant Pompejo, eo quidem sublato gemunt ac dilabuntur. Hi certe alii in alias diffuxere provincias ex Appiano cit. loc. *antenna*, trabs in summo navis malo transversa, cui velum alligatur.

Possint imperiosius
 Æquora? non tibi sunt integra lintea;
Non Di, quos iterum pressa voces malo:
Quamvis Pontica pinus,
Silvæ filia nobilis,
 Jactes & genus, & nomen inutile:
Nil pictis timidus navita puppibus
Fidit. Tu, nisi ventis
Debes ludibrium, cave.
 Nuper sollicitum quæ mihi tædium,
Nunc desiderium, curaque non levis,
Interfusa nitentes
Vites æquora Cycladas.

INTERPRETATIO

valeat sustinere mare violentius? Non adsunt tibi vela salva, neque Numina, quæ invoces rursus ærumnis obruta. Licet Ponti sis pinus, orta e silva celebri, atque originem ostentes, vanamque famam; nauta meticulosus haud confidit pictæ puppi. Tibi prospice, nisi ventis in jocum es destinata. Tu quæ mihi nuper molestum creabas tædium, jam vero desiderium ac sollicitudinem haud modicam, fuge maria Cycladas emicantes interfluentia.

ANNOTATIONES

8. *Imperiosius æquor.*) Virtutem ac fortunam Augusti manifeste prævalentes.

10. *Non Di, quos iterum pressa voces.*) Cum enim fatis destinatum Augusto videatur orbis Imperium, tibi contra fata pugnanti non aderunt aut favebunt Dii. Adde quod *frustra Neptunum invocat qui secundum patitur naufragium.*

Di.) Castor & Pollux, Apollo, Minerva, aut quilibet alius, solebat esse & vocari tutela & insigne navis: & sacrarium in puppi collocabatur, vel in prora. Act. Apost. cap. 28. scribitur navigere Paulus Alexandrina quadam navi, cujus insigne Dioscuri. Pers. Sat. 6.

jacet ipse in litore, & una
Ingentes de puppe Dei.

Quidam sic interpretantur locum hunc: *tibi non sunt Dii, quos iterum pressa voces malo:* jam Pompejus occidit, Cassius periit, divini illi libertatis vindices: quid tentes ultra?

11. *Quamvis Pontica pinus, &c.*) Sicut adversus tempestatem sævam parum valet nobilitas arborum e quibus compacta est navis, minime quoque picta & ornata puppis: sic a naufragii periculo nequaquam eximit Rempublicam contentionibus lacessam, aut ipsius fama quamlibet celebris, aut Ducis exercitus generositas. Hæc enim quid juvant, si præsertim desint præsidia sat firma: ærarium locuples, &c.

12. *Silvæ filia nobilis.*) In Ponti regione multiplex erat silva, egregiæque arbores fabricandis navibus idoneæ.

14. *Nil pictis timidus navita puppibus fidit.*) Ne splendori tui nominis fide, o Respublica Romana, vel origini præclaræ: neque tu, Brute, aut ingenitæ nobilitati, aut propriæ existimationi. Sunt enim hæc vana præsidia ac firmamenta.

Timidus navita.) Ne cum Scaligero putes legendum *tumidus*. Est enim *timidus* epithethon nautis semper conveniens, & hic maxime. Sic enim significatur nauta prudenter metuens omnia ab infido mari, ab instabilibus ventis, a repentinis tempestatibus, cum præsertim vehitur navi jam debilitata.

15. *Nisi ventis ludibrium debes.*) A bello desine, nisi vis fortunæ jocabilis, aut Martis communis, aut etiam fatorum ludibrium esse.

17. *Nuper sollicitum quæ mihi tædium, &c.*) Militaverat Horatius sub Cassio, & Bruto; postea tamen Augusto victori conciliatus veniam obtinuerat: hæc autem scripsisse fertur post Cassium casum, & antequam Brutus adversus Augustum belli aleam experiretur. Ait ergo: O publica salus, quæ tædium mihi teoc præbuisti ob diuturnitatem discordiarum ac militiæ laboras; nunc autem sollicitudinem, & curam præstas ob novos tumultus, cur evidans periculum, talesque angustias sponte adis? Vel ad Brutum loquitur: O Brute, qui sollicitum me habuisti de eventu belli, sub tuis signis merentem, nunc autem tui ac libertatis, quam vindicas, desiderio crucias, cum præcisam salutis tuæ spem animo jam concipiam: si mihi credis, ne Augusti partes fortiores lacesse, pone arma, nave tam periculosæ plenos aleæ labores incassum subi: imo conciliandæ pacis consilia & rationes ini. Vide lib. 2. Od. 7. & Epist. 2. lib. 2.

20. *Cycladas.*) Insulæ sunt circiter quinquaginta, in Ægeo mari in cycli prope formam dispositæ; quæ quidem ob frequentes scopulos, & maris angustias adiri, aut circumnavigari vix citra periculum possunt.

ODE XV.

Vaticinium de Trojæ excidio.

Pastor cum traheret per freta navibus
Idæis Helenam perfidus hospitam,
Ingrato celeres obruit otio
Ventos, ut caneret fera
Nereus fata. Malâ ducis avi domum,
Quam multo repetet Græcia milite,
Conjurata tuas rumpere nuptias,
Et regnum Priami vetus.
Eheu, quantus equis, quantus adest viris
Sudor! Quanta moves funera Dardanæ

INTERPRETATIO

Cum pastor fallax per maria abduceret Helenam hospitam navibus Trojanis, injucunda tranquillitate ventos veloces oppressit Nereus, ut dira præcineret fata, sic: infaustis auspiciis domum ducis eam, quam numeroso exercitu reposcet Græcia conspirans tuas dissolvere nuptias, atque antiquum Priami regnum. Eheu, quantus equis, quantus viris sudor inest! Quantas cædes Tro-

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Oda 6.

1. *Pastor cum traheret, &c.*) Sicut apud Bacchilidem Cassandra Paridi Trojam ingredienti, ita hic eidem iter agenti, Helenamque belli facem ducenti Nereus vaticinatur quanta ferat mala, adeoque Trojæ ruinam. Antonium Cleopatræ amoribus irretitum exemplo Paridis admoneri ab Horatio non nemo opinatur. Cæterum cuncta fere ex Homero deprompta. Sensus est: Cum Paris Helenam raperet hospitis Menelai uxorem, atque e Sparta Trojam navigaret, Nereus Deus marinos ventos cohibuit, dum perfido illi raptori caneret impendentem cladem, ob violatum jus, & incestas nuptias. Vide Herodot. lib. 2. Eustath. in 6. Iliad.

Pastor.) Paris, alio nomine dictus Alexander, expositus in Ida monte, educatusque a Pastore, & ipse aliquandiu pastor, quamquam erat filius Priami Trojanorum Regis & Hecubæ, quæ prægnans facem se ardentem parere somniavit: quo territa & conjectorum impulsa responso exponendum curaverat filium.

Traheret.) Per varias regiones diversaque maria, tandemque in patriam suam Trojam pertraheret.

Navibus Idæis.) Fabricatis in Ida Troadis monte.

2. *Helenam perfidus hospitam.*) Paris hospitio receptus apud Menelaum, eo quidem absente in adulterium pellexit abduxitque Helenam ejus uxorem; adjuvante nimirum Venere, quæ formosissimam Paridi spoponderat fœminam, in præmium judicii, quo Junoni & Palladi prælata ab eo fuerat.

3. *Ingrato celeres, &c.*) Quoniam ventorum naturæ est erumpere & vagari: hinc nihil injucundius ipsis est quam frænari & in otio contineri. Est qui referat ad Paridem, celeriter avehere prædam suam cupientem: cui proinde valde ingrata fuerit ea mora. Sed cum per multas ac diversas regiones Paris Helenam circumduxisse legatur, antequam in Troadem perveheret, non videtur ea posse interpretatio stare.

4. *Ut caneret fera Nereus fata.*) Dum excidium patriæ ac paterni regni prænuntiaret flagitioso Paridi, ventos compressit Nereus, silentiumque imposuit. Quidam contentiuse legunt, *Proteus*, eo quod apud Homerum ille de Trojanis rebus vaticinetur: Nereo autem vix id muneris tribuatur. Verum Poetæ quid non licet? Deinde naviganti quis melius vaticinans inducatur quam marinus Deus? Adde quod Apollonii Rhodii Interpres in 4. Argonautic. ex Pherecydis sententia, scribit Nereum coactum respondere velut oraculum. Apollodorus lib. 2. de Nymphis Jovis ac Thetidis filiabus, vatem facit Nereum; & Hesiodus in Theogon. veridicum eum appellat. Maneat ergo Nerei Prosopopœia, & recte posita censeatur.

5. *Malâ ducis avi domum.*) Ex Augurum observatione tracta dictio; id est, malo omine, infelici augurio Helenam ducis, o Pari, tibique assumis & rapis uxorem alienam.

6. *Multo milite.*) Homer. naves Græcorum numerat 1146.

7. *Conjurata.*) In portu Aulidis Græciæ Principes universi jurejurando se adstrinxerunt non discessuros a bello, donec Helena restitueretur, illataque Græcis injuria vindicaretur, eversa Trojâ.

9. *Quantus equis, quantus, &c.*) Quanta discrimina, quantæ strages ac labores virorum & equorum in decennali bello!

10. *Dardanæ Genti.*) Dardanus Jovis ex Electra filius in Asiam veniens condidit eam gentem, quæ a Troe postea Trojana dicta est. Ab eo ortus Priamus. Virgil. Æneid. 8. v. 134.

Genti! Jam galeam Pallas et ægida,
Currusque, et rabiem parat.
Nequicquam Veneris præsidio ferox
Pectes cæsariem: grataque feminis
Imbelli citharâ carmina divides.
Nequicquam thalamo graves
Hastas, & calami spicula Gnossii
Vitabis, strepitumque, & celerem sequi
Ajacem. Tamen, heu, serus adulteros
Crines pulvere collines.
Non Laertiaden, exitium tuæ
Gentis, non Pylium Nestora respicis?

INTERPRETATIO

junæ nationi paras! Jam Pallas aptat cassidem et clypeum, et currus, et furorem. Frustra superbus ob Veneris favorem pectes cômam: et lyra molli jucundas mulieribus cantilenas distribues. Frustra fugies lanceas nuptiali *thoro molestas, et acumen telorum Cretensium, sonitumque, et acrem insequendo Ajacem. Attamen, heu, tarde mœchos capillos pulvere insperges. Nonne vides filium Laertis, nonne Pylium Nestorem populo tuo fatales?*

ANNOTATIONES

Dardanus Iliacæ primus pater urbis & auctor, &c.

11. *Jam galeam Pallas & ægida.*) Pallas & Juno pro Græcis pugnabant nempe, tum quod manebat alta mente repostum Judicium Paridis, spretæque injuria formæ; tum quia virgo Pallas flagitioso Paridi infensa erat. Porro bellicosæ Palladi sueta aptantur hic arma. Ovid.

Dat galeam capiti, defenditur ægide pectus.
Virgil. Æneid. 8.

Ægidaque horrificam turbatæ Palladis arma. Quem in locum Servius ita scribit: *ægis pectoris est munimentum, habens in medio Gorgonis caput. Quod si in pectore Numinis fuerit, ægis vocatur: si in hominis pectore, ut in antiquis Imperatorum statuis videmus, lorica dicitur.*

12. *Currusque & rabiem.*) Bigas & quadrigas bellicas Pallas invenisse fertur, & apud Homer. e curru, non ex equo pugnari scribitur. *Rabiem*, iram, indignationem, furorem & impetum animi, quæ quidem vix absunt a quocumque bello.

13. *Nequicquam Veneris præsidio ferox, &c.*) Tunc parum juvabit te præsidium Veneris minime bellicosæ, multo minus decubit illa tua venustas & cultus corporis: quæ apud mulieres valent quidem, non ita vero adversus hostem. Vide supra Ode 12. vers. 41. apud Homer. 3. Iliad. idem Paris sic admonetur, objurgaturque: *inutilis erit tibi cithara, ac munera Veneris, & coma, & species, quando humi in pulvere jacebis mixtus.*

15. *Citharâ carmina divides.*) Modulaberis distinctu, concinne, ex arte, modo hos, modo istos carpendo nervos: non male sic; melius tamen: modo lyrâ, modo voce alternatim canendo: at optime alii interpretantur, mulierosum Paridem modo huic, modo illi fœminæ gratificari, ac suam cuique cantilenam dispertire. Sic infra Od. 36. *dividere oscula*, est singulis dare oscula.

Imbelli citharâ.) Hâc quidem valebat Paris, sed quam bellicoso viro parum conveniret, ostendit Alexander ille Magnus, cum Paridis sprevit citharam, Achillis optavit. Illâ videlicet amores ac nugæ, hac heroum laudes celebrantur. Plutarch.

16. *Nequicquam thalamo graves hastas, &c.*) Licet lectio amori ac nuptialibus jocis vacas, at tandem ad arma concurrendum erit, & suras licet pœnas exsolvas, cum humi prostratus in pulvere volutaberis, traherisque a victore hoste crinibus illis, adulterii incentivis.

17. *Gnossii.*) Gnossus urbs Cretæ, cujus populi sagittas emittendi arte pollebant. Adde quod, ex Plinio, abundat Creta cannis gravioribus ad faciendas sagittas aptissimis. Porro inter Proceres Græcos erat Idomeneus Cretensium dux, Merionis Comes.

18. *Celerem sequi Ajacem.*) Pedum celeritate Ajax clarus, ut eum insequentem evaderet nemo. Verum Oileusne, an Telamonius? Hic certe, si Dareti Phrygio fides, Paridem persequi & occidere legitur.

19. *Serus adulteros crines pulvere collines.*) Quamvis effugias aliquandiu, non tamen poteris semper declinare pugnam & congressum, in quo cum vel prostratus vel occisus fueris, pulvere tandem fœdabuntur crines illi tui tanto studio calamistrati, & unguentis delibuti, quibus Helena in amorem, & hinc in adulterii facinus a te pertracta est. Vel simpliciter, crines illos tuos oportebit tandem bellico pulvere aspergi & illini, quos unguentis dumtaxat antea illinire satagebas. Sunt enim qui affirment Paridem Ajacemque Oileum concertantes mutuis occubuisse vulneribus; alii volunt Paridem postquam Achillem interemisset, a Pyrrho, alii autem, a Philoctete interfectum.

21. *Laertiaden.*) Ulyssem filium Laertis, Ithacæ & Dulichii insularum Regem, prudentia solertiaque super æthera notum. *Exitium tuæ gentis:* nempe quia detexit ipse atque ad Trojanum bellum adduxit Achillem, sine quo ex fatis capi Troja non potuisset.

22. *Pylium Nestora.*) Hic sapientia & vitæ diuturnitate inclytus, apud Pylum Peloponnesi oppidum educatus, jam senior cum aliis Græciæ Pro-

Urgent impavidi te Salaminius
Teucerque, & Sthenelus sciens
Pugnæ, sive opus est imperitare equis,
Non auriga piger. Merionem quoque
Nosces. Ecce furit te reperire atrox
Tydeides melior patre:
Quem tu, cervus uti vallis in altera
Visum parte lupum graminis immemor,
Sublimi fugies mollis anhelitu,
Non hoc pollicitus tuæ.
Iracunda diem proferet Ilio,
Matronisque Phrygum classis Achillei,
Post certas hyemes uret Achaicus
Ignis Iliacas domos.

INTERPRETATIO

Te Salaminius Teucer, te Sthenelus belli gnarus, ac si oportet equos regere, ductor haud segnis, intrepidi persequuntur. Senties etiam Merionem. En ardet incurrere in te impavidus Tydei filius genitore fortior. Hunc tu, velut cervus aspectum in adversâ vallis regione lupum, herbarum oblitus, fugies effeminatus, graviter anhelans: quod quidem tuæ nequaquam promisisti. Indignata classis Achillis Trojæ Trojanisque fœminis fatale tempus differet: ut post aliquot annos ignis Græcorum Trojanas ædes incendet.

ANNOTATIONES

oeribus convenit ad expeditionem Trojanam. De eo tertur Agamemnoe dixisse: brevi expugnaudum Ilium, si decem Nestores adfuissent.

23. *Salaminius Teucer.*) Ajacis ille frater; vide supra, Od. 7. v. 27. & seq.

24. *Sthenelus.*) Vir pugnacissimos, comes Diomedis, unus eorum qui equo se Trojano abdiderunt.

26. *Merionem quoque nosces.*) Tuo quidem malo cognosces & experiere virtutem, iram, acresque animos Merionis. Hic patruelis erat Idomenei Cretensium Ducis. De eo supra, Od. 6. v. 15.

28. *Tydides melior patre.*) Supra Od. 6. *Tydidem superis parem* vocat Horatius, sane quia Iliad. 5. dicitur Martem ac Venerem in prœlio vulnerasse, Unde ibid. Homerus ejus ferociam comparat flumini omnia subvertenti, ac leoni vulnerato. Non mirum ergo, si hic Tydeo patre, quamquam bono & forti, melior tamen ac fortior Diomedes nuncupetur.

31. *Sublimi fugies mollis anhelitu.*) Ferocem illum Diomedem patre meliorem ac superis parem fugies, tam graviter anhelans, præ metu & pavore, quam cervus lupum aspiciens. Mecum vero, lector, mirare, quo ducat carpendi cacoethes. En Scaliger *ex toto Galeno*, inquit, *non intelligo quid sit sublimis anhelitus*. Verum enim sine Medicæ scientiæ aut medicorum ope, bene intelligitur copiose, & ex alto pectore anhelare cervus, vel potius, elato & sublimi, ut fit, capite fugiens, ore quoque sublimem anhelitum ac spiritum efflare.

32. *Non hoc pollicitus tuæ.*) Intrepidum te nimirum jactaveras, o Pari, Helenæ per illicitos amores *tuæ*, & Menelao totique Græciæ parem te unum ostentaras. At facile est apud amasiam gloriari: nec ita apud Græcos raptam perfide, & ultionem justam *multo milite repetentes*. Ovid. Epist. Paridis ad Helenam:

Finge tamen, si vis, ingens consurgere bellum:
Et mihi sunt vires: & mea tela nocent.
Nec plus Atrides animi Menelaus habebit,
Quam Paris, aut armis anteferendus erit.

Et quidem provocatus a Menelao Paris ad singulare certamen, vixque tandem congressus, nisi ope Veneris subtractus esset, certe victus occubuisset, ex Homer. Iliad. 3. unde ibid. Helena irridet suum Paridi exprobrans ignaviam, & Menelai, quem prius ille contempserat, virtutem experto insultans.

33. *Iracunda diem proferet Ilio, &c.*) Achilles ob ereptam sibi Briseidem iratus e pugnâ & bello suam classem continens Trojæ quidem fatum aliquandiu retardabit, diemque Trojæ ac Trojanis ultimam differet: at ubi Patroclum audiet ab Hectore peremptum, tum ad arma, & amici vindictam convolabit, nec ponet iram donec Hectorem Iliensium defensorem unicum prosternat. Virg. Æneid. 2.

Venit summa dies, & ineluctabile tempus
Dardaniæ: fuimus Troes, fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum, &c.

34. *Phrygum.*) Phrygia Asiæ minoris regio, cujus pars est Troas, ac metropolis Troia.

Achillei.) Achilles fortissimus Græcorum, vel suo nomine apud omnes famosus.

35. *Post certas hyemes.*) Post certum annorum spatium fatis decretum. Chalcas augur e passerum numero, post annos decem Trojam expugnandam diruendamque prædixerat.

Uret Achaicus ignis Iliacas domos.) Achaia Græciæ pars. Synecdoche. Quidam legunt: *Pergameas domos*.

ODE XVI.

PALINODIAM AD AMATAM PUELLAM

O matre pulcrâ filia pulcrior,
Quem criminosis cumque voles modum
Pones iambis: sive flammâ,
Sive mari libet Adriano.
Non Dindymene, non adytis quatit
Mentem Sacerdotum incola Pythius,
Non Liber æque, non acuta
Sic geminant Corybantes æra,

INTERPRETATIO

O formosa genitrice nata formosior, quem libuerit finem dabis injuriosis Iambis, seu igne, seu mari placet Adriatico. Nec Cybele, nec Apollo inhabitator animum sacrificulorum in sacrariis ita commovet, nec Bacchus: neque Corybantes tam crebro pulsant cymbala acuta, sic-

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 9. supra.

Quæcumque valent ad placandam iram, hæc adhibet Horatius ad mitigandum offensæ puellæ animum. Scripserat olim Iambos aut adversus ipsam, aut contra matrem ipsius. Jam volens redire in gratiam cum ea quam deperibat, 1. fatetur se peccasse: 2. non per contemptum se fecisse quidquam, sed per iram, asserit: 3. vindictam offert. Porro quæ sit, quæque vocetur amica illa non constat. Gratidiæ nomen superius in quibusdam codicibus inscriptum. Alii volunt hanc esse Tyndaridem illam, ad quam Ode sequens nuncupata est.

1. *O matre pulchrâ filia pulcrior.*) Ajunt quidam scriptum dicacius ante ab Horatio fuisse:

O matre turpi filia turpior.

Quicquid sit: jam laudat egregie puellam, sciens nihil fere moliri jucundius esse, quam formâ & pulchritudine commendari. Imitatio vero est Stesichori, qui cum Helenam quamdam Siculam iambis proscidisset, Apollinis oraculo primus Palinodiam canens, oculorum usum, quem amiserat, recepit.

2. *Quem criminosis cumque, &c.*) Criminis se reum, pœnamque subire quamlibet se paratum profitetur, ejusque, quam læsit, arbitrio cuncta permittit.

3. *Iambis.*) Sunt enim Iambici versus ad maledicendum aptissimi. *Sicut Iambus ex brevi & longa constat; ita contumelia ex parvis initiis ad magna procedit:* Suidas. ἰαμβίζειν Græcis, est *maledictis insectari*. Horat. ad Pisones:

Archilocum proprio rabies armavit Iambo.

Sive flammâ, sive mari libet.) Ipse suum carmen maledicum damnat igni, vel aqua, ut placuerit. Tibull. lib. 1. Eleg. 9.

Illa velim rapidâ Vulcanus carmina flammâ
Torreat; & liquidâ deleat amnis aquâ.

4. *Adriano.*) Synecdoch. pro quolibet mari.

5. *Non Dindymene, &c.*) Iræ describit vim & impotentiam, in eamque culpam omnem suam transferre satagit, ut odium & contemptum quo gravius nihil ad offensam, omnino abfuisse comprobet.

Dindymene.) A Phrygiæ monte Dindymo dicta Cybele, cujus ibi sacra peragebantur, Sacerdotesque furore perciti membra sibi incidebant.

Non adytis quatit, &c.) Conglobatâ comparatione iræ vehementiam exaggerat. Nec Cybele, inquit, suos sacrificulos, nec Apollo Phœbades oraculo responsaque edituras, nec Bacchus Mænadas & Bacchantes in Orgiis tanto furore implent, quanto irritatus amor amantem.

6. *Incola Pythius.*) Apollo Delphos, quæ urbs etiam Pytho dicta, incolens, ibique præcipue cultus & celebris: vel ita dictus a Pythone serpente interfecto. De quo vide Macrob. lib. 1. Saturn. c. 17. Cœl. Rhodig. lib. 16. c. 19. Alex. ab Alex. l. 6. c. 2. *Incola*, insessor, invadens & afflatus mentem Pythiæ tripodi insistentis, in adytis ac penetralibus templi, ut extra se rapta jamque enthea, divina loquatur.

7. *Non Liber æque.*) De Bacchanalium origine, insania, abrogatione, vide Tit. Liv. l. 39. c. 8. & seq.

Non acuta sic geminant Corybantes æra.) Neque tam crebris ictibus pulsant Corybantes ærea cymbala, cum furiosi discurrunt, quam ira mentem variis motibus concutit. *Corybantes* Rheæ sacrificoli, iidem qui Curetes, ex Strabone lib. 10. & Lucret. lib. 2. dicti vel a κόρυς *galea*, vel a κορύπτειν, *cornibus peto*; item *caput jacto*: vel a κρύπτειν, vel κρυβάζειν, quoniam adjuverunt Rheam in abscondendo partu. Vel a κρούειν *pulsare*, & strepitum ac sonitum reddere: quoniam ex Lucret. cit. *pulsabant æribus æra*, & ex Apollod. lib. 1. τοῖς δόρασι τὰς ἀσπίδας συνέκρουον *hastis clypeos percutiebant*: sic nimirum *Jovis illum vagitum in Creta quondam occultasse feruntur, ne Saturnus eum malis mandaret adeptus*. Lucret. cit. & paullo ante.

Tympana tenta sonant palmis, & cymbala circum

Tristes ut iræ: quas neque Noricus
Deterret ensis, nec mare naufragum,
Nec sævus ignis, nec tremendo
Jupiter ipse ruens tumultu.
Fertur Promethus addere principi
Limo coactus particulam undique
Desectam, & insani leonis
Vim stomacho apposuisse nostro.
Iræ Thyesten exitio gravi
Stravere: & altis urbibus ultimæ
Stetere causæ, cur perirent
Funditus; imprimeretque muris

INTERPRETATIO

ut mœsta indignatio: quam nec gladius ex Illyrio cohibet, nec mare naufragiis infestum, nec dira flamma, nec ipse Jupiter horrisono fragore. Dicitur Prometheus primario luto obstrictus adjungere portionem hinc et inde decerptam, pectori nostro indidisse vehementiam furentis leonis. Iracundia Thyestem perdidit execrandâ strage; atque extremas præbuit causas maximis civitatibus, ut prorsus diruerentur; ac mœnibus

ANNOTATIONES

Concava, raucisonoque minantur cornua cantu.
Et Phrygio stimulant numero cava tibia mentes,
Telaque prœportant violenti signa furoris.

Omnes autem a Græco origines parum satisfaciunt, & longe petitæ ac perplexam confictæ videntur. Magis certe ad rem est quod refert Diod. Sicul. lib. 6. cap. 11. Corybantas dictos a Cybeles filio Corybante, qui sacra Matris Deûm in Phrygiam detulit; quique abs se nominavit eos qui Matris sacrificiis incumbebant.

9. *Tristes ut iræ.*) Nihil æque violentum est ut iratus amor ac tristis quod se sperni sentiat, aliumque præferri: tunc extrema quæque meditatus, atque etiam tentat ac molitus sæpius.

Neque Noricus deterret ensis.) Pergit ostendere iræ pertinaciam, quam nec frangit ensiosum aut mortis horror; nec ignium aut Jovis ipsius tonantis fragor eo metus. *Noricus ensis*, optimi scilicet enses fabricantur in ea regione Illyrii. Plin. Lib. 34. cap. 14. *Alibi ferro bonitatem præstat factura, v. g. aque, cui subinde candens immergitur: et in Noricis vena ipsa bonitatem præbet.*

10. *Nec mare naufragum, &c.*) Sic qui ad ultionem parandam, vel ad quærendum quod vehementes emet contendit, per maris discrimina quælibet, per tela, per ignes intrepidus, ac cæco velut impetu rapitur & properat: nec ullâ unquam severentiâ, nec pavore tonitruosom ac fulminum retardetur aut deterretur.

13. *Fertur Prometheus, &c.*) Amplificatio est per amœnem causæ disquisitionem; unde nempe homini sic dominetur ira? Fabellamque confingit, vel inteeit de Promethen, qui formans hominem varias ei indiderit affectiones diversis ex animantibus depromptas, ut vulpis astutiam, leonis iracundiam ferventemque bilem, &c. *Coactus*, quia cum in fingendis brutis omnes naturæ facultates absumpsisset, coactus est demum e singulis aliquid decerpere, quod homini daret. Vide Fulgent. Mitholog. lib. 3. cap. de Pelao.

Principi limo.) Homini, qui licet ex argilla & limo non secus ac cætera animentia conflatus, in eo tamen principatum obtinet. Vide Lucret. lib. 5. Diodor. Sicul. lib. 1. cap. 1. &c.

17. *Ira Thyesten, &c.*) Effectus iræ persequitur. De Thyeste atque Atreo fratribus tam infande in se se invicem perpetrantibus, ut Sol eversatus retro conversus sit, omnibus auditum; & jam dictum est, Od. 6. v. 8. ad *sævam Pelopis domum*, quæ quidem per iram perdita & consumpta intesiit *exitio gravi:* seu cum Thyestes appositum ab Atreo filium devoravit; seu cum ob vitiatam uxorem Atreus execrandâ illa ratione ultionem petiit, &c.

18. *Altis urbibus ultima stetere causa, cur perirent funditus.*) Interdum urbes expugnantur non odio, sed quadam eas tenendi cupiditate; ac cum ira facit ut capiantur, tum ultimi quoque fit causa excidii, impellitque ad eas a fundamentis diruendas, ne quod vestigium supersit civitatis.

20. *Imprimeretque muris hostile aratrum, &c.*) Per iram victor hostis non solum urbes aliquando demolitur, sed & eversis mœnibus ædibusque universis, solum arat; *imprimitque aratrum* iis locis, in quibus essent *muri* antea, arces, ædesque. Hinc illud:

Et seges est ubi Troja fuit.

Manilius lib. 4. ejus, qui sub ortum caudæ Scorpii fuerit natus, gravem iram & victoriam ita præsagit:

Aut sternet positas urbes, inque arva reducet
Oppida, & in domibus maturas reddet aristas.

Socrates Ecclesiast. Histor. lib. 4. cap. 31. de Velente Imperatore Constantinopolitanis iratu, refert minatum esse civitatis vastitatem, adeoque

Hostile aratrum exercitus insolens.
Compesce mentem: me quoque pectoris
Tentavit in dulci juventâ
Fervor, & in celeres iambos
Misit furentem; nunc ego mitibus
Mutare quæro tristia, dum mihi
Fias recantatis amica
Opprobriis, animumque reddas.

INTERPRETATIO

infestum aratrum applicaret superbus exercitus. Animum reprime. Me etiam impulit cordis ardor in amœna juventute, atque ad citos Iambos iracundum adegit: Jam vero cupio vertere dira suavibus, modo retractatis conviciis, mihi fias propitia, atque benevolentiam repares.

ANNOTATIONES

ἄροτρον βηλῶν επ' αὐτῶν. aratrum in eum immissurum. Seneca de Clementia l. 1. cap. 26. *injicere tectis ignem,* inquit, *aratrum vetustis urbibus inducere, potentiam putat.* Quem in locum I. Lipsius citat Horatii locum, quem explicamus, atque ut mos erat iste in evertendis olim urbibus; & sicut aratro condebantur, ita aratro pariter significabant exscindi: affert quoque Modestinum Juriscons. *Si usus fructus civitati legatus sit, & aratrum in eam inducatur, civitas esse desinit: ut passa est Carthago; ideoque quasi morte desinit habere usumfructum.* Vide Isidor. lib. 15. cap. 11. Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 5. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 14. ubi non ædificandis modo urbibus, sed & funditus evertendis aratrum induci ait, quasi segetes ibi mox futuras denotaretur. Imo quandoque tantum est odium, tantus ulciscendi appetitus, ut versa aratro terra sale inspergatur, ad eam sterilitati damnandam. Quod egregie suo more explicans S. Hieron. in Matth. cap. 5. *Legimus,* inquit, *in scripturis urbes quasdam ira victorum sale seminatas, ut nullum in ipsis germen oriretur.* Scilicet Judic. lib. cap. 9. Abimelec Sichimitarum maledictis exacerbatus eorum *urbem cepit, interfectis habitatoribus ejus, ipsáque destructâ, ita ut sal in eâ dispergeret.*

22. *Compesce mentem.*) Quandoquidem igitur tam ferox & impotens ira est, ut ad ultima quæque præter jus & fas adigat; quæso obtestorque, ne ei indulgeas; sed *compescas mentem iracundam.* Nam & ego male me ipsi indulsisse jam agnosco. Unde & *mutare quæro.* Juveniliter in culpam lapsus sum: nunc ætate factus sapientior, errati veniam peto.

Me quoque pectoris, &c.) Ex dictis infert Horatius idem fere quod habet Cicero ad Attic. lib. 1. Epist. 14. *Si quidem ita statueris, & irritabiles animos esse optimorum sæpe hominum, & eosdem placabiles; & esse hanc agilitatem (ut ita dicam) mollitiemque naturæ plerumque bonitatis: &, id quod caput est, nobis inter nos nostra sive incommoda, sive vitia, sive injurias esse tolerandas: facile hæc, quemadmodum spero, mitigabuntur. Quod ego ut facias te oro, qui te unice diligo; &c.*

23. *In dulci juventâ.*) Quo voluptatum avidior est juvenis, eo est irritabilior, si negentur ea ad quas anhelat, vehementiusque ad ulciscendum fertur. Id sibi contigisse Horatius fatetur, atque iambos ita scripsisse mordaces quidem, dum non alia suppeteret ratio sedandi animum amore & irâ *furentem.* At nunc laudes & encomia se scripturum pollicetur, ut quasi deleat quæ tristia prius & acerba scripserat. Nam quod ait lib. 13. Od. 14.

Lenit albescens animos capillus
Litium & rixæ cupidos protervæ.
Non ego hoc ferrem calidus juventâ,
Consule Planco.

24. *Celeres Iambos.*) *Pes citus,* ad Pisones: seu quod facile incurrit, seu propter frequentes syllabas breves in pedis Iambicis.

26. *Dum mihi fias recantatis amica &c.*) *Dum,* id est, modo tu quoque desinas me lacerare conviciis & dictis probrosis. Vel potius, *dum,* id est, donec mihi desinas esse inimica, cum me videris palinodiam canere: donec igitur mihi priora opprobria recantanti, ac mitibus tristia mutanti fias amica, non cessabo tibi supplicare, mitia scribere, atque omni ratione animum tuum demereri.

28. *Animumque reddas.*) Hinc videtur significare Horatius, extitisse quamdam olim amicitiam quam velit reparari: proindeque non matrem puellæ istius, sed ipsam puellam iambis & dicteriis abalienatam intelligere oporteret.

ODE XVII.

Tyndaridem invitat in villam suam, ejus ostentans amœnitatem & commoda.

Velox amœnum sæpe Lucretilem
Mutat Lycæo Faunus: & igneam
Defendit æstatem capellis
Usque meis, pluviosque ventos.
Impune tutum per nemus arbutos
Quærunt latentes, & thyma deviæ
Olentis uxores mariti:
Nec virides metuunt colubros,
Nec Martiales hœdilia lupos:

INTERPRETATIO

Celer Faunus Lycæum frequenter commutat Lucretili jucundo; caprasque meas tuetur semper ab æstate fervidâ, ventisque imbriferis. Feminæ masculi fœtentis, citra periculum errantes per silvam, securæ investigant arbutos occultas ac thymum: capri vero non timent lupos Martios, neque colubras virides: quomodocumque, o

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 9.

Non vulgaria dictionum ornamenta continet hæc Ode: ea, lector, collige. *Igneam æstatem defendit capellis, pluviosque ventos. Olentis uxores mariti. Martiales lupi. Usticæ cubantis saxa lævia. Benigno cornu manabit opulenta copia ruris honorum. Reducta vallis. Fides Teia. Laborantes in uno. Lesbium innocens. Incontinentes manus. Male dispar. Immerita vestis, &c.*

1. *Velox.*) Fauni agrestes Dii, cursu saltuque agiles, proindeque caprinis pedibus finguntur.

Lucretilem mutat Lycæo Faunus.) Hipallage, pro, *Lycæum mutat Lucretili*, Sabinorum montis, ad cujus declive sita erat Horatii villa & fundus, de quo ipse initio Epistolæ 16. lib. 1. Hujus vero tantam asserit amœnitatem, ut eo sæpius immigraret Faunus, seu Pan Deus Pastorum, relicto quidem Lycæo Arcadiæ monte sibi sacro: ejus porro Numinis præsentiâ quicquid noxium est propulsari.

2. *Igneam defendit æstatem capellis, &c.*) Æstum arcet a gregibus, pestiferasque tempestates. Columell. lib. 7. cap. 6. *capellis nocet æstus, sed magis frigus.* Ventum etiam cum tepore humidum (qualis Notus) animantibus quibuslibet autumno præsertim, esse pestiferum nemo nescit. Virgil. Eclog. 7.

Solstitium pecori defendite.

3. *Arbutos quærunt latentes & thyma.*) Grata sibi pabula. Plin. lib. 12. cap. 17. *frutices odoratos appeti* quærique a capellis, testatur Virgil. Eclog. 3.

Dulce satis humor, depulsis arbutus hœdis.

Georg. 3. v. 300.

Jubeo frondentia capris
Arbuta sufficere.

Arbutus, vernacule *arboisier*, pridem fuit in deliciis, quod ἀείφυλλος; frondes lauro, fructus cerasis non absimiles. Vide Columell. cit.

7. *Olentis uxores mariti.*) Capræ caprique gravem emittunt odorem. Unde & proverb. *hircum olet.* Virg. Eclog. 7.

Dum teneras defendo a frigore myrtos,
Vir gregis ipse caper deerraverat.

9. *Nec Martiales hœdilia lupos.*) Martis in tutela dicuntur esse lupi, utpote rapaces ac violenti deprædatores.

Virgil. Æn. 9. v. 566.

Agnum Martius a stabulis rapuit lupus.

Alludit forte Poeta ad id quod ajunt templum fuisse in Parthenio Arcadiæ monte sacrum Fauno seu Pani, quod asylum erat pecudibus insequentes leones ac lupos fugientibus, qui quidem eo adire non audebant.

Hœdilia.) Magna de ea voce contentio. Quidam legunt *hœdulei*. Nam, inquiunt, ab *hœdus hœdulus* & *hœduleus*; sicut ab *hinnus*, *hinnulus*, & *hinnuleus*. Alii *hœdulia*, vel *hœdilia*, ex membranis non paucis; sicut enim *hœdile, is*; sic & *hœdilia, æ*, dicitur. Ego ex Lambini Muretique placito, nihil censeo mutandum in vulgata lectione; ut pes sit Jonicus pro Choriambo certa ἰσόχρονος. Itaque de metro non amplius solliciti, dicamus, *hœdilia*, hœdorum septa vel stabula, synecdochicῶs pont pro hœdis.

Utcumque dulci, Tyndari, fistulâ
Valles, & Usticæ cubantis
Lævia personuere saxa.
Dii me tuentur: Diis pietas mea
Et Musa cordi est. Hinc tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.
Hic in reducta valle Caniculæ
Vitabis æstûs; & fide Teiâ
Dices laborantes in uno
Penelopen, vitreamque Circen.
Hic innocentis pocula Lesbii

INTERPRETATIO

Tyndari, suavi ejus *tibiâ resonuere valles, rupesque haud asperæ* montis *Usticæ declivis. Numina me protegunt. Pietas mea, Poesisque placet Numinibus. Illinc tibi liberali cornu fluet affatim dives abundantia opum agrestium. Ibi profundâ in convalle fugies ardorem Caniculæ; chordâque Teiâ cantabis Penelopen et Circem fulgidam pro eodem sollicitas. Illic innoxii Lesbii*

ANNOTATIONES

10. *Utcumque dulci, &c.*) Greges securi pascuntur, *utcumque*, ubicumque, quandocumque, simul atque suam inflat fistulam Pan seu Faunus, qui ex Virg. Eclog. 2.

Primus calamos cerâ conjungere plures
Instituit: Pan curat oves oviumque magistros.

Hinc vero potestatem ac præsidium Numinis ostendit, quod vel levis ejus fistulæ sonus fugat & avertit noxia quæque, & securitatem præbet.

Tyndari.) Hanc esse eandem quidam volunt, quam in Epodis Canidiam vocat, & salse proscindit, Gratidiam autem in Odæ præcedentis inscriptione plerisque in codicibus appellat, nimirum ut offensam mitiget; nunc vero sibi reconciliatam, in formæ commendationem Tyndaridem nuncupat, quasi Helenam alteram ob pulchritudinem, atque invitat ad rusticationem ac delicias apud suum in Sabinis fundum, ad montem Lucretilem.

11. *Usticæ cubantis.*) Ustica mons in Sabinis leniter declinans hominis instar decumbentis.

13. *Dii me tuentur.*) Quasi sibi ipse applaudens infert: sic me tuentur Dii, quorum laudes versibus meis pie celebro, ipsis non ingratas. Contra vero, si quis Numinum cultor non fuerit, hunc *insignem* licet *attenuat Deus*. Ut scribit Ode 34. hujus libri.

14. *Hinc tibi copia manabit, &c.*) Ex amœna hac villa mea, cum adveneris, o dilecta Tyndaris, colliges frugum omnis generis copiam. Hi sunt enim *ruris honores*.

16. *Cornu.*) Alludit ad copiæ, vel Amaltheæ cornu fabulosum. Scilicet Hercules, inquiunt, detractum victo Acheloo cornu Hesperidibus dedit, e quo illa bonorum omnium abundantiam promit ac elargitur. Porro ex Eustath. in Perieges. Dionys. Amalthea fuit vetula quædam avara mercatrix, quæ nummos bene multos ingesserat in cornu: quod Hercules adeptus in voluptates ac genium liberaliter profudit. Hinc vero fabulæ & commenta vulgi.

17. *Caniculæ vitabis æstus.*) Noxios ardores vitabis sideris istius; ex opinione vulgi; non enim ortus Caniculæ æstum facit, sed Sol Leoni junctus, nempe sub finem Julii, ad usque Augusti diem 23. Dies Caniculares vulgo, indeque morbi frequentes & acerrimi. Vide plura infra, lib. 3. Od. 13. & 29.

18. *Fide Teiâ dices laborantes in uno, &c.*) Cantabis Lyricos versus & amatorios ad modum Anacreontis oriundi ex urbe Teio in Paphlagoniâ, apud Asiam Minorem. Vide lib. 4. Od. 9. & Epod. 14. *Dices laborantes in uno*, recitabis carmen de amoribus Penelopes uxoris, & Circes amicæ, famosæ illius veneficæ, erga unum & eundem Ulyssem. *Laborantes*, amore tabescentes, amore certantes. Vide Lyl. Gyrald.

20. *Vitreamque Circen.*) Instar vitri nitidam, splendentem, decoram, speciosam.

21. *Hic innocentis pocula Lesbii.*) Epulaberis etiam hilariter & jucunde: bibes nempe vinum innocuum; e Lesbo Ægæi maris insula, hodie *Metelino*; ob tenuitatem non lædens, nec tentans caput, nec pectus inflammans, nec adeo impellens ad rixas: quapropter *non confundet cum Marte Bacchus prælia*. Vinum saccatum hic aliqui comminiscuntur, quod sit magis ad mulieris salivam ac palatum. Sed quid opus? cum tale sit per se Lesbium, quo *nullum potu suavius; cui* [illegible] impertivit Bacchus, id est, *immunitatem ac innocentiam*; quod [illegible], *manans nectare, ambrosiæque propius quam vino*, veteres illi passim vocarunt, apud Atheneum lib. 1. cap. 22. & 23. Vide, si vacat, apud Gell. lib. 13. c. 5. lepidum Aristotelis acutumque de Lesbio vino judicium, quo successorem suæ diatribæ designavit Theophrastum e Lesbo.

Duces sub umbra: nec Semeleius
Cum Marte confundet Thyoneus
Prœlia: nec metues protervum
Suspecta Cyrum; ne male dispari
Incontinentes injiciat manus,
Et scindat hærentem coronam
Crinibus, immeritamque vestem.

INTERPRETATIO

scyphos hauries in umbra: neque furens Semeles filius cum Marte pugnas miscebit: neque timebis suspicionem creare petulanti Cyro, ne tibi minime æquali intemperantes manus adhibeat, frangatque corollam impositam capillis, et innocens vestimentum.

ANNOTATIONES

22. *Nec Semeleius cum Marte, &c.*) Nec bibendi certamen desinet in pugnas ac rixas. Semelæ filius Bacchus: ea porro etiam Thyone dicta. Ne tamen inde *Thyoneum* hic appellari credas, cum pluribus: alias idem bis perperam dixisset Horatius. Sed potius a *θύω ferveo, insanio, impetu feror*, intellige violentum, petulantem, &c. Vide Diodor. Sicul. lib. 4. cap. 5. Id est, vinum istud innocens non creabit ebrietatem, nullasque proinde contentiones ac certamina Marti propria provocabit. Nam *τὸ παροινεῖν ἐκ τοῦ μεθύειν*. Athen. lib. 10.

24. *Nec metues protervum suspecta Cyrum.*) Cyrus iste Horatii rivalis, Tyndaridis autem vel amicus, vel etiam maritus non bene cum ea consentiens. Qui quidem si rescisset eam alio familiariter versari, haud æquo tulisset animo, sed zelotypiâ accensus, aut velut in suam manus injecisset, aut etiam verbera intentaret, ruptâ convivali coronâ, laceratâ veste ultus adulterium quod suspicaretur.

25. *Male dispari.*) Viribus impari ad resistendum, ictusque declinandos. Vel moribus plane diversis, ut Tyndaris lepida hilarisque fuerit, Cyrus tristis, morosus ac ferox: unde non ferat ejus ingenium ac vivendi institutum.

26. *Injiciat manus.*) Jure sibi vindicans quod suum est, ubicumque repererit. Quo vir ejus fuisse indicari videtur. Nunquid enim in alienam tantum ausus fuerit alienus, in liberam liber? nisi forte vis & impetus zelotypiæ significetur illius, qui ab amica sua alium amari intellexerit: quique sibi temperare seque continere haud queat, cum epulantem cum alio viderit, quin pugnas misceat, coronamque ex more conviviorum capiti additam discerpat, nec vestibus parcens, quoquo modo suo dolori satisfaciat.

28. *Immeritamque vestem.*) Quid enim peccavit, quid male meruit vestis mœchæ, vel infidæ amasiæ, ut ab irato zelotypoque diffringatur?

AD QUINTILIUM VARUM

ODE XVIII.

Usum vini moderatum commendat.

Nullam, Vare, sacra vite prius severis arborem
Circa mite solum Tiburis, & mœnia Catili.
Siccis omnia nam dura Deus proposuit: neque
Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.
Quis post vina gravem militiam, aut pauperiem crepat?

INTERPRETATIO

O Vare, nullam arborem potius quam *vitem sacram plantes circa benignam terram Tiburis, ac muros Catilli. Sobriis enim cuncta præbet gravia Deus: nec alias fugantur edaces curæ. Post vina* epota, *quis incommoda belli*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 11.

Horatius monet Quintilium Varum, ut nimium vel Reipublicæ, vel litterarum studium usu vini temperet moderato. Quis vero ille? Videtur certe is quem in Arte Poetica celebrat velut optimum judicem ac censorem Poematum. Epist. ad Pisones, v. 438. Inscriptionem tamen hujus Odes falsam asserit Marcilius, vultque sibi ipsi Horatium loqui, sicut & Epod. 5. & 17. Adde quod abest illa a plerisque membranis.

1. *Nullam, Vare, sacrá vite prius severis arborem.*) Metrum pariter & sententiam mutuatus est ab Alcæo; cujus apud Athen. hæc leguntur μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρεον ἀμπέλω: *sacra vite.* Baccho nempe consecratâ: vel quia libationes in sacris inde fiebant.

2. *Mite solum.*) Plin. lib. 17. cap. 5. *Optima terra est quæ vocatur pulla; tenera, temperatæ ubertatis, mollis facilisque culturæ, nec madida, nec sitiens, post vomerem nitescens.* Ibid. *optimus ager est ad radicem montium, planitie in meridiem excurrente; qui totius est Italiæ situs:* ex Catone lib. 34. cap. 5. Columell. lib. 2. cap. 2. & lib. 3. cap. 11.

Tiburis.) De ea urbe jam ante ad Od. 7. Hodie *Tivoli*, sita est ad fluvium Anienem, in Sabinorum confinio, singulari vero gaudet aeris temperie. Hinc forte *mite solum* appellatur. *Tiburtes originem multo ante Romam habent. Conditor eorum Tiburtus, quem filium fuisse tradunt Amphiarai, qui apud Thebas obierit; una ætate ante Iliacum bellum.* Plin. lib. 16. c. 44.

Mœnia Catili.) Urbem Tibur iterum designari aliis verbis ajunt: quippe quam opera communi condiderunt Amphiarai filii tres Tiburtus, Curas, Catillus, ac de nomine fratris maximi natu appellarunt. Virg. Æneid. 7. vers. 670.

Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catillusque, acerque Coras, Argiva juventus.

Repugnat vero Theod. Marcil. cit. tum quod bis idem perperam dixisset Horatius; tum quod ex Servio ad cit. Æn. locum, aliæ quoque urbes ab illis fratribus ædificatæ referuntur: contenditque *mœnia Catili*, esse montem Catilli. Catilus autem seu Catillus Arcas classis Evandri præfectus; Tiburs qui, & Tiburnus, & Tiburtus, ejus frater fuit.

3. *Siccis omnia nam dura, &c.*) Qui naturâ vinosi, sunt plerumque hilares, nulláque aut valde exiguâ curâ torqueri se consueverunt: contra, sobrii res penitus considerant, atque hinc solliciti, difficiles, ac morosi esse solent. Quare *dura* & gravia his esse notum est, quæ aliis levia. Sicut enim omnia sana sanis, & contra: sic tristi ingenio præditis tristia sunt omnia: læta vero aut saltem parum molesta quælibet jocosis ac festivis hominibus. *Siccis*, vino non madidis, sobriis, jejunis. Plaut. in Persa. *Jam diu factum est, cum bibimus: nimis sicci sumus.* Tull. contra Rullum in Senatu. *An consilia siccorum, an vinolentorum somnia videntur?*
Pers. Satir. 5. v. 163.

An siccis dedecus obstem cognatis!

Neque mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.) Lib. Judic. c. 9. *mustum Deo & hominibus lætitiam dare solet.* Sapient. 31. *Date vinum iis qui amaro sunt animo: bibant, & obliviscantur egestatis suæ: & doloris sui non amplius recordentur.* Ps. 103. *Vinum lætificet cor hominis.*

5. *Quis post vina gravem, &c.*) Anacreon. ὅταν Βάκχος εἰσέλθῃ εὕδουσι μέριμναι, *cum Bacchus advenerit, dormiunt curæ.* Tibull. lib. 1. Eleg. 7.

Quis non te potius, Bacche pater, teque decens Venus?
At, ne quis modici transiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
Debellata; monet Sithoniis non levis Evius:
Cum fas atque nefas exiguo fine libidinum
Discernunt avidi. Non ego te, candide Bassareu,

INTERPRETATIO

queritur aut paupertatis? Quis non te magis, Bacche parens, laudat; *teque o decora Venus? Verum enimvero pugna Centaurorum adversus Lapithas inter potandum commissa docet, ut nemo dona Bacchi moderati prætergrediatur: docet et Bacchus Thracibus gravis; quando voluptatum cupidi licitum et illicitum parvo discrimine separant. O Bacche sincere, non ego te repu-*

ANNOTATIONES

Bacchus & agricola magno confecta labore
Pectora tristitiæ dissoluenda dedit.

Bacchus & afflictis requiem mortalibus affert. Sensus Horatii est; cum quis se plusculum vino exhilaravit, tum nec meminit laborum, nec ægritudines sentit: imo jocatur hilariter, Bacchi munera laudat, & cantiunculis animum recreat, *decentique Venere,* aeo non indecore aut invenuste festivitate. Sic ajunt Catonem Uticensem cum amicis ad auroram perpotando vigilasse, quod existimaret vini potu largiori animum reddi hilariorem, ex Platone videlicet.

7. *At, ne quis modici transiliat, &c.*) At vero cavendum in primis illud Græcorum, μηδὲν ἄγαν, *ne quid nimis:* Item quod monet Plin. lib. 14. cap. 5. *nec viribus corporis aliud, si modus adsit, utilius; nec aliud perniciosius vino, si modus absit.* Ibidem, Andrucydes sapientia clarus ad Alexandrum Magnum scribebat intemperantiam ejus cohibens: *Vinum potaturus Rex, memento te bibere sanguinem terræ.* Quibus ille si obtemperasset, profecto amicos in temulentia non interemisset. Hactenus Plinius. Belle suo more Apulejus; *prima cratera pertinet ad sitim: secunda ad hilaritatem: tertia ad voluptatem; quarta ad insaniam.* Vide Athen. lib. 2. cap. 1. & 2. ubi de juvenibus temulentis triremi se navigare credentibus, faceta historia: quam quidem haud a vero alienam probat Casaubonus in dictum locum. Ibidem Mnesitheus, *vinum recte utentibus Dii monstrarunt summum bonum: intemperantibus summum malum, &c.*

8. *Centaurea monet cum Lapithis, &c.*) Centauri Thessaliæ populi cum venissent ad nuptias Pirithoi Principis Lapitharum, prope montem Olympum in Thessalia pariter degentium; vino immodice hausto, in furorem ac libidinem acti, novam nuptam Hippodamiam rapere, vel, ut scribunt alii, Lapitharum uxoribus vim inferre tentarunt. Unde gravis pugna, cædesque Centaurorum fere omnium. Tull. *in Pisonem* meminit *ristius in hic Reipublicæ luctibus symposium quasi aliquod Lapitharum aut Centaurorum convivium ferebatur.* Vide Ovid. Metamorph. 12.

9. *Sithoniis non levis Evius.*) Ipse quoque Bacchus rectum vini usum docet, qui populis eam Thraciæ partem incolentibus, quæ *Sithonia* dicta est, Thracibusque universis infensus & ultor instat, quoties illi suis abusi muneribus, nimio potu in insaniam, indeque in flagitia ruunt. Vide infra, Oden 27. Apud Athen. cit. Eubulus ita Bacchum fingit loquentem. *Tria ego pocula tantum misceo illis qui sapiunt: unum sanitatis; alterum voluptatis; soporis tertium. Quo quidem epoto, si quos dicimus sapientes, domum sese recipiunt. Postea vero si quartum additur, non est id amplius nostrum, sed protervia; quintum vociferationis; sextum petulantis comessationis; septimum maculorum & vulnerum; octavum apparitoris; nonum iracundiæ. decimum furoris, quo prosternuntur, qui bibunt, &c.*

Evius.) Ita Bacchus est appellatus, vel a voce Bacchantium εὐοῖ: vel potius ex eo quod eum debellatis fortiter gigantibus revertentem Jupiter sic affatus est: εὖ υἱὲ, *euge fili.*

Exiguo fine libidinum.) Per fas & nefas voluptates quærit & consectatur temulentus, accensa vino libidine. Juvenal. Sat. 6.

Quid enim Venus ebria curat?

11. *Non ego te, candide Bassareu, &c.*) Quasi diceret: Thraces, & Bacchantes, specioso sacrorum prætextu, cum celebrant Orgia, infanda pleraque committunt ultra modum poti, te quidem invito, o bone pater Bacche; et ego sanior illis, temulentiam vitabo, neque proinde præter aut contra Numen tuum quidquam perpetrabo: nec te irritabo ebrius, nec indecore agitabor, aut discurram furiosus.

Candide Bassareu.) Simplex, aperte, verax. Tibull.

Candide Liber ades.

Item:

Candidior semper, candidiorque veni.

Bassareus.) Vel ob tunicam e pelle vulpina; vel a calceamento, quæ βασσάρα dicatur: vel a talari veste apud Bassaram Lydiæ locum confici solita: quorum usus in Orgiis. Alii alias quoque etymologias comminiscuntur.

Tibull. cit. de Baccho.

Fusa sed ad teneros lutea palla pedes.

Non ego te invitum quatiam.) Etsi videatur hæc satis intellecta ex iis quæ ante dixi; amplius tamen explicantur, enodanturque, allato ritu veteri Bacchanalium seu Orgiorum, in quibus Thyades seu Bacchæ sacra movere dicebantur, cum furiosæ his in festis cursitantes, thyrsos quaterent, ipsumque Bacchi simulacrum luco suo motum circumferrent, ac velut invitum temulentæ sacrificulæ exagitarent.

Virgil. Æneid. 4. v. 301

Qualis commotis excita sacris
Thyas, ubi audito stimulant trieterica Baccho
Orgia.

Invitum quatiam: nec variis obsita frondibus
Sub divum rapiam. Sæva tene cum Berecynthio
Cornu tympana, quæ subsequitur cæcus amor sui,
Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem,
Arcanique fides prodiga, perlucidior vitro.

INTERPRETATIO

gnantem exagitabo: neque proferam in lucem absconditam foliis diversis. Comprime dira cymbala cum Phrygio cornu, quæ comitatur obcæcatus sui amor, atque arrogantia plusquam satis efferens inane caput, et fides secretum prodens, vitro pellucidior.

ANNOTATIONES

Catull. de nuptiis Pelei ac Thetidis:
Lymphatá mente furebant,
Evoe bacchantes, Evoe capita inflectentes.
.... Pars tectâ quatiebant cuspide thyrsos.

12. *Nec variis obsita frondibus, &c.*) Non temere pervulgabo tua mysteria, aut secreta revelabo: alludit rursum ad Orgiorum morem, quo sacra Bacchi in cistis condita, hederaque & pampinis contecta, e templo atque urbe in montes agrosque exportabantur.

Catull. cit.
Pars obscura cavis celebrabant Orgia cistis;
Orgia, quæ frustra cupiunt audire profani.

Tibull. Eleg. 7. lib. 1.
Et levis occultis conscia cista sacris.

13. *Sub divum.*) Pro *sub dio*, vel *sub divum*, id est sub cælo, quod Græci δῖα vocant. Varro. Ascon. in Verr. 3. id est ex arcalis & cistis non extraham tua sacra, quæ foras & in publicum efferam.

Sæva tene cum Berecynthio.) Contine cymbala & cornua tua apud Berecynthum Phrygiæ montem in sacris adhiberi solita, quibus ad furorem incitantur Sacerdotes. Porro illa duo jungit Horatius, ob affinitatem sacrorum Bacchi, & Cybelæ matris Deûm, quæ Berecynthia inde nuncupatur: pariter ut & supra, Od. 16. v. 5. ac seq. sensus est: a me coerce ac depelle ebrietatem, insaniam, furorem. Catull. cit.

Plangebant alii proceris tympana palmis,
Aut tereti tenues tinnitus ære ciebant.
Multi raucisonis efflabant cornua bombis,
Barbaraque horribili stridebat tibia cantu.

14. *Quæ subsequitur cæcus amor sui, &c.*) Ebrietatem semper sequuntur multa mala, quorum alia jam proposuit: hæc sunt rixæ, contentiones, flagitiosæ libidines absque ulla cujusquam reverentia. Alia vero jam exponit; quæ sunt φιλαυτία, superbia, loquacitas, arcanorum proditio.

Cæcus amor sui.) Congruens epithetum: nihil enim tam impellit in errorem, quam sui amor. Hinc Tull. ad Attic. lib. 13. Epist. 13. *nisi forte me communis φιλαυτία decepit.* Et de Offic. lib. 1. n. 91. *Tales nos esse putamus, ut jure laudemur .... cum homines inflati opinionibus turpiter irridentur, & in maximis versantur erroribus.*

15. *Tollens vacuum plus, &c.*) Vana gloriatio, qua homo inaniter se extollit, prudentiâ vacuus. Quod si plerisque passim, at nemini frequentius accidit, quam vino effervescentibus.

16. *Arcanique fides prodiga.*) Denique sicut vitrum nihil abscondit, sic vinum tegenda revelat, retinenda prodigit, involvenda silentio divulgat; adeoque fidem labefacit ac violat, cum religiosæ taciturnitati commissa & credita temere profert & propalam effutit.

ODE XIX.

Glyceræ se uri amore scribit.

Mater sæva Cupidinum,
Thebanæque jubet me Semeles puer,
Et lasciva licentia,
Finitis animum reddere amoribus.
Urit me Glyceræ nitor
Splendentis Pario marmore purius:

INTERPRETATIO

Crudelis amorum genitrix, et filius Semeles Thebanæ, atque luxuriosa libertas cogit me ad extinctos amores reducere animum. Accendit me decor Glyceræ marmore Pario clarius refulgentis.

ANNOTATIONES

Metrum est idem quod supra Ode 3.

1. *Mater sæva Cupidinum.*) Tria sunt incentiva libidinis præcipua, humorum crasis & temperies, vinum, familiaritas & comessatio cum mulieribus. His se sevolvi in abjectos amores atque abripi scribit Horatius, *Venere*, *Baccho*, *lascivia*, *licentia*. Cæterum versiculus iste non temere scriptus, qui rursus habetur Od. 1. lib. 4. Singulas ergo voculas ponderemus. *Mater sæva*, Venus. Nam

quisquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Virgil. Eclog. 3. & Eclog. 8.

Sævus amor docuit, &c.
puer improbus ille.

Bene Anacreon:

Χαλεπὸν τὸ μὴ φιλῆσαι,
Χαλεπὸν δὲ καὶ φιλῆσαι,
Χαλεπώτερον δὲ πάντων
Ἀποτυγχάνειν φιλοῦντα;
Durum est non amare:
Durum est etiam amare:
Durissimum vero est
Non frui re amatâ,

Cupidinum.) Non una Venus, nec unus Cupido fuit. Duas Veneres esse ait Plato in convivio, alteram veterem, juniorem alteram. At Cic. 3. de Natura Deorum n. 58. *Venus prima*, inquit *Cœlo & Die nata, cujus Elide delubrum vidimus. Altera spumâ procreata .... Tertia Jove nata & Dieoe. Quarta Syria, quam Adonidi nupsisse traditum est:* & n. 60. *Cupido primus Mercurio & Dianâ primâ natus dicitur: secundus Mercurio & Venere secundâ: tertius quidem est Anteros, Marte & Venere tertiâ.* Quid ergo hic? Certe Poetis solemne est uni tribuere quod plurium est, præsertim cum nomen idem occurrit. Sic uni Herculi ea tribuunt omnia, quæ tamen a diversis confecta sunt. Parites ab Ovid. init. Fast. 4. Venus appellatur *geminorum mater Amorum*. Et hic *mater Cupidinum*. Sic & a Pausan. in Att. tres Veneris filii referuntur Ἔρως. Ἵμερος. Πόθος. Apud Lucianum vero Venus Paridem alloquens duos sibi filios jactat eximios esse Ἵμερον καὶ Ἔρωτα. Alii *Cupidinum matrem* dici Venerem contendunt, ob varios & multiplices affectus, qui eam & amorem nunquam non comitantur. Nam qui amant, modo spe recreantur, aut gaudio fruuntur: sæpius autem tristitiâ ob repulsam, irâ adversus rivalem, interdum etiam desperatione aguntur, usque ad suspendium: &c. mihi placent qui *matrem Cupidinum* explicant per amoris asseclas, ludum, jocum, saltus, cantus, &c.

2. *Thebanæ Semeles puer.*) Bacchus, qui natus fertur Semele Cadmi Thebarum Regis filiâ: ibique ipse colebatur. Quod autem vino accendatur Venus quis nescit? Apost. ad Ephes. c. 5. v. 18. *nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* S. Hieronym. *venter mero æstuans facile despumat in libidinem.*

3. *Lasciva licentia.*) Otium, indulgentia, lascivia. Theophrastus ait amorem esse *affectum animi otiosi:* πάθος ψυχῆς σχολαζούσης.

5. *Urit me Glyceræ nitor.*) Amoris tyrannidem excusserat Horatius, at aspectus Glyceræ novas catenas iniecit. Nimirum pulchritudo est *splendor quidam in oculorum fulgore, in lineamentorum concinnitate ac decore consistens, humanum ad se rapiens animum.* Virgil. Georg. 3. v. 215.

urit que videndo
Fœmina.

6. *Splendentis Pario marmore purius.*) Paros insula maris Ægæi, Cycladum una, candidi marmoris ferax, eoque nomine celeberrima. Strab. lib. 10. Plin. lib. 36. c. 5. &c. Pindar. de Callicle.

Παρίου λίθου λευκοτέραν.
Pario lapide candidiorem.

Urit grata protervitas,
Et vultus nimium lubricus aspici.
In me tota ruens Venus
Cyprum deseruit: nec patitur Scythas,
Et versis animosum equis
Parthum dicere: nec quæ nihil attinent.
Hic vivum mihi cespitem, hic

INTERPRETATIO

Inflammat me jucunda ejus procacitas, et facies intuitu nimis periculosa. Venus Cyprum relinquens me tota invasit, neque sinit me referre Scytharum bella, *neque Parthos equis conversis strenuos, nec quæcumque* ad ipsam *nihil spectant. O famuli, istic cespitem virentem, istic*

ANNOTATIONES

7. *Urit grata protervitas.*) Superbia quædam & severitas saltem ficta; ferocia quæ plerumque amantes plus accendit, quia quod negari videtur, eo ferventius appetunt, eoque jucundius prosequuntur.

8. *Vultus nimium lubricus aspici.*) Aspectus enim mulieris formosæ in lapsum statim impellit; metaph. e locis lubricis, in quibus sine cadendi periculo nemo stat aut incedit. Virgil. Eclog. 8.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error. Alii interpretantur, ocelos Glyceræ mobiles, lubricos, petulantes, ad libidinem pellicientes. Anacreon. carm. 2. ait, *Naturam dedisse tauris cornua, calces equis, cursum leporibus, dentes leoni &c. viris prudentiam: at mulieribus pulchritudinem, quæ parmis & lanceis fortior ferrum flammamque vincit & domat.*

9. *In me tota ruens Venus Cyprum deseruit.*) Adeo nempe me Venus obsidet & occupat, inquit, ut videatur reliquisse Cyprum, ubi tamen dominatur potentissime, & colitur. Virgil. Æneid. 1. v. 722.

tacita Dido
Insideat quantus miseræ Deus.

10. *Nec patitur Scythas, &c.*) Non me patitur aliis vacare quibuslibet rebus, nisi amori: unde nequaquam possum scribere Scytharum vel Parthorum prœlia: id est, nec aliena bella, sed nec ea, quæ ad Romanam Rempublicam & gloriam spectant. Posterius hoc opinatur Cruquius dici ab Horatio, ut se excuset atque commendet, & eduletur Augusto, cui, inquit, tunc forte remissa fuerint ultro a Parthis ea signa militaria, quæ M. Crasso & M. Antonio erepta fuerant. De quibus Justin. in fine lib. 42. infra citand. verum hæc nullo sunt argumento subnixa.

Scythas.) Hi populi sunt Asiæ Borealis celeberrimi, & late patentes; de quibus fuse Strabo, Ptolem. Plin. &c. tria de illis notatu digna memorantur a Justino lib. 2. antiquitas, virtus bellica, & quod Parthicum regnum condiderint. Adde Amazonum famam toto orbe omnibusque sæculis diffusam. *Non virorum magis imperio, quam fœminarum virtutibus claruere. Quippe cum ipsi Parthos Bactrianosque; fœminæ autem eorum Amazonum regna condiderint.... Imperium Asiæ ter quæsivere, ipsi perpetuo ab alieno Imperio aut intacti, aut invicti mansere. Darium Regem Persarum turpi ab Scythia summoverunt fuga, Cyrum cum omni exercitu trucidaverunt. Alexandri Magni ducem Zopyriona cum copiis universis deleverunt. Romanorum audivere, non sensere arma .... Gens laboribus & bellis aspera. Vires corporum immensæ. Nihil parare quod amittere timeant: nihil victores præter gloriam concupiscunt.*

11. *Et versis animosum equis Parthum.*) Virgil. Georgic. 3. v. 30.

Addam urbes Asiæ domitas, pulsumque Niphatem,
Fidentemque fuga Parthum, versisque sagittis.

Justin. lib. 41. *Parthi,* inquit, *pugnant procurrentibus equis aut terga dantibus. Sæpe etiam fugam simulant, ut incautiores adversum vulnera insequentes habeant.... Intolerandi forent, si quantus his impetus est, vis tanta & perseverantia esset. Plerumque in ipso ardore certaminis prœlia deserunt, ac paullo post pugnam ex fuga repetunt, ut cum maxime vicisse te putes, tunc tibi discrimen subeundum sit.* Ergo non abs re Horatius *Parthum* dicit *animosum:* adeo virtus etiam in hoste laudatur. Nam Romanis Parthi formidabiles semper fuere sub Mithridate præsertim illo, *cui res gestæ Magni cognomen dedere,* ut ait Justin. lib. 42. imo sæpe illorum fuderunt exercitus Ducesque. Justin. lib. 41. init. *a Romanis quoque trinis bellis per maximos Duces florentissimis temporibus lacessiti, soli ex omnibus gentibus non pares solum, verum etiam victores fuere.* Tandem illi tamen Augusti fama perculsi, ejus arma pertimescentes, captivos e Crassiano atque Antoniano exercitu tota Parthia recollectos, signaque cum his militaria remiserunt. Unde & cusi nummi cum hac epigraphe: SIGNIS RECEPTIS. *Plusque Cæsar magnitudine nominis sui fecit, quam armis alius Imperator facere potuisset.* Hæc Justin. cit. lib. 42. in fine. Vide & Flor. lib. 3. cap. 11. & lib. 4. cap. 9. præsertim autem cap. 10. ubi virtus Romana bene expressit laudem e Barbaris: *Ite, & bene valete, Romani; merito vos victores fama gentium loquitur, qui Parthorum tela fertis.* Vide & supra Od. 12. Annot. ad v. 53.

Hic vivum mihi cespitem, &c.) Victus deni-

Verbenas; pueri, ponite, thuraque
Bimi cum patera meri,
Mactatâ veniet lenior hostiâ.

INTERPRETATIO

verbenas et thura mihi afferte cum cratere vini bimi. Post *immolatam victimam mitior fiet* Clycera.

ANNOTATIONES

que amore Glyceræ Horatius, sacra parat, quibus ejus animum, placata Veoere, demereatur. Sui vero ardorem amoris & impatientiam denotat vel ex eo quod aram e cespite exstruat, brevi quidem & expedita ratione: quod heri solitum duntaxat in subitis rebus, & moram haud ferentibus.

14. *Verbenas.*) Herbas in sacris assoetas parate. Proprie verbena est herba quædam, Gall. *de la vervene.* De hac Plin. lib. 25. cap. 9. *Herba nulla Romana nobilitatis plus habet, quam hierabotane: nostri verbenacam vocant. Hac est, quam legatos ferre ad hostes indicavimus. Hac Jovis mensa verritur; domus purgantur lustranturque.* Servius ait esse virgulta, quæ semper virent. Ex Donato verbena quasi herbena dicitur, estqoe herba e puro loco decerpta cum terra adhærente. Similiter Plin. lib. 22. *Verbena nomine significatur gramen ex arce* (al. arna) *cum sua terra evulsum &c.* Coostat eo nomine censeri eas omnes herbas, quæ in sacris adhibeotur. Virgil. Eclog. 8.

Verbenasque adole pingues & mascula thura.

Ubi per epithetum, *pingues,* volunt indicari olivam. Terent.

ex ara hinc sume verbenas tibi.

Atqui apud Menaodrum, unde sententiam ille transtulit & verba, verbenæ suot myrti. Plinius quoqoe dixit *myrteam verbenam.* Ergo per catachresin verbenæ appellantur rami, virgæ, frondes, e lauro, myrto, oliva, rore marino; aliæque felices herbæ religioni & sacris servientes, his nempe aras coronabant; deinde thus adolebant: postea vinum e patera libabant.

15. *Bimi cum patera meri.*) *Bimi,* id est, duorum aonorum: *du vin de deux feuilles.* Affectabant veteres in sacris vetus vinum, tanquam optimum, item *merum,* & purum sine aquæ admixtione. Quapropter *Græca vina libare nefas, quoniam aquam habeant,* ex Plin. lib. 14. cap. 19.

16. *Mactata veniet lenior hostiâ.*) Ao Venus *sæva Cupidinum mater;* an Glycera *proterva?* Hanc ego potius, quam illam intelligi ab Horatio censoerim, leniorem futuram, quæ dura prius erga illum & immitis fuerat. Scilicet hoc sperat per Veneris favorem, quem sacro peracto ambit & sibi coociliare nititur. Atenim quod illud sacrificium; quæ hostia mactanda? *hostia* quidem & victima differunt, quod hæc minor sit, illa major. *Mactata* porro dicitur, quasi magis aucta, cojos capiti nimirum imposita ex hordeo tosto mola, sale coespersa, thure suffita. Sont qui Veoerem saoguine noo placari nec cæsâ victimâ pridem solitam cooteodant: eo quod genitrix passim vocaretur; nec deceret eam ita coli, per quam vita datur: afferuntque Virgil. Æn. 1. ubi in templo Veneris Paphiæ thus & serta duntaxat memorantur:

Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revisit
Læta suas, ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.

Hinc & Erasmus locum hunc sic explicat: postquam Veoerem placavero verbenis, thure, vino, ex more; Glycera veniet lenior, eritque tam facilis ac domita, quam sit hostia mactata. Dormitasse vero ille bonus tunc credendus, meo quidem judicio. Alii contra sentiunt, hostiam hic ab Horatio vere mactandam significari, seu columbam, utpote Veneri sacram; seu quamcumque aliam. Cruquius, Turnebus. Certe *Veneri suem immolari quandoque Callimachus scribit. Factum id Argis adnotavit historia,* Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 26. *Apud Tussas autem in Ægypto Veneri; quæ ibi Cornuta colitur, vaccam sacrificari,* refert Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 12. Ajunt vero, primis quidem sæculis incruenta fuisse quævis sacrificia, litatumque dontaxat arborum fructibus, ramis, foliis, herbis: at postea osum invaluisse mactandi victimas Diis quibuslibet, ipsique Veeeri.

ODE XX.

Mæcenati spondet convivium, sed frugale.

Vile potabis modicis Sabinum
Cantharis, Græcâ quod ego ipse testâ
Conditum levi, datus in theatro
Cum tibi plausus,
Care Mœcenas eques: ut paterni
Fluminis ripæ, simul & jocosa

INTERPRETATIO

O dilecte Mæcenas eques, apud me quidem *mediocribus in poculis bibes ignobile Sabinum, quod egomet illivi Græco fictili reclusum; quando in amphitheatro acclamationes tibi concessæ* fuerunt tantæ, *ut applausum iterarent tibi litora patrii fluvii, pariter et adumbratio*

ANNOTATIONES

Hæc Ode ejusdem est metri, ut supra 2. *Jam satis terris.*

1. *Vile potabis, &c.*) Profecturus erat Mœcenas seu in Apuliam (ut vult Cruquius ex Divæi codice, quod idem notat Lubinus) seu quovis alio: antea vero se Horatio pro summa inter eos familiaritate convivam fore significarat. Hac Ode rescribit Horatius Mœcenati, gratum id sibi quidem, at pro sua tenuitate tenue fore convivium: cœnæque caput ex more proponit *Sabinum vinum*, ut erudite monet Theod. Marcilius.

Sabinum.) Non quale tu habes in cellariis generosum bibes apud me: sed tantum modo *vile* & modicum: nempe vinum vel ex *uva Biturica, quæ in eligendo solo morosa, pingui putrescit, gracili omnino non provenit: mediam temperiem delicate quærit, ob hoc Sabinis collibus familiaris.* Ex *Plin. lib.* 14. *cap.* 2. vel e *vinaciola, quam soli novere Sabini ac Laurentes*; ex eodem ibid. cap. 3. Athenæus autem lib. 1. cap. 21. ait, *inter Italica vina levissimum esse Sabinum, potuique tempestivum ab anno septimo usque ad decimum quintum.*

Modicis Cantharis.) *A petits brocs.* Pro quolibet vase hic ponitur *cantharus*, qui quidem non parvum est vas, cum Sileno attribuatur perquam ebrioso, gravisque appelletur, Eclog. 6.

Et gravis attritâ pendebat cantharus ansâ.

Xenarchus apud Athen. lib. 11. cap. 6.

Ne affunde, o puer, in argenteum poculum; sed potius in profundum cantharum. Ibid. Epigenes. *At cantharos nunc non fingunt amplos illos & capaces, sed humilia pocula, &c.*

2. *Græca quod ipse testâ conditum levi.*) Vinum alioqui non exquisitum ex eo commendat Horatius, quod ipse studiose condiderit, condierit, obturarit, notarit. Quatuor ista nempe veteres vinum servaturi faciebant: diffundebant in vasa: deinde condiebant *admista calce, sale, croco, resina, pice, &c. ut odor vino contingeret, & saporis acumen*, ex Plin. lib. 14. cap. 19. 20. & 21. tum diligenter obturabant atque illinebant pice, gypso, limo. Docet Columella lib. ult. & Plin. citat. *picari dolia oportere, dein perfundi aqua marina aut salsa; postea cinere sarmenti aspergi.* Et paullo post, *sic opercula doliorum medicanda, addita mastiche ac pice.* Perseo vero Sat. 4. v. 29.

Seriola veteris metuens deradere limum,
Ingemit;

Denique notabant quale vinum, & quo tempore conditum fuisset. Id passim observare est, & postea notabimus pluribus locis. Hic ergo priora tria quatuor verbis exprimuntur, quantum sequentibus *Græcâ testâ conditum levi*, inquit, *datus in theatro cum tibi plausus.* Quasi diceret: condidi, seu in vasa infudi: *Græca testâ*, vel super fœcem vini Græci, vel in doliis, in quibus ante fuerit vinum Græcum, ut ita vis Sabino saporque accederet. Tertio levi, seu pice, seu gypso. Demum tempus notat, addendo: *cum datus tibi plausus &c.*

Testâ Græcâ.) Cado testaceo, quod vasis genus a Græcia ortum. Plin. lib. 14. cap. 21. cit. *circa Alpes ligneis vasis condunt, circulisque cingunt.* Quibus verbis ostendit Romæ ista vasa nondum tunc in usu fuisse.

3. *Datus in theatro cum tibi plausus.*) Jucunde simul & honorifice refricat Horatius Mœcenati memoriam dati per Populum Romanum plausus, seu cum ad spectacula venisset; solebant enim viri graves ac de Republica bene meriti acclamationibus excipi: seu cum ludos ipse exhibuisset pro sua liberalitate magnificos: seu ob lætitiam recuperatæ e Mœcenate valetudinis, varias enim varii plausus hujus causas comminiscuntur.

5. *Eques.*) Modestia hic Mœcenatis celebratur, qui cum summos quosque capessere magistratus potuisset, oblatos etiam recusavit, & Equestri dignitate contentus vixit. Propert. lib. 3. Eleg. 9.

Mæcenas Eques Etrusco de sanguine Regum,
Intra fortunam qui cupis esse tuam.

Ut paterni fluminis ripæ, &c.) Tentus porro

Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.
Cæcubum, & prælo domitam Caleno
Tu bibes uvam. Mea nec Falernæ
Temperant vites, neque Formiani
Pocula colles.

INTERPRETATIO

festiva collis Vaticani. *Tu* domi *potabis Cæcubum, atque uvam in torculari Caleno pressam*. Nam certe *mea vasa neque Falerni condiunt racemi, nec montes Formiani*.

ANNOTATIONES

fuit ille pleusus, ut inde persoearent ripæ Tiberis scatorientis in Hetruria, quæ Mæcenatis patria erat: nec non acclamantium voces ingeminaret Echo residens in concavis locis apud montem Vaticanum, qui theatro Pompeji proximus, sicut & fluvius Tiberis.

7. *Vaticani montis*.) Hic unus e collibus, quibus Roma inædificata est, adhuc retinet vetus nomen, insuper autem ostentat insignem S. Petri Basilicam, & palatium Pontificium: dictus est a vaticiniis illic edi pridem solitis. Vide Gell. lib. 16. cap. 17.

8. *Imago*.) Repetitio vocis, & acclamationem populi repercussio facta in monte. *Jocosa*, quia jocari videtur Echo, dum ultima tantum verba repetit atque ingeminat. Supra Od. 12.

Recinat jocosa nomen imago.

Virgil.

Saxa sonant, vocisque offensa resultat imago. Tullius Tuscul. 3. initio simile quid habet ubi scribit; *popularem gloriam in summa inanitate versari, neque hanc esse eminentem virtutis effigiem, sed adumbratam imaginem gloriæ*. Additque, *est enim gloria solida quædam res, & expressa, non adumbrata. Ea est consentiens laus bonorum, incorrupta vox bene judicantium de excellenti virtute. Ea virtuti resonat, tanquam imago gloriæ*.

9. *Cæcubum, & prælo domitam Caleno tu bibes, &c.*) Tu quidem apud te bibes vina ejusmodi haud vulgaria, non ita vero apud me. Exquisita certe vina sectatum esse Mæcenatem indicat quod ejus nomine quædam celebrata sint ac Mæcenatiana dicta: quæ quidem refert & inter generosa censet Plinius lib. 14. cap. 6.

Cæcubum.) Cæcubus mons Latii ad sinum Cajetanum, Fundis vicinus & Amyclis, optimi vini ferax.

Martial. lib. 13. Epigram. 115.

Cæcuba Fundanis generosa coquuntur Amyclis:
Vitis & in media nata palude viret. Plin. lib. 14. cap. 6. *generositas celeberrima in palustribus populetis*. Athen. lib. 1. cap. 21. ex Galeno scribit *Cæcubum generosum, firmum, infestum capiti, non nisi post annos plures vetustum*. Porro non a loco dictum vult Cæcubum Galenus variis locis, sed ita vocari vetustissimum quodlibet & ob vetustatem fulvum.

Caleno.) Cales, vel Calenum, urbs Campaniæ seu Regni Neapolitani, in provincia terræ Laboris: a Cala Boreæ filio Argonauta, ut ferunt, condita; fertilem habet agrum vino generoso: nec minus celebrem equâ temulentos faciente, si Plinio fides. Athen. cit. *Calenum leve magis quam Falernum stomacho* placet, ὁ Καλῆνος κοῦφος τε φαλέρνου εὐστομαχώτερος.

10. *Mea nec Falernæ*.) Mea vina non sunt e nobilioribus.

Falernæ.) Cui non audita fama vini e monte & agro Falerno in Campania; De eo Strabo lib. 5. Athen. cit. *Falernum anno decimo tempestivum est potui, &c.* Plin. cit. *secunda nobilitas Falerno*. Lib. vero 23. cap. 1. ejus salubritatem persequitur, sicut & aliorum.

11. *Formiani*.) Et hoc celebre vinum erat ex agro Formiano in Campania, non procul Cajeta. Athen. cit. *Formianum statim viget*.

ODE XXI.

IN DIANAM ET APOLLINEM

Dianam teneræ dicite virgines,
Intonsum pueri dicite Cynthium,
Latonamque supremo
Dilectam penitus Jovi.
Vos lætam fluviis, & nemorum comâ,
Quæcumque aut gelido prominet Algido,
Nigris aut Erymanthi

INTERPRETATIO

Molles puellæ canite Dianam: adolescentuli canite Apollinem crinitum, et Latonam omnino charam summo Jovi. Vos celebrate gaudentem fluminibus et silvarum densis frondibus, quæcunque vel frigido exstat Algido, vel nemoribus umbrosis E-

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 3.

Triplex apud Horatium carmen seculare inscriptum legimus. Unum tamen ludis secularibus decantatum; illud nempe quod est post Epodus: alia duo, (ut volunt quidam) hoc scilicet & Od. 6. libri quarti ludis Apollinaribus, de quorum origine fuse disserit Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 17. Est hic igitur Hymnus Apollini & Dianæ Diis averruncis & ἀλεξικάκοις dedicatus, ut mala in hostes avertant, Populo vero Romano securitatem, sanitatem, frugumque abundantiam impertiant. Augustum autem Principem diu servent. De seculari carmine plura suo loco.

1. *Dianam.*) Hanc forte priorem invocat, quia prior nata parturienti fratrum geminum Apollinem matri Latonæ obstetricis officium præstitisse fertur: *Dicite virgines*, his mandabatur cantandum carmen in honorem Deorum, quia *casta placent superis.*

2. *Intonsum.*) Pindaro ἀκερσεκόμην, non rasu capillo. Nimirum ob radios solares: vide Macrob. ante cit. & ob perpetuam juventutem. Tibull.

Solis æterna est Phœbo Bacchoque juventus:
Et decet intonsus crinis utrumque Deum.

Pueri.) Tit. Liv. lib 31. *carmen ab ter novenis virginibus cani per urbem jusserunt.* Et lib. 37. *decem ingenui, decem virgines, patrimi omnes matrimique ad id sacrificium adhibiti.* Zosimus histor. novæ lib. 11. *ter novem pueri illustres, totidemque puellæ.* Flav. Vopiscus Aurelian. *patrimis matrimisque pueris carmen indicite.*

Dicite Cynthium.) Apollinem, qui natus apud Cynthum montem in Delo insula. Hunc vero pariter & Dianam præcipue celebrat, quod eorum oraculis motus Æneas in Italiam venit. Æneid. 3. v. 97. & 381. Æneid. 4. v. 343. Æneid. 6. initio, v. 67. ubi sic precatur Æneas:

Da Latio considere Teucros ....
Tum Phœbo & Triviæ solido de marmore templa
Instituam, festosque dies de nomine Phœbi.

In carmine seculari postea Horatius ad Apollinem & Dianam,

Roma si vestrum est opus.

3. *Latonam.*) Hæc velut Apollinis & Dianæ mater ab Horatio jungitur his iis Numinibus, quibus edebantur Ludi Seculares. Ita vero recensentur a Zosimo citat. *Jupiter, Juno, Apollo, Diana, Parcæ, Lucina, Ceres, Pluto, Proserpina.*

4. *Dilectam penitus Jovi.*) Et quidem tanta Junonis zelotypia, ut eam pellicem ejusque fœtus omni conatu perdere tentarit, immisso adversus prægnantem Pythone serpente; incassum tamen. Varias enim illa regiones fugiendo pervagata, appulit in Ortygiam insulam, quæ & Delos nominata: ubi ex Jove Dianam & Apollinem uno partu edidit. Vide Ovidium, Macrob. cit. &c.

5. *Vos lætam fluviis, & nemorum comâ.*) Vos o virgines, laudate virginum Dianam, propterea gaudentem *silvis* ac venationi, ut virorum fugiat consortium: *fluviis* autem, in quibus abstergeret sudorem in sectando feras contractum. Ovid. Metamorph. 3.

Hic Dea silvarum venatu fessa solebat
Virgineos artus liquido perfundere rore.

6. *Quæcumque aut gelido prominet, &c.*) Sive in *Algido* Latii, ab urbe pass. 20000. sive in *Erymantho* Arcadiæ, sive in *Crago*, Lyciæ montibus. In hoc ajunt fuisse agrestium Deorum antra. Apud *Erymanthum* venari Diana scribitur Homer. Odyss. 6. *Algidum* denique pariter ac Aventinum tenere, seu in iis dominari jactatur Diana in Carmine seculari, sub finem.

Sylvis, aut viridis Cragi.
 Vos Tempe totidem tollite laudibus,
Natalemque, mares, Delon Apollinis,
Insignemque pharetrâ,
Fraternâque humerum lyrâ.
 Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem,
Pestemque a populo, & principe Cæsare in
Persas, atque Britannos
Vestrâ motus aget prece.

INTERPRETATIO

rymanthi, vel Cragi viridantis. Vos, o masculi, tot encomiis efferte Tempe, et Delum Phœbi natalibus inclytam; *et scapulam ejus* exor*natam pharetrâ, et fratris citharâ. Vestris ille votis exoratus, a plebe et Augusto Imperatore luctuosum bellum ac famem ærumnosam, atque luem propulsabit ad Persas et Britannos.*

ANNOTATIONES

9. *Vos Tempe totidem, &c.*) Vos autem, o casti pueri, canite loca Phœbo dilecta, velut Tempe in Thessalia, crebris lauris, quæ sacræ sunt Apollini, precipuâque amœnitate inclyta: *Delum* item insulam ejus ortu, summâque eum ob rem religione nobilem ac reverendam. Cic. Verr. 3. c. 47. & seq. *Apollinem tu Delium spoliare ausus es? illinc tu templo tam antiquo, tam sancto, tam religioso manus impias ac sacrilegas afferre conatus es ... proditum memoriæ ac literis Latonam ex longo errore & fuga gravidam, & jam ad pariendum vicinam, temporibus exactis, fugisse Delum, atque ibi Apollinem ac Dianam peperisse: qua ex opinione hominum, illa insula eorum Deorum sacra putatur: tantaque ejus auctoritas religionis & est, & semper fuit, ut ne Persæ quidem, cum bellum toti Græciæ, Diis hominibusque indixissent, & mille numero navium classem ad Delum appulissent, quidquam conarentur aut violare aut attingere.*

Tempe.) Plin. lib. 4. cap. 8. *Inter Ossam & Olympum nemorosa convalle .... Tempe vocantur quinque millium passuum longitudine, & ferme sesquijugeri latitudine ultra visum hominis attollentibus se dextrâ lævâque leniter convexis jugis: intus suâ luce viridante allabitur Peneus viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus avium concentu.*

10. *Delon.*) Plin. mox cit. cap. 12. *Longe clarissima, Cycladum media, templo Apollinis & mercatu celebrata Delos: quæ diu fluctuata, ut proditur, sola motum terræ non sensit ad M. Varronis ætatem .... hanc Aristoteles ita appellatam prodidit, quoniam repente apparuerit enata .... Cynthiam, Ortygiam, &c. alii vocant .... cingitur quinque millibus passuum: assurgit Cynthio monte.* Et sub finem ejusdem cap. scribit, *Hyperboreos frugum primitias solitos Delon mittere Apollini, quem præcipue colunt. Virgines ferebant eas, hospitiis gentium per annos aliquot venerabiles, &c.*

11. *Insignemque pharetrâ.*) Jaculandi peritus habitus est semper Phœbus, atque *certâ metuendus sagittâ*, ut est Ode 12. supra: tum ob interfectum Pythonem serpentem, occisosque Niobæ filios. Adde Virgil. Æneid. 6. v. 57. tum vero quod radiis in mortales ferventi æstu vibratis, morbos pestemque gignat. De quo Macrob. cit. cap. 17. lib. 1. Saturnal.

12. *Fraternâque humerum lyrâ.*) Insignem etiam lyræ inventione & melodiâ ipsi quidem a Mercurio concessâ; quæ fuse explicui Annot. ad Oden 10. supra. *Fraternâ.* Apollo & Mercurius fratres noscuntur, ambo nimirum ex eodem patre Jove procreati: hic quidem Maiâ genitrice, ille vero Latonâ Cœi Titanis filiâ, ut supra jam dictum.

13. *Hic bellum lacrymosum, &c.*) Apollo Deus averruncus prece vestra permotus in hostes depellet impendentia nobis mala. *Bellum* matribus filios amittentibus ac deflentibus detestatum, ut est Od. 1. *Famem*, qua nihil miserabilius, cum proprios aliquando filios parentes comederint, urgente fame. *Pestem* denique e fame sæpius exortam; tria nempe mala omnium maxime formidanda.

15. *In Persas ac Britannos.*) Ab Augusto Cæsare feliciter Rempublicam administrante Phœbus dicta evertet mala in hostes populi Romani. *Persas*, qui pro Parthis hic positi videntur; quos ille per Ventidium legatum subegit: Sueton. Flor. *Britannos*, hodie *Anglos*, de quibus Virgil. Eclog. 1.

Toto divisos orbe Britannos.

ODE XXII.

Innocentiam ubique tutam esse.

Integer vitæ, scelerisque purus
Non eget Mauri jaculis, neque arcu,
Nec venenatis gravidâ sagittis,
Fusce, pharetrâ.
Sive per Syrtes iter æstuosas,
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum, vel quæ loca fabulosus
Lambit Hydaspes.

INTERPRETATIO

O Fusce, quisquis innocenter vivit et sine crimine, non habet opus Maurorum telis, nec arcu, nec pharetra plena sagittis toxico infectis. Seu ambulet per Syrtes fervidas, seu per Caucasum hospitibus carentem, seu per *regiones, quas alluit Hydaspes fabulis celebratus. Enim-*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 2.

Eidem hanc Oden, atque Epistolam decimam ejusdem fere argumenti scribit Horatius, Aristio Fusco, viro probo, Grammatico, amico. Apud bonum morum integritatem laudat: amico declinatum a se vitæ periculum significat; Philologo dictionum & verborum elegantiâ studiose velificatur. Hæc tria, Lector, observa, dum ago cætera persequar.

2. *Non eget Mauri jaculis, &c.*) Vir innocens sua satis probitate totus, armis non eget, quibus arceat quævis pericula. *Mauri.* Quidam legunt *Mauris.* Hi jaculatores eximii pedem afferre domo vix audent sine telis, ob frequentiam ferarum, a quibus discrimen imminet. Herodian. Ælian. lib. 14. de animal. cap. 5. Mauritania Africæ regio Barbarica, ubi nunc Regna Fessanum, Marochium, Tremissenum, Algarianum.

3. *Venenatis sagittis.*) Plin. lib. 18. cap. 1. *Quod animal tela sua, excepto homine, venenis tingit. Nos & sagittas ungimus, ac ferro ipsi nocentius aliquid damus .... a nullo animalium, præter hominem, veneno pugnatur alieno.* Vide Cœl. Rhodig. lib. 23. cap. 10. ubi de multiplici ratione tela veneno imbuendi plura.

5. *Syrtes æstuosas.*) Non de Syrtibus maritimis hic agitur; sed de arenosis iis locis Africæ, apud Libyam, Solis ardore sabulique siccitate æstuantibus seu fervidis, per quæ iter fieri nequit nisi ex siderum observatione, & cum magno quidem vitæ periculo, tum a feris, venenosisque animalibus, cum ob volubiles arenæ cumulos, quos ventus tollit ac transfert. Prudent. in Apotheosi, cap. 4. adversus Judæos.

Nec responsa refert Libycis in Syrtibus Ammon.

6. *Inhospitalem Caucasum.*) Asiæ montem altissimum atque celebratissimum, vel ob Prometheum, quem ibi fabulantur vinctum, ejusque jecur ab aquila perpetuo arrodi. *Inhospitalem*, ob nives assiduas inhabitatum, item ob scopulos, unde Virgil. Æn. 4.

cautibus horrens
Caucasus.

Mons ille inter duo maria Caspium & Euxinum, tantæ fertur altitudinis, ut ejus vertex ad tertiam noctis partem Solis radiis illustretur. Vide Arist. Meteor. 1. c. 3. Quint. Curt. lib. 7. ejus pars a quibusdam creditur mons Ararath versus Armeniam, in quo post diluvium quievit arca Noe.

7. *Vel quæ loca fabulosus lambit Hydaspes.*) Per Indiam nimirum. Duplex est Hydaspes fluvius in Asia: Alter Medos alluit, & hinc Georg. 4. dicitur *Medus Hydaspes:* alter Indiam citeriorem irrigat, hodie *Rauvey*, fuitque terminus victoriarum Alexandri Magni; in Indum illabitur, apud Nysam urbem: unde a Lucano lib. 8. vocatur *Nysæus Hydaspes.* Hic porro nuncupatur *fabulosus*, quoniam multa de illo fabulantur; ut quod arenam volvat auream; quod gemmas ferat: unde *aurifer* Claudiano, *gemmifer* Sen. Trag. in Medea appellatur: quod tanto sonitu vortices agat, undas collidat, spumas attollat, ut non sine trepidatione procul aspiciatur: atque remiges Alexandri Magni reddiderit attonitos ac stupentes, ipsis etiam gubernatoribus rei novitate suspensis. Arrian. lib. 6. paullo post initium.

Namque me sylva lupus in Sabina,
Dum meam canto Lalagen, & ultra
Terminum curis vagor expeditus,
Fugit inermem:
Quale portentum neque militaris
Daunia in latis alit esculetis,
Nec Jubæ tellus generat, Leonum
Arida nutrix:
Pone me, pigris ubi nulla campis
Arbor æstivâ recreatur aurâ:
Quod latus mundi nebulæ, malusque
Jupiter urget:

INTERPRETATIO

vero nuper *in Sabina sylva, dum canerem Lalagen meam* amicam, *atque præter limites exerrarem liber* ab omni *sollicitudine, armis* licet *destitutum vitavit me lupus: quale monstrum haud nutrit Apulia bellicosa in patentibus esculetis, nec gignit terra Jubæ sicca leonum altrix. Colloca me in agris sterilibus, ubi nulla arbor fovetur tepenti aere; quam orbis partem infestant nubila, et malignus Jupiter: Con-*

ANNOTATIONES

9. *Sabina.*) Hæc Italiæ regio pridem Latium inter Umbriam atque Hetruriam adhuc nomen servat, sed angustiores habet fines, in ditione Pontificia continetur.

10. *Dum meam canto Lalagen.*) Dum meditor & compono de amoribus meis in Lalagen versus & carmen; *& ultra terminum vagor:* dum œstro poetico & amatorio abreptus in sylvam aliquanto longius progredior, non advertens incidi in lupum ingentem & magnitudine portentosum, qui tamen nullo modo non læsit, sed sponte me licet *inermem fugit*.

11. *Curis expeditus.*) Quidam legunt, *expeditis*, perinde est.

12. *Fugit inermem.*) Meam reveritus innocentiam, non armis territus ille lupus cessit fugitque, inquit Poeta. S. Aug. lib. 1. contra Julianum: *omnes bestiæ*, inquis; *ante peccatum homini erant subjectæ. Quod autem nunc nocent, pœna primi est peccati. A principatu decidimus, a fiducia, & honore.* Ille quidem principatus utcumque est restitutus, post diluvium Deo sic Noe & filiis ejus loquente, Genes. c. 9. *sit terror vester ac tremor super cuncta animalia terræ:* unde S. Ambr. Epist. 38. *feræ suos morsus sæpe suspenderunt revocatæ sono vocis humanæ. Leones ipsos videmus, si vox hominis resultarit, prædam dimittere: pardos & ursos incitari ac revocari vocibus.* At cum sanctitate morum ac vitæ integritate, ad priorem innocentiam atque ad plenam apud Deum gratiam homo rediit, tum certe bestiis, ut in felici quondam illo statu, dominatur plane & ad arbitrium. Sic leones in eremo dejecta cervice ad S. Antonium accedentes ejus manus ac pedes lingebant: Serpens Hilarioni morem gessit, duo dracones Ammoni, crocodilus Heleno, leæna Joanni Abbati, hiæna Macario Alexandrino, &c.

13. *Quale portentum, &c.*) Talis ac tantus erat lupus iste, ut major haud occurras bellua sive in Apuliæ silvis, sive in Lybiæ desertis.

Militaris Daunia.) A Dauno Rege, Diomedis, ut ajunt, socero, Daunia dicta est olim Italiæ regio quædam in Apulia, hodie *la Capitanata*; alluitur Adriatico mari, regni pars est Neapolitani. Synecdoch. Vide Plin. lib. 3. c. 11. & alibi. *Militaris*, aptos habens militiæ viros bene multos.

14. *In latis esculetis.*) In late patentibus silvis, quæ consitæ sunt esculis arboribus glandiferis: Plin. lib. 16. *Jovi sacris*. lib. 12. cap. 1. *arborum genera Numinibus dicata ... Jovi esculus, Apollini laurus, Minervæ olea, Veneri myrtus, Herculi populus*.

15. *Nec Jubæ tellus.*) Mauritania, in qua regnavit Juba, qui Pompejo addictus, Cæsari primum acriter restitit, & ab eo tandem debellatus est. Plutarc. in Cæsare. Synecdoch. ponitur pro Africa, cujus est pars versus Occidentem. Plin. lib. 5. c. 1.

Leonum arida nutrix.) Tum arenarum siccitate, tum etiam aquarum penuria laborat & arescit tota illa regio: leones aliasque feras innumerabiles gignit. Vide Plin. lib. 8. cap. 16. ubi inter alia multa, sic ait initio quidem: *Leoni præcipua generositas, tunc cum colla armosque vestiunt jubæ ... Africa hæc maxime spectat, inopia aquarum ad paucos amnes congregantibus se feris. Ideo multiformes ibi animalium partus ... unde vulgare dictum: Semper aliquid novi afferre Africam.* Vide & Cœl. Rhodig. lib. 13. c. 8. & 19. ubi de leonum natura quæpiam disserit non spernenda.

17. *Pone me, pigris ubi nullo, &c.*) Ergo intrepidus ubique fuero & securus, etiamsi me ponas in terris horrorem incutientibus vel ob nimium frigus, vel ob æstum intolerabilem.

Pone sub curru nimium propinqui
Solis, in terra domibus negata,
Dulce ridentem Lalagen amabo,
Dulce loquentem.

INTERPRETATIO

stitue me sub curru Solis nimis vicini, in regione ædificiis carente, ubicumque *diligam Lalagen* | *suaviter arridentem, suaviter* et *verba facientem*

ANNOTATIONES

Ubi nulla campis arbor, &c.) Apud utramque mundi Polum Arcticum, & Antarcticum, ubi assiduum prope gelu terras facit steriles: longioreque Solis absentiâ, per sex nempe circiter menses, *pigri* manent *campi*, *arborque nulla* crescit, ubi *non æstiva recreatur aura*: benigno carens eo tepore, quo plantis incrementum ac fœcunditas præstatur. Hoc etiam *latus mundi* infestant semper *nebulæ*, quippe quas non discutit Sol; *malusque Jupiter urget*, id est frigidum, insalubre, graveque cælum; seu aer numquam serenus & clemens. Ovid.

Triste solum, sterilis sine fruge, sine arbore tellus.

Frigus iners, illic habitant pallorque tremorque.

21. *Pone sub curru nimium, &c.*) In zona torrida, inter utrumque Tropicum, ubi Sol *nimium propinquus* terras adurit, nullosque proinde incolas ac domicilia permittit. Ovid. Metamorph. 1.

Quarum quæ media est non est habitabilis æstu.

In eo scilicet errore versati sunt antiqui, quos luerunt ii qui navigando peragrandoque totum orbem lustrarunt, habitatoresque non deesse iis in plagis viderunt, quas inhabitatas olim existimavere. Neque est immodicus illic æstus, quem valde temperari constat noctium dierumque æqualium longitudine. Adde quod ait Justinus lib. 2. initio: *Naturam, cum primum incrementa caloris ac frigoris regionibus distinxit, statim ad locorum patientiam animalia quoque generasse: sed & arborum atque frugum pro regionum conditione apte genera variasse.* Compertum itaque modo est & salubrem satis aerem, & frequentes adesse populos in regionibus Æquatori subjectis ac vicinis: verb. gr. in insulis Java, Sumatra, Borneo, Maldivis, Delphina, seu Madagascaria: &c. In continentibus vero terris, apud Malacam, in Asia; Guineam in Africa, in America vero, apud Castellam auream, Guajanam, Peruviam, &c.

A D C H L O E N

ODE XXIII.

Ut jam nubilis haud ita viros fugiat.

Vitas hinnuleo me similis, Chloe,
Quærenti pavidam montibus aviis
Matrem, non sine vano

INTERPRETATIO

***O** Chloe, me fugis velut hinnulus timidam parentem requirens per montium devia, haud abs-*

ANNOTATIONES

Metrum est idem quod supra Ode 5.

Arguit Horatius in Chloe id quod in ingenua maxime laudandum puella videri debeat. At proprie tum Veneri litat, cum queritur quod illa jam grandior non audeat absente matre virum se alloqui, sermonesque miscere.

1. *Vitas.*) Quibusdam placet *vitat*. Verum, ut bene monet Theodorus Marcilius, Flaccum velle *vitas*, liquet, cum subjungit, *atqui non ego te, &c.*

Hinnuleo similis.) Tam meticulosa quam hinnulus, cervi, damæ, aut capreoli pullus, a matre præsertim abstractus.

Chloe.) Nomen adolescentulæ conveniens. Nam χλόη est herba virens.

2. *Quærenti pavidam matrem.*) A qua exerravit. *Pavidam*, cerva enim semper timet, ejusque in fuga securitatem natura constituit, tum a venatoribus, cum a feris.

Aurarum & silüæ metu.
Nam seu mobilibus veris inhorruit
Ad ventum foliis, seu virides rubum
Dimovere lacertæ,
Et corde & genibus tremit.
Atqui non ego te tigris ut aspera,
Gætulusve leo, frangere persequor.
Tandem desine matrem
Tempestiva sequi viro.

INTERPRETATIO

que inani formidine ventorum ac nemoris. Corde enim ac genibus contremiscit, sive frondes vitis leves aurâ concutiuntur; sive lacerti virides dumum commovent. Verum ego te nequaquam insequor, ut dilacerem quasi tigris violenta, aut leo e Gætulia. Ergo viro matura desine aliquando genitrici inhærere.

ANNOTATIONES

Montibus aviis. A trita nempe via declinare amant feræ.

4. *Silux.*) Diæresis. Sic Tibull. Eleg. 10. lib. 1. *dissoluisse comas.*

5. *Nam seu mobilibus vitis inhorruit ad ventum foliis.*) Hanc in Interpretatione secutus sum lectionem, quæ Mureti est atque Scaligeri: quamquam non satisfacit. Quid enim hinnulo per nemus cervam matrem quærenti, cum vite? Legunt vulgo: *nam seu mobilibus veris inhorruit adventus foliis:* ut sit hypallage; pro, seu folia veris adventu inhorruere mota, scilicet vento quolibet tenui, puta Zephyro. Quod nec omnino placet. Quid si referatur ad vocem antecedentem, *silvæ*; legamusque, planiori certe sensu ac sententia: *seu mobilibus veris inhorruit ad ventum foliis:* id est; seu motis foliis silva inhorruit ad ventum levem, Zephyrum nempe veris comitem. Vel *seu mobilibus veris inhorruit adventu foliis:* id est; seu tremuit silva foliis motis veris adventu, flante Zephyro nimirum.

6. *Seu virides rubum dimovere lacertæ.*) Sive latentes in rubo lacertæ, discurrendo strepitum edidere, tantulum commoventes fruticem & spinas: tum vero hinnulus trepidat, cor palpitat, & genua labant. De lacertis vide Plin. lib. 8. cap. 39. & alibi.

9. *Atqui non ego te tigris ut aspera, &c.*) Ego non nocendi, sed amandi cupiditate persequor te, Chloe: cur me fugis?

Apud Ovid. Apollo Daphnem insequens:

Nympha precor Peneïa, mane: non insequor hostis:
Nympha mane. Sic agna lupum, sic cerva leonem,
Sic fugiunt aquilam penna trepidante columbæ.

Tigris ut aspera.) Hujus tanta fertur credulitas, ut sponte hominem petat, cum reliquæ feræ, nisi fames aut ira stimulet, ultro fugiant. Plin. lib. 8. cap. 18. *Tigrin Hircani & Indi ferunt, animal velocitatis tremendæ, &c.*

Gætulusve leo.) *Gætulia tota ad flumen Nigria, qui Africam ab Æthiopia dirimit:* inquit Plin. lib. 5. cap. 4. lib. vero 8. cap. 16. *leoni tantum ex feris clementia in supplices: prostratis parcit: & ubi sævit, in viros prius quam in fœminas fremit: infantes non nisi magna fame. Credit Libya intellectum pervenire ad eos precum. Captivam certe Gætulia reducem audivi, multorum in sylvis impetum a se mitigatum alloquio, ausam dicere se fœminam, profugam, infirmam, supplicem animalis omnium generosissimi cæterisque imperantis, indignam ejus gloriâ prædam. Varia circa hæc opinio, &c.* Gætulia Libyæ interioris regio, hodie *Biledulgerid*, magnam habere ferarum copiam a nemine ignoratur.

Frangere persequor.) Phrasis Græca.

AD VIRGILIUM

ODE XXIV.

De Morte Quintilii Vari.

Quis desiderio sit pudor, aut modus
Tam chari capitis? Præcipe lugubres
Cantus; Melpomene; cui liquidam pater
Vocem cum cithara dedit.
Ergo Quintilium perpetuus sopor
Urget? Cui pudor, & justitiæ soror
Incorrupta fides, nudaque veritas,
Quando ullum invenient parem?

INTERPRETATIO

Quæ sit verecundia, vel finis dolori, ob jacturam viri adeo dilecti? Doce querulum carmen, o Melpomene, cui genitor impertivit amœnam vocem cum lyra. An *igitur sempiternus Varum somnus occupat? Cui verecundia, atque integra fides justitiæ germana, et veritas simplex, quando reperient similem quemquam?*

ANNOTATIONES

Metrem idem quod sepra Ode 6.

Suas Horatius querelas jungit lacrymis & querimoniis Virgilii dilectum caput morte sublatum deflentis: ejusque dolorem dividit artificiose quidem, et imminuet atque consoletur. Vult Sigenius prosopopæjam esse & dialogum Virgilii & Melpomenes, quos Horetius inducit: illem a Mesa consilium epemque implorantem, duabus strophis prioribus: hanc respondentem deinceps & consolantem, eb his verbis, *Multis ille bonis, &c.* Sigon. emendat. lib. 2.

1. *Quis desiderio sit pudor, &c.*) Quem dolere pudeat, qeis lectoi modum putet edhibendum, emisso tam charo capite? Senece tamen Epist. 100. sic præcipit: *Est aliquis & dolendi decor: hic sapienti servandus est: & quemadadem in cæteris rebus; ita & in lacrymis aliquid sat est. Imprudentium ut gaudia, sic dolores exundavere. Æquo animo excipe necessaria.*

Chari capitis.) Eam dicendi formam Græcis Homeroque imprimis amatam notat Eusteth. Sic Odyss. Penelope de absente Ulysse:

Toἵην κεφαλὴν ποθέω Τέϐρε φίλη εφαλή.

Tale caput desidero, Teecer, charum capet.

Hanc & Latioi usurparunt: *lepidum caput, &c.*

Præcipe lugubres, &c.) Qeidam legunt, *lugubris*, & subaudient, *Dea;* hoc sensu: o Melpomene lugubris cantûs Dea, præcipe modum legendi tam dilectum ceput. Hanc vero Musam præ cæteris invocat, utpote inventricem Tragœdiæ, rebusque mœstis præsidentem. Aeson. Eidyl. 20.

Melpomene Tragico proclamat mœsta boatu.

3. *Cui liquidam pater vocem, &c.*) Musæ sunt filiæ Jovis & Mnemosynæ. Melpomene a cantus suevitate dicta: μέλπομαι *cano. Liquidam,* seevem, dulciter fluentem. Macrob. lib. 6. cap. 5. ee Hostio Poeta:

si mihi linguæ
Centum, atque ora sient totidem, voceque liquatæ.

Pers. Sat. 1. v. 35.

plorabile si quid eliquat.

5. *Ergo Quintilium, &c.*) Exclamatio gravis index doloris. Sic emici luctum lecto suo evincere conetur; sic & illabitur in *ejus* enimum, et mejorem habens fidem solotium facilius edmittat, imo & aliquentelem objurgationum. Sic bene etitur Poeta consilio a Mese, qeam statim invocavit, accepto.

Quintilium.) Vel Cremonensem illum Virgilii atque Horatii amicum, cujus meminit Euseb. Chron. Olymp. 189. vel præfectem Romani exercitus, qei oum tribus legionibus atque auxiliaribus copiis cæsus io Germania ab Arminio Germanorum Rege. Dio lib. 56. Seeton. August. cep. 23.

Perpetuus sopor.) Sic *& longus somnus*, pro morte, lib. 3. Od. 11. v. 38.

6. *Cui pudor, &c.*) Breve, sed ingens Qeintilii elogium. *Pudor*, quem Tull. de finibes 2. *moderatorem cupiditatis* appellat. Hinc & de oret. 1. n. 122. Crassum ita laudat: *fuit mirificus quidam in Crasso pudor.*

Justitiæ soror incorrupta fides.) Ex Pletone justitie cem in Deos observetur, vocetur pietas; fides eetem, com erge homines. Tull. Offic. 1. n. 23. *fundamentum justitiæ fides.* Et Partit. orat. *justitia erga Deos religio, erga parentes pietas, vulgo autem bonitas; creditis in rebus fides, in moderatione animadvertendi lenitas, amicitia in benevolentia nominatur.*

7. *Nudaque veritas.*) Cujes *magna vis, quæ contra hominum calliditatem & solertiam se per*

Multis ille bonis flebilis occidit:
Nulli flebilior quam tibi, Virgili.
Tu frustra pius, heu, non ita creditum
Poscis Quintilium Deos.
Quod si Threicio blandius Orpheo
Auditam moderere arboribus fidem,
Non vanæ redeat sanguis imagini,
Quam virgâ semel horridâ
Non lenis precibus fata recludere,
Nigro compulerit Mercurius gregi.
Durum: sed levius fit patientia,
Quidquid corrigere est nefas.

INTERPRETATIO

Is certe plurimis occubuit probis lugendus: et nemini magis quam tibi, Maro. Tu religiosus incassum, eheu! Quintilium repetis a Numinibus, haud sic concessum. Etiamsi dulcius, quam Thrax Orpheus, chordam pulses arboribus auscultatam, minime tamen *vita redda*-*tur inani simulacro, quod tremendo semel caduceo ad turbam atram aggregarit Mercurius, nequaquam facilis exorari, ut fata rescindat. Grave* quidem est illud: *at tolerabilius ferendo efficitur quodcumque immutare haud licet.*

ANNOTATIONES

se ipsa defendat, ut ait Tull. pro Cœlio, & Offic. 3. n. 109. *sunt alii simplices & aperti, qui nihil ex occulto, nihil ex insidiis agendum putant, veritatis cultores, fraudis inimici*.

9. *Multis ille bonis, &c.*) Legunt alii: *multis ille quidem, &c. nulli flebilior quam tibi, Virgili:* utpote vir bonus, amicus, cognatus.

11. *Tu frustra pius, &c.*) Jam corrigere incipit leniter immoderatum amici luctum: *non ita creditum*, id est, non ea lege ut non moreretur. Scilicet quæ donentur non solent reposci: at quæ credita & commissa sunt, cum libuerit repetensur. Quintilius ita creditus nobis ad tempus, tandem sine injuria eripitur: imo tum creditor utitur jure suo. Vide ergo, Virgili, ne cum poscis Quintilium Deos, videare non solum pius heu frustra, sed & præpostere, atque in Deos iniquus. Lucret. lib. 5. sub finem:

Vitaque mancupio nulli datur; omnibus usu.

13. *Quod si Threicio.*) Alii legunt, *quid si.* Alii: *qui si.* Et pro, *non*, interrogative *num*. *Threicio blandius Orpheo, &c.* Adverte comparationem Virgilii cum Orpheo. Sensus est: nosti Orpheum arboribus cantus suavitate pertractis, a se demulcendum etiam sperasse inferorum tyrannum, ut Eurydicem uxorem morte ablatam redderet; sed irrito & inani conatu: sic tu etsi vincas Orpheum carminis dulcedine, haud tamen flectas Numina, ut Quintilium restituant.

15. *Non vanæ redeat sanguis imagini.*) Non vita redeat mortuo, non anima remittatur in corpus exanime. Itaque *vanam imaginem* interpretari libet hominis umbram, manes. Virgil. Æneid. 4. v. 654.

Et nunc magna mei sub terras ibit imago.

Et Æneid. 6. v. 292.

Et ni docta comes tenues sine corpore vitas
Admoneat volitare cava sub imagine formæ.

Sanguis.) Vita. Æneid. 9. v. 349.

Purpuream vomit ille animam.

16. *Quam virgâ semel, &c.*) De caduceo Mercurii, ejusque animas deducendi potestate, vide supra Ode 10. v. 18.

17. *Non lenis precibus fata recludere.*) Virgil. Georgic. 4. v. 469. de Orpheo:

Manesque adiit, regemque tremendum,
Nesciaque humanis precibus mansuescere corda.

Æneid. 6. v. 376.

Desine fata Deûm flecti sperare precando.

18. *Nigro compulerit gregi.*) Cæteris Manibus aggregarit, & ad Plutonem perduxerit.

19. *Levius fit patientia quidquid, &c.*) Euripid. Phœniss. δεῖ φέρειν τὰ τῶν θεῶν. Senec. *optimum est pati quod emendare non possis.* Plaut. Captiv. *decet id pati æquo animo: si id facietis, levior labos erit.*

Virgil. Æneid. 5.

superanda omnis fortuna ferendo est.

Ovid. Metamorph. 8.

paupertatemque ferendo
Effecere levem.

Contra vero, quisquis mala necessaria impatienter & inique fert, quid aliud, quam novum sibi dolorem creat, & malum malo addit? Ejusmodi hominem, qui communia cunctis mortalibus incommoda respuit, egregie suggillat Juvenalis, & *gallinæ filium albæ*, per ludibrium vocat, Sat. 13. v. 141.

ODE XXV.

Lydiæ jam vetulæ amatoribus carenti insultat.

Parcius junctas quatiunt fenestras
Ictibus crebris juvenes protervi,
Nec tibi somnos adimunt: amatque
Janua limen:
Quæ prius multum faciles movebat
Cardines. Audis minus & minus jam:
Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia, dormis?
Invicem mœchos anus arrogantes
Flebis, in solo levis angiportu,
Thracio bacchante magis sub inter-
lunia vento:

INTERPRETATIO

Fenestras tuas *clausas rarius* modo *verberibus impetunt adolescentes procaces: neque tibi soporem auferunt; jamque limini adhærent fores, quæ antea valde volubiles agebant cardines. Infrequentius deinceps et infrequentius audis: dum ego tuus pereo, Lydia, quiescis longis noctibus? Jam vetula plorabis vicissim adulteros superbos, contempta in angiportu deserto; dum Thrax ventus sævit gravius circa Lunæ inter-*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 2.

Parcius junctas quatiunt, &c.) Solebant juvenes meretricum fores ac fenestras lapidibus quatere, noctu quidem, ut aperire cogerent, seque admittere. Vide plura Ann. ad Od. 10. & 26. lib. 3.

3. *Amatque janua limen.*) Janua vix discedit a limine, illudque videtur amare: jocus amarulentus, quo significatur raro januam aperiri, paucis adeuntibus, Lydiamque anoit deflorescentem cunctis fastidientibus.

5. *Quæ prius multum faciles movebat cardines.*) Usu nempe assiduo volubilis erat cardo, vel bene unctus haud strepebat, atque ut ait Plautus, *lepidus non mutiebat*, dum *aperirentur ædes festivissimæ*; & paulio antea, *bellissimum hercle & taciturnissimum ostium, quod nunquam ullum verbum mutit, cumque aperitur, tacet; cumque nocte clanculum exit meretricula, tacet.* Curcul. Scen. 1. Item, *placide egredere, sonitum prohibe forum, & crepitum cardinum .... suffundam aquulam.* Ib. Sen. 3. init.

6. *Audis minus & minus jam, &c.*) Minus minusque in dies ad te mœchi ventitant: pauciores jam habes amatores, qui occentent fores tuas, id est, ante illas cantiones amatorias canant; qualis est Ode 10. lib. 3. qualis & hæc: *me tuo longas pereunte noctes, Lydia, dormis:* id est, me præ amore tuo contabescente, somnumque haud capiente, altum dormis, tu quieta valde stertis longas noctes, dum inquietum me sollicitumque tui desiderium excitat & vigilare cogit.

7. *Longas noctes.*) Exspectanti nimirum & desideranti longum semper videtur tempus.

9. *Invicem mœchos anus arrogantes flebis, &c.*) Tandem vices tuæ advenerunt: olim flore juventutis ac formæ superba depereuntes te ridebas adolescentes virosque quoslibet: jam anus lacta frustra lucrum & mœchos quæres: hi vero te senio deformatam spernent arrogantes. Ovid. 3. de Art. Amand.

Tempus erit quo tu, quos nunc excludis amantes,
Frigida desertâ nocte jacebis anus.

10. *In solo levis angiportu.*) Vaga, observans si quis triobolaris agaso commeet ad te: vel, amans leviter, juvenili more, & flens te despici: vel nullius pretii, jamque ab omnibus relicta, *in angiportu* solitario, & a paucissimis frequentato.

11. *Thracio bacchante magis, &c.*) Tumque frigidum perpetiere ventum: & sicut olim tui amatores eo algentes vidisti, & contempsisti: ita nunc alii te ridebunt sub dio pernoctantem. *Thracio vento:* hic respectu Græciæ Septentrionalis est: adde quod regio perquam frigida est Thracia: unde & officina ventorum appellata: atque in ea regnasse Aquilo fertur; hinc apud Græcos Poetas, Thracius ventus, pro Aquilone passim usurpatur. Latini vero eam quoque dictionem imitati sunt, quanquam improprie & καταχρηστικῶς; quandoquidem ventus Septentrionalis in Italiam nequaquam a Thracia venit. Epod. 13.

Cum tibi flagrans amor, & libido,
Quæ solet matres furiare equorum,
Sæviet circa jecur ulcerosum,
Non sine questu:
Læta quod pubes hederâ virenti
Gaudeat, pulla magis atque myrto,
Aridas frondes hyemis sodali
Dedicet Hebro.

INTERPRETATIO.

menstrua; quando libidinosus ardor, qui suevit equas reddere furiosas, inflammabitur ad hepar tuum *ulceribus plenum, haud absque luctu, eo quod juventus hilaris hedera virenti myrtoque subnigra lætetur amplius; sicca vero folia consecret Hebro hyemis socio.*

ANNOTATIONES.

Nunc mari, nunc silva
Threicio Aquilone sonante, &c.

Bacchante magis sub interlunia.) Eo tempore quod intercedit inter duas Lunas, veterem & novam; id est, cum Luna non apparet, tum crebræ sunt tempestates, & frigidiores vehementioresque venti. Teoph. libello de ventis. *χειμεριώτεροι τῶν μηνῶν αἱ σύνοδοι. Interlunia:* Plinius lib. 16. cap. 36. *Interlunium alii Lunæ coitum* (quia nempe tunc Sol cum Luna conjungitur & congreditur: Græci *σύνοδον* vel *συνόδιον*) *alii silentis Lunæ appellant:* & lib. 18. cap. 32. *in coitu, quod interlunium vocant, cum apparere desierit.* Hoc porro Virg. Lunæ silentium; Apul. Illunium, Varro intermenstruum nuncupat. Lege si vacat, Cœl. Rhodig. lib. 20. cap. 32.

14. *Quæ solet matres furiare equorum.*) Rem explicat Virg. Georg. 3. v. 266.

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum:
Et mentem Venus ipsa dedit, &c.

Prudent. lib. 1. contra Symmachum:

Advena quos profugos gigneret, & equina libido
Intulit Italiæ: Tauris namque ille puellis
Primus adhinnivit, simulato nomine mœchus.

Huc etiam pertinet nodus & elegans ea dictio, quam in Pisonem adhibet Tullius: *Itaque admissarius iste, simul atque audivit a Philosopho voluptatem tantopere laudari, nihil expiscatus est: sic suos sensus voluptarios omnes incitavit, sic ad illius hanc orationem adhinnivit, ut non magistrum virtutis, sed auctorem libidinis a se illum inventum arbitraretur.*

15. *Sæviet circa jecur ulcerosum.*) Cum te libidinis aget furor talis qualis esse solet equina, inflammabitque jecur tuum; tum certe mirum in modum discruciabere. *Jecur*, in quo amoris sedes est atque libidinis; ex Platone & aliis. *Ulcerosum*, intus libidini multa saucium, tectisque ulceribus corruptum. Non. Marcell. *ulcus*, inquit, *secta est & clausa malignitas.* Et Servius ex Varrone, *vitium obscœnæ libidinis ulcus vocatur.*

16. *Non sine questu: læta quod pubes, &c.*) Neque poteris dolorem continere quin erumpat in querimoniam, quod juvenes vetulam te fastidiant, marcescentem posthabeant; adolescentulas autem ætate virentes sectentur.

17. *Hederâ virenti gaudeat atque myrto.*) Apposite comparat juvenculas cum *hedera*, quæ facile adhærescit, & *sequax* vocatur a Persio in Prologo: item cum *myrto*, quæ Veneri sacra est: cujus etiam color nigricans & constans est, & quod veteribus in formosis laudabatur, exhibet, teste nostro Poeta in Epist. ad Pisones, v. 37.

Spectandum nigris oculis, nigroque capillo.

19. *Aridas frondes, &c.*) Vetulas cute contracta & rugosa arescentes non pluris faciat, quam aridas frondes arborum flumini adsitarum.

20. *Dedicet Hebro.*) Sponte relinquat, oblivioni tradat an devoveat non secus ac decidentes in flumen frondes circa autumnum. *Hyemis sodali*, ob regionis illius frigus asperrimum, ut ante dixi. Hebrus enim ex Hæmo fluens monte, Thraciam perfundit, ac in Ægæum mare delabitur. Indicat Horatius vultum mulieris jam marcidum non longe abesse a senili fœditate ac deformitate, quæ cum hyeme similitudinem habet. Quidam legunt *Euro:* ut indicetur vilitas ac levitas scorti vetuli, per folia Euro vento seu quovis alio velut ad ludibrium volvi rapique solita. Scaliger mavult, *igni:* multaque in hac Ode carpit, at profecto τεχνολογῶν toties lusisse videatur. Judex sit literatus quisque. En ejus reprehensionis capita. Sin igitur ille: *Vicesima quinta in humili genere dicendi est. Illa duo membra sine copula non cohærent:*

Audis minus & minus jam:
Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia dormis?

Neque satis mollis illa lectio: flebis mœchos arrogantes, *nisi addas* effectos.
Levem pro nuda videtur posuisse, satis dure.
Illa quoque omnia, bacchante magis sub interlunia vento, *videntur esse unum epithetum Boreæ: alioqui ipso Boreæ frigidiora sunt.*
Ulcerosum, *non tervis potius jecori indicando, quam metro sustinendo.*
Tu Lector erudite, hinc jam infers, sine affectu esse oportere omnem Aristarchum: intelligisque quam Censoria dignus interdum virga sit magnus quisque Censor.

ODE XXVI.

Ælium Lamiam egregie laudat.

Musis amicus, tristitiam & metus
Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis: quis sub Arcto
Rex gelidæ metuatur oræ:
Quid Tiridatem terreat, unice
Securus. O quæ fontibus integris
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiæ coronam,

INTERPRETATIO

Ego Musis charus ægritudinem ac timores dabo procacibus ventis deferre in mare Creticum: nequaquam sollicitus, quis ad polum Arcticum regionis frigidæ tyrannus timeatur, quidve Tiridati formidinem incutiat. O Pimplea suavis, quæ puris fontibus delectaris, apricos flores collige, corollam texe meo Lamiæ.

ANNOTATIONES

Metrum est idem quod supra Ode 9.

1. *Musis amicus, &c.*) Pulcram init Horatius laudandi viam, quæque e trita imperitorum consuetudine longe recedat. Illi si laudem quidem acervatim congesserint, belle se fecisse existimant. At ingeniosus Poeta Lamiam arte nova celebrat. Primo curâ liberum se ab omni jubet esse: tum se convertit ad Musam, quasi minus idoneum tanto se operi intelligat: illamque obtestatur, ut Lamiæ coronam paret, hoc est, eum consecret immortalitati. Hæc bene et omnia notavit Parthenius Horatii adversus maledicos acerrimus vindex.

Musis amicus.) Nimirum quisque Musas colit, earum præsidio tutus ac lætus semper esse debet: nemo vero iis sedulam potest operam navare, quin omnem animi sollicitudinem ante deposuerit.

Carmina secessum scribentis & otia quærunt.

2 *Mare Creticum.*) Pro quolibet mari ponitur mare quod proximum est Cretæ insulæ maris Mediterranei amplissimæ, quæ hodie *Candia* vocitatur.

3 *Quis sub Arcto.*) Quis dominetur & regnet ad Boream.

Sub Arcto.) Sub Ursa: quod cæleste sidus Septentrionale duplex est, Ursa Major, & Minor, quas Græci ἄρκτους nuncupant. Ab his Polus Arcticus dicitur ea pars orbis, quæ axi & Aquiloni propinqua est. Ovid. Fast. 3.

Esse duas Arctos, quarum Cynosura petatur
Sidoniis: Helicen Graja carina notet?

4 *Gelidæ oræ.*) Ad utrumque polum sævire frigus nemo nescit. Ad Arcticum, mare congelatum seu glaciale, quod omni parte maxima gelu concretum sit, omnibus auditu saltem cognitum. Vide Annot. supra Od. 22. v. 17. & sequ. Terræ Arcticæ versus Boream sunt Spitzberga, Gronelandia, nova Dania, Estotilandia, &c. Has vero omnino Boreales non videtur habuisse in animo Horatius, sed potius magis cognitas ipsius ævo, & paullo minus Septentrionales, nempe Britanniam, Scotiam, Germaniam, Daciam, Scythiam, &c.

Metuatur.) Respicit fortasse ad duas clades in Germania acceptas de quibus Suet. Octav. cap. 23.

5. *Quid Tiridatem terreat.*) Is ejecto in exilium Phraate Parthorum rege, nobilitatis unanimi conspiratione in locum ejus fuerat subrogatus: et cum audisset maximo Scytharum auxilio Phraatem juvari ad recuperandum Imperium, ita perterritus est, ut ad Augustum relicta Parthia fugerit. Hæc fuse Justin. lib. 42. sub finem. Dio. l. 51. & 52. Plutarch. in Antonio, &c.

Unice securus.) Quidam vocem, *unice*, referunt ad verbum *terreat*: alii jungunt cum hac voce, *securus*: id est, singulariter ego & maxime abjeci magnas curas de Republica, & Imperiis exterorum gentium, ut Musis vacem.

6. *O quæ fontibus integris gaudes, &c.*) O Musa tuum est laudare meum Lamiam; meos conatus parum valere intelligens virum immortali dignum honore a te celebrari convenit. Ergo quod mihi imprudens sumpseram, tu tibi assumas æquum est.

7 *Apricos necte flores.*) Necte coronam ex optimis floribus in aprico nascentibus, quibus exornes pro meritis meum amicum Ælium Lamiam.

9. *Lamiæ.*) Is anno post Horatii mortem octavo Consul fuisse cum M. Servilio dicitur, ann. ab U. C. 755. Corn. Tacit. lib. 6. Annal. circa medium ita scribit: *extremo anni mors Ælii Lamiæ funere Censorio celebrata; qui administrandæ Syriæ imagine tandem exsolutus, urbi præfuerat. Genus illi decorum, vivida senectus, & non permissa provincia dignationem addiderat.* Vide Od. 17. lib. 3.

Pimplea dulcis. Nil sine te mei
Prosunt honores. Hunc fidibus novis,
Hunc Lesbio sacrare plectro,
Teque tuasque decet sorores.

INTERPRETATIO

Absque te nihil juvant meæ laudes. Novis illum cantilenis, illum cithara Lesbia æquum est consecrari cum a te, cum a tuis sororibus.

ANNOTATIONES

9. *Pimplea.*) A Pimpla Macedoniæ monte pariter & fonte Musis sacro, Musæ dictæ sunt Pimpleæ & Pimpleides.

Nil sine te.) Huc pertinet adagium, μετὰ Μουσῶν, quo significatur ope Musarum grave quodvis inceptum perfici.

10. *Hunc fidibus novis, &c.*) Præter solitum magnifico genere carminis vir tantus immortalitati consecrandus est.

11. *Lesbio plectro.*) Carmine Sapphico & Alcaico, vel eximiis versibus, quales fuere Alcæi & Sapphos, qui in Lesbo Ægæi maris insula nati. Hæc hodie *Meselina*, olim *Mitilene*, celebrata est vini generositate, ubertate soli, cantorum peritia, & ædificandi ratione speciali, e qua natum proverbium, *Lesbia regula*, de quo Aristot. Moral. 5. cum nempe lex ad mores accommodatur; non, quod oportet, mores ad legem. A Lesbiis siquidem ad lapidum figuram plumbea ædificationis regula dirigebatur: non contra. Vide Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 22. & Annot. ad Od. 17. v. 21. supra.

ODE XXVII.

Sodales hortatur ne inter potandum rixentur.

Natis in usum lætitiæ scyphis
Pugnare, Thracum est: tollite barbarum
Morem; verecundumque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.
Vino & lucernis Medus acinaces
Immane quantum discrepat. Impium

INTERPRETATIO

Thracum est decertare poculis ad hilaritatem idoneis. Rescindite immanem consuetudinem; et cruentas contentiones a Baccho modesto removete. Persicus gladius mirum quantum distat

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 9.

2. *Thracum est.*) Hi enim non solum bibacitatis infamia, sed & inter potandum petulantiæ vitio laborabant. Hinc πολυπόται, & ἀκρατοπόται dicti Athen. lib. 10. Ibidem & ὁρμαθοὺς ἐνιέναι. c. 12. Ibidem lib. 1. cap. 24. magnam fuisse scribit ob vini præstantiam Thraciæ celebritatem. Vide supra Od. 18. ibique Annot.

Tollite barbarum morem.) Solebant Thraces non solum hianti ore affatim vinum bibere, ex Callimacho apud Athen. cit. l. 10. c. 12. sed etiam ferro accincti epulabantur, & quemlibet cogebant æquales bibere cyathos. Quod certe barbarum.

3. *Verecundumque Bacchum.*) Cum verecundia & moderatione tractandum; alias enim ulciscitur vino abutentes & immodice haurientes furore aliisque malis percutiendo. Supra, Od. 18.

4. *Sanguineis prohibete rixis.*) De Centaurea cum Lapithis rixa super mero, supra Od. 18. & Virgil. Georg. 2. v. 456.

Ille furentes
Centauros leto domuit, Rhætumque Pholumque,
Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.

5. *Vino & lucernis Medus acinaces, &c.*) Quid gladio, quid armis cum hilaritate & epulis? Vide Macrob. l. 7. c. 1. & Plutarch. Sympos. l. 1. c. 4.

Lucernis.) Convivia vespere incipiebant, & in multam sæpe noctem protrahebantur: ad hæc igitur lucernis opus erat. Quod autem veteres largius cœnarent, quam granderent, idque recte & ad sanitatem, exponit Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 9. sub finem.

Medus.) Quoniam Medi Persæque vicini, atque uni Cyro paruere: hinc promiscue ponuntur maxime a Poetis.

Acinaces. Est Persarum hasta pariter & ensis, ex Hesychio & Suida. Περσικὸν ξίφος ἀκινάκην καλοῦσι. Herodot. lib. 7. *Persicum ensem acinacem vocant*, παρὰ τὴν ἀκήν, ob mucronem scilicet & cuspidem. Erat igitur acinaces ut & sagaris, Persis ac Medis proprius, sicut pila Romanis, gæsa Gallis, gladius Lacedæmoniis, sarissa Macedonibus, lancea Hispanis, falarica Saguntinis, romphæa Thracibus, framea Germanis, sparus rusticis, Theutonicis cateiæ, &c. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 22.

6. *Immane quantum.*) Cicer. de finib. *nimium*

Lenite clamorem, sodales,
Et cubito remanete presso.
Vultis severi me quoque sumere
Partem Falerni? Dicat Opuntiæ
Frater Megillæ, quo beatus
Vulnere, qua pereat sagittâ.
Cessat voluntas? Non aliâ bibam
Mercede. Quæ te cumque domat Venus,
Non erubescendis adurit
Ignibus: ingenuoque semper
Amore peccas. Quidquid habes, age,
Depone tutis auribus. Ah miser,

INTERPRETATIO.

a mero et candelis. O socii, cohibete vociferationes execrandas: cubitoque innixi consistite. An jubetis etiam me capere portionem Falerni austeri? Declaret Opuntiæ Megillæ frater, quo felix ictu, quo telo intereat. Scilicet *renuis? At ego non alia conditione potabo.* Certe *quisquis te amor tenet, haud pudenda incendit flamma: atque liberali semper amore delinquis. Euge, quodcumque tibi est, fidelibus crede auriculis. Ah infelix quam pravâ cum voragine luctaris!*

ANNOTATIONES.

quoatem, & de Oratore num. 87, *mirem quaetem.* Corn. Tacit. lib. 19. *Flavianos exercitus immeee qeoetum eelme exitiem Valentis, et finem belli accepit.* Græci, Θαυμαςὰν ὅσον. Plato Epist. 7, &c.

Impium.) Mensa res inter sacras numerabatur, ex Plutarch. Sympos. itaque genialem mensam, & convivalem hilaritatem vociferando confundere, impium est. Adde quod sic violatur silentium mensæ & Angeronæ Deæ debitum. Just. Lips. non citandus. *Angeronæ silentii Deæ sacra mensa habetur.*

8. *Cubito remanete presso.*) Ita compositi veteres mensæ accumbebant, reclinata supera parte corporis in cubitum sinistrum, infera in longum porrecta & jacente: capite leviter erecto, dorso pulvillis modice suffolto. J. Lips. antiq. Lect. lib. 3. cap. unico. Cætera notabuntur postea ad istos Horatii locos.

Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos.
Et
In cubitum sese conviva reponit.

9. *Severi Falerni.*) Acrioris, inquiunt, saporis; vel meri, ut placet Theod. Marcilio: alii, veteris. Seneca Epist. 63. *in vino nimis veteri ipsa nos amaritudo delectat.*

10 *Dicat Opuntiæ, &c.*) Ut ridendi animum a conviviis arceat Horatius, statim læte proponit, imprimisque morem hunc, quo suos quisque amores ex ordine debebat proferre. De eo cit. Lipsius. Inter leges convivii, hæc una est ibidem.

Dominam si quis habessit, indicium facito.

Interpres Theocriti ad Idyll. 14. *solebant*, inquit, *merum sumere in symposiis, & nominare aliquos amores aut amicos, tum terra invergere, & pronuntiare amicissimorum nomina.* Nempe & cottabismus illic habebat locum. Sic igitur epuli progresso merum poscebant, atque amico vel amicæ libabant, ac bene precabantur. Tibullus.

Sed, bene Messalam, sua quisque ad pocula dicat.
Nomen & absentis singula verba sonent.

Quin etiam tot cyathos haoriebant, quot literas amici vel amicæ nomen continebat. Martial.

Nævia sex cyathis, septem Justina bibatur.

Opuntiæ frater Megillæ.) Per notam pulchritudine Megillam ejus frater indicatur. Oriundi erant ex Opunte Locridis urbe.

11. *Quo beatus vulnere.*) Cujus amore teneatur: qua Cupidinis sagitta percussus langueat, quam virginem aut mulierem deperear. *Beatus*, siquidem redamabatur.

13. *Cessat voluntas.*) Renuebat indicare Horatio Megillæ frater, quam adamaret: at ille monet jus esse convivarum id ab unoquoque sodalium exigere: quare hic statim postea obtemperet, suosque amores, clam tamen, & in aurem declarat.

Non alia bibam mercede.) Nisi hanc convivii legem observas, nec aliam ego. Si quæ sit amica tua, recusas aperire; ego quoque more majorum bibere detrectabo. Apud J. Lips. cit. & hæc convivii lex habetur: *a summo ad imum more majorum bibunto.* Item hæc altera: *decem cyathi summa potio esto.*

14. *Quæ te cumque domat Venus, &c.*) Instat Horatius, ne erubescat ille indicare amasiam; cujus sane amor utpote ingenuæ & honestus sit, & gloriosus: quantum ipse quidem existimabat.

17. *Quidquid habes, depone tutis auribus.*) Quisquis sit amor tuus, tuto mihi declara fidali arcanorum custodi: clam saltem aperi, si non vis palam: ne dubita mihi secretum committere, quod invito te nunquam revelabo.

18. *Ah miser.*) Ergo Megillæ frater annuit tandem & amicam suam indicet Horatio: at hic audiens quæ sit illa, erumpit in commiserationis voces istas.

Quanta laboras in Charybdi,
Digne puer meliore flamma!
Quæ saga, quis te solvere Thessalis
Magus venenis, quis poterit Deus?
Vix illigatum te triformi
Pegasus expediet Chimærâ.

INTERPRETATIO

O adolescens clementiores amores meritus fuisti. *Ecquæ venefica, quis incantator herbis e Thessalia venenosis, quod Numen te queat expedire?* Ipse *Pegasus implicitum te vix liberabit ex* ista *Chimæra triformi*.

ANNOTATIONES

19. *Quanta laboras in Charybdi.*) Tam periculosa amas, quam cum Charybdi luctarere. Scilicet ejusmodi mulierem deperis? Ah miser periisti: meliori profecto sorte & amore dignus eras. *Charybdi* omnia absorbenti bona comparatur avara meretrix. Cicero Philip. 2. *quæ Charybdis tam vorax?* Est propria vorago, seu gurges verticosus in freto Siculo, ad Messanam, hodie, *Capo di Faro*, vel *Capo Faro*, ob Pharom illic excitatam. Fabulantur autem scortum fuisse rapacitate famosum, quod cum Herculis abduxisset boves, a Jove fulminatum, in mare præcipitatum est atque in hanc voraginem mutatum.
Virgil. Æneid. 3. v. 420.

Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis
Obsidet: atque imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, &c.

Seneca ad Lucilium: *Charybdis an respondeat fabulis, perscribi mihi desidero. Fac nos certiores utrum uno tantum vento agatur in vortices; an omnis tempestas illud mare contorqueat: & an verum sit quicquid illo freti turbine abreptum est, per multa millia trahi.*

21. *Quæ saga, &c.*) Cum videaris fascino & incantamentis tam pernicioso amori implicitus; via apparet salutis via. Quis enim tu homo magicis artibus pollens, Quis & Deus expedire queat fatali velut nexu astrictum atque illigatum?

Thessalis magus venenis.) Veneratis & ad incantamenta efficacissimis herbis in Thessalia copiose crescentibus. Ajunt nimirum Poetæ, Medeam illac fugientem, aere sublatam, scriniolum beneficiis & herbis magicis plenum dejecisse, sicque sparsa illa pullulasse. Apulejus apud Thessaliam in asinum se mutatum scribit: Metamorph. seu de asino aureo: ibidemque describit veneficarum Thessalarum apparatum, atque, ut ait ipse, *feralem officinam*. Vide Plin. lib. 30. cap. 1. ubi & refert *Menandrum Thessalam cognominasse fabulam, complexam ambages fœminarum detrahentium Lunam*.

23. *Vix illigatum te triformi, &c.*) Ipse Bellerophon qui Pegaso insidens Chimæram interfecit, capita aut forma triplici horrendam, vix te liberabit ab ista prava muliere hujo monstro non absimili. Vide infra.

24. *Pegasus.*) Apud Strab. & Palæphat. Pegasus non est equus, sed navis longa & citissima, hoc ideo nomine insignita, qua Bellerophon insecutus comprehendit & cecidit Lyciorum Ducem, nomine Chimæram, piraticâ infamem, vectum navi, cujus prora leonis, puppis draconis, medium capræ effigiem aut imaginem depictam exhibebat. Hincque fabulæ locus datus; teste etiam Plutarcho, de claris mulieribus.

Chimæra triformi.) Ex Strab. cit. Mons ille Lyciæ ignivomus, in vertice leones, in medio capras, ad radicem serpentes habebat. Hunc vero Bellerophon expurgavit, & inhabitatum prius deinde habitabilem reddidit. Apud fabulatores *Chimæra* est monstrum *triforme*, caput & pedes leonis habens, capræ ventrem, draconis caudam, πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα.
Hinc Lucretius lib. 5.

Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra.

Ovid. Metamorph. 9.

Mediis in partibus hircum,
Pectus & ora leæ, caudam serpentis habebat.

Hoc vero Bellerophon Neptuno adjutus, alato equo invectus, sagittis confecit. Lucianus Dial. de Astrol. ait minime sibi persuasum, alatum Bellerophonti equum fuisse: verum putare, illum talis sapientiæ studio deditum, sublimia & quæ ad sidera pertinent meditantem in cœlum ascendisse non equo, sed mente: Vide & Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 9. Porro hanc Horatius meretricem cum Chimæra confert. Hujus enim habet illa venenum, fœtorem, feritatem: impuræque libidinis flammas passim eructat. Adde quod amoris principia impetum leonis, medium capræ salacitatem; finis autem doloris morsus velut serpentis ac draconis letiferos nunquam non exerit. Fulgent. Mithol. lib. 3. Chimæra, tanquam rei quæ nunquam fuit aut esse potuit, meminit Tullius de Natura Deorum lib. 1. num. 109. & ad Attic. l. 2. Epist. 16. ubi & citat versiculum Græcum, qui supra habetur.

ODE XXVIII.

Inducitur Archytas naufragus orans nautam prætereuntem ne se insepultum relinquat.

Te maris & terræ numeroque carentis arenæ
Mensorem cohibent, Archyta,
Pulveris exigui prope litus parva Matinum
Munera: nec quidquam tibi prodest
Aerias tentasse domos, animoque rotundum
Percurrisse polum, morituro.

INTERPRETATIO

O Archyta, te qui mare terramque et sabulum innumerabile dimensus es, modici pulveris donum tenue coercet juxta oram Matinam. Nihil ergo proficit tibi mortali, quod *cœlestes regiones lustrasti, ambitumque orbis mente circuisti.*

ANNOTATIONES

Metrum est idem quod supra Ode 7.

1. *Te maris, &c.*) Idolopœiam insignem simul & irrisionem Pythagoricæ disciplinæ exhibet Horatius, ipse quidem Epicureus: in primis autem carpit Mathematicas artes divinandi. Inducit nautam obvio cadaveri Archytæ non leviter exprobrantem, quod misere jaceat; nec Babylonicorum numerorum ope tam dirum fatum evitarit: Ecce vero Jul. Scaliger humilem stilum, interruptaque orationis membra culpat: mirum hoc vitio dat quod erat laudi vertendum. Agitur de humano cadavere: Architas sortem suam lamentatur: en non ista decet oratio tenuis? An magniloquentia hic congrueret? At insurgit ille porro: *quid quod sibi Poeta contradicit;* &c. vide infra v. 25.

Te maris & terræ, &c.) Alloquitur Poeta Archytam: siccine deest sat pulveris ad operiendum totum cadaver: idque fata negant tibi, qui Geometra egregius Astrologusque & in Pythagorica disciplina perfectus fuisti? Ajunt apud Ægyptios inventam primum Geometriam. Cum enim singulis annis eundaret Nilus, & limo cuncta coæquaret, ut illo abeunte nulli agrorum limites, nulla discrimina apparerent; atque lites hinc frequentes orirentur: tum demum per lineas & mensuras agri notati sunt: curaque illa sacerdotibus demandata. Hanc porro scientiam ad Græcos transtulisse Pythagoras fertur. Vide Cœl. Rhodig. lib. 18. cap. 34.

Numeroque carentis arenæ mensorem.) Ecclesiastici cap. 1. *arenam maris quis dinumeravit?* Pindar. Olymp. Od. 2. in fine. ψάμμος ἀριθμὸν περιπέφευγε, *arena fugit numerum. Mensorem.* Hyperbole. Scilicet, quod erat innumerabile cæteris ipse numerare potuisset. An respicit Horatius ad oraculum Apollinis, quo numerum arenæ sibi notum esse gloriatur; οἶδα δ' ἐγὼ ψάμμου τ' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θαλάσσης: an ad librum ab Archimede compositum, cui titulus ψαμμίτης, in quo initur ratio arenam numerandi, si mundus ea foret oppletus? Vide Turneb. lib. 26. cap. 1. Hyginus lib. de limitibus: *Archimedem præclari virum ingenii ferunt scripsisse quantum arenarum capere mundus queat, si ea repleretur.*

2. *Archyta.*) Cruquius perperam intelligit quemdam Archytam Firmanum Horatio coævum, geometricis & Astronomicis observationibus nimis indulgentem, de quo Cicero de Divin. *o vim magnam erroris! &c.* Juvat cum cæteris omnibus accipere hic Archytam Tarentinum, Platonis familiarem, & a Dionysii crudelitate vindicem, siquidem illum ob verba quædam de tyrannide liberius prolata neci addictum per epistolam eripuit. Diogen. Laert. lib. 3. & 8. Is præfuit septies suæ civitati, cum tamen imperandi tempus anno esset uno aliis definitum: idem ibidem. Honorificam Archytæ mentionem habet Tullius in Catone majore, *virumque magnum in primis & præclarum* nominat, dicere quidem egregie solitum: *capitaliorem hominibus pestem nullam esse a natura datam, quam corporis voluptatem, cujus avidæ libidines temere & effrenate ad potiundum incitarentur. Hinc patriæ proditiones, &c.* Is Pythagorica in Philosophicis, Platonica in Geometricis præcepta hauserat. Mathematicis & mechanicis artibus excellens, columbam ligneam *libramentis suspensam, & aurâ spiritus inclusâ atque occultâ concitam fecerat volantem.* Gell. lib. 10. cap. 2. Cubum primus invenit, Platone teste in Republ. Diogen. Laert. cit. lib. 8.

3. *Pulveris exigui.*) Te dignum insigni mausolæo, nempe tot meritis præstantem heu cohibet ac tegit pulvisculus marinis quidem undis advolutus.

Prope litus Matinum.) Ad oram Apuliæ, ubi in Lucaniæ confinio populi degunt Matini: sunt & saltus buxetis abundantes, de quibus Lucanus lib. 9.

calidi lucent buxeta Matini.

4. *Nec prodest aerias tentasse domos.*) Qui factum ut mortis hoc genus miserandum ab astris sibi parari non intellexeris nec effugeris eruditus apprime astronomiâ & mathesi? Quia prescisti & eluctatus es fatum, o Archyta? Sic Astrologos futura prævidere & præjudicare tentantes data semper occasione sugillat Horatius. *Aerias tentasse domos.* Planetarum domicilia, siderum affectiones, virtutes, situs, aspectus, contemplatum fuisse: *animoque rotundum percurrisse polum*, sphæram sphæræque inclinationes, orbis varia climata, diversasque regiones cognovisse.

6. *Moriture.*) Est qui vocem hanc jungat cum

Occidit & Pelopis genitor, conviva Deorum,
  Tithonusque remotus in auras,
Et Jovis arcanis Minos admissus: habentque
  Tartara Panthoiden iterum Orco
Demissum; quamvis clypeo Trojana refixo
  Tempora testatus, nihil ultra
Nervos, atque cutem morti concesserat atræ,
  Judice te, non sordidus auctor
Naturæ verique. Sed omnes una manet nox:

INTERPRETATIO

Sic et Pelopis obiit pater, Numinum conviva: Tithonus etiam in cœlum sublatus: nec non Minos secretorum Jovis particeps: Panthoi filius quoque rursum ad inferos trusus, ibidem tenetur: quamquam detracto scuto res Trojanas testificatus, præter nervos et pellem nigro letho nihil tradiderat, te arbitro, non ignobilis testis naturæ et veritatis. Verum nox eadem cunctos

ANNOTATIONES

precedente *animo*, ut ex opinione Epicuri (cujus e grege Horatius) mortales animi asserantur. Ita Plutar. de placitis Philosophorum lib. 4. cap. 7. Ἐπίκουρος τὴν ψυχὴν φθαρτὴν τῷ σώματι συνδιαφθειρομένην.

7. *Occidit & Pelopis genitor.*) Hæc verba quidam & sequentia usque ad ista: *me quoque devexi, &c.* Nautæ esse continue pronuntiant: alii attribuunt Archytæ ad nautam respondenti sic: quid miraris quod interierim, cum nemo summorum virorum huc usque mortem effugerit? En Pelopis genitor occidit, Tantalus ipse Deorum conviva, &c. Pindar. Olimp. Od. 1. canit si quem mortalium honorarunt Dii, maxime Tantalum.

Pelopis genitor, &c.) Tantalus Phrygiæ rex, Agamemnonis & Menelai avus Deos convivio excepit, utque eorum divinitatem experiretur, Pelopem filium ita epulandum apposuit: quas illi dapes exhorruere, detrusoque ad inferos Tantalo facinus vindicavere. Diodor. Sicul. lib. 6. c. 11. ait, Tantalum Jovis filium divitiis & gloria insignem, apud Asiæ partem quæ Paphlagonia dicitur, Diis etiam charum ob generis claritatem: postea vero felicitate insolentiorem evulgasse hominibus immortalium secreta quæ mensæ communione & consuetudine cum Diis noverat: cujus criminis pœnas solvit ad inferos trusus; ut usque ad mentum insurgant aquæ, & ad labia usque poma dependeant: & tamen in magna siti & fame nec bibere liceat nec edere. Pindar. mox cit. addit, Tantalum suam felicitatem utpote nimiam concoquere non potuisse, sed saturitate damnum tulisse immensum ab ipso Jove patre irrogatum.

8. *Tithonusque remotus in auras.*) Quin & Tithonus Auroræ maritus quamquam ab uxore cœlesti succo perfusus, atque ita vivax effectus, fatis tandem concessit. *Remotus in auras*, ab Aurora ademtus & hinc in cœlum raptus. Insuper fabulantur Tithonum senectutis incommoda pertæsum in cicadam optavisse converti, atque adeo transformatum in aere suspensum in canistro fuisse. Eustath. ad Iliad. penult. Athen. lib. 3. & lib. 12. cap. 12.

9. *Et Jovis arcanis Minos admissus.*) Pariter & Minos Jovis familiaritate insignis tamen mortuus est. Is apud Hom. Odysr. 19 Διὸς μεγάλου ὀαριστής. Plato in Min. hunc affert Homeri locum, scribitque Minoem a Jove eruditum, & nono quoque anno cum eo versari solitum & colloqui. Ajunt nempe Minoem regem Cretensibus dare leges volentem in antro sese condidisse, ubi se cum Jove sermocinatum prædicavit, atque ex ejus consilio condere statuisse: porro justitiæ fama clarum apud inferos judicem a Plutone constitutum. Hinc non abs re credunt aliqui per *Jovem* hic significari Plutonem, qui quidem *Jupiter Stygius* a Virgilio dicitur Æn. 4. v. 638.

10. *Habentque Tartara Panthoiden.*) Ex hac etiam vita denuo cessit, jamque in inferis degit celebratissimus ille transmigrationis animarum auctor Pythagoras, qui se fuisse jactabat Euphorbum Panthoi filium apud Trojam, atque a Menelao interfectum subinde revixisse & factum Pythagoram; idque intellexisse agnito clypeo quem gesserat olim in Trojano bello cum Euphorbus esset. Clypeus autem ille repertus in templo sive Apollinis apud Cariæ oppidum, sive Junonis apud Argos. Prius illud refert Diogen. Laert. lib. 8. Hoc vero posterius Ovid. Metamorph. 15. cap. 3. Ex his habes explicata quæ sequuntur, *iterum Orco demissum.* Item, *quamvis clypeo Trojana refixo tempora testatus.* Ovid. cit. sic loquentem inducit Pythagoram:

Morte carent animæ, semperque priore relicta
Sede, novis domibus vivunt habitantque receptæ.
Ipse ego (nam memini) Trojani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram: cui pectore quondam
Hæsit in adverso gravis hasta minoris Atridæ.
Cognovi clypeum lævæ gestamina nostræ
Nuper Abanteis templo Junonis in Argis.

12. *Nihil ultra nervos, &c.*) Animo semper vivens, corpore dumtaxat mortuus non semel. Sic palingenesiam & metempsychosin Pythagoræ explodit noster Poeta. Vide Pers. Sat. 6. v. 11. ubi & annotavi non pauca. Cic. 1. de Nat. Deorum. Valer. Max. lib. 8. c. 7. &c.

15. *Sed omnes una manet nox.*) Universi per-

Et calcanda semel via lethi.
Dant alios Furiæ torvo spectacula Marti:
  Exitio est avidis mare nautis.
Mista senum ac juvenum densantur funera: nullum
  Sæva caput Proserpina fugit.
Me quoque devexi rapidus comes Orionis
  Illyricis Notus obruit undis.
At tu, nauta, vagæ ne parce malignus arenæ
  Ossibus & capiti inhumato

INTERPRETATIO

exspectat; semelque mortis iter peragendum est. Quosdam Furiæ præbent ludum atroci Marti: perniciosum mare est nautis cupidis. Confusæ vetulorum ac juvenum mortes conglobantur; caput nullum eripitur crudeli Proserpinæ. Sic etiam me Illyricis fluctibus submersit Auster declivis Orionis assecla præceps. Tu vero nauta, ne improbus mihi ais, neve te *pigeat errantis sabuli portionem injicere ossibus et capiti insepulto. Ita quicquid Eurus*

ANNOTATIONES

inde mortales serius ocyus hinc migrare debent & vitam exuere. Catol.

Nobis cum semel occidit brevis lux,
Nox est perpetua una dormienda.

16. *Calcanda semel via lethi.*) Apostoles ad Hebr. c. 9. v. 27. *statutum est omnibus hominibus semel mori*. lib. Reg. 3. c. 2. David morti proximos ita inquitur: *ego ingredior viam universa terra*; pariter & Josue, c. 23. art. 14. Propertius.

Sed tamen huc omnes, hoc primus & ultimus ordo:
Et mala sed cunctis ista terenda via est.

17. *Dant alias Furiæ torvo spectacula Marti.*) Quosdam Furiæ mactant, & quasi ludum Marti dant: id est; alios ad mortem trahit bellandi ardor, alios navigandi, negotiandi, lucrum faciendi cupiditas.

19. *Nullum sæva caput Proserpina fugit.*) Nullum caput fugit sævam Proserpinam, id est, mortem eluctatur nemo. Proserpina uxor Plutonis credebatur morituris capillos resecare, ac velut primitias inferis sacras præmittere; nec alias potuisse animam corpore exsolvi. Ad hanc superstitionem respicit Horatius hic, pariter & Virgil. Æn. 4. v. 698.

Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem
Abstulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.

Allusit & Martial. lib. 3. Epigram. 43.

Non omnes fallis. Scit te Proserpina canum.
Personam capiti detrahet illa tuo.

Vide Macrob. lib. 5. Saturnal. cap. 19. ubi quædam habet eximia de illo crinis abscindendi ritu.

21. *Me quoque devexi, &c.*) Ne mirare igitur, nauta, quod interii, inquit Archytas: sicut illi suo quisque modo obiere mortem; ita ego submersus Illyrico mari.

Devexi.) Sive quod Australis est Orion, adeoque in parte cæli devexa, sicut opposita Borealis est subvexa & superior: seu quod Orionis figura statuitur prona in phænomenis: unde & *Pronus Orion*: lib. 3. Od. 27. v. 18. vel denique notatur occasus hujus sideris; quod ad rem certe magis videtur. Nam tempestates tunc maxime excitat Orion, cum oritur vel occidit: Hinc *comes* ejus dicitur *Notus* ventus meridionalis valde nebulosus: *νοτίς humor*: unde nomen. Gell. lib. 2. cap. 22.

Orionis. De Orione viro multa fabulantur, quæ ad rem præsentem non attinent. De Sidere agitur stellas continente plurimas, quæ dum refulgent serenitatem, sin minus tempestates minantur: jugula vocatur Latinis. Plaut. Amphitr. Act. 1. Scen. 1.

22. *Illyricis Notus obruit undis.*) Obrutus aquis perii in sinu Illyrico, (Dalmatico, Hadriano, hodie *Veneto*) tempestatem cientibus Austro pariter & Orione. Sic & jungit utrumque Virgilius Æn. 1. v. 539.

Cum subito assurgens fluctu nimbosus Orion
In vada cæca tulit, penitusque procacibus Austris, &c.

Æneid. 4. v. 52. *aquosus Orion*. Noster Epod. 10.

Nec sidus atra nocte amicum appareat,
Qua tristis Orion cadit.

Epod. 15.

Nautis infestus Orion.

Illyricis.) Illyricus olim sinus dicebatur universum illud mare, quod est Italiam inter & Illyricum. Postea Adriaticum mare continebatur ab Epidamno ex parte Illyrici ad Garganum montem ex parte Italiæ: reliquum autem mare ad sinus fauces Ionium vocatum est; Adriaticum vero Dalmatici nomen accepit. Tandem sinus universus hodie Venetus appellatur.

23. *At tu, nauta, vagæ ne parce, &c.*) Hic gravem Horatio dicam dicit, magnamque litem movet magnus Scaliger tanquam contraria loquenti; Quid enim, inquit, rogat nautam *ut pusillam sibi terram injiciat inhumato, quem in ipso statim Odes initio, pulvere contectum ait? Satis erat quippe vel minima terra partem quampiam corporis tegi*. Scilicet arenam mare advolverat aliquantulam, & corpus utcumque texerat. At nunquid hæc erat legitima sepultura? Talem vero poscit Archytas,

Particulam dare. Sic quodcumque minabitur Eurus
Fluctibus Hesperiis, Venusinæ
Plectantur sylvæ, te sospite: multaque merces,
Unde potest, tibi defluat æquo
Ab Jove, Neptunoque sacri custode Tarenti.
Negligis immeritis nocituram
Postmodo te natis fraudem committere forsan:

INTERPRETATIO

minitabitur Italico mari, luant silvæ Venusinæ, te incolumi: præmium quoque multiplex, undecunque fas erit, tibi conferatur a Jove justo, et a Neptuno sacrati Tarenti defensore. Quod si forte spernis admittere delictum posteris innocentibus exitio futurum; ipsi tibi jus

ANNOTATIONES

qui solus honas Acheronte sub imo est,
ex Virgil. Æneid. 11. v. 23. Eo porro qui carebant, annos centum errare, veterum superstitio existimabat.

Virg. Æneid. 6. v. 325.

Hæc omnis quam cernis inops inhumataque turba est.
Portitor ille Charon: hi quos vehit unda, sepulti.
Nec ripas datur horrendas nec rauca fluenta
Transportare prius, quam sedibus ossa quierunt.
Centum errant annos, volitantque hæc litora circum.
Tum demum admissi stagna exoptata revisunt.

Adde quod habet Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 26. ubi sic scribit: *Ludi ad Tarentum seculares dicti, qui singulis centum annis ex præcepto Sibyllinorum carminum fiebant ad placandos Manes: quorum auctor Valer. Publicola... Proditur decretum inter Pontifices, ut si defuncto cadaveri justa quispiam exhibere vult, & an humatum esset, in dubium veniret, satis haberent si quibusdam sacris precationibusque exhibitis glebam absenti cadaveri aut terram injicerent, terque injecto pulvere a labe erroris cadaver manesque expiatos decerent: atque si operto humo cadavere, os exceptum fuisset, donec purgetur, inhumatum videri.* Hæc ille. Atqui hic *inhumato capiti arena dari particulam* orat Archytas. Ergo caput opertum non erat; qua corporis præcipua parte non contecta, insepultum censeri debet corpus. Quod quidem intelligitur ex sententia Jurisconsultorum, apud quos sacrum habetur sepulcrum, in quo conditum sit caput hominis, etiamsi reliqua absint membra: item offenso capite, violatum habetur sepulcrum quoniam arx sensuum & rationis caput est, eoque amoto cætera prorsus ignota omnique decore jacent exuta; & quicquid honoris contribuitur capiti, universo plane corpori attributum existimatur: quæ Ambrosii sententia est. Hæc apposite Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 19.

25. *Sit quodcumque minabitur, &c.*) Sic te pietas numinum ab omni vindicet malo, teque bonis cumulet, ut erga me pius fueris, & quæ justa peto concesseris. Ergo si me sepelieris, avertant Dii a te pericula tempestatum, ventorumque furorem mari quod navigas minantium in silvas propinquas depellant, insuper autem & quæstum lucrumque tuum promoveant; adeoque sit exigui laboris pro me tui *merces multa ab Jove Neptunoque* concessa.

Eurus.) Synecd. pro quolibet vento. Illo dicitur ab ἠῶ ῥέων, ab *oriente fluens*, alio nomine ἀπηλιώτης; Romanis autem nautis Subsolanus. Gell. lib. 2. cap. 22.

26. *Fluctibus Hesperiis.*) Italiam Græci Hesperiam dixere, quod sit ipsis ad occasum: hos imitati Poetæ Latini pariter vocavere.

Virg. Æneid. 1. v. 534.

Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt.

Vel sic appellata est Italia ab Hespero, qui regionem istam a fratre Atlante pulsus adiit: vel etiam ab Hespero stella quæ Vesper dicitur, & ad occasum apparet. Postremam hanc originem asserit Macrobius Saturn. l. 1. c. 3. ita scribens: *Italia dicta est Hesperia, quod occasui subjecta sit.*

Venusinæ silvæ.) Metonym. Venusia & Venusium est urbs Apuliæ in Lucaniæ confinio: continetur hodie Basilicatâ Neapolitani regni provinciâ, ad radices Apennini montis sita; parva quidem, sed principatûs titulo nobilitatur, vernacule, *Venosa*.

29. *Neptunoque sacri custode Tarenti.*) Cic. de Nat. Deor. 2. num. 66. *datum est Neptuno alteri Jovis, ut volunt, fratri maritimum omne regnum: nomenque productum, ut Portus a porta, sic Neptunus a nando, paulum primis litteris immutatis.* Porro sacrum illi Tarentum dicitur, quod in ejus sit tutela, eumque præcipue colat; sive quod ajunt Phalantum Herculi & Neptuno templa ibi erexisse: vel quod ea urbs a Tarenti Neptuni filio condita atque nominata: olim magnæ Græciæ fuit in Salentinis; hodie vero in terra Hydruntina, arcem habet portumque & principatûs insignia.

30. *Negligis immeritis nocituram, &c.*) Id est, si mihi suprema & justa persolvere parum curas, atque per socordiam admittis piaculum tibi posterisque tuis nociturum. Semper enim grande nefas habitum est, insepultum relinquere obvium cadaver: quique id neglexisset, piacularis existimabatur. Athenis autem Buzyges ejusmodi reum criminis etiam execrabatur.

31. *Fraudem.*) Nam debito defraudat officio mortuum qui inhumatum negligit.

Forsan.) Legunt alii *forsit*, vel *forset*: alii *fors &*, junguntque cum sequentibus. Sed quid inde?

Debita jura vicesque superbæ
Te maneant ipsum. Precibus non linquar inultis;
Teque piacula nulla resolvent.
Quanquam festinas, non est mora longa: licebit
Injecto ter pulvere curras.

INTERPRETATIO.

acquisitum ac vices arrogantes reddantur. Haud ego destituar votis inutilibus: te vero nullæ purgabunt expiationes. Itaque *licet properes, non diu tardabis: ter injecto, pulvere, transgredi fas erit.*

ANNOTATIONES.

52. *Debita jura vicesque, &c.*) Par tibi sors contingat jure merita, tuæque superbiæ & socordiæ debita: sic tu quoque inhumatus aliquando projiciare. *Superba.* Passeratius legit, *superbe.* Alii per *superbas vices* intelligunt graves atrocesque pœnas, ex Prisciano.

53. *Precibus non linquar inultis.*) Dii certe meas preces exaudiant justi justas; nec inultum me, nec te impunitum dimittent. Plaut.

Est profecto Deus, qui quæ nos gerimus auditque & videt.

54. *Teque piacula nulla resolvent.*) Nullis sacris tantum scelus eluere unquam licebit. Nimirum execrationes veteribus credebantur inexpiabiles. Nam alioqui præcidaneâ porcâ expiari consueverat qui insepultum reliquerat forte obvium cadaver, nec glebâ operuerat. Festus.

56. *Injecto ter pulvere curras.*) Hæc est illa tandem quam a nauta petit Archytas, humatio legitima; glebæ injectio scilicet; sive ut quis mortalium cadaveri ter injiciat pulverem. Rem totam explicat Tullius de Leg. 2. n. 66. *Antiquissimum sepulturæ genus id fuisse videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur: redditur enim terræ corpus, & ita locatum ac situm quasi operimento matris obducitur.* Et paullo post: *Siti dicuntur ii qui conditi sunt, nec tamen eorum ante sepulcrum est quam justa facta & corpus incensum est. Et quod nunc communiter in omnibus sepultis ponitur humati dicantur, id erat proprium tum iis quos humus injecta contegeret: eumque morem Jus Pontificale confirmat. Nam priusquam in eos injecta gleba est, locus ille ubi crematum est corpus, nihil habet religionis: injectâ glebâ tumulis, & humatus est, & gleba vocatur: ac tum denique multa religiosa jura complectitur.* Igitur hoc est quod istic Archytas deposcere putandus, tum ne religioso isto careat honore, tum ne centum annos errans ab Elysio diutius arceatur, quemadmodum ante annotavi. Sic & Palinurus idem insepultus rogat Æneam, apud Virgil. Æn. 6. v. 365.

Eripe me his, invicte, malis; aut tu mihi terram
Injice: namque potes.

Vid. Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 20.

AD ICCIUM

ODE XXIX.

Miratur illum relicto Philosophiæ studio militiam sectari.

Icci, beatis nunc Arabum invides
Gazis, & acrem militiam paras
Non ante devictis Sabææ
Regibus, horribilique Medo
Nectis catenas? Quæ tibi virginum,
Sponso necato, barbara serviet?
Puer quis ex aula capillis
Ad cyathum statuetur unctis,
Doctus sagittas tendere Sericas
Arcu paterno? Quis neget arduis

INTERPRETATIO

O Icci, jam ergo *felices Arabum thesauros æmularis: atque grave bellum moliris tyrannis Sabææ nondum subactis:* et *Medo formidabili vincula fabricas? Quæ* vero *puellarum barbarum occiso suo sponso obsequetur tibi? Quis puer ex aula crinibus unguento perfusis ad pocula proficietur: arcu patrio tela Serum vibrare peritus? Ecquis modo inficiabitur fluvio*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 2.

1. *Icci.*) Sunt qui legi velint *Iti*, quod familia ait Itia, nusquam autem Iccia. Is fuisse dicitur Agrippæ in Sicilia Procurator, ab eoque opimis ibidem agris donatus.

Beatis nunc Arabum invides gazis.) Grandes igitur accumulare thesauros statuisti? Tantane est avaritiæ vis, divitiarum cupiditas tanta, ut faciat, te sapientiæ desertorem? *Beatis*, ex opinione vulgi, nemo felix nisi divus.

Arabum.) *Felix appellatur Arabia, ingrati licet & falsi cognominis, quæ hoc acceptum superis ferat, cum plus ex eo inferis debeat. Beatam illam fecit hominum etiam in morte luxuria... Verum Arabiæ etiamnum felicius mare est: ex illo namque margaritas mittit: minimaque computatione millies centena millia sestertiûm annis omnibus India, & Seres, peninsulaque illa imperio nostro adimunt. Tanti nobis deliciæ & feminæ constant,* Plin. lib. 12. cap. 18.

Gazis.) Persica vox. Virg. Æneid. 1. & 2. *Troia gaza*. Tull. pro Pomp. *qui ab auro gazaque regia manus abstinuisset.*

2. *Acrem militiam paras non ante devictis Sabææ regibus.*) Acer habendi ardor, ac ditescendi acrem militandi animum creat scilicet. *Non ante devictis*: victis olim ab Alexandro, sed nondum a Romanis. Ex Dione lib. 53. Ælius Gallus Ægypti præses in Arabiam cum exercitu venit, multasque urbes cepit. Plin. lib. 6. cap. 28. sub finem: *Romana*, inquit, *arma solus in eam terram adhuc intulit Ælius Gallus ex equestri ordine. Nam C. Cæsar Augusti filius prospexit tantum Arabiam. Gallus oppida diruit... retulit Sabæos ditissimos silvarum fertilitate odorifera, auri metallis, agrorum riguis, mellis ceræque proventu.* Porro *Saba* felicis Arabiæ civitas in monte perampla & regia Sabæorum: ubi thus, myrrha, casia, cinnamomum abunde proveniunt. Vide infra Od. 35. Annot. ad v. 31.

4. *Horribilique Medo.*) Medi terribiles Romanis ob cæsum ab eis Crassum, fugatumque Antonium. At post bella civilia missis ad Augustum legatis mitiores se ostenderant. Vide supra Od. 2. v. ult. Græcis etiam infestus dicebatur Medorum exercitus. Theogn. στρατὸν ὑβριστὴν Μήδων.

7. *Puer quis ex aula, &c.*) Tit. Liv. lib. 45. *Pueri regii apud Macedonas vocabantur principum liberi ad ministerium regis electi.* Ita veteres opulenti pueros egregiæ formæ ministros sibi conquirebant, item generis claritate conspicuos. Patet ex Daniel. c. 1. Athen. lib. 10. c. 6. *capillis unctis*, ad majorem lasciviam & luxuriam. Vide lib. 2. Od. 7. v. 8. Annot. *ad Cyathum statuetur*, pocillator, qui epulanti tibi vinum fundat. Nota fabula de Ganymede Jovi ad cyathos. Sueton. Jul. Cæs. cap. 49. *Sed C. Memmius etiam ad cyathum & vinum Nicomedi stetisse objecit, cum reliquis exoletis pleno convivio, &c.*

9. *Doctus sagittas tendere Sericas arcu paterno.*) More patrio eruditus sagittas arcu torquere, perinde ac Parthi, Medi, aliique orientales, inter quos Seres numerantur. Vide supra Annot. Od. 12. vers. 56. ad vocem *Seres*.

Pronos relabi posse rivos
Montibus, & Tiberim reverti:
  Cum tu coemtos undique nobiles
Libros Panæti, Socraticam & domum
Mutare loricis Iberis,
  Pollicitus meliora, tendis?

INTERPRETATIO

defluentes retro ferri ad altos montes, ac Tiberim regredi posse, quando tu comparatos undequaque Panætii codices eximios, et familiam Socratis universam *permutare studes thoracibus Hispanicis?* certe *laudabiliora promiseras.*

ANNOTATIONES

10. *Arduis pronos relabi posse rivos montibus.*). Sursum fluere ad montes, e quibus defluunt. Proverb. Græc. ἄνω ποταμῶν, quo significatur naturæ ordinem inverti. Initium autem est versûs Euripidis in Medea: qui sic habet: ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χωροῦσι παγαί. *Sursum fluminum sacrorum feruntur fontes.* Ovid.

Xante retro propera, versaque recurrite lympha.

13. *Cum tu coemtos, &c.*) Cum tu repente mutatus deseras Philosophiæ studium quod fueras amplexus, atque longe contrariam militiæ nempe viam ineas.

14. *Panæti.*) Is natione Rhodius, instituto Stoicus, Scipionis Africani ac Lælii præceptor fuit. Scripsit libros tres περὶ τοῦ καθήκοντος, quos laudat, citatque, atque est imitatus Cicero suis lib. de Officiis. A. Gell. lib. 13. cap. 26. *Legebatur*, inquit, *Panætii Philosophi liber de officiis secundus ex tribus illis inclytis libris, quos M. Tullius magno cum studio maximoque opere æmulatus est.* Tum ex multis eo sapienter scriptis & *ad bonam frugem ducentibus*, eam affert ejus sententiam, quæ præcipit, exemplo Pancratiastarum ad vitandos ictus in certaminibus omni se ratione præmunientium, debere viri prudentis mentem adversus injurias semper esse paratam, *erectam, arduam, septam, solidam, expeditam.*

Socraticam domum.) Socraticæ disciplinæ antesignanos & coryphæos, Platonem, Xenophontem, aliaque Academiæ lumina.

15. *Loricis Iberis.*) Hæ ferebantur optimæ, ob eximiam ferri temperaturam, inquit Torrent. & Plinius auctor est lib. 34. cap. 14. ubi ita scribit; *ferri metalla ubique propemodum reperiuntur . . . differentia ferri numerosa . . . fornacum maxima . . . summa autem in aqua est, cui subinde candens immergitur. Hæc alibi atque alibi utilior nobilitavit loca gloria ferri, sicuti Bilbilin in Hispania, &c.* Idem lib. 7. cap. 56. ait loricam inventam a Midia Messenio. Porro vomer a loris, e quibus primum confecta, postmodum longe alia tamen ratione.

Iberis.) Hispania ex Strabone & Plinio dicta est Iberia sive ab rege, sive ab flumine Ibero. Hoc enim afflatum rigatur atque scinditur regio Tarraconensis. Scatuerit in Castella veteri, perlusisque variis terris in mare Mediterraneum delabitur.

16. *Pollicitus meliora.*) Meliorem sane de te spem concitaveras. Certe militia quam assumpsisti, relictum a te sapientiæ studium multo melius est.

Tendis.) Quidam legunt *temnis*.

ODE XXX.

Rogat Venerem ut veniat in sacellum a Glycera ipsi dedicatum.

O Venus, Regina Cnidi Paphique,

INTERPRETATIO

O Venus, Cnidi et Paphi domina:

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 2.

1. *O Venus.*) Glyceræ se amore torreri scribebat supra Ode 19. ejusque animum reddere mitiorem mactatâ hostiâ satagebat. Jam voti reus Veneri μέλος ἐπιβώμιον canit in dedicatione ædiculæ quam in suo larario Glycera ei consecrat. Simile carmen & Epigramma scribit Paci Tibullus lib. 1. Eleg. 10.

Regina Cnidi Paphique.) Æschyli circumfertur hic versiculus de Venere.

Κύπρι Πάφον τ' ἔχουσα τὸν πάντα κλῆρον.

Sperne dilectam Cypron, & vocantis
Thure te multo Glyceræ decoram
  Transfer in ædem.
Fervidus tecum puer, & solutis
Gratiæ zonis, properentque Nymphæ,

INTERPRETATIO

contemne charam Cyprum, et migra in exornatum Glyceræ sacellum, te plurimo thure invitantis. Veniant tecum flagrans tuus *filius: et Charites cingulis laxatis, et Nymphæ, et*

ANNOTATIONES

Scilicet in istis urbibus sanctius illa colebatur, ex Pausania in Atticis. Strab. Plin. &c.

Cnidus.) Urbs Cariæ portu duplici insignis, magis autem natalibus Eudoxi Mathematici Platonis condiscipuli; Agatharsidis tempor e Strabonis historici; (quem tamen Samnium Plutarchus facit) Theopompi Jul. Cæsari familiaris, atque Artemidori ejus filii; Ctesiæ rerum Syriacarum & Persicarum scriptoris; ex Strabone lib. 14. at maxime Veneris statuâ; quod Praxitelis opus tam admirabile videndi causa multi Cnidum navigaverunt. Auctor est Plin. lib. 36. cap. 5. ubi & addit: *Voluit eam a Cnidiis mercari rex Nicomedes, totum ae civitatis alienum dissolvere promittens. Illi vero omnia perpeti maluere, nec immerito. Illo enim signo Praxiteles nobilitarat Cnidum. Ædicula ejus tota aperitur, ut conspici possit undique effigies Deæ, favente ipsa, ut creditur, facta. Nec minor ex quacumque parte admiratio est.*

Paphus.) Urbs Cypri portum habens, & templa egregie structa, Strabo. Plinius autem lib. 2. cap. 96. ita scribit: *Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cujus quandam aram (al. aream) non impluit.* Cornel. Tac. Histor. lib. 2. init. idem refert. *Vespasianum cupido incessit adeundi visendique templum Veneris Paphiæ inclytum per indigenas advenasque . . . certissima fides hœderum fibris. Sanguinem aræ offundere vetitum: precibus & igne puro altaria adolentur; nec ullis imbribus quamquam in aperto madescunt.*

2. *Sperne dilectam Cypron.*) Cypro tibi licet tot nominibus dilectæ præfer tamen, obsecro, Glyceræ sacellum. Quamvis enim tot sacras ædes illic habeas, universaque insula tibi devota sit; at apud Glyceram quoque dominaris, novamque possidebis ædem, quam magna cura, summo studio exornavit, & tibi paravit. Illuc insuper thure te plurimo invitat. Veni ergo ad ejus consecrationem. De Cypro Strabo l. 14. Plinius l. 5. c. 31. *quondam ibi novem regnorum sedem* fuisse scribit. Vide & supra Od. 3. Annotationes.

3. *Thure te multo.*) Floribus enim & thure, potius quam victimis, placari Venus & coli amabat. Æneid. 1.

Ipsa Paphum sublimis adit, sedesque revisit
Læta suas; ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.

Vide Annot. ad Od. 19. v. ult.

4. *Transfer.*) Propria vox, & solemnis, e Jure Pontificio accersita, cum ædes sacratur. At contra, cum locus e sacro privatus redditur, *evocari sacra* dicuntur. Plin. lib. 10. epist. 58 Trajano Pontif. Max. sic ait: *Cum quærerem num esset aliquis lex templo dicta, cognovi alium esse hic, alium apud nos morem dedicationis . . . Dispice ergo Domine, an putes ædem salva religione posse transferri, &c.* Vide & Epist. 73. & 74. ejusdem libri.

5. *Fervidus tecum puer.*) Solitus Veneris comitatus pariter ab Horatio invocatur, atque in dedicatum a Glycera sacellum invitatur; in primis autem Cupido filius ejus. *Fervidus*, quia πυρφόρος, & facem gestat, qua indicatur ea, qua pollet vis, accendendi animos & amore inflammandi. *Puer* vero dicitur, ut significetur stulta & puerilis libidinosorum cupiditas, eo studio turpia consectantium, quo pueri solent crepundia.

Solutis Gratiæ zonis.) Plin. lib. 35. cap. 11. *a Nicearcho picta Venus inter Gratias & Cupidinem (al. Cupidines) celebratur.* Apul. lib. 11. *Venus omni Gratiarum choro stipata.* Hesiod. in Theogn. tres Charites nominat Aglajam, Euphrosynem, Thaliam: paritas & Pyndarus Olymp. Ode ultima, ubi & ait: *per eas omnia mortalibus fieri dulcia, et quis vir sapiens, si pulcher, si splendidus: sed nec Deos sine Charitibus in Cœlo quidquam moliri, πάντων ταμίαι ἔργων ἐν οὐρανῷ, omnium dispensatrices in cœlo operum.* Senec. lib. 1. de benefi. c. 3. *Nunc dicam quare tres Gratiæ, quare sorores, quare implexis manibus, quare ridentes, juvenes, & virgines, solutaque ac pellucida veste.* Et paullo post: *Hesiodus Aglajam maximam natu appellavit, mediam Euphrosynem, tertiam Thaliam. Homerus nomen uni mutavit. Pasitheam appellavit (nempe Iliad. ξ.) Mercurius unà stat.* Gratiæ porro *solutis zonis* pinguntur ac pellucidis vestibus, quia amicorum animi sibi invicem debent esse aperti, sine fuco, sine ambagibus.

6. *Nymphæ.*) Et hæ comitatum Veneri præstant, quia matres amorum, illa vero unius mater Cupidinis fertur: ea Philostrato. Claudian. de Nuptiis Honorii:

Genus mollis amorum.
Hos Nymphæ pariunt; illum Venus aurea solum
Edidit.

Nymphæ aliæ maris, quæ Nereides, fontium ac fluminum Najades, silvarum Dryades, Hamadryades, quæ cum arboribus oriuntur & cadunt, Oreades montium, Napeæ florum.

Et parum comis sine te Juventas,
Mercuriusque.

INTERPRETATIO

Juventas absque te minimum suavis, et Mercurius.

ANNOTATIONES

7. *Parum comis sine te Juventas.*) Hæc juventutis Dea, Græcis Hebe; etiam Veneri comes additur, et apud Homer. in Odyss. ἥβη διὰ χρυσῆ τ' Ἀφροδίτη. Quoniam vero ii qui a Venere abhorrent, etsi juvenes, solent esse morosi, severi, tristes, difficiles, quod senum est proprium, hinc *parum comis sine Venere Juventas* dicitur. Vel Horatium ex Horatio interpretari licet hoc modo: *Juventas parum comis*, decora, gratiosa, *sine Venere*, id est, sine venustate. Epist. ad Pisones, seu de Art. Poet. v. 42.

Ordinis hæc virtus erit, & Venus.

Juventas.) Tit. Liv. sub finem lib. 5. *cum augurato liberaretur Capitolium, Juventas Terminusque, maximo gaudio patrum nostrorum, moveri se non passi sunt.*

8. *Mercuriusque.*) Denique Veneri Mercurius adjungitur, sermonis nempe Deus. Seu quod amor disertos faciat, seu quia per disertam, & facundam orationem solet amor conciliari. Unde Ovid. 2. de Arte:

Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses,
Et tamen æquoreas torsit amore Deas.

Hinc etiam Veneri πάρεδρος & σύνεδρος celebratur ille, & ejusdem cum ea ædis, sedis, ac religionis consors. Plutarch. in præceptis connubialibus scribit, juxta Venerem in eodem sacello veteres collocasse Mercurium συγκαθιδρύειν, inquit, rationemque ibidem subjungit, eo quod sermone blando, non jurgiis aut contentione a se mutuo quod cupiunt conjuges debeant obtinere.

ODE XXXI.

Quid petat ab Apolline, explicat.

1 Quid dedicatum poscit Apollinem
Vates? Quid orat, de patera novum
Fundens liquorem? Non opimas
Sardiniæ segetes feracis:

INTERPRETATIO

Quid Poeta petit a Phœbo consecrato? Quid arva pinguia Sardiniæ fertilis: haud pulchros greprecatur recens vinum effundens e cratera? haud

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 9.

Longe se alienum ab omni avaritia declarat Horatius hac Ode, cum summa votorum ejus sit, ut ab Apolline Vatum Patrono nihil aliud exposcat præter mentem sanam in corpore sano, quod ait Juvenalis unice postulandum a Diis, Sat. 10. v. 356. Vide Pers. Sat. 2. Lucian. in Icaromenippo.

1. *Dedicatum.*) Vel ab ipso Poeta consecratum Phœbo sacellum suis in ædibus intelligit; vel ab Augusto post Actiacam victoriam templum Apollini in Palatio dedicatum.

2. *De patera novum fundens liquorem.*) Tunc cum vini primitias libat & sacrificat Apollini Palatino. Hoc intelligi potest ab Horatio factum inter epulas: nam supra notavimus id observatum ab antiquis, ut in mensa aliquid vini funderetur, ac Diis libaretur.

Hinc Æneid. 1. v. 740.

Dixit, & in mensa laticum libavit honorem.

Et Æneid. 8. v. 279.

In mensam læti libant, Divosque precantur.

Vide J. Lips. antiq. lect. lib. 5. ubi morem hunc in omni convivio religiose servatum pridem asserit, tum ex Homero, tum ex allatis modo Virgilii locis, tum ex Dione Cassio: additque; *ergo ut amatores Veneri, bellatores Marti, quidni Musis & Apollini studiorum præsidi rite libemus nos eorum alumni?* Vel Poeta de Vinalibus prioribus dixit, in quibus gustabantur vina, novumque vinum libabant; nempe 9. Calend. Maii: nec enim ante censebant prisci vinum deferbuisse, nec purum aut sacris idoneum. Vide Varron. 5. de Ling. Lat. Plin. l. 18. c. 29. Festum, in voce *Calpar*; quo nomine vocabatur patera, quâ vinum novum libabant. Huic interpretationi posteriori favet quod ait Horatius, *novum, &c.*

4. *Sardiniæ.*) Hæc insula inter mare Tyrrhe-

Non æstuosæ grata Calabriæ
Armenta: non aurum, aut ebur Indicum:
Non rura, quæ Liris quietâ
Mordet aquâ taciturnus amnis.
Premant Calenâ falce, quibus dedit
Fortuna vitem: dives & aureis
Mercator exsiccet culullis
Vina Syrâ reparata merce,
Diis charus ipsis: quippe ter & quater
Anno revisens æquor Atlanticum
Impune. Me pascunt olivæ,

INTERPRETATIO

ges ferventis Calabriæ: haud aurum, vel ebur Indiarum: haud agros, quos undis lente fluenti-bus *lambit Liris silens fluvius*. *Ii quibus sors donavit Calenas vineas, eas cultro reprimant*. *Opulentus etiam negotiator vina Syriis mercibus commutata bibat poculis ex auro, ipsis numinibus gratiosus: siquidem ter et quater annis* singulis *sine infortunio lustrat mare Occiduum*. *Me nu-*

ANNOTATIONES

num & Balearicum sita, tritici feracissima, e Sardo Herculis filio dicta est Sardinia. *Segetes*, ex Varrone de re rust. lib. 1. cap. 29. Seges est quod aratum & satum est: arvum, quod aratum necdum satum.

5. *Calabria*.) Italiæ regio est inter mare Tyrrhenum & Ionium, ubi olim Brutii populi & magna Græcia: hodie pars est regni Neapolitani versus Austrum ac Siciliam porrecta.

Æstuosa.) Solis ardoribus valde expositæ & æstuantis.

6. *Armenta*.) Laudantur equi Calabri in ea regione abundantes; sicut & in Apulia, quæ proxima est Calabriæ. Vide Varronem de re rust. lib. 2. cap. 7. Ibidem & pascua erant optima, quorum mentio est Epod. 1.

Aurum aut ebur Indicum.) Ab Indo flumine dicta est Orientis ampla regio, auri & argenti metallis, gemmis quoque dives est. Ebur quoque præ cæteris habet. Hinc Virgil. *India mittit ebur*. Vide Plin. &c.

7. *Non rura quæ Liris, &c.*) Non agros peto in Campania fertiles.

Liris.) Hic fluvius aliis vocatur *Liternus*, supra Soram scaturit, ad Minturnas labitur in mare Tyrrhenum. Ejus meminit Martial. lib. 13. Epigram. 83.

8. *Taciturnus amnis*.) Leniter fluens ac tacite, non rapido cursu, aut ingenti murmure.

9. *Premant Calenâ falce, &c.*) Non aliis invideo vites optimas ac generosa vina. De Caleno supra Od. 20. v. 9.

Falce.) Cultello incurvo falcis instar.

Premant.) Scindant racemos a vite, vel ipsam vitem putando, luxuriantem coerceant. Vel, uvas e Calenis vitibus in torculari calcent ac premant. Virg. Georgic. 1. v. 157.

ruris opaci
Falce premes umbras.

10. *Dives & aureis mercator, &c.*) Per me licet, fruantur alii sua felicitate, suis opibus, suis deliciis: ego vero tenui meo sorte victuque contentus sum.

11. *Culullis*.) Fictilibus calicibus, qui culilli dicti sunt, Vestæ ac Diis libabant Vestales: inquit Alex. ab Alex. lib. 5. c. 12. significatur hic quodlibet poculi genus. A culeo, inquiunt, quod ingens est vas, seu maxima liquorum mensura, fit culeolus, & inde culullus, quod poculum fuit sat capax, quo usi Pontifices olim in sacris, & reges in conviviis. De his rursum de Art. Poet. v. 434.

12. *Vina Syrâ reparata merce*.) Vina exquisite empta per commutationem pro mercibus a Syria advectis, nardo, balsamo, unguentis, odoribus, &c. Syria Asiæ provincia, hodie, *la Sourie*, continet Palæstinam, Phœniciam, & Syriam proprie dictam; Euphrate rigatur. Cic. pro domo. *Illa opima fertilisque Syria*. Paul. Pandect. 18. tit. 1. *Non aliud olim merx, aliud pretium vocabatur: sed quisque secundum necessitatem utilibus inutilia permutabant; quando plerumque evenit, ut quod alteri superest, alteri desit. Sed quia non semper nec facile concurrebat, ut cum tu haberes quod ego desiderarem, invicem haberem ego quod tu accipere velles; electa materia est, cujus publica ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis subveniret. Ea materia forma publica percussa, &c.*

13. *Diis charus ipsis*.) Castori & Polluci, Neptuno, quorum favor est navigantibus optabilis.

14. *Æquor Atlanticum*.) Quod Africam alluit ad occasum, ita dictum ab Atlante Mauritaniæ monte. Virgil. Æneid. 4. v. 480.

Oceani finem juxta Solemque cadentem
Ultimus Æthiopum locus est: ubi maximus Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.

15. *Impune*.) Ironice dictum volunt quidam in mercatorem fraudibus & avaritiæ obnoxium, qui tamen mare quodlibet anno toto quæstui inhians percurrat, citra ullum naufragii periculum, Diis ad ejus crimina conniventibus, certe nequaquam vindicantibus. Interim vero ille merces ab Oriente advectas in Occidente commutat, Syris ungue-

Me cichorea, levesque malvæ.
Frui paratis & valido mihi,
Latoe, dones: & precor, integra
Cum mente, nec turpem senectam
Degere, nec citharâ carentem.

INTERPRETATIO

triunt olivæ, me cichorea, et malvæ tenues. O Latonæ fili, da mihi valere, et potiri acquisitis; nec non cum sana mente senectutem ducere haud fœdam, quæso, et lyrâ non destitutam.

ANNOTATIONES

tis vina comparat generosa, lætus *bibit, ac fruitur Diis iratis*, non secus ac Marius apud Juven. Sat. 1. v. 49. Atat cum iste mihi locus objicitur, *Cynthius aurem vellit, & admonet* parum solerter ac naviter illum a me haud ita pridem explanatum, imo vim & lucem diminutam eximiæ alioqui Satyrici sententiæ. Fatebor quod res est. Ego candidi semper ingenii mei tum læva dormitavit. Enimvero illic Juvenalis non modo significare vult Marium impune ferre sua furta, & rapinis frui, ut ibidem annotaram, sed & de exilio suo lætari, in quo a curis Reip. expeditus genio liberius indulget, *ab octava hora* suaviter *bibit*, otiose epulatur, atque adeo ex infensis Diis capit emolumentum, ex ira numinum sibi quasi delicias facit. Vide Epist. ad Pis. v. 445. ibique Annot.

Me pascunt olivæ, &c.) Ego vero me feliciorem illis hominibus existimem, modico & parabili cibo victitantem, si modo largiantur Dii bonam valetudinem, fortunæ tenuis usum tranquillum, ac poeseos oblectamenta.

Oliva.) Plin. lib. 15. c. 3. *Oliva in Ægypto carnosissima olei tamen habent exiguum; in Syria parva nec cappari majores, carne commendantur. Quam ob causam Italicis transmarina præferantur in cibis, cum oleo vincantur: & in ipsa Italia cæteris Picena & Sidicina. Sale illa primum condiuntur, & ut reliqua, amurcâ, (muriâ) sapave. nec non aliqua oleo suo .... herbarumque viridium sapore condiuntur;* præcipue fœniculi, in Narbonensi Gallia, inquit Dalecamp.

16. *Cichorea.*) κιχώρια, κιχόρια, & κιχόρεια, pluralis nempe numeri, quæ agrestes herbæ sicut & *malva*, inter cibos & edulia veterum, pariter & *oliva*, recensentur a Jul. Polluce lib. 6. cap. 9. Vide Casaubon. in c. 31. lib. 3. Athen. ubi Alexidis versum ita corrigit; τῶν γῶν κιχορίων τε ἐμπλέως ἂν ... Porro qua ratione coqui veteres olera ista pararent & condirent, edisserit Galenus ex Erasistrato lib. de sectione venæ ad Erasistrateos. Id. Casaub. Ibid. Latinis vocatur ambubeja, intybus, & intybum. Non. Marcel. ex Lucil. Sat. lib. 5. Virg. Georg. 4. v. 120.

Quoque modo potis gauderent intyba rivis.

Pomponius in Placenta. *Rustici edunt libenter atros intybos.*

Levesque malvæ.) Quæ ventrem levant gravem atque emolliunt. Apud Athen. lib. 2. cap. 18. Diphilus tradit, malvam esse boni succi; arteriam lenire, acres in corporis superficie succos educere, renum & vesicæ irritationibus prodesse, excerni facile, mediocriter alere, hortensique silvestrem esse meliorem. Ibidem Hermippus Callimach. *malvam utilissimam* appellat. Quo autem modo in cibum paretur, docet Dioscor. lib. 2. cap. 144. Tzetzes ad hunc Hesiodi versum 41.

οὐδ᾽ ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ᾽ ὄνειαρ. neque norunt quam magnum sit bonum in malva & asphodelo.

17. *Frui paratis.*) Ecclesiastæ cap. 5. *cui dedit Deus divitias atque substantiam, potestatemque ei tribuit ut comedat ex eis, & fruatur parte sua, & lætetur de labore suo; hoc est donum Dei.*

18. *Latoe.*) Apollo filius Latonæ, inde Latous & Latonius dictus, sicut & Diana ejus soror, & eodem cum eo partu edita.

Et precor.) Non absurde Theod. Marcilius quovis pignore certet, falsse a manu Horatii; *adprecor integra cum mente:* sicut lib. 4. Ode ultima: *rite Deos prius apprecati.* Sacerdos nimirum precator, adprecatur populus, id est, verba precantis Sacerdotis iterat; quod, *favere linguis*, dicebatur. Ita ille.

19. *Nec turpem senectam.*) Non corporis infirmitatibus aut animi gravem & molestam; non languidam, inertem, imbecillam: non delirantem, non querulam, morosam, anxiam, sed vegetam, honoratam, jocundam. Cicero de Senect. ex Cæcilio; *hoc in senecta miserrimum, sentire eâ ætate esse se odiosum alteri.* Plin. lib. 7. c. 50. *In senectute*, inquit, *hebescunt sensus, membra torpent, præmoritur visus: auditus, incessus, dentes etiam ac ciborum instrumenta.* Vide & cap. 48. ejusdem libri, ubi mentio de Gorgia Leontino, qui centum & septem complevit annos: interrogatus autem qua ratione tamdiu fuisset robusto corpore, sensibus integris, memoria firma, ingenio vegeto, prospera denique valetudine, respondit: *οὐδὲν πώποτε ἡδονῆς ἕνεκα πράξας, nihil unquam voluptatis causa faciens.* Is Empedoclis fuerat discipulus: præceptor autem Periclis, Isocratis, aliorumque. Cic. de Senect. & alibi. Philostrat. Plato, &c.

20. *Nec citharâ carentem.*) Poeseos facultate, quæ solet in senibus senescere: vel suavitate musicæ & cantus, qua Solon narratur senectutis mala temperasse ac levasse: & *Socrates* ætate provectus citharæ operam dedisse. Sic & Achilles apud Homer. Iliad. 9.

ODE XXXII.

Ad Lyram suam, quam commendat.

Poscimus, si quid vacui sub umbra
Lusimus tecum, quod & hunc in annum
Vivat & plures: age, dic Latinum,
Barbite, carmen:
Lesbio primum modulate civi:
Qui ferox bello, tamen inter arma,
Sive jactatam religarat udo
Litore navim,

INTERPRETATIO

Deposcimus, si quidpiam privatim otiosi tecum cecinimus, quod vigeat et hunc in annum, et in alios multos; heus recita poema Latinum, o testudo, quæ Lesbio primum civi modulos dedisti: qui militiâ licet efferatus, tamen seu in bello, seu navem agitatam in humida ripa alliga-

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 1.

1. *Poscimus, si quid, &c.*) Seam ipse lyram compellat: quod Poetis familiare est. Sic Virg. Eclog. 8.

Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.

Sic & Pind. Olymp. Od. 2. ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι, & Pyth. Od. 1. χρύσεα φόρμιγξ Ἀπόλλωνος. Sic etiam regius Psaltes Psal. 107. *exsurge Psalterium & cithara.*

Poscimus.) Placet sane quorundam lectio, *poscimur.* Hoc sensu: a Mæcenate poscimur, si quid dignum memoria *sub umbra*, in secessu & inter privatos parietes scripsimus, id in lucem edamus & in publicum: utque palam omnibus fiant nostri versus solis prius amicis dumtaxat auditi.

Vacui.) Curis soluti.

2. *Lusimus.*) Animi relaxandi causâ lyram pulsantes, & Lyricos versus conscribentes. Vel potius ex more Poetarum, carmina sua, studio quamvis & arte elaborata, lusus vocat.

Tecum.) Modo voce tantum, modo fidibus & voce simul canebant veteres: modo alternatim ac vicissim fidibus ac voce. Ammian. Marcell. lib. 15. *Bardi* (Gallorum vates) *fortia virorum illustrium facta heroicis composita versibus cum dulcibus lyræ modulis cantitarunt.*
Tibull. lib. 3. Eleg. 4.

Hanc primum veniens plectro modulatus eburno
Felices cantus ore sonante dedit.
Sed postquam digiti fuerant cum voce locuti,
Edidit hæc tristi dulcia verba modo.

Quod & hunc in annum vivat & plures.) Non *metuentia scombros carmina, nec thus; sed digna cedro*, idest: immortali hominum memoriâ. Pers. Sat. 1. v. 43.

3. *Dic Latinum, barbite, carmen.*) Latini carminis Lyrici auctor ac princeps Horatius, sicut Alcæus Græci.

4. *Barbite.*) Βάρβιτος musicum instrumentum pluribus intentum chordis; unde Theocrit. πολύχορδον. Supra Od. 1. *Lesboum barbiton.*

5. *Lesbio primum modulate civi.*) Celebrate in primis ab Alcæo, duce poetaque eximio, Mitylenis oriundo, in Lesbo insula, de qua ante.

Modulate.) In modulis obsecute, id est, qui modulatus es, modulos reddidisti, ad Alcæi arbitrium. Alii passivam hic significationem notant; sicut in Arte Poet. v. 263. *Immodulata poemata.* Quod autem ait Horatius, *primum*, videtur Alcæum facere barbiti inventorem, quod quidem Anacreonti ipso posteriori tribuitur apud Athen. lib. 4. cap. 23. Verum ibid. cap. 25. Euphorion ait, barbiti meminisse tum Sapphonem tum Anacreontem, novumque non esse instrumentum. Dicendum igitur antiquius videri ipso Alcæo, sed ab eo modulis novis auctum ac perfectum dumtaxat, vel, quod primus Odas Alcaicas barbiti fidibus cecinerit, hinc ejus inventionem ipsi adscribi. Ex Lylio Gyraldo, Attilio Donatiano, & aliis, in Musicis & in arte modulandorum carminum peritissimus Alcæus: & Athen. lib. 14. cap. 5. *Alcæus poeta, si quis alius, Musices erat scientissimus.* Floruit ante Christum annis sexcentis.

6. *Qui ferox bello, tamen inter arma, &c.*) Qui sive in castris, seu a bello & navigatione quiesceret, citharæ studium & oblectationem non omittebat. Athen. lib. 5. Alcæus dicitur fortissimus ac belliger poeta. Et lib. 14. cit. pugnacem strenuitatem anteposuisse poeticæ, plus æquo bellicosum: ibidemque refertur ejus carmen, quo suas ædes omni genere armorum splendidas & ornatas ostentat & gloriatur; illaque fuse describit. Cic. Tuscul. 4. c. 71. *fortis vir*, inquit, *Alcæus in sua Republica cognitus.* Pittacum enim e tyrannum Mitylenis expulit, aliosque armis persecutus est; Athenienses quoque & Tyrrhenos bello fatigavit. Strabo, Laert. Suidas. Quint. lib. 10. cap. 1. sic scribit: *Alcæus in parte ope-*

Liberum, & Musas, Veneremque, & illi
Semper hærentem puerum canebat;
Et Lycum nigris oculis nigroque
Crine decorum.
O decus Phœbi, & dapibus supremi
Grata testudo Jovis, o laborum
Dulce lenimen, mihi cunque salve
Rite vocanti.

INTERPRETATIO

verat, cantabat Bacchum, atque Musas, et Venerem, puerumque semper eam comitantem, nec non Lycum oculis et capillis nigris conspicuum.

O lyra Apollinis ornamentum, summique Jovis epulo jucunda, ave, o ærumnarum levamen suave mihi quandocunque bene advocanti.

ANNOTATIONES

tis aureo plectro merito donatur, quia tyrannos insectatur: multum etiam moribus confert: in eloquendo quoque brevis, & magnificus, & diligens Homero similie, sed & in lusus & in amores descendit, majoribus tamen aptior. Dionys. Halicarn. *Alcæi,* inquit, *ingentem considera spiritum, & brevitatem & suavitatem cum vehementia: præterea figuratam orationem cum perspicuitate ... ante omnia vero politicorum negotiorum affectus.* lib. de structura orationis. Vide & l. 2. Od. 13.

9. *Liberum.*) Apud Athen. l. 1. c. 19. Alcæus Mitylenæus ita canit: *Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ &c. riga pulmones vino.* & alibi: *μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρεον ἀμπέλω. nullam aliam plantaveris arborem prius vite.* Quod imitatus Horatius Od. 18. supra. Ejusdem sententiæ carmina perleges apud eundem Athen. variis locis, quibus Alcæus ad bibendum largus invitat, quod *vinum inducat dolorum oblivionem, quod sit remedium mœroris præstantissimum, a Jove ac Semelæ filio hominibus datum, &c.*

Veneremque, &c.) Amatoria namque scripsit etiam carmina. *Sed & in lusus & in amores descendit Alcæus.* Quintil. paullo ante citatus. Apud Arist. Rhet. 1. Alcæus ita loquitur: *Θέλω τι τ' εἰπῆν, ἀλλά με κωλύει αἰδώς. volo tibi aliquid dicere, sed me prohibet pudor.* Cui respondet Sappho: Si res honestas ac bonas animo ac desiderio concepisses, nec trepidaret lingua, nec pudor oculos occupasset. Vide Athen. lib. 13. c. 8. ubi de *Alcæo Sapphûs amorem citharâ canente.*

10. *Semper hærentem illi puerum.*) Veneri filium Cupidinem appingi semper, & comitem addi solitum, notavimus ante, ad Od. 30. v. 5.

11. *Lycum.*) Dilectum Alcæo puerum. Cic. Tuscul. 4. cit. *quæ nunc juvenum amore scripsit Alcæus?* & de Nat. Deor. lib. 1. n. 80. *nobis, qui, concedentibus Philosophis antiquis, adolescentulis delectamur, etiam vitia sæpe jucunda sunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At est corporis macula nævus: illi tamen hoc lumen videbatur.*

Nigris oculis nigroque crine decorum.) Sic ad Pisones v. 37.

Spectandum nigris oculis, nigroque capillo.

Ita nimirum formosi pridem commendabantur. Pindar. Init. Pyth. nigrum Musis capillitium cum laude assignat; *ἰοπλοκάμων.* Apud eumdem alibi, pariter & Homer. Iliad. pulchra ea celebratur, quæ *ἑλικῶπις*; quod etiam epithetum Veneri tribuitur.

13. *O decus Phœbi.*) Citharam enim ipse dicitur invenisse; lyram vero sibi concessam a Mercurio velut propriam usurpasse. Quod fusius supra monui Od. 10.

Dapibus supremi grata testudo Jovis.) Jovis epulum summa lætitia, adeoque non sine Musicæ ac citharæ jucunditate celebrabatur. Athen. lib. 14. cap. 6. ex Homero ait: *citharam epularum sociam a Diis factam:* quoniam utilis convivantibus ars Musica, tum quod temulentorum petulantiam mitiget & cohibeat: tum quod tristitiam discutiat, liberalemque pariat lætitiam. Quapropter Homerus in prima Iliade, post ambitiosam illam de Achille contentionem, fingit Musicâ Deos recreari, Apolline citharam pulsante, Musis autem dulci voce accinentibus, & paullo post subjungit; priscos statuisse Deorum hymnos in conviviis cantari, ut reverentiâ numinum graviores fierent epulantium mores, &c.

15. *Dulce lenimen.*) Athen. mox cit. Ibid. *fortissimi quidem Lacedæmonii cum tibia sub signis sunt: Cretenses cum lyra, cum fistulis & tibiis Lydi, ut scribit Herodotus: Ex barbaris autem multi legatos ad hostes cum tibiis & cithara mittunt, ut eorum infestas mentes emolliant. Theopompus lib. 46. hist. tradit Getarum legatos citharas pulsantes advenire.* Hæc ille. Constat certe musicis modulis ac citharæ cantu leniri anxietates animi, ac discuti mœstitiam: patet ex sacris etiam codicibus, lib. 1. Reg. cap. 16. ubi Saul malo vexatus spiritu, citharam pulsante Davide, recreatur ac levius habet. Horatius Ode præcedenti senectam exoptat citharæ oblectamento non carentem.

Cunque.) Expletiva solum & inanis videtur quibusdam ista vox: sed non vacat ornatu, eamque non raro adhibere amavit noster Poeta nusquam vanus. Sic Terent. *adesdum,* pro *ades.* Sic *τοί,* neque Græcis nec aliis hactenus *παρέλκον* existimatum est.

Salve.) Videtur hic significare, saluti sis, fave, lenimen & auxilium præsta.

ODE XXXIII.

Album Tibullum consolatur, quod a Glycera non redametur.

Albi, ne doleas plus nimio, memor
Immitis Glyceræ; neu miserabiles
Decantes elegos, cur tibi junior
Læsâ præniteat fide.
Insignem tenui fronte Lycorida
Cyri torret amor: Cyrus in asperam
Declinat Pholoen. Sed prius Appulis
Jungentur capreæ lupis,
Quam turpi Pholoe peccet adultero.
Sic visum Veneri; cui placet impares

INTERPRETATIO

Tibulle, ne plus quam decet mœreas, revolvens animo crudelem Glyceram: neve lugubres elegias recites, quod fracta fide, præ te fulgeat adolescentior. Ecce *amor Cyri adurit Lycoridem fronte exili decoram: Cyrus* autem *fertur erga Pholoen immitem. At capreæ lupis Apulæ antea sociabuntur, quam Pholoe amatori fœdo* morem gerens *delinquat. Ita placitum Veneri, quæ gau-*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 6.

1. *Albi.*) Hic ille est, cujus Elegiæ manibus omnium tanta cum voluptate feruntur, *tersus ac elegans Tibullus*, ut ait Quintil. lib. 10. c. 1.

Plus nimio.) Ad Attic. lib. 10. Epist. 8. *se nimio plus diligo:* inquit Ciceroni Antonius.

2. *Immitis Glyceræ.*) Ejus enim ipse noverat ingenium intractabile, & in ejus protervium impegerat haud secus ac Albius Tibullus. Vide infra lib. 3 Od. 19. v. ult. Sunt qui fictum *Glyceræ* nomen hic poni velint, pro Delia vel Nemesi, quas Tibullus adamavit; nominare vero noluerit Horatius, seu ob verecundiam, seu metu legis Juliæ: de qua dixi, ad Juvenalis Sat. 1. v. 22. & Sat. 2. v. 37.

Miserabiles elegos.) Rebus mœstis aptum carminis genus: ab ἔλεος *miseratione*, vel ἔ, ἔ, dolentis particula factum nomen. Ad Pisones, v. 75.

Versibus impariter junctis querimonia primum, &c.

4. *Læsâ præniteat fide.*) Pulcrior videatur, in amore præferatur junior amasius, non habita ratione fidei, quam tibi dedit Glycera. Vide Tibul. passim. Ita vero scribit lib. 3. Eleg. ult.

Nulla fides inerit: perjuria ridet amantum
Jupiter.
quamvis perfida, cara tamen, &c.

5. *Insignem tenui fronte Lycorida, &c.*) Affert exempla aliorum infeliciter amantium, quibus eum consoletur. Lycoris amorem suum defert Cyro: hic vero illam spernit, & aliam amore prosequitur, a qua redamari nulla spes est.

Tenui fronte.) Sunt qui interpretentur tenuem & pellucidam cutem in fronte. Alii angustam & parvam frontem in pulcritudine commendari asserunt; uno tamen refragante Scaligero, qui hunc Horatii locum vellicat suo more. Noster lib. 1. Epist. 7.

reddes
Forte latus nigros angustâ fronte capillos.

7. *Sed prius Appulis, &c.*) ἀδύνατον. Sic Virgil. Eclog. 1.

Ante leves ergo pascentur in æthere cervi, &c.

Et Eclog. 8.

Jungentur jam gryphes equis, &c.

Appulis.) Synecd. pro quibuslibet aliis. De Apulia Italiæ regione jam ante non semel.

9. *Quam turpi Pholoe peccet adultero.*) Id est, numquam Pholoe redamabit Cyrum, a quo perdite amatur: ejus nullis flectetur officiis.

Turpi.) An quod sine ratione Lycoridis amari dignæ oblatos amores contemnat Cyrus? An quod Pholoæ nequaquam Cyrus placeat, nec amabilis sed turpis videatur, quamvis Lycoris formosum existimet? An quod fidem alteri dederit Pholoe, quam violare nefas putet?

10. *Cui placet impares, &c.*) Delectatur Venus sibique ludum parat, faciendo ut quis depereat omnino disparem ætate, natura, moribus, conditione: neque adeo frui possit unquam cupitis. Euripides, *stulta*, inquit, *mortalibus propositis Venus.* τὰ μῶρα πάντα Ἀφροδίτη βροτοῖς.

Formas, atque animos sub juga ahenea
Sævo mittere cum joco.
Ipsum me melior cum peteret Venus,
Gratâ detinuit compede Myrtale
Libertina, fretis acrior Adriæ
Curvantis Calabros sinus.

INTERPRETATIO

det dissimiles formas ac mores subjicere jugo ineluctabili, non sine gravi ludibrio. Memet, cum requireret amasia præstabilior, jucundis vinculis innexuit Myrtale libertina, asperior Adriatico mari Calabriæ sinus inflectente.

ANNOTATIONES

11. *Sub juga ahenea sævo mittere, &c.*) Duro & insuperabili amoris nexu devincire, atque addicere alterum alteri nequaquam redamanti.

Ahenea.) Sic alibi noster, nempe Epist. 1.

Hic murus aheneus esto.

12. *Sævo mittere cum joco.*) Interpretentur licet quidam Cupidinem Veneris perpetuum comitem, quæ mater sæva Cupidinum, &c. at cum aliis malim intelligere; sicut fortunæ, quando res humanas disturbat ac vertit, sic Veneri ludum esse, quoties, ut dixi, quis amore uritur ac langoet infelici, suumque nunquam finem assecuturo. Infra lib. 3. Od. 27. *perfidum ridens Venus, &c.*

13. *Ipsum me, &c.*) Sui dat ipsius exemplum ut magis persuadeat.

Melior Venus.) Puella, amica, vel pulchrior, vel nobilior, vel facilior, quæ me ipsa expetebat amatorem?

Virgil. Eclog. 3.

Parta meæ Veneri sunt munera.

14. *Grata detinuit compede, &c.*) Ita suam amant servitutem Veneris & Cupidinis mancipia, licet duram ac molestam.

15. *Libertina.*) Iis nata qui servierant, & in libertatem asserti fuerant.

Fretis acrior Adria.) Maris fluctibus instabilior, vehementior, ac perfida magis.

Adria.) Sinus ille est amplissimus Mediterranei maris, inter Italiam hinc, & Illyricum atque Græciam inde protensus. Hodie *Golfe de Venise.*

16. *Curvantis Calabros sinus.*) Fluctuum impetu atque æstu ripas diruentis, in terras se insinuantis, sinusque efficientis. Calabriam veterem notat, quæ erat velut peninsula inter mare Adriaticum & sinum Tarentinum, ubi nunc terra Hydruntina, urbes vero præcipuæ Tarentum, Brundusium, Hydrontum, Gallipolis, &c. Sinus autem ac portus multiplex, inter quos Tarentinus famâ super æthera notus, Ionii maris undas amplo ac sinuoso influxu recipit affusas.

ODE XXXIV.

Arguit seipsum quod Epicureos secutus cultum Deorum neglexerit.

Parcus Deorum cultor & infrequens,
Insanientis dum sapientiæ

INTERPRETATIO

Numinum rarus et remissus venerator fui quidem; *cum vesana philosophia erudi-*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 9.

1. *Parcus Deorum.*) Quoniam de religione & cultu numinum agit, hinc *περὶ Θεῶν, ὡς περὶ Θεῶν* locuturus, undique congerit & cumulat quicquid gravitatis esse potest in verbis, in figuris, in sententiis. Eas passim attende, lector, & consectare.

2. *Insanientis sapientiæ.*) ἔξωφρον. Sic in Ajace Sophocles τ'ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα. S. Greg. Nazianz. ἄσοφος σοφία. Tull. Philipp. 1. *insepultam sepulturam.* S. Aug. de Civit. Dei lib. 17. c. 15. *insipienter sapere.*

Consultus erro; nunc retrorsum
Vela dare, atque iterare cursus
Cogor relictos. Namque Diespiter
Igni corusco nubila dividens,
Plerumque per purum tonantes
Egit equos volucremque currum:
Quo bruta tellus, & vaga flumina,

INTERPRETATIO

tus aberro; jam vero contra velificari adigor et dimissam viam relegere. Enimvero Jupiter fulguribus nubes findens per sudum intonantes equos ac velocem currum frequenter impulit: quo terra gravis, errantesque fluvii, quo Styx

ANNOTATIONES

3. *Erro.*) Ex Epicuri disciplina, omnes spernens religiones in gravissimum errorem impegi. Cic. 1. de Nat. Deor. num. 122. *Epicurus ex animis hominum extraxit radicitus religionem, cum Diis immortalibus & opem & gratiam sustulit .... Tollit id quod maxime proprium est optimæ præstantissimæque naturæ. Quid enim melius, aut quid præstantius bonitate & beneficentia? qua cum carere Deum vultis .... neminem ab eo amari, neminem diligi vultis .... Quanto Stoici melius, qui a vobis reprehenduntur?* Et n. 124. *At etiam Epicuri liber est de sanctitate. Ludimur ab homine non tam faceto quam ad scribendi licentiam libero. Quæ enim sanctitas, si Dii humana non curant?* &c.

Nunc retrorsum vela dare.) Metaph. a nautis, qui a recto se aberrasse cursu intelligentes, in contrarium jam convertuntur.

4. *Iterare cursus cogor relictos,* &c.) Fateri cogor nunc a Diis orbem regi, resque humanas ab iis curari: adeoque Stoicam disciplinam amplexus, Epicuri dogmata erroresque abjicio. Namque video non solum coactis & collisis nubibus fulgura & tonitrua fieri, sed puro etiam cælo; quod cum præter naturam sit, divinum esse oportet: hinc ergo sapientior effectus Jovis potentiam, nomen, iramque vereri disco. Vide Cic. 2. de Divinit. num. 43. & 44. Lucret. lib. 6. paullo post initium, &c.

5. *Diespiter.*) Jupiter, diei pater dictus. Varro 4. de Ling. Lat. A. Gell. lib. 5. cap. 12. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 15. *Jovem lucis auctorem accipiamus: unde & Lucetium Salii in carminibus canunt: & Cretenses Δία τὴν ἡμέραν vocant: ipsique Romani Diespitrem appellant, ut diei patrem.*

6. *Igni corusco nubila dividens.*) Cic. de Divin. cit. lib. 2. *Nonne perspicuum est, ex prima hominum admiratione, quod tonitrua jactusque fulminum extimuissent, credidisse ea efficere rerum omnium præpotentem Jovem ...... Placet Stoicis eos anhelitus terræ qui frigidi sunt, cum fluere cœperint, ventos esse: cum autem se in nubem induerint, ejusque tenuissimam quamque partem cœperint dividere atque disrumpere; idque crebrius facere & vehementius, tum fulgura & tonitrua existere: si autem nubium conflictu ardor expressus se emiserit, id esse fulmen,* &c.

7. *Per purum.*) Sic opinati veteres ea tonitrua quæ sereno aere fierent, esse portentosa, & tristia minari hominibus, taliaque in libro Augurum notabantur velut ominosa, & a Jove aliquid monstrante immissa. Quare hic ab Horatio afferentur ut certum divinitatis argumentum. Homer. Odiss. υ ex eo quod stellis micante cælo, tonitru factum erat, monstri quidpiam alicui a Jove ostendi, conjicitur & infertur.

Ζεῦ μεγάλ' ἐβρόντησας ἀπ' οὐρανοῦ ἀστερόεντος,
Οὐδέ ποθι νέφος ἐστί. τέρας νύ τεῳ τόδε φαίνεις.
Jupiter graviter e cælo tonuisti stellato,
Neque usquam nubes est: ostentum hoc certe alicui præbes.

Virgil. Georg. 1.

Non alias cælo ceciderunt plura sereno
Fulgura.

Cic. de Divin. n. 18.

Aut cum terribili perculsus fulmine civis
Luce serenanti vitalia lumina liquit.

Plin. lib. 2. cap. 51. *M. Herennius Decurio sereno die fulmine ictus est.* Sueton. Tit. cap. 10. *Sabinos petit aliquanto tristior, quod sacrificanti hostia aufugerat; quodque tempestate serena tonuerat.* Vide & Alex. ab Alex. lib. 5. c. 13. & Turneb. lib. 9. cap. 9. & 13.

Tonantes egit equos, &c.) Secundum vulgi opinionem, fulmen erat ac tonitru, Jove currum cum impetu per aerem agente. Supra Od. 12. in fine. hinc Græcis dictus *καταιβάτης descensor*; & Latinis Elicius; quod putaretur curru suo invectus in nubes descendere, unde gravi sonitu fulgura & tonitrua eliceret, ac fulmen jacularetur.

9. *Quo bruta tellus,* &c.) Fulminante Jove, summa & infima commoventur. Servius in v. 102. Æneid. *& tremefacta solo tellus,* &c. ita scribit: loquente Jove stupor elementorum ostenditur. Nam quod in motu est, quiescit: & contra terra movetur, quæ est immobilis; ibidemque locum hunc Horatii affert. Cæl. Rhodig. lib. 3. cap. 29. ait fulmine mox petendos prius hebetari. Patet igitur *bruta tellus* explicari, hebes, immobilis, sine sensu, stupens, iners.

Quo Styx, & invisi horrida Tænari
Sedes, Atlanteusque finis
Concutitur. Valet ima summis
Mutare, & insignem attenuat Deus,
Obscura promens. Hinc apicem rapax
Fortuna cum stridore acuto
Sustulit: hic posuisse gaudet.

INTERPRETATIO

atque odiosi Tænari aspera domicilia, terminusque Atlantis quassantur. Potest numen infima supremis commutare: excellentem etiam deprimit, attollitque humilia. Inde rapida sors culmen aufert, cum strepitu resonante; hic vero *deposuisse delectatur.*

ANNOTATIONES

10. *Styx, & invisi horrida Tænari sedes.*) Ipsi quoque Inferi tonante Jove obstupescunt. *Styx*, palus, aut flumen Inferorum. *Tænarus*, Laconiæ promontorium, ubi per specum & hiatum ingentem descensus est ad Inferos, si Poetis fides.

11. *Atlanteusque finis.*) Limites Occidentis ad mare Atlanticum, Atlantemque montem. Vide supra Ode 31. v. 14. ibique Annot.

12. *Valet ima summis mutare.*) Stoicum plane agit. Apud Laert. l. 1. Chilon interrogatus, quid ageret Jupiter; respondit: *deprimit excelsa; attollit abjecta*. Senec. Thyest. Act. 3. Chor.

Ima permutat brevis hora summis.

13. *Insignem attenuat Deus.*) Ex Hesiod. Op. init. per Jovem mortales sunt obscuri, clarique, nobiles & ignobiles; alius extollitur, alius deprimitur elatos: præclarus minuitur, obscurus augetur, superbus desiccatur, &c.

Βριάει, βριάοντα χαλέπτει.
ἀρίζηλον μινύθει, ἄδηλον ἀέξει, &c.

14. *Obscura promens.*) Eos qui latebant ignoti & abjecti, erigens, provehens, jamque nitescere ac fulgere imperans. Psalm. 75. *hunc humiliat, & hunc exaltat*. Senec. cit. Thyest.

Omne sub regno graviorem regnum;
Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies vidit fugiens jacentem.
. . . .
Res Deus nostras celeri citatas
Turbine versat.

Hinc apicem rapax fortuna, &c.) Opes, dignitates, diadema, summum Imperium ab isto aufert, & alteri tradit.

Apicem.) Proprie est insigne Sacerdotum apex, ex Festo. Valer. Maxim. *Sulpitio inter sacrificandum apex a capite prolapsus eidem sacerdotium abstulit*. Ovid.

Ludit in humanis divina potentia rebus:
Et subito casu, quæ valuere, ruunt.

Vide Juvenal. Sat. 6. v. 604. & seq. Item Sat. 10. v. 56. & seq.

15. *Cum stridore acuto.*) Volubilis fortunæ rotam, ejusque rapidæ conversionis stridorem notat. Et quidem non sine gravi mortalium concussione, perturbatione, querimonia, fiunt illæ mutationes, quibus Imperia ab his ad illos transferuntur.

AD FORTUNAM

ODE XXXV.

Ut servet Cæsarem in Britannos profecturum.

O Diva, gratum quæ regis Antium,
Præsens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel superbos
Vertere funeribus triumphos:
Te pauper ambit sollicitâ prece
Ruris colonus: te dominam æquoris,

INTERPRETATIO

O Dea, quæ charo dominaris Antio, parata hominem morti obnoxium aut ex infimo loco erigere, aut arrogantes victorias mutare in clades: tibi votis anxiis supplicat inops agricola. Te maris potentem orat quisquis mare

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 9.

O Diva.) Fortuna, quam nos imprudantes facimus Deam, tametsi nullum numen habet; ut ait Juvenalis in fine Sat. 10. & Sat. 14. v. 315. huic tamen omnia stulti assignant; atque, ut ait Plin. lib. 2. cap. 7. *Toto mundo, locis omnibus, omnibusque horis, omnium vocibus, Fortuna sola invocatur; una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, & cum conviciis colitur: volubilis, & a plerisque cæca etiam existimata, inconstans, varia, indignorum fautrix. Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortalium, sola utramque paginam facit. Adeoque obnoxiæ sumus Sortis, ut Sors ipsa pro Deo sit, quâ Deus probatur incertus.*

Gratum quæ regis Antium.) Equestri Fortunæ templum erat Antii, valde quidem famosum, tum ob multa principum virorum dona, quibus erat exornatum; tum præcipue ob Antianas Sortes, de quibus Sueton. Caligul. cap. 57. *monuerunt & Sortes Antianæ, ut a Cassio caveret.* Macrob. lib. 1. cap. 23. *Vidimus apud Antium promoveri simulacra Fortunarum ad danda responsa, &c.* Alii *gratum* dici volunt, ob amœnum adeo recessum, ut eo cogitaris Nero sedem traosferre Imperii. Vide Strab. lib. 5. Cic. ad Attic. lib. 4. Epist. 8. scribit: Antio *nihil quietius, nihil alsius, nihil amœnius.*

Antium.) Urbs fuit Latii maritima, Volscorum caput, Neronis patria, classe potens: nam cum interdictum mari esset Antiati populo sæpius rebelli, *naves Antiatium partim in navalia Romæ subductæ, partim incensæ, rostrisque earum suggestum in foro extructum adornari placuit: Rostraque id templum appellatum.* Tit. Liv. lib. 8. cap. 14. In tutela Fortunæ erat, quæ ibi religiosa colebatur. Quo pertinere non abs re videatur quod narrat Tit. Livius lib. 6. cap. 9. *Animus Camilli rei majori, Antio imminebat... sed quia nisi magno apparatu, tormentis, machinisque, tam valida urbs capi non poterat: relicto ad exercitum collega, Romam est profectus ut Senatum ad excidendum Antium hortaretur. Inter sermonem ejus (credo rem Antiatem diuturniorem manere, Diis cordi fuisse) legati ab Nepete ac Sutrio auxilium adversus Etruscos petentes veniunt: brevem occasionem esse ferendi auxilii memorantes. Eo vim Camilli ab Antio Fortuna avertit, &c.*

2. *Præsens vel imo tollere de gradu, &c.*) Potens & parata derepente ac subito *ima summis mutare, insignem attenuare, obscura premere, apicem inde rapere non sine strepitu ac stridore acuto, atque illic ad arbitrium ponere:* ut est in Ode superiori, quem locum cum isto confer, studiose lector. Vide & Macrob. lib. 5. cap. 16. ubi sic habet: *Fortunam Homerus nescire maluit, & soli decreto quam μοῖραν vocant, omnia regenda committit: adeo ut hoc vocabulum τύχη, in nulla parte Homerici voluminis nominetur. Contra Virgilius non solum novit & meminit; sed omnipotentiam quoque eidem tribuit: quam & Philosophi, qui eam nominant, nihil sua vi posse, sed decreti sive providentiæ ministram esse voluerunt.*

5. *Te pauper ambit, &c.*) Quisque tuam opem invocat: tuum ambit favorem agricola, nauta, mercator, miles, &c. Vide Pindar. Olymp. Od. 12. ubi, σώτειρα Τύχα, τὶν γὰρ ἐν πόντῳ κυβερνῶνται θοαὶ νᾶες, ἐν χέρσῳ τε λαιψηροὶ πόλεμοι, κἀγοραὶ βουλαφόροι. *O servatrix Fortuna, a te in mari gubernantur celeres naves, in terra vero rapida bella, & conciones consilium ferentes.*

Quicumque Bithynâ lacessit
Carpathium pelagus carinâ.
Te Dacus asper, te profugi Scythæ,
Urbesque gentesque; & Latium ferox,
Regumque matres barbarorum, &
Purpurei metuunt tyranni.
Injurioso ne pede proruas
Stantem columnam: neu populus frequens
Ad arma cessantes, ad arma
Concitet, Imperiumque frangat.
Te semper anteit sæva necessitas,
Clavos trabales & cuneos manu
Gestans ahenâ: nec severus

INTERPRETATIO

Carpathium fatigat navi Bithynâ. Te ferox Dacus, te errantes Scythæ, civitates etiam, et nationes: nec non Latium bellicosum, et matres regum barbarorum, atque tyranni purpurati venerantur. Ne pede noxio subvertas columnam sub-sistentem; neve plebs aggregata ad arma quietos, ad arma provocet, ac Imperium labefaciat. Te nunquam non præcedit dura necessitas æneâ manu ferens clavos prægrandes, et cuneos: adest.

ANNOTATIONES

7. *Bithynâ.*) Metonym. pro qualibet alia navi. Seu quod Bithyni rei nauticæ peritissimi, ναυτιλώτατοι, apud Eusth. in Dionys. seu quod frequens erat negotiatio ad eam Asiæ minoris regionem Euxino mari circumfusam, Propontidi vicinam, Thraciæ adversam, &c. Similiter pro quolibet mari ponitur *Carpathium* dictum ab Insula Carpatho, Cretam inter & Rhodum, hodie *Scarpanto*.

9. *Te Dacus asper, &c.*) Te nationes omnes, o Fortuna, colunt. *Daci*, gens bellicosa, ad Istrum seu Danubium fluvium, Transilvaniâ, Moldaviâ, Valacchiâ hodie continentur.

Profugi Scythæ.) In plaustris vagantes, nullam habentes sedem fixam & stabilem. Justin. lib. 48. de illis: *ne spes quidem prædæ foret ex hoste vago, non pecunia tantum, sed etiam sedis inopê.* Infra lib. 3. Od. 24.

Campestres melius Scythæ,
Quorum plaustra vagas rite trahunt domos,
Vivunt, &c.

10. *Latium ferox.*) Bellis inclytum, ac vel unâ Româ Gentium & Orbis dominâ superbum. Virg. Æneid. 5. v. 730.

Gens dura atque aspera cultu
Debellanda tibi Latio est ...

11. *Regumque matres barbarorum, &c.*) Sic Ode 1. dixit, *bella matribus detestata*. Metuunt hempe filiis matres nunquam non, deprecanturque mala quævis humanitus accidentia.

12. *Purpurei metuunt tyranni.*) Et bene quidem, memores hunc esse Fortunæ ludum, alta deturbare, humilia sublevare. Et quod ait Juvenal. Sat. 10. v. 112.

Ad generum Cereris sine cæde ac vulnere pauci
Descendunt reges, & sicca morte tyranni.

14. *Stantem columnam.*) Ne subruas Imperium Romanum jam stabilitum, vel Imperatorem feliciter omnia moderantem. Neve facias ut seditiones populus movens quietas res perturbet, atque ita pessum eat quæ videntur modo firma & ære perenniora.

17. *Te semper anteit sæva necessitas.*) Quidam legunt *serva necessitas*, quasi Fortunæ famula. Sed apage. Sic enim & lib. 3. Ode 29. *Fortuna sævo læta negotio.* Et Od. 16. ejusdem libri, *dira necessitas*. Ita Sophocles in Ajace, ἀναγκαίαν τύχην vocat. Et Laberius apud Macrob. lib. 2. cap. 7. necessitatem Fortunæ pariter adjungit, his versiculis:

Necessitas cujus cursus aversi impetum
Voluerunt multi, pauci potuerunt
Quo me detrusit, &c.
. . . .
Fortuna, immoderata in bono æque atque in malo,
. . . .
Nunc me quo dejicis? &c.

Huc & facit quod Arist. rerum causas enumerat hasce quatuor, naturam, necessitatem, fortunam, mentem.

18. *Clavos trabales & cuneos manu gestans ahenâ, &c.*) Talem Antii referunt in Fortunæ templo fuisse picturam, qua exhiberentur varia illa instrumentorum genera, clavi, cunei, unci, plumbum liquidum, &c. seu cruciandis reis, seu rebus firmandis ac stabiliter defigendis idonea. *Clavos trabales*, hi ferrei sunt, ingentes & validi, quibus trabes figuntur: unde proverb. *trabali clavo figere*, pro, *firmiter stabilire*. Cic. 7. in Verrem, n. 52. Erasm. Chiliad. *Herculanus nodus*. & noster cit. 3. Od. 24. *clavos adamantinos*, eodem sensu, *figi* a necessitate, ait. Item pali sunt lignei præacuti, quibus olim & modo apud tinna-

Uncus abest, liquidumque plumbum.
Te spes, & albo rara fides colit
Velata panno, nec comitem abnegat,
Utcumque mutatâ potentes
Veste domos inimica linquis.
At vulgus infidum, & meretrix retro
Perjura cedit: diffugiunt cadis
Cum fæce siccatis amici,
Ferre jugum pariter dolosi.
Serves iturum Cæsarem in ultimos

INTERPRETATIO

etiam uncus, et liquefactum plumbum. Te reveretur spes, et fides infrequens, candido panno cooperta: neque recusat tibi *adhærere, quandocumque mutato pallio ædes magnatum adversa deseris. plebs autem instabilis, et meretrix perfida contra fugit: amici* quoque *jugum simul portare fraudantes abscedunt,* post *exhausta ad fæcem* usque *dolia.* O Fortuna, *incolumem præsta Cæsarem proficisci meditantem adversus ultimos*

ANNOTATIONES

nem Turcam homines transadacti perimuntur. Ammian. Marcell. lib. 16. *trabalibus telis capita discissa quorundam,* nimirum ut est paullo ante, *cum flexis cruribus, feriendi non suppeterent instrumenta, ipsis barbaris tela eorum vitalibus immergebat.* Itaque trabalia illa tela, stipites erant acuti per suffixi corporis caput eminentes.

Cuneos manu gestans ahenâ.) Stabilitatem ac firmitatem notat *manus ahena,* item *cuneus ferreus,* quo solebant stringi compedes, manicæ & pedicæ. Duobus etiam cuneis simul adactis aliquid magis adstringitur. Unde Plaut. Stich. Scen. 9. *vel inter cuneos ferreos;* scilicet in arcto parasitus ait accumbere se posse. Cuneis præterea res finduntur ac scinduntur: his etiam rei velut clavis affiguntur cruci. Sic apud Cicer. Tuscul. 2. Prometheus a Vulcano se affixum Caucaso queritur.

Mulcibri adstruit manus
Hos ille cuneos fabricâ crudeli inserens,
Perrupit artus, &c.

Clavi nimirum ad crucem ligneam, cunei ad lapideam, inquit Theodor. Marcilius.

20. *Uncus.*) Seu quo rei trahebantur ad scalas Gemonias; seu quo annecti ac teneri firmiter aliquid solet.

Liquidumque plumbum.) Hoc notum est & affuso cruciatos aliquando reos; & ferreas manus, uncos, cuneos, arctius alligari, tenaciusque adhærere. Arnob. 6. contra Gentes: *Quid miserius aut infelicius his esse poterit, quam si eos in basibus ita uncì retineant, & plumbeæ unctiones?*

21. *Te spes, &c.*) Hæc solet afflictos sustentare, & solari adversis pressos. Hi enim sperantes meliora, Fortunamque rotæ conversione benigniorem fore, præsentes ærumnas æquiori ferunt animo.

Et albo rara fides colit velata panno.) Licet enim rari sint in adversis amici, aliqui tamen reperiuntur interdum fideles usquequaque. Sic *fides colit* Fortunam, *nec* adversanti refragantique se *comitem negat.* Et ob hoc forte dicitur *albo velata panno,* id est, simplex, sincera, non fallax: vel quod illo velabant panno caput, qui fidei sacrificabant. Alii locum hunc interpretantur de Candidatis, adepta dignitate parum curantibus ea persolvere quæ tum maxime promiserant, cum magistratum ambirant. Quod mihi quidem longe petitum videtur. Tuum esto judicium, lector sagax & erudite.

Virgil. Æneid. 1. v. 296.

Cana fides.

Quo tamen loco significare videtur antiquam fidem.

22. *Nec comitem abnegat, utcumque mutatâ, &c.*) Id est non deserit fides amicos, etiam cum ab eis recedit Fortuna, *mutatâ* cum vestibus mente; quando miseros reddit eos qui beati erant; & facta jam *inimica linquit domos potentium,* & alio migrat.

25. *At vulgus infidum, & meretrix, &c.*) Veri quidem amici in adversis perinde ac in secundis manent fidi, & juvare perseverant. At hæc paucorum virtus est. Alii enim e multis & e vulgo, amicum fovent quamdiu felix est: reflante vero Fortuna protinus avolant. In primis autem meretrix datæ fidei immemor abscedit; & quamquam utriusque status calamitosi nimirum & fortunati *jugum ferre pariter* spoponderant, *dolosi* tandem apparent. Nam *diffugiunt siccatis cum fæce cadis,* ubi quæstûs nulla spes amplius; atque ut est in proverb. *fervet olla, vivit amicitia.* Et Ovid. de Pont. 2. *Vulgus amicitias utilitate probat.* Ecclesiastici c. 6. *est amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis.*

29. *Serves iturum Cæsarem, &c.*) Antii fortasse tum diversantem Antiati Fortunæ commendat, tumque, ut videtur, illic meditantem suam in Britannos expeditionem, de qua Dio lib. 53. *Ultimos orbis.* Virgil. Eclog.

Et penitus toto divisos orbe Britannos. Vide infra, lib. 3. Od. 4. v. 33.

Orbis Britannos, & juvenum recens
Examen Eois timendum
Partibus Oceanoque Rubro.
Eheu, cicatricum & sceleris pudet,
Fratrumque! Quid nos dura refugimus
Ætas? Quid intactum nefasti
Liquimus? Unde manus juventus
Metu Deorum continuit? Quibus
Pepercit aris? O utinam novâ
Incude diffingas retusum in
Massagetas Arabasque ferrum.

INTERPRETATIO

tertre Britannos: serves etiam novum agmen adolescentium, formidabile quidem *orientalibus regionibus, ac mari Erythræo. Heu pudet vulnerum criminisque, et fratrum* a fratribus interfectorum. *Ecquid exhorruimus nos homines sævi? quid impii dimisimus non violatum? a quo manum cohibuerunt adolescentes* ob *reverentiam numinum? Quæ non altaria polluerunt?* O Fortuna *hebetatos* mele nostros *enses utinam nova incude fabrices contra Massagetas et Arabas,* bene.

ANNOTATIONES

30. *Et juvenum recens examen, &c.*) Apposite Marcilius observet duplicem hic ao diversum Augusti consulatu belli apparatum notasi: alterum in Britanniam (Majorem nempe, sive Angliam) ductu & auspiciis ipsius Augusti: alterum in Arabiam felicem ductu Ælii Galli: ex Dione cit. lib. 53. Plin. 6. cap. 28. &c. Strab. lib. 2. & 15. &c. Sensus est: conscriptum in illa priori expeditione *juvenum examen,* seu *novum exercitum,* ob Romani famam nominis jam tum *Eois timendum partibus,* ac paullo post terrorem illaturum esse Parthis, Medis, Persis; *Oceanoque Rubro,* Arabibus nimirum illi proximis. Nam *ipsa peninsula Arabia inter duo maria Rubrum Persicumque procurrit:* ex Plin. mox citat. Ergo perperam alii interpretantur Oceanum Britanniæ majori vicinum occidentis solis rubescentem radiis: accipe vero sinum Arabicum, seu ipsum mare Rubrum, quod Græci Erythræum vocant, quoniam ἐρυθρὸς, vel ἐρυθραῖος rubrum significat, scilicet ob terram rubram sive miniatam aquæ substratam, vel ab imminentibus ejusdem coloris montibus: unde Sole affulgente species rubra præbetur mari. Aliis ab Erythræo rege factum nomen placet. Eustath. in Perieges. Dionys.

33. *Eheu cicatricum & sceleris pudet.*) Inhoneste quippe sunt vulnera in bellis civilibus accepta: & quicquid adversus cives perpetratur, flagitiosum est ac pudendum. *Pudet* igitur & *fratrum,* in contrariis, ut fit, militantium partibus, atque ita sæpius a consanguineis trucidatorum.

34. *Quid nos dura refugimus ætas? &c.*) Nos hac ætate ferrea odiisque plusquam civilibus infesta viventes, armaque in propinquorum corpore immaniter exacuentes, quid mali ac scelesti patrare detrectavimus? quid infandi non attentavimus?

35. *Nefasti.*) Execrandi, conscelerati, nefarii. Cic. 2. de Legib. n. 21. *Quæ augur injusta, nefasta, vitiosa, dirave dixerit, irrita infectaque sunto.*

36. *Unde manus juventus metu Deorum continuit? &c.*) Legunt alii *manum.* Quos religio cohibuit ab audendo scelere, a violandis sacris, a templis atque aris violandis, impieque diruendis?

38. *O utinam novâ incude diffingas retusum, &c.*) Quidam legunt *distringas,* &, *versum.* Sensus est: o Fortuna, finge de novo, & fabrica nobis gladios, gloriose quidem in hostes Imperii Romani stringendos: nam illi prius a nobis male *retusi* sunt adversus fratres, cives, propinquos: civiles discordias extingue semper funestas, ut externa duntaxat bella deinceps moliamur, signaque Romana cum decore & gloria inferamus in *Massagetas* Scythiæ populos, ubi nunc pars Asiaticæ Tartariæ; aliis autem, Paludem Mæoticam incolentes; quasi *graves Getas* appellatos: *massa* enim Scythicâ linguâ, grave significet, ex Isidoro Origin. 9. Claudian.

Massagetæque truces, duro gens aspera bello.

Item in Arabes gazis ac divitiis famosos. Arabia inter præcipuas Asiæ partes censetur. Terminos habet a Septentrione Syriam, & fluvium Euphratem, ab Oriente sinum Persicum, ab Occidente sinum Arabicum, ab Meridie mare Arabicum, sive partem Indici Oceani. Porro ad rem præsentem facit quod habet Strabo lib. 6. *Eo tempore,* inquit, *Byrebistas Getarum tenebat Imperium, adversus quem Cæsar instruxit exercitum.* Et quod Ammian. Marcellin. *Arabiam* vocat *Getarum desertum.*

ODE XXXVI.

Faustum ex Hispaniâ reditum Numidæ gratulatur.

Et thure, & fidibus juvat
Placare, & vituli sanguine debito,
Custodes Numidæ Deos:
Qui nunc Hesperia sospes ab ultima
Caris multa sodalibus,
Nulli plura tamen dividit oscula,
Quam dulci Lamiæ; memor
Actæ non alio rege puertiæ,
Mutatæque simul togæ.
Cressâ ne careat pulcra dies notâ;

INTERPRETATIO

Et thure, et Lyricis carminibus, et debito cruore vituli expedit litare Numinibus servatoribus Numidæ, qui jam incolumis ab extrema rediens Hispania, dilectis sociis oscula plurima, at nemini plura quam suavi Lamiæ partitur, recordatus adolescentiæ non alio ductore transactæ, et mutatæ pariter togæ. Ne lætæ diei signum

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 9.

Ad Plotium, vel, ut aliis placet, Pomponium inscribitur Ode hæc. *Numida* vero cognominari videtur ab illa regione Africæ Libyæ interiori & Mauritaniæ finitima in qua militaverat.

1. *Et thure & fidibus juvat, &c.*) Æquum est sacrum Diis facere, adhibitis, ex more veteri, thure, & musica, vitulumque mactare Diis, ex voto pro felici reditu facto ab amico nostro Numida.

3. *Custodes.*) Castorem & Pollucem navigationis, vel Mercurium peregrinationis præsides. Unde hic sub nomine *ἐνοδίου* colebatur, teste Hesychio.

4. *Qui nunc Hesperia sospes ab ultima.*) Qui salvus redit a bello Cantabrico. In ea Hispaniæ regione Oceano Septentionali proxima ab Augusti ducibus gestum est non semel nec valde feliciter bellum. Quo magis mirum, inde sospitem Numidam redisse *Hesperia ab ultima*. Quod addit *ultima*, Hispaniam clare designat: alias enim Italia quoque Hesperie dicitur; ut supra notavi ad Od. 28. v. 26. Vide ibi Annot. Strabo lib. 1. Hispani ad Occidentem vergunt maxime, *μάλιστα ἑσπέριοι*, inquit.

6. *Dividit oscula.*) Quotidiana quidem obviis familiaribus dabantur: at præcipue vel proficiscentibus, vel e peregrinatione redeuntibus. Cic. lib. 16. Epist. ult. ita scribit Tironi suo: *oculos tuos, etiamsi te veniens in medio foro videro, dissuaviabor.* Sueton. Tiber. cap. 10. *paucos in digressu osculatus.* Et cap. 34. *quotidiana oscula prohibuit edicto.* Neron. cap. 37. *Certe neque adveniens, neque proficiscens quemquam osculo impertivit, ac ne resalutatione quidem.* Sic & sacræ litteræ: *salutate invicem in osculo sancto.* D. Paul. Rom. cap. 16. v. 16. ad Cor. cap. 16. v. 20. D. Petr. 1. Epist. cap. 5. v. 14.

7. *Lamiæ.*) De Ælio Lamia, supra, Od. 26.

Memor actæ non alio rege puertiæ, &c.) Magnam animorum conjunctionem gignere hæc solent. Lamia & Numida eodem pædagogo seu rectore usi, pueritiam simul exegerant, prætextam quoque deponentes pariter circa annum 17. togam virilem una sumpserant, tum ex more, *tandem custode remoto*; ut ait noster ad Pisones, Ep. Sunt qui *puertiæ regem* interpretentur patronum potentem: Sed quid hoc ad pueros? Alii creatum sorte regem inter pueros, colludentes in *βασιλίνδα*, de qua Plato in Theæteto, Jul. Pollux lib. 9. cap. de convivalibus ludis, & nos postea Epist. 1. ad v. 59. ubi.

At pueri ludentes: rex eris, ajunt, &c.

Melius certe alii intelligunt magistrum, sive inspectorem & curatorem, qui duobus aut pluribus pueris nobilibus instituendis præficiebatur: *παιδόναξ*, quasi *παίδων ἄναξ*.

8. *Puertiæ.*) Syncope. Sic *lamna* pro *lamina*. Sic *porgite* pro *porrigite*: Virgil. Æneid. 8. v. 274. *surpite* pro *surripite*: infra, lib. 2. Sat. 3. & l. 4. Od. 13. *porgam* pro *porrigam*, teste Festo, & Sil. lib. 9.

10. *Cressâ ne careat, &c.*) Dies ista, quâ redditus mihi es, notetur læto signo, vel creta, albo nempe lapillo, seu Cretensi; ex more apud Thracas instituto, lætas dies ac felices candido notandi calculo. Plin. lib. 7. cap. 40. hinc legendum quidam putarunt, *Thressâ*, sed male, ut

Neu promptæ modus amphoræ,
  Neu morem in Saliûm sit requies pedum;
Neu multi Damalis meri
  Bassum Threiciâ vincat amystide:
Neu desint epulis rosæ,
  Neu vivax apium, neu breve lilium.
Omnes in Damalim putres
  Deponent oculos: nec Damalis novo
Divelletur adultero,
  Lascivis hederis ambitiosior:

INTERPRETATIO

desit Cretense; neve prolato cado parcatur: neque sit pedum cessatio ad ritum Saliorum. Neve Damalis plurimi vini bibax *certet cum Basso poculis Thracibus: neve convivium rosis careat, nec apio constanti, nec fugaci lilio. In Damalim cuncti defigent aspectus lascivos: at Damalis ab novo non abstrahetur amatore, hederis hærentibus tenacior.*

ANNOTATIONES

notavi ad Pers. Sat. 2. v. 1. Nec enim de consuetudine Thracum hic agitur, sed de Cretensi nota felicitatis indice, candidâ nimirum. Sic postea Sat. 3. lib. 2. v. 246.

Cretâ an carbone notandum?

Et Pers. Sat. 5. v. 108.

Illa prius cretâ, mox hac carbone notasti.

11. *Neu promptæ modus amphoræ.*) Ad plenam significationem lætitiæ, large bibendum ait; simul & veterum tangit morem, quo amicos vel proficiscentes, vel e peregrinatione revertentes convivio excipiebant. Quæ quidem epulæ dicebantur viaticæ, & adventitiæ.

12. *Neu morem in Saliûm sit requies pedum.*) Nec omittantur tripudia & saltationes iis similes, quas exercent Salii Martis Sacerdotes a Numa Pompilio instituti, numero duodecim, e Patricio genere: a Tullo deinde Hostilio duplicati. Hi ænea galea, baltheo, ac thorace armati, per urbem incedebant, gradu composito, atque ad tibiæ modulos subsilientes: unde nomen. Sacra illa cœnis quoque sumptuosis, cantibus & symphoniâ opipare celebrabant. Vide plura apud Liv. lib. 1. cap. 20. Jul. Poll. lib. 4. cap. 14. maxime vero Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 26. &c. Dionys. Halicarn. lib. 2. sic habet: *hi autem Salii omnes saltatores sunt, & laudatores armatorum Deorum, &c.* Varro 4. de Ling. Lat. sic habet: *Salii a saltando: quod facere in comitio quotannis in sacris solent & debent.*

13. *Ne multi Damalis meri Bassum, &c.*) Ad convivium amica Numidæ Damalis invitetur cum novo sic amatore consueverat, et relicta veteris amici familiaritate, Bassi videlicet, non amplius cum eo certet bibacitate vinosa quidem melior.

Multi meri.) Tull. lib. 9. Epist. ult. *non multi cibi hospitem accipies, sed multi joci.* Alii sic interpretantur; Bassus & Damalis certent poculis, nec in pergræcatione heic ille cedat.

16. *Bassum.*) Is forte est Iambicus ille Poeta, ad quem est Propertii Eleg. 4. lib. 1. & Eleg. 10. lib. 4. Trist. Ovidii. Ubi male, *Battus* legitur; Bassus enim vocatur apud antiquiores vitæ Ovidii scriptores: testis Scaliger.

Threiciâ amystide.) Vel poculo valde capaci; vel bibendi genere apud Thracas & Scythas usitato ἀπνευστί, sine respiratione: ἀμυστί, hiante & patente ore & rictu: unde ἀμυστίζειν dicitur is qui sic vinum ingurgitat, longo haustu ductim, confertim & confestim; non autem sorbillando, vel lento ductu. Vide Plutarch. Sympos. Cœl. lib. 4. cap. 26. & lib. 15. cap. 6. Turneb. lib. 18. cap. 27.

15. *Neu desint epulis rosæ.*) Ad corollas nempe texendas ex epulantium more veterum, tum ad delicias, tum ebrietatis coercendæ causa, ut notav. jam alibi, & mox dicam Ode 38.

16. *Neu vivax apium.*) Diu virens, quodque μίνυον propterea dicitur, ac inter coronarios flores censetur apud Athen. lib. 15. Vide lib. 2. Od. 7. v. 24.

Neu breve lilium.) Brevi duraturum.

17. *Omnes in Damalim putres deponent oculos.*) Omnes in Damalim oculos amore languentes defigent, condent, ac veluti sepelient. At illa contemptis amatoribus cæteris quidem omnibus, uni sese addicet Numidæ.

Putres.) Lascivos, libidine fractos. Pers. Sat. 5. v. 58.

Ille in Venerem est putris.

Deponent.) Timentium & languentium oculi dejecti ac depositi: contra securorum elati & recti. Propert. lib. 1. Eleg. 1.

Tum mihi constantis dejecit lumina fastus,
Et caput impositis pressit amor pedibus.

18. *Nec Damalis novo divelletur, &c.*) Damalis in amore constans & fide non recedet ab novius Numidæ complexu, ei tenacius adhærens, quam hedera muro vel arbori.

ODE XXXVII.

Sodales hortatur ad lætandum, extinctâ Cleopatrâ.

Nunc est bibendum, nunc pede libero
Pulsanda tellus: nunc Saliaribus
Ornare pulvinar Deorum
Tempus erat dapibus, sodales.
Antehac nefas depromere Cæcubum
Cellis avitis; dum Capitolio
Regina dementes ruinas,
Funus & Imperio parabat,
Contaminato cùm grege turpium

INTERPRETATIO

Jam compotandum est, o socii; jam plantâ levi terra percutienda est; jam tempus adest epulis Saliaribus decorare Numinum lectos. Non licebat antea Cæcubum vinum proferre e cellis vetustis, dum Capitolio eversionem, et exitium Imperio Romano *moliebatur Regina insaniens cum*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 9.

1. *Nunc est bibendum, &c.*) Post insignem illam ad Actium Augusti victoriam, superatumque Antonium cum sua Cleopatra, quæ Romanis dominari stolte appetebat; libere jam tripudiandum, hilariter epulandum est. De his Flor. lib. 4. cap. 11. Liv. lib. 132. & 133. Plutarch. in vita Antonii: Sueton. Oros. &c. Scilicet Imperio Romano Triumviris partito, Augusti sorori Octaviæ, quam duxerat uxorem, repudio remisso, Cleopatræ se amoribus immersit Antonius. Hinc iratus Cæsar bellum ei molitus, in Epirum copias transportavit, navalique prœlio ad Actium Epiri promontorium commisso, Antonium & Cleopatram tam gloriose vicit, ut victos ad fugam, indeque ad ultimam rerum ac ipsius vitæ desperationem adegerit. Ob res tam præclare gestas, supplicationes etiam, ut videtur, ad pulvinaria Deorum institutas, indictaque lectisternia, gratulatur Augusto Romanisque Horatius hac Ode, ut & Epod. 9. vide ibi.

2. *Nunc Saliaribus ornare pulvinar Deorum, &c.*) *Tempus erat*, vel enallage, pro *tempus est*: vel destinatum fatis hoc erat tempus, ad gratias Diis agendas, publicamque lætitiam exhibendam, tum lectus ac pulvinos in templis numinibus sternendo, tum opiparas celebrando cœnas & epulas, quales Saliis consuetæ & solemnes, ut locum dederint proverbio: *Saliares cœnæ*, id est, sumptuosæ. Vide supra Annot. Od. 36. ad vocem *Salium*. Turneb. lib. 7. cap. 17. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27. Tit. Liv. passim de lectisterniis, quorum superstitionem insectatur Arnob. lib. 7. contra gentes, his verbis: *Lectisternium Cereris erit Idibus proximis. Habent enim Dii lectos, atque ut stratis possint mollioribus incubare, pulvinorum tollitur atque excitatur impressio.*

5. *Antehac nefas depromere, &c.*) Laborante civilibus discordiis antea Republica, & femina regnum Romanis intentante, lætari non licebat, nec e cellis promere vina generosa, quale Cæcubum e Companiæ fertilibus agris, prope Fundos & Amyclas urbes.

Martial. lib. 13. Epigr. 115.

Cæcuba Fundanis generosa coquuntur Amyclis.

6. *Dum Capitolio Regina, &c.*) Dum Romano Imperio cladem moliretur Cleopatra Ægypti Regina, furiosâ ambitione acta, solitis cubiculariis stipata, eunuchis nimirum, omnia sibi spondens, atque ob aspirantem fortunam animo impotenter elata.

7. *Regina dementes ruinas, funus & Imperio parabat, &c.*) Recte observant docti Interpretes, mentionem hic Antonii fieri nullam, sed Cleopatræ duntaxat: tum quod e civili bello nulla triumphi maneat gloria; tum quia vulgo dicebatur mulier Ægyptia Romanum affectare Imperium. Flor. lib. 4. cap. 11. ita scribit: *Furor Antonii quatenus ambitu non interiret, luxu & libidine extinctus est. Quippe post Parthos, cum exosus arma in otio ageret, captus amore Cleopatræ quasi bene gestis rebus in regio se sinu reficiebat. Hæc mulier Ægyptia ab ebrio Imperatore pretium libidinum Romanum Imperium petit; & promisit Antonius: quasi facilior esset Parthis Romanus. Igitur dominationem parare, nec tacite; sed patriæ, nominis, togæ, fascium oblitus, totus in monstrum istud ut mente, ita animo quoque & cultu desciverat, &c.*

9. *Contaminato.*) Ex Donato, *contaminare* est rem rei sic miscere, ut corrumpatur utraque, neutra permaneat: quod quidem spadonibus competit. Nam ex Greg. Nazianz. in Epitaph. Basilii magni, inter mulieres viri esse videntur,

Morbo virorum; quidlibet impotens
Sperare, fortunâque dulci
Ebria. Sed minuit furorem
Vix una sospes navis ab ignibus:
Mentemque lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores
Cæsar, ab Italia volantem
Remis adurgens: accipiter velut
Molles columbas, aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Æmoniæ; daret ut catenis
Fatale monstrum; quæ generosius
Perire quærens, nec muliebriter

INTERPRETATIO

turma fœda hominum lue inquinatorum, nihil non sibi temere promittens, fortunâ favente dementata. Verum fastum ejus imminuit unica navicula vix ab incendio salva: et animum Mareotico furentem ad veros metus compulit Augustus, quando fugientem ab Italia persecutus est remigatione, (tanquam accipiter teneras columbas, aut leporem velox insecutor insequitur per agros Æmoniæ nivosæ) ut in vincula conjiceret funestum portentum. Illa vero strenue mori volens, haud gladium exhorruit more fœmineo, nec reconditas

ANNOTATIONES

inter viros autem sunt mulieres, ad obscœna vero quælibet paratissimi. Hinc sequitur, *cum grege turpium morbo*. Quidam legunt *congrege*. Porro *contaminato turpesque morbo*, seu ob emasculationem, seu ob cinædicam fœditatem. Juvenal. Sat. 2.

Hispo subit juvenes: & morbo pallet utroque.

10. *Quidlibet impotens sperare.*) Sunt qui interpretentur valde potens; sed alii melius; impar & impotens ambitionem frænare, quidlibet semper sperabat. Sic enim qui se continere ab illicitis nequit, sic dicitur non compos, & animi impotens; quoniam affectus, motus, cupiditates non valet coercere, imo ab iis victus huc illuc ut servus trahitur.

12. *Sed minuit furorem vix una, &c.*) Bene scripsit quidam: *fortuna vitrea est: cum splendet, frangitur*. Itaque spes insanas, superbos fastus, & arrogantes animos tandem Cleopatræ fregit, quando e classe tam numerosa, via ab incendio Romanorum navim unam eripuit, qua fugeret. Subtiliter hic a nonnullis intelligitur Augustus, qui fuerit unus sospes ab impuris illis Cleopatræ ardoribus, quibus deflagrarant Julius quidem Cæsar primum, ac subinde Antonius. Flor. cit. *Prima dux fugæ Regina, cum aurea puppe, veloque purpureo se in altum dedit: mox secutus Antonius: sed instare vestigiis Cæsar, &c. .... prope mane tenebatur. Prior ferrum occupavit Antonius. Regina ad pedes Cæsaris provoluta tentavit oculos Ducis frustra. Nam pulchritudo intra pudicitiam Principis fuit.*

14. *Lymphatam Mareotico redegit, &c.*) Vel exquisito vino ex illa Ægypti regione, Mareotidi paludi arcina, apud Alexandriam; quod laudant Columella, Athenæus, Strabo, &c. & meminit Virgil. Georg. 2.

Sunt Thasiæ vites, sunt & Mareotides albæ.

Eo nempe, cum suo Antonio frequenter epulata, animum exhilarabat. Vel, regni *Mareotici*, id est, Ægyptii opibus nimium confisa, indeque velut cæco animi impetu abrepta ad quandam insaniam, cum jam sibi arrogat aliena, de propriis laboravit, sibique timuit, ne hostium præda fieret: quod revera contigit.

16. *Ab Italia volantem remis adurgens, &c.*) Addente alas timore fugiebat celeriter Cleopatra: sed institit Augustus (teste Floro citat.) navibus Liburnis, quæ velocissimæ sunt, ut postea dicetur: hinc accipitri citoque venatori comparatur. *Ab Italia*. Porro illa abhorrebat, eo timens abduci ad hostilis triumphi pompam suo dedecore exornandam.

20. *Æmoniæ*.) Vel Thraciæ: sic dictæ ab Hæmo, seu Æmone nivoso monte; vel potius, Thessalicæ regionis Macedonibus proximæ ab Æmone Deucalionis filio occupatæ.

Daret ut catenis fatale monstrum.) Ut captivam veheret Cleopatram Reipublicæ Romanæ fatalem & exitiosam; vel suæ gloriæ ac triumpho fatis reservatam. Addunt alii, thesauris ejus potiundi spem, insequendi causam fuisse.

21. *Quæ generosius perire quærens, &c.*) Haud muliebrem animum, sed virilem potius gerens in corpore muliebri, nequaquam more feminarum ensis aciem expavit. Nimirum cum Augustus Alexandriam, obsessosque ibi Antonium & Cleopatram redegisset in suam potestatem, se quidem interemit Antonius: arripuit & Cleopatra gladium, quo sibi mortem inferret: sed prohi-

Expavit ensem, nec latentes
Classe citâ reparavit oras.
Ausa & jacentem visere regiam
Vultu sereno fortis, & asperas
Tractare serpentes, ut atrum
Corpore combiberet venenum;
Deliberatâ morte ferocior:
Sævis Liburnis scilicet invidens
Privata deduci superbo
Non humilis mulier triumpho.

INTERPRETATIO

celeri navigio terras requisivit. Sed *fronte læta desperatum etiam regnum adire non verita est; et constans sævas aspides attrectavit, ut nigrum virus corpore hauriret, morte constitutâ audacior. Nempe fœmina haud ignobilis ad magnificum Augusti triumphum Liburnis ferocibus* velut *privata devehi abhorrebat.*

ANNOTATIONES

bita est a Proculejo intra sepulcrorum claustra misso a Cesare, qui vivam servare ad sui triumphi decus exoptabat. Plutarch. *in vita* Antonii. Tit. Liv. lib. 133. cit.

25. *Nec latentes classe cita reparavit oras.*) Nec in remotas Ægypti regiones clam aufugit, aut usquam latere voluit, sed Alexandriam recto cursu contendit.

Latentes.) Cic. Agrar. 2. n. 43. *quid Alexandria, cunctaque Ægyptus? ut occulte latet, ut recondita est?* Suum tamen postea damnavit errorem: intellexitque satius futurum fuisse cedere tempori, & in tutum aliquem locum se recipere dum bellum repararet; conspirante præsertim in ejus auxilium tota *Ægypto*. Vide Virg. Æneid. 8. v. 707. & seq. & Servium in eum locum. Vide & Plut. Dionemque, tentatam ab ea fugam per sinum Arabicum, contra narrantes.

25. *Ausa & jacentem visere regiam, &c.*) Desperatum licet regnum ingressa nihil de superbia remisit: *vultu sereno* regiam adit, ibique in omni luxu versatur; teste Plutarcho.

26. *Fortis & asperas tractare serpentes.*) Cum in victoris potestate esset, morique constituisset, secretum mortis genus tentavit. Flor. cit. *Cleopatra,* inquit, *non jam de vita, quæ offerebatur, sed de parte regni laborabat. Quod ubi desperavit a Principe, servarique se triumpho vidit; incautiorem nacta custodiam, in Mausoleum se (sepulchra regum sic vocant) recepit: ubi maximos, ut solebat, induta cultus, in differto odoribus solio, juxta suum se collocavit Antonium, admotisque ad venas serpentibus, quasi somno soluta.* Similiter Plutarchus refert, omnium genera venenorum in damnatis expertam: anxiam autem fuisse, quod quæ cito extinguerent, crescrent dolorem: quæ vero sine dolore essent, celeritate carerent: tandem vero deprehendisse aspidis morsum, & cito & sine dolore enecare, gravato ea somno capite, & leni sudore per vultum diffuso. Cæterum nemini compertum est quo mortis genere Cleopatra obierit: puncturas tantum in brachio constat exiguas apparuisse. Hinc Augustus ejus simulacrum in triompho duxit, admorso aspidibus brachio. De quo Propert. lib. 3. Eleg. 10.

Brachia spectavi sacris admorsa colubris,
Et trahere occultum membra soporis iter.

29. *Deliberatâ morte ferocior.*) Eo ferocior, quod mori quoquo modo statuerat. Adverte pluribus extolli Cleopatræ generositatem supra muliebrem sexum, ut hinc victori accedat & crescat gloria: Alias enim habere locum potuisset, quod scribit Virgil. Æn. 4.

Egregiam vero laudem ....
Si femina victa est.

30. *Sævis Liburnis.*) Non parum juverant Augustum in reportanda navali victoria Liburni Illyrii populi, Liburnæque naves celeritate insignes. Ex quo patet non cymbas quasdam aut naviculas bello ineptas fuisse, ut putarunt quidam: Suidas certe rostratas & constratas exstitisse tradit, aliâ tamen quam triremes formâ: Vide Veget. lib. 4. de re milit. Appian. lib. 4. &c.

Sævis.) Si quidem Romam deportassent vivam ad hostis triumphum.

Scilicet invidens privata deduci superbo non humilis mulier triumpho.) Dio cit. lib. 51. Ita scribit: *tantus inter calamitates regni memoriam retinebat, ut mallet nomine & ornamentis ejus retentis mori, quam privata, vitâ frui.* Nihil itaque magis Cleopatra formidabat, quam triumphari, invidens Augusto illum quem tantopere anhelabat honorem, victam & vinctam scilicet Reginam per urbem Italiamque circumducendi in suo triumpho. Hinc ajunt, cum capta ab Augusto clementius de industria tractaretur, qua vero mente & consilio satis intelligeret, dicere solitam: *non triumphabor.*

ODE XXXVIII.

Parvo gaudere se in conviviis apparatu.

1 Persicos odi, puer, apparatus.
Displicent nexæ philyrâ coronæ:
Mitte sectari, rosa quo locorum
Sera moretur.

INTERPRETATIO

O famule, aversor Persarum sumptus. Non placent corollæ philyrâ colligatæ: Omitte perscrutari quibus in regionibus durent rosæ serotinæ.

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 2.

1. *Persicos odi, puer, apparatus.*) Persarum luxus passim famosus ex Herodoto, Xenophonte, Plinio, Athenæo. Illi nempe vasa pretiosa in conviviis, lectos etiam discubitorios aureos & gemmeos requirebant. Patet ex Herodot. lib. 9. unguenta & odores amabant. Testis Plin. lib. 13. cap. 1. obsonia exquisita, tibicines, ministros succinctos adhibebant. Ex Plutarch. novæ alicujus voluptatis inventoribus præmia dabant. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 1. Cœl. Rhodig. lib. 8. cap. 2. &c. *Persæ & Medi omnium hominum maxime voluptatem ac delicias colere:* & paulo post: *omnium primi luxu celebres fuisse Persæ*, referuntur ab Athen. lib. 12. cap. 1. & lib. 4. cap. 10. ex Theophrasto; *Persarum Reges luxu effæminati ingentem pecuniæ summam per præconem iis pollicentur, qui novum voluptatis genus excogitarint.* Item ex Heraclide Cumano, *qui cœnanti Regi Persarum ministrant, loti omnes, pulchris induti vestibus assistunt, ac diei parte dimidiâ circa cœnæ apparatum occupantur.* Denique ex Xenophonte in Agesilao, sub finem; *apud Persas sunt qui totum orbem circumeunt quæritantes quid Regi sit potu gratissimum: alii solerter inquirunt quid libenter edat, ubi & quomodo suaviter dormiat. Neque est facile dictu, quam anxie talia procurent.*

2. *Displicent nexæ philyrâ coronæ.*) Coronatos epulari veteres assuetos constat: sed & luxum in texendis arte & labore corollis istis fuisse non minus certum est. Ait vero Horatius odisse se sumptuosas ac operosas has etiam coronas, quæ vel texerentur e floribus ac foliis inventu difficilibus; vel necterentur magno labore & apparatu.

Philyrâ.) Tenui membranâ, quæ corticem inter & lignum tiliæ arboris accrescit. Hac utebantur tum ad nectendos flores, tum ad lemniscos appendendos. Plin. lib. 16. cap. 14. *Inter corticem & lignum tenues tunicæ, multiplici membranâ, e quibus vincula tiliæ vocantur: tenuissimæ earum philyræ, coronarum lemniscis celebres, antiquorum honore.* & lib. 21. cap. 3. *Crassus dives primus argento auroque folia imitatus, ludis suis coronas dedit. Accesserunt & lemnisci, quos adjici epsarum coronarum honos erat.... Claudius Pulcher bracteas etiam philyræ dedit.* Angel. Politian. Miscell. cap. 72. ita scribit: *philyræ usus percelebris olim in texendis corollis: e philyris etiam fiebant lemnisci, id est fasciola e coronis pendula.*

Coronæ.) Hæ fiebant e frondibus ac floribus hederæ, rosæ, violæ, lauri, lilii, narcissi, myrti, &c. hisque discuti ebrietatem, & capitis dolores credebant, seu constringendo, seu refrigerando. Plutarch. Sympos. lib. 3. quæst. 1. An inter potandum, coronis floreis, ac sertis utendum sit, multis disputat: ait vero *hederâ crapulam restingui... amethysto herbâ sicut & gemmâ vinolentiam retundi... vinum si quando caput tentaverit, florum auram auxiliari, & munire adversus crapulam: eo quod flores calidi leniter spiramenta laxantes spiraculum vino præstant: frigidi vero modice stringendo repellunt inhibentque evaporationes: ceu viola, & corona ex rosis, &c.* Et ex his aliisque ibidem compluribus concludit, coronis floreis inter pocula usos propterea veteres. Athen. lib. 3. cap. 21. jubet ex Archestrato, *perpetuo coronis inter cœnam caput omnifariis redimiri.* lib. vero 15. cap. 5. ex Aristotele & Aristone, affirmat: *Antiquos ob capitis gravitatem & dolorem a vini potu, vinculum temporibus adhibuisse, quod eam ligaturam prodesse crederent: posteros autem, ornatus & oblectamenti gratia, coronas in compotationibus excogitasse.* Et paullo post, ait; *capitis dolori florum fasciculos ac serta mederi suo compressu & vinculo.* Plin. lib. 21. cap. 3. jam cit. sic habet: *Apud Græcos de coronis scripsere Mnesitheus & Callimachus Medici, quæ nocerent capiti: quoniam & in hoc est aliqua valetudinis portio; in potu atque hilaritate præcipue, odorum vi surrepente fallaciter, &c.* ubi etiam refert Cleopatram per illitas veneno coronas Antonio insidiatam. Ex illis vero quæ ante dicta sunt, Ovidius canit: Fast. 5.

Ebrius incinctis philyra conviva capillis
Saltat, & imprudens utitur arte meri.

3. *Mitte sectari, rosa quo, &c.*) Ne labores ad investigandas rosas extra tempus; texendasve e

Simplici myrto nihil allabores,
Sedulus curo: neque te ministrum
Dedecet myrtus, neque me sub arcta
Vite bibentem.

INTERPRETATIO

rotinæ. In primis studeo, ne quidquam laboriose adhibeas ad myrtum solam. Neque vero tibi famulo myrtus indecora, nec mihi subter densam vitem perpotanti.

ANNOTATIONES

rariis floribus coronas. Athen. cit. in conviviis roseas coronas commendat. At eas, cum natura negat, luxoriose sectantes ita corripit Seneca Epist. 122. an vivunt contra naturam, qui hyeme concupiscunt rosam? Et qui aquarum fomento calentium, & calorum apta motatione (vel potius, *imitatione*, id est, imitando calorem æstivum, qui a natura est, ex Lipsio ibid.) bromâ lilium florem vernem exprimunt?

5. *Simplici myrto nihil allabores, &c.*) Nihil volo præter myrtum, itaque ne quid ultra quærere ad convivii hilaritatem satagas. Intelligit autem vel myrti ramum, quem olim convivæ alter alteri porrigebant, suam quisque edendo cantilenam: ex Plutarcho in Sympos. & Victorio lib. 16. cap. 2. ubi sic scribit: *qui in conviviis olim carmina cantabant, myrtum laurumque manu tenebant, laurum, qui versus Homericos recitarent; myrtum, qui Æschyli, Simonidis Stesichori.* Vel implexam simpliciter e myrti surculo coronam. Athen. cit. lib. 15. c. 5. *Jam inde voluptatibus illecti homines, præter eam vim, qua ebrietatis incommodis medetur corona e floribus, oculorum quoque & aurium delectationem expetiverunt; ac tum maxime coronam myrteam, quæ astringit, & vini arcet exhalationes; tum etiam e rosis, quæ gravitatem capitis sedat, & æstuantes potione refrigerat, usurparunt.* Et cap. 6. *Herostratus myrtos extemplo virentes consecravit in æde Veneris, ejusque dicatâ imagine, spectatissimos civium ad epulum vocavit in delubrum, eorumque singulos corona donavit myrtea, quam Naucratiten appellarunt.* Additque, nihil aliud esse coronam illam ab Anacreonte gestatam, præter myrteam adjectis rosis: verumque se arbitrari, quod prodidit Philonides; e myrto coronam mali vapores prohibere: e rosis autem, refrigerando vim habere leniendi capitis dolores.

6. *Neque te ministrum dedecet myrtus.*) Tu quoque satis decorus & ornatus mihi videberis simplici myrto, cum mihi potanti ministrabis. Persæ contra more suo luxuriosi pueros seu ministros in conviviis optabant succinctos & lemniscatis coronis exornatos. Alex. ab Alex. lib 5. cap. 21. ait pariter: *festis diebus coronatos cum lemniscis veteres epulari consuevisse; fercula quoque lautiora a coronatis item ministris afferri solita cum cantu & tibicine.* Athenæus autem lib. 15. cap. 10. ex Philoxeno sic refert: *aqua lavandis manibus allata est: mollisculus puellus argenteo gutto, quem tenebat, affudit: deinde coronas advexit tenues e puris myrti ramis, magno labore contextas.*

7. *Neque me sub arcta vite bibentem.*) Mihi pariter sufficiet myrtus simplex consideni quidem & hilariter bibenti non ut Persæ sub lacunari splendido, sed sub vitis umbraculo, sub humili & arcta vite, id est, sub palmitibus & pampinis perguâ intextis & suffultis: *sous la treille.*

QUINTI
HORATII FLACCI
CARMINUM
LIBER II.

ODE I.

C. Asinium Pollionem monet ut bella civilia describere intermittat : tum laudat ejus scripta.

1 Motum ex Metello consule civicum,
Bellique causas, & vitia, & modos,

INTERPRETATIO

Bella civilia a Metelli consulatu, et discordiarum origines, criminaque, et rationes,

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

1. *Metello consule.*) Plures hujus nominis cum fuerint Consules, ambigitur sane, de quo potissimum loquatur Horatius. Verum ex adjunctis tamen intelligendus maxime videtur Q. Metellus Celer, qui consulatum gessit cum L. Afranio, anno ab urbe condita 690. vel, ut aliis placet, 695. Sub his enim bellum exarsit Cæsarem inter & Pompejum, ut fuse narrat Florus lib. 4. cap. 2. Res itaque per annos circiter viginti, civilibus dissidiis gestas, hoc est, ab eo, quod notavi, tempore ad suum usque consulatum Pollio persequebatur, cum Poeta noster ab instituto cursu illum revocare nitebatur hac ode ; ne forte excitata bellorum istorum recordatio asperiorem sibi faceret Augustum, contra quem militarat : ut explicatur Ode 7. sequenti. Pollionis historiam altius repetitam volunt alii, nempe e consulatu Q. Metelli Numidici, qui fuit Consul cum M. Junio Silano, anno U. C. 641. vel 644. secundum alios : afferuntque testimonium vetustissimi codicis, in quo sic annotatum legitur : *Ex Metello*, id est, ex eo tempore, quo Metellus fuit Consul contra Jugurtham. Sed quæ fides ? Certe negotium mihi facessit magis eorum sententia, qui Torrentio Duce, intelligunt Q. Metellum Scipionem e Pompejo tertium Consule in Collegam adscitum, anno U. C. 701. quoniam lata est tunc ea lex, qua a petitione Magistratuum absentes arcebantur, ne excepto quidem Cæsare : Sueton. Jul. Cæsar. cap. 28. unde & cap. seq. *commotum his Cæsarem*, & paullo post, *prætextum quidem illi civilium armorum hoc fuisse*, idem testatur. Non moror Q. Metellum Pium cum Sylla Consulem, an. 673. quem afferunt quidam nullo certe aut levi admodum fundamento.

2. *Bellique causas.*) Aliæ fuerunt simulatæ, aliæ veræ : hæ profecto erant odium & invidia partium, Ducum autem superbia, avaritia, ambitio, dominandi cupiditas. Lucan. lib. 1.

Nec quemquam jam ferre potest Cæsarve priorem,
Pompejusve parem.

Alias vero Principes ipsi obtendebant, Pompejus defensionem libertatis publicæ : Cæsar factam sibi contumeliam, &c. Vide Suet. Jul. Cæsar. cap. 28. 29. 30. Flor. lib. 3. cap. ult. & lib. 4. c. 2. & seq. Plutarch. Appian. Oros. Dion. Cæsaris etiam de bell. civil. lib. 1. ubi sic habet : *neminem dignitate secum exæquari volebat Pompejus : simul infamiâ legionum permotus, quas ab itinere Asiæ Sy-*

Ludumque fortunæ, gravesque
Principum amicitias, & arma
Nondum expiatis uncta cruoribus,
Periculosæ plenum opus aleæ

INTERPRETATIO

et fortunæ jocum, et Ducum consensiones Reipublicæ damnosas, et arma nondum lustrato sanguine conspersa describis; argumentum sane periculosum et lubricum; et ambulas per ignes

ANNOTATIONES

tiaque ad suam potentiam dominatumque converterat, rem ad arma deduci studebat, &c. De seipso vero scribens, ita queritur: *novum in Republica introductum exemplum, ut Tribunitia intercessio armis notaretur atque opprimeretur, quæ superioribus annis esset restituta ..... sibi semper Reipublicæ primam dignitatem, vitâque potiorem: doluisse se quod Populi Romani beneficium sibi per contumeliam ab inimicis extorqueretur, ereptoque semestri Imperio, in urbem retraheretur, &c.*

Et vitia, & modos.). Vitiosos modos, improbas agendi rationes. *Jus datum sceleri*, quod ait Lucanus. Florus cit. cap. 2. lib. 4. *Marianam Cinnanamque rabiem, Syllanamque tempestatem, Cæsaris furorem atque Pompeii* vocat. Et paullo post, *non recte civile tantum, nec sociale, nec externum dici bellum potest, sit, sed commune quoddam ex omnibus, & plusquam bellum. Quippe si duces ejus inspicias, totus Senatus in partibus: si exercitus, hinc undecim legiones, inde decem, & octo, flos omnis & robur Italici sanguinis: si auxilia sociorum, hinc Gallici Germanique delectus: inde Dejotarus, Ariobarzanes, &c. ..... si moram belli, quatuor anni, & pro clade rerum breve tempus: si locum, intra Italiam, inde se in Galliam Hispaniamque deflexit: reversumque ab occasu, totis viribus in Epiro Thessaliaque consedit: hinc in Ægyptum, inde in Asiam: rursumque in Africam, postremo in Hispaniam remigravit. Nec vero prius quievit, quam in urbe ipsa, medio Senatu, eorum qui victi erant, odia victoris sese cæde satiarent, &c.* & hi quidem *modi*, hæc belli *vitia*. Ducum autem pravas affectiones quis non intelligebat? Flor. cit. *Pompejo suspectæ Cæsaris opes, Cæsari vero Pompejana dignitas erat gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille superiorem. Nefas! Sic de principatu laborabant, tanquam duos tanta Imperii fortuna non caperet, &c.* & paullo post: *Pompejus ab Italia: Senatus ab urbe fugatur: quam pene vacuam metu Cæsar ingressus, Consulem se ipse facit. Ærarium quoque sanctum, quia tardius aperiebant Tribuni, jussit effringi: censumque & patrimonium Populi Romani ante rapuit quam Imperium.* Hisce tamen tam violentæ cupiditatis conatibus Juris speciem prætexebat Cæsar, de bello civili lib. 1. scribens: *se non maleficii causa ex provincia egressum, sed uti se a contumeliis inimicorum defenderet; ut Tribunos plebis ea re ex civitate pulsos in suam dignitatem restitueret: ut se & Populum Romanum paucorum factione oppressum in libertatem vindicaret.* Et apud Sueton. Jul. cap. 30. Asinius ipse Pollio testatur Cæsarem Pharsalica cæsos acie cernentem adversarios, in hæc erupisse verba: *hoc voluerunt: tantis rebus gestis C. Cæsar condemnatus essem, nisi ab exercitu auxilium petiissem.*

5. *Ludumque fortunæ.*) Quæ gaudet res quietas miscere; hos attenuare, illos imo tollere de grado; vertere funeribus triumphos: Vide supra lib. 1. Ode 34. & 35. & Flor. ante cit. *turpe dictu: modo princeps patrum, pacis bellique moderator per triumphatum a se mare, lacera & inermi nave fugiebat.*

Gravesque Principum amicitias.) Triumviratum nempe, quo nihil unquam fuit bonis ac Reipublicæ gravius. Cato dicebat non ex inimicitiis Cæsaris & Pompeii, sed ex ipsorum & Crassi societate & amicitia provenisse omnia Reipublicæ mala. Hos igitur *Principes* intellige: vel Augustum, Lepidum, & Antonium; qui arcte omnes rem suam non publicam quærentes Imperii, Populique Romani libertatem pessumdedere. Lucan.

Tempus ad Augusti mansit concordia discors:
Paxque fuit non sponte Ducum.

4. *Arma nondum expiatis uncta cruoribus.*) Bella vixdum bene sopita, recrudescentes quotidie dissensiones, *nec finita cum bello partium odia*, ut ait Flor. cit. Theodorus Marcilius explicat, cives armilustrio nondum expiatos, nondum acto censu, nec lustro condito: tunc nimirum cives omnes in Campum Martium armati conveniebant, ibique sacrificiis, sive Solitaurilibus lustrabantur. Dionys. Halicarn. lib. 4. antiq. Rom. scribit, *Servium Tullium cives omnes in maximum ante urbem campum in armis convenire jussos, & in suis quosque ordinibus constitutos expiasse, tauro, ariete, & hirco, ter exercitum circumductis, mox que immolatis: atque censu peracto cum purgandi rationem apud Romanos hactenus observatam ab iis qui sacratissimum obtinent Magistratum, lustrumque appellatam.* Hæc vero jam potitus rerum Augustus religiose præstitit anno sui regni 16. cum anno præcedenti, celebri triumpho Romam ingressus, Cleopatræ liberos ante currum duxisset: atque Nicopoli juxta Actium condita, ibidem agonem Actiacum instituisset. Euseb. Chron. Vide Varronem lib. 5. de Ling. Lat. Tit. Liv. lib. 1. cap. 28. & 44. Festum in Armilustrio; Asconium, Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27. Horat. lib. 1. Od. 2.

Cui dabit partes scelus expiandi
Jupiter?

6. *Periculosæ plenum opus aleæ tractas.*) Monet Pollionem Horatius ne properet suum de bellis civilibus opus, seu poema seu historiam evulgare; sed potius exspectet donec compositæ res sint, cum metuenda non erit amplius cujusquam offensio.

Tractas: & incedis per ignes
Suppositos cineri doloso.
Paulum severæ Musa Tragœdiæ
Desit theatris: mox, ubi publicas
Res ordinâris, grande munus
Cecropio repetes cothurno,
Insigne mœstis præsidium reis,
Et consulenti Pollio Curiæ:
Cui laurus æternos honores
Dalmatico peperit triumpho.
Jam nunc minaci murmure cornuum

INTERPRETATIO

sub fallaci latentes favilla. A scena tantisper abeit austeræ Musa Tragœdiæ; deinde cum publica negotia composueris, ingens opus resumes stylo Tragicô, o præclarum solatium tristibus reis et Senatui consilium exposcenti, Pollio, cui laurea immortale paravit Decus in trium-

ANNOTATIONES

7. *Incedis per ignes suppositos cineri doloso.*) Recenti nempe injuriarum memoria, flagrantibus adhuc discordiis, quis posset res ex fide historiæ narrare & persequi, citra plurimorum offensionem? certe ut e scintillis sub cinere latentibus incendium; ita u potentium vituperatione suboriuntur iræ, odia, ultio.

9. *Paulum severæ Musa Tragœdiæ desit theatris.*) Seu Tragœdia, cui præest Melpomene, seu historia bellorum civilium res Tragicas complectens, cui præsidet Clio, ne proferatur in lucem ante commodum tempus. At ubi pro Consulis auctoritate & diligentia res turbatas pacaveris, tum vero edes quæ a te gravi stylo scripta sunt. Certe Pollionem Tragœdias scripsisse & bellas quidem, satis judicat Virgil. Eclog. 8. v. 10. ubi ait:

En erit et liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno.

Nec enim de Augusti Ajace imperfecto intelligunt ea verba Docti, sed de Pollionis Tragœdiis: sicut & Dalmaticum ejusdem triumphum notant aperte quæ sequuntur & quæ præcedunt:

Sive oram Illyrici legis æquoris
. . . .
hanc sine tempora circum
Inter victrices hederam tibi serpere lauros

Horat. lib. 1. Sat. 10.

Pollio regum
Facta canit pede ter percusso:

Id est, senariis versibus Iambicis, quorum usus est in Tragœdiis. Servius autem in Eclog. 3. ad v. 86. *Pollio & ipse facit nova carmina*, citat hanc Horatii Oden, et Tragœdiarum scriptorem probat fuisse Pollionem.

12. *Cecropio cothurno.*) Cothurnus Tragœdorum altus & sublimis calceus poni solet pro excelsa & magnifica oratione, qualis decet Tragœdiam, cujus origo ex Athenis, ubi regnavit Cecrops; claruerunt autem primi Tragœdiarum scriptores Thespis, Æschylus, Sophocles, Euripides.

13. *Mœstis præsidium reis.*) Seu quod dicendi facultate clarissimus multos in foro defenderat: seu quod Senatores aliosque proceres, qui contra Augustum steterant, ad Pollionis confugientes patrocinium, in Cæsaris gratiam redire veniamque impetrare satagebant; quibus ille opitulari, ut & Horatio Virgilioque, præsidiumque salutis esse non detrectabat; perinde ac Mœcenas. Od. 1. lib. 1.

14. *Consulenti Curiæ.*) Tum quia dare consilia laboranti Curiæ Pollio Consul debebat: tum vero maxime quod ob summam prudentiæ laudem, nec minorem apud viros Principes gratiam, de constituendæ Reipublicæ rationibus, rebusque componendis, a Patribus enixe consulebatur.

Pollio.) Is orator, poeta, & historicus non vulgaris, exercituum etiam ductor non inglorius, consulatum laudabiliter gessit cum Cn. Domitio Calvino, an. U. C. 713. Ejus meminere Quintil. pluribus locis, Sueton. tum in Cæsare c. 30. & 55. tum de illustr. Gramm. cap. 10. Dio lib. 37. 49. 55. Tac. lib. 6. Seneca lib. de tranquill. animi, sub finem, & Epist. 100. Vell. Patercul. lib. 2. Plin. lib. 7. cap. 30. & alibi; Plutarch. in vita Cæsaris, &c. Virgilium autem Bucolica Pollioni inscripsisse non dubitant Eruditi, ut Mœcenati Georgica, Æneida Augusto.

15. *Cui laurus æternos honores Dalmatico peperit triumpho.*) Qui laudem & gloriam nactus es nunquam intermorituram tum cum lauro, ex more, coronatus triumphasti de Salona Dalmatiæ urbe a te expugnata. Inde Saloninum vocavit ille natum eo tempore filium, cujus Genethliacon canit Virg. Eclog. 4. Fueritne Pollio Consul ante quam triumpharet, an triumphum duxerit ante consulatum, disputant aliqui, sed quid hæc ad nos, & ad hunc Horatii locum?

17. *Jam nunc minaci murmure cornuum, &c.*) Belli tumultum, prœlii strepitum, clangentium & increpantium tubarum quasi minas ac terrorem sic depingis, o Pollio, ut bis adesse videatur sibi quisquis tua scripta perlegit. Quod fit per hypotyposim, quam & hic Horatius præbet egregiam, tam graphice exprimens ea ipsa quæ laudat in Pollione, ut ea veluti ponat ob oculos, rerumque atrocitate mentem concutiat.

Cornuum.) Varro lib. 4. de Ling. Lat. *cornua*

Perstringis aures: jam litui strepunt,
Jam fulgor armorum fugaces
Terret equos, equitumque vultus.
Audire magnos jam videor Duces,
Non indecoro pulvere sordidos;
Et cuncta terrarum subacta,
Præter atrocem animum Catonis.

INTERPRETATIO

pho Dalmatico. Jamjam aures verberas minaci tubarum sonitu; jam clangunt litui; jam splendor armorum percellit equos fugientes, et equitum faciem. Jam videor audire summos Principes glorioso pulvere squalidos, omnemque terrarum orbem domitum, excepto Catonis animo

ANNOTATIONES

dicuntur, quod ea quæ nunc sunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.

Murmure cornuum perstringis aures.) Cæsar bell. civil. l. 3. c. 92. *neque frustra antiquitus institutum est, ut signa undique concinerent, clamoremque universi tollerent: quibus rebus & hostes terreri, & suos incitari existimaverunt.* Contra tamen alii sensere, teste Gellio, noct. Attic. l. 1. n. 11. ex Homero: *Ast ibant taciti spirantes robur Achivi.* Additque: *Quid ille vult ardentissimus clamor Romanorum militum, quem in congressibus præliorum fieri solitum scriptores annalium memoravere? Contrane institutum fiebat antiqua disciplina tam probabile? An tum etiam gradu clementi, & silentio est opus, cum ad hostem itur in conspectu longinquo procul distantem? cum vero prope ad manus ventum est, tum jam e propinquo hostis & impetu propulsandus & clamore terrendus est? &c.*

19. *Fugaces terret equos equitumque vultus.*) Cæsar de bell. civ. l. 3. c. 94. *cum recentes atque integri defessis successissent, alii autem a tergo adorirentur, sustinere Pompejani non potuerunt, atque universi terga verterunt .... Primum equitatus est pulsus .... Pompejus ut equitatum suum pulsum vidit, cui maxime confidebat .... protinus se in castra equo contulit, &c.* Quare vero tacet hic Cæsar suum illud stratagema, quo maxime hostium fuga, & strages, sibique victoria contigit? Nimirum ex Plutarcho, Appiano, Lucano, aliisque, cohortibus suis mandaverat Cæsar, ut adversariorum ora, oculos vultusque gladiis peterent. Flor. l. 4. c. 2. *obequitantis Cæsaris excepta voces, altera cruenta, sed docta & ad victoriam efficax:* MILES FACIEM FERI, *altera ad jactationem posita;* PARCE CIVIBUS. Dolus an virtus quis in hoste requirat? Sua certe Cæsarem non fefellit callida mens. Enim vero sciebat Pompejanos omnes fere nobiles, ætatis flore orisque venustate nimium quantum affectos, numquam laturos impetum & ignominiam istam, atque ea vultus deformatione, a qua abhorrebant, in fugam avertendos. Flor. cit. *stragem fugientis equitatûs levis armatura ruina concussa est. Tunc terrore latius dato turbantibus invicem sepiis, reliqua strage quasi una manu facta est.*

21. *Audire magnos jam videor Duces.*) Utriusque partis Imperatores ante prælium oratione incitantes militum animos virtutemque acuentes, pollicitis etiam & obtestationibus adhibitis. Suet. Jul. Cæs. cap. 33. *pro concione fidem militum flens, ac veste a pectore discissa invocavit. Existimatur etiam equestres census pollicitus singulis, per quos dignitatem suam defensurus esset, &c.* Vel audire *videor Duces* victæ partis, subactam deflentes causam meliorem, atque pessumdatam libertatem & Rempublicam.

Magnos Duces.) Pompejum in acie Pharsalica profligatum: Labienum, Afranium, Jubam, in Africa: Pompeii filium in Hispania ad Mundam urbem: ejusque fratrem Sextum Pompejum, qui Cordubâ in Siciliam, & hinc in Asiam fugiens, tandem ab Antonianis ibi cæsus est.

22. *Non indecoro pulvere sordidos.*) In ipso conflictu, mediaque acie per singulos ordines discurrunt interdum Duces, hos illosque ad strenue pugnandum adhortantur non verbis solum, sed & exemplo, glorioso proinde ipsi pulvere conspersi. Apud Livium passim. Flor. cit. de Philippensi certamine, *multus in eo prælio Cæsar fuit, mediusque inter Imperatorem & militem. Voces quoque obequitantis exceptæ, &c.* Apud Mundam vero idem Cæsar, *ablegato equo, similis furenti primam in aciem procurrit. Ibi prensare fugientes, confirmare; per totum denique agmen, oculis, manibus, clamore volitare.* Vel, si returas ad posteriorem interpretationem meâ allatam, *pulverem* accipe, in quo volutantur occumbentes pro patria & libertate civium. Vide lib. 1. Od. 1. v. 3. & Ode 15. vers. 20.

24. *Præter atrocem animum Catonis.*) Cato apud Uticam interire maluit, quam hostium patriæ, qui jam vicerant atque omnia pæne tenebant, faciem videre. Plutarch. de eo Cæsar dixisse narratur: *tuam ego tibi mortem invideo, Cato, quia tu mihi salutem tuam invidisti.* Lucanus.

Victrix causa Diis placuit; sed victa Catoni. Flor. cit. *In Africa cum civibus multo atrocius quam in Pharsalia .... satis ample sonabant in Pompejani nominis locum Cato & Scipio. Accessit copiis Mauritaniæ rex Juba, videlicet ut latius vinceret Cæsar. Nihil ergo inter Pharsaliam & Thapson, nisi quod amplior, eoque acrior Cæsarianorum impetus fuit, indignantium post Pompejum, crevisse bellum .... Cato non interfuit bello; positisque apud Bagradam castris Uticam velut altera Africa claustra servabat. Sed accepta par-*

Juno, & Deorum quisquis amicior
Afris, inultâ cesserat impotens
Tellure: victorum nepotes
Rettulit inferias, Jugurthæ.
Quis non Latino sanguine pinguior
Campus sepulcris impia prœlia
Testatur, auditumque Medis
Hesperiæ sonitum ruinæ?
Qui gurges, aut quæ flumina lugubris

INTERPRETATIO

invicto. Juno aliique Dii Africanis faventes demigrarant impares, terrâ illa non vindicatâ: at modo victorum posteros Jugurthæ repræsentant inferias. Quis ager pinguior Latinorum cruore, non exhibet tumulis infanda certamina, et cadentis Italiæ fragorem Medis auditum? Quæ vorago, quive fluvii non noverunt pugnas funestas?

ANNOTATIONES

tium clade, nihil cunctatus, at sapiente dignum erat, mortem etiam lætus accivit.... perlecto accite ad lucernam Platonis libro, qui immortalitatem animæ docet, paululum quievit: tum circa primam vigiliam stricto gladio revelatum manu pectus semel iterumque percussit, &c. Bene ergo Poeta ait *cuncta terrarum subacta*, sed non subactum Catonis animum *atrocem*, id est, invictum, intrepidum, flecti nescium, denique Portia gente ac severitate superbum.

25. *Juno, & Deorum quisquis amicior Afris, &c.*) Diis qui Numidis in bello Jugurthino faverant, cum tunc eos defendere non possent, urgentibus nimirum fatis, cumque amicam ulcisci terram ac gentem modo non liceret, suum in Romanos odium distulerunt, tandemque expleverunt, quando victores ipsos aut eorum nepotes velut hostias mactarunt, atque inferias Jugurthæ & Afrorum manibus in Africa ipsa dederunt ac retulerunt; tum nempe cum ad Thapsum urbem Africæ maritimam quinque hostium myriadas interfecit Cæsar, adstante quidem Asinio Pollione, unâ die tribus exercitibus superatis, Consularibus ac Prætoriis viris compluribus aut captis aut cæsis, aut ad voluntariam necem adactis; victis denique Scipione, Afranio, Juba, Catone. Plutarch. in vita C. Cæsaris, Florus, &c.

Juno.) Virgil. Æneid. 1. vers. 16. Carthaginem Junoni dilectam ostendit his verbis:

Carthago . . . .
Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Posthabitâ coluisse Samo: hic illius arma,
Hic currus fuit: hoc regnum Dea gentibus esse
Si qua fata sinant, jam tum tenditque, fovetque.

26. *Cesserat.*) Demigrarat inde, velut resistere fatis impotens. Ex veteri porro consuetudine Romanorum evocabantur ex obsessis urbibus Dii earum Tutelares. Solemne illud evocationis carmen refert Macrob. Saturnal. lib. 3. cap. 9. *Si Deus, si Dea est, cui populus civitasque Carthaginiensis est in tutela: teque maxime ille, qui urbis hujus populique tutelam recepisti, precor venerorque, veniamque a vobis peto, ut vos populum civitatemque Carthaginiensem deseratis; loca, templa, sacra, urbemque relinquatis, absque his abeatis: eique populo civitatique metum, formidinem, oblivionem injiciatis, proditique Romam ad me meosque veniatis; nostraque vobis loca, templa sacra, urbs acceptior probatiorque sit: mihi quoque, populoque Romano militibusque meis præpositi sitis, ut sciamus intelligamusque. Si ita feceritis, voveo vobis templa ludosque facturum.*

27. *Victorum nepotes.*) Scipionis Africani, qui victo Annibale vectigalem Populo Romano fecerat Carthaginem, nepos Q. Scipio primo quidem in Cæsarianos bellum non infeliciter gerens, ab iis demum profligatus occubuit; ut ante dixi. Appian. lib. 2.

28. *Rettulit inferias.*) In mortuorum sacris olim juvenes inferebantur mactabanturque ad placandos horum sanguine illorum manes: postea gladiatores introducti ad tumulos defunctorum pugnantes. Cum vero dux in acie cæsus esset, capti ex hostibus ad ejus sepulcrum immolabantur, ac velut inferiæ ei mittebantur. Iliad. 23. v. 175. Achilles Patrocli manibus placandis duodecim Trojanos mactat, atque in ejus pyram injicit.. Virg. Æneid. 10. v. 517.

Sulmone creatos.
Quattuor hic juvenes, totidem quos educat Ufens,
Viventes rapit, inferias quos immolet umbris;
Captivoque rogi perfundat sanguine flammas.

Jugurtha.) Is Rex Numidarum acri vir impigroque ingenio, manu promptus, & gloriæ militaris appetens, magnum & atrox variâque victoriâ cum Populo Romano bellum gessit, donec missus in Numidiam Marius Jugurthæ fregit opes, ipsumque ad extrema compulit. Is enim ad Bocchum Mauritaniæ regem fugere coactus, ab ipso proditur; ac Syllæ traditus est, a quo perductus ad Marium, hujus triumphum decoravit: deinque trusus in carcerem, illic mœrore contabuit. Sallust.

29. *Quis non Latino sanguine pinguior campus.*) Istum Poetæ nostri a Pollionis laudatione ad civilium bellorum deplorandas clades, & ærumnas transitum non probat Scaliger, cum tamen Pindarus aliique insignes Poetæ frequentius nihil habeant, nihilque ornatius quam ejusmodi digressiones; iisque summam artem exhibere soleant.

31. *Auditumque Medis Hesperiæ sonitum rui-*

Ignara belli? Quod mare Dauniæ
Non decoloravere cædes?
Quæ caret ora cruore nostro?
Sed ne relictis Musa procax jocis,
Ceæ retractes munera Næniæ:
Mecum Dionæo sub antro
Quære modos leviore plectro.

INTERPRETATIO

Ecujus maris Apuliæ colorem non mutarunt strages? Quæ regio non imbuta nostro sanguine? Verum o Musa audacior, ne dimissis ludis, Ceios luctus reponas: mecum potius *sub Dionæo specu tenta modulos pectine leviori.*

ANNOTATIONES

na.) Tantam Romanorum cladem & tam famosam, ut remotissimis usque ad Orientem populis audita sit. De *Medis & Hesperia* dixi l. 1.

34. *Daunia.*) Id est, Apuliæ, ut notavi lib. 1. Hanc vero memorat Horatius eo quod per Adriaticum mare Cæsar Brundusio profectus Pompejum insecutus sit. Vide Comment. Cæsar. de bell. civil. lib. 1. cap. 27. & seq. & lib. 3. cap. 2. & seq. ubi sic habetur: *Dictatura se abdicat Cæsar, ab urbe proficiscitur, Brundusiumque pervenit. Eo legiones duodecim, equitatum omnem venire jusserat. Sed tantum navium reperit, &c. .... gravis autumnus in Apulia, circumque Brundusium ... &c.*

35. *Decoloravere cædes?*) Lucanus:

Tum primum rubuit civili sanguine Nereus.

36. *Quæ caret ora cruore nostro?*) Vide supra Annot. ad v. 2. ubi e Floro verba hæc retuli: *bellum intra Italiam, inde se in Galliam, Hispaniamque deflexit, reversumque ab occasu, in Epiro Thessaliaque consedit: hinc in Egyptum, inde in Asiam, rursumque in Africam, postremo in Hispaniam remigravit, &c.*

37. *Sed ne relictis Musa procax jocis, &c.*) Ad seipsum convertitur Horatius: quo vero progrederis, mea Musa? inquit. Quidve refricas obducta vulnera? Et cur ab instituto recedimus? Ne relictis jocis mihi familiaribus, & cantilenis facetis & amatoriis, ad graviora pariter ac tristiora deflectamus. Ergo teneriores potius modulos atque jocularia carmina more nostro consectemur. Certe leviora ista minori periculo tractabimus.

38. *Ceæ munera Næniæ.*) Luctuosos versus velut inditos a Nænia Dea; de qua Cœl. Rhodig. lib. 22. cap. 3. vel lugubre carmen, quod primus invexit Lyricus Poeta Simonidas, e Cea insula oriundus, quæ quidem e Cycladibus est. Ovid.

Cingitur Ægæo nomine Cea mari.

Doricam illis secutus est dialectum. Quint. lib. 10. cap. 1. sic habet: *Simonides tenuis, alioqui sermone proprio, & jucunditate quadam commendari potest: præcipua tamen ejus in commovenda miseratione virtus, ut quidam in hac eum parte omnibus ejusdem operis auctoribus præferant.* Hoc idem testatur Dionys. Halicarnass. Refert Suidas Stesichoro posteriorem, Melicarten cognominatum ob suavitatem; Threnos, Encomia, Tragœdias & alia scripsisse, &c. Meminit & alterius Simonidis Cei, qui prioris fuerit e filia nepos, & scripserit quædam, ante bellum Peloponnesiacum.

Næniæ.) Ex Non. Marcell. carmen est inconditum, quod mulier dicta præfica exhibet his, quibus mortuis propinqui non essent. Ex Varrone 4. de vita Populi Romani ad tibias & fides cantari solebat. Cic. de Leg. 2. n. 62. *Honoratorum,* inquit, *virorum laudes in concione memorantur: easque ad cantus & tibicinem prosequuntur, cui nomen Nænia: quo vocabulo etiam Græci cantus lugubres nominant.*

39. *Mecum Dionæo sub antro.*) Dionæa modulamur carmina, id est, amatoria & Venerea, ut dixi; vel forte, in honorem Augusti, qui ducit genus a Venere, cujus matrem Dionem celebrat Homer. Iliad. E.

40. *Leviore plectro.*) Stylo mediocri. Pollio quidem sublimi & heroico versu Tragica describit: Nos autem leviori decet canere Lyrica.

AD C. SALLUSTIUM CRISPUM

ODE II.

Divitiarum non possessio, sed contemptus ac laudabilis usus beatum facit.

Nullus argento color est, avaris
Abditæ terris inimice lamnæ,
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.
Vivet extento Proculeius ævo
Notus in fratres animi paterni:
Illum aget pennâ metuente solvi
Fama superstes.
Latius regnes, avidum domando

INTERPRETATIO

O Sallusti Crispe, qui aversaris laminas terris avaris conditas, certe pecunia non habet ullum splendorem, nisi usu fulgeat moderato. Proculeius vigebit ætate prorogata, conspicuus ob *animum erga fratres paternum: illum fama perennis vehet ald dissolvi refugiente. Amplius dominaberis cu-*

ANNOTATIONES

Metrum Idem quod sopra Ode 2. Lib. 1.

1. *Nullus argento color est, &c.*) Si quid habet pecunia nitoris, id omne mutuatur a recto usu. Quapropter, o Sallusti, jure inimicus es iis, qui opes suas terræ infodiunt & abscondunt, auro & argento non utentes, quæ tamen sunt duntaxat ad usum facta. Aristot. Ethic. 4. ὁ πλοῦτος δ' ἐστὶ τῶν χρησίμων. Cyrus apud Xenophont. *pecuniis utimini. Nam in terram satis sit corpora defodi, cum quisque diem obierit.* Cassiodor. lib. 4. Epist. 34. *divitiis auri vena similis est reliquæ terræ, si jaceat: usu crescit ad pretium.*

2. *Abditæ.*) Alii legunt *abdito*. Sed quorsum tanta ea de lectione contentio, cum par utrinque sensus exoriatur? *Abditæ* vero seu in lodinis a natura, seu in cavernis & terræ latebris, ab hominibus avaris thesauros ut plurimum defossos custodientibus.

Lamnæ.) Lamina, & per syncopen lamna, item lamella, bractea est seu crusta exilis ex auro, argento, aliove metallo: ponitur hic pro pecunia. Sunt qui putent alludi ad *æs Sallustianum in Centronum Alpino tractu* a Sallustio primum effossum. Plin. lib. 34. c. 2. Argentum in laminis servari pridem solitum, innuit Seneca, de vita beata, c. 21. scribens: *sæculum illud, in quo Censorium crimen erat pauca argenti lamella.*

3. *Crispe Sallusti.*) C. Sallustium Crispum rerum Romanorum scriptorem intelligere hactenus omnes fere post Acronem interpretes: verum bene Torrentius temporum haud rationem convenire subodoratus est. Enimvero de restituto in regnum Phraate mox Horatius; quod aliquot post Actiacam victoriam annis contigit. Non igitur scripta est hæc Ode ad illum Sallustium, *qui diem obierat quadriennio ante Actiacum bellum*, teste Eusebio in Chron. Quem igitur hic compellat Horatius? Accipe ex Annal. 3. Cornel. Tacit. *Crispum equestri ortum loco C. Sallustius rerum Romanarum florentissimus auctor sororis nepotem in nomen ascivit.* Hunc igitur laudat quod avaritiæ sordes aversetur; solerter autem, occulte, ac velut aliud agens docet (quod infra declaro) ac impingat in majoris avunculi vitia. Is enim inter alia, ut lurco, popino, & decoctor notatus. Vide Sueton. de illustr. Gramm. cap. 15.

5. *Vivet extento Proculeius ævo, &c.*) Numquam peribit aut deficiet memoria viri liberalitate & pietate conspicui, qualis Proculeius, ille Romanus Eques, Augusto sic gratiosus, ut ei filiam nuptui dare meditatus sit. Sororem habuit Terentiam Mæcenatis uxorem: fratres autem Scipionem & Murenam, qui Pompejanas secuti partes, victoris Cæsaris offensionem incurrerunt, publicatoque patrimonio ad inopiam redacti. At Proculeius iis se velut patrem exhibens, divisa, quæ sua erat, hæreditatis parte, qua victitarent ac sustentarentur, reconciliationem insuper & veniam procuravit. Vide Dion. lib. 54. Plutarch. in vita Antonii. Plin. lib. 7. cap. 45.

7. *Illum aget pennâ, &c.*) Traducet fama nomen Proculeii gloriamque ad posteros: *pennâ metuente solvi*, numquam dissolvenda celebritate. Sic alibi, *culpari metuit fides*, id est cavet culpari, ita ut nunquam culpetur. Quint. Declam. 6. *in ipsa astra sublimem pennata virtus feret.* Sidon. Apollinaris lib. 8. Epist. 11. *Eum jure censeres post Horatianos & Pindaricos cycnos, gloriæ pennis evolaturum.*

9. *Latius regnes, &c.*) Corn. Tac. cit. lib. 3. Annal. de C. Sallustio Crispo: *Ille quamquam prompto ad capessendos honores aditu Mæcenatem æmulatus, sine dignitate Senatoriâ multos trium-*

Spiritum, quam si Libyam remotis
 Gadibus jungas, & uterque Pœnus
  Serviat uni.
 Crescit indulgens sibi dirus hydrops;
 Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
  Corpore languor.
 Redditum Cyri solio Phraatem

INTERPRETATIO

pidam vincendo mentem, quam si Libyam addas longinquis Gadibus, atque uni subjiciatur gemina Carthago. Sæva hydropisis sibi largiens ingravescit, neque sitim compescit, donec e venis origo mali, et aquea ægritudo pallente corpore depellantur. Virtus populo dissentiens e numero felicium expungit Phraatem throno Cyri restitutum;

ANNOTATIONES

phaleum consulariumque potentia anteiit: diversus a veterum instituto, per cultum & munditias; copiaque & affluentia luxu propior, &c. Hunc itaque movet Poeta, ambitionem frænare, avidum seu pecuniæ seu honoris spiritum domare gloriosius esse quam dissitas regiones sub jugum mittere. Ut ergo Sallustius ille prior quamquam Numidiæ præfectus, nequaquam inde beatior fuit, sic nec posterior ab ipso adoptatus, quamvis Libyam Africæ, & Gades Hispaniæ provincias domet, non proinde felix habendus: & si ei *uni serviat* ac subjiciatur *uterque Pœnus*, utraque Carthago, Africana quam Dido, & Hispanica, quam Asdrubal condidit.

11. *Gadibus.*) Gadira Ptolemæo, Gaddir seu Gadir apud Pœnos, hodie, *Cadix*, insula & urbs Hispaniæ Bæticæ a Tyriis condita. Ferrar. γάδειρα, quasi, γῆς δειρά, *terra cervix*. Eustath. in Dionys. Veriorem tamen etymologiam expiscatus videtur, qui sic canit:

Gadir prima fretum solidâ supereminet arte;
Attollitque caput geminis inserta columnis.
Hæc Cotinusa prius fuerat sub nomine prisca:
Tartessumque dehinc Tyrii dixere coloni.
Barbara quin etiam Gades hanc lingua frequentat.
Pœnus quippe locum Gadir vocat undique septum.

Idem testatur Plin. lib. 4. cap. 22. & Hesych. γάδειρα, inquit, Phœnices vocat τὰ περιφράγματα *septa*.

13. *Crescit indulgens sibi dirus hydrops, &c.*) Trita similitudo, quam eleganter adhibet Poeta, at sine apodosi, ut alias sæpe. Hanc vero sic licet supplere. Hydropisis non curatur, imo irritatur aquarum potu: sic avaritia & cupiditas augescit nedum satietur opum accessione.

Juvenal. Sat. 14. v. 139.

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Ovid. Fastor. 1.

Creverunt & opes, & opum furiosa cupido:
 Et cum possideant plurima, plura petunt.
Sic quibus intumuit suffusa venter ab unda,
 Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

Hydrops.) Metonymia: pro hydropicus. Nomen a Græco ὕδωρ *aqua*: ὕδρωψ, morbus, Latinis aqua intercus: ejus non una species: leucophlegmatian indicant hæ voces: *aquosus albo corpore languor*: quando nempe corrupto jecore vel splene non convertitur chylus in sanguinem, sed humore aqueo replentur venæ aliæque minora spatia corporis, quod eo morbo albescit. Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 5. *hydropiseos tertiam speciem Celsus leucophlegmatian vocat: nos albam pituitam dicere possumus*, inquit, &c. ubi & cæteras ejus morbi species, variasque affectiones fuse juxta & docte persequitur. Pariter & Sammonicus rite canit:

Corrupti jecoris vitia vel splenis, acerbus
Crescit hydrops: aut cum siccata febre medullæ
Atque avida fauces gelidum traxere liquorem,
Tum lympha internas vitio gliscente tumescit.
Secernens miseram proprio de viscere pellem.

17. *Redditum Cyri solio Phraatem, &c.*) Ut porro ostendat non eos omnes regnare aut beatos esse qui populis præsunt & imperant, affert exemplum Phraatis, qui licet in regnum sit restitutus, tamen quia sceleribus inquinarat sese, minime censendus in beatorum numero. Atque hinc virtutis documenta instillat Crispo, ne propter summam apud Cæsares gratiam, plusculum fortunæ credat, minus autem virtuti innitatur. De eo Cornel. Tacit. Annal. 1. *Sallustius Crispus particeps secretorum, &c.* Lib. 2. *Tiberius ancipiti cura distractus postremo dat negotium Sallustio Crispo*, scilicet coercendi Clementem servum Agrippæ nomine habituque assumpto res novas molientem. lib. 3. cit. Sallustius *incolumi Mæcenati proximus, mox præcipuus, cui secreta Imperatorum innitterentur; & interficiendi Postumi Agrippæ conscius: ætate provectâ speciem magis in amicitia Principis, quam vim tenuit. Idque & Mæcenati acciderat: fato & potentiæ raro sempiterna.*

Cyri solio.) Metonym. totum pro parte. Parthiæ regno, quod tenuit etiam Cyrus subacto toto Oriente. Phraatis historiam narrat integram Justinus lib. 42. sub finem. *Fatum Parthiæ fecit, in qua jam quasi solemne est reges parricidas haberi, ut sceleratissimus omnium, & ipse Phraates nomine, rex statueretur. Itaque statim quasi nollet mori patrem interficit; fratres quoque triginta trucidat. Sed nec in filiis cessant parricidia. Nam cum infestos sibi optimates propter assidua scelera videret, ne esset qui nominari rex posset, adultum filium interfici jubet ... cum multa crudeliter consuleret, in exilium a populo suo pellitur. Itaque cum magno tempore finitimas civitates, ad*

Dissidens plebi, numero beatorum
Eximit virtus, populumque falsis
Dedocet uti
Vocibus, regnum & diadema tutum
Deferens uni, propriamque laurum,
Quisquis ingentes oculo irretorto
Spectat acervos.

INTERPRETATIO

atque emendat plebem fallaci utentem sermone; securum principatum et imperium atque specialem gloriam attribuens ei soli, quicumque grandes cumulos rectis oculis intuetur.

ANNOTATIONES

postremum Scythas precibus fatigasset, Scytharum maxime auxilio in regnum restitueretur, &c. Phraatem ab Augusto restitutum alii referunt. Vide Dion. lib. 51. & seq. Strabonem, &c.

18. *Numero beatorum.*) Versus hypermeter, cujus ultima syllaba ad sequentem versum pertinet *Eximit virtus*. Beatum plebs imperita vocet & dicat Phraatem, quia regno potitur: at *virtus* aliud omnino decernit, *eximit* enim & expungit *e numero beatorum* sceleratos quosque licet opulentos.

20. *Populumque falsis dedocet uti vocibus.*) Laborat & satagit, ut errorem hunc plebis excutiat, quo dives quisque ab ea existimatur ac prædicatur beatus: Stoicum vero dogma asserat, *solum sapientem beatum esse, regem, &c.* Ipsa enim virtus *propriam* sibi *laurum* & gloriam, proindeque *tutum diadema regnumque*, veram denique felicitatem *ei defert uni*, qui opes contemnit, oblatisque auri argentique acervis adeo non movetur, ut nec oculos convertat. Sic Curius Samnitum & Pyrrhi sprevit dona. De quo lib. 1. Od. 12. v. 41.

23. *Oculo irretorto.*) Rectis oculis, non obliquis, strabis, invidis, adeoque non sæpe ad id quod concupiscitur, retortis. Græci, ὀρθοῖς ὄμμασι προσβλέπειν.

Ovid. Metamorph. 2. describens invidiam, ait,

nusquam recta acies.

Facit ad rem quod Nonius Marcellus in voce, *Strabones*, refert ex Varrone, περὶ ἐξαρχιῶν. *Multi enim qui limina intrarunt integris oculis, strabones sunt facti: habet quiddam enim ἑλκυστικὸν provincialis formosula uxor.* Lucil. lib. 17. *oculis me invidere, non strabonem fieri sæpius deliciis me istorum.* Vel *oculo irretorto*, id est, aspectu simplici, nec iterato; quod contemptum indicat, sensumque nostri Poetæ plane assequitus, absque tot ambagibus, quibus non raro interpretes auctoris sententiam involvunt impediuntque, dum expedire & explanare satagunt. Vox tamen sequens *spectat*, aliquid amplius innuere videatur; eum nempe qui ingentes acervos contemplatur fixis, immotis, constantibus oculis, ut auri fulgore actos oculorum non præstinguatur, aut retorqueri ac reflecti cogatur. Seneca beatum asserit *cui non magis auri fulgor quam gladii præstinguat oculos.*

A D   D E L I U M

ODE III.

Nec adversis frangi, nec prosperis extolli debet moriturus, sed moderate lætari.

Æquam memento rebus in arduis
Servare mentem; non secus in bonis
Ab insolenti temperatam

INTERPRETATIO

Inter adversa pariter et prospera stude animum æqualem custodire a lascivienti gaudio moderatum,

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

1. *Æquam.*) Nec superbia elatam in secundis rebus, nec mœrore fractam in adversis. Aristot. εὐτυχῶν μέτριος, ἀτυχῶν μεγαλόψυχος. ad Theod. 2. Euripides autem monet: ἐν τοῖς κακοῖς πρῶτον εἰδέναι τοῦτο, φέρειν τὰ συμπίπτοντα μὴ πολιορκεῖσθαι, *primum omnium scire decet casus adversos non ægre excipere.*

3. *Ab insolenti temperatam lætitia.*) Est enim temperantia *commotionum omnium moderatrix: qua tum a libidine avocet, tum insolenti alacritate gestire non sinat.* Cic. Tuscul. 5. vers. 42. *in alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio.* 2. de invent. 164.

Lætitia, moriture Deli;
Seu mœstus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Festos reclinatum bearis
Interiore notâ Falerni:
Quà pinus ingens, albaque populus
Umbram hospitalem consociare amant
Ramis; & obliquo laborat
Lympha fugax trepidare rivo.
Huc vina, & unguenta & nimium breves
Flores amœnæ ferre jube rosæ;
Dum res, & ætas, & sororum

INTERPRETATIO

o Deli moriture, sive tristem semper egeris vitam, sive genio indulseris in feriis bibens *Falernum reconditioris tituli, recumbens in herba semota, ubi alta pinus et candida populus gaudent umbram ramis conjungere hospitibus amœnam, et aqua saliens obliquo nititur alveo perfluere. Illuc vina et unguenta et valde fluxos rosarum flores gratos* tamen *apportari cura; dum sinunt res,*

ANNOTATIONES

4. *Moriture Deli.*) Quoniam ineluctabilis est fati vis mortisque necessitas, certe non decet eum superbire qui se novit morti obnoxium; sed nec debet animo cadere, cum ei quidpiam humanitus accidit; nihilque humani a se alienum homo existimet, æquum profecto est.

Deli.) Frustra quidam *Luc. Gellium* hic comminiscuntur. Intelligendus certe est Q. Dellius vel Delius, qui primum sub Cassii militavit signis; ab hoc deinde transfugit ad Antonium, tantaque apud eum gratia valuit, ut Cleopatram, quod Cassium in bello juvisse accusaretur, judicium subituram per ipsum accersiverit: Plutarcho teste in vita Antonii. Is demum rebus suis maxime studens, paullo ante bellum Actiacum relicto Antonio se contulit ad Augustum, a quo benigne exceptus, Cæsaria familiaritate opibusque floruit. Vide Dion. Plutar. cit. Senecam, &c. ita sentit Torrent. ac Theod. Marcil. contra Cruq. &c.

5. *Seu mœstus omni, &c.*) Quandoquidem mori necesse est, sive mœstus vixeris, sive lætitiæ te dederis; juvat, dum licet, indulgere genio, neque prætermittenda ætas & occasio voluptatibus opportuna. Ergo *vina & unguenta afferri jube, &c.*

6. *In remoto gramine.*) In loco herboso ab hominum frequentia ac tumultu separato.

Per dies festos.) Quibus feriari impensiusque lætari apud veteres institutum erat.

8. *Interiore notâ Falerni.*) Epulando cum amicis, & animum exhilarando exquisitissimi vini potu, quod quidem in cella interiore condi solebat; quod autem erat minoris pretii & quotidiano usui destinatum, magis ad manum ponebatur. Porro vini cadis inscribi solitam epigraphen ac titulum, quibus quo loco natum, quoque tempore conditum esset, maxime per nomen Consulis notabatur, nec sciolis latet. Indicat Tull. in Bruto: 286. *Si quis Falerno vino delectetur, sed eo nec ita novo, ut proximis Consulibus natum velit; nec rursus ita vetere ut Opimium aut Anicium Consulem quærat. Atqui eæ notæ sunt optimæ. Credo: sed nimia vetustas nec habet eam quam quærimus suavitatem, nec est jam sane tolerabilis.* Vide Plin. lib. 23. cap. 1. Nos etiam pridem annotavimus ad Juvenal. Sat. 5. v. 33.

Cras bibet Albanis aliquid de montibus, aut de
Setinis, cujus patriam, titulumque senectus
Delevit, multâ veteris fuligine testæ.

Hic itaque *nota interior* excellentiam vini designat seu ob vetustatem, seu ob patriam, vel utramque.

9. *Quà pinus, &c.*) Descriptio amœni loci, seu villæ Delii peramœna.

Albaque populus.) Plin. lib. 16. cap. 23. *Populi arboris tria genera, alba, nigra, & quæ Libica appellatur, minima folio, ac nigerrima ... Alba folio bicolor, superne candicans, inferiore parte viridi.*

10. *Umbram hospitalem consociare amant.*) Ramis amantes junctis, insertis, consociatis umbram præbent ac velut hospitium parant eo venientibus, sedentibus, epulantibus.

11. *Obliquo laborat lympha fugax trepidare rivo.*) Ubi rivus sonorum edit murmur ob frequentiorem aquarum ad ripas & lapides collisionem & conflictum, quod obliquus & flexuosus facit alveus.

12. *Trepidare.*) Quasi strepitare a strepitu pedum subito currentium: unde significat *metuere*, & *festinare*. Ex Non. Marcello.

13. *Huc vina & unguenta, &c.*) Ista ad lætitiam adhiberi consueta, fuse docuimus lib. 1. Od. 36. 38. & alibi.

Nimium breves flores, &c.) Elegans Epigramma:

Quam longa una dies; ætas tam longa rosarum,
Quas pubescentes juncta senecta premit.
Quam modo nascentem rutilus conspexit Eous,
Hanc rediens sero vespere vidit anum.

15. *Dum res, & ætas, &c.*) Dum licet per tranquillum rerum statum, per juventutem, per vitæ usuram, quam largiuntur ac prorogant Parcæ. De his lib. 1.

Fila trium patiuntur atra.
Cedes coemptis saltibus, & domo,
Villaque, flavus quam Tiberis lavit,
Cedes: & exstructis in altum
Divitiis potietur heres.
Divesne prisco natus ab Inacho;
Nil interest, an pauper, & infimâ
De gente sub dio moreris,
Victima nil miserantis Orci.
Omnes eodem cogimur: omnium
Versatur urna: serius ocyus
Sors exitura, & nos in æternum
Exilium impositura cymbæ.

INTERPRETATIO

ac tempus, et nigra stamina trium Sororum. *Relinques* enimvero tandem *nemora pretio comparata, et ædes, et villam quam rigat flavus Tiberis. Hinc demigrabis: heres autem fruetur opibus in acervum e te congestis. Nullum discrimen* est; *sive opulentus* fueris *antiquo ab Inacho oriundus, sive inops atque ignobili de stirpe, sub Jove* frigido *maneas;* perinde fies *victima Plutonis nulli parcentis. Cuncti* locum *in eumdem compellimur. Communis agitatur urna. Tarde* vel *cito prodibit sors; nosque navigio transvehet in perpetuum exilium.*

ANNOTATIONES

16. *Fila trium patiuntur atra.*) Clotho, Lachesis, Atropos, sorores tres mortalium vitam & fata regere superstitiosis veteribus creditæ: prima colum gestare pensumque velut materiam vitæ hominum: altera nere, ac stamen ducere seu atrum seu album prout bona vel mala dispensentur: tertia denique filum abrumpere, vitæque terminum definire. Hinc nomen vel a partienda vita, vel a non parcendo per antiphrasim. Quid igitur Scaliger in Horatium excandescit quod *atra* dicat *fila*, vitæ lucisque seriem trahentia, quæ candida potius, inquit ille, dici oportuit? At enim Ovid. in Ibin, de Clotho.

Nevit & infesta stamina pulla manu.

Ego vero *atra fila Sororum* interpretor fila Parcarum, quæ atræ morti præsunt: ipsæque dicuntur atræ, Erebo & Nocte videlicet natæ, ex Tullio 3. de Natura Deorum n. 44.

17. *Cedes coemptis saltibus.*) Tandem amœna villa, nemus, ædes opulentæ ac splendidæ sunt deserendæ ac heredi relinquenda.

18. *Tiberis lavit.*) Alluit, rigat, humectat, ex Prisciano: pro, *lavat:* dixere passim veteres, *lavere & lavare.* Non. Marcell. Ennius, *lavere lacrymis vestem sordidam.* Virgil. Georg. 3.

lavit ater vulnera sanguis.

21. *Inacho.*) Is Argivorum primus rex, floruit temporibus Abrahæ & Isaac ejus filii, circa annum mundi bis millesimum centesimum. Virgil. Æneid. 7. v. 371.

Et Turno si prima domus repetatur origo,
Inachus Acrisiusque patres.

23. *Sub dio moreris.*) Sive tam pauper fueris, ut sine lare, sine foco, sine tecto, sub dio & aperto cœlo maneas & cubes, nihilominus te prædam Orcus suam faciet: a morte victus, o Delli, victima Plutoni mactaberis: *victis hostibus victima proprie caditur.* Festus. Ovid.

Victima quod dextrâ cecidit victrice vocatur:
Hostibus a victis hostia nomen habet.

24. *Nil miserantis Orci.*) Tullius 3. de Nat. Deor. num. 43. *Age porro, Jovem & Neptunum Deum numeras, Ergo etiam Orcus, frater eorum, Deus. Et illi qui fluere apud inferos dicuntur, Acheron, Cocytus, Styx, Phlegeton: tum Charon, & Cerberus Dii putandi.* Quem vero nil miserantem hic appellat, illacrymabilem dicet Od. 14. seq. Virgil. Georg. 4. v. 489.

Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere Manes.

Est & proverb. *Orco implacabilior.*

25. *Omnes eodem cogimur.*) Ov. ad Liviam.

Tendimus huc omnes; metam properamus ad unam:
Omnia sub leges Mors vocat atra suas.

Omnium versatur urna.) Illa semper fatalis urna, in quam omnium mortalium nomina & sortes conjiciuntur, versatur; atque ut cujusque nomen & sors educitur, ita & mortis præda existit, fatique legem volens nolens subit. l. 3. Od. 1. *Omne capax movet urna nomen.* Virgil. Æneid. 6. v. 432.

Nec vero hæ sine sorte datæ, sine judice sedes:
Quæsitor Minos urnam movet.

27. *Nos in æternum exilium impositura cymbæ.*) Sors educta vitæ finem imponit, ex hoc orbe ableget animam in perpetuum, atque ad inferos transmittit, traducente eam per Acheronteum fluvium Charonte in sua navicula, de qua Propertius,

Scandenda est torvi publica cymba senis.

Vide lib. 1. Od. 4. & hujus lib. Od. 14.

28. *Exilium.*) Sunt qui legant *exitium.* Exules, inquit Nonius Marcellus, dicuntur extra solum. Virgil. Georg. 3.

Longeque ignotis exulat oris.

Et post,

Regnis excessit avitis.

AD XANTHIAM PHOCEUM

ODE IV.

Ancillam ab eo sine nota posse adamari.

Ne sit ancillæ tibi amor pudori,
Xanthia Phoceu: prius insolentem
Serva Briseis niveo colore
Movit Achillem:
Movit Ajacem Telamone natum
Forma captivæ dominum Tecmessæ:
Arsit Atrides medio in triumpho
Virgine raptâ;

INTERPRETATIO

Ne pudeat te servam diligere, Xanthia Phoceu: ante te Achillem superbum Briseis ancilla perculit candore suo: perculit etiam *Ajacem Telamonis filium pulcritudo captæ Tecmessæ,* licet ejus *dominum. Agamemnon* pariter *inter ipsam victoriam adamavit puellam* aris *abstractam:*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Oda 2. Lib. 1.

1. *Ne sit ancilla, &c.*) Xanthiam Phocaum Phyllidis genere servili uatæ amoribus irretitum consolatur Horatius; atque heroum eaemplis expugnat eam vulgi opinionam, qua servilem conditionem sic aspernatur, ot Plautus Amphitr. scripserit: *Quem Jupiter odit, servum hunc primum facit:* & Romani per ludibrium *ancillariolos* appellabant eus, qoi ancillas sectarentur ac diligerent. Hinc dicaciter Martialis lib. 12. Epigram. 58. ad quemdam nomine Alaudam:

Ancillariolum tua te vocat uxor; at ipsa
Lecticariola est. Estis Alauda pares.

2. *Prius insolentem.*) Interpretari quibusdam placuit: oon antea suatum amara: quasi non meminissent Deidamiæ Lycomedis filiæ, susceptique ex ea Pyrrhi, qui Trojæ fatum adolesceotulus implevit. Videtur itaque malios, *insolentem* vocari Achillem, id est, ferocem; siquidem ad Pisones scribens Horatius ita vult ot pingatur:

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer, &c.

3. *Serva Briseis, &c.*) Hippodamia a Patre Brise sic dicta, quæ, Lyrnesso urbe captâ, in prædæ partem cessit Achilli victori, cui postaa ab Agamemnone erepta grave peperit dissidium, quod Trojæ fatum remoratum est, ut fuse aaplicui ad finem Odes 15. lib. 1.

Serva.) Jure belli capta, adeoqua in servitutem radacta.

Niveo colore.) Colore candido; qui in formosis spectatur. Homerus Junonem λευκώλενον, Virgilius niveos lacertos Veneris, Propertius niveum Adonin laudat.

4. *Movit.*) Ita quidem, ut ob eam sibi præreptam a bello recesserit, viaque, ut alibi diximus, redierit. Homer. Iliad. 5. Ovid. Epist. 3. quæ est Briseidis ad Achillem. Vide & Dictyn Cretensem lib. 2. ubi scribit: *Lyrnessum ab Achille paucis diebus pugnando captam: & propere inde expugnatam Pedasum Lelegum urbem; ubi rex Brises: abductamque filiam regis Hippodamiam.* Dares autem Phrygius ita describit: *Achillem pectorosum, ore venusto, membris valentibus & magnis, bene crispatum, clementem, in armis acerrimum, vultu hilari, largum, dapsilem, capillo myrteo.* Briseidam porro *formosam alta staturâ, candidam, capillo flavo & molli, superciliis junctis, oculis venustis, corpore æquali, blandam, affabilem, verecundam, animo simplici, piam.*

6. *Movit Ajacem Telamone natum, &c.*) Dictys citatus, *Ajax*, inquit, *Telamonius iter ad Phrygas convertit, ingressusque eorum regionem, Teuthrantem dominum locorum solitario certamine interficit, ac post paucos dies expugnata atque incensa civitate, magnam vim præda trahit, abducens Tegmessam filiam regis.* Et postaa, *Ajaci ob egregia laborum ejus facinora, Teuthrantis filiam Tegmessam concedunt* Græci oempe reliquam prædam inter se partiantes. Dares itam cit. ita describit: *Ajacem Telamonium valentem, voce clara, capillis nigris, in hostem atrocem.* Ovid. lib. 3. de Arte amandi:

Odimus & mœstas: Tecmessam diligat Ajax.
. . . .
Scilicet Ajaci mulier mœstissima dixit;
Lux mea; quæque solent verba juvare viros.

7. *Arsit Atrides, &c.*) Agamemnon Atrei ex Ærope, vel ex Plisthene, ot scribunt alii, filius, Mycænarum & Argivorum rex, Græcorum in expeditione Trojana summus Imperator, in ipso urbis excidio, media in victoria, Cassandræ Priami filiæ amore incensus captusque, in prædæ par-

Barbaræ postquam cecidere turmæ
Thessalo victore, & ademptus Hector
Tradidit fessis leviora tolli
Pergama Graiis.
Nescias an te generum beati
Phyllidis flavæ decorent parentes.
Regium certe genus: & Penates
Mœret iniquos.

INTERPRETATIO

posteaquam Phrygiæ cohortes profligatæ Thessalico victore fuerant; *Hectorque interemptus pertæsis Græcis dimisit Trojam everti facilem. Quid si genere tibi aureæ Phyllidis parentes opulenti decus afferant? Origo profecto regia est; et* quidem *infestos Penates lamentatur. Sic habe*

ANNOTATIONES

tem eam depoposcit, quæ tamen rapta ab Ajace Oileo & vitiata fuerat in ipso Minervæ templo. Hinc Virgil. Æneid. 2. v. 403.

Ecce trahebatur passis Priameia virgo
Crinibus a templo Cassandra adytisque Minervæ.

Dictys Cretensis lib. 5. *Priamus ad aram Jovis confugit, Cassandra in ædem Minervæ, multique ad reliqua Deorum templa .... Cæterum Cassandram Ajax Oilei e sacro Minervæ captivam abstrahit .... Agamemnoni Cassandra datur, postquam ejus forma captus, quin palam desiderium fateretur dissimulare nequiverat.* Dares jam cit. refert, *Cassandram mediocri statura, ore rotundo, rufam, oculis micantibus, futurorum præsciam:* & paullo post, *Agamemnonem albo corpore, magnum, membris valentibus, facundum, prudentem, nobilem.*

9. *Barbaræ postquam cecidere turmæ, &c.*) Post victos ac profligatos Trojanos ab exercitu Græcorum, maxima vero ab Achille e Laryssa urbe Thessaliæ oriundo.

Barbaræ.) Hoc nomine vocabantur a Græcis omnes aliæ gentes, imprimis autem Phrygas & Trojani. Patet ex Dicty Cretensi passim. Plutarch. de audiendis Poetis, disparitatem Græcorum & Trojanorum commemorans ait: *probatam esse Græcorum providentiam, ferociam vero Barbarorum vitiosam:* & paullo post: in potestatem hostium Trojanos viros complures venisse, Achæorum vero neminem: atque illorum nonnullos fuisse hostibus supplices, ut Adrastum, Antimachi filios, Lycaonem, ipsumque Hectorem, qui Achillem de sepultura exoravit: horum vero neminem: *quod Barbarorum sit supplicem esse in conflictibus, & summittere se ad pedes, Græcorum autem vincere dimicantem aut occumbere, &c.* Itaque vox *Barbarus*, aliquando nihil aliud sonat quam extraneus & peregrinus: Vide Turneb. lib. 9. c. 18. ubi e Tuscul. 3. n. 85. verba ista, *astante ope barbarica*, de Priamo regno Phrygum florente bene interpretatur, &c.

10. *Thessalo victore.*) Quamquam a Parida jam interfectus erat Achilles, ante quam Troja caperetur, is tamen recte victor dicitur, sine quo capi non potuisset, ita volentibus fatis. Vide lib. 3. Od. 15. in fine.

Ademptus Hector tradidit fessis, &c.) Postquam ab Achille peremptus Hector, adeoque Trojanis ademptus veluti suus clypeus, qui solus robore ac virtute singulari Græcos terrebat, ex Homero: *quo stetit stante Ilium* Senec. Troad. initio. Et postea chorus ejus sic luget interitum: *columen patriæ, mora fatorum, tu præsidium Phrygibus, tu murus eras: humerisque tuis stetit illa decem fulta per annos. Tecum cecidit; summusque dies Hectoris idem patriæque fuit.*

11. *Tradidit fessis leviora tolli Pergama Graiis.* Sublato scilicet Hectore jam capi evertique Troja facile potuit a Græcis decennali quamvis obsidione fessis. Virg. Æneid. 2. v. 108.

Sæpe fugam Danai Trojâ cupiere relictâ
Moliri, & longo fessi discedere bello.

Et Æneid. 9. v. 155.

Decimum quos distulit Hector in annum.

Leviora tolli.) Translatum ex ultimo Iliados, ubi Priamus sic alloquitur Trojanos de amisso Hectore; Jupiter mihi dolores dedit; filium ut optimum perderem: quod & vos sentietis. *Deinceps enim Achivis faciliores eritis tolli, eo mortuo.* ῥηΐτεροι γὰρ μᾶλλον Ἀχαιοῖσιν δὴ ἔσεσθε κείνου τεθνηῶτος ἐναιρέμεν.

Pergama.) Arces erant Trojanæ ex Servio: synecdochicωs Trojam ipsam significant.

13. *Nescias an te generum, &c.*) Per prolepsin ingeniose occupat Horatius id quod objici poterat, puellas ante memoratas, licet captivas, e regia tamen stirpe; non ita vero Phyllida: respondet igitur: An vero quis eam humili sorte ac genere credat, quæ tam nobilem præfert indolem? &c.

15. *Regium certe genus.*) Hinc igitur honos tibi & decus accedat, si talem tibi despondeas: ejusque parentes familiam tuam illustrabunt potius quam dedecorent.

Penates mœret iniquos.) Sententiam hanc vulgo jungunt cum præcedenti, eo sensu: Phyllis certe cum suam dolet vicem, regio se ortam genere lamentatur ad servitutem redactam; indeque Penates accusat, qui tutelæ suæ fidentem tam miserum in statum labi permiserint. Placuit tamen interpungere, atque sententias separare, non sine aliqua venustate, ut visum est. Suus tamen sit honos antiquitati, Lectori vero judicandi jus atque arbitrium.

Penates.) Qui dicantur, Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 4. fuse docet. Hyginus Deos patrios, alii domesticos, quibus in penetralibus domûs litari solebat, interpretantur; alii etiam aliter.

Crede non illam tibi de scelestâ
Plebe delectam: neque sic fidelem,
Sic lucro aversam potuisse nasci
Matre pudendâ.
Brachia, & vultum, teretesque suras
Integer laudo. Fuge suspicari,
Cujus octavum trepidavit ætas
Claudere lustrum.

INTERPRETATIO

non eam infelici de plebecula tibi electam: nec ita fidam, ita quæstus aspernatricem turpi matre gigni potuisse. Cæterum *intactus laudo brachia et faciem et tibias rotundas* illius. *Noli suspectum habere* me, *cujus ætas properavit octavum lustrum finire.*

ANNOTATIONES

17. *Crede non illam tibi, &c.*) Nequaquam credenda est e fæce plebis illa, quæ nihil habet sordidum ac vile. Plebeiæ animæ lucro esse vendunt ultro ac sponte; meretrices in primis infidæ ac perjuræ; lucri vero perquam avidæ. lib. 1. Od. 35. *vulgus infidum, & meretrix perjura.* At Phyllis mirum quantum *fidelis*, tum quæstui & *lucro aversa*. Honestam igitur educationem generosus animus; nobilis autem institutio originem haud vulgarem indicat certe & arguit.

De scelesta plebe.) Vel, impura, & sceleri pravisque affectionibus et plurimum obnoxia: vel, infortunata, & paupertatis incommodis ac ludibriis damnata velut & conspurcata. Hinc non abludit quod Plaut. Mostell. Scen. 7. scribit:

Scelestiorem ego annum argento fœnori (locando)
Nunquam ullum vidi, quam hic mihi annus obtigit.

18. *Delectam.*) Alii legunt, *dilectam.*

19. *Aversam.*) Alii *adversam*; perinde est, & par utrobique sensus.

Fidelem.) Castitatis amantem, honesti propositi tenacem, quam a fide non facile dimoveas, nec oblato quæstu corrumpas.

20. *Matre pudendâ.*) Improbis ac flagitiosis moribus turpificata; vel inope, & abjecta, cujus nomen ac memoria pudorem & verecundiam facere queat. E moribus natales posse ac debere æstimari ostendit Juvenalis Sat. 6. v. 238.

Scilicet exspectas ut tradat mater honestos
Aut alios mores, quam quos habet? utile porro
Filiolam turpi vetulæ producere turpem.

22. *Integer laudo.*) Cæterum, o Phoceu, si laudo tuam illam Phyllidem, noli me arbitrari specie illius captum: *Integer* ego castusque laudo *brachia* torosa & candida, *vultum* speciosum, suras teretes, totamque formosam: itaque ne zelotypus inde fias, neve suspiceris rivalem me tuum quoquo modo esse.

23. *Cujus octavum trepidavit ætas claudere lustrum.*) Nimirum deferbuit ardor ille primus adolescentiæ, nec ita me jam ut olim cruciat amor. Annum ætatis quadragesimum prætergressus æstus illos priores evasi.

24. *Lustrum.*) Ex Varrone, Festo, & aliis dictum a luendo, id est, solvendo; pendebantur enim vectigalia quinto quoque anno. Est igitur annorum quinque spatium: adeoque *lustrum octavum* annos quadraginta *claudit* impletque. Cicer. Epist. 2. lib. 6. ad Attic. *Populi autem, nullo gemitu, publicanis, quibus hoc ipso lustro nihil solverant, etiam superioris lustri reddiderunt.* Ovid. in Ibin sic orditur:

Tempus ad hoc lustris mihi jam bis quinque peractis.

Martial. lib. 4. Epigram. 45.

Ut qui prima novo signat quinquennia lustro.

ODE V.

Coercendus amor intempestivus virginis haud maturæ.

1 Nondum subactâ ferre jugum valet;

INTERPRETATIO

Nequit adhuc portare jugum submisso collo, nec assequi officia

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Nondum subactâ.*) An amicorum aliquem, an seipsum admoneat Horatius, plane incertum est. Rem vero cæteroqui turpiculam allegoria multiplici contexit ac prope honestavit. Cupidinam virginis intempestivæ indicat per appetentiam uvæ nondum maturæ. Puellæ vero junioris indolem bel-

Cervice; nondum munia comparis
Æquare, neque tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.
Circa virentes est animus tuæ
Campos juvencæ, nunc fluviis gravem
Solantis æstum, nunc in udo
Ludere cum vitulis salicto
Prægestientis. Tolle cupidinem
Immitis uvæ: jam tibi lividos
Distinguet Autumnus racemos
Purpureo varius colore.
Jam te sequetur. Currit enim ferox
Ætas: & illi, quos tibi demserit,
Apponet annos: jam proterva
Fronte petet Lalage maritum.
Dilecta, quantum non Pholoe fugax,

INTERPRETATIO

conjugis, nec sustinere impetum tauri Venerem appetentis. Circa virides agros versatur mens buculæ tuæ, modo fluminibus temperantis molestos Solis ardores; modo gaudentis colludere cum vitulis inter humidas salices. Cohibe desiderium uvæ acerbæ. Mox Autumnus varietate gratus colore purpureo pinget tibi racemos liventes. Mox curret post te. Nam properat ætas vehemens: atque illi addet annos quos tibi detraxerit. Mox audaci vultu Lalage virum quæret. Amata plusquam

ANNOTATIONES

le notat per juvencam cum vitulis exultantem in campo, jugum portare aut Venerem sequi adhuc ignorantem.

2. *Munia comparis æquare.*) Onera conjugii sustinere, æqualem operam præstare marito puellula ante pubertatem, nondum viro matura.

5. *Circa virentes est, &c.*) Aliud nihil amat aut cogitat virgo ea ætate teneriori, quam ludum cum pueris aut puellis æqualibus. Animusque illius totus est in campis, in lusibus, &c. Sic Terent.

Animus est in patinis.

Horat. lib. 3 Od. 11.

Quæ velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, & adhuc protervo
Cruda marito.

9. *Prægestientis.*) Summopere cupientis. Ex Prisciano, & Festo, *gestire*, est rem aliquam tam vehementer appetere, ut corporis gestus ejus desiderium exprimentes continere non valeamus.

Tolle cupidinem immitis uvæ.) Desine amare, aut saltem concupiscere puellam impuberam, immaturam, atque, ut Varro appellavit, acerbam, utens eadem, qua Poeta noster, metaphorâ ab uva immiti ducta. Exspecta donec ætas idoneam fecerit ac nubilem. Tull. de Senect. n. 53. *uva primo est peracerba gustu, deinde matura dulcescit*:

10. *Jam tibi lividos distinguet. &c.*) Autumnus varietate fructuum abundans, & eorum multiplici diversitate utilis pariter & jucundus, liventes ante immitesque uvas purpureo statim colore pulcras, simul & maturitate gustui dulces facit. Sic tibi paullo post maturam ac tempestivam licebit sectari Lalagen. Imo ipsa ætate jam perfecta virum petet: sicut uva plane matura carpi desiderat.

12. *Purpureo varius colore.*) Is color in racemo propinquam notat maturitatem. Hinc Virgil. *rubentes* uvas, Ovid. *purpureas* laudat: Horatius autem Epod. 2. *certantem purpuræ uvam* dixit. Theophrast. de caus. plant. lib. 3. cap. 22. ὅταν ἄρχωνται περκάζειν οἱ βότρυες, *cum incipiunt uvæ nigrescere*, seu *nigris distingui maculis*. Propert.

Prima mihi variat liventibus uva racemis.

13. *Jam te sequetur.*) Lalage, quæ te sequentem modo fugit, deinde vel fugientem se prosequetur, ubi ferventis æstu juventutis agitari cœperit. Quod quidem brevi fiet: *currit enim ferox ætas*, labitur celeriter, imo *volat*, ut ait Tull. Tusc. 1. n. 76.

Ferox ætas.) Juventus, quæ valens, acris, ardens, vehemens, petulans, elata, superba, ac nisi libidinis stimulos tum maxime prurientis virtute fregerit, etiam ferox, indomita & impotens. Apage vero Cruquium dubitantem numquid transposita sint epitheta ista; ut legendum sit: *ætas fugax, & Pholoe ferox.*

14. *Illi quos tibi demserit, apponet annos.*) Dum tu annis decresces & imminueris viribus, illa crescet atque augescet. Tu enim ab ætate perfecta vergis ad senium: illa ad annorum ætatisque firmitatem, quam nondum attigit, properat.

16. *Lalage.*) Eam ipsam ætatis flore decoram laudat lib. 1. Od. 22. quo patet Odam istam ab Horatio post hanc esse scriptam.

17. *Dilecta, quantum, &c.*) Cum vero Lalage

Non Chloris: albo sic humero nitens,
Ut pura nocturno renidet
Luna mari, Cnidiusve Gyges:
Quem si puellarum insereres choro,
Mire sagaces falleret hospites
Discrimen obscurum, solutis
Crinibus, ambiguoque vultu.

INTERPRETATIO

Pholoe viros abhorrens, vel Chlōris splendens humero candido, non secus ac Luna clara micat in mari, aut Gyges Cnidius: quem si misceas cœtui virginum, advenas maxime perspicaces deciperet incerta differentia, passis capillis, dubiaque facie.

ANNOTATIONES

juventotis pariter ac formæ perfectionem adepta fuerit, tum certe multos amatores habebit, quot nunquam *Chloris* pulcherrima, vel speciosa *Pholoe* Chloridis filia, quæ tamen eo diligitur amplius, quo magis amantas fugit aspera & repellit. De hac Cyro adamata, ipsumque spernente, lib. 1. Od. 33.

19. *Ut pura nocturno renidet Luna mari.*) Tam nitens, quam Luna nullis infuscata nebulis, sudo cœlo, noctu splendet ac mari navigantibus formosa apparet.

20. *Cnidiusve Gyges.*) Velut etiam formosus ille puer Gyges, virginea specie inclytus, oriendus e Cnido urbe Cariæ maritima, hodie *Cabo di Chio*; ubi Veneris effigies valde celebris. Vide lib. 1. Od. 30. formosos olim pueros in deliciis fuisse, vel e Virgil. Bucol. notum. Eclog. 2.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin,
Delicias domini.

21. *Quem si puellarum insereres; &c.*) Gygis nempe vultus lævis, tener, candidus, venustus, adeo virginis speciosæ pulcritudinem refert, ut vix internosci queat, *si puellarum choro inseratur*; puellam etenim non puerum Gygen affirmaveris.

22. *Falleret hospites.*) Nos quidem cives, qui eum cognoscimus, forte non falleret Gyges: hospites autem & peregrini nequaquam a puellis puellum hunc discernerent. Tam enim *obscurum est discrimen*.

23. *Solutis crinibus.*) Prolixis & passis, more scilicet virginum; at contra nuptæ capillos religabant.

24. *Ambiguoque vultu.*) Ut sexum non distinguas. Sic Juvenalis Sat. 15. v. 137. de pupillo a Tutore defraudato:

Cujus manantia fletu
Ora puellares faciunt incerta capilli.

Ovid. Metam. 8. Fab. 4.

Talis erat cultu facies, quam dicere vere
Virgineam in puero, puerilem in virgine posses.

Idem lib. 9. Fab. 12.

Cultus erat pueri: facies quam sive puellæ
Sive dares puero; fieret formosus uterque.

Auson. Epigram. 105.

Dum dubitat natura marem faceretne puellam;
Factus es, o pulcher, pæne puella, puer.

AD TIT. SEPTIMIUM

ODE VI.

Apud amænum Tiburtinæ vel Tarentinæ regionis secessum tandem cum eo quietam degere senectutem exoptat.

Septimi Gades aditure mecum, &
Cantabrum indoctum juga ferre nostra, &
Barbaras Syrtes, ubi Maura semper
Æstuat unda:
Tibur Argæo positum colono
Sit meæ sedes utinam senectæ:
Sit modus lasso maris, & viarum,
Militiæque.

INTERPRETATIO

O Septimi perrecture mecum ad Gades et Cantabros nobis servire nescios, atque ad Syrtes feras, ubi mare Mauritaniæ nunquam non fervet: faxint Dii ut Tibur ab *Argivo colono conditum meæ sit domicilium senectutis: sit requies pertæso maris, itinerumque, et belli.*

ANNOTATIONES

Metrum est idem quod supra Ode 2. Lib. 1.

1. *Septimi.*) Tit. hic Septimius, Romanus Eques, Poeta etiam Lyricus & Tragicus, cum Horatio diuturna familiaritate conjunctus, imo & commilito. Hujus meminit lib. 1. Epist. 3. 5. 9. fertur & Augustus ad Horatium ita de eo scripsisse: *tui qualem habeam memoriam poteris ex Septimio nostro cognoscere, &c.*

Gades aditure mecum, &c.) Hoc Interpretes huc usque fere omnes intellexerunt de magna Horatii Septimiique consensione: quasi paratus esset alter alteri comes ire ad ultimas usque orbis plagas: quemadmodum Catullus Carm. 11. Furium & Aurelium sibi spondet comites, *sive in extremos penetrarit Indos, &c.* Et Propertius lib. 1. Eleg. 6. Tullo sese offert, ut cum eo *Riphaos etiam montes superare non* vereatur, & *Ægao ducere vela mari.* Cruquius autem opinatur hæc ab Horatio scripta, *cum Augustus esset in expeditione Cantabrica, quinto vix anno peracta, quo Septimius Eques invitabat Horatium,* inquit ille; non male quidem ariolatus: melius forte tamen, quando Cæsar expeditionem illam moliebatur, & cum ad eam Horatius pariter ac Septimius sese accingerent. De *Gadibus supra,* Od. 2. v. 11.

2. *Cantabrum.*) Cantabri Hispaniæ Tarraconensis populi ad Oceanum Borealem, qui & inde Cantabricus vocatur: hodie *Biscaia.*

Indoctum juga ferre nostra.) *Serâ* nempe *domitum catenâ,* ut ait Od. 8. lib. 3. ab Augusto tandem, sive ab Agrippa Augusti auspiciis Cantabri devicti sunt; testes Sueton. Octav. cap. 20. & 21. Dio lib. 51. & seq. Strabo lib. 3. &c. Flor. lib. 4. cap. 12. *dua validissima gentes Cantabri & Asturer immunes Imperii agitabant. Cantabrorum altior & magis pertinax in rebellando animus, qui non contenti libertatem suam defendere, proximis etiam imperitare tentabant, &c.* Cæsi vero fugiunt *in eminentissimum Vinnium montem, quo maria prius Oceani, quam arma Rom. ascensura esse crediderant.* Et paullo post: *ipse præsens hos deduxit montibus: hos obsidibus astrinxit: hos sub corona jure belli venumdedit, &c.* Sil. Ital. *Cantaber ante omnes hyemisque æstusque famisque invictus.* Observandum porro, ita sub jugum mitti solitos olim victos hostes: hastæ duæ interjecto spatio in terram defigebantur, tertia superimposita, atque hinc & inde alligata. Sub hanc igitur inermes & discincti transire coacti, jugum subire, victique esse censebantur. Vid. Tit. Liv. lib. 9. cap. 6. ubi Rom. Coss. & legiones turpiter ad furculas Caudinas sub jugum mittuntur.

3. *Barbaras Syrtes.*) Inhospitas, inaccessas, sævas ob æstus ac motus maris dubios.

Ubi Maura semper æstuat unda.) Ubi mare Mauritaniæ seu Africæ crebris æstuariis fervet, vadosum passim & scopulosum. Vide Plin. lib. 2. c. 97. & Epod. 9. sub finem; ibique annot.

5. *Tibur Argæo, &c.*) Detur utinam mihi lætam agere senectutem apud Tibur Latii oppidum ædificatum a Tiburno Argivo: ibique quietem nancisci, post labores ac tædia navigationis, itinerum, ac militiæ Tiburtinâ suâ villâ imprimis se delectari jam indicavit lib. 1. Od. 7. & 18. Vide ibi annotat.

7. *Lasso maris, & viarum, militiæque.*) Ex Suetonio cit. bellicam in Cantabros expeditionem suscepit Augustus devicto jam Antonio: in bellis antecedentibus militaverat Horatius, ut qua-

Unde si Parcæ prohibent iniquæ,
Dulce pellitis ovibus Galesi
Flumen, & regnata petam Laconi
Rura Phalanto.
Ille terrarum mihi præter omnes
Angulus ridet: ubi non Hymetto
Mella decedunt, viridique certat
Bacca Venafro:
Ver ubi longum, tepidasque præbet

INTERPRETATIO

Hinc vero si Parcæ me arcent improbæ, adibo fluvium Galæsum ovibus pelle coopertis jucundum, agrosque ubi rex fuit Phalantus Lacedæmonius. Illa mihi regio præ cæteris placet; in qua mel cum Hymettio, et olivæ cum Venefranis bonitate contendunt. Illic ver diuturnum, et hyemes

ANNOTATIONES

tebit ex Oda sequenti: ad hoc etiam, ut dixi, sese accingebat: Deos itaque rogat, ut sibi fortunatam deni quietem & senectam postquam eas sterum ærumnas exantlarit.

9. *Unde si Parca prohibeat.*) Quod si, fatis ita volentibus, non liceret apud Tibur conquiescere; apud Tarentum saltem detur mihi secedere, ubi Galæsus leniter fluit, rigatque istam regionem Calabriæ, in qua pascuntur oves exquisito vellere ac lana, &c.

10. *Pellitis ovibus.*) Vel eximias pelles eximium velius habentibus, per antonomasiam: vel potius quæ ob lanam præ cæteris exquisitam adversus aeris injurias teguntur pellibus, ad conservationem excellentis earum velleris, tenuioris, mollioris: neve istud inquinetur. Hinc Plin. *tectas*, Varro & noster *pellitas* nuncupat Tarentinas illas oves, quas & Græcas alii vocant. Vide Columell. lib. 7. cap. 4. *Græcum pecus, quod & Tarentinum plerique nominant, nisi cum domini præsentia est, vix expedit haberi, &c. ex omnibus est mollissimum, &c.* Polybius μαλακὰ πρόβατα similiter appellat. Varro rel rust. lib. 2. cap. 2. ad finem: *pleraque similiter faciendum in ovibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem (ut sunt Tarentinæ & Atticæ) pellibus integuntur, ne lana inquinetur, quo minus vel infici recte possit, vel lavari ac parari. Harum præsepia ac stabula, ut sint pura, majorem adhibent diligentiam, quam hirtis*; id est, cæteris ovibus, quæ & hirtæ, & montanæ, & soloces dicebantur, &c. Plin. lib. 8. cap. 47. *Ovium summa genera duo, tectum & colonicum: illud mollius, hoc in pastu delicatius; quippe cum tectum rubis vescatur:* (colonicem vero solo gramine) *operimenta eis ex Arabicis præcipua.*

Galesi flumen.) Quidam legunt *Galæsum*. Sic & lib. 4. Od. 4. *Metauri flumen*, ubi plures tamen, *Metaurum flumen*. Galæsus vel Galesus, hodie *Galaso*, Calabriæ fluvius agrum Tarentinum rigat, ac in Sinum defluit lento cursu; umbris arborum, & pascuorum copia circum amœnus. Hinc Proper. Lib. 2. Eleg. 34. v. 67.

Tu canis umbrosi subter pineta Galesi.

Et Virgil. Georgic. 4. v. 126.

Quo niger (al. niger) humectat flaventia culta Galesus.

11. *Regnata petam Laconi rura Phalanto.*) Virg. Æneid. 3. v. 4.

terra regnata Lycurgo.

Et Æneid. 6. v. 793.

regnata per arva Saturno.

Sic Tull. pro Murena: *pugna cum rege commissa est & summa contentione pugnata.* Porro sensus Horatii est hic: si negetur mihi secessus Tiburtinus, ibo Tarentum, quam urbem Taras Neptuni filius olim condiderat, Phalantus autem Lacedæmonius cum Partheniis Sparta profectis & sedes quærentibus instauravit, ibique regnavit. Justin. lib. 3. ubi: *Partheniæ vocati cum ad annos triginta pervenissent, metu inopia .... ducem Phalantum assumunt filium Araci .... ad sedes inquirendas proficiscuntur .... tandem in Italiam delati, occupata arce Tarentinorum, & expugnatis veteribus incolis, sedes ibi constituunt, &c.* Vide & Pausan. lib. 10. in Phocaicis.

14. *Angulus.*) Scilicet urbs ea Calabriæ in extrema peninsula sita est ad maris litus.

Ubi non Hymetto mella decedunt.) In Tarentina regione mel optimum est, nec bonitate concedit ei quod provenit apud Hymettum, huncque Atticæ regionis collem excellentia sua celebrem toto orbe fecit: sicut & Hybla Siciliam pariter melle inclytam reddidit.

15. *Decedunt.* De via decedit qui honorem alicui defert & primas fatetur deberi.

Viridique certat bacca Venafro.) Ibi quoque crescunt olivæ Venafranis adeo non deteriores, ut cum eis de excellentia contendant & certent.

Certat.) Virgil. Eclog. 5. v. 8.

solus tibi certet Amyntas.

16. *Venafro.*) Urbs hæc Campaniæ in Samnii confinio sita, olearum optimarum laude præcelluit. Plin. lib. 15. cap. 2. *principatum in hoc quoque bono (oleo) obtinuit Italia toto orbe, maxime agro Venafrano, &c.* Martial. lib. 12. Epig. 64. *uncto Corduba latior Venafro.* Et lib. 13. Epigr. 101.

Hoc tibi Campani sudavit bacca Venafri.

17. *Ver ubi longum.*) Ubi verna temperies perdurat. Ita Servius explicat Virg. Georg. 2. v. 149. *hic ver assiduum;* citatque hunc locum Horatii.

Tepidasque præbet Jupiter brumas.) Hybernis etiam mensibus nulla ibi est aeris inclementia.

Jupiter brumas: & amicus Aulon
Fertili Baccho minimum Falernis
Invidet uvis.
Ille te mecum locus, & beatæ
Postulant arces: ibi tu calentem
Debitâ sparges lacrymâ favillam
Vatis amici.

INTERPRETATIO

temperatas dat Jupiter: atque Aulon abundanti vino ferax nequaquam desiderat racemos Falernos. Terra hæc et fortunatæ arces me te- que exoptant. Illic tu cineres tepidos familiaris poetæ justo luctû prosequeris.

ANNOTATIONES

Bruma, solstitium hybernum, quod sic Ovid. explicat Fast. 1.

Bruma novi prima est, veterisque novissima Solis.

18. *Et amicus Aulon fertili Baccho, &c.*) Est & proximus collis Aulon, in quo vinum provenit Falerno minime inferius; proindeque non ei invidet, a quo superari nequaquam timet. In agris Tarentinis vinum crescere generosum, testis Plin. lib. 14. cap. 6. ubi vina recenset exquisite: *verum & longinquiora Italiæ ab Ausonio mari non carent gloria, Tarentina, & Servitiana, &c.* Martial. lib. 13. Epigr. 125.

Nobilis & lanis, & felix vitibus Aulon,
Det pretiosa tibi vellera, vina mihi.

Strabo lib. 6. Aulonia quasi Vallonia a vicina convalle nominata, inquit: hanc autem urbem ab Aulone monte vel potius promontorio puto dici, in Tarentino tractu sitam. Porro textus Horatiani ordo hic est: *amicus*, id est, vicinus Tarento *Aulon, fertili Baccho gaudens, minimum Falernis invidet uvis.* Vel: Aulon fertili Baccho amicus minimum Falernis, &c. Sic apud Tibull. dicitur

Bacchi cura Falernus ager.

21. *Ille te mecum locus, &c.*) Tam lætus & amœnus videlicet secessus te mecum invitat.

Beatæ arces.) Explicant alii editi colles optimis uvis beati: quia edita quæque loca arces vocantur. Ego malim de urbe Tarento intelligere, ubi fuit arx munitissima, ex Polybio lib. 8. Tit. Liv. lib. 25. *Beatæ* vero *arces*, & felix Tarentum satis exprimitur apud L. Florum lib. 1. cap. 18. his verbis: *Tarentus, Lacedæmoniorum opus, Calabriæ quondam & Apuliæ, totiusque Lucaniæ caput, tum magnitudine & muris portuque nobilis, tum mirabilis situ: quippe in ipsis Adriatici maris faucibus posita in omnes terras, Istriam, Illyricum, Epirum, Achaiam, Africam, Siciliam vela dimittit. Imminet portui ad prospectum maris positum majus theatrum, &c.*)

22. *Ibi tu calentem debitâ, &c.*) Ibi tu mihi justa & extrema persolves officia, cum fatis & vita functus fuero: cremato nempe cadavere, calentibus adhuc cineribus lacrymas impendes, iisdem, ac velut immiscebis: mortuum recens amicum luctu prosequeris vatem vates, & decorabis. Ennius vero contra, & arrogantius paulo:

Nemo me lacrymis decoret: neque funera fletu
Faxit. Cur? Volito vivu' per ora virûm.

Miserrimum etenim ac velut infaustum veteribus putabatur, si absque lacrymis humatio fieret, & funebri isto honore privaretur. Virgil. Æneid. 11. v. 372.

Nos animæ viles, inhumata, infletaque turba.

Hinc & præficas conducebant olim, quæ luctum facerent. Imo & exiguam ampullam lacrymis plenam urnæ ferali inserebant, sepulcroque inferebant: ut bene Torrentius observavit.

24. *Vatis amici.*) Horatii tui.

ODE VII.

Pompeio Varo felicem ex infelici militia reditum gratulatur.

O sæpe mecum tempus in ultimum
Deducte, Bruto militiæ duce,
Quis te redonavit Quiritem
Diis patriis, Italoque cœlo,
Pompei meorum prime sodalium?
Cum quo morantem sæpe diem mero
Fregi, coronatus nitentes
Malobathro Syrio capillos.

INTERPRETATIO

O Varo meorum prime commilitonum, mecum frequenter ad extremum diem redacte, Bruto belli principe, ecquis Romanorum te reddidit numinibus patriæ, atque Italico aeri? Cum quo non semel bibendo vino interrupi tardantem diem, redimitos habens *crines unguento Syrio nitidos.*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

Athenis versabatur Horatius, Philosophiæ dans operam sub Acedemo præceptore, cum ad militiam est pertractus a Bruto tum Achaiam atque Athenas teneute, ut ait vetus interpres. Hæc ipse de se testator Epist. 2. lib. 2. v. 43. & seq. Subinde & Tribunus legioni Romanæ præfuit: quod declarat lib. 1. Sat. 6. v. 48. interfuitque demum ei pugnæ, Philippicis in campis, qua Brutus ab Augusto cæsus tandem ac fusus est. In ea vero militia sodalem habuit Pompejum Varum, qui post cladem Philippicam, non ut Horatius, armis vale dixit, sed Brutianis reliquiis, novoque bello se implicuit. Quibus extinctis, salvus tamen redut Varus: quapropter incolumitatem ei gratulator Horatius, ac Soteria canit hac Ode, atque ad convivium invitat.

1. *Sæpe mecum tempus in ultimum deducte.*) Qui toties vitæ periculum adisti mecum in eo fatali bello, in quo Cassius & Brutus Julii Cæsaris interfectores adversus Augustum atque Antonium pro libertate publica dimicarunt, sicuti antea Cn. Pompejus contra Jul. Cæsarem.

3. *Quis te redonavit Quiritem.*) Quis te patriæ restituit, vel Deus propitius, vel patronus apud victorem Augustum potens & gratiosus?

4. *Diis patriis.*) Dii patrii vocantur qui singulis præsunt urbibus, suntque illarum propugnatores; atque a civibus honore præcipuo coluntur eximie: ut Mars Romæ; Athenis Apollo & Minerva; Apollo Delphis & Rhodo; Bœotiæ Hercules & Bacchus; Juno Carthagini, Samo, Spartæ, Mycenis, Argis; Diana Cretensibus; Venus Cypro, Papho, &c. Vide Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. forte Horatius hic Penates Deos intelligit, ut gratuletur Varo quod redux iterum videat suam domum ac Penates. *Extat Quinti Ennii carmen, Deorum continens Penatium nomina, quos patrios alii, Varro Terentius etiam urbanos nuncupat.*

Juno, Vesta, Minerva, Ceresque, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.
Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 30.

Italoque cœlo.) Cœlum pro aere & climate poni, constat vel ex hoc Horatii:

Cœlum non animum mutant qui trans mare currunt.

5. *Meorum prime sodalium.*) Vel amicissime: patet ex fine hujus ode. Vel, cum quo militavi primum: sic & condiscipulus in Philosophiæ studio videatur fuisse Varus Horatii, & cum eo ad civile bellum Athenis evocatus. Epist. 2. lib. 2. oit. v. 47.

Civilisque rudem belli tulit æstus in arma
Cæsaris Augusti non responsura lacertis.

6. *Morantem diem.*) Vel æstivum, reipsa longiorem; vel morari visum præ tædio civilium tumultuum, ac laborantis Reipublicæ, itemque ærumnarum bellicarum, quæ Horatio quidem ad studia literarum Musarumque otium magis quam ad strepitus militares nato graves erant ac molestæ.

7. *Fregi.*) Per intervalla tecum potando rupi, transegi; atque ita sollicitudines ac dolorem fefelli utcunque, pertuli, superavi.

Coronatus nitentes malobathro Syrio capillos.) Floreis quidem coronis inter epulandum solitos uti veteres, ostendimus Od. 38 lib. 1. unguentis etiam perfudisse caput, notum fere, & ex dicendis patebit. Ab Ionibus primum ad fœmines Rom. delicatiores translatus iste mos coronarum in conviviis, atque unguentorum, maxime vero malobathri, quod & foliatum dicebatur; testis Galenus. Observa porro corollas istas unguentis interdum fuisse delibutas. Athenæus item lib. 15. Plin. lib. 21. cap. 3. *lautissimum*, inquit, *dari coronas e nardi folio, aut versicolores unguentis madidas.*

8. *Malobathro Syrio.*) Malobathrum sive malabathrum, unguentum erat exquisitum e folio, quod gignunt Indicæ paludes, in regione Malabar; & vernacule *bathrum* vel *bethrum* vocant Indi. Nomen hinc ductum satis apparet. In Sy-

Tecum Philippos & celerem fugam
Sensi, relicta non bene parmula:
Cum fracta virtus, & minaces
Turpe solum tetigere mento.

INTERPRETATIO

Tecum expertus sum Philippos, et fugam præcipitem: abjecto indecore clypeo; quando virtus debilitata est, et terræ mentum fœde applicuerunt qui minas jactabant: At velox Mer-

ANNOTATIONES

riam apportabatur ex India: illinc autem Romeni mercatores defarebant: unde Syrium Romæ vocabatur. Galen. cit. Dioscorid. Plin. lib. 13. c. 1. lib. vero 12. cap. 26. ita scribit: *Dat malobathron Syria, arborem folio convoluto, arido colore, ex quo paratur oleum ad unguenta: fertiliore ejusdem Ægypto. Laudatius tamen ex India venit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo,* (lenticulæ palustris modo aquis innatare. Dalecamp.) *odoratius croco, nigricans, scabrumque, quodam salis gustu .... ejus sapor nardo similis esse debet sub lingua; odor autem in vino suffervefacti antecedit alios. In pretio quidem prodigio simile est, &c.*

9. *Tecum Philippos, &c.*) Adfui tecum in campis illis prope Philippos urbem Macedoniæ, in Thraciæ confinio, ad Pangæi montis radices: quam Philippus Alexandri Magni pater instauravit, ac de suo nomine appellavit. Ibi nimirum commisso duplici prœlio Augustus atque Antonius Cassii & Bruti exercitus fuderunt, viceruntque eos, qui triumphum ante victoriam & pugnam cecinerant. Vide infra.

10. *Relicta non bene parmula.*) In ea clade fugam suam non dissimulat hic Horatius, insuper & clypei projectionem. Quod ad primum attinet, non caret semper excusatione. Nam fortis est non modo resistere, sed & sapienter fugere ac cedere. Sic Homerus Æneam laudat velut metuandi fugiendique peritum: & hanc ei laudem juste dari agnoscit Plato in Lachete. Vide & initium vitæ Pelopidæ apud Plutarch. Alterum vero culpa nunquam vacare creditum est. Unde apud Germanos sacris interdictum erat ei, qui in acie scutum amisisset. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. apud Spartanos autem capite luebat. Idem lib. 2. cap. 13. Vide Aristot. l. 2. Rhetoric. Modestin. Jurisc. lib. 3. de re militari. Hinc teste Ammiano Marcell. lib. 25. paullo post initium: *Epaminondas ille dux inclytus lethaliter apud Mantineam sauciùs reversus ex acie, scutum sollicite conquirebat: quod cum vidisset propius, lætior vi vulneris interiit; & qui animam intrepidus amittebat, jacturam clypei formidavit.* Quod idem ita refert Justinus lib. 6. *Relatus in castra semianimis Epaminondas, ut vocem spiritumque collegit, id unum a circumstantibus requisivit, num cadenti sibi scutum ademisset hostis: quod ut servatum audivit, allatumque velut laborem gloriæque socium osculatus est.* Apud Plutarch. Apophthegm. Lacon. Demaratus interrogatus, quid dedecoris & probri sit clypeum abjicientibus; non ita vero galeam aut gladium? respondit, quia hæc sui ipsorum causa sumunt, clypeum autem communis aciei gratia.

11. *Cum fracta virtus.*) Cum Bruti pars, & virtus victa est latis adversantibus, & Augusto Imperium orbis destinantibus. Tum enim in summa rerum desperatione ille apud suos conquestus fertur; *frustra coluisse se virtutem, quæ inane esset nomen, & fortunæ serviret.* Plutar. in Bruto. Dio lib. 47. Appian. lib. 4. Tit. Liv. Epitome lib. 124. *C. Cæsar & Antonius apud Philippos vario eventu contra Brutum & Cassium pugnaverunt: ita ut utriusque partis cornua dextera vincerent .... sed inæqualem fortunam partium mors Cassii fecit, qui cum in eo cornu fuisset quod pulsum erat, totum exercitum fusum ratus, mortem sibi conscivit. Altero deinde prœlio victus, M. Brutus & ipse vitam finivit, annorum circiter quadraginta; exorato Stratone fugæ comite, ut sibi gladium adigeret.* Xiphilinus in Augusto sic rem describit: *Si Brutus cum Antonio decertasset, & Cassius cum Augusto Cæsare; ipsi pares inter se fuissent: sed dum Brutus Cæsarem imbecillum vicit: Antonius autem Cassio, qui par ei bellicis in rebus non erat, superior fuit; victores quodammodo victi discesserunt, &c.*

Minaces.) Milites Bruti scilicet ac eorum Duces arrogantius jactabant minas in Cæsarianos, quos priori certamine superaverant, tam apertâ quidem victoriâ, ut *castra Cæsaris & Antonii, quæque in castris erant, omnia capta sint: ac Cæsar ipse mirabiliter salvus evaserit.* Ex Xiphil. loco mox cit. Item ex Appiano lib. 4. civil. bell. Rom. Brutus ipse hostes retrocessisse accipiens, sic illudit; *hi ut defessos nos provocantes minime experiri ausi sunt.* Cum autem Cæsarianos intelligeret inedia & fame prope enectos, ac morando citra suorum periculum, conficere vellet, *conquerebantur milites; mulierum more, intra vallum se contineri; excandescebant etiam eorum Duces .... hostesque ab exercitu prompto & parato facillime vinci posse existimabant .... tandem exercitus per cohortes, ac deinde per concursus, apertius conqueritur: quid tandem Imperator noster meditatur? in quo nuper victoriam adempti deliquimus? ... Instantibus denique pertinaciter Ducibus ac primoribus Brutus indignatus, eorum temeritati, proprioque discrimini assensus est.* Xiphil. ibid.

12. *Turpe solum tetigere mento.*) Id est, victi procubuere, non sine gravi turpidinis nota, ob priorem arrogantiam, ac minas: etenim meminisse oportebat quod scribit. Cic. ad Attic. lib. 7. Epist. 3. *armorum exitus incertos esse semper;* atque, *ancipitem fortunam belli.* pro M. Marcello. Alii explicant *turpe solum,* terram cruore fœdatam, quam qui vulneribus confecti cadunt, dentibus solent apprehendere; aut saltem labra mordicus premere; seu dolore & ira adacti, seu ne quam emittant vocem querelarum, sua virtute & existimatione indignam.

Sed me per hostes Mercurius celer
Denso paventem sustulit aere:
Te rursus in bellum resorbens
Unda fretis tulit æstuosis.
Ergo obligatam redde Jovi dapem;
Longâque fessum militiâ latus
Depone sub lauru mea: nec
Parce cadis tibi destinatis.

INTERPRETATIO

curius tremebundum me per hostes aere spisso rapuit; te mare fremens et æstuans retraxit, iterumque ad militiam deduxit. Debitum igitur epulum Jovi persolve: et corpus diuturno fatigatum bello reclina sub mea lauro: neque

ANNOTATIONES

Tetigere mento.) Prona in terram facie in pulvere volutati. Virg. Æneid. 11. v. 418.

Procubuit moriens, & humum simul ore momordit. Et v. 669. ibid.

Sanguinis ille vomens rivos cadit, atque cruentam
Mandit humum, moriensque suo se in vulnere versat.

15. *Sed me per hostes Mercurius celer, &c.*) Metaph. Tum vero cum exercitu nostro, fortiter me proripui, ac celeriter fugi, duce Mercurio, qui alatus fingitur & furti Deus. Od. 10. lib. 1. in cujus etiam tutela sunt Docti, qui idcirco *Mercuriales* vocantur, Oda 17. libri hujus. Ingeniose porro suæ fugæ alioquin indecoræ ac turpi colorem dat Horatius, subtractum se discrimini protectumque a Mercurio, dicens; id nempe fingens sibi accidisse, quod Priamo scribit Homerus. Vide Annot. lib. 1. Od. 10. v. 16. quodque Paridi; Od. 15. lib. 1. Item Hectori, quem Apollo pari modo servat, ἠέρι πολλῇ. Iliad. υ. Sic & Virg. Æneam a Neptuno de Achillis manibus ereptum inducit. Æneid. 5. v. 809.

Pelidæ tunc ego forti
Congressum Ænean nec Diis nec viribus æquis
Nube cava eripui.

14. *Denso aere.*) Nube quæ densatus est aer: Homer. Iliad. γ. de Paride ab impetu Menelai per Venerem exempto: τὸν δ' ἐξήρπαξ' Ἀφροδίτη, ἐκάλυψε δ' ἄρ' ἠέρι πολλῇ.

15. *Te rursus in bellum resorbens, &c.*) Me quidem Horatium paventem Mercurius sublimem rapuit, ac nebulâ protexit, te vero, Pompei, Martis ardor in nova pericula conjecit, recrudescenti bello implicuit, semper intrepidum, ac publicæ libertatis pertinaciter vindicem.

Resorbens unda fretis tulit æstuosis.) Sicut in fretis æstuosis unda recedens iterumque accedens ea resorbet quæ evomuerat, ac in litore reliquerat: sic bellum cæsis Cassio Brutoque quasi profligatum ejecerat te, Vare, non secus ac me, liberumque veluti fecerat: verum exardescens porro tumultus civilis in arma te rursus abripuit. His Horatii verbis non abs re volunt quidam alludi ad prœlium Sexti Pompeii in Siculo freto commissum: adeoque ad illum cum aliis Varum confugisse, post cladem Brutianam: unde tandem salvus ille Romam redierit, & Augusto reconciliatus sit. Æstus illos marinos egregie describit Virg. Æneid. 11. v. 624.

17. *Ergo obligatam redde Jovi dapem.*) Pro incolumitate ista tua post tot labores & pericula, o Vare, grates Diis persolve, fac sacrum Jovi Servatori, Dapali; de quo M. Cato de re rust. cap. 132. *obligatam dapem*, sacrificium inter discrimina promissum ac votum a Pompejo Varo interpretari licet, ex Prisciano lib. 7.

18. *Longâque fessum militiâ.*) Multo longiori quam mea, inquit Horatius: nempe sub Cassio & Bruto, deinde sub Sexto Pompejo, in Sicilia: ut dictum est. Ergo tot ærumnis vires exhaustas recrea, epulare mecum, quiesce apud me, *sub lauru mea* tutus: patrocinio meo confisus, adeoque omni deposita sollicitudine. Spondet nempe Varo Horatius forte eandem perfectæ ab Augusto veniam consecuto, favorem Mæcenatis, per quem ipse cum illo victore metuendo jam reconciliatus fuerat. Cum enim proscriptione bonorum, cum aliis partes adversas secutis, mulctatus esset, inops rerum coactus est faciendo versus victum quæritare. Quod ita narrat Epist. 2. lib. 2. v. 49.

Unde simul primum me dimisere Philippi,
Decisis humilem pennis, inopemque paterni
Et laris & fundi, paupertas impulit audax
Ut versus facerem.

Itaque Mæcenatis primum animum demeruit, perque hunc Augusti placare iram aggressus, est: & quod scribit ad Pisones v. 416. quamquam alio ibi proposito,

gratia regum
Pieriis tentata modis: ludusque repertus,
Et longorum operum finis.

Quod autem Mæcenas potens esset, & idonea laurus ad averruncandum Augusti fulmen, patet ex Xiphilino cit. qui in Augusto scribit: *Mæcenati tantum a Cæsare delatam potestatem in rebus omnibus, ut literas quascumque ad Senatum vel ad alios mitteret, ipse prius legere posset, & ex eis quæ vellet immutare.* Et postea: *Cæsari Mæcenatem profuisse tum cæteris in rebus, tum vero quoties vehementius irascebatur, quod ejus iram leniebat: & quod in multos alioqui mortis dicturus sententiam, a Mæcenate correptus, nemine capitis condemnato statim surrexerit, &c.*

Oblivioso lævia Massico
Ciboria exple: funde capacibus
Unguenta de conchis. Quis udo
Deproperare apio coronas,
Curatve myrto? Quem Venus arbitrum

INTERPRETATIO

doliis abstine sibi servatis. Polita vasa reple Massico oblivionem malorum afferente, et unguenta de amplis vasis effunde. Quis vero texet diligenter corollas ex apio humido vel myr-

ANNOTATIONES

21. *Oblivioso lævia Massico ciboria exple.*) Large pota vinum e Campania melioris notæ, quod oblivisci faciat ærumnas priores, omnemque mentis ægritudinem detergeat & discutiat. De *Massico* Ode 1. lib. 1. *exple*, vel imple, vel exhauri & sicca scyphos & calices. Utrumque enim significat ea vox, apud Ennium, Terent. Donat. Nonium Marcellum.

22. *Ciboria.*) Vasa seu pocula satis capacia. Ex Athen. lib. 3. & l. 11. cap. 7. quem in locum Casaubonus ita scribit: *Græcis peregrinum poculum opinor & nomen, etsi possit videri derivatum, unde & κιβώτια. Sed constat in Ægypto primum cæpta fieri ciboria ex Ægyptiæ faba ciboriis, deinde ex alia materia, figura eadem. Hesychius diserte, Κιβώριον Αἰγύπτιον ὄνομα ἐπὶ ποτηρίου. Ecclesia non fecit suum hoc nomen, &c.* Dalecamp. in Athen. cit. τὰ κιβώρια & κιβώτια, id est, arculas in hujus fabæ capite vocabant eos loculos, quibus semen continetur, inquit. Fabæ istius descriptionem hic attexere non pigebit. *In Ægypti lacubus & stagnantibus aquis faba nascitur, scapo amplissimo, longitudine ad cubitos quatuor surrecto, digiti crassitudine, arundinaceo, molli, non geniculato, qui totus rimis intrinsecus pertusus atque distinctus est: ut in lilio. Huic insidet caput rotundo vesparum favo simile. Faba in singulis veluti ancamentorum loculis aliquantulum prominent, ad summum numero triginta. Flos duplo major quam papaveris, rosa colore. Extat caput super aquam. Singulis fabarum plantis adnascuntur folia magnitudine pilei Thessalici, quorum caulis idem qui fabarum, &c.* Ex Theophrasto apud Athen. init. lib. 3.

Funde capacibus unguenta de conchis.) Ne quid hilaritati desit, adhibe & unguenta copiose quidem. Vide supra Annot. ad v. 7. hujus Odes. Item quæ postea mox.

23. *Conchis.*) Vel accipe pro quolibet vase & alabastro: vel simpliciter intellige reposita pridem in *conchis unguenta*, quæ sunt odorum permistio cum oleo vel balsamo, ad delicias, vel ad sanitatem etiam corporis. Vide Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 26. Cur autem in compotationibus ungerent caput veteres, explicatur apud Athenæum lib. 15. cap. 13. nempe quod *vini vim imbecilliorem fore crederent, si eo pacto veluti dilueretur, &c.* De unguentorum luxu & mollitie, Plin. lib. 13. cap. 3. & Plutarch. Apophtegm. Lacon. ubi scribit: *unguentariis aditum Spartæ præclusum a Lycurgo, unguentaque velut corruptelam & perniciem omnino proscripta atque amandata.* Cœl. Rhodig. cap. 24. l. 27. ex Xenophonte & Socrate, refert; cum bellariis corollisque in secundas mensas venisse unguenta profligatis congrua moribus atque impudicis.

23. *Quis udo deproperare apio, &c.*) Ad famulum hæc. Quis protinus texet nobis corollas ex apio vel myrto, quibus ex more inter epulas caput exornemus? *Udo*, vel recenti, vel potius quod humidis in locis crescit affatim & colligitur. De *myrto* lib. 1. Od. 38.

24. *Apio.*) Plin. lib. 20. cap. 11. *Apio gratia vulgo inest. Namque rami largis portionibus per jura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent. Honos ipsi in Achaia coronare victores sacri certaminis Nemeæ.* Hæc posteriora addit idem Plin. lib. 19. cap. 8. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Athenæus lib. 15. cap. 10. inter flores coronarios apium ita recenset ex Pherecrate: *Age tu qui malvam intueris, hyacinthum spiras, meliiotum loqueris, rosas destractis labiis rides, amaracum oscularis, demote corpore apium olos, cosmosandalum incedis, vinum affunde, & acclama tertium Pæana, ut est lege sancitum.* Sunt qui apio dicunt ebrietatem impediri, quocirca veteres eo se coronarent in conviviis. At repugnant Botanici Doctores: id vero hederæ quidem, non apio tribuunt.

25. *Quem Venus arbitrum dicet bibendi.*) Quis erit & fiet convivii Rex, jactu Venereo in talis felici? Horat. Od. 4. lib. 1. *nec regna vini sortiere talis.* Vide & quæ ibi annotavimus. Ad intelligendum sensum Horatii duobus istis locis observa 1. in compotationibus veterum creari solitum Regem, a quo poculorum leges aliaque in convivio observanda præscriberentur: eum porro Græcis appellatum συμποσιαρχόν, βασιλέα, στρατηγόν; Latinis autem convivii Dictatorem, Plaut. Modimperatorem, Varro, Arbitrum, Horat. Vulgo convivii Magistrum, Regem, Ducem, Symposiarchum. Strategum etiam dixit Plautus, & dictatricem. 2. Consuetum id sorte fieri, & quidem talorum vel tesserarum summo jactu, qui *Venus* dicebatur: eratque cum tali quatuor diversa facie cadebant: in tesseris autem quando ter senarius contingebat. De his ludis plura ad Persii Sat. 5. annotavimus. Vetus Interpres hic ita scribit: *ἀρχιποσίαν significat, id est, tesserarum jactu datum in bibendo primatum. Veneris autem jactus latissimus dicitur, qui numerum habet ter senarium.* Ubi cave ita legas, ne vero male, *tricenarium*, cum insanientibus Librariis quibusdam Acronis, Porphyrionis & aliorum. Quod optime sensit pridem & correxit Hadrianus Junius, Animadver. Hesychius τρὶς ἕξ νικητήριος βόλος. Quo pertinet etiam proverb. ἢ τρὶς ἕξ, ἢ τρεῖς κύβοι, cujus & meminit Jul. Pollux lib. 9. cap. 7. id est, felix vel

Dicet bibendi? Non ego sanius
Baocbabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere est amico.

INTERPRETATIO

to? Ecquem potandi magistrum creabit Venus? Ego certe *non moderatius agam quam Edoni.* Nam et *mihi suave est insanire, amico recuperato.*

ANNOTATIONES

infelix jactus, senio, vel canis; seu: tres senarii, vel tres unitates. Nam εὖβος idem sonat interdam quod μονὰς, sive κύων, & χῖος; quod fefellit nonnullos male feriatos Interpretes. De talis autem Lucian. in amorib. μηδὲ τὸ ἀστράγαλε πεσόντες ἴσῳ σχήματι καλεῖται Ἀφροδίτη.

Venus.) Is jactus dicebatur & Basilicus. Plaut. Curcul. Act. 2. Scen. 3. Vide Eustath. ad Iliad. Ψ. & Odyss. α. Cic. de Divinat. 1. & 2. Martial. lib. 14. Epigramm. 12. Propert. lib. 4. Eleg. 9. Isid. Origin. lib. 18. cap. 65. & 66. &c.

26. *Dicet.*) Designabit, praeficiet, decernet, creabit velut edicto. Solemne verbum Juris.

Arbitrum bibendi.) Is conviviis moderator ubi creatus erat, pro arbitrio condebat leges: quales expressas legere est apud Lipsium, antiq. Lect. lib. 3. capite unico. Unde & multa ad rem praesentem spectantia haustmas: ergo & haec accipe. Quindecim illic statuta praescribuntur; quorum praecipua sunt ista:

Vinum purum putum puer infundito.
A summo ad imum more majorum bibunto.
Decem cyathi summa potio sunto.
Musis nonum, decumum Apollini libanto;
Dominam si quis habessit, indicium facito.
Rixa, clamor, contentio ad Thraces
ableganto: eorum vicem carmen,
aliudve quid Musarum proferanto, &c.

Non ego sanius bacchabor Edonis, &c.) Adeo me afficit ac velut extra me rapit ingens laetitia ob receptum praeter spem Pompeium Varum mihi dilectissimum, ut mihi temperare nequaquam possim; nullamque gaudio modum adhibere queam. Itaque desideratissima illius praesentia fruens totum me bilaritati tradam. Hinc & bibam largius, & saltabo, & discurram instar bacchantium: & quamvis *furere* & insanire videar, hoc etiam *dulce* mihi futurum est.

27. *Edonis.*) Edon Servio, Edonus Plinio lib. 4. cap. 11. Mons Thraciae, a quo Thraces Edoni vel Edonii: Bacchus etiam Edonius, Bacchantes quoque Edonides & Edonae cognominantur. Propert.

Nec minus assiduis Edonis fessa choreis
Concidit.

Porro tum Edoni, cum Thraces universi bibacitate ac petulantia famosi noscuntur. De quibus & supra ad Od. 27 lib. 1.

Natis in usum laetitiae scyphis
Pugnare Thracum est.

AD BARINEN

ODE VIII.

Juranti licet ei non esse cur credatur, siquidem amantium perjuria a Diis non plectuntur.

Ulla si juris tibi pejerati
Pœna, Barine, nocuisset unquam:
Dente si nigro fieres, vel uno
  Turpior ungui,
Crederem. Sed tu simul obligasti
Perfidum votis caput, enitescis
Pulcrior multo, juvenumque prodis
  Publica cura.
Expedit matris cineres opertos
Fallere, & toto taciturna noctis
Signa cum cælo, gelidaque Divos

INTERPRETATIO

O Barine, si quæ tibi punitio aliquando contigisset, ob fidem violatam: si deformior esses effecta atro dente, vel ungue uno, crederem. Verum statim ac promissis fallacibus caput obstrinxisti, longe formosior splendes, fisque adolescentium communis sollicitudo. Ergo juvat *fraudare sepultos cineres genitricis, astraque noctu silentia, olympumque universum, atque*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 2. Lib. 1.

1. *Ulla si juris.* Si non impune toties fregisses fidem, si vel semel pœnam inde aliquantulam pertulisses, atque ultores perjuriorum Dii tantulo deformiorem effecissant, dente vel ungue uno denigratam; (quo quidem gravius nihil accidere tibi posse existimo) tibi juranti, Barine, crederem; eatos nimirum formidaturam te deinceps ulterius mulctari, si iterum pejeraris. Alii interpretantur, *crederem* vindices adesse Deos fidem violantibus. Ea nempe apud antiquos inoleverat opinio mentientes quadam parte corporis illico pœnam ferre, seu pustulam naso aut lingua, seu notam vultu, oculis, dentibus, manibus, alibive, nigram ac deformem: &c. Hinc Theocrit. Idyll. 9.

μηκέτ' ἐπὶ γλώσσας ἄκρας ὀλοφυγδόνα φύσῃς.
nec amplius in lingua extrema pustulam produxeris. Et Idyll. 12.

ἐγὼ δέ σε τὸν καλὸν αἰνῶν,
ψεύδεα ῥινὸς ὕπερθεν ἀραιᾶς οὐκ ἀναφύσω

Ego vero te pulcrum prædicans, mendacia super summum nasum non produxero; id est, nihil falsi edam.

Hinc Ovid. Amor. 3. Eleg. 3. de Amica quæ pejeraverat, velut admirans ait:

Esse Deos, credamne? Fidem jurata fefellit:
  Et facies illi quæ fuit ante, manet.
Quam longos habuit nondum perjura capillos,
  Tam longos postquam numina læsit, habet.
Candida candorem roseo suffusa rubore
  Ante fuit: niveo lucet in ore rubor.
Pes erat exiguus: pedis est aptissima forma.
  Longa decensque fuit: longa decensque manet.
Argutos habuit: radiant ut sidus ocelli,
  Per quos mentita est perfida sæpe mihi.

2. *Barine.*) Julia Barine, forma spectabilis adolescentula; Romana, ut habent codices quidam, quanquam nomen istud Romani, Latini, Græcive nihil habet. Non absurde igitur *Varine* legendum suspicantur viri certe eruditi, ab ἔαρ, quod ver sonat.

3. *Dente si nigro, &c.*) Dentes albos ad pulcritudinem pertinere, nemo nescit.

Vel uno turpior ungui.) Vel parte minima corporis mutila vel deformata.

5. *Sed tu simul obligasti, &c.*) At ubi malum omne ipsa tibi, si fallas, imprecata es: fallis tamen, mali nihil metuens, mali nihil portans: imo vero pulcrior evadis, pluresque nancisceris amatores.

6. *Perfidum votis caput.*) Virg. Æn. 9. v. 300.
Per caput hoc juro, per quod pater ante solebat.

9. *Expedit matris cineres, &c.*) Ergo si e perjuriis enascuntur emolumenta, nedum incommoda vel pœnæ subeantur, certe expedit religionem omnem flocci facere: adeoque promissa matri jam sepultæ non valde refert implere, imo juvat non persolvere, & *fallere*. Flagitium tamen ac nefas maximum, parentum cineres violare, veteres crediderunt. Virg. Æneid. 4. v. 427.

Nec patris Anchisæ cineres manesve revelli.

10. *Et toto taciturna noctis signa cum cælo,*

Morte carentes.
Ridet hoc, inquam, Venus ipsa; rident
Simplices Nymphæ, ferus & Cupido,
Semper ardentes acuens sagittas
Cote cruenta.
Adde quod pubes tibi crescit omnis,
Servitus crescit nova: nec priores
Impiæ tectum dominæ relinquunt
Sæpe minati.
Te suis matres metuunt juvencis,
Te senes parci, miseræque nuper
Virgines nuptæ, tua ne retardet
Aura maritos.

INTERPRETATIO

numina frigidæ mortis expertia. Id, inquam, ipsa ridet Venus: rident faciles Nymphæ, imo *et sævus Cupido ignitas assidue sagittas exacuens cote sanguinolenta. Præterea juventus tibi cuncta adolescit,* totque *captivi parantur novi: veteres autem irreligiosæ dominæ domum, frequenter minati* licet, *haud deserunt. Te matres suis adolescentibus, te senes avari timent; puellæ quoque recens matrimonio junctæ* metuunt, *ne viros suos remoretur fulgor tuus.*

ANNOTATIONES

&c.) Expedit, inquam fallere, mentiri, perfide testari ac jurare sidera, Deos immortales, totumque cælum. Virgil. Æneid. 6. v. 458.

Per sidera juro,
Per Superos &c.

Taciturna noctis signa.) Hypallage: sidera nocte tacenti lucentia. Cæsar lib. 7. de bello Gall. *In silentio noctis conati:* & postea: *silentio noctis Cæsar e castris egressus.* Virg. Æneid. 4. v. 524.

cum medio volvuntur sidera lapsu;
Cum tacet omnis ager . . . .
. . . . . .
. sub nocte silenti
Lenibant curas, &c.

13. *Ridet hoc, inquam, Venus, &c.*) Non offenditur, imo delectatur Venus perjuriis ejusmodi inter amantes frequentibus. Quare vero? quoniam pejerantes in rebus amatoriis, similes pueris minimum mentis habent. *ὡς καθάπερ παίδων, τῶν ἡδονῶν νοῦν οὐδ' τὸ ὀλίγιστον κεκτημένων. Voluptates,* id est, qui eas cæco impetu sectantur, *velut pueri minimum rationis possident,* adeoque vix intelligunt quid agant: quo levius fit quod peccant. Plato in Philebo. Ovid. citat.

Scilicet æterni falsum jurare puellis
Di quoque concedunt.

Et alibi:

Jupiter ex alto perjuria ridet amantum,
Et jubet Æolios in freta ferre Notos.

Tibul.

Nec jurare time: Veneris perjuria venti
Irrita per terras & freta summa ferunt.

Hinc & proverb. *Aphrodisium juramentum,* pro vano & futili.

14. *Simplices.*) Mites, benignæ, indulgentes, ad ignoscendum *faciles,* ut Virgil. Eclog. 3. v. 9.

Et quo, sed faciles Nymphæ risere, sacello.

Nymphæ.) Associæ comitesque Veneris, jocus, risus, gratiæ, &c.

Ferus & Cupido.) Nec non ipse, qui videtur *ferus.* Cupido ridet perjuria istiusmodi, quamvis ad vindictam parata semper gerat arma, arcum, sagittasque, easque *ardentes* & *acutas cote cruentâ.* Nimirum quas pugnas, quæ vulnera, quas cædes amor non gignit?

17. *Pubes tibi crescit omnis, &c.*) Impuberes crescere & adolescere videntur ad tibi serviendum, augendumque captivorum tuorum numerum. *Nec priores* tamen amatores *relinquunt* te, licet experti perfidiam tuam; quamvis etiam relicturos te, aliamque fideliorem amicam quæsituros, non semel ante *minati* fuerint. Verum *fixus hic est apud te animus* eorum *clavo Cupidinis,* ut est apud Plaut. Asin. Sc. 3.

Tibull.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam?
Cum bene juravi, pes tamen ipse redit.

Propert. lib. 2. Eleg. 3.

Primo juvenes trepidant in amore feroces,
Dehinc domiti post hæc, æqua & iniqua ferunt.

Vide Pers. Sat. 5. v. 161. & seq.

21. *Te suis matres metuunt juvencis.*) Ne capti illecebris tuis adolescentes, meretriciisque amoribus innexi pessumdato pudore *siccis dedecus obstent cognatis.* Pers. mox cit. *Te senes parci* timent pariter; ne juvenes illi *rem patriam rumore sinistro limen ad obscœnum frangant,* ibid. id est, patrimonium dilapident in impura consuetudine. Meretricem esse quasi voraginem nihil non absorbentem, alibi notavimus. Itaque filiis suis parentes metuunt te velut scopulum, ad quem rerum imperiti illiduntur, faciantque naufragium honoris ac fortunarum.

22. *Miseræque nuper virgines nuptæ, &c.*) Puellæ denique recens nuptæ metuunt, ne maritos suos a se abalienet abducatque ac detineat *aura tua,* favor, odor, fragrantia, venustas arte conquisita; sicque *miseræ* ipsæ fiant parum dilectæ, spretæ, neglectæ, dum tuis blanditiis illi occupantur.

AD VALGIUM

ODE IX.

Ut desinat tandem lugere Mysten puerum.

Non semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros: aut mare Caspium
Vexant inæquales procellæ
Usque: nec Armeniis in oris,
Amice Valgi, stat glacies iners
Menses per omnes: aut Aquilonibus
Querceta Gargani laborant,
Et foliis viduantur orni.
Tu semper urges flebilibus modis
Mysten ademptum: nec tibi Vespero

INTERPRETATIO

Amice Valgi, haud perpetuo fluunt e nebulis pluviæ in campos asperos: nec variæ tempestates agitant semper mare Caspium: nec per menses singulos pigrum gelu manet in Armeniæ regionibus: nec Gargani quercus vexantur Septentrionalibus ventis, et frondibus spoliantur Fraxini: Tu vero modulis tristibus ereptum tibi *Mysten continuo prosequeris: neque tui desinunt amores*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

Inscripta est Ode hæc ad Valgium Poetam certe haud ignobilem, ipsius Horatii judicio; quippe illum nobilioris notæ vatibus accenset Sat. 10. lib. 1. sub finem.

Plotius, & Varius, Mæcenas, Virgiliusque,
Valgius, & probet hæc Octavius optimus, atque
Fuscus, & hæc utinam Viscorum laudet uterque.

Tibullus quoque eum ita commendat lib. 4. Eleg. 1.

Est tibi qui possit magnis se accingere rebus
Valgius: æterno propior non alter Homero.

Consularem virum produnt aliqui, quod non ita certum est: Romæ vero fuisse hujus nominis illustres constat vel ex Comment. lib. 6. de bello civili, seu lib. 6. de bello Hispaniensi, ubi sic habetur: *A. Valgius Senatoris filius, cujus frater in castris Pompeii fuisset, &c.* T. Valgii carmina quædam affert Servius in Æneid.

Sed nos ante casam tepidi mulgaria lactis
Et sinum vini cessamus fundere Baccho.

Isidorus, ex annotatione Lilii, hæc etiam citat:

Hic mea me longo succedens prora remulco
Lætantem gratis sistit in hospitiis.

1. *Non semper imbres.*) Vide Ovid. de Ponto lib. 4. Eleg. 8. *hispidos agros* vel spicis ac frugibus maturis hispidos & hirsutos; vel potius, hyemis asperitate horridos ac deformes. Ovid. Metam. 2. init.

Et glacialis hyems canos hirsuta capillos.

2. *Mare Caspium.*) Hoc & Hyrcanum dicitur ab Hyrcania regione proxima, quam alluit, ut & Mediam, Albaniam, Margianam, Sogdianam, Scythiam. Hodie *mer de Sala*, vel, *mer de Baccu*, &c. Hoc *sævum, & procellis undique expositum* Mela refert: & proinde nominari potissimum hic diceris: At potius adverte conglobatam figuram speciei pro genere, *mare Caspium, Armeniis in oris, Aquilonibus querceta Gargani, Orni,* pro quolibet mari, Boreali terra, vento, sylva, arbore, monte: quo non mediocris carminis venustas & elegantia comparatur.

3. *Inæquales procellæ.*) Inæquale reddentes æquor, seu mare antea pacatum turbantes, fluctusque varios modo tollentes, modo deprimentes.

4. *Armeniis in oris.*) Hæc Asiæ regio duplex est, utraque Turcis modo paret; major quæ hodie *Curdistan & Turcomania*; & minor, quæ *Aladulia* vocatur. Inter Montes Taurum & Caucasum sita est.

5. *Glacies iners.*) Aqua nimirum congelata cursum non habet; vel quod pigros & inutiles agros faciat.

7. *Querceta Gargani.*) Altæ quercus in Gargano Apuliæ monte, qui vetus nomen hodie servat, & dicitur etiam mons sancti Angeli. De Gargano promontorio Lucanus lib. 5.

Appulus Hadriacas exit Garganus in undas.

9. *Tu semper urges, &c.*) Haud hyems perpetuo sævit, non imbres semper decidunt, non continuæ sunt in mari procellæ, &c. Tu vero non desinis lacrymari, ac lugere tuum *Mysten* morte ablatum.

Flebilibus modis.) Elegiacis versibus luctui accommodatis. Vide Epist. ad Pisones v. 75. Tull. Tusc. 1. num. 106. *Hæc cum pressis & flebilibus modis, qui totis theatris mæstitiam inferant, concinuntur, &c.*

10. *Mysten.*) Alicujus numinis initiatum sacris, e nomine conjiciunt & augurantur aliqui. At puerumne dilectum Valgio, an ejus filium, quis asserat? Filium sane fuisse indicare videntur exempla mox allata, quæ singula sunt parentum filios lugentium.

Nec tibi vespero surgente, &c.) Nec cessas de-

Surgente decedunt amores,
Nec rapidum fugiente Solem.
At non ter ævo functus amabilem
Ploravit omnes Antilochum senex
Annos: nec impubem parentes
Troilon, aut Phrygiæ sorores
Flevere semper: Desine mollium
Tandem querelarum: & potius nova
Cantemus Augusti trophæa
Cæsaris, & rigidum Niphaten,
Medumque flumen gentibus additum

INTERPRETATIO

exorto Vespere, neque cedente illo *Soli rapide* exsurgenti. *Atqui* Nestor *vetulus triplici ætate exacta, haud cunctis annis deflevit Antilochum dilectum; neque Troilum impuberem indesinenter luxerunt parentes vel sorores Trojanæ. Aliquando cessa in teneris querimoniis: magis autem celebremus recentes Augusti victorias;* dicamus *algentem Niphatem, fluviumque Medum*

ANNOTATIONES

siderla & lamenta iterare, siye cum stella Veneris exoritur, seso nempe, & Vesper appellater; sive cum occidit, & surgentem Solem fugit, mone scilicet; & tunc Lucifer dicitur. Cic. 2. de Nat. Deorum, n. 53. *Infima est quinque errantium, terraque pronima stella Veneris, quæ Φωσφόρος Græce, Latine Lucifer dicitur, cum antegreditur Solem, cum subsequitur autem ἕσπερος Hesperus.* Plin. lib. 2. c. 8. *infra Solem ambit ingens sidus, appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipsisque cognominibus æmulum Solis ac Lunæ. Præveniens quippe & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut Sol alter, diem maturans; contra ab occasu refulgens, nuncupatur Vesper, ut protegans lucem &c.* Ovid. Metemorph. 2. cap. 1.

Ecce vigil nitido patefecit ab ortu
Purpureas aurora fores, & plena rosarum
Atria. diffugiunt stellæ, quarum agmina cogit
Lucifer, & cæli statione novissimus exit.

12. *Decedunt amores*) Virg. Georg. 4. v. 466.

Te veniente die, te decedente canebat.

13. *At non ter ævo functus, &c.*). Verum, o Velgi, considere Nestorem senio & annis gravem, amisso perquam amabili Antilocho filio suo, modum tamen aliquem posuisse fletibus, & lacrymis: pariter & Priamum, &c.

Ter ævo functus.) *Tertiam enim jam ætatem hominum vivebat*, inquit Tull. de Nestore, in Catone majore, n. 31. Porro trecentis licat annis illum vixisse poetæ narrent, tresque ætates totidem sæculis definiant: melius tamen hominis ætas triginta duntaxat annos complecti, & Nestor eunos vixisse nonaginta dicatur: ut optime probet Lambinus e Plutarcho in Catone seniore: ubi is Servilium Galbam accusasse nonaginta annos natum refertur, suæque patriæ, non secus ac Nestor, dum tertiam ætatem viveret, utilem operam navasse. Vide Ovid. 12. Metam. c. 3. Juven. Sat. 10. v. 246. & seq. Plin. lib. 7. c. 48. Cæl. Rhodig. lib. 29. c. 21. Apud Athen. lib. 10. c. 9. Nestor ter senex ὁ τριγέρων dicitur.

Amabilem.) Seu valde dilectum patri nato minimum: seu quod saucio parenti & in acie periclitanti adversus Memnonem impigram opem tulit, ac demum pro patre tuendo occubuit. Ut est apud Pindar. Pyth. Od. 6. *ploravit Antilochum* ab Hectore occisum.

15. *Nec impubem.*) Nec imberbem *Troilum* ab Achille interemptum sine modo *flevere parentes*, Priamus & Hecuba; *aut Phrygiæ sorores*, Polyxena, Cassandra, Laodice, Creusa, Iliona, &c. Virgil. Æneid. 1. v. 448.

Parte alia fugiens amissis Troilus armis
Infelix puer, atque impar congressus Achilli.

17. *Desine mollium tandem querelarum.*) Phrasis Græca. Homer.

Ἀλλ' ἄγε λῆγ' ἔριδος.

18. *Et potius nova cantemus Augusti trophæa.*) Quasi aliud agens, nobili quadam arte Cæsaris Augusti laudationem molitur Horatius. Hoc certe jucundius, quam si statim celebrandas ejus victorias assumeret, & exequeretur.

19. *Trophæa.*) Victoriæ monimenta a τρέπειν, *vertere in fugam.* Eo nempe in loco pridem quo fugere hostes cœperant ac vinci, detracta illa arma & spolia ramis arborum victores suspendebant. Postea vero in montibus & locis eminentioribus trophæa constituta sunt, ad posteritatis documentum. Sallust. victis Hispanis trophæa in jugis Pyrenæi montis a Pompejo erecta commemorat.

20. *Rigidum Niphaten.*) Vel fluvium, vel montem potius nivibus rigentem. Pars Tauri montis, inter Armeniam majorem & Mesopotamiam, Niphates appellatur; unde & manat fluvius ejusdem nominis, Armenos rigans, Medos, & Mesopotamios, dein in Tigrim illabitur. Lucan. lib. 3.

Armeniusque tenens volventem saxa Niphaten.

21. *Medumque flumen, &c.*) Medus fluvius, a quo Media nomen accepisse creditur, in Araxem influit. Strab. lib. 15. Alii interpretantur Tigrin, Araxem, Euphratem. Virgil. Georg. 4. in fine.

Cæsar dum magnus ad altum
Fulminat Euphratem bello victorque volentes
Per populos dat jura.

Gentibus additum victis.) Armenis, Parthis. Ovid. Trist. 2.

Victis, minores volvere vertices:
Intraque præscriptum Gelonos
Exiguis equitare campis.

INTERPRETATIO

subactis nationibus adjunctum, fluctus minores agere: atque Scythas angustis jam *agris, nec ultra definitos* limites *excurrere.*

ANNOTATIONES

Nunc petit Armenius pacem: nunc porrigit arcus Parthus equos, timida captaque signa manu. Vide Virg. Æneid. 8. in fine. Et quæ annotavi lib. 1. Od. 12. sub finem; Od. 19. v. 12. & Od. 35. in fin. ..... Quibus adde quæ narrat Xiphilinus in Augusto: *Phraates per id tempus metuens ne Cæsar contra se exercitum duceret, captivos ad eum remisit, & signa militaria, quæ a Crasso acceperat. Qua ex re Cæsar gloriâ efferebatur, quod absque labore recuperasset ea, quæ alii magnis prœliis amisissent. Ob eam causam sacra fecit, atque sedens in equo urbem ingressus est ..... Cum esset in Asia, regnaque & principatus partim aliis confirmasset, partim ad alios transtulisset, condemnatis quibusdam regibus, nonnullis etiam laudatis & in amicitiam receptis, quamplurimæ legationes ad eum venerunt. Nam & Indi, qui antea quoque legatos miserant, tunc amicitiam confirmaverunt, datis muneribus, &c.* Et postea, *Phraates Parthorum Rex de Armenia jussus decedere, Augusto sine regis nomine rescribenti paruit.* Ibid. Vide & Luc. Florum, l. 4. c. ult. sub finem: ubi Armenios subactos, Parthos rapta clade Crassiana signa referentes ultro, tandemque clausum tertio Jani templum ab Augusto Cæsare, observabis.

22. *Minores volvere vertices.*) Eleganter attribuit Poeta fluviis, quod gentium est. Niphates & Medus minores jam æstus agunt, non ita fluctus tollunt, id est, minus superbire didicerunt: quo fracta populorum audacia & arrogantia designatur. Sic Virg. cit. Æneid. 8. v. 726.

Euphrates ibat jam mollior undis.

23. *Intraque præscriptum, &c.*) Referamus etiam & canamus debellatos *Gelonos*, Scythiæ Europææ populos: id est, Scythas Armeniæ vicinos, ab Augusto Cæsare intra certos fines compulsos, ut non liceret deinceps excurrere *equitando* ultra *præscriptum* sibi terminum, nec, ut antea, quolibet vagari, & prædas agere. Virgil. mox cit.

Hic Lelegas, Carasque, sagittiferosque Gelonos.

AD LICINIUM

ODE X.

Servandam esse animi æquabilitatem in utraque fortuna.

1 Rectius vives, Licini, neque altum
Semper urgendo; neque, dum procellas

INTERPRETATIO

O Licini, melius ages, neque semper altum, petendo, neque ripam plusquam decet stringendo haud

ANNOTATIONES

Metrum est idem quod supra Ode 2. Lib. 1.

1. *Rectius vives, &c.*) Tritam hanc sententiam non uno tractat Horatius loco, sed nova quadam ratione, novo semper ornatu, ut novum quid ubique esse videatur, nimirum præstat ipse quod in Arte Poetica præcipit eleganter ac difficile esse fatetur; v. 128. *proprie dicere communia.* Hic allegoriis conglobatis ostendit, extrema semper fugienda: ne, quod ajunt, incidas in Scyllam cupiens vitare Charybdim.

Licini.) Quis ille, magna lis. Plerique M. Licinium Crassum Prætorem intelligunt, qui cum ad Consulatum anhelaret, tum quidem spei frustrationem impatienter & ægre ferens, rite quidem ab Horatio sit monitus. Is vero postea consulare munus adeptus est, gessitque cum Augusto, anno U. C. 723. Ita Acron, Porphyrio, Lubin. Cruq. &c. Verum hos expugnat Epigraphe hujus Odes vetus, Cod. MS. quæ sic legitur: *Ad Licinium Murænam,* optimum esse medium vitæ statum. Quæ cum ita sint, cum Torrentio & aliis, intelligo Licinium Varronem Murænam, qui frater erat Proculeii, ac Terentiæ uxoris Mæcenatis. Is Ambitione raptus, & cupiditati frænum laxans adversus Augustum cum Fannio Cæpione conspiravit, tristemque merito suo nactus exitum est; de quibus Dio lib. 54. &c. Vide supra Od. 2. v. 5. Annot. Bene itaque licet frustra Licinius ille Muræna docebatur ab Horatio, ut sibi temperaret, nec rapido huic & cæco indolis impetui obsequendum: mediocritatem vero esse tutiorem, eroque præferendam.

Neque altum semper urgendo.) In alto mari semper navigando, id est, summa quæque semper appetendo, altas dignitates quærendo, altumque fortunæ statum.

2. *Urgendo.*) Assidue, vehementer, & avide prosequendo.

Cautus horrescis, nimium premendo
Litus iniquum.
Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret invidendâ
Sobrius aulâ.
Sæpius ventis agitatur ingens
Pinus: & celsæ graviore casu
Decidunt turres, feriuntque summos
Fulmina montes.
Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem bene præparatum
Pectus. Informes hyemes reducit
Jupiter: idem

INTERPRETATIO

tutam, dum tempestates sollicitus fugis. Quicumque amat pretiosam mediocritatem, securus et immunis est a squalore domûs vetustæ, pariter temperans abstinet aulâ invidiæ obnoxiâ. Frequentius excelsa pinus ventis concutitur, et turres editæ majorem trahunt ruinam, ac tonitrua verberant altos montes. Animus rite præmunitus spem non abjicit in adversis: in prosperis autem contrariam timet fortunam. Hyemes horridas re-

ANNOTATIONES

Neque, dum procellas cautus horrescis, &c.) Neque decet ut timidus plus æquo pusillusque animus deprimat te & adigat ad infima nimis ac sordida.

3. *Premendo litus iniquum.*) Legendo litus semper, quod tamen ob scopulos & vada non caret periculis. Pythagoræ monitum erat: ἐπὶ γῆς μὴ πλεῖν: *circa terram non navigandum*: quo docebat terrestribus haud sic adhærendum, ut non ad sublimia assurgeretur. Cic. ad Q. fratrem lib. 1. Epist. 1. *Quapropter hoc te primum rogo, ne contrahas aut demittas animum, neve te obrui tanquam fluctu, sic magnitudine negotii sinas: contraque erigas, ac resistas, sive etiam ultro occurras negotiis.* Vide supra Od. 3.

5. *Auream quisquis mediocritatem diligit, &c.*) Medii status ac mediocris fortunæ demonstrat emolumenta: quod nec paupertatis malum habeat, v. g. obsoletum domicilium, vetustate labens ac deforme, vel sordibus putidum: nec summæ conditionis comitem invidiam, ac proinde curas & labores. Hesiodus vult ut sapiens sectetur μέτρα, *mediocria*: quod καιρὸς ὁ ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος: *mediocritas in omnibus optima sit*. Hinc proverb. μηδὲν ἄγαν, *ne quid nimis*. Et Salomon ipse Rex sapientissimus ita Deum optimum maximum precabatur, *divitias & paupertatem ne dederis mihi.*

6. *Obsoleti sordibus tecti.*) Epist. ad Jul. Florum, sub finem.

Pauperies, immunda domus procul absit.

7. *Invidendâ aulâ.*) Martial. *invidiosa regis atria*, dixit.

9. *Sæpius ventis agitatur ingens quercus, &c.*) Ea summarum dignitatum mala & incommoda: o Licini, tibi cave. Ovid.

Summa petit livor, perflant altissima venti:
Summa petunt dextrâ fulmina missa Jovis.

Juvenal. Sat. 10. v. 105.

numerosa parabat
Excelsæ turris tabulata, unde altior esset
Casus, & impulsæ præceps immane ruinæ.

Claudian.

Tolluntur in altum,
Ut lapsu graviore ruant.

13. *Sperat infestis.*) Jam monet quid in utraque fortuna cavere oporteat virum prudentem: nempe ne frangatur ac deficiat animo in adversis, neve prosperis infletur, ac benignæ nimium credulus auræ, supra se rapiatur. Quæ quidem Licinius cum nequaquam servasset, immodicæ cupiditatis ac superbiæ pœnas luit. Sapientis est præceptum: *in die malorum, ne immemor sis bonorum; & vice versa, in die bonorum, ne immemor sis malorum.*

Menander apud Stobæum:

ἐν ἐλπίσιν χρὴ τοὺς σοφοὺς ἔχειν βίον.
ἄνθρωπος ἀτυχῶν σώζεται ὑπὸ τῆς ἐλπίδος.
In spe decet sapientes agere vitam.
vir infelix servabitur ac stabit spe.

Hinc & apud Pindar. spes γηροτρόφος dicitur.

Metuit secundis.) Lib. 1. Epist. 10. ad Fuscum Aristium:

Quem res plus nimio delectavere secundæ,
Mutatæ quatient.

Sapienter itaque Philippus Macedo, cum tres uno die lætos accepisset nuntios, exclamasse fertur: *magne Jupiter pro his tantis bonis modicum repones mali.*

14. *Bene præparatum pectus.*) Virtutis ac sapientiæ documentis instructus animus.

15. *Informes hyemes reducit Jupiter, &c.*) Non ergo desperandum, desperatis etiam rebus: siquidem quotidianæ vices abjectum sæpe erigunt: summovetque tandem Jupiter hyemes, & ærumnas, quas invexerat. Hinc Cic. ad Brutum Epist. 17. *Rempublicam desperatam quoque sanari puto posse*, inquiebat.

Summovet: non, si male nunc, & olim
Sic erit. Quondam citharâ tacentem
Suscitat Musam; neque semper arcum
Tendit Apollo.
Rebus angustis animosus atque
Fortis appare: sapienter idem
Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela.

INTERPRETATIO

vocat Jupiter, idemque pellit. Si modo res se habent male, non etiam post ita se habebunt. Musas dudum silentes aliquando *lyrâ Phœbus excitat, nec arcum semper intendit. Mœstis rebus generosum te et constantem exhibe: aurâ* vero *propitiâ ipse prudenter constringes vela plusculum inflata.*

ANNOTATIONES

17. *Non, si male nunc, & olim sic erit.*) Sophocl. in Electra: *crastina dies melior erit statim:* ταχ᾽ ἐς αὔριον ἔσσεται ἄμεινον. Tibull. lib. 2. Eleg. 6.

credula vitam
Spes fovet, & fore cras semper ait melius.

18. *Quondam citharâ tacentem suscitat musam, &c.*) Armatus ipse arce & sagittis Apollo, hæc ponit interdum, & ad hilaritatem provocat Musas, citharam prior accipiens & pulsans. Pæan a παίειν *ferire*, dictus; ex Festo, *neque semper arcum tendit:* non semper nocet. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 17. *Apollinem adoramus*, inquit, *cognominibus modo sospitatem, modo pestem significantibus.* Vide lib. 1. Od. 12. v. 23. Pingebatur olim Apollo dextrâ Gratias, lævâ sagittas & arcum tenens: quod modo radiis & calore naturam recreet ac beet universam; modo æstus immodicos, morbos, luem, gignat.

23. *Contrahes vento nimium secundo turgida vela.*) Si prospero fortunæ utaris flatu, quod ait Tullius, si res fluant ad arbitrium, ne superiora semper & ulteriora prosequere; imo ambitionem coerce & arrogantiam, unde tibi sit ruinæ caussa. Quemadmodum nautæ, cum remittit ventus, expansis velis captant aëram; at si vehementior evadat, vela contrahunt; ne validiore abrepti impetu, navim haud possint regere, atque in scopelos impellantur, illidanturque. Ov. Trist. 3. Eleg. 4.

Tu quoque formida nimium sublimia semper,
Propositique precor contrahe vela tui.

Isocrates ad Demonicum: μήτ᾽ εὐτυχῶν περιχαρής, μήτε δυστυχῶν περίλυπος ἔσο. Neque beatus supra modum exultes, neque infortunatus sine modo mœreas & contristeris.

A D Q. H I R P I N U M

O D E XI.

Hilariter vivendum, omissis curis.

Quid bellicosus Cantaber, & Scythes,
Hirpine Quinti, cogitet, Adriâ

INTERPRETATIO

O Quinti Hirpine, desine percontari quid meditetur bello strenuus Cantaber, ac Scytha, separatus

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

1. *Quid bellicosus Cantaber, &c.*) Ne tam anxie quærat, o Hirpine, quid moliantur exteri populi contra Rempublicam Imperiumque Romanum, neve metuas plus æquo, ne in Italiam irrumpant agrosque devastent eæ nationes, quas mare a nobis disjungit. De *Cantabris* vide annot. Od. 6. vers. 2. de *Scythis* lib. 1. Od. 35. ver. 9. Hic vero per *Scythas* intellige Illyrios, Dalmatas, Pannonios, Dacos. Eos enim, ut & omnes Septentrionales, Scytharum nomine veteres indigitabant: hos vero tunc bello fatigabat Tiberius Nero Drusi Neronis frater, qui Consulatum gessit cum T. Quinctio Crispino, ut observat Cruq. unde & Crispinum pro Hirpino, hic legendum ac substituendum opinatur. Favet etiam quod inter Quinctiæ gentis cognomina haud *Hirpinus* recenseatur: quod acute suo more Torrentius indicat. Verum enimvero nullus non codex habet Hirpinum. Vide paullo post. Vide & Epist. 16. lib. 1. huic eidem inscriptam.

2. *Adriâ.*) Sinus est ingens Illyricum inter atque Italiam, hodie *Sinus Venetus*. De eo plura lib. 1. Od. 16. v. 4.

Divisus objecto, remittas
  Quærere: nec trepides in usum
Poscentis ævi pauca: fugit retro
Levis juventas & decor, aridâ
Pellente lascivos amores
  Canitie, facilemque somnum.
Non semper idem floribus est honos
Vernis, neque uno Luna rubens nitet
Vultu: quid æternis minorem
  Consiliis animum fatigas?
Cur non sub alta vel platano, vel hac
Pinu jacentes sic temere, & rosâ
Canos odorati capillos,
  Dum licet, Assyriâque nardo,

INTERPRETATIO

interposito mari Adriatico: neque sollicitus sis utilium vitæ modica requirenti. Abit retrorsum polita juventus ac pulcritudo, sicca senectute amovente amores luxuriosos, ac soporem facilem. Haud eadem semper dignitas manet floribus vernis: nec pari facie micat Luna rubicundula. Quare mentem crucias sempiternis propositis inferiorem? Quin sub hac procera vel pinu vel platano, ut casus tulerit, prostrati bibimus, quandiu per vitam *licet, albescentibus capillis odoriferâ rosâ et nardo Syrâ delibutis. Bacchus*

ANNOTATIONES

4. *Nec trepides in usum, &c.*) Hinc videtur habuisse prædia Quinctius noster, quibus calamitatem aut vastitatem metueret ab hostibus supra memoratis, si in Apuliam venirent: ubi forte & sita erant illa; & ipse fortassis natus, aut diu commoratus cognomen sortitus erat. Nam Hirpini Apuliæ populi. Saltem id conjicere liceat, dum certi nihil aliunde suppetit.

5. *Poscentis ævi pauca.*) Consulatur itaque Horatius Hirpinum, quod, etsi detrimentum capiat res sua familiaris, satis ipsi superfuturum sit unde sustentet vitam, quæ quidem brevis, & parvo contenta est. Unde postea recte infert Poeta; præsentibus utendum hilariter, ac jucunde vivendum, quamdiu sinunt fata.

Fugit retro levis juventas, &c.) En vides abiisse dudum juventutem nostram: instare jam canitiem ac senii incommoda: ergo carpamus diem & oblectamenta, dum licet adhuc.

6. *Levis.*) Vel cita & velox; vel potius lævis, imberbis, polita: λεῖος.

Arida pellente lascivos, &c.) Tum ob caloris naturalis, tum humidi radicalis diminutionem ac defectum. Valeant qui aridos senes hic interpretantur parcus & misere victitantes. Parum enim ad rem.

9. *Non semper idem floribus est honos, &c.*) Nec miremur, aut conqueramur de prioris ætatis amisso decore: cum nec ver sit perpetuum, aut vernis floribus perennis nitor, nec Luna suum servet integrum semper splendorem ac speciem. Ovid.

Non semper violæ, non semper lilia florent;
  Et riget amissâ spina relicta rosâ.

Tibull. lib. 1.

  Et mediis cœlo Luna rubebat equis.

Cave autem ne *rubens Luna*, tibi aliter intelligatur, quam nitida, & rubore quodam interfusa pulcra.

11. *Quid æternis minorem consiliis, &c.*) Cum fluxa ætas brevi prætereat, morsque advolans hominum consiliis finem cito imponat, cur æterna struis & infinita consilia meditaris? Quare animum discrucias istis longioribus propositis & curis; cum mens humana sit imbecillior, quam ut valeat consulere, providere, statuere aliquid æternum: alii, quam ut æterna Dei consilia possit comprehendere. Quod minus placet. Arist. θνατὰ χρὴ τὸν θνατόν, οὐκ ἀθάνατα θνατὸν φρονεῖν, *mortalia mortalem non immortalia decet cogitare.*

13. *Cur non sub alta vel platano, &c.*) Cur genio non indulgemus, posthabitis omnibus curis, in umbra procumbentes?

14. *Temere.*) Sine ullis cæremoniis, Gall. *sans façon; à la negligence.*

Rosâ canos odorati capillos, &c.) Perfusis succo rosæ capillis, aliisque pretiosis unguentis. Hoc enim pertinebat ad hilaritatem & læta veterum convivia, ut annotavi fuse lib. 1. Od. ult. & alibi.

15. *Canos.*) Hinc apparet Horatium Hirpinumque tum senes fuisse, cum hæc ab illo scriberentur.

16. *Assyriâque nardo.*) Nardino unguento. De quo Plin. lib. 13. c. 1. *nardinum sive foliatum constat omphacio, balanino, junco, costo, nardo, amomo, myrrha, balsamo.*

16. *Assyriâ.*) Pro Syra: non quod in Syria nardus crescat; sed quod ibi mercatores comparabant, indeque Romam advehebant nardum, quæ

Potamus uncti? Dissipat Evius
Curas edaces. Quis puer ocyus
Restinguet ardentis Falerni
Pocula prætereunte lympha?
Quis devium scortum eliciet domo
Lyden? Eburnâ dic age cum lyrâ
Maturet, incomtum Lacænæ
More comam religata nodum.

INTERPRETATIO

sollicitudines discutit mordaces. Quis servus calidi Falerni vasa quamprimum refrigerabit aqua defluente? Quis ædibus evocabit Lyden meretricem a via remotam? Heus jube cum eburnea cithara huc *festinet capillos* hebens in*comtos, sicut Laconica* mulier, *nodo collectos.*

ANNOTATIONES

ad Syros deferebatur ex India, ubi copiose provenit. Sic & Melobathrum Syrium vocatur, supra Od. 7. vers. 8. Plin. cit. mox loco, *nardum Indicam*, appellat. Et lib. 12. cap. 12. *in nostro orbe laudatur Syriacum*, inquit: & paullo post: *de folio nardi plura dici par est, ut principali in unguentis. Frutex est gravi & crassa radice, sed brevi & nigra, fragilique quamvis pingui... folio parvo densoque. Cacumina in aristas se spargunt, ideoque geminâ dote nardi spicas ac folia celebrant.* Hinc patet cur spicatum & foliatum appellatur nardinum unguentum. Marci c. 14. v. 3. *venit mulier habens alabastrum nardi spicati pretiosi.* Nardini velut exquisiti meminit Athen. lib. 15. cap. 12. & 13. Cœl. Rhodig. lib. 30. cap. 24.

17. *Dissipat Evius curas.*) Cur *Evius* dicatur Bacchus, Annot. lib. 1. Od. 18. v. 9. quod animo pellat curas & sollicitudines, lib 1. Od. 7. 18. 27.

18. *Edaces.*) Curas, quasi cor ureotes dici ejunt.

Quis puer ocyus.) Quasi sit jam in convivio, sic ista profert: quis vini ardorem aqua temperabit; vel potius, quis lagenas, pocula, vasa refrigerabit aquis immersa?

20. *Prætereunte lympha.*) In fonte, qui frigidus, ac in rivos præterit & defluit.

21. *Quis devium scortum eliciet.*) Lyden fidicinam, cytherâ canendo quæstum facere solitam; quæ non se vulgare quibusvis consuevit, nec per vias oberrare. Hinc *deviam* vocat. Locum hunc amplius explanare non licet, nec libet. Addam tamen, furtu commissatum vocari, atque hinc dumtaxat *scortum* dici.

23. *Incomtum Lacænæ more comam religata nodum:*) Habens comam nodo religatam tantum, parum vero comtam, more puellarum Laconicarum, quæ non eleganti corporis ornatui studebant, sed ad palæstram, venationem, & alia ejusmodi, neglecto cultu, exercebantur. Itaque vetat ne, dum crines ondarentur in aurum, ac studiose comerentur, exspectantes fatiget morâ. Legunt quidem *incomtam*, &, *nodo:* alii, *incomtum*, & *nodum;* alii *incomptum*. Varieque se torquent ut perturbata satis verba ordinent. Verum cum eodem recidat sensus utrubique non obscurus: non est ita de cætero laborandum.

AD MÆCENATEM

ODE XII.

Lyræ suæ haud convenire res graves: Mæcenas Augusti bella scribat, dum a se cantabuntur Liciniæ laudes.

Nolis longa feræ bella Numantiæ,
Nec dirum Annibalèm, nec Siculum mare
Pœno purpureum sanguine, mollibus
  Aptari citharæ modis;
Nec sævos Lapithas, & nimium mero
Hylæum, domitosque Herculeâ manu
Telluris juvenes; unde periculum
  Fulgens contremuit domus
Saturni veteris. Tuque pedestribus

INTERPRETATIO

Ne carmine Lyrico leniori decantari jubeas a me diuturna prœlia ferocis Numantiæ, vel sævum Annibalem, vel mare Siciliæ Carthaginiensium cruore rubicundum, vel immanes Lapithas, et Hylæum vino immoderatum, et subactos Herculis dextrâ filios terræ, a quibus cladem timuit domus splendens antiqui Saturni. Tu

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 6. Lib. 1.

1. *Nolis, &c.*) Ne e me exigas, inquit Horatius, quod tu longe melius exequere, o Mæcenas: perge Augusti bella describere, & quod jam feliciter auspicatus es, confice. Ego vero Liciniæ suæ laudes persequar.

Longa feræ bella Numantiæ.) Longa quidem quæ per annos tot exarsere, Strabo 20. Polyb. 18. Florus & Orosius 14. numerant. Confecta tandem sunt ab Æmiliano Scipione Africano, qui urbem istam octo jam annis obsessam cœpit ac delevit; imo fame ad extrema compulit: indeque Numantini cognomen alterum consecutus est. L. Flor. lib. 2. cap. 18. *Numantia quantum Carthagine, Capua, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine & honore par omnibus; summumque si viros æstimes, Hispaniæ decus sine muro, sine turribus, modice edita in tumulo apud flumen Durium sita, quatuor millibus Celtiberorum, quadraginta millium exercitum per annos quatuordecim sola sustinuit, nec sustinuit modo, sed sævius aliquanto perculit, pudendisque fœderibus affecit, &c.* & postea, *exitu denique desperato in ultimam rabiem furoremque conversi .... Duces suos, seque, patriamque ferro, & veneno, subjectoque undique igne peremerunt, &c.* Idem memorat Oros. lib. 5. cap. 6. Vide & Strabon. Polyb. lib. 1. Valer. Maxim. lib. 7. cap. 6. Eutrop. Plin. Tit. Liv. Div. Augustin. de Civitat. Dei, lib. 3. cap. 21.

2. *Dirum Annibalem.*) Romanorum hostem per annos septemdecim infensissimum. Alii legunt *durum*, id est, *indefessum*. Vide Tit. Liv. lib. 21. cap. 4. ubi sic scribit: *Annibali plurimum audaciæ ad pericula capessenda, plurimum consilii inter ipsa pericula erat: nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat, &c. ... virtutes æquabant vitia; inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica; nil veri, nil sancti, &c.*

Siculum mare Pœno purpureum sanguine.) C. Duillius Consul in mari Siculo primus omnium Carthaginienses navali prælio superavit, captis navibus triginta, mersis tredecim, tribus hominum cæsis millibus, captis septem. Unde perpetuus illi honos habitus est, ut revertenti a cœna tibicines præcinerent, & funale præferretur. Aurel. Victor. de viris illustr. Oros. lib. 4. cap. 7. Flor. lib. 2. cap. 2. &c.

5. *Sævos Lapithas.*) Vide lib. 1. Od. 18. v. 8. Metamorph. Ovid. lib. 12. &c.

Nimium mero Hylæum.) E Centauris unum vini poto nimio ebrium, petulantem, superbum, libidinosum. Virgil.

Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.

6. *Domitosque Herculeâ manu Telluris juvenes.*) Gigantes Terræ filii dicti ob ingentem corporis molem, γηγενεῖς Homer.

7. *Unde periculum fulgens contremuit domus Saturni veteris.*) A quibus periculum timuerunt Dii, totumque cælum *contremuit*, cum illi bellum moverent; at Herculis auxilio domiti ac debellati sunt. Vide Diodor. Sicul. lib. 5. & postea Od. 19. hujus libri.

9. *Saturni veteris.*) Quia primus ante Jovem regnavit. Hinc & Virg. Æn. 7.

Saturnusque senex.

Dices Historiis prœlia Cæsaris,
Mæcenas, melius, ductaque per vias
Regum colla minacium.
Me dulces dominæ Musa Liciniæ
Cantus, me voluit dicere lucidum
Fulgentes oculos, & bene mutuis
Fidum pectus amoribus:
Quam nec ferre pedem dedecuit choris,
Nec certare joco, nec dare brachia
Ludentem nitidis virginibus, sacro
Dianæ celebris die.

INTERPRETATIO

vero Mæcenas solutis narrationibus referes convenientiùs bella Cæsaris, ac reges superbos domitâ cervice per vias Romæ *tractos*. At *Musa me celebrare jussit amicæ tuæ Liciniæ suaves modulos, oculos admodum rutilantes, animumque amori tuo æque et fideliter respondentem; quam decuit et choris interesse, et facetiùs contendere, et saltantem cum puellis ornatis brachia jungere,* in *religioso celebratæ Dianæ festo.*

ANNOTATIONES

Tuque pedestribus.) Et certe ipse tu, Mæcenas, melius & ornatius referes egregia Cæsaris facinora & triomphos.

Pedestribus historiis.) Prosâ oratione: quam Græci πεζὸν λόγον dicunt, contra Poesim ἔποχον orationem equo velut insidentem; solitamque recitari ἐξ ἁμάξης, ἐξ ἅρματος, *e curru, e plaustro*; & quadrigis velut invectam. Unde Cicero ad Quinctium fratrem, lib. 2. Epist. 14. *Quoniam in isto homine colendo tam indormivi diu, te mehercule sæpius excitante, cursu corrigam tarditatem tum equis, tum vero (quoniam scribis poema ab eo nostrum probari) quadrigis poeticis, &c.* Pind. ἀναγεῖσθαι ἐς Μοισᾶν δίφρον. *tolli in currum Musarum.* Porro Mœcenatem constat fuisse literarum peritum, & plura composuisse carmine. *Nam & Augusti Cæsaris gesta descripsit,* inquit Servius ad 2. Georg. v. 42.

Non ego cuncta meis amplecti versibus opto.
Ubi & affert locum hunc Horatii. Ne vero quis inde arbitretur scriptam versibus a Mœcenate Cæsaris historiam.

11. *Ductaque per vias regum colla minacium.*) Reges in triumpho ab Augusto circumductos per mediam urbem, & Velabrum, perque Sacram viam ad Capitolium. Quo vero id fieret apparatu, qua pompa, fuse narrat Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 6. De triumphis Augusti Sueton. in Octav. cap. 22. *bis ovans ingressus est urbem post Philippense, & rursus post Siculum bellum. Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum; continuo triduo omnes.* Anno scilicet U. C. 724. *jamque tantus erat Cæsar, ut posset triumphos contemnere,* inquit L. Flor. lib. 4. cap. ult. Addo quod ait Eutrop. l. 7. *Multi autem reges ex regnis suis venerant, ut ei obsequerentur: & habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt.*

13. *Me dulces dominæ, &c.*) Dum tu Italiæ bella, & Augusti bellicas laudes magnifica oratione celebrabis; ego dilectæ tibi Liciniæ tuosque amores carmine Lirico molli & dulci decantabo. Dicam ut illa suaviter canit, ut *fulgentes* habet *oculos*, quam fideliter te redamet, quam molliter ac decore saltet, quam scite & ingeniose cavilletur, ac sales jactet, &c.

Liciniæ.) Quidam, *Lycymnia.* Ea vero Terentia sive Licinia fuit soror Licinii, cui est inscripta Ode 10. hujus libri. Vide ibi Annot. Mœcenati vero cum scriberet hanc Oden Horatius, nondum erat nupta Licinia. Patet ex eo quod virginum choris Dianam colentium in ejus festo, inserta dicatur mox: inde enim arcebantur nuptæ. Accedit quod *bene mutuis fidum pectus amoribus* hic laudatur: at longe aliter fuit posteaquam nupta est. Senec. de provid. cap. 3. *refert Mæcenati amoribus anxio & morosæ uxoris quotidiana repudia deflenti somnum per symphoniarum cantum ex longinquo lene resonantium, quæsitum fuisse.* Ubi J. Lipsius anxium fuisse Mœcenatem dicit, quod uxorem amabat, nec fortasse solus. Additque: Cæsarem Augustum ea suspicione aspergit Dio lib. 54. *quod eaditos Gallicanam peregrinationem suscepisse, ut liberius & procul a vulgo sermonibusque, frueretur Terentia Mæcenatis.* Itaque & ob hanc causam occulte infensus Cæsari Mœcenas: quod idem scriptor lib. 55. tangit, in Mœcenatis obitu: Potes tamen angorem hunc, fateor, alio referre, & ad nudum ipsum amorem, qui semper querulus & anxius, præsertim ubi non respondetur. Hæc Lips. cit. Idem Seneca Epist. 114. iterum de Mœcenate, *hunc esse qui uxorem millies duxit, cum unam habuerit:* Terentiam nempe suam, cum qua assidua jurgia, divortia, iterumque conjugia, inquit Lips. ibid.

18. *Certare joco.*) Scite gesticulari, et quidam interpretantur: vel potius, ut alii, facete, lepida, acuta jactare dicteria, sive breves & salsas cavillationes. Quo quidem in certamine qui vicisset olim etiam coronari institutum fuit.

20. *Sacro Dianæ celebris die.*) In frequenti ac celebri Dianæ festo, cujus sacra virginum choris

Num tu, quæ tenuit dives Achæmenes,
Aut pinguis Phrygiæ Mygdonias opes
Permutare velis crine Liciniæ;
Plenas aut Arabum domos;
Dum fragrantia detorquet ad oscula
Cervicem, aut facili sævitiâ negat,
Quæ poscente magis gaudeat eripi,
Interdum rapere occupet?

INTERPRETATIO

Enimvero *tunc Liciniæ capillum mutare consentias opibus, quas possedit Achæmenes, vel divitiis Mygdoniis opimæ Phrygiæ, vel refertis Arabum ædibus; quando collum flectit ad basia suaveolentia, vel molli asperitate denegat, quæ plus lætetur a petente surripi, non nunquam ipsa præripiat.*

ANNOTATIONES

ac religiosis tripudiis peragi solita, Idibus Augusti. Vide lib. 1. Od. 21. ubi
Dianam teneræ dicite virgines.

21. *Achæmenes.*) Rex Persarum primus, a quo Persiæ Reges ad Darium usque sunt omnes orti ac denominati Achæmenides. Herodot. lib. 1. & alibi.

22. *Pinguis Phrygiæ Mygdonias opes.*) Fertilem & opulentam ignorat nemo Phrygiam exstitisse. Hujus rex Midas ille pecuniæ & auri tam avidus quam dives, vel unus testis fuerit locupletissimus. Adde Priami gazas, ac Trojanorum opes. Mygdonia porro Phrygiæ finitima erat regio: Ex Plin. lib. 5. &c. Mygdones autem populi e Macedoniæ parte Thraciæ proximâ in Asiam venisse, Phrygiæ quandam regionem occupasse, nomen suum indidisse, ibidem referuntur.

23. *Permutare velis crine Liciniæ.*) Sic quale placet dat pretium rebus amor, non quantæ sunt, sed quantus ipse est.

24. *Arabum domos.*) Plenas opibus & aromatibus exquisitis. Vide supra lib. 1. Od. 29. v. 1.

25. *Fragrantia.*) Alii legunt *flagrantia*, id est, amoris ardore ferventia.

26. *Facili sævitiâ negat.*) Ficta nimirum sævitia, quæ facile vincetur, & postquam tantulum irritavit amorem, amanti sponte cedat; interdum etiam ultro occurrat & occupet. Terent.
Nolunt ubi velis, ubi nolis cupiunt ultro.
Ovid. de Arte lib. 3.
Quod datur ex facili longum male nutrit amorem.
Miscenda est lætis rara repulsa jocis.

Cæterum Odon haec allegorice interpretari sane licet. Itaque per Gigantes & Lapithas Thessaliæ quidem populos, junctis viribus in Deos bellum moventes, ab Hercule vero domitos, intellige Brutum & Cassium in campis Philippicis ab Augusto victos ac debellatos. Hylæus vero similes, ab Atalanta interfectus, Antonium Cleopatræ amoribus & immodicis cum ea conviviis perditum, Bacchi insuper nomen & insignia affectantem optime designat. Denique sicut Gigantes & Lapithæ domum Saturni pavore concusserunt: ita Brutus & Cassius, atque Antonius totam commoverunt Italiam, ac Romam quidem, eâ sitam regione, quæ Saturnia dicta est, a Saturno, postquam a Jove pulsus est, eo confugiente. Hæc recens doctor & Gallicus interpres ingeniose, ut & cætera, sagaciter & erudite.

ODE XIII.

In arborem, cujus casu pœne est oppressus.

Ille & nefasto te posuit die,
Quicumque primum & sacrilegâ manu
Produxit, arbos, in nepotum
Perniciem, opprobriumque pagi.
Illum & parentis crediderim sui
Fregisse cervicem, & penetralia
Sparsisse nocturno cruore
Hospitis. Ille venena Colchica,
Et quicquid usquam concipitur nefas
Tractavit, agro qui statuit meo
Te, triste lignum, te caducum

INTERPRETATIO

O arbos, quisquis olim te plantavit, is et infausto die, et impia dextra protulit, ad ruinam posterorum, ac vici dedecus. Eum etiam patris sui guttur præfocasse crediderim, atque domûs interiora sanguine hospitis noctu polluisse. Is toxica Colchidis, et quodcunque uspiam flagitium animo *volvitur, præparavit qui in agro meo collocavit te lignum infelix, te ruinosum*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

Ille & nefasto, &c.) Deambulantem in agro suo Sabino Poetam nostrum cadens inopinato fere oppressit arbos: atque, ut ait Od. 17. seq. *truncus illapsus cerebro sustulerat, nisi Faunus ictum dextrâ levasset*. Hinc illius beneficii memor, & quod *prope funeratus arboris ictu*, ac tantum non exanimatus fuerat, erga Deos gratos, *anno redeunte, die* ipsi quidem *festo*, Kalendis Martiis sacrificium parat, ac festivas epulas, Od. 8. lib. 3. Hic autem ominosam illam arborem tanquam inauspicato satam dumtaxat execratur: ac velut œstro quodam percitus in abruptas indignationis voces erumpit. Rem vero totam mira expolitione amplificat. Tum de variis humanæ vitæ casibus belle disserit. Denique velut ἐν παρέργῳ & παρόδῳ occasionem arripit Alcæi & Sapphonis versus extollendi: omnia quidem non sine mirabili artificio. Valeat ergo Scaliger, qui & in hanc eximiam Oden stylum suum strinxit, ut dicetur ad calcem.

Nefasto.) Quid proprie sit nefastus dies, in quo nimirum Prætor Jus non dicebat, Gall. *jour non plaidoyable*, docet Ovid. Fast. 1.

Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur.

Scilicet, do, dico, addico. Contra dies fastus, Gall. *jour d'Audience*. Ovid. Ibid.

Fastus erit, per quem lege licebit agi.

At præterea *nefastus dies*, ut & hoc Horatii loco, significat infortunatum, & male ominatum: Græci ἀποφράδας ἡμέρας, *dies infandos & consceleratos*, dixere. Romani pariter, quosdam atros & nefastos habuere, eo quod in iis clades acceperant: in primis postriduanos, seu qui sunt postridie Calendas, Nonas, Idus; item alios aliquot: de quibus fuse Macrob. mox citand. Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 9. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 20. Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 16. *dies postriduanos ad omnia majores nostri cavendos putarunt: quos etiam atros velut infaustâ appellatione damnarunt*. Gellius lib. 4. cap. 9. item lib. 5. cap. 17. *religiosos, seu tristi omine infames* nuncupat: additque: *quos vulgus prave, perperam, & imperite nefastos dicit*. Non. Marcell. *atri dies dicuntur*, inquit, *quos nunc nefastos vel posteros vocant*: Afranius Fratriis: *Septembris heri Calenda: hodie ater dies*. Claudat scenam Cicero ita scribens, 2. de leg. n. 21. *Quæ augur injusta, nefasta, vitiosa, dirave dixerit, irrita infectaque sunto*.

5. *Illum & parentis, &c.*) Epod. 3.

Parentis olim si quis impia manu
Senile guttur fregerit, &c.

6. *Penetralia sparsisse nocturno cruore hospitis.*) Jus hospitale violasse, hospite noctu interfecto, in ædium penetralibus, ubi colebantur Penates Dii, quod sceleri scelus addere est. Virg. Æn. 1. v. 735.

Jupiter, hospitibus nam te dare jura loquuntur.

A. Gell. l. 5. c. 13. *Primum juxta parentes locum tenent pupilli: secundum clientes: tertium hospites: postea cognati, affines, &c.*

8. *Venena Colchica.*) Colchis Asiæ regio ad oram Euxini maris, Ponto vicina, hodie *Mingrelia*, estque pars Georgiæ. Venenis autem eas regiones famosas reddidit vel una Medea Regis Colchorum filia veneficiis suis inclyta: vel quod *nascuntur plurima Ponto*, ut canit Virg. Eclog. 8. Adde Mithridatem Ponti Regem, qui venenis etiam impune vescebatur.

Colchica.) Quidam legunt *Colcha*, ut opus non sit ultimam hujus versus syllabam rejicere ad sequentem versum.

11. *Triste lignum.*) Infelices arbores quæ dicantur, conrrat Plin. l. 13. c. 21. & l. 16. c. 26.

Caducum.) Quod minatur casum & ruinam;

In domini caput immerentis.
Quid quisque vitet, nunquam homini satis
Cautum est in horas. Navita Bosphorum
Pœnus perhorrescit: neque ultra
Cæca timet aliunde fata.
Miles sagittas & celerem fugam
Parthi; catenas Parthus, & Italum
Robur: sed improvisa lethi
Vis rapuit rapietque gentes.
Quàm pæne furvæ regna Proserpinæ,
Et judicantem vidimus AEacum,
Sedesque discretas piorum, &
AEoliis fidibus querentem

INTERPRETATIO

in caput domini innocui. Nunquam satis homo providere potest quid per horas singulas quilibet eluctetur. Nauta Carthaginiensis Bosphorum formidat, nec amplius occulta fata aliunde metuit. Miles Parthorum spicula et fugam repentinam: Parthi vincula et potentiam Romanorum reformident. At mortis inopinata violentia populos abstulit, et auferet. Quam prope aspexi Imperium nigræ Proserpinæ, et judicem Æacum, et bonorum domicilia separata; et Sappho chordis Æolus

ANNOTATIONES

hic vero significat quod jam cecidit: quo sensu fulmen etiam caducum vocetur.

13. *Quid quisque vitet, &c.*) Egregie divertit ad locum communem de periculis & casibus improvisis, quibus ut plurimum ad mortem abripimur. Alius, inquit, maris, alios belli solum cavet discrimina: uterque vero quod non timet, subit genus mortis; v. g. morbo extinguitur.

14. *Bosphorum.*) Angustas fauces quaslibet designat, per quas nemo sine periculo ac formidine naviget. Duplex autem Bosphorus celebratur: Thracius inter Pontum Euxinum & Propontidem, seu Thraciam inter & Asiam minorem, quatuor stadiis patens: & Cimmerius, inter Mæotidem Paludem & Pontum Euxinum: hodie *Fretum Caffa.*

15. *Pœnus.*) Pro quolibet nauta ponitur, per synecdochen: vel antonomasticè *Pœnum* dicit: tum quod emporium orbe toto celeberrimum Carthago; tum quia ejus urbis cives navigatione longinque nominati. Quam inclytus fuerit Hanno dux ille Carthaginiensium, docet Mela lib. 3.

15. *Timet aliunde.*) Observa vel cæsuram brevem licenter productam; vel tribrachyn pro dactylo.

18. *Parthi.*) De Parthis eorumque certandi ratione, lib. 1. Od. 19. ad v. 12.

21. *Quàm pæne furvæ regna Proserpinæ, &c.*) Quantulum a morte abfui.

Furvæ.) Ex Varrone fur dicitur ex eo quod *furvum* atrum appellarint, & fures atra nocte facilius furentur. Nonius Marcellus. Contra tamen de ea etymologia sentit A. Gellius lib. 1. c. 18. vultque deduci ab antiqua voce φὼρ: quamquam aptius forte, furem a furvo, id est, nigro dici putarit vir excellentis doctrinæ, Varro scilicet, sequit ille ibid.

Proserpina.) De ea lib. 1. Od. 28. v. 20.

22. *Æacum.*) Ex eo quod Plato, in Gorgia; Rhadamantum Asienorum, Europæorum vero Judicem Æacum scribit; inde convenientius hunc quam illum ab Horatio quidem Europæo nominari, erudite nonnulli observant. Ego tamen crediderim respexisse potius nostrum Poetam ad id quod lib. de luctu Lucianus refert: *in Orci aditu portâque adamantina fuisse custodem Æacum Regis fratruelem; atque juxta eum canem tricipitem.* Bene igitur Horatius, qui morti proximus fuerit, ait se prope salutasse Æacum, Orci Janitorem, deinde ac Judicem cum Minoe ac Rhadamanto, ob insignem justitiæ famam, a Plutone constitutum.

23. *Sedesque discretas piorum.*) Elysios campos, quos describit & laudat Virgil. Æneid. 6. v. 638. Legunt alii *discriptas*, alii *descriptas*, id est, assignatas ac notatas: *discretas* habent tamen optimi codices: & vox ille pulcrum sane ac nobilem sensum efficit, ut boni designentur a reliquis, & a vulgo segregati. Sic Virgil. Æneid. 5. v. 734.

non me impia namque
Tartara habent, tristesque umbræ; sed amæna
piorum
Concilia, Elysiumque colo.

24. *Æoliis fidibus querentem Sappho, &c.*) De popularibus puellis, quas amabat Sappho conquerentem quod in amore sibi non responderent. Tres vero potissimum Suidas recenset ab ea dilectas, Atthin, Telesillam, Megaram: plures Ovidius alilque numerent. Vel zelotypiâ Sappho percita de virginibus æmulis suis querebatur, quod Phaoni, quem ipsa deperibat, adhærerent, ejusque amorem retardarent. Ovid. Epist. Sapphûs ad Phaonem:

Nec me Pyrrhiades, Methymniadesve puellæ,
Nec me Lesbiadum cætera turba juvant.
Vilis Anacthone, vilis mihi candida Cydno,

Sappho puellis de popularibus:
Et te sonantem plenius aureo,
Alcæe, plectro dura navis,
Dura fugæ mala, dura belli.
Utrumque sacro digna silentio
Mirantur umbræ dicere: sed magis
Pugnas & exactos tyrannos
Densum humeris bibit aure vulgus.

INTERPRETATIO

expostulantem de virginibus patriæ suæ: nec non te, o Alcæe, aureâ citharâ canentem altius molesta navigationis, mœsta exilii, gravia militiæ incommoda. Manes autem admirantur ambos loquentes religioso dignas res silentio. Verum turba scapulis confertæ libentius excipiunt auribus

ANNOTATIONES

Non oculis grata est Atthis, ut ante, meis:
Atque aliæ centum, quas non sine crimine amavi.
Improbe, multarum quod fuit, unus habes.

Narrat Plinius lib. 22. c. 8. in Phaonis amorem Sappho incidisse per herbam centum capita nuncupatam, cujus radix rara quidem inventu, quibus contigerit, amabiles facit. Porro ex Suida, item ex Æliano, duplex Sappho fuit, utraque e Lesbo insula: prior Eresia, Alcæi, Stesichori & Pittaci coætanea, quæ tres habuisse fertur sodales seu amicas ante memoratas, plectrum invenisse, scripsisse vero Lyricorum carminum libros novem, Epigrammata, Elegias, Iambos, & Monodias. Posterior Mitylenæa, quæ psaltria fuerit, Lyrica scripserit etiam, atque ob amorem Phaonis Mitylenæi, a quo spernebatur, de Leucate promontorio in mare se præcipitem dederit. De quo vide quæ annotabo lib. 1. Epist. 19. v. 28. ad has voces *mascula Sappho*. Utut sit, quemadmodum unum Herculem, etsi plures extiterunt, nominant, & quod multorum est eidem tribuunt; ut alibi notavimus: ita unam Sappho vulgo celebrant, Sapphici carminis auctorem tam venustam & elegantem, ut decimæ quidem Musæ cognomen obtinuerit. *Veris nunciam, blandiloquam lusciniam* vocat Sophoclis Scholiastes. Floruit cum Alcæo & Stesichoro, annis ante Christum circiter sexcentis. Ejus (quæ temporum injuria est) apud varios auctores sparsas quasdam poematum reliquias duntaxat veneremur: & mire laudant Strabo, Aristot. Socrates. Dionys. Halicarn. Plutarch. Longinus, &c. Catullus Carmen suum 52. quod est ad Lesbiam, transtulit e Sapphûs Græco, quod Longinus lib. de sublimi genere dicendi, sic habet:

Φαίνεταί μοι κῆνος ἴσος θεοῖσιν
Ἔμμεν ὤνηρ ὅστις ἐναντίος τοι
Ἰζάνει, καὶ πλασίον ἁδὺ φωνεύ-
σας ὑπακούει,
Καὶ γελαίσας ἱμερόεν, &c.

Æoliis fidibus.) Æolicâ nempe dialecto usa est Sappho. Æolii quidem Græciæ populi, cum eam Asiæ minoris regionem, quæ ante Mysia dicebatur, invasissent, quasdam insuper Lesbi insulæ tenuere civitates, ac in primis illarum caput Mitylenen Sapphûs patriam. Hinc noster lib. 4. Od. 9. v. 12. *Æoliæ fidibus puellæ*. Et Ovid. Epistolâ Sapphonis ante citatâ,

Lesbides Æoliâ nomina dicta lyrâ.

26. *Et te sonantem plenius aureo, Alcæe, plectro.*) Ovid. Epist. mox cit.

Nec plus Alcæus consors patriæque lyræque
Laudis habet, quamvis grandius ille sonet.

Herodot. lib. 5. de Alcæo multa refert, quæ redarguuntur a Plutarcho, in suo de Herodoti malignitate libello. Vide quæ de illo amplius annotavi lib. 1. Od. 32. v. 5. & seq. Item lib. 4. Od. 9. v. 7. ubi *Alcæi minaces camœnæ* appellantur.

27. *Dura navis, dura fugæ mala, dura belli.*) Ea videlicet quæ pertulit Alcæus atque exantlavit pericula, mala, difficultates, ærumnas, cum navigando fugere, patriâque exulare coactus est, eo quod civibus, ut ajunt, suis amorem libertatis suaderet, invisus tyrannis; quos tandem collecta exulum manu Mitylene exegit, patriamque vindicavit.

29. *Utrumque sacro digna silentio mirantur umbræ dicere.*) Alcæum & Sappho *umbræ mirantur* canentes *digna* silentum concilio, de quo Virg. Æn. 6. v. 432. Vel Ditis digna sacrariis, quæ affert idem Virg. Æn. 12. v. 199. vel auscultari digne cum eo *silentio*, quod adhibetur in sacris. Vel denique *sacro digna silentio*, id est, non profanis revelanda, nec evulganda quibuslibet, veluti quædam mysteria. Huc facit μυστηριώδης σιγὴ apud Plutarch. lib. de Garrulitate.

30. *Sed magis pugnas & exactos tyrannos.*) Quamvis autem uterque admiranda loqueretur, & ab ore utriusque penderent umbræ, hoc tamen erat discrimen, quod amatoria quidem Sapphûs carmina eximia prorsus atque divina vulgus admirans auscultaret: at longe tamen attentius, cupidius, jucundius audiebat *pugnas* ab Alcæo descriptas, & qua ratione *exactos tyrannos* Pittacum, Myrsilum, Megalagyrem insectari non destiterat, donec omnino exterminaret.

32. *Densum humeris, &c.*) Confertum, turmatim aggregatum, contente & certatim appropinquans auresque erigens, præ aviditate capiendi quæ dicebantur de expulsis tyrannis, quos odit *vulgus* maxime, & de restituta civibus libertate, quam omnibus antefert, ipsiusque interdum vitæ periculo redimit ac vindicat. Virgil. Æneid. 10. v. 361.

Concurrunt: hæret pede pes, densusque viro vir.

Bibit aure vulgus.) Hunc locum imitatus Juvenalis Sat. 4. vers. 50.

Nequicquam populo bibulas donaveris aures.

Quid mirum? Ubi illis carminibus stupens
Demittit atras bellua centiceps
Aures: & intorti capillis
Eumenidum recreantur angues?
Quin & Prometheus, & Pelopis parens
Dulci laborum decipitur sono:

INTERPRETATIO

prœlia et expulsos tyrannos. Quid stupendum? Quandoquidem attonita cantilenis istis bestia centum capitum nigras deprimit auriculas, atque demulcentur serpentes Furiarum crinibus implexi. Imo etiam Prometheus, et Pelopis pater suavi cantu raptus ærumnas obliviscitur; nec O-

ANNOTATIONES

33. *Quid mirum? Ubi illis carminibus stupens, &c.*) Neque veru mirandum, quod itu curiose umbsæ ulfluant, audiantque versus Alcæi & Sapphunis; siquidum iis etiam obluctatur terribilis inferorum canis Cerburus, atqau voluptatem suam nahibet *demessis auriculis*, quibus depositam iram ac turorem indicat. Contrasium ostundunt *sublata aures*, Epod. 6. Lactaot. de Ira Dei, c. 7. *Risus homini proprius est*, inquit, *& tamen videmus in aliis quoque animalibus signa quadam latitia, cum ad iusum gestiunt, aures demulcent, rictum contrahunt, frontem serenant, oculos in lassiviam resolvunt.*

34. *Bellua centiceps.*) *Canis apud Inferos fabulosus*, ut ait Suidas, *immanis trifauci latratu, tria pandens guttura, horrentia colubris colla exurens*: Virg. Æn. 6 v. 417. & seq. *Plutonis canem area voce*, πεντηκοντακέφαλον *quinquaginta capitum, crudivorum impudentemque fortemque* appellat Hesiodus in Theogunia. τρίκρανον ἄδου σκύλακα, *tricipitem Orci canem*, Sophoclus in Trachiniis. Cerburus: quasi κρεοβόρος, *carnivorus*, Mythol. terram designat cadaveru consumentem. Quoniam vuro mortales univursi triplici extinguuntur morte genure, nætorali, violentu, & fortuito, quæ tria rursus infinita sunt; hinc Cerburo quidam trie cæpita, alii quinquaginta, nunaulli denique centum affinxurunt. Sic Hurat. *bellua centiceps.*

35. *Intorti capillis Eumenidum recreantur angues.*) Eumeoldes per antiphrasin dictæ, quia nequaquam benignæ: trus consentur, Alecto, Megæra, Tisiphunu. Sensus ust: infernales illæ Furiæ ujusmodi carminibus placari, imo & serpentes earum crinibus intorti iis recruari pariter au demulceri videbantur. Virgil. Georgic. 4. v. 482.

Caruleosque implexa crinibus angues
Eumenides.

Hæ quidem scelerum ultrices multiplici colubrorum morsu belle uxprimunt conscientiæ stimulus, quibus scelerati vellicantur intus, semperque plectuntur.

36. *Recreantur angues.*) Proprie dictum. Nam cantu delectari nuturaliter serpentus, ajunt: & Plinius auctor est lib. 8. cap. 16.

37. *Quin & Prometheus, &c.*) Prometheus quoque, itêm Tantalus suum uturque laborem ac supplicium non suntit, velut raptus extra se, & decuptus amœnitate carminum Alcæi & Sapphunis. Illum ignis cælestis rapturem, in furti pœnam, aquilæ rustro jecur dupascentis excruciari Caucaso affixum vulgo fabulantur: in infuris tamen collocat Aristotelus, Poetices cap. 17. quod idem facit hic Horatius. De Promutheo jam lib. 1. Od. 3. & 16.

Pelopis parens.) Tantalus *Deorum conviva*, ut est lib. 1. Od. 28. v. 7. quid sciant ac possint numina ausu temerariu experturus, filium suum Pulopem coctum iis apposuit. Tanti vuru sceleris pœnas luit apud Infuros detrusus, ubi perpetua famo ac siti cruciatur, ita ut aquis Eridani mento tenus immersus, & poma cernens ua arbore capiti impendentia, nec tamun hæc, nequu illas captaru queat. Cic. Tusc. 1. num. 10. *mento summam aquam attingens siti enectus Tantalus.* Ovid. Metamorph. 4. cap. 13.

tibi, Tantale, nulla
Deprehenduntur aqua: quaeque imminet, effugit arbos.

38. *Laborum decipitur.*) Græce dictu, ἐπιλανθάνεται πόνων. Sic supru Od. 9. *desine querelarum*: Od. suq. 14. *damnatus longi laboris Sisyphus*: lib. 3. Od. 27. *abstineto irarum, calidæque rixæ*. Od. ult. ujusdem libri: *regnavit populorum*. Neu Horatius vuru tantum ujusmodi locutionibus atque helleoismis usus. Plaut. Mercut. *animi pendeo*. Virgil. Æn. 1. v. 119.

Implentur veteris Bacchi pinguisque ferina.

Et Æneid. 11. v. 126.

Justitiane prius mirer, bellive laborum.

Undu igitur huc dicendi gunus tam novum aliquibus visum? & quæ muns lævæ doctos uliquot viros perculit, ut aut lucticoum comprobutam, aut seosum pervesturent? Porphyriunu duce, quidam legunt *laborem, & decipitur* uccipiunt pru *decipit*. Quorsum vero tam auda figuru atquu mutatio? Turnubus Alcæi luborus intelligit; ut sit sensus, Prometheum, uc Tantalum propriius oblivisci pœnas, dulinitos scilicet ac veluti decuptos suavi cantu & narrationu laborum Alcæi; du quibus supra. Verum de Promethui Tantalique laboribus hic sermu ust apertus quidem & manifestus: sunsusque est; *Prometheus & Pelopis parens dulci sono* & modulatione Alcæi carminum & sapphunis uterquu uden *capitur* & fallitur, ut quasi sunsum atque mumoriam amittut *laborum* & cruciatuum suorum.

Nec curat Orion leones,
Aut timidos agitare lyncas.

INTERPRETATIO

Orion satagit venari leones vel lyncas meticulosos.

ANNOTATIONES

39. *Nec curat Orion leones, &c.*) Denique Orion cum aliis ad audiendum properat, abjectaque venandi cura, qua solet occupari, ad dulces cantus accurrit. Ajunt nimirum eadem apud Inferos umbris inesse ac vigere studia, quibus viventes tenebantur. Virg. Æn. 6. v. 653.

Quæ gratia currûm
Armorumque fuit vivis, quæ cura nitentes
Pascere equos: eadem sequitur tellure repostos.

Ovid. Metamorph. 4. Fab. 15.

Errant exangues sine corpore & ossibus umbræ.
Parsque forum celebrant; pars imi tecta tyranni.
Pars aliquas artes antiquæ imitamina vitæ
Exercent.

Vide & Odyss. 11. & Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. c. 9. &c. En vero quo solet in Horatium animo bellum movet Scaliger hoc etiam loco: *Nondum, inquit, apud Inferos has inveni, aut Prometheum tormentis addidissem, aut Oriona venantem.* Ergone, vir perspicax, quicquid rerum ibi geritur perspexisti? en illic diversatus aliquando singula otiose rimatus luculenter indagasti, ut asseveranter dicas, scribasque, hæc a te ibi minime visa aut reperta; quæ tamen ex Aristotelis citati, item ex Homeri mox citandi fide, invenisti ultro credam; itaque explosa credent alii.

Orion.) De eo varie fabulantur: illud constat acrem & strenuum venatorem exstitisse. Homerus Odyss. λ. paulio ante finem, narrat hunc *apud Inferos etiam visum Ulyssi per floridum pratum feras persequentem, in desertis autem montibus clavâ ferreâ occidentem, &c.*

40. *Lyncas.*) Lynx animal pardo non prorsus absimile, ex Gesnero de quadrup. perinde maculosum. Virg. Æn. 1. vers. 327. acutissimi visûs, ex Plutarch. Plin. lib. 28. cap. 8. &c.

A D P O S T U M U M

ODE XIV.

Vitari mortem non posse.

Eheu, fugaces, Postume, Postume,
Labuntur anni: nec pietas moram
Rugis & instanti senectæ
Afferet indomitæque morti.

INTERPRETATIO

Heu, Postume, Postume, anni cito prætereunt. Neque religio rugas, et urgens senium,

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Eheu fugaces.*) Dolet vitæ brevitatem, mortisque duram necessitatem.
Virgil. Georgic. 3. v. 284.
Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus.
Ovid. *Tempora sic fugiunt.*
Pers. Sat. 5. vers. 153. *fugit hora.*

Postume.) Parvi refert seu legas, *Postume*, quo significetur ultimo loco natus; sive *Posthume*, id est, qui post humatum patrem in lucem editus. Hic cognomen est, ut volunt quidam parvo certe nixi fundamento, Julii Flori, ad quem Horatius inscribit Epist. 3. lib. 1. & secundam secundi. Conjectori tamen danda venia, cum certi nihil aliunde suppetat. Virg. Æn. 6. v. 675. Agell. lib. 2. c. 16. &c.

2. *Nec pietas moram, &c.*) Etsi Deos colas religiosissime, haud proinde vita continget tibi diuturnior. Ita quidem Ethnicus de falsis Numinibus non falso. At sacris nos codicibus instructi, multis dilatam ope Dei præpotentis mortem non ambigimus. Exod. c. 20. & Deut. cap. 5. *Honora patrem & matrem ut longo vivas tempore, ac bene tibi sit in terra, &c.* lib. 4. Reg. c. 20. Ezechias usque ad mortem ægrotans, sanitatem oratione plisque lacrymis obtinet, meretturque audire Deum ita pollicentem: *Vidi lacrymas tuas: ecce sanavi te: & addam diebus tuis quindecim annos, &c.*

3. *Rugis & instanti senectæ.*) Deficientibus in senectute humoribus subtilioribus, paulatim arescit corpus ac durescit, & cutis in rugas contrahitur.

Non si trecenis, quotquot eunt dies,
Amice, places illacrymabilem
Plutona tauris; qui ter amplum
Geryonem Tityonque tristi
Compescit undâ, scilicet omnibus
Quicumque terræ munere vescimur,
Enavigandâ; sive reges,
Sive inopes erimus coloni.

INTERPRETATIO

fatumque ineluctabile retardabit: nec si tauros quotidie trecentos immoles Plutoni inexorabili, qui ter magnum Geryonem et Tityum coercet fluvio lethali nempe tranando cunctis, quotquot nutrimur frugibus telluris, seu principes, seu egeni agricolæ fuerimus.

ANNOTATIONES

5. *Non si trecenis.*) Etiamsi tribus quotidie Hecatombis Plutonem satagas placare: non flectabis tamen, & mortem frustra deprecaberis. Æschyl. *μόνος θεῶν γὰρ θάνατος οὐ δώρων ἐρᾷ, οὐδ' ἄν τι θύων οὐδ' ἐπισπένδων ἄνοις, sola Deorum mors non capitur muneribus, nec si sacrifices in templis.*

Trecenis.) Perperam aliqui, *tricenis*, cujus prima syllaba cum sit longa, metri lege arcetur.

6. *Illacrymabilem.*) Lacrymabiles dicuntur ii qui ad misericordiam facile moventur per lacrymas, & preces: e contrario Pluton vocatur illacrymabilis, qui nunquam flectitur. Sic Erasm. *ἀδάκρυς, implacabilis*, cujus ob inexorabilem sævitiem illacrymemas, inquit Torrentius.

7. *Plutona.*) Inferorum & mortuorum Deum. Is Saturni filius, frater autem Jovis, ac Neptuni. Hi tres ita paternum regnum divisere: Jupiter quidem Orientalis plagæ sortitus est imperium, & cum inde lux oriatur, Cœlum dictus est occupasse. Neptunus Insulas habuit, unde & maris dominus ac Deus appellatus est. Pluto autem ultimus Occidentalem obtinuit regionem, secus inferum mare. Hinc fabula, dominari inferis eum: & quoniam terræ visceribus conduntur metalla auri & argenti, Divitiarum Deus existimatus est, & Ditis ac Plutus dictus. Lactant. lib. 1. Divin. institut. Neque vero prætermittendum, quod testator Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 21. Eorum quæ ad defunctorum spectant cultum, Plutonem fuisse auctorem primum. Quo nomine creditum, mox vitâ functis præsidere.

Qui ter amplum Geryonem, &c.) Qui potentes quosque & magnos domat, v. g. Geryonem & Tityum: scilicet, ut scribit Juvenal. Sat. 10. v. 172.

Mors sola fatetur
Quantula sint hominum corpuscula.

Ter amplum Geryonem vocat Horatius, *tergeminum* Virg. Æn. 8. v. 202. ex eo quod fabulantur, triplex ei corpus fuisse. Hinc Virgil. Æneid. 6. v. 289.

Forma tricorporis umbræ.

Fingendi porro ansam præbuit triplex regnum, sive triplicis circa Hispaniam insulæ dominium; vel potius trium fratrum corporis robore præstantium concordia, quæ tanta quidem, *ut una regi anima videreatur*, inquit Justin. ad calcem libri ultimi. Quod idem fere narrat Diod. Sicul. lib. 5. c. 2. ubi decimum Herculis laborem in debellando Geryone exponit. Porro valde arridet sententia Palæphati asserentis, e Tricarenis ad Pontum Euxinum insulæ Geryonem fuisse, adeoque Tricarenum; & ex ambigua vocis significatione tricipitem ac proinde tricorporem dictum.

7. *Tityon.* Is mole corporis plus quam Giganteâ fertur, quòd Latonæ vim inferre tentasset, ab Apolline sagittis trusus ad Inferos, ubi vulture jecur perpetuo renascens exedente & lacerante torquetur. Virg. Æn. 6. v. 590.

Nec non & Tityon, terræ omniparentis alumnum,
Cernere erat: per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur; rostroque immanis vultur adunco
Immortale jecur tondens, fœcundaque pœnis
Viscera, rimaturque epulis, habitatque sub alto
Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.

9. *Compescit undâ tristi.*) Detinet in Inferis, & coercet *unda* Stygia, seu palude illa horrida & irremeabili, de qua Virg. Æn. 6. v. 438.

Quam vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem, & duros perferre labores!
Fata obstant, tristique palus innabilis undâ
Alligat, & novies Styx interfusa coercet.

10. *Terræ munere vescimur.*) Plin. lib. 2. c. 65. *Terra, quæ hominum, ut cœlum Dei; nos nascentes excipit, natos alit, semelque editos sustinet semper .... sola quæ nunquam irascatur homini. Aqua subeunt in imbres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, præcipitantur in torrentes. Aer densatur nubibus, furit procellis. At hæc benigna, mitis, indulgens, ususque mortalium semper ancilla; quæ coacta generat! Quæ sponte fundit! Quos odores saporesque! Quos succos! Quam bona fide creditum fœnus reddit! Quæ nostri causâ alit! &c.* quæ lege.

11. *Enavigandâ.*) Mors omnibus subeunda: mortali cuilibet *calcanda est semel via lethi*, ut est in Ode 28. lib. 1. Styx tranandâ & *enaviganda* rectore & portitore Charonte, qui *ferrugineâ subvectat corpora cymbâ*. Virg. Æneid. 6. Vide locum a v. 295. ad 317.

Sive reges, sive inopes.) Vide lib. 1. Od. 4. & 28.

Frustra cruento Marte carebimus,
Fractisque rauci fluctibus Adriæ:
Frustra per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum.
Visendus ater flumine languido
Cocytus errans, & Danai genus
Infame, damnatusque longi
Sisyphus Æolides laboris.
Linquenda tellus, & domus, & placens

INTERPRETATIO

Abstinebimus incassum sanguinolento Marte, et illisâ undâ maris Adriatici frementis. Incassum cavebimus Notum corporibus noxium Autumnali tempestate. *Adeundus niger Cocytus lentâ fluens aquâ, Danaique stirps conscelerata, et Sisyphus Æoli filius æternæ pœnæ addictus. Deserenda terra, et domicilium, et grata con-*

ANNOTATIONES

13. *Frustra cruento Marte carebimus, &c.*) Nihilo secius moriemur, etsi abstinuerimus bello, mari, &c. frustra cavebimus pericula militiæ & navigationis, aut pestiferi Austri flatus, in Autumno præsertim. Quamvis enim mortis unum aliquod spiculum eluctemur, at altero percussi occumbemus. *Improvisa lethi vis rapuit, rapietque gentes*: ut est in Ode superiori.

14. *Fractis fluctibus.* Virg. Æn. 1. v. 165.

omnis ab alto
Frangitur, inque sinus scindit sese unda reductos.

Adriæ.) Supra Od. 12. v. 2.

Rauci.) Horrendum frementis, quando tumentes fluctus ad scopulos illiduntur, ingenti sonitu & fragore.

15. *Per autumnos nocentem corporibus Austrum.*) *Autumno* quidem morbi semper acutissimi & exitiales, ex Hippocr. lib. 3. Aphor. 9. Hinc Juven. Sat. 4. v. 56. *lethiferum* appellat & Sat. 10. v. 221.

Quot Themison ægros Autumno occiderit uno.

In causa sunt inæqualitas caloris & frigoris eodem sæpius die ingruentium. Deinde æstati successio, in quâ biliosi humores accumulati dein facile computrescunt. Adde cutis constipationem a frigore, per quam tetri halitus retinentur intus, & morbos creant. Denique debilitata per æstatem vires corporis, fructuumque copia noxiorum humorum colluviem gignens, Autumnum vere Θαψίδα ferinum ab Hippocrate dici fecerunt. Causas afferunt istas quoque Galen. aliique, nec non Plutarch. Sympos. lib. 8. cap. ult.

16. *Austrum.*) Hujus natura cum calida sit & humida, valet ad procreandas ægritudines, replendumque caput, indeque ad gravedinem inducendam, sensus torpore inficiendos, viresque dissolvendas & enervandas. Hippocrat. lib. 3. Aphorismo 5. *Auster auditum hebetat, caliginem offundit, caput gravat, pigros, & languidos facit.*

17. *Visendus ater flumine languido.*) Id est, adire tandem ad Inferos oportebit; illicque visere Cocytum, &c. Vide lib. 2. Od. 28.

Flumine languido.) Virgil. ante citat. *tardam* Stygem vocat.

18. *Cocytus.*) Ex eo derivatur. Nomen κωκύω *lamentor*. Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 10. Quicquid homines in luctum lacrymasque compellit, *Cocytum*: quod in gurgite mergit odiorum *Stygem* interpretati sunt, inquit. Sic & ipsas pœnas, quas apud Inferos memorant. Vulturem jecur immortale tundentem, intellige tormenta conscientiæ indefesse sceleris admissi admonitione laniantis, &c. Vide cætera ibidem.

18. *Danai genus infame.*) Danaus Argis regnavit an. M. 3716. Euseb. Chron. hujus filiæ quinquaginta annis, una excepta, viros jugulavere, patris mandato nefarie obsequentes: quam ob noxam pertusum aquis implere dolium in Inferis coguntur. Vide lib. 3. Od. 11.

Virgil. Æneid. 10. v. 496.

unâ sub nocte jugali
Cæsa manus juvenum fœde thalamique cruenti.

Tibull. lib. 1. Eleg. 3.

Et Danai proles Veneris quod numina læsit,
In cava Lethæas dolia portat aquas.

19. *Damnatusque longi, &c.*) Ellipsis. sup. pœnâ.

20. *Sisyphus Æolides.*) Latrociniis, ut ajunt, infamis a Theseo est occisus: alii dicunt virum fuisse rerum multarum notitia pollentem: & cum immortalitatem sibi parare attentasset, longo isto labore damnatum, ut ad apicem montis portet saxum inde relapsurum. Vide Epod. ult. Ovid. Metamorph. 4. Fab. 13.

Aut petis, aut urges ruiturum Sisyphe saxum.

Virgil. Georgic. 3. v. 39.

non exsuperabile saxum.

Lucret. lib. 3.

nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen a summo jam vertice rursum
Volvitur, &c.

Vide & Odyss. 11. ubi Sisyphi labor graphice describitur ac pingitur, ut observari oculis videatur Sisyphus trudens saxum, connitens, totoque sudans corpore.

21. *Linquenda tellus.*) Supra Od. 3.

Cedes coemptis saltibus, & domo,
Villaque, &c.

Et placens uxor.) Vel decora & pulchra, vel,

Uxor: neque harum quas colis arborum,
Te, præter invisas cupressos,
Ulla brevem dominum sequetur.
Absumet hæres Cæcuba dignior
Servata centum clavibus; & mero
Tinget pavimentum superbum
Pontificum potiore cœnis.

INTERPRETATIO

jux. Et harum, quas educas, arborum nulla te comitabitur haud diuturnum possessorem, præter ferales cupressos. Hæres dignior consumet vina Cæcuba centenis clavibus custodita: superbumque pavimentum asperget vino meliore Pontificum epulis.

ANNOTATIONES

bene conveniens, ut ait apud Suet. Tib. c. 7. & hinc viro dilecta & omnino placens.

22. *Quas colis arborum.*) In colendis arboribus lusum atque delicias Romanorum alibi notavi. Vino etiam platanos irrigasse Q. Hortensium, testis Macrobius lib. 3. c. 13. Valer. Max. lib. 9. c. 1. art. 4. de Cn. Domitio, & Luc. Crasso altercantibus: *ecce luxuriosior!* inquit Crassus; *Egone qui decem columnas centum millibus nummum emi? an tu qui decem arbuscularum umbram tricies sestertium summâ compensas?* Idem fere narrat Plin. lib. 17. c. 1. Vide seq. Od. Annot. initio.

23. *Cupressos.* Funebres quidem arbores, ideoque *invisas* appellat Horatius: Proserpinæ Ditique sacras, ex Servio, Festo, Plinio. Hic lib. 16. c. 33. ita scriptum reliquit: *natu morosa, fructu supervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbrâ quidem gratiosa.*

24. *Brevem dominum sequetur.*) *Sequetur*, foribus tuis ex more apposita, cum vitâ excesseris.

Brevem.) Paucis annis usum, & possessorem ὀλιγοχρόνιον. Valeant qui ad tumuli vel urnæ angustias redactum interpretantur. Quæ si cui placeat explicandi ratio, lucem huic afferet Juven. 10. v. 168. & quicquid sequentibus.

Dominum.) Te potentem ac divitem. Plin. mox cit. *Cupressus*, inquit, *Diti sacra, & ideo funebri signo ad domos posita*; adde nobilium, ex Lucano:

Et non plebejos luctus testata cupressus.

Ad rem præterea faciunt, quæ de cupresso scribunt. Præciso capite moritur, & subsecta non renascitur, sicut ex mortuis nihil speratur. Servius. Rogis adhibetur, & cremandis utilis est cadaveribus, ob gravem ustrinæ nidorem, quoniam fœtorem cadaveris dum uritur, odoris sui jucunditate lenit. Ita Varro. Leges publicas & sacrorum ritus, ob æternam firmitatem, in tabulis cupressinis describi Plato jubebat. Vide Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 2.

25. *Absumet hæres Cæcuba dignior, &c.*) Hæres dignior te, quia liberalior & sciens uti iis, quæ ad usum sunt facta; quibus improbe avari velut sacris parcent. Quæ vero tu parce nimis servasti vina exquisita, hæc ille absumet, & sine modo fundet.

Cæcuba.) Lib. 1. Od. 20. Vinum optimum profundet, disperdetque.

26. *Mero tinget pavimentum.*) Cic. Philipp. 2. *natabant pavimenta vino.* Porro in deliciis fuisse olim respergi pavimentum vino fragrantissimo, auctor est Athen. lib. 15. Alii referunt ad cottabismum, quo veteres inter potandum usi, non siccantes omnino calicem, sed arte quadam vini reliquias in terram elidentes, ut sonus inde redderetur. Ita J. Lips. antiq. lect. lib. 3. de eo more & joco a Siculis invento, Heschio teste. Suidas paulo aliter, in κοτταβίζειν. Athen. variis locis, maxime vero lib. 15. Jul. Pollux. lib. 6. cap. 19. Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 26. &c.

27. *Pavimentum superbum.*) *Marmoreum solum* vocat Tibull. l. 3. Eleg. 3. & Cicer. Parad. 6. de pavimentis arte & pictura elaboratis, deque lithostrotis ac vermiculatis. Plin. lib. 36. cap. 25. Quidam legunt *superbo*, referuntque ad vocem *mero*; ut, per hypallagen, significetur hæres superbe vinum pretiosum effundere. Alii *merum superbum* ajunt, quod non amplius clavibus inclusum jam marmoreo libere decurrat pavimento. Sed vix id venisse in mentem Horatio, si dicam; plus credat mihi quisque cordatus injurato, quam juratis illis.

28. *Pontificum potiore cœnis.*) Meliore, pretiosiore, quam illud quod adhibetur in sumptuosis illis Pontificum cœnis; quando novi quidam inaugurabantur, & in eorum collegium admittebantur. Varro lib. 3. cap. 6. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 13. Chiliad. 3. Centur. 2. Adag. 56. l. 2. Od. 37. v. 2.

ODE XV.

Immoderatum sui sæculi circa ædificia luxum reprehendit.

Jam pauca aratro jugera regiæ
Moles relinquent: undique latius
Extenta visentur Lucrino
Stagna lacu: platanusque cælebs
Evincet ulmos: tum violaria, &
Myrtus, & omnis copia narium,

INTERPRETATIO.

Regales deinceps substructiones modicam terram relinquent arandam. Undequaque venient spectatum stagna magis spatiosa, quam sit lacus Lucrinus. Platanus quoque sterilis ulmos excludet. Dein violaria, myrteta, et uberes odoratûs

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Jam pauca, &c.*) Hæc Ode superiori juncta legitur in quibusdam exemplaribus; sed perperam, ut satis ostendit argumentorum diversitas.

Pauca aratro jugera regiæ moles relinquent.). Occupantibus fere omnia ædificiis sumptuosis, operosis, rege dignis. Cic. pro Milone, *insanas substructiones*, & postea *substructionum insanas moles* vocat.

2. *Undique latius extenta visentur, &c.*) In illis ædibus magnifice structis visentur piscinæ, vivaria, stagna, Lucrino lacu ampliora, qui tamen ingens & spatiosus. Valer. Max. lib. 9. c. 1. *C. Sergius Orata, ne gulam Neptuni arbitrio subjectam haberet, peculiaria sibi maria excogitavit, æstuariis intercipiendo fluctus, pisciumque diversos greges, separatos molibus includendo: ut nulla tam sæva tempestas incideret, quâ non Oratæ mensa varietate ferculorum abundaret. Ædificiis etiam spatiosis & excelsis deserta ad id tempus ora Lucrini lacus pressit, &c.*

3. *Lucrino lacu.*) Hic & Bajanus appellabatur, inter Puteolos & Bajas situs, ac inter Avernum lacum & mare Tyrrhenum: maxime piscosus, & proinde afferens lucrum: hinc nomen. Ita quidem olim; at anno 1538. terræ motus novum excitavit extulitque montem Cinereum dictum: nihilque reliquit e lacu Lucrino præter cœnosam paludem cum arundineto, quod quidem in suo Lexico affirmat Michael Anton. Baudrandus rerum Geographicarum studiosissimus, testisque oculatus. Strabo lib. 5. stadiis octo longum fuisse refert. Suet. August. c. 16. *Portum Julium apud Bajas immisso in Lucrinum & Avernum lacum mari effecit.* Virg. Georg. 2. v. 161.

An memorem portus: Lucrinoque addita claustra:
Atque indignatum magnis stridoribus æquor? &c.

4. *Platanusque cælebs evincet ulmos.*) Arbores ad umbram, delicias, & mollitiem duntaxat utiles frugiferis arboribus præferentur. Plin. lib. 12. cap. 1. *Quis non miretur arborem umbræ gratiâ tantum ex alio petitam orbe? platanus hæc est, per mare Ionium in Diomedis insulam ejusdem tumuli gratia primum invecta: inde in Siciliam transgressa, atque inter primas donata Italiæ .... tantumque postea honoris increvit, ut mero infusa enutriatur. Compertum id maxime prodesse radicibus: docuimusque etiam arbores vina potare.* Platani foliis latissimis, umbram peramœnam, alibi notat. Vide apud Herodot. lib. 7. Xerxem cum ingenti exercitu in Lydiam pergentem platani pulcherrimæ admiratione captum, circa illam stantem, aureo monili donantem, ejus deinque curam viro immortali committentem. Decem erant nempe millia virorum selectorum e Persica militia, qui dicebantur Immortales: quoniam uno moriente, statim alter substituebatur, ut completus esset semper ille numerus. Horum meminit Q. Curtius lib. 3. Porro platanum auream sibi fundi jussit Xerxes, quæ supra memoratam effingens ejusdem leniret desiderium, & æstuationem mentis ob ejus absentiam Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 1. Vide supra Od. 14. sub finem Annot. ad ea verba, *quas colis arborum.*

Platanus cælebs.) Martial. lib. 3. Epigram. 57. *viduam* appellat: intellige sterilem, vel non vitibus, ut solet ulmus, maritatam. Vide Plin. lib. 16. c. 17. Senec. lib. 5. Epist. 6.

5. *Evincet ulmos.*) Expellet, quasi dimovebit loco, earumque plantaria occupabit.

Tum violaria, &c.) Similiter & flores odoriferi exterminabunt fructuosas arbores, hisque neglectis & ejectis, excolentur. Quidam legunt, *myrtusque & omnis, &c.* ut metri constet ratio. Alii volunt hic *myrtus* 4. declin. esse, & num. plur. adeoque ultimam syllabam produci. Plin. lib. 21. c. 11. *In Italia violis succedit rosa: huic intervenit lilium: rosam cyanus excipit, cyanum amarantus.* De myrto plura l. 2. annotavi ad Od. ult.

6. *Omnis copia narium.*) Abundantiam florum & odorum, qui sunt odoratûs opes velut ac divitiæ, voluptas ac delectatio. Est qui *dormitasse* hic Horatium cavilletur, nec satis *intendisse animum*. Quasi vero temere quidquam scribere soleat tantus Poeta. Imo feliciter *intendebat animum*, *torsen vivos & roserat ungues*, *& in versu faciendo sæpe caput* jam *scabebat*, atque, ut ait

Spargent olivetis odorem
Fertilibus domino priori.
Tum spissa ramis laurea fervidos
Excludet ictus. Non ita Romuli
Præscriptum, & intonsi Catonis
Auspiciis, veterumque normâ.
Privatus illis census erat brevis,
Commune magnum: nulla decempedis
Metata privatis opacam
Porticus excipiebat Arcton.

INTERPRETATIO

opes afflabunt suavitatem per loca oleis ante con*sita, quæ priori possessori fructum dabant. Mox densa laurus ardentes* Solis *radios ramis arcebit. Non sic erat licitum per leges Romuli et Catonis criniti, vel priscorum instituta. Res familiaris aderat eis exigua, publica* autem *dives. Nemini privato porticus mensa decem pedum perticâ colligebat auram Septentrionalem plurimam.*

ANNOTATIONES

etiam Persius, *pluteum cæciderat*; cum scripsit, *omnis copia narium:* dicto sane tam grandis quam insolens, tam pulchra & dives, quam audax & nova.

7. *Spargent olivetis odorem fertilibus domino priori.*) Odoriferæ omnis generis plantæ diffundent fragrantiam iis in locis, quæ prius olivis consita uberem domino proventum afferebant.

9. *Tum spissa ramis laurea fervidos excludet ictus.*) Seu quod adversus fulmen ejusque igneos ictus valere laurus dicatur ex Plinio lib. 15. c. ult. Sueton. Tiber. c. 69. &c. Sive quod arte quadam laurus apud Romanos veluti silvescebat, ramosque tam alte lateque extendebat, ut spissam & opacam umbram prætexeret, Solisque ardorem arceret, *ictusque fervidos;* qui Lucretio *verbera Solis* nuncupantur. *Spissam* quoque *ramis lauream* referunt aliqui ad hortos operis topiarii. De quibus omnibus Plin. cit. loco. Laurus nempe aliique frutices gradatim modicis intervallis inflecti, annectique, & cancellatim pingi possunt, loquit Cruq. hic.

10. *Non ita Romuli præscriptum, &c.*) Non ita majores nostri: nec ista grassabatur luxuria temporibus *Romuli;* qui singulis civibus duo tantum agri jugera distribuit; aut *Catonis* Censorii, Portiæ familiæ principis, luxuriæ hostis infensissimi: qui Dux, Orator ac Senator præclarus, frugalitate & continentia longe clarior, quater & quadragies accusatus, toties est absolutus. Plutarch. in ejus vita Plin. lib. 7. c. 27. Valer. Max. lib. 3. c. 7.

11. *Intonsi.*) Nimirum Romani usi tonsoribus, anno ab urbe condita 454. *antea* vero *intonsi fuere:* quod ex Varrone asserit Plin. lib. 7. cap. 59. Vide Gell. lib. 3. cap. 4. Quod si Catonem intelligere Uticensem placet; hic etiam intonsus, quia ex quo civilia bella exarsere, tonderi nunquam voluit: Lucan.

Ille nec horriferam sanctu dimovit ab ore
Cæsariem, duroque admisit gaudia vultu;
Ut primum tolli feralia viderat arma,
Intonsos rigidâ in fronte descendere canos
Passus erat, mœstamque genis increscere barbam.

13. *Privatus illis census erat brevis.*) Exiguæ tunc erant privatorum opes: nec dives esse quisquam satagebat: at universi Reipublicæ decus, gloriam, potentiam augere & amplificare studebant. Vide paupertatem laudatam apud Valer. Max. lib. 4. c. 4. ubi inter exempla non pauca, hæc affert: Valerii Poplicolæ, *cui mortuo lectus funebris & rogus defuit; exequiæ vero pecuniâ publicâ ductæ sunt:* Agrippæ Menenii, *qui publicæ salutis arbiter ita pecunia inops decessit, ut sepulturæ honore caruisset, nisi a populo collatis in capita sextantibus funeratus esset.* Et paullo post, idem sic scribit: *imo vero quos pericula Reipublicæ Imperatores asserebant, angustia rei familiaris (quid cesso proprium nomen veritati reddere?) bubulcos fieri cogebant.* Et postea: *Quid Ælia familia, quam locuples? Sexdecim eodem tempore Ælii fuerunt, quibus una domuncula erat eodem loci, quo nunc sunt Mariana monimenta: & unus in agro Veiente fundus minus multos cultores desiderans, quam dominus habebat, &c.*

14. *Commune magnum.*) τὸ κοινὸν apud Cic. sensus est: magni putabatur publica res, salus, auctoritas: commodo privato Reipublicæ utilitas anteponebatur. Cic. pro Flacco, *in privatis rebus minimo contenti erant majores nostri; in Imperio & publica dignitate, omnia ad gloriam & splendorem revocabant.*

Nulla decempedis metata privatis, &c.) Privatorum nemini porticus erat pluribus metata decempedis, adeoque valde longa, ex arte, & magno proinde sumptu exstructa.

15. *Opacam excipiebat Arcton.*) Quæ porticus Septentrioni obversa, apta esset ad captandum æstate frigus plurimum, & ad amœnam ambulationem, fervente etiam die. *Arctos* Græcis Ur-

Nec fortuitum spernere cespitem
Leges sinebant; oppida publico
Sumptu jubentes, & Deorum
Templa novo decorare saxo.

INTERPRETATIO

Neque fas erat contemnere glebam obvenientem: urbes autem *communibus impensis, ac numinum fana lapidibus novis exornare præscriptum* erat.

ANNOTATIONES

sa, Latinis sidus Boreale, polo Arctico nomen fecit: regionem septeotrionalem designat, unde frigidæ & salubriores spirant auræ. *Porticus* definiri potest ambulacrum columnis septum, Gall. *une Gallerie*. Aliæ centenariæ, aliæ milliariæ dicebuntur a longitudine & oumero passuum, quos continebant. Sueton. Vitruv. lib. 5. c. 9. & 11. Alex. ab Alex. lib. 3. c. 22. & 25. ubi & multiplex porticus *recensetur*: præ ceteris autem Porticus Claudii, in qua subdiules ambulationes, miro ingenio elaborutu: item Porticus Augusti, in palatio cum bibliotheca Græca Latinaque, Numidico marmore per symmetriam eustructa, &c. Vide & Cœl. Rhodig. lib. u8 c. 39. Juvenal. Sat. 7. v. 182.

Parte alia longis Numidarum fulta columnis
Surgat, & algentem rapiat cœnatio Solem.

17. *Nec fortuitum spernere cespitem leges sinebant, &c.*) Legum pœnis erat obnoxius, quisquis operosas ædes sibi molitus esset e saxo quadrato; quæ quidem structura templorum erat. At privatis vel crudo cespititio solo, aut ductis lateribus ædificare tantum licebat. Turneb. lib. 10. cap. 21. Itaque nemo spernebat causam hæreditate sibi obvenientem, agellum, prædiolum. Neminem pigebat habitare domunculas,

Pauperis & tuguri congestum cespite culmen.

Virgil. Eclog. 1. vel, passim, & sine discrimine cibum aut quietem captabant majores nostri ubicunque fors tulerat. Ovid. Fast. 1.

Nec pudor in stipula placidam cepisse quietem,
Nec fœnum capiti supposuisse fuit.

Tibull. lib. 2. Eleg. 5.

festas exstruet alte
Cespitibus mensas, cespitibusque thorum.

Hoc facit quod de Tiberio Sueton. ait, cap. 18. *Trans Rhenum vero eum vita ordinem tenuit, ut sedens in cespite nudo cibum caperet; sæpe etiam sine tentorio pernoctaret.*

Fortuitum.) Hujus vocis penultimam corripit Juvenalis Sat. 13. v. 225. hic vero productam vides, a *fortuna & ire*. Servius in Æneid. 6. v. 179.

18. *Oppida publico sumptu jubentes, & Deorum Templa, &c.*) Hinc Ædiles, seu publicarum ædium, totiusque urbis curatores. Hoc & ad Augusti laudem scripsisse Horatius creditur. Sueton. Octav. cap. 30. *Spatium urbis in regiones vicosque divisit, instituitque ut illas annui magistratus sortito tuerentur ... Ædes sacras vetustate collapsas, aut incendio absumptas refecit, easque & cæteras opulentissimis donis exornavit, &c.*

20. *Novo saxo.*) Vel secto, quadrato, & polito; vel e longinquis terris Romam advecto; quale est marmor ex Armenia, Paro, Chio; ex Ægypto, Numidia, &c. Juvenal. Sat. 14. v. 86. & seq.

Ædificator erat Centronius . . . .
. . . . . Alta parabat
Culmina villarum Græcis longeque petitis
Marmoribus, &c.

AD GROSPHUM

ODE XVI.

Animi tranquillitatem nonnisi cupiditates coercendo parari.

Otium Divos rogat in patenti
Prensus AEgæo, simul atra nubes
Condidit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis:
Otium bello furiosa Thrace,
Otium Medi pharetrâ decori,
Grosphe, non gemmis, neque purpurâ venale, nec auro.
Non enim gazæ, neque Consularis

INTERPRETATIO

O Grosphe, quietem a numinibus petit quilibet in aperto mari Ægæo deprehensus, statim atque nigra nubila texerunt Lunam, neque apparent nautis astra non dubia. Quietem Thracia bello efferata, Parthi insignes pharetrâ quietem poscunt, nec lapillis nec purpurâ nec auro venalem: enimvero divitiæ, vel Consulis apparitor

ANNOTATIONES

Metrum idem quod sopra Ode 2. Lib. 1.

Ad Grosphum.) Hunc Pompejum Grosphum nobilem & Magistratibus perfunctum innuit, quod in fine bujus Odes purpurâ vestiri scribit. Siciliensem ajunt nonnulli, eo quod ibidem Horatior Siculis gregibus & armentis opulentum notat. Virum autem frugi celebrat Epist. 15. lib. 1.
Utere Pompejo Grospho: & si quid petet, ultro
Defer: nil Grosphus, nisi verum orabit, & aequum.

1. *Otium Divos rogat, &c.*) Otium poscunt omnes, & tamen omnes avaritiam & ambitionem colunt; per quas assiduis laboribus & periculia exercentur, atque otio frui prohibeetor. Sic impiger ad Indos, quæstûs causa, currens mercator, cum se jactatum tempestatibus, & mortis discrimini proximum sentit, tum mare & navigationem detestatur, otiumque rogat a Castore & Polluce: at ultra pergit tamen, urgente avaritia, cum primum periculum præterit: lib. 1. Od. 1.
Luctantem variis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium & oppidi
Laudat rura sui.

2. *Ægaeo.*) Quod mare altum & scopulosum, & multis adeo naufragiis infestam. Unde prov. τὸ αἰγαῖον πλεῖν: ab Æga insula, vel ab Ægis Eubœæ insulæ oppido, ut Straboni placet, Ægæum mare dictum est. Alii alia fabulantur. Situm est Græciam inter & Asiam; plures habet insulas quasi passim disseminatas; hodie Archipelagus nominatur.

3. *Neque certa fulgent sidera.*) Cum atris nubibus obducta cæli facies, non ostendit ea sidera certâ semper regione apparentia: quibus dirigi navigantes solent, & tutos esse cursos ac non dubios. Æneid. 1. v. 92.
Eripiunt subito nubes cælumque diemque
Teucrorum ex oculis. Ponto nox incubat atra.
Lucan.
miseros fallentia nautas
Sidera non sequimur.

5. *Otium bello furiosa Thrace.*) In mediis belli periculis & ærumnis, fatigatæ gentes etiam maxime bellicosæ otium desiderant: vix tamen postea bello abstinent, præda alliciente.
Furiosa Thrace.) An quod atris infuscati sagulis (qui furiarum color est) ad bellum procedont Thraces? An quod terribili specie? Sic apud Plutarch. in vita Pauli Æmilii, *pugnantium Thracum aspectu Nasica maxime exhorruit. Erant nempe in acie primi, homines proceris corporibus, albis ac lucentibus scutis, ocreis armati, tunicas induti nigras; graves rectes & rectos a dextris humeris quatientes.*

6. *Medi pharetrâ decori.*) Parthos indicat Medorum victores: de quibus lib. 1. Od. 12. & 19. arcubus armatos in Xersis exercito: testis Herod. lib. 7. Sagittas ab inguine jaculari seu torquere solitos, annotavi ad Pers. Sat. 5. v. 4. ex Casaubono.

7. *Non gemmis, neque purpurâ, &c.*) Non emitur aut venditur ullo pretio liberalis illa animi pax & tranquillitas, imo generosa virtus, quam movere aut concutere nihil potest. Eam vero sibi parat quisquis affectus atque appetitus cogit rationi morem gerere & obtemperare.

9. *Non enim gaza, &c.*) Nec divitiæ nec dignitates conferunt immunitatem a curis & sollicitudinibus.

Summovet lictor miseros tumultus
Mentis, & curas laqueata circum
Tecta volantes.
Vivitur parvo bene, cui paternum
Splendet in mensa tenui salinum:
Nec leves somnos timor, aut Cupido
Sordidus aufert.
Quid brevi fortes jaculamur ævo
Multa? Quid terras alio calentes
Sole mutamus? Patriæ quis exul
Se quoque fugit?

INTERPRETATIO

haud pellunt graves animi turbas ac sollicitudines circa palatia laquearibus ornata volitantes. Ei *felix* est e *modico vita, cui majorum salinum rutilat in frugali mensa: neque tranquillum soporem metus adimit, vel turpis cupiditas. Exiguo tempore valentes cur plura intendimus? Cur petimus regiones diverso calefactas Sole? Ecquis extorris a patria, procul est etiam a seipso?*

ANNOTATIONES

Consularis lictor.) Minister publicus ante Consulem aliosque magistratus tum honoris causa tum summovendæ turbæ gratia præcedens, imperiique insignia fasces & secures præferens. Tit. Liv. lib. 3. c. 48. *I, lictor, summove turbam.*

10. *Miseros tumultus mentis.*) Animi perturbationes, metum, iram, cupiditatem, quibus miser homo efficitur, quando se illis huc illuc distrahi patitur, & discruciari. Tumultus, quasi timor multus.

11. *Curas laqueata circum tecta volantes.*) Palatia divitum curis obsidentur: & quo majores adsunt opes, eo plures & graviores comitantur atque urgent curæ, quasi cor urentes, dictæ. Corn. Tacit. *Invidia summa quæque appetit.* Juvenal. Sat. 14. v. 303.

Tantis parta malis curâ majore, metuque
Servantur. Misera est magni custodia census.

Tull. 2. de Legib. *magnificas villas, pavimenta marmorea, & laqueata tecta contemno.*

12. *Volantes.*) Φροντίδες πτερὰ ἔχουσι. *alas habentes curæ.* Theognis.

15. *Vivitur parvo bene, cui, &c.*) Contra vero lætam ducit ille vitam, qui parvo contentus, modicam supellectilem & mensam satis habet, gaudetque sua conditione mediocri. Unde pacatum capit somnum, quem non interrumpit vel habendi cupiditas, vel timor perdendi.

Paternum splendet in mensa tenui salinum.) Egregie locum hunc illustrat Turneb. lib. 10. c. 22. Insulsus, inquit, videatur sensus, nisi intelligas salis olim quamdam in mensa religionem fuisse, unde ἱεροὺς ἅλας Græci dicunt: & appositus sal mensam consecrare videbatur. Arnob. lib. 2. *sacras facitis mensas salinorum appositu, & simulacris Deorum.* Sed tamen potissimum tenuem & parcum pauperemque victum Horatius significat hominum pro obsonio salem lingentium, quod pauperes olim faciebant, ut apud Pers. Sat. 5.

Varo regustatum digito terebrare salinum
Contentus perages?

Hucusque Turnebus. Salinum vero præcipue memorat Horatius; tum quia primo loco solet apponi: tum præsertim quod veteres poculo & salino a majoribus accepto libenter utebantur. Et quibus nullum erat argenteum vas, salinum tamen ex argento habebant. Ex quibus intelliguntur hæ voces, *splendet*, &, *paternum*.

15. *Leves somnos.*) Dulces, molles, placidos & tranquillos, vel solvi faciles.

Cupido sordidus.) Amor pecuniæ sordidus, turpis avaritia. *Sæva cupido indomiti census.* Juven. Sat. 14. v. 175.

17. *Quid brevi fortes jaculamur ævo multa?*) Cum sciamus paucis nos annis esse victuros, cur tam multa & magna prosequimur & captamus? lib. 1. Od. 4.

Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare longam.

Et Od. 11.

Spatio brevi spem longam reseces.

18. *Quid terras alio calentes Sole mutamus?*) Cur, patria relicta, pergimus in alia plane climata, remotasque valde regiones, alio veluti Sole calescentes? Virgil. Georgic. 2. v. 511.

Exilioque domos & dulcia limina mutant;
Atque alio patriam quærunt sub Sole jacentem.

Contra Juvenalis, Sat. 12. v. 105.

nostro sub sidere.

19. *Patriæ quis exul se quoque fugit?*) Translata sententia e Græco: τίς πατρίδος φυγὰς ὢν, ἑαυτὸν ἔφυγε; id est, quis paternum deserens solum, pravam simul indolem pravosque affectus relinquit? imo se quisque secum defert, id est animum suum seu probum seu improbum. Senec. de Tranquill. vit. *hoc se quisque modo semper fugit. Sed quid prodest, si non effugit? Sequitur seipsum, & urget gravissimus comes.* Sic mercator avarus, quolibet peregrinatus fuerit, avaritiam circumfert. Hor. l. 1. Ep. 11. v. 27.

Cælum non animum mutant qui trans mare currunt.

Epist. 14. v. 13.

In culpa est animus, qui se non effugit unquam.

Lucret. lib. 3. sub finem.

Hoc se quisque modo fugit, at quod, scilicet ut fit,

Scandit æratas vitiosa naves
Cura; nec turmas equitum relinquit,
Ocyor cervis, & agente nimbos
Ocyor Euro.
Lætus in præsens animus, quod ultra est
Oderit curare; & amara lento
Temperet risu. Nihil est ab omni
Parte beatum.
Abstulit clarum cita mors Achillem:
Longa Tithonum minuit senectus:
Et mihi forsan tibi quod negarit,
Porriget hora.
Te greges centum, Siculæque circum
Mugiunt vaccæ: tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa: te bis Afro
Murice tinctæ

INTERPRETATIO

Naves ære munitas ingreditur prava sollicitudo, nec deserit equitum cohortes, velocior cervis, et Euro nubes discutiente rapidior. Mens præsentibus contenta caveat inquirere quidquam ulterius; molesta vero quadam lætitia moderetur. Non est aliquid omni ratione perfectum. Achillem gloriosum sustulit mors repentina: Tithonum debilitavit senecta prolixior. Mihique forsitan indulgebit tempus id quod tibi non concesserit: Greges numerosi et boves e Sicilia circa te mugitum edunt, hinniunt tibi equi trahendis curribus idonei. Te operiunt panni *e lana semel atque iterum Africa-*

ANNOTATIONES

Effugere haud potis est, invitus adhæret & odit. Varro & Petronius, *longe fugit, qui suos* (id est, se) *fugit*.

21. *Scandit æratas, &c.*) Seu navim seu equum conscendas, ut effugias curam, hæc te facile consequetur, utpote cervis pernicior & ventis. Horat. lib. 3. Od. 1.

Sed timor & minæ
Scandunt eodem quo dominus: neque
Decedit ærata triremi, &
Post equitem sedet atra cura.

23. *Ocyor cervis.*) Cervorum pernicitas cuivis nota.

24. *Euro.*) Ab ortu flat iste ventus. Ovid. Metamorph. 1. c. 2.

Eurus ad auroram Nabathæaque regna recessit,
Persidaque, & radiis juga subdita matutinis.

25. *Lætus in præsens animus, &c.*) In diem vive: *dona præsentis cape lætus horæ*. lib. 3. Od. 8. utere præsenti fortuna: quod ultra præsens tempus est, ne cura, ne futuro te distorque.

26. *Amara lento temperet risu.*) Si quid ingruit adversi & amari, id animo læto perfer. Nam *levius fit patientiâ quicquid corrigere est nefas*. Lib. 1. Od. 24.

Lento risu.) Moderata lætitia. Alii legunt *læto*.

27. *Nihil est ab omni parte beatum.*) Cic. 1. de Invent. *nihil omni ex parte perfectum atque beatum*. οὐδεὶς πάντ' ἐστὶ πανόλβιος: *nemo per omnia omnino felix & beatus*.

29. *Abstulit clarum cita mors Achillem.*) Quod mox protulit, exemplis comprobat Poeta. Fuit illustris *Achilles*, et paucis annis inclaruit; & cita mors finem gloriæ subitum imposuit. E contrario *Tithonus* diu vixit quidem, sed incommode senii persensit adeo, ut vitæ pertæsus fuerit, optaritque in cicadam mutari, quod & a Diis obtinuit. Vide lib. 1. Od. 28. De Achille vero eodem lib. 1. Od. 6. v. 6. Od. 8. sub finem: Od. 15. ad finem lib. 2. Od. 4. v. 3. lib. 4. Od. 6. Epod. 13.

31. *Et mihi forsan tibi quod negarit porriget hora.*) Parvo mihi fortasse vitam dabit longiorem, tibi vero diviti negabit.

32. *Hora.*) Vel, tempus: sic Pers. Sat. 5. v. 154. *fugit hora*. Vel, horoscopus. Idem Pers. ib. v. 48.

seu nata fidelibus hora
Dividit in geminos concordia fata duorum.

33. *Te greges, &c.*) Tu te beatum existimas gregibus & armentis abundans, & optima purpura vestitus. At ego mihi videor æque ac tu fortunatus, tenuibus præsidiis victitans & contentus, poetica gaudens facultate, & vulgi spernens rumores: Divites Homero πολύῤῥηνες & πολυβοῦται *agnis & bobus affluentes*; Hesiodo πολύμηλοι *ovibus abundantes* nuncupantur.

Siculæque vaccæ.) Opimis e Siciliæ pascuis valde pingues.

34. *Tibi tollit hinnitum, &c.*) Equorum etiam greges tibi adsunt hinnitu generositatem exhibentium. Æn. 3. v. 672. *clamorem immensum tollit*. Cic. ad Q. fratrem Epist. 1. lib. 2. *Clamorem satis magnum sustulerunt*.

35. *Apta quadrigis equa.*) Curulibus & Circensibus iocundis certaminibus hoc aptior, quo

Vestiunt lanæ: mihi parva rura, &
Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ
Parca non mendax dedit, & malignum
Spernere vulgus.

INTERPRETATIO

no murice imbutâ. Mihi Parca verax largita est agellum, et aliquantulam Græcæ Musæ facultatem, nec non contemnere improbum vulgus.

ANNOTATIONES

velocior. In illis bigæ, trigæ, quadrigæ: sive currur doobus, tribus, quatuor equis tracti. Vide lib. 1. Od. 1. Annot. ad hæc verba: *sunt quos curriculo, &c.* Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. &c.

Te bis Afro murice tincta vestiunt lanæ.) Pretiosæ nobilesque te operiunt & decorant vestes ex optima purpura, seu e panno sanguino muricis piscis semel atque iterum imbuto: sic enim purpureus color efficitur exquisitus; præsertim cum murex est e mari Africano, vel Tyrio. Testis Plinius lib. 9. cap. 36. ubi *murices & purpuræ*, inquit, *florem illum tingendis expetitum vestibus in mediis habent faucibus. Liquor is nimirum est in candida vena, unde pretiosus ille bibitur nigricantis rosæ color sublucens ... Præcipuus hic in Meninge Africa, & Gætulo litore Oceani ... Huic fasces & secures Romanæ viam faciunt: idemque pro majestate pueritiæ est. Distinguit ab Equite Curiam: in triumphali miscetur auro, &c.*

Bis tincta.) Dibapham purpuram vocant. Plin. lib. 9. cap. 39. *huic successit dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille non poterat emi .... dibapha tunc dicebatur, quæ bis tincta esset, veluti magnifico impendio. Qualiter nunc omnes pæne commodiores purpuræ tinguntur.* Cicero lib. 2. Ep. 16. *Curius noster dibaphum cogitat: sed eum infector moratur.*

38. *Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ.*) Lyricæ poeseos ab Alcæo aliisque Poetis Græcis desumptæ facultatem, qua *sublimi feriam sidera vertice*, tribuit mihi.

Camœnæ.) Quasi canenæ a canendo dictæ, teste Macrob. in Somn. Scip. lib. 2. cap. 3. Vide lib. 4. Od. 6.

Spiritum Phœbus, mihi Phœbus artem
Carminis nomenque dedit Poetæ.

36. *Parca non mendax.*) Pers. Sat. 5. v. 48. *Parca tenax veri.* Immutabile fatum. Hujus intelligentia loci pendet a vetere ritu. Ultima scilicet hebdomadis die, quo quis in lucem editus erat, fata vocabantur quæ scriberentur; quod eo die viderentur Parcæ in totam statuere vitam, qua fortunâ futurus quis esset. Tertullianus: *dum per totam hebdomadam Junoni mensa proponitur: dum ultimâ die fata scribenda advocantur.* Hæc Turneb. lib. 10. c. 22. Credebant veteres nascenti cuilibet adnasci genium: deinde vero septimo, a quo natus erat, die, Parcas statuere, qua ille per totam vitam fortunâ usurus esset.

Et malignum spernere vulgus.) Populi malignitatem, invidiam, opinionem, favorem etiam & applausum. Quæ qui non spernit, is nunquam beate vixerit.

AD MŒCENATEM ÆGROTUM

ODE XVII.

Superstitem ei se non futurum.

1 Cur me querelis exanimas tuis?
Nec Dis amicum est nec mihi, te prius
Obire, Mœcenas, mearum

INTERPRETATIO

Quare mihi vitam aufers per querimonias tuas? Neque numinibus placet, neque mihi, ut prior moriaris, o Mœcenas, insigne ornamen-

ANNOTATIONES

Metrum est idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

1. *Cur me querelis, &c.*) Vix e pertinaci morbo convalescentem inviserat Mœcenatem Horatius, atque seu affectæ valetudinis tædio; seu integræ salutis desperatione, graviores in querelas erumpentem, ærumnosæ etiam isti vitæ mortem præoptantem audierat. Quo ipse dolore perculsus Odem hanc ei scribit.

Exanimas.) Mœrore conficis ac perimis. Cic. pro Milone. *Me quidem exanimant & interimunt hæ voces Milonis.* Æneid. 4. v. 360.

Desine meque tuis incendere teque querelis.

2. *Dis amicum.*) Dictio Græca, Θεοῖς φίλον. Epod. 1. ad eumdem Mœcenatem:

Quid nos, quibus te vita sit superstite
Jucunda: si contra, gravis?

Grande decus columenque rerum :
Ah! te meæ si partem animæ rapit
Maturior vis, quid moror altera,
Nec charus æque, nec superstes
Integer? Ille dies utramque
Ducet ruinam. Non ego perfidum
Dixi sacramentum : ibimus, ibimus,
Utcumque præcedes, supremum
Carpere iter comites parati.
Me nec Chimæræ spiritus igneæ,
Nec si resurgat centimanus Gyas
Divellet unquam : sic potenti
Justitiæ, placitumque Parcis.
Seu Libra, seu me Scorpius aspicit

INTERPRETATIO

tum ac tutela rerum mearum. Ah si promptior mors aufert te, dimidium vitæ meæ, quorsum ego restabo, dimidium alterum, haud pariter dilectus, neque remanens totus? Dies iste feret ambobus exitium. Haud falsum juravi. Pergemus una; *quo modo anteibis, pergemus ultimam inire viam expediti socii. Neque me separabit unquam* a te *Chimæra flammas spirans, neque redivivus Gyas centum manus habens. Ita decretum Themidi prævalenti et fatis. Sive Libra, sive Scorpius*

ANNOTATIONES

4. *Grande decus columenque.*) Vide Od. 1. lib. 1. *partem animæ*. lib. 1. Od. 3. *animæ dimidium meæ*. Pythagoras ajebat amicum esse animam unam duobus in corporibus.

6. *Maturior vis.*) Celerior quam ferat naturæ lex.

7. *Nec charus æque.*) Vel Populo Romano non perinde charus, ut Mæcenas: vel ipse sibi molestus ablato amico.

Nec superstes integer.) S. Aug. Conf. lib. 4. cap. 6. *Sensi ego*, inquit, *animam meam & animam illius* (amici) *unam fuisse .... ideoque ea morte subinde mihi horrori vita erat; quia nolebam dimidius vivere, &c.* S. Gregorius Naz. suam cum D. Basilio animi conjunctionem & amicitiam σουψυχίαν vocat, *eandem animam*.

8. *Ille dies utramque ducet ruinam.*) Qui te dies e vivis auferet, is & me videbit morientem. Hoc fere ita contigit : nam obiit Mæcenas ann. U. C. 746. Horatius vero anno præcedenti, qui imperii Augusti 34. erat. Dio, Euseb. Chron.

9. *Non ego perfidum dixi sacramentum.*) Non temere, aut fallaciter, sed ex animo & sincere spondeo fore me tibi vitæ mortisque comitem, atque devoveo. Itaque Horatius ostendit esse se ex eorum numero, qui Principibus devoti appellabantur. Cæsar de bell. Gall. lib. 3. sub finem: *alia ex parte oppidi Adcantuanus, qui summam imperii tenebat, eruptionem facere conatus est cum sexcentis devotis; quos illi Soldurios appellant; quorum hæc est conditio, ut omnibus in vita commodis una cum his fruantur, quorum se amicitiæ dediderint, si quid eis per vim accidat, aut eundem casum una ferant, aut sibi mortem consciscant. Neque adhuc hominum memoriâ repertus est quisquam, qui eo interfecto, cujus se amicitiæ devovisset, mori recusaret.* Dio lib. 53. morem istum fluxisse ab Hispanis ait, favetque Sallustius: *Hispani se regibus devovent, & post eos vitam refutant.* Et Val. Max. lib. 2. cap. 6. *Celtiberi nefas esse ducebant prælio superesse, cum is occidisset, pro cujus salute spiritum devoverant.*

11. *Supremum carpere iter.*) Discessum e vita hac ad inferas regiones mortisque imperium.

13. *Me nec chimæræ, &c.*) Non divellar ergo a te ulla re quantumvis terribili. De Chimæra lib. 1. Od. 27. πῦρ πνέουσα, *ignem spirans* dicitur Pindaro.

14. *Nec si resurgat, &c.*) Epod. 1.

Et te vel per Alpium juga,
Inhospitalem & Caucasum,
Vel occidentis usque ad ultimum sinum,
Forti sequemur pectore.

Centimanus Gyas.) Is unus e natis cœlo terraque, de quibus Apollodorus. *Legunt* alii, *Gyges*: alii *Gigas*. In scirpo est nodum quærere. De nomine controversia est. Designetur certe Gigantum aliquis, qualis Briareus, de quo Virg. Æneid. 10. v. 566.

Centum cui brachia dicunt,
Centenasque manus; quinquaginta oribus ignem
Pectoribusque arsisse.

15. *Sic potenti Justitiæ placitumque Parcis.*) Has cum illa jungit, quasi justæ Deorum ac fatorum legis ac decreti vindices & administras.

17. *Seu Libra, seu me, &c.*) Quodcunque nascenti mihi sidus affulsit, ac dominatum vitæ meæ obtinuit : eumdem affirmaverim tuis natalibus horoscopum fuisse. Adeo id comprobant eventa nobis paria. Enimvero tu emergis vix e periculosa ægritudine, ego prope casu sum arboris oppressus. Scilicet ex ea parte Zodiaci, quæ nostræ geniture tempore in hemisphærium nostrum assurgit, natalitias suas prædictiones colligunt Astrologi; quorum tamen vanitatem sugillat Juvenalis Sat. 6. v. 552. & seq.

Libra.) Septimum hoc est e duodecim Zodia-

Formidolosus, pars violentior
Natalis horæ, seu tyrannus
Hesperiæ Capricornus undæ,
Utrumque nostrum incredibili modo
Consentit astrum. Te Jovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit, volucrisque fati
Tardavit alas, cum populus frequens
Lætum theatris ter crepuit sonum:

INTERPRETATIO

timendus mihi dominatur, pars temporis natalitii periculosior; sive Capricornus occidentalis Oceani potens: vix credibili ratione convenit sidus nostri amborum. Te a crudeli Saturno defendit Jovis fulgor propitius; atque fati præcipitis volatum remoratus est, quando plebs numerosa alacrem ter sustulit acclamationem in theatro.

ANNOTATIONES

ci signis, quod Sol ingressus circa diem 20. Septembris, æquinoctium Autumnale facit. Vide Macr. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 18. Virgil. Georgic. 1. v. 208. Manil. lib. 2.

Quusque dabunt chela (Libra) *& quos dat*
Aquarius urnas,
Unum pectus habent, fideique immobile vinclum.

Et lib. 5.

Felix æquato genitus sub pondere Libra.

Pers. Sat. 5.

Nostra vel æquali suspendit tempora Libra
Parca tenax veri.

Scorpius.) Octavum est hoc Zodiaci Signum, tunc oriens cum Orion occidit. Hinc fabula, interemptum Scorpionis aculeo Orionem, qui juvenili robore ferox nullam esse feram jactarat, quam conficere non posset. Ejus vero superbiam ultus Jupiter mortales docere voluit, non plus æquo viribus suis fidere. Hygin. lib. 2. de Sign. cœlest.

18. *Formidolosus, pars violentior natalis horæ.*) Nempe sidus hoc ad Martem pertinet, qui & inclemens, maleficus, horribilis. Unde referri huc potest Horatii in Philippensi clade periculosa fuga, de qua supra, Od. 7. Vide Cic. 2. de Nat. Deor. n. 113. Virg. Georg. 1. v. 38. Manil. lib. 4.

Scorpius armatâ violentâ cuspide caudâ,
In bellum ardentes animos, & Martia castra
Efficit, &c.

Hinc & Arat.

Scorpius infestus præportans flebile acumen.

Quidam codices habent: *lethalis horæ.* Sed apage. Ajunt porro sub hoc natis astro & horoscopo vitam esse breviorem.

19. *Seu tyrannus Hesperiæ Capricornus undæ.*) Sive prodii in lucem sub Capricorni sidere, quod cum Saturnus obtinet, graves excitat pluvias atque tempestates in mari præsertim occiduo; teste Servio in Georgic. 1. cit. Et Manil. lib. 4.

Tu, Capricorne, regis quidquid sub Sole cadente, &c.

Propert. lib. 4. Eleg. 1.

Lenes & Hesperiâ quid Capricornus aquâ!

Decimum hoc signum Zodiaci, solstitium Decembri mense facit hybernum: unde Cic. 2. de Nat. Deor.

Tum gelidum valido de pectore frigus anhelans
Corpore semifero, magno Capricornus in orbe:
Quem cum perpetuo vestivit lumine Titan,
Brumali flectens contorquet tempore currum.

21. *Utrumque nostrum incredibili modo consentit astrum.*) Sensus est: etsi non est idem mihi, qui tibi horoscopus; at certe magna & incredibilis inter meum natalitium sidus ac tuum consensio est, convenientia, similitudo: quapropter ut mutuus dudum coaluit inter nos amor, ut etiam mortis pariter effugimus periculum; ista quidem efficientia cœlestium vi: sic licet spondere, alterum ab altero nec in morte sejungendos aut divellendos. Persius Horatii perpetuus imitator, hoc loco videatur superasse Sat. 5. v. 45.

Non equidem hoc dubites amborum fœdere certo
Consentire dies, & ab uno sidere duci.

22. *Te Jovis impio tutela, &c.*) Benignus Jovis aspectus Saturni (ut fit) malignitatem correxit infregitque, contra fulgendo, in hora natali. Pers. cit. mox, v. 50.

Saturnumque gravem nostro Jove frangimus una.

Impio Saturno.) Fabulantur nimirum Saturnum proprios devorasse filios: hinc & ajunt sub ejus sidere genitos sævos & impios effici. Propertius & Pers. cit. Saturnum *gravem*, Juvenalis *tristem* appellat.

24. *Eripuit.*) E gravi morbo incolumem præstitit, ac veluti rapuit violentiæ Saturni falcem jam tibi suam intentantis ad vitam intercidendam.

Volucrisque fati tardavit alas.) Advolantem propere, ut solet, mortem retardavit.

25. *Cum populus frequens, &c.*) Istam Jovis tutelam animadvertit, ac celebravit; teque sibi redditum Populus Romanus gratulatus est, Jovique gratias retulit, sublata in lætitiæ signum triplici acclamatione & plausu, quando te post morbi periculum, melius habentem in theatrum adventare conspexit. Vide lib. 1. Od. 20.

Me truncus illapsus cerebro
Sustulerat, nisi Faunus ictum
Dextrâ levasset, Mercurialium
Custos virorum. Reddere victimas,
Ædemque votivam memento:
Nos humilem feriemus agnam.

INTERPRETATIO

Me decidens in caput arbor oppressisset, nisi manu casum avertisset Faunus, tutor clientium Mercurii. Cura ut offeras victimas, et promissum templum. Ego parvulam agnam immolabo.

ANNOTATIONES

27. *Me truncus illapsus cerebro, &c.*) Ut te Jupiter, sic me Faunus imminenti exitio subtraxit; cum *triste lignum* declinavi *caducum in domini caput immerentis;* ut est Od. 13. hujus libri. Vide ibidem.

28. *Nisi Faunus ictum dextrâ levasset.*) Periissem, nisi subvenisset Faunus Mercurii amicus, & secundum aliquos, idem Deus: certe literatorum uterque patronus. De Mercurio dictum jam non semel, maxime vero supra Od. 7. Porro quod ruri beneficium, servatam nempe salutem accepit, bene refert ad ruris sylvarumque Deum. Porro dicitur Faunus doctorum virorum *custos* ac tutor, vel ob hoc quod studiosi secessum & quietem ac liberale otium ruri conquirunt & captant, quæ quidem in urbibus, ac inter populares strepitus obtinere vix possunt.

29. *Mercurialium.*) Viros eruditos Mercuriales nuncupat; eo quod illi clientes habeantur Mercurii. Hic enimvero disciplinarum & artium repertor asseritur a Diodoro Siculo lib. 2. cap. 1. & lib. 1. cap. 2. inventor literarum, vocum, palæstræ, numerorum, lyræ, Medicinæ, Astronomiæ, denique interpretationis verborum, unde cognominatus Hermes. Idem affirmat Plinius lib. 7. cap. 56. ex Gellio. Mercurio sacras esse linguas ob eloquentiam, refert Athenæus lib. 1. cap. 14. & lib. 13. c. 1. Statuis Mercurii tanquam orationis & facundiæ præsidis ornata fuisse Gymnasia. Quod & testatur Tullius ad Attic. ut observat Casaubonus in citatum mox Athenæi locum.

30. *Reddere victimas, &c.*) Votivas offer victimas Jovi Servatori: ædem quoque seu templum, quod æger vovisti, si convalesceres, jam voti reus, Saluti ædifica & persolve.

32. *Nos humilem feriemus agnam.*) Jovi taurus, aliaque id genus majores hostiæ cædebantur: minores autem ceteris Diis. Hinc Horatius, non pro sua præ Mæcenatis opulentiâ tenuitate; ut garriunt aliqui; sed more majorum, & ex solemni instituto scribit, & spondet Fauno *humilem* ferire *agnam*. Sic lib. 1. Od. 4.

Nunc & in umbrosis Fauno decet immolare lucis;
Seu poscat agnam, sive malit hædum.

ODE XVIII.

Mediocri se fortuna beatum esse: desipere eos, qui luxui & avaritiæ student, mortis immemores.

1 Non ebur, neque aureum
  Meâ renidet in domo lacunar:
Non trabes Hymettiæ
  Premunt columnas ultimâ recisas
Africâ: Neque Attali
  Ignotus hæres regiam occupavi:

INTERPRETATIO

Nec ebur, nec aurum splendet in laqueari ædium mearum. Haud Hymettiæ trabes innituntur columnis extrema in Africa excisis. Neque Attali hæres incognitus regalem potentiam *invasi.*

ANNOTATIONES

Hæc Ode est dicolos distrophos. Metrum dicitur vel Hipponactium, ab Auctore: vel Euripidæum, quod eo frequenter usus sit Euripides.

Primus versus est Trochaicus dimeter catalecticus; ubi deest una syllaba ad perfectionem: & scanditur hoc modo:

Nōn ĕ | būr nĕ | que āurĕ | ūm |

Alii volunt esse Iambicum Archilochum dimetrum acatalectum; qui constat amphimacro, & duobus iambis: hac ratione:

Nōn ĕbūr | nĕque āu | rĕūm |

Alter versus est Iambicus Archilochius trimeter catalectus, constans quinque iambis & una syllaba: admisso locis imparibus spondeo: & sic scanditur:

Mĕā | rĕnī | dĕt in | dŏmō | lăcū | nār |

1. *Non ebur, neque, &c.*) Opes & divitias nec possideo, nec cupio, quæ omnibus appeti solent: at ea quæ paucorum sunt, habeo; indeque me beatum existimo. Fide integer, ingenio valens cuilibet me ostento & præfero.

Neque aureum mea renidet in domo lacunar.) Domos non habito magnificas, ebore & auro exornatas, marmoro peregrino ædificatas & fulgentes. Arnob. lib. 6. *laquearibus renideant aureis.* Lucret. lib. 2. sub init.
Nec domus argento fulgens auroque renidens:
Nec citharis reboant laqueata aurataque templa.

3. *Non trabes Hymettiæ premunt columnas, &c.*) In meis ædibus non sunt pretiosæ ex Hymetto trabes, columnis exquisiti marmoris sustentatæ. Hymettus Atticæ mons regionis, melle quidem abundans, insigni vero marmore clarus. Plin. lib. 17. cap. 1. columnas quatuor Hymettii marmoris ad scenam ornandam advectas refert. Has porro centum millibus nummûm emptas ait Valer. Max. Idem Plin. lib. 36. cap. 3. ita scribit: *L. Crassus orator primus peregrini marmoris columnas habuit in eodem palatio Hymettias.* Val. Max. lib. 9. cap. 1. *Cn. Domitius L. Crasso collegæ suo, altercatione orta, objecit quod columnas Hymettias in porticu domus haberet.* Magna porro lis, fuerintne trabes illæ ligneæ, an marmoreæ. Verum enim e ligno potius Hymettio quam e marmore crediderim: quamquam & ex lapide trabes exstitisse, clare docet Plin. lib. 36. cap. 8. ubi sic habet: *Circa Syenen vero Thebaidis Syenites, quem ante Pyrropœcilon vocabant. Trabes ex eo fecere Reges quodam certamine obeliscos vocantes Solis numini sacratos.* Vide Strab. lib. 9. ubi ex Hymetto advectas trabes longas & densas, commemorat.

4. *Ultimâ recisas Africâ.*) Columnas intelligit e marmore Numidico, cujus pretium ingens fuisse testatur Plinius lib. 36. c. 6. his verbis: *M. Lepidus Catuli in Consulatu collega, primus omnium limina e Numidico marmore in domo posuit, magnâ reprehensione.* Numidia Africæ regio ultima, & maxime occidentalis.

5. *Neque Attali ignotus hæres regiam occupavi.*) Nec divitis cujusquam hæreditatem captavi, ullave fraude & arte mala invasi, opulentus quoquo modo esse volans: sicut Aristonicus (quem sane respexit hoc loco Horatius) regnum Asiæ sibi vindicavit. Duo fuerunt Attali Pergami Reges prior Eumenis frater, posterior autem filius. Hic Attalo patruo successit in Asiæ Imperium. Post annos vero quinque instare sibi mortem sentiens Populum Romanum opum suarum regnique hæredem nuncupavit. Quod ut accepit Aristonicus Eumenis ex pellice filius, regiam stirpem ostentans, conscripto exercitu, Pergamenum invasit, &c. principatum ac dominationem Asiæ obtinuit; Crassi a Romanis missi Prætoris fractis viribus & auctoritate. Post annos vero fere quatuor debellatus a Perpenna, moxque ab Aquilio Consulibus plane extinctus est. Justinus lib. 36. sub finem: *In Asia Rex Attalus florentissimum & ab Eumene patruo acceptum regnum cædibus fœdabat .... morbum ex Solis fervore contraxit, & septima die decessit. Hujus testamento hæres Populus Romanus tunc instituitur. Sed erat ex Eumene Aristonicus non justo matrimonio, sed ex pellice Ephe-*

Nec Laconicas mihi
　Trahunt honestæ purpuras clientæ.
At fides, & ingeni
　Benigna vena est: pauperemque dives
Me petit. Nihil supra
　Deos lacesso, nec potentem amicum
Largiora flagito,
　Satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die,

INTERPRETATIO

Nec clientæ haud viles nent mihi purpuram Laconicam. Verum fidelitas adest et copiosus ingenii fons. Et exiguum me opulentus requirit. Nihil præterea a Numinibus efflagito: neque ab amico divite majora posco, contentus admodum agro tantum Sabino. Urgetur dies die: et novæ

ANNOTATIONES

sua citharistæ cujusdam filiâ genitus, qui post mortem Attali velut paternum regnum Asiam invasit, &c. Vide & Luc. Florum Histor. Rom. lib. 2. cap. 20. ubi *Aristonicus*, inquit, *regii sanguinis ferox juvenis urbes regibus parere consuetas partim sollicitat; paucas resistentes vi recepit: Crassi quoque Prætoris cecidit exercitum ... mox a Perpenna domitus & captus .... Aquilius Asiatici belli reliquias confecit: mixtis (nefas) veneno fontibus ad deditionem quarundam urbium, &c.*

7 *Nec Laconicas mihi trahunt honestæ purpuras clientæ.*) Nec habeo clientes, quos soli divites ac potentes habent: nec adeo clientium uxores nent mihi lanas, in quibus pannus contectos, ac imbutus humore piscis muricis ad Tænarum Laconiæ promontorium capti suppeditet mihi vestes purpureas easque valde exquisitas, quæ ad solos nobiles, Patricios ac Magistratus pertinent. Cic. Verr. 4. n. 59. *ipse dabat purpuram tantum, amici operas.* Laconia Peloponnesi regio purpuræ excellentiâ nobilis. Plin. lib. 21. cap. 8. *unguento naturam vicisse gaudens luxuria, vestibus quoque provocavit eos flores, qui colore commendantur. Hos animadverto tres esse principales: unum in cocco, qui in rosis micat. Gratius nihil aspectu. Trahitur in purpuras Tyrias, dibaphasque & Laconicas, &c.* & lib. 35. cap. 6. *E liquidis, coloribus quos a dominis dari diximus propter magnitudinem pretii, ante omnes est purpurissum ... laudatur Laconicum, unde pretiosissima purpura.* Vide supra Od. 16. sub finem Annot. ad has voces. *Te bis Afro murice tincta vestiunt lanæ.*

9. *At fides, & ingenii benigna vena est.*) Quod si desint opes, at opibus quidpiam melius ac præstantius habere contigit, nimirum fidei virtutem, nec non ingenii lumen & facultatem.

Benigna vena.) Metaphora a terræ venis, e quibus fontes promanant uberes: designat optime discendi scribendique facilitatem, qua qui destitutus fuerit, is invita Minerva, invitis Apolline ac Musis literarum studium capessit, hoc est oleum & operam perdit. Epist. ad Pisones, v. 385.

Tu nihil invita dices faciesve Minerva;

Et v. 408.

Naturâ fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. Ego nec studium sine divite vena,
Nec rude quid prosit video ingenium.

10. *Pauperemque dives me petit.*) Me diligit, ac familiaritatem meam petit Mæcenas tum ob fidem, cum propter ingenium ad artes liberales idoneum. Epist. ad Pisones v. 405. *Gratia regum Pieriis tentata modis.* Quoties vero Doctores & Sapientes a principibus viris sunt honorati & accersiti?

11. *Nihil supra Deos lacesso.*) Ut largiantur quidquam præter ista, non importunis Deos precibus fatigo, non urgeo, non efflagito. Sed nec Mæcenatem *amicum*, plura, si cogitem, dare paratum ac *potentem*, nequaquam ego lacesso, nec ampliora flagito, quam quæ jam donavit, videlicet agrum in *Sabinis*, quo victito beatus & contentus. Sic cupiditatem aversatur omnem ac libidinem, ut vocat Tullius. Hanc ferocienti equo similem ajebat Plato in Phædro. Diogenes autem Cynicus *arcem omnium malorum* vocitabat.

13. *Flagito.*) Quid valeat ista vox, docet Cic. lib. 9. Epist. 8. ad Varronem: ubi sic scribit: *metuo ne frontem flagitent: ego autem mandavi ut rogarent.*

14. *Satis beatus unicis Sabinis.*) Prædio in Sabinis, quo donatus sum a Mæcenate, satis me locupletem existimo, nec ab eo quidquam ultra peto, vel cupio. Vide lib. 3. Od. 15. v. 1. ibique Annot. Item Epist. 16. initium, ubi suam ipse villam describit Poeta.

15. *Truditur dies die.*) Epod. 17.

Urget diem nox, & dies noctem.

Senec. Epist. 24. *Nullius rei finis est. Sed in orbem nexa sunt universa. Fugiunt ac sequuntur. Diem nox premit: dies noctem. Æstas in Autumnum desinit. Autumno Hyems instat, quæ Vere compescitur. Omnia transeunt, ut revertantur.* Sic fere ad rem nostram Ecclesiastes cap. 1. *Oritur Sol & occidit, & ad locum suum revertitur: ibique renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem.* Vide Pers. Sat. 5. v. 66. & seq.

Novæque pergunt interire Lunæ.
Tu secanda marmora
Locas sub ipsum funus, & sepulcri
Immemor struis domos:
Marisque Baiis obstrepentis urges
Summovere litora,
Parum locuples continente ripâ.
Quid quod usque proximos
Revellis agri terminos, & ultra
Limites clientium
Salis avarus? Pellitur paternos
In sinu ferens Deos
Et uxor & vir, sordidosque natos.
Nulla certior tamen
Rapacis Orci fine destinatâ
Aula divitem manet

INTERPRETATIO

Lunæ properant deficere. Tum morti vicinus incidenda marmora pacisceris, et tumuli oblitus ædificas; atque satagis extendere litus maris ad Bajas frementis, non sat dives stabili terra. Quid dicam, *quod vicinos etiam agri limites removes, et clientium terminos transilis,* per *avaritiam. Ejicitur et maritus, et conjux portans in gremio Penates, et pueros squalidos. Attamen potentem dominum haud exspectat ulla basilica melior paratâ sede Inferorum omnia*

ANNOTATIONES

16. *Novaqoe pergunt interire Luna.*) Ita labuntur menses annique: novæ Lonæ complentur; tum decrescunt, ac intereunt: rursumqoe reoascuntur, & crescunt, perpetuis vicibus. Ita fugit tempus, ita fluit ac perit ætas & vita nostre. Tu tamen, o superbe & ambitiose, quesi vitæ sit tibi securitas, & immunitas a morte, insanas moliris substructiones.

17. *Tu secanda marmera locas.*) Mercede conducis sectores marmoris & sculptores, vel redemptori negotium das socandorum marmorum, ad exstruendas domos superbas.

20. *Marisque Baiis obstrepentis urges summovere litora.*) Molibus in mare jactis extendis litus, ut ibi ædifices; amœno loco, ad Bajes, ubi fluctus marini ventis agitati fremont & obstrepuot vehementer: quasi non sufficiat continens terra ad construendas ædes. Sallust. *Divitias profundunt in exstruendo mari, & montibus æquandis.* Sen. Contr. 5. *Maria summoventur projectis molibus.* Vid. sup. Od. 15. Init. ibique ennot. Item postea, lib. 3. Od. 1. v. 33. Et Od. 24. v. 3.

Baiis.) Baiæ civitas Campaniæ, a Baio Ulyssis socio ibi sepulto nominata; site Puteolos inter & Cumas, in eo sino qui nunc dicitur *Golfo di Pozzuolo, & di Napoli:* calentibus aquis ad sanitatem valde utilibus, cæli temperie, amœno secessu, Romanorum Procerum nitidas illic ædes habentium frequentiâ, perquam felix: ut etiam vitanda velut occasio luxuriæ, dicatur a Seneca ad Lucill. Epist. 52. *Illic,* inquit, *tanquam loco debeatur licentia, magis luxuria solvitur. Non tantum corpori, sed etiam moribus salubrem locum eligere debemus.*

23. *Quid quod usque proximos, &c.*) Quinetiam sacrilega ratione rem augere non veteris; tum vicinorum, tum etiam clientium terminos removendo. Duo sunt itaque delicte, alterum contre fidem clientibus debitam, alterum contra justitiæ & religionis virtutem. Qood ad primom attinet: illatam clieoti injuriam eo constat graviorem esse, quod post parentes & pupillos fidei tutelæque nostræ creditos, proximum obtineant locum clientes, qui sese pariter in fidem patrocinium-que nostrum dederunt; ut asserit Agellius lib. 5. cap. 31. & lex 12. Tab. hæc est: *Si clienti patronus fraudem fecerit; sacer esto.*

24. *Revellis agri terminos.*) Hoc alterum est peccati genus sacrilegom quidem, ex ista Numæ Pompilii lege, quæ jubebat, ut qui terminum exarasset, ipse & boves Deo sacri fierent. Eodem pertinet, quod Terminum Deum consecrerant colebantque veteres. Translator otiem terminorum damnetus lege Divina noscitur: Deuteron. cep. 19. v. 14. Proverb. cap. 22. v. 28. &c.

26. *Pellitur paternos, &c.*) Expolitio, ad augendam invidiem. Sic possessione legitima deturbatur cliens a te, & ad inopiam redactus abit, cum uxore gemebundâ, sed religiosâ; quæ portat *in sinu Deos* familiares, pueros que ob egestatem *sordidos.*

29. *Nulla certior tamen, &c.*) Quod si opibus mortem eluctari licet, aut si potiorem a-

Herum. Quid ultra tendis? Æqua tellus
Pauperi recluditur,
Regumque pueris: nec satelles Orci
Callidum Promethea
Revexit auro captus. Hic superbum
Tantalum, atque Tantali
Genus coercet: hic levare functum
Pauperem laboribus,
Vocatus atque non vocatus audit.

INTERPRETATIO

absorbentium. Quid amplius quæris? Terra pariter inopi sinum aperit, atque Principum filiis. Neque inferorum custos auro corruptus astutum Prometheum reportavit. Ille Tantalum Tantalique posteros tenet. Ille ipse egenum ærumnas perpessum sive rogatus, sive non rogatus, auscultat levatque.

ANNOTATIONES

pud Inferos sedem opulentus quisque occuparet; libens ego tibi sane condonerem, quod quà jure, quà injurià divitias accumules. Verum non ita se res habet: nec enim *divitem manet herum ulla certior aula aut finis*, quem quæ *Orco destinata* est. Non sors ibi aut conditio melior opulento cuilibet, quam inopi. *Quid ergo ultra tendis*, quam sancitum decretumque tibi est fatorum ac Numinum lege immutabili?

Horat. lib. 2. Epist. 2.

Quid vici prosunt, aut horrea, quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, si metit Orcus
Grandia cum parvis non exorabilis auro?

32. *Æqua tellus pauperi recluditur, &c.*) Lib. 1. Od. 4.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas
Regumque turres.

32. *Nec satelles Orci, &c.*) Nec mors muneribus ac donis corrumpitur, ut suam dimittat prædam: omnes mortales rapit. Æschyl. *μόνος θεῶν θάνατος ὐ δώρων ἐρᾷ, Inter Deos sola mors non capitur muneribus*. Theognis: *ὅστις ἄποινα διδοὺς θάνατον φύγοι. nemo pretium offerens sese a morte redimit.* Vide supra Od. 3. & 14.

Satelles Orci, &c.) Charon, de quo supra, Od. 3. ad v. ult. & alibi.

35. *Callidum Promethea.*) De eo lib. 1. Od. 3. v. 27. & Od. 16. v. 13. Sensus est: nec Charon oblato captus auro transvectum in alteram Cocyti ripam Prometheum revexit ad vivos rediturum: Et Prometheus quantumvis sagax, qui hominem sapienter e luto finxerat, qui cælestem ignem ferula ad solis currum extensa callide suffuratus in terras detulerat, is tamen nec astu, nec pretio Satellitem Orci vicit, ut mortem evadere posset. Lib. 2. Epist. 2. mox cit.

metit Orcus
Grandia cum parvis non exorabilis auro.

36. *Hic superbum Tantalum, &c.*) Hic ipse Charon neque superbos veretur, imo domat, & in Inferis coercet. De Tantalo, supra Od. 12. ad finem.

37. *Tantali genus.*) Pelopem, Atreum, Agamemnonem, Orestem.

38. *Hic levare functum pauperem, &c.*) Idem ille pauperi præsto est; atque laboriose & ærumnosa defunctum vitæ ultra sublevat, cymba excipit & transfert in sedes quietas. Cic. Catilin. 4. n. 7. scribit; *mortem a Diis immortalibus non esse supplicii causa constitutam, sed aut necessitatem naturæ, aut laborum ac miseriarum quietem esse.*

40. *Vocatus atque non vocatus.*) Alludit ad oraculum Lacedæmoniis redditum: *καλούμενος κ᾽ ἄκλητος θεὸς παρέσται. vocatus & non vocatus Deus aderit.*

ODE XIX.

Bacchi laudes eo canit aptius, quod ejus numine est plenus.

Bacchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem, (credite posteri)
Nymphasque discentes, & aures
Capripedum Satyrorum acutas.
Evoe, recenti mens trepidat metu,
Plenoque Bacchi pectore turbidum
Lætatur. Evöe, parce, Liber,
Parce gravi metuende thyrso.

INTERPRETATIO

Bacchum versus dictantem in secretis aspexi cautibus, et Nymphas auscultantes, arrectasque aures Satyrorum caprinos pedes habentium. Fidem habete, nepotes. Euhoe, timore nuper incusso agitatur animus, et ob repletum Baccho pectus, non sine gaudio conturbatur. Euhoe; indulge, Bacche, indulge verendo thyrso formidande.

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

1. *Bacchum in remotis, &c.*) Festum Poetis Bacchi diem; epulumque tunc Poeticum fuisse, sacrumque celebre, & hymnum solemnem decantari solitum, constat: auctoresque sunt Ovid. Trist. lib. 5. Eleg. 3. & Propert. lib. 4. Eleg. 6. sive quod Liber & Apollo Deus idem est, ut pluribus asserit Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 18. ac evincunt Æschyli Euripidisque testimonia ibidem allata. Æschyl. Ἀπόλλων, ὦ Βακχεῦ ὦ Μάντις. Euripid. Φιλοδάφνε, Βάκχε, Παιάν, Ἄπολλον Εὔλυρε. Sive quod Bacchus, id est vinum, scribendis versibus ingenium exacuat. Unde

Nulla placere diu nec vivere carmina possunt,
Quæ scribuntur aquæ potoribus, &c.

Ut noster egregie docet lib. 1. Epist. 19. Istius igitur generis hymnus est Ode hæc elegantissima, & quæ sane probet *benignam ingenii venam*, qua gloriabatur Poeta, Ode superiori. Talis etiam Od. 25. lib. 3. Et Propert. Eleg. 16. lib. 3.

In remotis carmina rupibus.) Longe a strepitu tumultuque populari, urbano, forensi. Nam

Carmina secessum scribentis & otia quærunt.

2. *Vidi docentem.*) Sic & apud Virgil. Ecl. 6. Silenus in antro a pueris Nymphisque deprehensus petita dudum carmina tandem pangit.

Satis est potuisse videri.
Carmina quæ vultis cognoscite, &c.

3. *Nymphasque discentes.*) Musas intellige. Sic Eclog. 7. v. 21.

Nymphæ, noster amor, Libethrides, aut mihi carmen
Quale meo Codro concedite.

4. *Aures capripedum Satyrorum acutas.*) Vel in acumen factas & formatas: tales enim habere dicuntur Satyri, vel ad audiendum erectas, paratas, avidas. Lucian. οἱ δὲ σάτυροι ὀξεῖς τὰ ὦτα, καὶ αὐτοὶ φαλακροί. Et alibi: ὦτα μεγάλα, ὄρθια dicit habuisse unum e Bacchici exercitus ducibus, *magnas aures tectas*. Dialeg. cui tit. *Bacchus*. Ovid. Trist. 5. Eleg. 3.

Fer, bone Liber opem, &c.
Sic tibi cum Bacchis Satyrorum gnava juventus
Adsit, & attonito non taceare sono.

Vide lib. 1. Od. 1. De Satyris plura, ad v. 31.

5. *Evoe.*) Vel, Euhoe: ut doctiores aliqui volunt: qua voce Bacchantes in sacris divino se furore concitabant, ut ajunt. Juvenal. Sat. 7. v. 62.

Satur est, cum dicit Horatius; euhoe.

Vide lib. 1. Od. 18. ibique Annot.

Recenti mens trepidat metu, &c.) Enthusiasmum sibi affingit Poeta, quem semper comitatur sacer quidam ac religiosus horror, ob Numinis præsentis agentisque reverentiam vehementemque vim, qua turbatur omnibil simulque lætatur mens divinitus afflata, extra se posita & alienata, superiorisque potentiæ arbitrio mota.

6. *Plenoque Bacchi pectore turbidum lætatur.*) Numine insidente correptus de divino gaudet consortio, non tamen perturbatione.

7. *Parce, Liber, parce.*) Indignum tali se dignatione professus veniam rogat, ne in ultionem visi numinis id sibi contingat mali, quod Actæoni, Pentheo, Lycurgo aliisque acciderat. Deprecatur & vehementiorem Dei agitationem, qua de sua sede mens omnino dejiciatur.

8. *Gravi metuende thyrso.*) Quo tot adversarios perculisti ac perdidisti.

Thyrsus.) Hasta erat hederis & pampinis intecta, quibus obvoluta etiam cuspis inopinatos ictus certumque exitium inferebat.

Fas pervicaces est mihi Thyadas,
Vinique fontem, lactis & uberes
Cantare rivos, atque truncis
Lapsa cavis iterare mella.
Fas & beatæ conjugis additum
Stellis honorem, tectaque Penthei
Disjecta non levi ruinâ
Thracis & exitium Lycurgi.
Tu flectis amnes, tu mare barbarum;

INTERPRETATIO

Licet mihi canere Bacchantes protervas, et vinum defluens, et lac copiose manans! et mel excavatis arboribus stillans celebrare: nec non felicis uxoris ornamentum astris insertum: Pentheique domum gravi deturbatam casu, et Lycurgi Thracii mortem. Tu domas fluvios, et mare longinquum.

ANNOTATIONES

9. *Fas pervicaces, &c.*) Divino itaque spirita correptus Poeta, vimque Numinis sentiees, recte ait: fas sibi esso Dei laudes eaeqoi.

Pervicaces.) Coecepto forore petulantes & protervas. Pervicacia interdum est bonarum rerum perseveraetia, pertinacia semper malarum, inquit Non. Mercell. Acciuque ad Myrmidones verba hæc affert; *te pertinaciam, Antiloche, esse hanc prædicas: ego pervicaciam ajo .... addis quod vitio est: demis quod laudi datur.*

Thyadas.) A θύω *sacrifico, feror impetu quodam furibundo.* Thyades appellatæ sunt Bacchi sacrificulæ seu Bacchantes.

10. *Vinique fontem, lactis & uberes, &c.*) Licet mihi relorre & cantare patrata Baccho prodigia & miracula.. Perperam, ut videtur, afferunt hic aliqui morem veterem Baccho seu Dionysio in spelæis sacrificandi vieo lacte & melle. Saee respexit ea scribens Horatius Euripidis locum, in Bacchis, act. 3. in quo *Baccharum ana thyrso dicitur petram verberasse, & mox inde prosiluisse aqam feas: alià ferulam projiciente in terram, rivum Deas emisisse: quæ vero candidi potûs cupida fuerant, summis digitis terram scalpentes, lactis flumina statim elicuisse: e thyrsis autem hederaceis flava mella guttis dulcibus stillasse.*

13. *Fas & beatæ conjugis additam stellis honorem.*) Dicam & Ariadnes coronam nuptialem inter sidera relatam. Hujus meminit Virgil. Georgic. 1. v. 222. Ovid. Trist. 4. Eleg. 3.

Sic nitet æternum vicinaque sidera vincat
Conjugis in cælo clara corona suæ.

Quomodo vero desertam a Theseo Ariadnên sibi in uxorem adoptarit Liber, coronamque in cælum transtulerit, canit idem Ovid. lib. 8. Metam. cap. 2.

Deserta & multa querenti
Amplexus & opem Liber tulit; utque perenni
Sidere clara foret, sumptam de fronte coronam
Immisit cælo. Tenues volat illa per auras,
Dumque volat, gemmæ nitidos vertuntur in ignes;
Consistuntque loco; specie remanente coronæ:
Qui medius nixique genu est, anguemque tenentis.

14. *Tectaque Penthei disjecta.*) Et hic alludit ad Euripid. cit. loc. ubi Penthei palatium brevi subvertendum minatur Bacchus; διατινάξαντος Βακχίο δῶμα Πενθέως. Pentheos rex Thebanum Bacchantes noctu discurrentes, quod nefas, spectaes, iram in se ominis concitavit: unde & ab ipsa matre sua Agave sociisque Bacchantibus discerptus misere periit. Ita Pausan. in Corinth. Euripid. cit. &c. Hyginus autem a Libero patre insania & furore perculsum violentas ipsum sibi manus intulisse, refert. Vide Ovid. Metam. lib. 3. cap. 7. & seq. Pers. Sat. 1. v. 100. Diodor. Sicul. lib. 4.

15. *Non levi ruina.*) Legunt alii *non leni ruina*, id est, sæva. Alii, *non levi*, seu *lævi*, id est, asperâ.

16. *Thracis & exitium Lycurgi.*) Referam quoque vindicatam Bacchi numen, prostratis quotquot huic adversari refragarive ausi suet: quales Pentheus, de quo modo; & Lycurgos, qui spreto illo pœnas luit, seu a Jove privatus oculis vitâque ipsâ, ut scribit Homerus; seu ab ipso interfectus Baccho, ut volunt alii. Is Thracum Rex multa per temulentiam prave committi videns, abscidi vineta jussit omnia, vinumque aboleri: hinc porro fabulati sunt, ultore Baccho, versum in furorem crura sibi amputasse, falce vinitoria. Hygin. & Plutarchus. Aliter paullo, quod nimirum in carcerem Bacchas & Satyros conjecisset, Lycurgo exitium accidisse, narrant Apollodorus lib. 3. & Euripides antea citatus. Ovid. Trist. 5. Eleg. 3.

Ossa bipenniferi sint male pressa Lycurgi;
Impia nec pœnâ Pentheos umbra vacet.

Propert. cit. lib. 3. Eleg. 16.

Vesanumque nevâ nequicquam in vite Lycurgum;
Pentheos in triplices funera grata greges.

17. *Tu flectis amnes.*) Gangen & Indum fluvios intelligunt quidam: alii Hydaspen & Orontem, quos Bacchus transiit in Indiam pergens. Alii Strymonem Thraciæ fluvium, cujus

Tu separatis uvidus in jugis
Nodo coerces viperino
Bistonidum sine fraude crines.
Tu, cum parentis regna per arduum
Cohors Gigantum scanderet impia,
Rhœcum retorsisti leonis
Unguibus, horribilique malâ:
Quanquam choreis aptior & jocis
Ludoque dictus, non sat idoneus
Pugnæ ferebaris; sed idem
Pacis eras mediusque belli.
Te vidit insons Cerberus aureo

INTERPRETATIO

Tu secretis in montibus Thraciarum mulierum capillos *nodo serpentino citra periculum constringis* vino madens. *Cum* vero *scelerata Gigantum turma per sublime appeteret Imperium* Jovis *patris* tui, *Tu Rhœcum dejecisti leoninis unguibus ac terribili maxilla: quamvis saltationibus, cavillationibus, lusibusque habebaris magis idoneus, nec ita ad certamina habilis: verumtamen paci atque bello communis eras. Innoxius te Cerberus aspexit aureo*

ANNOTATIONES

eceolæ Edoni cum suo Rege Lycurgo primum reluctati, postea vero domiti Bacco, ejus se legibus ac disciplinæ subdiderunt. Favet Ovid. mox cit.

Nec patria est habitata tibi: sed ad usque nivosum
Strymona venisti, Marticolamque Geten,
Persidaque, & late spatiantem flumine Gangem,
Et quascunque bibit decolor Indus aquas.

Tu mare barbarum.) Indicum mare, populosque Indos sub jugum tuum misisti. Ex Diodor. Sicul. lib. 5. c. 1. Triumphator Bacchus est appellatus, quoniam ille primus de Indis cum spoliis opimis in patriam reversus triumphavit.

18. *Tu separatis uvidus in jugis, &c.*) Per te fit, ut Bacchantes viperis eo serpentibus implicitos habeant crines, sine ullo damno suo. Scribit Plutarchus in Alexandro, mulieres istas Orgia Baccho celebrantes impune serpentes tractasse: volunt alii alludi ad fabulam, qua Bacchus infans anguibus e Percis oinctus fertur, qui nihil intulerint mali, sed ore pueri lamberent.

20. *Bistonidum.*) A Bistone stagno vel lacu dicti Bistonii & Bistones Threciæ populi; & Bistonides mulieres ibidem sacra Baccho facientes. Est & Bistonia urbs prope mare, hodie *Boron* dicta.

21. *Tu, cum parentis, &c.*) Quin & præclarè a te in bello gesta celebrabo. Tu enim, Bacche, opem Jovi patri tuo egregiam operamque navasti, quando impie tentarunt Gigantes cælum scandere, montes montibus imponendo. Tum siquidem assumptâ leonis specie, unguibus & dentibus decertando, Rhœcum aliosque vicisti, dejecisti, profligasti. Leonis pelle indutum pugnasse Bacchum ajunt alii, leoninaque audaciâ: quod quidem minus fabulosum. Diodor. vero pardorum pellibus usum refert.

25. *Quamquam choreis aptior.*) Duo exstitere Dionysii, inquit Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Prior senex promissa barba, ex veteri more. Alter juvenis, speciosior, & deliciosus. Is Satyrorum saltatione, risu, & joco delectabatur. Omnes etiam qui in exercitu musicis exercerentur, immunes fecit. Hæc Diodor. Ex quibus mollicies Bacchi notatur, qui etiam in Indiam duxerit exercitum mulierum & delicatorum hominum tripudiis & cantionibus operam dantium. Lucian. in Dial. cui titulus, *Dionysus*. Diod. cit. &c.

Aptior & jocis, ludoque dictus.) Huc pertinet, quod vulgo circumfertur adagium: *sine Cerere & Baccho friget Venus.*

27. *Idem pacis eras mediusque belli.*) Ad utrumque pariter, seu ad pacem sanciendam, seu ad bellum movendum paratus & accommodatus. Diodor. citat. loco: *quidam duplicem ei formam attributam volunt, quoniam ebrietas & iracundos efficiat & hilares.* Medium belli pacisque, communem interpretatus sum, ex eo loco Ovid. Metam. 13. cap. 1. in fine.

Littera communis mediis pueroque viroque
Inscripta est foliis.

29. *Te vidit insons Cerberus.*) Cum ad Inferos donique descendisti, Semelem matrem, vel, ut alii narrant, Ariadnem conjugem inde reducturus, nedum tibi nocuerit Cerberus, imo tuum numen reveritus est, cauda leniter mota blandiens, tibias etiam & pedes lambens. De Cerbero plura ad Od. 13. hujus libri sub finem.

Aureo cornu decorum.) Cornua tribuuntur Baccho, quod immoderate bibentes quemlibet obvium ferire soleant. Unde & tauro similem faciunt, quod, perinde ut ille, bibaces sint iracundi & petulci: teste Athenæo lib. 1. Non ita videtur ad rem quod ex eodem Athenæo afferunt

Cornu decorum, leniter atterens
Caudam, & recedentis trilingui
Ore pedes tetigitque crura.

INTERPRETATIO

cornu insignem, movens caudam leviter, et regredientis pedes cruraque triplici lingua et ore delinxit.

ANNOTATIONES

qeidam, cornea pro poculis fuisse olim: nec quod, ex Diodoro lib. 4. primus ille terram junctis bobus exerceerit: melto minos quod idem alibi ait, corneium dici Bacchum, ob acumen in excogitandis rebus ad vitam otilibus.

Cæterum sacros Moysis libros haod Ethnicis Auctoribos incognitos foisse, alibl quidem annotavimus: inde vero pleraque veri Del miracula æapiscatos imitatosque fabulatores falsis nominibus & heroibus sois affinxisse, sciolus qoisque vix igeorat. At com id abonde probet & ostendat vel una hæc Ode, non est leviter prætermitteods, qoin rem peoitus eacutiamos, atque paulo otiosius inspiciamns & persoretemur. Enimvero quanta & qoot attribuuntur Baccho, quæ vel Noachi sont, vel ipsins Mosis? Singula perstringamus: qunrum plorima tameo alil non absurde jam protulerunt, occuparuntque. Bacches inventor vini, vitesqoe plantare docuisse jactatur. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. atqoi hoc longe verius Noacho vindicatur. Genes. cap. 9. v. 20. obi & inebriates ille & nudatus in taberoacalo suo, nec non majori filio ludibrio habitus refertur, quæ ad Bacchum traostulere fere omnia.

Bacchus in sylvis & rupibos Satyris & Mesis documenta varia tradidit. Noachus post dileviom devastatâ ao io snlitudieem redactâ terrâ, de culte Dei præcepta hominibos sedulo inculcavit.

Bacchus amoes & maræ flexit: Noachus aqoarum æloviouem arcâ evasit, superavitqee.

Bacchus Gigantes Jovi bellom moventes eapugnavit. Noe Chsmo filio impie se colendum Nemiois instar exhibenti, posterisque ejus idololatris vel atheis forter repugnavit.

Bacchus pacis bellique medios & arbiter extitit: Noe seqoester & conciliator Deum ioter & homines, audire meruit: *non erunt ultra aqeæ diluvii, ad delendum universam carnem:* item *ponam arcem meam in nubibus, eritque signum fœderis inter me & inter terram.* Geoes. cap. 9. cit.

Quod si Moysen, Josuen, & quæ ad eos pertinent, cooferamus cum iis quæ Baocho assignat Horatius, eadem prope esse agnoscemus. Mosea in monte Sina acceptas Dei leges populo Hebræo perfert. *Bacchus in rupibus Satyros & Nymphas docet.*

Bacchi *thyrsus*, quid aliud, qoam virga Mosis? Per hanc patrata certe prodigia, per illem similiter facta mentiti sunt.

Vini fontem, lactis rivos, mel stillans, quis non iotelligat ficta, vel ea promissa Hebræis terra lacte & melle mananti; vel ea ermtis e silice per Mosen aquis? Virga Mosis in serpentem versa, & sine damno apprehensa, serpens item æneos in deserto jusse Mosis erectes: Exod. 4. &c. noone locom dederunt *viperis* & angoibos Baccharum *crines* implicandi *sine fraude* quidem & *coercendi?* Jam domita Baooho *flumina* ipsumque *mare*, vel lippientibus asteodont Jordanis marisque Rubri sicco vestigio transitum, decibos Mose & Josue. *Disjecta* vero *Penthei tecta, Licurgique* fatale *exitium*, adumbrant satis olare urbes deletas, Reges victos gentesqoe fractas ab Israelitis, Deo suffragante, & opitelante. Deniqoe Gigantes, & potentes a seculo viri famosi, Genes. c. 6. & monstra filiorum Enaoi de generæ giganteo, Num. cap. 13. v. 34. nec oon turris Babel, Genes. c. 11. gigantomachiam, cætique per arduum oppugnationam fabulnsam peperere.

Cornutom vero Bacchum dixere, juata id quod Exodi cap. 34. num. 29. & seq. legiter de cornuta Moysis facie, sen duplici lumiois radio conspicea, ex consortio sermonis Domioi, quam Israelitæ quidom non sioe mete ao stupore animadverterunt.

Adde, si lubet, Bacchi descensom ad Inferos, ac reditem locëinmem, imaginem videri geeoinam Mosis in monte oebuloso dies qoadraginta commoraetis, quem omniom opiolone mortuum cum rursus viderunt Israelitæ, velut ab Inferis reducem ac redivivum exceperuot.

AD MŒCENATEM

ODE XX.

Famam sui nominis semper & ubique celebrem futuram.

Non usitatâ, nec tenui ferar
Pennâ, biformis per liquidum æthera
Vates: neque in terris morabor
Longius: invidiâque major
Urbeis relinquam. Non ego pauperum
Sanguis parentum, non ego quem vocas,
Dilecte, Mœcenas, obibo;
Nec Stygiâ cohibebor undâ.
Jamjam residunt cruribus asperæ
Pelles, & album mutor in alitem
Superne, nascunturque leves
Per digitos humerosque plumæ.

INTERPRETATIO

Nec solitâ, nec levi per aera fluentem ald vehar ego Poeta duplici forma pollens. Nequaquam in terris manebo diutius: invidiâque superior deseram civitates: Ego proles majorum inopum: ego quem appellas, charissime, o Mœcenas, haud moriar; nec Stygiâ palude coercebor. En modo tibiis increscunt pelles scabræ: atque in avem candidam transformor secundum superiores partes; *et plumæ tenues exoriuntur in brachiis et scapalis. Nunc ad litus*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod aupra Ode 9. Lib. 1.

1. *Non usitatâ, &c.*) Scaliger lib. 6. Poat. Oden hanc ait *magni spiritus, & tanto dignam ingenio.* Se suosque versus immortales futuros præsagit Horatius, atque suo nomine & fama implendum orbem totum gloriatur. Quo si quis offendator, summis quibusque Poetis mugoa de se, nec omnino sine caosa, jucture solitis succensuat oecesse est. Paullo certe uuducios canebat, & vatioinabatur Ovidius, in fine Metumorph.
Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignis,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Nec tenui ferar pennâ.) Non taoui uut frugili volatu, qui dissolvatur, & brevi cadat, famamqoe meam perire sinat. Ovid. mox cit.
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar: nomenque erit indelebile nostrum.

2. *Pennâ.*) Alæ outurum communne quidplam cum Deo habere, asserit Plato in Phædro.

Biformis.) Lyricus Vates atque Satyricus, inquiunt plerique. At viduntur alil sapere pluscu-lom, sic interpretantas; paullo unte homo, jam varo cycous: bina forma præditus, humana & cycoua.

4. *Invidiâque major, &c.*) Pluturch. de invidia & odio, ut Sol, inquit, supra verticem exstans uut umbram adimit, uut certe parvam facit; ita summa felicitas comprimit invidium, quasi sopra caput eius consistens.

5. *Pauperum sanguis parentum.*) Obscoro loco natus, avo nempe liberto, patre libertino.

6. *Quem vocas, Dilecte.* Sic loterpunge sedulo: id est, quam tibi dilectum vocas, pro tua in mu animi propensiona, o Mœcanas, quâ me ignobilem, & humilem prosuqueris, exornas, beua. Mœcenatis io Horatium morte sublatum næniola erat.
Lugens te, mea vita, nec smaragdos,
Beryllos neque, Flacce, per nitentes,
Nec mi candida margarita quaeu, &c.

8. *Nec Stygiâ cohibebor undâ.* Id ust, non moriar, nec proindu io inferis datinebor aut coercebor. Ovid. cit.
Quaque patet domitis Romana potentia terris,
Ore legar populi; perque omnia sacula fama,
Si quid habent veri vatum præsagia, vivam.
Vide aopra Od. 14. v. 8. De *Styge* dixi lib. 1. Od. 34. v. 10.

9. *Jamjam residunt cruribus, &c.*) Seotio me trunsformari in cycnum: jamque meis tibiis humana curne & cotu spoliatis succresount pellus asperæ, quales sunt in cruribus cycnorum.

10. *Album mutor in alitem.*) Ex Pythagoræ sententia loquitur Horutius. Ajebat ille Poetarem animas transire in cunorus aves: uc vioissim lusciniurom, & cycnorum animas Poetis immitti. Porro cycnos ut & Poetas in tutela esse Apollinis craditum est. Unde cycni appellantur boni poetæ, mali autem unseribus comparantur. Cic. Tusc. 1. n. 73. *Cycni non sine caesa Apollini dicati sunt; sed quod ab eo divinationem habere videantur, qua providentes quid in morte boni sit, cum cantu & voluptate moriantur.*
Virg. Eclog. 9.
Vare, tuum nomen

Jam Dædaleo ocyor Icaro,
Visam gementis litora Bosphori,
Syrtesque Getulas, canorus
Ales, Hyperboreosque campos.
Me Colchus, & qui dissimulat metum
Marsæ cohortis Dacus, & ultimi
Noscent Geloni: me peritus
Discêt Iber, Rhodanique potor.
Absint inani funere næniæ,
Luctusque turpes, & querimoniæ:
Compesce clamorem, ac sepulcri
Mitte supervacuos honores.

INTERPRETATIO

Bosphori frementis, et Lybicas Syrtes, regionesque Boreales pergam, factus avis canens suaviter, velocior autem Icaro Dædali filio. Me Colchus, Dacusque Italum exercitum simulans non timere, atque extremi celebrabunt Geloni. Me cognoscet doctus Hispanus, et qui bibit aquas Rhodani. Apage cantus lugubres inutilibus exequiis, fletusque indecoros, et querelas. Comprime ejulatus, et prætermitte vana tumuli ornamenta.

ANNOTATIONES

Cantantes sublime ferent ad sidera cycni. Infra noster de Pindaro, Od. 2. lib. 4.

Multa Dircæum levat aura cycnum.

13. *Dædaleo ocyor Icaro.*) Id est, non ego temere volatum tentabo, velut Icarus, neqee pennas assumo fictilias & adscititias. De *Icaro* ejusqee patre *Dædalo*, lib. 1. Od. 3. sub finem.

14. *Visam gementis litora Bosphori, &c.*) Barbaris etiam populis & regionibus innotescam: meaque poesis ad remotissimas orbis partes celebris erit. De *Bosphoro*, supra Od. 13. v. 14.

Gementis.) Illic enim horreadum stridet ac fremit maare anguste cuarctatum spatio, & ad comprimentes ripas fluctus alliduntur ac gemunt.

15. *Syrtesque Getulas.*) Ad Africæ litora. Vide lib. 1. Od. 22. v. 5. *Getulia* regio Libyæ circa Syrtes: de qua lib. 1. Od. 23. v. 10.

Canorus ales.) Cycni more, canens dulciter. Sit ne vero fabulosus iste cantus, disserui ad Juvenalem.

16. *Hyperboreasque campos.*) Ad Polem Arcticum, ultimumque Septentrionem; quasi ultra Boreæ flatus & originem. Vide lib. 1. Od. 22. ad penultimam strophen annot.

17. *Me Colchus.*) Asiæ populus ad oram Euxini maris Orientalem. Ea regio vocatur hodie *Mengrelia*.

Qui dissimulat metum.) Ista periphrasi videtur Horatius indicare Parthos; de quibus vide Annot. lib. 1. Ode 19. v. 12. Quidam tamen referent ad sequentem vocem *Dacus*.

18. *Marsæ cohortis.*) Vel per synecdochen Marsos pro Italis ponit: vel potius illos præ ceteris nominat, quod in bello erant *genus acre virûm*, ut vocat Virgil. Georgic. 2. v. 167. Marsi Italiæ populi fuere ubi nunc est pars Aprutii ulterioris, juxta lacum Fucinum: nomenque regiuncula conservat adhoc Marsi Ducatûs titulo insignita.

Dacus.) Gens vicinam Danubio regionem incolens, Transylvani, Moldavi, &c.

19. *Geloni.*) Scythiæ populi ad fluvium Boristhenem, a Gelono Herculis filio cognominati. De illis jam supra Od. 9. v. penult. Intelligi possent etiam Scythæ remotissimi, de quibus lib. 1. Od. 19. v. 10.

Peritus Iber.) Hispaniæ populus ab Ibero seu Rege, seu fluvio dictus.

Peritus.) Litterarum studiosus, variaqee instructus doctrina. Alii referunt ad navigandi peritiam.

20. *Rhodanique potor.*) Lugdunenses Gallos innuit & designat, apud quos facundiæ certamen erat; cujus meminit Juvenalis Sat. 1. vers. 44. *Palleat*, inquit,

Ut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram.

Rhodanus fluvius Galliæ præcipuus, apud Helvetios scaturiens per lacum Lemanum tam rapide fluens, ut suas non coinquinet aut permisceat aquas: Genevam alluit: Galliam a Sabaudia, Delphinatum a Bressia discernit: ad Lugdunum excipit Ararim amnem. Isaram autem ad Valentiam & Vivarium: Occitaniam inter & Provinciam ad Avenionem perlabitur: inde vero non procul, Druentiâ fluvio auctus Arelatem adit. Demum ostiis quinque mare Mediterraneum ingreditur. Rhodani magnitudinem commendat M. Varro, nec inferiorem Istro prædicat, apud Agell. l. 10. c. 7.

Absint inani funere næniæ, &c.) Funus velut inane, nænias, luctus & querimonias ut turpes viris, denique sepulcri honores tanquam supervacuos respuit, quippe vivens immortalisque futurus: quibus expressit Ennii Epitaphium ita de se ominati:

Nemo me lacrymis decoret; nec funera fletu
Faxit. Cur? Volito vivu' per ora virûm.

Næniæ.) De his supra Od. 1. ad finem.

23. *Sepulcri mitte supervacuos honores.*) Plane loquitur ex mente ipsius Mæcenatis, cujus hæc apud Senec. Epist. 92. refertur sententia:

Nec tumulum curo. Sepelit natura relictos.

QUINTI
HORATII FLACCI
CARMINUM
LIBER III.

ODE I.

Non opibus aut honoribus, sed mediocri fortuna, vitaque tranquilla constat felicitas.

Odi profanum vulgus, & arceo.

INTERPRETATIO

Imperitum vulgus aversor atque amoveo.

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Odi profanum.*) Quod Persius sub finem Satyræ primæ, hoc Odes hujus initio præstat Horatius. Nimirum quibus scribat, & quos lectores velit, uterque imperiose statuit. Est igitur prima strophe velut procemium gravissimi carminis gravissime quidem tractati, documenta pleraque ad mores pertinentia continentis. Certe in hujus & sequentis libri carminibus potissimum enitescit illa, quam laudat Petronius, *Horatii curiosa felicitas*. Audiatur hic Scaliger hypercritic. tertii libri Ode prima *magnifico dicendi genere structa est;* & postea: *sequuntur carmina plena sapientiæ, numerosa, ardua.* Socunda Ode pariter altiloque: tertia gravissima: quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Sexta altissime sonat, &c. Hæc ille.

Profanum vulgus.) Orpheus: *Φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστί· θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι. Loquar quibus fas est; at fores occludite profanis.* Arcet vulgus indoctum & rude utpote Musarum sacris haud initiatum. Solemnis erat sacrorum formula, quam habet Virg. Æn. 6. v. 258.

Procul o procul este profani.

Callimach. *ἑκὰς ἑκὰς ἔστε βέβηλοι.*

In Petronii Satyrico, Eumolpus ita præcipit: *effugiendum est ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate; & sumenda voces a plebe summota, ut fiat: odi profanum vulgus & arceo:* quibus verbis explicari, quid voluerit Horatius per *vulgus profanum*, bene monet Cruq. A. Gel. ad finem lib. ult. sic ait: *Commentariis his legendis dabo legem, ut ne ea attingat, neve adeat profestum & profanum vulgus a ludo musico diversum.* Apud Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 2. Philosophia ex fabulis quædam abs se abdicat, ac velut profana ab ipso vestibulo sacræ disputationis excludit.

Favete linguis: carmina non prius
Audita, Musarum Sacerdos
Virginibus puerisque canto.
Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Jovis,
Clari Gigantæo triumpho,
Cuncta supercilio moventis.
Est, ut viro vir latius ordinet

INTERPRETATIO.

Obsecundate ore: Musarum ego antistes inauditos antea versus cano puellis ac juvenibus. Reges metuendi suos in populos, ipsos autem in Reges potestatem habet Jupiter victis gigantibus inclytus, omnia nutu concutiens. Fit ut alius alio spatiosus disponat arbores scrobibus: ille

ANNOTATIONES

2. *Favete linguis.*) Vox in sacris olim usitata, quâ silentium imperabatur. Et certe nihil est, quo reverentiam numinis aptius aut amplius liceat protestari, quam profunda illa taciturnitate atque attentione animi ad divina quasi stupentis. Huc facit Ps. 64. v. 1. Interpretatio sancti Hieronymi ex Hebræo: *Tibi silentium laus Deus in Sion*, Aristophanes: *Linguis faveat omnis populus ore clauso: adest enim ingressus est Musarum cœtus.* Seneca de vita beata, c. 27. *hoc verbum, favete linguis, non ut plerique existimant, a favore trahitur; sed imperatur silentium, ut rite peragi sacrum possit, nulla voce mala obstrepente.* Quæ postrema verba favent iis, qui interpretantur: bene precamini: cavete ne quidquam loquamini infaustum & mali ominis. Cicero 1. de Divin. num. 102. *Non solum Deorum voces Pithagorei observaverant, sed etiam hominum, quæ vocant omina. Quæ majores nostri, quia valere censebant, idcirco omnibus rebus agendis, quod bonum, faustum, fortunatumque sit, præfabantur: rebusque divinis, quæ publice fierent, ut faverent linguis imperabatur.* Festus: *faventia bonam ominationem habet: nam præcones clamantes populum sacrificiis favere jubebant. Favere est bona fari.*

Carmina non prius audita.) Nova, Lyrica scilicet, a nemine Latinorum hactenus, saltem exacte, facta. In hujus libri ultima Ode pariter gloriatur, *Princeps Æolium carmen ad Italos deduxisse modos.*

Musarum Sacerdos.) Bonus omnis Poeta Musarum & Apollinis antistes & Sacerdos audit. Virgil. Æneid. 6. v. 645. de Orpheo,

Nec non Threicius longa cum veste Sacerdos.

Ovid. Amor. lib. 3. Eleg. 8.

Ille ego Musarum purus Phœbique Sacerdos.

Tibull. lib. 2. Eleg. 5.

Phœbe, fave; novus ingreditur tua templa Sacerdos:
Huc age cum cithara carminibusque veni.

4. *Virginibus puerisque canto.*) Velut castis & docilibus, proindeque idoneis tum ad sacra, tum ad præcepta morum capessenda. Sic & in carmine seculari ait a Sibyllis moneri *virgines lectas puerosque castos Diis dicere carmen.* Et lib. 1. Od. 21.

Dianam teneræ dicite virgines:
Intonsum pueri dicite Cynthium.

5. *Regum timendorum, &c.*) Docet in primis in quo non sit felicitas statuenda: & quam aberrent qui suprema potestate gaudentem censeant beatum, quod ab aliis timeatur, nullum vero timeat. Enimvero mortalium nemo quantumvis potens ejusmodi est; cum supra se Deos habeat æqui & iniqui vindices, & Regum perinde, ut hi populorum cervicibus incubantes. Plaut. Casin. *Quasi tu nescias repente ut emoriantur humani Joves*, id est, Reges & Principes.

In proprios greges.) Sunt Reges quasi pastores populorum. Psal. 76. *Deduxisti sicut oves populum tuum in Manu Moysi & Aaron.* Et Psal. 75. *Abstulit sicut oves populum suum, & perduxit eos tanquam gregem.*

6. *Reges in ipsos imperium est Jovis.*) Sueton. Jul. Cæs. c. 6. *Est in genere & sanctitas Regum, qui plurimum inter homines pollent; & cæremonia Deorum, quorum ipsi in potestate sunt Reges.*

7. *Clari gigantæo triumpho.*) Apparuit satis quantum Dii hominibus prævaleant, cum Gigantea immani robore superbientes Jupiter debellavit. Vide l. 2. Od. 12. & 19. & Od. 4. hujus libri.

8. *Cuncta supercilio moventis.*) Orbem universum nutu unico quatientis.

Virg. Æneid. 9. v. 106.

Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum.

Egregia divinæ Majestatis declaratio; ex Homeri Iliad. 1. ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων, *superciliis annuit Saturnides*, idest, Jupiter: hinc & concussis comis cælum concussisse, ibidem dicitur. Quibus e versibus Phidias aiebat Jovis se Olympii simulacrum mira arte effinxisse. Plin. lib. 11. c. 37. ita scribit: *superciliis negamus, annuimus. Hæc maxime fastum indicant.* ibid. *frons severitatis index ut & clementiæ.* Ammianus Marcell. *supercilia velut cornua erigi*, dixit. Vide Cœl. Rhodig. lib. 3. c. 27.

9. *Est, ut viro vir, &c.*) Nec eos esse felices putaris, qui ingentibus prædiis, Magistratibus, Palatiis fruuntur. Nam sint quidem alii opulentiores aliis, nobiliores, potentiores, fama celebriores: et nemini propterea mors parcit; omnes æquat, & pariter aufert. Quæ sententia variis est locis apud Horatium, variâ ubique dictione expolita. Lib. 1. Od. 1. &c.

Latius ordinet arbusta sulcis.) Vineta vel arbusta plantet agro ampliori spatiosiora.

Arbusta sulcis: hic generosior
    Descendat in campum petitor:
    Moribus hic meliorque famâ
Contendat: illi turba clientium
Sit major. Æquâ lege necessitas
    Sortitur insignes & imos:
        Omne capax movet urna nomen.
Districtus ensis cui super impiâ
Cervice pendet, non Siculæ dapes
    Dulcem elaborabunt saporem:
        Non avium citharæque cantus
Somnum reducent. Somnus agrestium
Lenis virorum non humiles domos
    Fastidit, umbrosamque ripam,

INTERPRETATIO

candidatus in campum Martium *nobilior veniat: iste virtutibus et æstimatione potior concertet: huic adsit amplior clientium numerus:* at *pari jure magnos et parvos obtinet mors: quodlibet nomen urna complectitur et versat. Cui supra sceleratum caput strictus gladius impendet, gustum suavem haud comparabunt epulæ Siculæ: nec soporem revocabit volucrum aut lyræ modulatio. Quietus sopor haud aspernatur abjectas hominum agrestium casas, et litus umbrâ*

ANNOTATIONES

10. *Hic generosior descendat, &c.*) Illa claritate generis fretus ambiat magistratum, proindeque veniat in *Campum* Martium, quo ad ferenda suffragia Populus Romanus conveniebat.

Descendat.) Erat campus ille inferior urbe collibus inædificata. Adde quod in edito colle spectandum se populo præbebat candidatus, antequam in campum descenderet. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. c. 3. ubi fuse de comitiis, & de ratione creandorum apud Romanos magistratuum.

12. *Moribus hic meliorque famâ contendat.*) Alius accedat minus forte domi nobilis, sed virtutum gloria conspicuus; & de eodem honore & magistratu capessendo adversus alterum contendat.

13. *Illi turba clientium sit major.*) Alius potentiam ostentat numerosa clientium turba stipatus, ut ad munera publica evehatur.

14. *Æquâ lege necessitas, &c.*) Numinis voluntas, æternum decretum, fatum, sine delectu summos æque ac infimos complectitur, movet, amovet, absumit. Bene apud Suidam *lex quidem similis est Tyrannidi: terrore enim & vi cuncta perficit.*

16. *Omne capax movet urna nomen.*) Omnium perinde mortalium nomina fatalis urna continet, donec sua quæque tempore educantur. Atque ita cuncti serius ocyus ultimæ necessitati mancipantur & traduntur. Vide lib. 2. Od. 3.

17. *Districtus ensis cui super, &c.*) Quod si legitima dominatio non reddit fortunatam, ut initio asseruit, multo minus tyrannica & per scelus occupata. Nam, ex Tullio mox citando, *cui semper aliquis terror impendeat, nihil ei beatum;* is nec epularum, nec somni dulcedinem experitur. Quod sane Damocles impius ille Dionysii Syracosarum Tyranni assentator intellexit, vel ab ipso Tyranno edoctus. Cum enim regiam experiri fortunam ab eo petiisset, aureo lecto, strato pulcherrimo, textili stragulo, magnificis operibus picto collocatus est. Aderant unguenta & coronæ: odores incendebantur, mensæ conquisitissimis epulis exstruebantur: ad mensam eximia forma delecti ministrabant pueri. Jamque fortunatus sibi Damocles videbatur. In hoc autem medio apparatu fulgentem gladium e lacunari setâ equinâ appensum demitti jussit Tyrannus, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pompam, nec dapes, nec pueros aspiciebat. Jam ipsæ defluebant coronæ. Denique exoravit Tyrannum, ut sibi abire liceret, quod jam beatus esse nollet. Hæc Cic. Tuscul. 5. n. 61.

18. *Siculæ dapes.*) Harum ut lautissimarum meminit Plato 3. de Rep. Tullius 2. de finibus, & Tuscul. 5. n. 100. Athenæus lib. 1. cap. 19. Coquos item Siculos velut ciborum optime condiendorum artifices eximios laudat lib. 14. c. 23.

21. *Somnum reducent.*) Quem abstulit mortis pavor imminentis.

Somnus agrestium lenis virorum, &c.) Rusticis contra viris somnus adest ultro suavis & placidus, seu in agresti tugurio, seu ad fluminis ripam sub arboribus frigus umbram & amœnitatem prætendentibus.

Virgil. Georg. 2. v. 467.

At secura quies . . . .
Speluncæ, vivique lacus, at frigida Tempe,
. . mollesque sub arbore somni
Non absunt.

Non Zephyris agitata Tempe.
Desiderantem quod satis est, neque
Tumultuosum sollicitat mare,
Nec sævus Arcturi cadentis
Impetus, aut orientis Hœdi:
Non verberatæ grandine vineæ,
Fundusque mendax; arbore nunc aquas
Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hyemes iniquas.
Contracta pisces æquora sentiunt,

INTERPRETATIO

amœnum, nec Tempe Zephyris afflata. Qui cupit dumtaxat *quod sufficit,* hunc *nec angit mare procellosum, nec violentia occidentis Arcturi, vel Caprorum surgentium; neque vineæ per grandinem attritæ, vel ager fallax arboribus modo pluvias accusantibus, modo constellationes arva exurentes, modo frigoris sævitiam. Aquas molibus in mare projectis coarctatas*

ANNOTATIONES

24. *Tempe.*) Accusativus est pluralis neutrius generis. Nomen erat vallis amœnissimæ in Thessalia, Peneo irrigatæ fluvio, montibus Ossa, Pelio, Olympo circumdatæ. Pro locis quibuslibet amœnis usurpari solet. Vide lib. 1. Od. 7. v. 4.

Zephyris agitata.) Leniter aspirante eo vento, qui *genitalis spiritus mundi* appellatur a Plinio lib. 16. cap. 25. *flat ab Æquinoctiali occasu, ver inchoat, aperitque terras tenui frigore saluber: Favonius* Latinis a favendo vel fovendo; *Zephyrus Græcis nominatus, quasi ζωηφόρος, vitam ferens.* Id Plin. lib. 18. cap. 34.

Agitata.) *Incertas Zephyris motantibus umbras,* ut canit Virg. Eclog. 5. Quæ quidem omnia somnos dulces faciunt.

25. *Desiderantem quod satis est, &c.*) Qui parvo contentus agit, & necessaria tantum desiderat, is pecunias augendi parum cupidus, longinquam negotiationem minime suscipit, adeoque maris pericula declinat: nec ille angitur valde, si quando calamitatem grando, aut agrorum sterilitas annonæ penuriam invehat: Senec. *Si ad naturam vives, numquam eris pauper: si ad opiniones, numquam eris dives.*

26. *Tumultuosum mare.*) In fine Odes 29. hujus libri *Ægæos tumultus,* vocat.

27. *Sævus Arcturi cadentis impetus.*) Arcturus sive Arctophylax, quod Ursam sequatur ac veluti custodiat dicta constellatio, magnas tempestates movet, præsertim cum occidit, videlicet Octobri ineunte. Vide Plaut. Rudent. Prolog. ibi sic loquens inducitur illud sidus:

Increpui hybernum, & fluctus movi maritimos.
Namque Arcturus signum omnium sum acerrimum:
Vehemens sum exoriens; cum occido, vehementior.

28. *Orientis hœdi.*) Pro, *hœdorum.* Sunt enim duæ stellæ in sinistra manu Erichthonii, seu Aurigæ, quibus orientibus sævit mare; tum scilicet cum Sagittarium Sol decurrit Virgil. Georg. 1. v. 204.

Præterea tam sunt Arcturi sidera nobis
Hœdorumque dies servandi, &c.

30. *Fundusque mendax.*) Ager infructuosus, spemque & laborem agricolæ destituens, *spem mentita seges,* ut ait Ep. ad Mæcen. Petronius ait similiter, *fundos mendaces.* Et Ps. 32. *fallax equus ad salutem.*

Arbore nunc aquas culpante, &c.) Arbore sterilitatem suam velut excusante tres ejus afferente causas, vitiumque refundente vel in *aquas* & imbres nimios, quibus putrefactio generatur; vel *in torrentia agros sidera,* æstus nimirum & calores immoderatus, qui succum & humorem absumunt omnem: atqui ex humido & calido attemperatis fructum ac fœtum quemlibet suum natura producit & procreat: vel in asperitatem denique *hyemis* & immodicum gelu, quod nimis astringit, fruges adurit, arboresque enecat, dum vegetandi vim prorsus extinguit. Lucret.

Et tamen interdum magno quæsita labore
Cum jam per terras frondent atque omnia florent,
Aut nimiis torret fervoribus Ætherius Sol,
Aut subiti perimunt imbres, gelidæque pruinæ.

33. *Contracta pisces æquora sentiunt, &c.*) Invehitur modo in insanas substructiones, inque stultam ædificandi in mari libidinem, de quibus jam lib. 2. Od. 15. & 18. Item postea Od. 24. hujus libr. Petronius in Satyrico:

. . . . *aspice late*
Luxuriam spoliorum, & censum in damna furentem
Ædificant auro, sedesque ad sidera mittunt.
Expelluntur aquæ saxis; mare nascitur arvis;
Et permutatâ rerum statione rebellant.
En etiam mea regna petunt: perfossa dehiscit
Molibus insanis tellus. Jam montibus haustis
Antra gemunt, &c.

Sallust. Bell. Catilin. *Nam quid ea memorem, quæ nisi his qui videre, nemini credibilia sunt? A pri-*

Jactis in altum molibus. Huc frequens
Cæmenta demittit redemptor
Cum famulis, dominusque terræ
Fastidiosus. Sed timor & minæ
Scandunt eodem quo dominus: neque
Decedit ærata triremi, &
Post equitem sedet atra cura.
Quod si dolentem nec Phrygius lapis,
Nec purpurarum sidere clarior
Delenit usus, nec Falerna
Vitis, Achæmeniumque costum:
Cur invidendis postibus, & novo
Sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabinâ
Divitias operosiores?

INTERPRETATIO

sentiunt pisces. Illuc cæmenta sæpius immittit operum conductor cum servis, nec non possessor terram contemnens. At metus et formido eodem quo dominus ascendunt: neque triremem ære munitam deserit molesta sollicitudo, imo equitanti assidet. Quod si male habentem haud sublevat Phrygium saxum, nec vestis purpurea astris splendidior: neque vinum Falernum, et unguentum Persicum; quare celsas ædes construam postibus invidiam cientibus, et ratione singulari? Quare vallem Sabinam commutem opibus plusculum laboriosis?

ANNOTATIONES

vatis compluribus subversos montes, maria constrata; alii legunt, *constructa, &c.* Suet. Caligul. c. 37. *in exstructionibus Prætoriorum atque villarum, omni ratione posthabita, nihil tam efficere concupiscebat, quam quod posse effici negaretur. Et jactæ itaque moles infesto ac profundo mari: excisa rupes durissimi silicis; & campi montibus aggere æquati: & complanata fossuris montium juga; incredibili quidem celeritate: cum mora culpa capite lueretur.*

34. *Huc frequens cæmenta demittit, &c.)* Variam e rudi saxo lapidumque cæsorum frustis & fragmentis materiam in mare dejicit, ut substratis molibus positoque fundamento ædificium superstruat ille fabricæ susceptor, ἐργολάβος, manceps apud Cic. Item *redemptor*, qui nempe quodlibet opus suo periculo, certa mercede faciendum assumit.

36. *Dominusque terræ fastidiosus.)* Superbus & ambitiosus dominus fastidiens ædes habere in terra, jamque novi quidpiam moliri volens, in mari ædificat.

37. *Sed timor & minæ scandunt eodem, &c.)* Verum sive ille dives & luxuriosus habitat in ædibus ejusmodi maritimis; sive naves & triremes, sive equum inscendat, non effugiat usquam sollicitudines & metus. Vide lib. 2. Od. 16.

41. *Quod si dolentem nec, &c.)* Quod si magnifica palatia, si vestes molles & nitidæ, si lautæ dapes, si odores & unguenta nihil prosunt ad levandam corporis aut animi ægritudinem, cur fortunam ego meam tenuem sed tranquillam & felicem non antefeœram opibus summis, quas magni perinde labores & curæ nunquam non comitantur?

Phrygius lapis.) Innixæ & exornatæ basilicæ columnis e marmore Phrygio rubris insperso maculis. Tibull. lib. 3. Eleg. 3.

Quidve domus prodest Phrygiis innixa columnis?

44. *Achæmeniumque costum.)* Unguentum pretiosum & exquisitum e costo frutice, cujus *radix gustu fervens, odore eximio;* proveniente in Persia, ubi regnavit Achæmenes. Vide Plin. lib. 12. cap. 12. Dioscord. &c.

45. *Invidendis postibus, &c.)* Invidiæ expositis ob luxum & pompam. Sic lib. 2. Od. 10. dixit *aulam invidendam.* Et Martial. Spectac. Epigram. 2. *invidiosa atria.*

47. *Cur valle permutem Sabinâ, &c.)* Cur præ majoribus possessionibus cæterarum feracibus, præ basilicis atque divitiis Regum, non amem & colam prædiolum meum, in Sabinis, amœnâ situm valle, unde mihi quod satis est suppeditatur: & quo valde contentus & quietus victito, Regibus proinde beatior.

ODE II.

Pueros ab ineunte ætate assuefaciendos esse rei militari, & vitæ laboriosæ.

Angustam, amici, pauperiem pati
Robustus acri militiâ puer
Condiscat, & Parthos feroces
Vexet eques metuendus hastâ:
Vitamque sub dio & trepidis agat
In rebus: illum ex mœnibus hosticis
Matrona bellantis tyranni
Prospiciens, & adulta virgo
Suspiret: Eheu, ne rudis agminum
Sponsus lacessat regius asperum
Tactu leonem, quem cruentæ

INTERPRETATIO

O Amici, puer gravi bello fortis discat tolerare arctam inopiam; atque bellicosos Parthos urgeat equitans, telo formidabilis. Sub aperto cælo degat etiam inter pericula. Illum e muris hostium videns uxor Regis prœliantis, et grandior puella, ingemat: heu, ne maritus regalis certaminum imperitus incurrat in istum leonem conflictu sævum, quem furor sanguinolentus

ANNOTATIONES

Matrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

1. *Angustam, amici, &c.*) Horatii mentem & scopum in hac Ode præ cæteris expiscatus est Theod. Marcilius. Hujus itaque non solum interpretandi rationem, sed ipsa verba libet afferre. *Tria*, inquit, *Reipublica quasi membra complexus est* Poeta; *artes belli, artes pacis, religionem*: in tribus nempe hujus Odes partibus. In prima laudat *disciplinam militarem*; in secunda *virtutem*, quam *ad forum & campum refert*; in tertia denique *silentium, quod ad religionem*. Tribus istis sane tota Respublica continetur.

Amici.) In quibusdam codicibus legitur, *amice*, in nonnullis etiam adverbialiter, *amicè*; quod ita explicant: tam libenter amanterque colendam esse paupertatem, ut jam gravis non sit, aut videatur toleranti.

Pauperiem pati.) Id est, ut miles Romanus fiat robustior ac strenuus, assuescat puer militiæ laboribus; discatque in primis ferre *pauperiem*, qua prisci inclaruere tum Romani cum Græci. Apulejus in Apolog. *paupertas*, inquit, *populo Romano Imperium a primordio fundavit*. Et paullo ante, *hæc in Aristide justa, in Phocione benigna, in Epaminonda strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta*. Vide Val. Max. lib. 2. cap. 5. & 7. lib. 3. cap. 3. lib. 4. c. 4. Plutarch. in vita Phocionis; ubi dux ille eximius Atheniensium refertur nudis semper fuisse pedibus tum ruri cum militiæ, nisi ad calceos impulisset hyems atrocior. Unde jocantes milites asperum & crudele signum arguebant ex eo quod calceatus esset Phocion. Cicero Tusc. 2. num. 34. *Cretum leges ... itemque Lycurgi, laboribus erudiunt juventutem venando, currendo, esuriendo, sitiendo, algendo, æstuando.* Theocrit. Idyll. 21. init. πενία μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει. αὐτὰ τῶ μόχθοιο διδάσκαλος. *Paupertas sola artes excitat: ipsa laboris magistra est.* Menander: πενία γάρ ἐστιν ἡ τρόπων διδάσκαλος. *Paupertas morum est magistra.* Paupertatis e contrario incommoda, si vacat & libet, vide apud Juven. Sat. 3. v. 143. & seq.

3. *Parthos feroces vexet eques metuendus hastâ.*) Equitando jaculandoque se valde exerceat, ut par evadat propulsandis Romani nominis hostibus; præcipue vero Parthis equitandi & sagittandi solertia pollentibus. Vide lib. 1. Od. 8. De Parthis autem jam ante sæpius.

6. *Sub dio.*) Sub ardoribus Solis, sub imbri, sub frigore, ut quamlibet aeris inclementiam æquo animo ferat, robusto corpore perferat. Lib. 1. Od. 1. *sub Jove frigido*.

Trepidis agat in rebus.) Inter belli tumultus, perpetuamque trepidationem versetur, ut fiat intrepidus impavidusque: nam, ut Philosophis, assuetis parum aut nihil movemur & afficimur.

6. *Illum ex mœnibus hosticis, &c.*) Egregie tractatus per prosopopœjam locus; in quo virtutem Romanam facit exhibetque hosti admirabilem, quo eam Romanis juvenibus amabilem reddat. Tam acer, inquit, inter dimicandum appareat, ut eum in acie decertantem e muris aspiciens Tyranni contra pugnantis uxor aut filia, cum gemitu statim exclamet: heu de viro meo, vel sponso conclamatum est, si in talem incidat adversarium. Hic enim in prœliis exercitatus; ille *rudis agminum*, scilicet instruendorum ac ducendorum. Romanus iste quasi leo ferox & sævus quicquid objicitur dejicit & vastat: sponsus autem meus nihil par habet isti bellico ardori.

Per medias rapit ira cædes.
Dulce & decorum est pro patria mori.
Mors & fugacem persequitur virum:
Nec parcit imbellis juventæ
Poplitibus timidoque tergo.
Virtus repulsæ nescia sordidæ,
Intaminatis fulget honoribus:
Nec sumit, aut ponit secures
Arbitrio popularis auræ.
Virtus, recludens immeritis mori
Cœlum, negatâ tentat iter viâ:

INTERPRETATIO

agit in medias strages. Jucundum atque gloriosum est occumbere pro patria: fugientem etiam hominem mors consectatur. Nec indulget ignavis adolescentibus genu trementibus et dorsum vertentibus. Virtus turpem repulsam ignorat: puris honoribus decoratur: neque accipit vel deponit fasces ad voluntatem plebis faventis. Virtus Olympum aperiens dignis immortalitate, semitas init

ANNOTATIONES

13. *Dulce & decorum est pro patria mori.*) Mortis pavorem & metum adimere etiam Poeta solers conatur, gloriam certam generosis, meticulosis autem nihilo secius instare exitium asseverans. Cic. 1. Offic. n. 57. *pro patria quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus?* ad Attic. lib. 8. Epist. 2. *pro patria mori præclarum est.* Quam sententiam Tyrtæus, carm. de virtute bellica, non uno loco ventilat: occumbere pro patria *pulcrum est*, inquit, καλὸν ἐστὶ; *honorabile & splendidum*, τιμῆέν τι καὶ ἀγλαόν, &c.

14. *Mors & fugacem persequitur virum.*) Per prolepsin diluit quod objici posset: satius esse fugâ saluti consulere, quam se prædam instanti morti dedere. Atqui ingloriam velle vitam protrahere, stultum est & vanum, inquit: nam *mors apprehendit eum quoque qui pugnam refugit*, ex Simonide: θάνατος ἔφθη καὶ τὸν φυγόμαχον. Et Tyrtæus mox cit. ait: *eum qui e prælio telisque elapsus est, domi sæpe a morte corripi.*

15. *Nec parcit imbellis juventæ poplitibus timidoque tergo.*) Huc revocari possunt & debent plures & variæ fugacium, & delinquentium in bello punitiones, quas fuse refert Alex. ab Alex. lib. 2. c. 13.

17. *Virtus repulsæ nescia sordidæ, &c.*) Hæc secunda pars est Odæ, in qua Stoice prorsus omnia. Virtus, inquit, puris fruitur honoribus; proprios in semetipsa fulgores habet, quos ei vel auferre vel obscurare nihil potest. Contra honores a populi arbitrio pendentes, ambitionis, largitionum, corruptelæ sordibus contaminantur, abjectarum prensationum adulationumque maculis læduntur, turpis etiam repulsæ ignominiâ dehonestantur. Quot & quam indecoris artibus uterentur candidati ad plebeculæ favorem aucupandum, vide apud Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 5.

Repulsæ nescia sordidæ.) Cato cum peteret magistratum repudiatus populi judicium contempsit, ajebatque familiaribus perperam & incassum pudibundis, non sibi qui recta petiisset, sed populo qui male judicasset ignominiosum illud esse. Vide Plutarch. Cicer. Tuscul. 5. n. 54. *Si in virtute satis est præsidii ad bene vivendum, satis est etiam ad beate .... Cum sapiens & bonus vir suffragiis præteritur; populus a bono Consule potius, quam ille a vano populo repulsam fert.*

16. *Nec sumit, aut ponit secures arbitrio popularis auræ.*) Insignia magistratûs fasces & secures extitisse, & pro eo sæpius usurpari, nemo qui vel primoribus labris literas attigit aut delibavit, ignorat. Crassus petens Consulatum, populo blandiri & supplicare detrectavit, coram socero suo Scævolâ viro gravissimo. Apud Græcos autem Phocioni nedum plebem palpanti, imo ejus voluntatibus sæpe acriter & mordaciter reluctanti, comitiis etiam adesse recusanti, honores delati sunt. Plutarch. cit. &c. Adeo verum est quod canit Claudianus:

Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaque late
Fortunæ secura nitet, nec fascibus ullis
Erigitur, plausuve petit clarescere vulgi:
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis:
Divitiis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus, ex alta mortalia despicit arce.
Hanc tamen invitam blande vestigat, & ultro
Ambit honor. Docuit toties a rure profectus
Lictor, & in mediis Consul quæsitus aratris.

20. *Popularis auræ.*) Favor populi vento levioris bene sic appellatur: Virgil. Æneid. 6. v. 815.

Jactantior Ancus
Nunc quoque jam nimium gaudens popularibus auris.

21. *Virtus, recludens immeritis mori cælum.*) Iis, qui semper vivere digni forent, cum urgente fati necessitate cedunt hac vita, nominis immortalitatem æternumque decus virtus confert: cœlestes etiam honores tribuit heroibus inter Deos relatis. Apud Senec. Tragic. Hercules de se ita jactat:

Virtus mihi
In astra, & ipsos fecit ad Superos iter.

22. *Negatâ tentat iter viâ, &c.*) Contendit ad cœlum per excelsa facinora ignavis haud conces-

Cœtusque vulgares, & udam
Spernit humum fugiente pennâ.
Est & fideli tuta silentio
Merces. Vetabo, qui Cereris sacrum
Vulgarit arcanæ, sub iisdem
Sit trabibus, fragilemque mecum
Solvat phaselum. Sæpe Diespiter
Neglectus incesto addidit integrum:
Raro antecedentem scelestum
Deseruit pede pœna claudo.

INTERPRETATIO

arduas: vulgi turbam despicit, ac terram humidam linquit, *alâ fugaci* assurgens. *Fidæ taciturnitati securum quoque stat præmium. Qui revelarit secreta mysteria Cereris, prohibebo* ne *sub eodem tecto maneat, neve cymbam levem impellat mecum*. Etenim *haud raro Jupiter spretus innocentem sceleratto junxit: et vix unquam flagitiosum fugientem dimisit punitio lento gressu* insequens.

ANNOTATIONES

sa: vel simpliciter, per *liquidum aera* subvolat, *in terris non morando*, ut est in Ode ult. l. 2. Quæ *negata* est hominibus *via*, quippe non volucribus, aut alâ a natura donatis. Sic lib. 1. Od. 3. dicitur

Expertus vacuum Dædalus aera
Pennis non homini datis.

At virtus supra vulgares sensus plebejosque affectus assurgens, *penna*, id est, alto spiritu & generoso, *udam spernit* & fugit *humum*, quasi cœnosam & lutuosam, id est, cupiditates sordidas, in quibus vulgi mens demersa hærere solet.

25. *Est & fideli tuta silentio merces.*) Pars hæc est Odæ tertia, in qua silentii laudationem agnoscit vulgus interpretum. Verum non tam silentii religio, quam religionis silentium & sanctitas hic commendatur. Errant ergo qui Horatium ab instituto vel aberrare vel digredi existimant. Imo ut Deorum cultum universe persuadeat, sacra Eleusinæ Cereris religioso quidem silentio peragi solita, velut speciem pro genere, assumit; eorumque violationem pro quolibet sacrilegio affert. Quæ quidem sagaciter observarunt tum Parthenios, tum Marcilios jam citatus. Vide apud Valer. Maxim. initio lib. 1. emolumenta observatæ religionis, neglectæ vero pœnas & mala. Tertull. Apologet. cap. 7. *vel ex forma omnibus mysteriis silentii fides debetur*. Et contra Valentin. cap. 1. *Eleusinia Valentiniana fecerunt lenocinia sancta silentio magno solâ taciturnitate cœlestia*. Vide S. Aug. de Civit. Dei lib. 7. c. 20. Arnob. l. 5. &c.

Fideli tuta silentio merces.) Grande semper credidere piaculum, tacenda effutire, seu Reipublicæ arcana, seu privatæ fidei commissa evulgando. Unde vindices perfidiæ aut temerariæ loquacitatis Deos semper jactavere. Servius in Georgic. 1 sub finem scribit Tribunum in crucem actum, quod orbis nomen, quod nefas erat nominari, enunciasset. Euripides ait, ἔστιν δὲ σιγῆς στέφανος ἀνδρὸς οὐ κακοῦ, pulchram silentii coronam viri boni. Et ex Simonide, *nulli unquam tacuisse nocet: nocet esse locutum*. Vide Plutarch. de garrulitate.

26. *Vetabo qui Cereris sacrum, &c.*) Si quis arcana sacrorum Eleusinorum mysteria revelarit, adeoque sancti silentii religionem violaverit, ejusmodi hominem tanti reum sacrilegii procul arcebo, ne, si contubernalis fuerim ejus ego, plectar ab ultoribus violatæ religionis Diis. Itaque sub eodem tecto manere, aut simul navigare, fugiam. Proverb. est: cum viro scelesto ne vix comes fueris. κακοῦ σὺν ἀνδρὶ μηδ' ἅλας συμπίῃς. Æschyl. in septem ad Thebas:

ἢ γὰρ ξυνεισβὰς πλοῖον εὐσεβὴς ἀνὴρ,
ναύταισι θερμοῖς ἐν πανουργίᾳ τινί,
ὄλωλεν ἀνδρῶν σὺν θεοπτύστῳ γένει.

Ingrediens navim pius quispiam, nautis improbitate ferventibus, cum hominum gente Diis invisâ perit.

29. *Phaselum.*) Navis erat oblonga & velox, quæ tam velis, quam remis agi poterat, myoparoni non absimilis. Erat & fluviale navigium. Virgil. Georg. 4. vers. 288.

Et circum pictis vehitur sua rura phaselis.

Sæpe Diespiter, &c.) Diei pater, scilicet Jupiter iratus repertum cum nocente innocentem simul plectit, & quasi participem ejusdem improbitatis utrumque mulctat. Hesiod. πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ. *Sæpe civitas universa viri improbi pœnas luit.* In sacris etiam codicibus ob unius peccata in omnes exarsisse divina ultio legitur. Lib. 4. Reg. cap. 21. *Quia fecit Manasses Rex Juda abominationes istas ... ecce ego inducam mala super Jerusalem & Judam, &c.*

31. *Raro antecedentem, &c.*) Pœna licet *claudo*, id est, tardo *pede* gradiens, *scelestum* assequitur tandem, nec inultum *deserit*, quamvis ille fugâ evadere malum speret. Huc pertinet quod ex adagio feruntur *Diis laneos habere pedes*. Vide Plutarch. de sera Dei vindicta. Valer. Max. lib. 1. c. 1. *Lento gradu ad vindictam sui divina procedit ira: tarditatem vero supplicii gravitate compensat*. Quam sententiam prior extulit Homerus Iliad. 4. v. 160. Tibull. lib. 1. Eleg. 9.

Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Juvenal. Sat. 13.

Ut sit magna tamen certe lenta ira Deorum est.

ODE III.

Virum justum nihil extimescere. Item de non reparanda Troia.

Justum & tenacem propositi virum
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solidâ: neque Auster
Dux inquieti turbidus Adriæ,
Nec fulminantis magna Jovis manus.
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.
Hac arte Pollux, & vagus Hercules

INTERPRETATIO

Virum integrum et in sententia constantem de firmo proposito non dimovet vehementia civium improba præscribentium, nec facies tyranni urgentis, neque Notus turbator Adriatici maris procellosi, nec potens dextera Jovis fulmen vibrantis. Si ruat mundi soluta compages, intrepidum opprimet casus. Istâ pollens virtute Pollux et errabundus Hercules

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Justum & tenacem, &c.*) *Non usitatâ* profecto, *nec tenui pennâ* hæc Ode scripta est, in qua cæco velut impetu fertur vates, at certe divino: divino, inquam, ubi graves prorsus ac sublimes sunt tum res, cum dictio: cæco tamen, ut videtur; quandoquidem temere quolibet abripitur, atque a viri justi laudatione subito digressus, longiusque evagatus ad canenda Trojæ fata prorumpit: ipse *propositi* parum tenax, ac immemor sui ad Pisones moniti, quo ita præcipit:

Tantum series juncturaque pollet!

Quid ergo navus Poeta? Quid interpretes? Horum plerique obvia certatim explicant, finem vero & scopum Odes satis quidem abstrusum minime scrutati, quod præcipuum est, omittunt. Nonnulli Oden hanc nec inscriptione, nec literis e præcedenti sejunctam in antiquis codicibus legi duntaxat admonent. Quidam Apotheosim Romuli, alii Augusti laudationem esse volunt. Verum quo tam accurata illa Junonis oratio Trojam restitui vetantis? Hoc in summa sua felicitate Romani tunc fortasse metuebantur, inquit Georg. Fabritius. At Fabritio sagacior Faber in paucis eruditus vir acrisque judicii, mentem Horatii subodoratus, aut feliciter indagavit, aut certe conjecturam omnino verosimilem pulchram sane protulit. Is ita rem statuit. Ex Sueton. Jul. cap. 79. Cæsar Ilium migrare, eoque Imperii opes transferre cogitaverat. Atqui ne Augusti Julii hæres idem moliretur, non abs re trepidatum est: quo Roma dubio procul extincta foret. Itaque solerter quidem, oblique, & arte singulari, ut tale consilium discutiat Horatius, exhibet ac minatur Junonis iram, quam jam tum a primordiis suis gravem experti fuerant Romani.

2. *Prava jubentium.*) *Velitis, jubeatis, Quirites*: verba Tribuni solemnia: *volumus, jubemusque*, populi erant legem sancientis.

3. *Nec vultus instantis tyranni.*) Ita *Q. Scævola truculentius sibi minitanti Syllæ; licet, inquit, mihi agmina militum, quibus Curiam circumsedisti, ostentes, licet mortem minitaris, nunquam tamen efficies ut propter exiguum senilemque sanguinem meum, Marium, a quo urbs atque Italia conservata est, hostem judicem.* Alia vide exempla apud eumdem Val. Max. l. 3. c. 8.

4. *Auster dux inquieti turbidus Adriæ.* Lib. 1. Od. 3.

. . . *Nec timuit præcipitem Africum*
. . . . *nec rabiem Noti,*
Quo non arbiter Adriæ
Major; tollere seu ponere vult freta.

7. *Si fractus illabatur orbis.*) Alludit ad veterum quorundam opinionem; cœlum constare lapidibus, & aliquando ruiturum. Vide Arist. Metaphys. 5. Diogen. Laert. lib. 2. in Anaxagora. Celtæ quærenti Alexandro, quid potissimum formidarent; hoc responderunt, ne cadente cælo opprimerentur. Quint. Curt. Est & proverb. apud Erasm. *Quid si cœlum ruat.*

9. *Hac arte Pollux, &c.*) Ea virtute, æquitate & constantia heroes immortalitatem adepti divinosque honores sunt consecuti, Pollux, Hercules, Bacchus, Romulus, de quibus lib. 1. Od. 12.

Vagus Hercules.) Qui varias orbis regiones peragravit, & multa passim, monstris utiem domitis, virtutis suæ monumenta reliquit.

Innixus arces attigit igneas:
    Quos inter Augustus recumbens
        Purpureo bibit ore nectar.
    Hac te merentem, Bacche pater, tuæ
    Vexere tigres, indocili jugum
    Collo trahentes: hac Quirinus
        Martis equis Acheronta fugit:
    Gratum elocuta consiliantibus
    Junone Divis: Ilion, Ilion
    Fatalis incestusque Judex,
        Et mulier peregrina vertit
    In pulverem, ex quo destituit Deos
    Mercede pactâ Laomedon, mihi
        Castæque damnatum Minervæ,

INTERPRETATIO

ædes ad ignitas ascendit: inter quos Augustus sedens ore roseo nectar potat. Istâ clarum te, Liber pater, traxere tuæ tigres indomitâ cervice jugum ferentes. Per istam Romulus Martis equis effugit Inferos, Junone apud Deos consilium habentes dicente rem jucundam: funestus (dixit) *et flagitiosus arbiter, et barbara femina in favillas redegit Troiam, mihi et pudicæ Palladi cum plebe et rege fallaci addictam, ex quo* tempore *Laomedon numina defraudavit promisso stipendio.*

ANNOTATIONES

10. *Arces attigit igeeae.*) Adiit cœlum sideribos micans & ardens.

11. *Quos inter Augustus, &c.*) Deorum epulis accumbens nectar potat, jam tum cum in terris degeret, factus Divus; nimirum post debellatum omnino Sext. Pompejum. De quo vide Appian. l. 5. de bell. civ. antea tamen quoque, sed per adulationem, ita a Virgilio appellatus, Ecl. 1.

Deus nobis hæc otia fecit.

12. *Purpureo bibit ore.*) Deorum statuis os seu vultus minio pingebatur. Quo respexisse Horatium, non dubitaverim.

Nectar.) Vide quæ mox annotabo ad eas voces, *ducere nectaris succos.*

13. *Hac te merentem, Bacche, &c.*) Ista pariter virtute clarus, o Bacche, meruisti divinos honores, ferasque intractabiles ad currum tuum junxisti, ac numine tuo domitas jugum ferre docuisti natura sua indociles. Tigres ebriosorum feritatem optime designant: unde iis Bacchi currum trahi dixere; seu quod nullum sit tam ferox ingenium, quod non vino mansuescat & cicuretur.

15. *Hac Quirinus Martis equis Acheronta fugit.*) Romulus etiam virtute bellica insignis, veluti Martis patris sui equis invectus ad Superos evasit, adeoque infernales effugit lacus. Vide Cic. 2. de Legib. n. 3.

Ovid. Fast. 2.

Fit fuga: Rex patriis astra petebat equis.

. . . . Quirites

Thura ferant: placetque novum pia turba Quirinum

. . . .

Templa Deo fiunt: collis quoque dictus ab illo est.

17. *Gratum elocuta consiliantibus Junone Divis.*) Junone in Deorum consilio elocuta rem Marti aliisque gratam: scilicet non prohibere se quominus immortalibus accenseatur Romulus, quod graves iras adversus Trojanos eorumque posteros Paridis causâ dudum conceptas ipsa ex animo jam deposuerat.

Consiliantibus.) Deliberantibus de recipiendo in cœlum Romulo, deque fato Imperii Rom. Cic. ad Attic. lib. 15. Epist. 10. *difficili ad conciliandum legatione.* Cornel. Tacit. Histor. 2. *rediere omnes Bononiam consiliaturi.*

18. *Ilion, Ilion.*) Motum animi gravem indicat geminatio vocis, veteremque iram exprimit. Porro sicut a Troe Rege Troja & Troas; sic ab Ilo ejus filio Ilium & Ilienses nomen sortiti sunt: cum hic eam ampliasset urbem, quam priores condiderant reges aut exornarant.

19. *Fatalis incestusque judex, &c.*) Illum, inquit Juno, perdidit Paris inter Deas de pulchritudine contendentes malo suo patriæque *fato*, *judex* electus, cum Junone & Minerva posthabitis, Veneri primas detulit.

Incestus.) Qui Helenam Menelai conjugem, violata hospitii sanctitate, *rapuit.* Vide lib. 1. Od. 15.

20. *Et mulier peregrina vertit in pulverem.*) Helena Spartana a Paride e Græcia in Phrygiam abducta in causa fuit cur Græci injuriam ulturi conjurarint in Trojanos, Trojamque decennali bello captam ferro flammaque devastarint. Vide Senec. Trag. Troad.

21. *Ex quo Laomedon, &c.*) Hic declaratur prima excidii Trojani origo, nimirum fraus Laomedontis patris Priami. Is enim Trojæ muros ædificans, Neptuni & Apollinis operâ usus eos *mercede pacta* defraudavit. Quo Jupiter offensus regni istius perniciem & ruinam sanxit. Tam notæ fabulæ dedit locum quod Rex ille cum exstruendis urbis muris vel reparandis pecuniam deesset, Deorum istorum thesauros & ornamenta templi, vel in hoc depositam pecuniam accepit, reposítu-

Cum populo & duce fraudulento.
Jam nec Lacænæ splendet adulteræ
Famosus hospes: nec Priami domus
Perjura pugnaces Achivos
Hectoreis opibus refringit:
Nostrisque ductum seditionibus
Bellum resedit. Protinus & graves
Iras, & invisum nepotem,
Troica quem peperit Sacerdos,
Marti redonabo: illum ego lucidas
Inire sedes, ducere nectaris
Succos, & adscribi quietis
Ordinibus patiar Deorum.
Dum longus inter sæviat Ilion

INTERPRETATIO

Non amplius mœchæ Lacedæmoniæ fulget hospes infamis; neque Priami gens fraudulenta Græcos feroces expugnat viribus Hectoris: quievitque bellum nostris discordiis protractum: ergo etiam deinceps grandes inimicitias, et nepotem odiosum, quem genuit sacrificula Troiana, Marti remittam: hunc ego sinam ingredi domicilium splendens, bibere nectareos liquores, atque numinum felici numero accenseri: dummodo Troiam inter et Romam ingens mare fremat,

ANNOTATIONES

rum sacremento se obligens. Quod tamen postea minime præstitit. Homer. iliad. 21. paulle ante finem.

22. *Mihi castaque damnatum Minerva, &c.*) Addictum, damnatum, traditum ad quamcumque perniciem in ultionem injuriæ judicio Paridis nobis illatæ. Loquitur Horatius ex more Romanorum, debitores qui non erant solvendo, creditoribus obnoxios facere, addicere, tradere consuetorum.

24. *Cum populo & duce fraudulento.*) Apud Homerum iliad. mox cit. Neptunus Apollini exprobrat, quod pro Trojanis fœdifragis militet, immemor superbiæ & injuriæ Laomedontis, qui locatæ in annum operæ pactam mercedem nedum persolverat, etiam minas sibi Diis intentarat. Virg. Æn. 5. v. 810.

Cuperem cum vertere ab imo
Structa meis manibus perjura mœnia Trojæ.

25. *Jam nec Lacænæ splendet, &c.*) Non vivit amplius Paris, nec jam speciosum ac splendidum Helenæ se ostentat, ut in adulterium pelliciat.

26. *Famosus hospes.*) Impurus. Vide lib. 3. Od. 15. v. 3. annot.

Nec Priami domus, &c.) Nec Trojani Græcis jam repugnant Hectoris fere solius virtute olim. Vide lib. 2. Od. 4. v. 10. ibique annot.

29. *Nostrisque ductum seditionibus bellum resedit.*) Tandemque finitum est illud bellum, quod nostris est discordiis ad annos decem productum & dilatum. Pro Trojanis videlicet stabant Apollo, Mars, Diana, Latona, Venus: pro Græcis autem Neptunus, Mercurius, Vulcanus, Juno, Minerva. Homer. Iliad. 20.

30. *Resedit.*) Quievit, pacatum est bellum. Cic. ad Famil. lib. 8. Epist. 2. *Marcelli impetus resederunt, non inertiâ, sed (ut mihi videbatur) consilio.* Tuscul. 3. *timor animi resedit.* Tit. Liv. *postquam ira resedissent.*

Protinus & graves iras, &c.) Deinceps igitur condonabo priores inimicitias, & Marti concedam ut in cœlum admittatur Romulus ejus filius, meus vero *nepos* eo mihi *invisus*, quod a stirpe Trojana sit, matre scilicet Ilia, seu Rhea Numitoris filia Vestæ Sacerdote: Virgil. Æneid. 1. vers. 278.

. . . . . . donec Regina Sacerdos
Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.

Et Æneid. 7. v. 293.

Heu stirpem invisam, & fatis contraria nostris
Fata Phrygum!

At cit. mox Æn. 1. v. 283. Veneri prædicit Jupiter meliora, & sic spondet:

Quin aspera Juno,
Quæ mare nunc terrasque metu cœlumque fatigat,
Consilia in melius referet; mecumque fovebit
Romanos rerum dominos gentemque togatam, &c.

34. *Ducere nectaris succos.*) Cœlesti cibo potuque, adeoque immortalitate frui: Deorum consortem esse. Apud Pindar. dicitur Tantalus Deorum furatus nectar & ambrosiam, in quibus Dii immortalitatem posuerunt. Vide Lucian. in fabulosis, Dialog. 25. cui titul. *Deorum Concilium:* ubi facete & lepide nectar & ambrosia deficere dicuntur ob multitudinem bibentium, sic ut minâ jam constet sextarius; unde & statuitur animadvertendum in falso ascriptos, & nescio quomodo existimatos Deos.

35. *Quietis ordinibus Deorum.*) Apud Boetium Deus stabilis *immotusque manens dat cuncta moveri.* Virgil.

Scilicet is superis labor est: ea cura quietos
Sollicitat.

Nempe solius divinitatis est quies.

37. *Dum longus inter, &c.*) Dummodo Ilium inter & Romam magnum interfluat mare, quo

Romamque pontus; qualibet exules
In parte regnanto beati.
Dum Priami Paridisque busto
Insultet armentum, & catulos feræ
Celent inultæ: stet Capitolium
Fulgens, triumphatisque possit
Roma ferox dare jura Medis.
Horrenda late nomen in ultimas
Extendat oras, quà medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Quà tumidus rigat arva Nilus:
Aurum irrepertum, & sic melius situm,
Cùm terra celat, spernere fortior,
Quàm cogere humanos in usus,

INTERPRETATIO

quacumque in regione imperent fortunati extorres. Modo super sepulcrum Priami et Paridis greges lasciviant, et belluæ illæsæ fœtus suos *abscondant, stabile floreat Capitolium, et Roma bellicosa leges imponat victis Medis.* Illa *formidabilis procul ad extremas* orbis *partes famam propaget;* sive *ubi mare interfusum separat Europam ab Africa;* sive *ubi Nilus intumescens agros perfundit; generosior contemnendo aurum nondum inventum, atque ita convenientius positum, dum terra contegit; quàm addicendo* illud *usui hominum,*

ANNOTATIONES

Romani a restituanda Troja, repetendaque vatero patria deterreantur, arceanturque; *qualibet in orbis parte* sint *beati;* quin & *regnent* ac dominentur; at *exules* procul a regione & solo patrio.

40. *Dum Priami Paridisque busto, &c.*) Modo tam deserta sit Trojana terra ut gramen producat armentis pascendis idonaum, sit & lustrum ferarum, ubi impune illæ catulos eniti & educare queant absque ullo metu. Ea conditione *stet Capitolium, Roma* floreat, atque *nomen,* famam Imperiumque *ad ultimas extendat oras.* Ad Orientem *det jura Medis;* ad Occidentem Hispanis, *quà medius liquor, &c.* ad Meridiem, Afris; *quà tumidus rigat, &c.*

44. *Dare jura Medis.*) Ubi regnum aliquod in provinciam redegerant victores Romani, eo statim mittebant viros, qui jus & leges præscriberent.

Medis.) Id est, Parthis, ut jam haud semel annotavi.

46. *Quà medius liquor secernit Europen ab Afro.*) Ad fretum usque Gaditanum. Solin. *Oceanus ab Occasu irrumpens lævo latere Europam radit, Africam dextro; scissis Calpe & Abylâ montibus, quos dicunt columnas Herculis; inter Mauros funditur & Hispaniam.*

48. *Quà tumidus rigat arva Nilus.*) Per Africam, Æthiopiam, Ægyptum. Cic. 2. de Nat. Deorum n. 130. *Ægyptum Nilus irrigat, & eum tota æstate obrutam oppletamque tenuerit; tum recedit, mollitosque & oblimatos agros ad serendum relinquit.* Plin. lib. 5. c. 9. *Nilus incertis ortus fontibus it per deserta & ardentia, immensæ longitudinis spatio ambulans .... observatum est, prout in Mauritania nives imbresve satiaverint, ita Nilum increscere ..... Africam ab Æthiopia dispescens, feris & belluis frequens ..... medios Æthiopas secat ..... Insulas innumeras spargit ... certis diebus auctu magno per totam spatiatus Ægyptum, fœcundus innatat terræ. Causas incrementi varias prodidere ... incipit crescere Lunâ novâ, quæcumque post solstitium est, sensim modiceque Cancrum Sole transeunte, abundantissime autem Leonem. Residit in Virgine, iisdem quibus accrevit, modis. In totum autem revocatur intra ripas, in Libra, ut tradit Herodotus, centesimo die. Justum incrementum est cubitorum sexdecim. Minores aquæ non omnia rigant: ampliores detinent, tardius recedendo .... in duodecim cubitis famem sentit Ægyptus: in tredecim esurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt, quindecim securitatem, sexdecim delicias. Maximum incrementum ad hoc ævi fuit cubitorum octodecim, Claudio Principe, &c.* Nili aquas laudant Aristot. Galen. &c. originem nuper inquisivit Isaacus Vossius. De eo multa Herodot. lib. 2. Senec. nat. qu. lib. 4. Agell. lib. 10. cap. 7. &c.

49. *Aurum irrepertum, &c.*) Ordo est: Roma fortior spernendo aurum quod e fodinis nondum erutum est, quam illud inde eruendo & ad usum fabricando, nummosque cudendo. De contemptu divitiarum apud Priscos Romanos ussitato Val. Max. lib. 4. c. 3. De Curio, Fabricio, Camillo, aliisque diximus lib. 1. ad Od. 12. & alibi.

Sic melius situm, cùm terra celat.) Seu quod raptoribus non est expositum, dum latet in visceribus *terræ;* seu potius, quod tunc avaritiam & cupiditatem non accendat, nec ad scelera impellat, aut ad explendas libidines fomitem præbeat & facultatem. Ovid.

Effodiuntur opes irritamenta malorum.

51. *Cogere, &c.*) Vis siquidem infanti matal-

Omne sacrum rapiente dextrâ.
Quicumque mundi terminus obstitit,
Hunc tangat armis: visere gestiens,
Qua parte debacchentur ignes,
Qua nebulæ pluviique rores.
Sed bellicosis fata Quiritibus
Hac lege dico, ne nimium pii,
Rebusque fidentes, avitæ
Tecta velint reparare Troiæ.
Troiæ renascens alite lugubri
Fortuna tristi clade iterabitur,
Ducente victrices catervas
Conjuge me Jovis & sorore.
Ter si resurgat murus aheneus,
Auctore Phœbo; ter pereat meis

INTERPRETATIO

manu quodlibet sanctum deprædante. Quisquis mundi finis impedivit, hunc bello obtineat, cupiens investigare, quo loco æstus, quo nubila et imbres sæviant. Verum fata sancio Romanis militiâ inclytis ea conditione, ut non plus quam fas est pii, neve opibus innixi satagant antiquæ Trojæ domos instaurare. Namque *sors Troiæ resurgens infaustis auspiciis repetetur casu iterum luctuoso, triumphantis exercitus ductrice me Jovis uxore et sorore. Si ter ex ære mœnia reparentur, favente Apolline: ter* quoque *diruta prosternantur*

ANNOTATIONES

lis videtur, cum e terræ visceribus extrahuntur.

52. *Omne sacrum rapiente dextrâ.*) Duplici hoc sensu potest accipi: vel quod a Romanis spernatur aurum, cujus rapiendi causa nec sacris parcunt homines: vel quod ipsi Romani, prisci nempe, fortiores & nobiliores aurum contemnendo se præbuerint, quam posteri illud ab exteris nationibus devictis auferendo, sacra etiam e templis ac pretiosa quælibet ornamenta vi armorum & jure belli diripiendo. Dionys. Tyrannus Syracusanus Jovi Olympio detraxit amiculum aureum, addito etiam ludibrio, quod æstate gravior, hyeme frigidior esset. Val. Max. &c.

53. *Quicumque mundi terminus obstitit, &c.*) Si quis ante orbis angulus Romanis haud patuit, deinceps pateat, eoque victricia inferant arma: seu ad Zonam torridam, ubi *debacchantur ignes*, sævitque æstus: seu ad mundi polos, ubi *nebulæ*, glacies, caligo perpetua, *pluvii rores*, imbres. Vide lib. 1. Od. 22. Lucret. lib. 1. ponit etiam *rores* pro imbribus & aquis pluviis.

57. *Sed bellicosis fata Quiritibus, &c.*) Bis jam dixi, & tertium repeto, me Romanis indulgere, ut sint orbis domini, sed ea tantum lege, ne præposterâ moti pietate in patriam avorum suorum Trojam, ejus muros & *tecta velint reparare*; neve suis opibus ac *rebus* prosperis *fidentes*, id unquam moliantur. Quod si fecerint, malis auspiciis & *alite lugubri* faxint: enimvero *tristi clade* iterum subvertetur Troja, quamvis *muris aheneis*, *auctore* etiam *Apolline*, stabiliatur.

59. *Avitæ.*) Æneas cum Trojanorum coloniâ *Ilium in Italiam portavit victosque Penates*. Æneid. 1.

60. *Tecta velit reparare Troiæ.*) Patriæ certe charitatis in Ilium antiquæ suæ originis locum Romani sensum habere se testati sunt haud semel. Nam deletum a C. Fimbria Cinnæ legato Ilium restaurarunt. Vide Tit. Liv. Epit. 83. Appian. Suet. Claud. cap. 25. *Iliensibus quasi Romanæ gentis auctoribus tributa in perpetuum remisit: recitata vetere epistola Græca Senatus Populique Romani Seleuco Regi amicitiam & societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes præstitisset.*

61. *Alite lugubri.*) *Mala avi.* lib. 1. Od. 15. Ex avium aspectu, volatu, cantu, auspicia captari solita, notum est.

64. *Conjuge me Jovis & sorore.*) Virg. Æn. 1.

Ast ego quæ Divûm incedo Regina, Jovisque
Et soror & conjux.

Servius ibid. *Physici*, inquit, *ætherem Jovem, id est ignem volunt intelligi, Junonem vero aerem, & quia tenuitate hæc elementa paria sunt, dixerunt esse germana: & quoniam Juno, id est aer, igni subjectus est, jure superposito elemento mariti nomen inditum.* Cicero 2. de Nat. Deorum. 66. *Aer, ut Stoici disputant, interjectus inter mare & cœlum Junonis nomine consecratur: quæ est soror & conjux Jovis; quod & similitudo est ætheris, & cum eo summa conjunctio. Effœminarunt autem eum, Junonique tribuerunt, quod nihil est eo mollius.* Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 17. *Apud Theologos*, inquit, *Jupiter est mundi anima, hinc illud:*

Ab Jove principium Musæ; Jovis omnia plena.

Quod alii Poetæ sunt mutuati de Arato, qui de sideribus locuturus, a Cœlo, in quo sunt sidera exordium sumendum esse decernens, ab Jove incipiendum memoravit. Hinc Juno & soror ejus & conjux vocatur. Est autem Juno aer: diciturque soror, quia seminibus iisdem, quibus cœlum, etiam aer est procreatus: conjux, quia cœlo subjectus est aer.

66. *Auctore Phœbo.*) Hunc impense Trojanis favisse compertum est. Legunt quidam *ductore*.

Excisus Argivis: ter uxor
Capta virum pueresque ploret.
Non hæc jocosæ conveniunt lyræ.
Quo, Musa, tendis? Desine pervicax
Referre sermones Deorum, &
Magna modis tenuare parvis.

INTERPRETATIO

a Græcis mihi dilectis: ter captiva conjux plangat maritum ac filios. At ludenti citharæ ista minime congruunt. Quo pergis, o Musa? cessa narrare pertinax verba numinum, atque humili carmine diminuere grandia.

ANNOTATIONES

Ter pereat.) Allusum videtur ad triplex Ilii excidium; primo ab Hercule, deinde a Græcis, postea a C. Fimbria, Syllanis temporibus, ut ante annotavi. Vide Appianum.

Meis excisus Argivis.) Argivos Juno fovebat maxime, quod ipsa præcipue Argis colebatur; quæ urbs Argiæ Peloponnesi regionis princeps & caput erat. in ea sedebat Rex Agamemnon Græcæ in Trojanos expeditionis Dux & Imperator. Virg. Æn. 1. v. 27.

Memor Saturnia belli,
Prima quod ad Trojam pro caris gesserat Argis.

67. *Ter uxor capta, &c.*) Vel Trojanæ mulieres quælibet cæsos aut captos lugeant & ipsæ captivæ, aliæ viros suos, aliæ filios. Vel, *uxor capta virum*, Hecuba Priamum, Andromache Hectorem; *puerosque ploret*, hæc Astyanacta, illa vero Hectorem, Parin, Deiphobum, Troilum, &c.

69. *Non hæc jocosæ conveniunt lyræ, &c.*) Egregie se Poeta comprimit in ipso Poetici ardoris impetu, quasi tam grave argumentum haud Lyricis versibus bene conveniat: ipse tamen ad Pisones ita docet:

Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

Et Pindarus aliique res quasque graves lyrâ graviter cecinarunt. Verum belle Horatius tum desiit, cum ultra vix sine offensione Augusti progredi se posse intelligeret.

ODE IV.

Musarum se præsidio tutum semper, & ubique fuisse, gratus profitetur.

Descende cœlo, & dic age tibia

INTERPRETATIO

O Princeps Calliope, veni ex Olympo;

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Oda 9. Lib. 1.

Oden hanc inter eximias censet eruditus quisquo: respondere superiori, imo & continuari, placuit nonnullis; sed perperam. Musis accepta refert Horatius pleraque, id vero potissimum, quod redierit in gratiam cum Augusto, contra quem militaverat. Hinc ejus Principis moderationem & clementiam extollit egregie: eoque duntaxat spectasse, non immerito videatur.

1. *Descende cælo.*) Gravis & solemnis invocatio res graves notat, gravemque enthusiasmum præsagit.

Cælo.) Illic etiam Musis sua sedes est. Hesiod. init. Theogon. nec semel, Musas nuncupat *Olympiades Jovis filias*: Pariter & Homer. Hymn. in Mercur. &c. Iliad. vero 2. in cœlo domos habere scribit:

Ἔσπετε νῦν μοι Μοῦσαι
Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι.

Ennius similiter,

Musa quæ pedibus magnum pulsatis Olympum.

Vide & Macrob. in Somn. Scip. lib. 2. cap. 3.

Regina longum Calliope melos,
Seu voce nunc mavis acutâ,
Seu fidibus citharâve Phœbi.
Auditis? An me ludit amabilis
Insania? Audire, et videor pios
Errare per lucos, amœnæ
Quos & aquæ subeunt & auræ.
Me fabulosæ Vulture in Appulo,
Altricis extra limen Apuliæ,
Ludo fatigatumque somno,
Fronde novâ puerum palumbes
Texere: mirum quod foret omnibus,
Quicumque celsæ nidum Acherontiæ,

INTERPRETATIO

et cantionem longiorem cane fistulâ, sive placet magis, voce clarâ, vel chordis, aut lyrâ Apollinis. An *auditis? An me decipit jucundus furor? Videor audire et* cernere, *illam ambulantem in sacris nemoribus, per quæ rivi penetrant ac venti. Me puerum defessum ludendo, somnoque* oppressum *celebratæ palumbes recentibus foliis cooperuere in Vulture Appulo extra fines Apuliæ nutricis meæ. Quæ res admirationem cunctis faceret, quotque sublimis*

ANNOTATIONES

2. *Regina Calliope.*) Musarum princeps, vel cantu aliis præstans: Regum etiam comes. Hesiod. Theogon. ἁπασῶν προφερεστάτη, *omnium excellentissima.* βασιλεῦσιν ὀπηδεῖ. *Reges comitatur.* Diod. Sicul. l. 5. c. 1. *Musis nomina: cuique a proprio munere tribuerunt. Clio propter gloriam, &c. .... Calliopee, quod cantus suavitate cæteras antecedens magni ab auditoribus æstimetur.*

Longum melos.) Certe est Oda hæc e longioribus. Vide Agell. lib. 16. cap. 18.

3. *Seu voce, seu fidibus, &c.*) Istis enim constat exerceturque Musica, voce, lyrâ, tibiâ. De cithara ab Apolline inventa, lib. 1. Od. 21.

5. *Auditis? An me ludit, &c.*) O sodales, an mecum auditis Calliopen canentem, meisque jam votis respondentem?

Amabilis insania.) Voluptatem sane maximam præstat ardor poeticus iis, qui divina illa facultate sunt donati.

6. *Audire, & videor pios errare per lucos.*) Veluti præsentiam numinis sentiat, atque enthusiasmo correptus ita loquitur.

7. *Lucos.*) In solitariis maxime locis delubra statuebant veteres: ibique Deos credebant libentius habitare ubi quies & silentium, ubi nullæ turbæ aut strepitus mentium integritatem labefactarent: ubi *Sapientiæ gymnasium, ubi mores bene instituantur, & animi virorum dirigantur.* Hæc enim solitudo præbet, ex Plutarcho.

8. *Quos & aquæ subeunt & auræ.*) Perfluentes aquæ, & aspirantes seu perflantes auræ ac Zephyri amœnos faciunt in primis lucos.

9. *Me fabulosæ, &c.*) Hæc strophe magnam interpretibus crucem fixit hactenus. Atenim quo referenda vox *fabulosæ?* Deinde, quid ait Poeta de *Vulture Appulo, extra Apuliam?* Quod primum spectat; sunt qui Apuliam dici fabulosam velint, ac de insulis etiam Diomedeis Apuliæ proximis meras ipsi fabulas texunt. Quidam nutricem Horatii Apuliam vocari, quæ fabulosa narrare solita sit, commiscuntur: papæ! cudere se anile figmentum nec advertunt. Verum enim, an palumbes (quod restat) fabulosas dicat Poeta, quando rem ut vere gestam commemorat? Ita sane melioris notæ Interpretes. Imo *palumbes fabulosæ,* loquam ego; sicut *hydaspes fabulosus,* l. 1. Od. 22. v. 8. Et apud Plin. lib. 5. c. 1. Atlas *mons Africæ vel fabulosissimus:* nimirum quod de illis valde multa scribunt, dicunt, fabulantur; præsertim vero Poetæ. Sic palumbes currui Veneris trahendo jungunt: eique numini sacras, atque, ut hoc loci, ministras faciunt.

Vulture in Appulo altricis extra limen Apuliæ.) Est Vultur mons in Apuliæ Lucaniæque confinio, quemadmodum & Venusia Horatii patria & *altrix.* Itaque nullo negotio omnis solvetur, si quis est, nodus. Erat *in Appulo Vulture* Poeta, ibique obdormivit puer; extra fines tamen Apuliæ tum fuit; siquidem versabatur in istius latere montis ad Lucanos respiciente, & pertinente. Sic de seipso ait, Sat. 1. lib. 2. vers. 34.

Lucanus, an Appulus, anceps.
Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus.

12. *Fronde novâ puerum palumbes texere.*) Jam tum suam mihi tutelam obtulere Dii, quam postea abunde expertus sum.

Palumbes.) Columbæ silvestres.

13. *Nidum Acherontiæ.*) Acherontia est urbs Lucaniæ in montis vertice, et nidus in arboris

Saltusque Bantinos, & arvum
Pingue tenent humilis Ferenti:
Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem et ursis: ut premerer sacrâ
Lauroque, collatâque myrto,
Non sine Diis animosus infans.
Vester, Camœnæ, vester in arduos
Tollor Sabinos: seu mihi frigidum
Præneste, seu Tibur supinum,
Seu liquidæ placuere Baiæ.
Vestris amicum fontibus & choris,
Non me Philippis versa acies retro,
Devota non exstinxit arbor,
Nec Siculâ Palinurus undâ.
Utcumque mecum vos eritis, libens
Insanientem navita Bosphorum
Tentabo, & arentes arenas

INTERPRETATIO

Acherontiæ domos incolunt, et Bantiæ campos, agrosque opimos Ferenti depressi: quo pacto somnum caperem securo corpore a nigris viperis atque ursis: qua etiam ratione contectus essem sacratâ lauro, et myrto congestâ, puerulus ego non absque numinum tutela impavidus. Vester, o Musæ, vester sum; seu vehor ad Sabinos asperos: sive algidum Præneste, seu declive Tibur, seu Baias amœnas edire libuerit. Vestros fontes et choros amantem haud me vitâ privavit actus in fugam exercitus apud Philippos, neque arbor execranda, neque Palinurus in mari Siciliæ. Quandocumque mihi vos aderitis, ultro Bosphorum æstuo-

ANNOTATIONES

fastigio posita. Cic. 1. de Orat. n. 196. *Tanta vis patriæ est, ut Ithacham illam in asperrimis saxulis tanquam nidulum affixam sapientissimus vir immortalitati anteponeret.*

15. *Saltusque Bantinos.*) Bantia oppidum est Apuliæ in Lucaniæ confinio, pascuis abundans, Venusiæ proxima.

16. *Humilis Ferenti.*) Hæc etiam urbs Apuliæ. Lucaniæ fines attingit, inter Venusiam & Acheruntiam sita.

17. *Ut tuto ab atris, &c.*) Circumstantibus nempe istarum urbium incolis mirum visum est, qui fieret, ut puer ego dormirem tutus illic tum a viperarum venenis, tum & ob ursorum voracitate. Quo etiam præsagio obtectus essem laureâ Apollini, myrtoque Veneri consecratâ. Illinc autem ostensum est Poetam me fore, hinc vero ad canendas res amatorias destinari.

20. *Non sine Diis.*) Pindar. Pyth. Od. 5. ἅ θεῶν ἄτερ. Virgil. *non sine numine Divûm.* Sallust. *Tanta repente mutatio non sine Deo videretur.*

21. *Camœnæ.*) A cantu Servius, a castitate mentis Festus nomen hoc factum ajunt.

In arduos tollor Sabinos.) Sive quando montosam Sabinorum regionem scando, pergens ad prædium meum ibi situm. Supra, in fine primæ Odes hujus libri.

22. *Frigidum Præneste.*) Latii oppidum frigidas habens & salubres aquas. Strabo lib. 5.

23. *Tibur supinum.*) In montis ascensu ædificatum. De eo lib. 1. Od. 7. & 18.

24. *Liquidæ Baiæ.*) Urbs Campaniæ maritima, calidis aquis, aere puro, secessu grato celebrata. Lib. 2. Od. 18.

25. *Vestris amicum fontibus, &c.*) Ope vestra & patrocinio quoties salvus fui? Primo non perii in cæde ac fuga exercitûs Bruti & Cassii, ad Philippos urbem Thessaliæ. Lib. 2. Od. 7. Deinde me non oppressit arbor *cerebro* prope *illapsa:* de qua lib. 3. Od. 13. & 17.

27. *Devota.*) Diris nempe, sacra, detestabilis. Postea cum a Philippensi bello redirem in Italiam, periclitatus sum graviter quidem, at naufragium tamen non feci ad promontorium Lucaniæ nominatum a Palinuro Æneæ nauclero illic merso, quod mari Siculo perfunditur.

29. *Utcumque mecum vos eritis.*) Vestram ergo tutelam sæpe expertus nihil est quod usquam formidem, nullum certe non periculum intrepidus adibo, vestrâ fretus ope & præsidio.

30. *Insanientem Bosphorum.*) Æstuosas ac frementes maris angustias. Lib. 2. Od. 13. v. 14. Virg. Eclog. 9. v. 43.

Huc ades: insani feriant, sine, litora fluctus.

31. *Arentes arenas litoris Assyrii.*) Quidam le-

Litoris Assyrii viator:
Visam Britannos hospitibus feros,
Et lætum equino sanguine Concanum:
Visam pharetratos Gelonos,
Et Scythicum inviolatus amnem.
Vos Cæsarem altum, militiâ simul
Fessas cohortes abdidit oppidis,
Finire quærentem labores,
Pierio recreatis antro.
Vos lene consilium & datis, & dato

INTERPRETATIO

sum navigabo, et peragrabo sicca sabula finium Syriæ: pergam ad Britannos advenis crudeles, atque ad Concanos cruoris equini potu *gaudentes: Gelonos pharetram gestantes, atque fluvium Scythiæ adibo illæsus. Vos magnum Augustum finem laboribus petentem oblectatis in specu Pierio, quando fatigatas bello turmas in urbibus collocavit. Vos mansuetum animum*

ANNOTATIONES

gunt *arentes*. Intellige Syriæ seu Assyriæ vel fines extremos: nam veteribus quælibet regionum & agrorum extremitates, litora vocabantur: vel solitudines arenosas & ferventes, in quibus viatores æstu soluti nonnunquam intereunt: Ab Assur filio Sem dicta Assyria, Asiæ regio, Mesopotamiæ affinis, ab ea Tigri flumine distincta. Isidor. Etym. S. Aug. Quod si placet Assyriam poni pro Syria: hæc certe ad mare extenditur, ejusque tenet litus. Plin. lib. 5. cap. 12. *juxta Syria litus occupat, quondam terrarum maxima, & pluribus distincta nominibus .... Assyria ante dicta, &c.*

33. *Britannos hospitibus feros.*) Ab his olim hospites immolari solitos ajunt: sicut apud Tauricæ regionis populos factum constat. Vide Euripid. Iphigen. in Tauris.

34. *Lætum equino sanguine Concanum.*) Concani Cantabrorum pars, apud Hispaniam Tarraconensem, Massagetarum colonia fuere; quædam habuere communia cum Thracibus & Scythis, quantum ad crudelitatem belluinumque ritum, ex Strabone lib. 3. Istis omnibus, sicut & Sarmatis mos erat, a pedis vel cruris equini venis eductum sanguinem lacti permixtum potare. Plin. lib. 18. cap. 10. *pulte aluntur, & cruda etiam farina, equino lacte vel sanguine e cruris venis admisto.* Virgil. Georg. 3. v. 460.

Inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam:
Bisaltæ quo more solent, acerque Gelonus;
Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Martial.

Venit & epoto Sarmata pastus equo.

Sil. Italic. lib. 3.

Nec qui Massagetem monstrans feritate parentem.
Cornipedis fusâ satiaris, Concane, venâ.

35. *Pharetratos Gelonos.*) Scythiæ populos, de quibus lib. 2. Od. 9. & 20. Virgil. Æneid. 8. *Sagittiferos.*

36. *Scythicum amnem.*) Tanaim fluvium, (vernac. *Don*) inter Europam & Asiam limitem celeberrimum.

Lucan. lib. 3.

vertice lapsus
Riphæo Tanais diversi nomina mundi
Imposuit ripis, Asiæque & terminus idem
Europæ, media dirimens confinia terræ.

37. *Vos Cæsarem, &c.*) Vos etiam, o Musæ, Augustum Cæsarem, post bellicos labores, recreatis cantionibus vestris ac modulis poeticis: *in antro Pierio*, secessu & otio liberali.

Militiâ simul fessas cohortes abdidit oppidis.) Cum in urbibus copias, hyemandi causa, seu in hybernis collocavit.

39. *Finire quærentem labores.*) His quidam alludi volunt ad id, quod refertur, Augustum quietem optasse & vacationem a Republica petivisse. Vide Suet. Oct. cap. 28. Sed potius notatur Augusti consuetudo per hyemes vacandi literarum studio, ingenti deliciis, carminum scriptioni. Suet. Octav. cap. 84. *Eloquentiam studiaque liberalia ab ætate prima & cupide & laboriosissime exercuit, &c.* cap. 85. *Multa varii generis prosâ oratione composuit... Poeticam summatim attigit. Unus liber extat scriptus ab eo hexametris versibus, cujus & argumentum & titulus est,* Sicilia. *Extat alter æque modicus Epigrammatum, quæ fere tempore balnei meditabatur. Tragœdiam magno impetu exorsus non succedente stylo abolevit.* De Ajace illa erat, &c.

40. *Pierio recreatis antro.*) Pierius mons est Thessaliæ Musis sacer. Inde Pierides illæ dictæ sunt, & quicquid ad eas pertinet Pierium vocari notum est ac tritum. Cicero de Natura Deorum, a Pierio patre nomen desumit: at Sext. Pompejus a dicto monte, cujus amœnitas & solitudo opportuna est & grata studiosis.

41. *Vos lene consilium & datis.*) Humanæ literæ, quæ ad humanitatem & lenitatem instituant, dictæ. Suet. Octav. c. 51. *Clementiæ civilitatisque ejus multa & magna documenta sunt, &c.* Vide cap. seq. ibid. Erga literatos & ingeniosos beni-

Gaudetis almæ. Scimus ut impios
Titanas, immanemque turmam
Fulmine sustulerit caduco
Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum, & urbes, regnaque tristia,
Divosque, mortalesque turmas
Imperio regit unus æquo.
Magnum illa terrorem intulerat Jovi
Fidens juventus horrida brachiis,
Fratresque tendentes opaco
Pelion imposuisse Olympo.

INTERPRETATIO

et donatis, et donato benignæ lætamini. Novimus quomodo sceleratos Gigantas, ac ferocem phalangem misso fulmine profligarit is, qui terram immobilem, qui mare ventis obnoxium moderatur, atque oppida, mœstamque regionem, Deosque et homines solus gubernat potestate legitima. Jovi metum ingentem incusserunt immanes illi juvenes lacertis confisi, et

ANNOTATIONES

gnitate ac liberalitate summa usum, nemo nescit. Sueton. cap. 89. *Ingenia sui saeculi modis omnibus fovit. Recitantes & benigne & patienter audivit, &c.*

Consilium.) Adverte duas breves pro una longa, sic & postea Ode 6.

Hinc omne principium.

Date gaudetis.) Non vos pœnitet datæ Cæsari humanitatis, qua vestros clientes fovet. Sueton. mox cit.

42. *Scimus ut impios Titanas, &c.*) Clare patet per Jovem designari Augustum, per Titanas & Gigantas omnes Augusti adversarios quibus sublatis ac virtute domitis rerum potitus est. Mire vero Augusto blanditur, dicens pro eo stetisse Palladem, id est, sapientiam cum virtute conjunctam; Bruto vero & Cassio fuisse vim consilii expertem, quæ propria mole corruerit. Porro ista Cæsaris elogia allegoricis ambagibus ingeniose exornat.

Impius Titanas.) Terræ ac Titanis filios, Gigantas, qui Deos lacessere ausi Jovemque cælo pellere moliti sint: quasi patris ulciscendi causa, ad quem hæreditario jure cæli regnum pertineret, utpote fratrem Saturni natu majorem. Vide lib. 2. Od. 12. & 19. Virg. Æneid. 6. v. 580.

Genus antiquum terræ, Titania pubes,
Fulmine dejecti.

Diodor. Sicul. lib. 4. cap. 3. scribit Cœlum e Titea uxore decem & septem filios procreasse, proprioque nomine singulos, communi autem omnes, a matre Titanas appellasse.

Impios.) Macrob. Saturnal. lib. 1. c. 20. *Quid Gigantes aliud fuisse credendum est, quam hominum impiam quamdam gentem, Deos negantem: & ideo existimatam Deos pellere de cælesti sede voluisse? Horum pedes in draconum volumina desinebant: quod significabat nihil eos rectum, nihil superum cogitasse, totius vitæ eorum gressu atque processu in inferna mergente.*

45. *Terram inertem.*) Lib. 1. Od. 34. *bruta tellus.*

46. *Regnaque tristia.*) Inferos. Nec enim credendum Cruquio interpretanti, Tyrannidem, ob vocem, *urbes*, Inferis haud convenientem, inquit ille: quasi vero jungenda essent hæc, *urbes regnaque tristia*. Imo Jovis imperium extendit Poeta ad Superos Inferosque, & orbem hunc seu mare, terramque, in qua urbes. Quæ omnia complectitur his vocibus, *Divosque mortalesque turbas* regit unus, scilicet Jupiter. Virg.

Divûm pater atque hominum Rex.

49. *Magnum illa terrorem intulerat Jovi, &c.*) Illa Gigantum turma immani robore prædita Jovem cæterosque Deos terruit, ac *periculum inde fulgens contremuit domus Saturni veteris*; ut est lib. 2. Od. 12. Vide Hesiod. Theogon. Ovid. Metamorphos. 5. cap. 5.

Emissumque imâ de sede Typhoea terra
Cælitibus fecisse metum; cunctosque dedisse
Terga fugæ; donec fessos Ægyptia tellus
Ceperit, &c.

50. *Fidens juventus horrida brachiis.*) Virg. Æn. 6. v. 582.

Immania vidi
Corpora: qui manibus magnum rescindere cælum
Aggressi, superisque Jovem detrudere regnis.

51. *Fratresque tendentes, &c.*) Intelligunt nonnulli Otum & Ephialtem, *Aloidas geminos*, quos memorat Virgil. mox cit. sed Gigantas omnes eodem patre, vel eadem matre genitos, adeoque fratres, melius est accipi. De his Virg. Georgic. 1. v. 280.

Et conjuratos cælum rescindere fratres.
Ter sunt conati imponere Pelio Ossam
Scilicet, atque Ossæ frondosum involvere Olympum.
Ter pater exstructos disjecit fulmine montes.

52. *Pelion imposuisse Olympo.*) Montes montibus aggerere.

Pelion.) Mons Thessaliæ, Olympo & Ossæ attiguus. *Olympus.* Thessaliam a Macedonia dirimit, nubes attingit vertice. Unde pro Cœlo ponitur

Sed quid Typhoeus, & validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion statu,
Quid Rhœcus, evulsisque truncis
Enceladus jaculator audax,
Contra sonantem Palladis ægida
Possent ruentes? Hinc avidus stetit
Vulcanus, hinc matrona Juno, &
Nunquam humeris positurus arcum,
Qui rore puro Castaliæ lavit
Crines solutos; qui Lyciæ tenet
Dumeta, natalemque silvam,
Delius & Patareus Apollo,
Vis consilî expers mole ruit sua;
Vim temperatam Dii quoque provehunt
In majus: iidem odere vires
Omne nefas animo moventes:

INTERPRETATIO

fratres Pelion superaddere conati Olympo umbroso. Verum quid Typhon et fortis Mimas, vel quid Porphyrion staturâ terribili, quid Rhœcus et Enceladus eradicatas arbores torquere nisus, valeant adversus crepantem Minervæ clypeum irrumpentes? Ex hac parte certabat ardens Vulcanus, et domina Juno, nec non Phœbus arcum semper humeris gestans, qui Castalii fontis *aquâ liquidâ passos capillos perfundit, qui Lyciæ nemora et silvam natalem obtinet, Patareus atque Delius* hinc dictus. *Robur sine prudentia proprio cadit pondere. Moderatum robur ipsa numina promoveat ad amplius: vires autem quodlibet sce-*

ANNOTATIONES

sæpius apud Poetas. Sunt & alii montes ejusdem nominis tres, primus in Mysia, alter in Lycia, tertius in Cypro. Sed de his non agitur.

53. *Sed quid Typhoeus.*) Quid Gigantum vis, insolentia, temeritas, adversus Deos? Ne legas eum vulgo *Typhæus*: Τυφωεὺς, qui & Τυφῶν vel Τυφὼν à τῦφος *arrogantia*: duplici fuisse natura, humana & ferina, dicitur ab Apollodoro lib. 1. & a Jove percussus eminus quidem fulmine, cominus autem adamantina falce.

Validus Mimas.) Hic totam Lemnon insulam jaculari in Deos nisos dicitur apud Claudianum: at ipse Prochytæ Tyrrheni maris insulæ subjectus. Sil. Ital. lib. 12.

Apparet Prochyte sævum sortita Mimantem.

54. *Porphyrion minaci statu.*) Ingenti staturâ insolens & minax. De eo Claudian. in Gigantomach.

55. *Rhœcus.*) Is & *Rhœtus*. Lib. 2. Od. 19.

56. *Enceladus jaculator audax.*) Tam robustus ut evulsas arbores intorqueret: omnium Gigantum maximus fuisse perhibetur. De eo postea, ad voces, *nec peredit impositam celer ignis Ætnam*.

57. *Palladis ægida.*) Iste Palladis clypeus, quo dicitur Jupiter Gigantum repressisse audaces conatus, significat sapiens consilium virtutis comes & præsidium, sine quo ipsa parum valet. Utrumque vero Augusto adfuisse, ut ante jam annotavi, Horatius indicat. De *Ægide*, lib. 1. Od. 15.

58. *Hinc avidus stetit Vulcanus, &c.*) Pro Jove dimicarunt *Vulcanus, avidus*, seu quod ignis omnia corripiat & depascatur; seu quod ille pugnæ avidus, prœliumque ardens capesseret.

59. *Matrona Juno*. Ovid. Fastor. 6.

Si torus in pretio est: dicor matrona Tonantis.

Et nunquam humeris positurum arcum, &c.) Apollo pharetra semper & arcu instructus, quæ sunt ejus arma & insignia, de quibus vide Macrob.

61. *Qui rore puro Castaliæ, &c.*) Cui sacer fons Castalius ad radices Parnassi. Lib. 4. Od. 6.

Phœbe, qui Xantho lavis amne crines.

62. *Qui Lyciæ tenet dumeta.*) Sacrum erat Phœbo delubrum in sylva Lyciæ, Asiæ minoris provinciæ, cujus civitas insignis Patara, in qua & ille præcipue colebatur & oracula edebat: hinc dictus *Patareus*, Strab. l. 14. a Pataro Apollinis filio Pataram nomen habuisse scribit Stephanus.

63. *Natalemque silvam, Delius.*) Apud Delum insulam & Cynthi montis nemora natus Apollo fertur: seque ibi mensibus æstivalibus responsa dabat; sex autem hyemalibus, apud Pataram, teste Servio. Ovid. 2. de Arte.

Clario Delos amata Deo.

65. *Vis consili expers mole ruit sua.*) Robur quantum quantum fuerit, nisi consilio & prudentia temperetur & regatur, parum juvat & proficit: quin potius ut plurimum nocet, ex Euripide: Ῥώμη δ' ἀμαθὴς πολλάκις τίκτει βλάβην. Sic Bruti

Testis mearum centimanus Gyas
Sententiarum notus, & integræ
Tentator Orion Dianæ,
Virgineâ domitus sagittâ.
Injecta monstris terra dolet suis;
Mœretque partus fulmine luridum
Missos ad Orcum; nec peredit
Impositam celer ignis Ætnam.
Incontinentis nec Tityi jecur
Relinquit ales, nequitiæ additus
Custos: amatorem trecentæ
Pirithoum cohibent catenæ.

INTERPRETATIO

lus machinantes aversantur. Dicta mea manifeste comprobat Gyas centum manus habens, pariter et Orion oppugnator castæ Dianæ hujus virginis telis confossus. Terra suis portentis imposita ægre fert: atque filios ad fœtida Tartara fulmine detrusos dolet. **At** *vorax flamma non absumit Ætnam injectam, neque libidinosi Tityi hepar dimittit vultur luxuriæ vindex appositus: amantem* **vero** *Pirithoum trecenta coercent vincula.*

ANNOTATIONES

virtus & Cassii Romanæ juventutis ac nobilitatis delecta & robore quamvis stipata in irritum cecidit, quia consilio caruere: suâque illi clade & ruinâ totam prope Rempublicam implicuere. Contra Augusti virtutem sapientiâ temperatam Dii provexere ad Romani clavum Imperii, & ad orbis universi dominationem. Ipsi vero Dii omnibus iis adversantur, qui sua fortitudine abutuntur ad scelus.

69. *Gyas.*) Vel *Gyges* Briarei frater, vel ipse Briareus, aut Gigantum quispiam ad Tartara cum aliis deturbatus. Vide lib. 2. Od. 17.

70. *Integræ tentator Orion Dianæ.*) Hanc ille ausus interpellare de stupro ejus sagittis est confossus ac peremptus. De eo tamen admodum aliter alii fabulantur. Vide lib. 1. Od. 28. vers. 21. & lib. 2. Od. 13. v. penultimo.

73. *Injecta monstris terra dolet suis.*) Monstrosis filiis, nempe gigantibus, fulminatis, terra dolet, quod etiam pœnæ ac supplicio illorum servire, eosque premere cogatur ipsis injecta: unde & in ultionem suique doloris qualecumque solatium, famam, quæ Deorum probra evulgaret, dicitur genuisse, *irâ irata Deorum,* ut canit Virg. Æn. 4. v. 178.

Injecta.) Gigantes præcipui variis sunt insulis obruti: Otus Cretâ; Prochytâ Minas, ex Silio ante est. Vel Typhoeus, ut aliis placet: insulâ Co Polybœtes: Siciliâ Enceladus, vel ut alii scribunt, Typhon seu Typhœus. Virg. Æneid. 3. v. 578.

Fama est, Enceladi semiustum fulmine corpus
Urgeri mole hac: ingentemque insuper Ætnam
Impositum, ruptis flammam exspirare caminis.
Et fessum quoties mutat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cœlum subtexere fumo.

Ovid. Metamorphos. 5. n. 6.

Vasta Giganteis ingesta est insula membris
Trinacris: & magnis subjectum molibus urget
Æthereas ausum sperare Typhoea sedes.
Nititur ille quidem, pugnatque resurgere sæpe.
Dextra sub Ausonio manus est subjecta Peloro:
Læva, Pachyne, tibi: Lilybæo crura premuntur.
Degravat Ætna caput, sub qua resupinus arenas
Ejectas, flammamque fero vomit ore Typhoeus,
&c.

74. *Luridum.*) Plumbei coloris, lividum, pallore, & nigrore mixtum.

75. *Nec peredit impositam celer ignis Ætnam.*) Neque tamen ignis per Ætnæ hiatus e Gigantis suppositi ore prorumpens absumit eum montem: adeoque non minuuntur ejus cruciatus. Vide Lucret. lib. 6. Ætnæ descriptionem, &c.

77. *Incontinentis nec Tityi jecur relinquit ales.*) Vultur Tityi jecur vellicans haud illum unquam patitur interquiescere; quod Latonæ vim inferre tentaverit. Vide lib. 2 Od. 14.

78. *Nequitia.*) Libidinem non raro notat ea vox. Cic. in Verrem: *Vestigia libidinis & nequitiæ.* Tuscul. 3. n. 17. *Frugalitatis est motus animi appetentis regere & sedare, semperque adversantem libidini, moderatam in omni re servare constantiam; cui contrarium vitium nequitia dicitur. Frugalitas a fruge . . . nequitia ab eo quod nequidquam est in tali homine: ex quo idem nihili dicitur.* Gell. lib. 7. c. 11. *nequam hominem Græci dicunt ἀκόλαστον libidinosum; vel ἀσωτόν scelestum, &c.* Vide Macrob. Saturnal. lib. 2. in fine.

79. *Amatorem trecentæ Pirithoum cohibent catenæ.*) Amator ille temerarius Proserpinam ut raperet ad Inferos profectus, ibi catenis constrictus pœnas luit graves ac diuturnas suæ intemperantiæ.

ODE V.

Augusti laudes, Crassi vituperium, Reguli virtus, fides, constantia.

Cælo tonantem credidimus Jovem
Regnare: præsens divus habebitur
Augustus, adjectis Britannis
Imperio, gravibusque Persis.
Milesne Crassi conjuge barbarâ

INTERPRETATIO

Non dubitavimus Jovem cælo dominari, quando intonuit: et Augustus vivens censebitur numen, additis Imperio Romano Britannis et Persis terribilibus. Ergone *Crassi miles uxoris peregrinæ*

ANNOTATIONES

Metrum est idem quod supra Oda 9. Lib. 1.

1. *Cælo tonantem, &c.*) Quando potantiam suam Jupiter ostendit fulgoribus ac tonitruis, tum credidimus eum in cælo regnare: sic Augustum degentem in vivis ac nobis præsentem nemo dubitabit inter numina recensere & colere, qui facinora plusquam humanæ virtutis ediderit; reparans gloriam nominis Romani per Crassum ejusque milites obscuratam & infractam. Porro quas gentes & quot Augustus subegerit, Vide apud Sueton. L. Flor. lib. ult. Sext. Aur. Victor. Oros. lib. 6. &c.

Tonantem credidimus Jovem regnare.) Cicer. de Natur. Deor. 2. *Nonne perspicuum est ex prima admiratione hominum, quod tonitrua jactusque fulminum extimuissent, credidisse ea efficere rerum omnium præpotentem Jovem?* Sueton. Octav. 29. *Tonanti Jovi ædem consecravit liberatus periculo, cum expeditione Cantabrica per nocturnum iter, lecticam ejus fulgor perstrinxisset, servumque prælucentem exanimasset.* Lucan.

per fulmina tantum
Sciret adhuc solum cælo regnare tonantem.

2. *Præsens Divus habebitur.*) Non a Romanis tantum, sed & ab exteris nationibus. Nam ex Sueton. *pleræque provinciarum templa et aras constituerunt, quod aliis non nisi post mortem contigerat.* Id factum Pergami in Asia, Nicomadiæ in Bithynia refert Dio lib. 51.

Virgil. Eclog. 1.

O Melibœe, Deus nobis hæc otia fecit;
Namque erit ille mihi semper Deus: illius aram
Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

3. *Adjectis Britannis Imperio.*) Ille tamen ipse *Intactus Britannus*, Epod. 7. & *post Divum Julium nulli tentatus*, nec nisi ab Imperatore Claudio triumphatus dicitur. Sueton. Claud. 17. Tacit. in vita Agricolæ, etc. Ergo quasi futuræ victoriæ præsagium scripta est hæc Ode proficiscenti ad bellum Britannicum Augusto, unde tamen revocatus est motibus ac tumultibus Dalmaticis et Pannonicis, ex Dione, lib. 49. vel eos quasi victos Poeta canit, qui ad Augustum aliquot post annis arma rursum eo parantem inferre, jamque *iturum Cæsarem in ultimos orbis Britannos*, legatos de pace miserunt: qua impetrata, Capitolio dona intulerunt: suamque Romanis insulam prope addixerunt. Testis Strabo lib. 4. οἰκείαν σχεδὸν παρεσκευάκασι τοῖς Ῥωμαίοις ὅλην τὴν νῆσον. &c. Alii; quod per Drusum Augusti privignum sint superati, ejus nempe felicibus auspiciis. Vide lib. 4. Od. 14. ad finem.

4. *Gravibusque Persis.*) Graves Persas quidam intelligunt, quia graviς armaturæ; melius alii, ob Crassi gravissimam certe cladem; de qua mox. Hi porro qui pro Parthis ponuntur absque dubio, dicuntur subacti, quod *Armeniam vindicanti Augusto facile cesserunt: obsides obtulerunt.* Jus creandi Regis permiserunt: adempta denique M. Crasso & Antonio signa militaria remiserunt. Sueton. Oct. cap. 21. Eutrop. Flor. Aurel. Victor. &c. Vide etiam quæ annotavi lib. 1. Od. 19. ad v. 12. Adde Xiphilinum in Augusti Monarchia: *Phraates per id tempus metuens ne Cæsar contra se exercitum duceret, captivos ad eum remisit, & signa militaria, quæ a Crasso acceperat: quæ ex re Cæsar gloria efferebatur, quod absque labore recuperasset ea, quæ alii magnis prœliis amisissent: ob eam causam sacra fecit, atque sedens in equo urbem ingressus est. Tum laudabatur, quod sibi nihil præterea acquirendum esse putaret . . . cum esset autem in Asia, regnaque & principatus partim aliis confirmasset, partim ad alios transtulisset, condemnatis quibusdam regibus, nonnullis etiam laudatis, atque in amicitiam receptis, quamplurima legationes ad eum venerunt, &c.*

5. *Milesne Crassi conjuge barbarâ, &c.*) Augat Poeta invidiam ac turpitudinem Crassiani exercitûs, ut hinc majorem paret Augusto gloriam, qui dedecus illud absterserit, eos vincendo qui antea victores, & *clade Crassianâ altius animos erexerant*, ex Flor. lib. 4. cap. 9. exinde Romanis formidabiles: ut dixi lib. 1. ad Od. 19. cit.

Turpis maritus vixit? Et hostium
(Proh Curia, inversique mores!)
Consenuit socerorum in armis
Sub Rege Medo, Marsus & Appulus,
Anciliorum, nominis, & togæ
Oblitus, æternæque Vestæ,
Incolumi Jove & urbe Româ?
Hoc caverat mens provida Reguli,
Dissentientis conditionibus
Fœdis, & exemplo trahenti
Perniciem veniens in ævum;
Si non periret immiserabilis

INTERPRETATIO

vir infamis exstitit? Etiamne Marsus et Appulus in castris hostium socerorum consenuit sub Principe Medo, Anciliorum, nominis, togæque, et perennis Vestæ immemor, stante Jove et civitate Romana? O Senatus, et corrupti mores! Reguli prudens animus id præsenserat, cum refragatus est ignominiosis legibus et exemplo in posterum damnoso, nisi juvenes bello capti interire sine-

ANNOTATIONES

Crassi.) Jul. Flor. lib. 3. cap. 11. *Cupiditas Consulis Crassi, dum Parthico inhiat auro, undecim strage legionum, & ipsius capite mulctata est .... Filium ducis pene in conspectu patris telis operuere hostes. Reliquiæ infelicis exercitus, quo quemque rapuit fuga, in Armeniam, Ciliciam, Syriamque distractæ, vix nuntium cladis retulerunt. Caput ejus recisum cum dextera manu ad Regem reportatum, ludibrio fuit, nec indigno. Aurum enim liquidum in rictum oris infusum est: ut cujus animus arserat auri cupiditate, ejus etiam mortuum & exsangue corpus auro ureretur.*

Conjuge barbarâ turpis maritus vixit?) In ea nimirum clade Romani exercitûs ad viginti millia desiderati sunt, ad decem vero millia capti turpitudine barbararum conjugum vitam redemerunt, imo & consueverunt cum hostibus soceris, & in eorum castris militarunt. Appian. lib. 2. de bello Parthico, Plutarch. &c.

6. *Turpis maritus.*) Justum enim matrimonium est inter cives tantum, ex Jurisc. In eo præterea turpitudo, quod uxores ducerent filias Parthorum, qui inter Assyrios, Medos ac Persas obscurissimi; quippe Scytharum ferebantur exules ac profugi, quod & sonat vocabulum; denique, quod conscripti in eorum exercitu, qui totus pœne e servis consteret. Nam & cum M. Antonio occurrissent millia Parthorum equitum quinquaginta; quadringenti ad summum fuerunt ingenui.

7. *Proh Curia, inversique mores!*) O Senatûs infracta majestas Consulis turpi cæde! o mores corrupti militum Crassianorum, qui contra nominis Romani honorem serviant hostibus! Quudi Parthorum Regi fidem & sacramentum præstare non erubescant *Marsus & Appulus*, optimi Italiæ bellatores, ut alibi jam annotavi.

10. *Anciliorum, nominis & togæ oblitus, &c.*) Dignitatem nominis Romani, sacra & religionem pessundantes. *Ancilia* scuta erant brevia duodecim, *dicta ab ancisu, quod ea arma ab utraque parte, ut peltæ Thracum, incisa*, ex Varrone 6. de Ling. Lat. Horum unum cælo demissum ibi fore Imperium spondebat: quod ne dignosceretur ac surriperetur, undecim ei similia fabricari Numa jussit, simulque omnia in æde Martis condi & servari. Dionys. Halic.

11. *Æternæque Vestæ.*) Ignis illius æterni, qui in Vestæ templo debebat a Virginibus Vestalibus custodiri, ut imperium Romæ staret perpetuum. Dionys. Halic. lib. 2. Cic. 2. de Legibus, *Virgines Vestales in urbe custodiunto ignem foci publici sempiternum.* Virg. Æneid. 4.

vigilemque sacraverat ignem
Excubias Divûm æternas.

12. *Incolumi Jove & urbe Româ.*) Si quidem Roma non fuisset amplius, culpandi sane non essent qui apud exteros sedem & familiam figerent. At stante urbe & Capitolino Jove Romanos protegente, barbaris nomen & manus dare, hoc certe probrosum Romanis militibus.

13. *Hoc caverat mens provida Reguli.*) Hoc grande malum præcavebat M. Attilius ille Regulus *primi Punici belli gloria cladesque maxima*, ut ait Valer. Maxim. lib. 4. cap. 4. quando reddi pro se captivos Carthaginiensium vetuit: timebat nempe ne spem vitæ milites ignavi ponerent in captivitate, adeoque remissius in acie dimicarent, ac mortis metu ad fugam, abjiciendave arma incitarentur. Noluit itaque perniciosum de se exemplum posteris relinqui, quo disciplina militaris ipsaque subinde Respublica deperiret.

17. *Si non periret immiserabilis captiva pubes.*) Ut ergo suam duntaxat in virtute & armis vitæ spem collocarent milites, volebat eos qui sese dedentes vitam ab hoste precati essent, el necandos permitti, nec quemquam redimi: quod quidem sanxerat & Plato 5. de Rep. Cic. 3. Offic.

Captiva pubes. Signa ego Punicis
Affixa delubris, & arma
Militibus sine cæde, dixit,
Direpta vidi: vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero,
Portasque non clausas, & arva
Marte coli populata nostro.
Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit? Flagitio additis
Damnum. Neque amissos colores
Lana refert medicata fuco:
Nec vera virtus, cum semel excidit,
Curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricata densis
Cerva plagis, erit ille fortis,

INTERPRETATIO

rentur, *absque miseratione*. *Ego, inquit ille, templis Carthaginiensibus appensa conspexi vexilla* Romana, *atque arma militibus haud repugnantibus adempta*. *Ego civium* Romanorum *conspexi manus post dorsum ingenuum inversas*, *et portas apertas*, *et agros arari nostris armis* paullo ante *devastatos*. *Nimirum redemptus auro miles animosior fiet?* Imo *crimini jungitis detrimentum*: *Nec deperditum colorem lana reparat fuco tincta*: *nec sincera virtus*, *si quando fuerit labefactata*, *satagit restitui depravatis*. *Si quidem cerva strictis retibus expedita dimicat*, *erit* etiam *strenuus is qui perjuris hostibus*

ANNOTATIONES

n. 114. *octo hominum millia tenebat Annibal, non quos in acie cepisset, aut qui periculo mortis diffugissent, sed qui relicti in castris fuissent a Paulo & Varrone Consulibus: eos Senatus non censuit redimendos, cum id parva pecunia fieri potuisset: ut esset insitum militibus nostris, aut vincere, aut emori. Qua quidem re audita fractus animus Annibalis, quod Senatus P. Q. R. rebus afflictis tam excelso animo fuisset.*

18. *Signa ego Punicis, &c.*) Hæc Reguli verba sunt, ullum cum hostibus pactum dissuadentis in Senatu: ostensaque militum inertium indignitate & honoris Romani labe, omnem erga illos misericordiæ sensum ex animo Senatorum amovere satagentis. Ego vidi, inquit, signa Romana hostium delubris affixa, vidi arma ignavis illis militibus erepta, quæ tamen præ vita servare & tueri debuissent: vidi cives Romanos vinctis post tergum manibus fœdam servitutem gloriosæ morti, quod nefas ingenuis, anteposuisse.

19. *Affixa delubris.*) Ex more veteri, qui etiamnum viget apud varias nationes: ut sic accepta Deo victoria referatur.

23. *Portasque non clausas, &c.*) Vidi & Carthaginis portas præ securitate non clausas, velut in media pace, adeo procul aberat omnis metus hostilis, post cladem nostri exercitus, agrosque libere arari & coli, quos tamen paullo ante armis populati fueramus. Flor. lib. 2. cap. 2. *M. Attilio Regulo duce jam in Africam navigabat bellum ..... ventis remisque properatum est; tantusque terror hostici adventûs Pœnis fuit, ut apertis pene portis Carthago caperetur ... nec cum hominibus, sed cum monstris quoque dimicatum est .... Sed omnium victor Regulus cum terrorem nominis sui late circumtulisset .... Carthaginem belli caput urgebat obsidio, ipsisque portis inhærebat, &c.*

25. *Auro repensus scilicet, &c.*) Ironice. Redemptus scilicet miles in altero certamine fortior & acrior erit? Quisquis hoc sperat, quanto versatur in errore? & pretium disperdere est, & ignaviam augere atque infamiam. Enimvero sicut *lana fuco medicata* genuinum & nativum colorem seu candorem amissum nunquam recuperat, ita virtus semel deformata & detrita ad pristinum splendorem nunquam redit, nec reparatur in iis qui per inertiam & socordiam deteriores facti fuerint. Virgil. tamen contra scribit Æneid. 2.

Quondam etiam victis redit in præcordia virtus.

Repensus.) Æs olim non numerabatur ut nunc, sed pendebatur.

28. *Fuco.*) Fucus herba est marina vestibus tingendis idonea. Plin. lib. 26. c. 10. *tria sunt genera; latum, longius, quadantenus rubens: tertium crispis foliis, quo in Creta vestes tinguntur; omnia ejusdem usus.* & c. 12. *fucum maris* appellat.

31. *Si pugnat extricata, &c.*) Altera similitudo. Si vidistis aliquando cervam plagis extri-

Qui perfidis se credidit hostibus:
Et Marte Pœnos proteret altero,
Qui lora restrictis lacertis
Sensit iners, timuitque mortem.
Hinc unde vitam sumeret inscius,
Pacem duello miscuit. O pudor!
O magna Carthago, probrosis
Altior Italiæ ruinis!
Fertur pudicæ conjugis osculum,
Parvosque natos, ut capitis minor,
Ab se removisse, & virilem
Torvus humi posuisse vultum;

INTERPRETATIO

se commisit: atque in alio certamine Carthaginienses conculcabit, qui ligatis retro brachiis vincula tulit ignavus, ac mori formidavit. Ignorans ille unde vitam acciperet, pacem cum bello confudit. Proh dedecus! O gloriosa Carthago turpibus Italiæ cladibus excelsior! Regulus *velut capite diminutus, a se dicitur repulisse suavium castæ uxoris, atque filiolos, et faciem gene-*

ANNOTATIONES

eatam in venatorem insorgere, & animose aggredi, videbitis quoque militem a captivitate redemptum ad hostes majori animo debellandos ire. Atqui cerva retibus expedita meticulosior fit: sic & miles. *Vulpes qua plagas effugit, non rursum irretitur.* Plutarch. & Horat. lib. 2. Sat. 7.

Quæ bellua ruptis
Cum semel effugit, reddit se prava catenis?

35. *Perfidis hostibus.*) Adag. Punica fides, pro perfidia. Pœnos etiam T. Livius hac aspergit labe.

37. *Hic unde vitam sumeret inscius, &c.*) Iners & ignavus iste miles velut ignorans armis non precibus, non cedendo, sed reluctando fortiter, vitam esse duntaxat tuendam; *pacem duello miscuit,* unius ab altero discrimen male statuens, utrumque confudit: nam in medio bello abjecit arma in pace tantum deponenda, & in ardentissimo conflictu segnis fuit; seque tum hosti dedidit cum maxime repugnandum fuisset.

39. *Magna Carthago.*) Carthago æmula orbis orbis dominæ, cujus tanta fuit olim potentia, ut tota Africa cultiore potiretur: in Hispania vero ab Herculis columnis ad usque Pyrenæos montes maximis civitatibus imperaret. Polybius, Strabo. Ab Æmiliano Scipione tandem bello Punico tertio excisa & *finita est:* at ait L. Flor. lib. 2. cap. 15. *Quanta vero urbs deleta sit,* inquit ille ibid. *ignium morâ probari potest: quippe per continuos decem & septem dies vix potuit incendium extingui.*

40. *Altior Italiæ ruinis.*) Post fusum Romanum exercitum, captumque Imperatorem Regulum *spirantibus altius Pœnis,* ut ait Luc. Flor. lib. 2. cap. 2. cit. ubi & sic habetur: *Tum fœda clades, Romanisque usu incognita. Vivus in manus hostium venit fortissimus Imperator, &c.*

41. *Fertur pudicæ conjugis, &c.*) Attilius ille Regulus *nec uxori suæ loqui voluit, nec intrare urbem, quasi exul esset.* Dio. Reguli conjux Martia dicebatur ex Silio lib. 6.

Ecce trahens geminum natorum Marcia pignus,
Infelix nimiâ magni virtute mariti,
Squalentem crinem & tristis lacerabat amictus.
Atque ea postquam habitu juxta & velamine Pœno
Deformem aspexit, fusis ululatibus ægra
Labitur, & gelidus mortis color occupat artus.
. . . .
. . . . *me voce quietâ*
Affatus, jubet & vestros, & conjugis una
Arcere amplexus. Patet impenetrabilis ille
Luctibus, &c.

42. *Ut capitis minor.*) Capite diminutus, id est, mutata sorte & conditione. Jam non civis Romanus nedum Senator, scilicet factus e libero servus, ex Imperatore & Duce captivus Carthaginiensium. Capitis diminutio vocatur prioris status mutatio. Caput enim statum significat. Cic. Top. *Si mulier testamentum fecit, quæ se capite nunquam diminuit,* id est, quæ per conjugium in viri manum non convenit. Paul. Jurisc. *Tria sunt,* inquit, *quæ habemus; libertatem, civitatem, familiam. Cum tria hæc amittimus, maxima est capitis diminutio. Cum amittimus civitatem, & libertatem retinemus, media est diminutio. Denique cum libertatem & civitatem retinemus; familia vero sola mutatur,* (puta per adoptionem) *est diminutio capitis minima.* Ex his intelligitur cur servi non habere caput, nec diminui capite dicantur: quia nullum statum habent videlicet, neque libertatem, neque civitatem, nec familiam. Vide Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 25.

Donec laborantes consilio patres
Firmaret auctor nunquam alias dato,
Interque mœrentes amicos
Egregius properaret exul.
Atqui sciebat quæ sibi barbarus
Tortor pararet: non aliter tamen

INTERPRETATIO

rosam ferox in terra defixisse: usque dum vacillantes Senatores suasor confirmaret monitione haud unquam datâ; et per medios familiares dolentes illustris exul abiret. Noverat tamen quæ

ANNOTATIONES

45. *Donec laborantes consilio patres firmaret, &c.*) Incertos etenim quid statuerent Senatores ipse *firmavit auctor*, & compulit traduxitque in utilissimam Reipublicæ quamvis sibi gravem sententiam. Cicero 3. Offic. num. 99. *Cum Regulus iterum Consul in Africa ex insidiis captus esset, juratus missus est ad Senatum, ut nisi redditi essent Pœnis captivi nobiles quidam, rediret ipse Carthaginem .... Is cum Romam venisset, ... In Senatum venit; mandata exposuit: sententiam ne diceret recusavit: quamdiu jurejurando hostium teneretur, non esse Senatorem: reddi captivos negavit esse utile: illos enim adolescentes esse & bonos duces; esse se jam confectum senectute. Cujus cum valuisset auctoritas, captivi retenti sunt: ipse Carthaginem rediit* ... n. 110. *Senatui nisi ipse auctor fuisset, captivi profecto Pœnis redditi essent: incolumis in patria Regulus restitisset.*

Consilio nunquam alias dato.) In propriam nempe sui perniciem, solius utilitatis publicæ habita ratione: pia etiam fraude usus, ut pacem & captivorum permutationem dissuaderet. Nam affirmavit *venenum sibi Carthaginienses dedisse, non præsentaneum: sed ejusmodi, quod mortem in diem proferret; eo consilio, ut viveret quidem tantisper, quoad fieret permutatio: post autem grassante sensim veneno, tor tabesceret.* Gellius auctor est lib. 6. cap. 4.

48. *Egregius properaret exul.*) Egregius sane & singularis exul, qui patria carere consenserit, charitatis patriæ gratia, quique ultro sua omnia deseruerit, salutis publicæ causa. Ad cujus exemplum illustre postea, decem nobilissimi captivi ab Annibale ad Senatum missi, post Cannensem pugnam, jurati se redituros, nisi de redimendis captivis impetravissent; re non impetrata, reversi sunt. De quibus non omnes uno modo. Nam Polybius bonus auctor in primis scribit, novem ex iis revertisse: unum vero per fraudem & stultam calliditatem quasi jurejurando liberatum Romæ remansisse: quem deinde Senatus vinctum ad Annibalem duci jussit. Hæc & alia Cicero 3. Offic. num. 113. Florus jam cit. lib. 2. cap. 2. *Sed ille quidem par tantæ calamitati fuit. Nam nec Punico carcere infractus est; nec legatione suscepta. Quippe diversa quam mandaverant hostes, censuit: ne pax fieret, ne commutatione captivorum reciperetur. Sed nec voluntario illo ad hostes reditu, nec ultimo sive carceris sive crucis supplicio deformata majestas; imo his omnibus admirabilior, quid aliud quam victus de victoribus, atque etiam quia Carthago non cesserat, de fortuna triumphavit.*

49. *Atqui sciebat quæ, &c.*) Cicero Epist. ad Famil. lib. 6. Epist. 6. de seipso ita scribit: *ut in fabulis Amphiaraus, sic ego prudens & sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus.* De Regulo vero cit. Offic. 3. *neque vero tum ignorabat, se ad crudelissimum hostem, & ad exquisita supplicia proficisci.* Valer. Maxim. lib. 1. cap. 1. *Regulus ex victore speciosissimo ad miserabilem captivi fortunam deductus .... Carthaginem repetiit, non ignarus ad quam crudeles, quamque etiam merito sibi infestos Deos reverteretur.* —

Quæ sibi barbarus tortor pararet.) Tullius in Pisonem, n. 43. *M. Regulum illigatum in machinâ resectis palpebris Carthaginienses vigilando necaverunt.* Valer. Max. lib. 9. cap. 2. *Regulum palpebris resectis, machinâ, in qua undique præacuti stimuli eminebant, inclusum vigilantiâ pariter & continuo tractu doloris necaverunt.* Tertull. ad Martyr. cap. 4. *Maluit hostibus reddi, & in arca genus stipatus, undique extrinsecus clavis confixus tot cruces sensit.* Aurel. Victor. de Viris illustr. *In arcam ligneam conjectus, clavis introrsum adactis, vigiliis ac dolore punitus est.* Ex Appiano, positus in cavea stimulos undique habente. Senec. de tranquil. animi l. 1. c. 15. *An fleam Regulum quod tot clavis configitur?* Suidas: *Regulus Carthaginem reversus omni suppliciorum genere conflictatur. Nam præter cæteros cruciatus, domunculâ angustâ inclusus, quæ magnitudini corporis ejus responderet, intus crebris clavis ferreis transfixâ, periit: cum nec immotus stare posset, & quieturus statu corporis utcumque inclinato, in ferreas cuspides incideret.* Gell. cit. lib. 6. cap. 4. *in atras & profundas tenebras Regulum includebant; ac diu post, ubi erat visus sol ardentissimus, repente educebant; & adversus ictibus solis oppositum continebant. Atque intendere in cælum oculos cogebant. Palpebras quoque ejus, ne connivere posset, sursum ac deorsum diductas insuebant.* Ex Tuberone hæc. *Tuditanus autem, somno diu prohibitum, atque ita vita privatum, refert: idque ubi Romæ cognitum est, nobilissimos Pœnorum captivos liberis Reguli a Senatu deditos, & ab iis in armario muricibus præfixo destrutos, eâdemque insomniâ cruciatos interiisse.* Gell. ibid.

Barbarus tortor.) Apud Fest. & Non. Marcell. Ennius Annal.

Nam Pœni soliti suos sacrificare puellos.

Dimovit obstantes propinquos,
Et populum reditus morantem,
Quàm si clientum longa negotia
Dijudicatâ lite relinqueret;
Tendens Venafranos in agros,
Aut Lacedæmonium Tarentum.

INTERPRETATIO

sibi statueret immanis Carnifex. At nihilominus cognatos dehortantes, plebemque discessui obsistentem amolitus est, non secus ac si post litem decisam negotia prolixa dimitteret in campos Venafri properans, vel Tarentum Spartanum.

ANNOTATIONES

51. *Dimovit obstantes propinquos.*) Cic. jam cit. *Neque eum patriæ charitas retinuit, nec suorum.* Suidas: *Lacrymis & lamentationibus suorum invicto animo neglectis.*

55. *Tendens Venafranos in agros, &c.*) Quasi post forenses strepitus, post litium, & negotiorum ambages ac tædia, relaxandi causa animi otiique captandi, pergens Venafrum in urbem Campaniæ deliciis accommodatam. Vid. lib. 2. Od. 6. v. 16.

56. *Lacedæmonium Tarentum.*) Civitatem a Phalanto Lacedæmonio conditam: de qua lib. 1. Od. 28. sub finem, & lib. 2. Od. 6. v. 12.

AD ROMANOS

ODE VI.

E religionis contemptu, & depravatione morum fluxisse Italiæ calamitates.

Delicta majorum immeritus lues,
Romane, donec templa refeceris,
AEdesque labentes Deorum, &
Fœda nigro simulacra fumo.
Diis te minorem quod geris, imperas:
Hinc omne principium, huc refer exitum.

INTERPRETATIO

O Romane, solves pœnas, quas non es meritus, ob peccata patrum donec resarcieris infana et delubra numinum decidentia, atque imagines atro squalore deformatas. Regnas, quia te præstas inferiorem numinibus. Infra de omne primordium, illud finem reduc.

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

1. *Delicta majorum, &c.*) Quanquam pœnas debet luere solus peccans, tamen ad quarti gradûs posteros peccatorum pœnas interdum vel extendi vel reservari existimabat Plato. Quod dubio procul hauserat e notitia sacrorum codicum. Exod. c. 20. *Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertium & quartum generationem eorum qui oderunt me: & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.* Idem repetitur cap. 34. seq. & Deuter. cap. 5. &c. posteriorem istam sententiæ partem videtur quoque expressisse Aristoteles Rhetor. ad Alex. cap. 3. ubi scribit, æquum esse ut benevolentiores Dii sint in eos, a quibus magis coluntur.

Delicta.) Is peccare dicitur qui viam rectam delinquit, & a legis præscripto recedit.

Immeritus lues.) Deuteron. 24. v. 16. *Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus, sed unusquisque pro peccato suo morietur.* Idem habetur 4. Reg. cap. 14. v. 6. *Non morientur filii pro patribus, &c.* Ezechiel. cap. 18. *filius non portabit iniquitatem patris . . . . . . anima quæ peccaverit, ipsa morietur.* Et paullo ante: *Quid est quod inter vos parabolam vertitis in proverbium istud, in terra Israel, dicentes: patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt? &c.* ubi Chald. *patres peccaverunt, & filii vapulant.* Sic & Jerem. 31. v. 29. *In diebus illis non dicent ultra; patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt. Sed unusquisque in iniquitate sua morietur: omnis homo qui comederit uvam acerbam, obstupescent dentes ejus.*

2. *Donec templa refeceris.*) Seu vetustate collapsa, seu bellorum civilium incendio corrupta, labefactata, fœdata, absumpta; quia & victorum avaritiâ direpta. Quo spectat id quod est in Ode 35. lib. 1.

Quid intactum nefasti
Liquimus? unde manus juventus
Metu Deorum continuit? Quibus
Pepercit aris?

Porro quod hic, itemque sub finem Odæ 15. lib. 1. dixit Horatius, totum vergit in laudem & commendationem Augusti, qui non modo sacras ædes ipse multas exstruxit, sed & cæteros principes viros hortatus est, ut pro facultate quisque reficerent, excolerent, adornerent: ut *jure gloriatus sit urbem se marmoream relinquere, quam lateritiam accepisset.* Sueton. Octav. cap. 28. & 29.

5. *Diis te minorem quod geris, imperas.*) Quoniam pius es in Deos, quos, ut decet, observas & colis, idcirco Imperium orbis tibi donent illi. Hæc ad Augustum sane pertinent, de quo jam lib. 1. Od. 12.

Te minor latum reget æquus orbem.

6. *Hinc omne principium.*) Cic. de Haruspic. respons. n. 18. *Ego vero primum habeo auctores ac magistros religionum colendarum majores nostros .... Quis tam vecors, qui aut cum suspexerit in cælum, Deos esse non sentiat: ...... aut cum Deos esse intellexerit, non intelligat eorum numine hoc tantum Imperium esse natum, & auctum, & retentum? Quam volumus licet ipsi nos amemus, tamen nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipso hujus gentis ac terræ domestico nativoque sensu Italos ipsos ac Latinos, sed pietate ac religione, atque hac una sapientia, quod Deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perspeximus, omnes gentes nationesque superavimus.*

Dii multa neglecti dederunt
  Hesperiæ mala luctuosæ.
Jam bis Monæses, & Pacori manus
Non auspicatos contudit impetus
  Nostros, & adjecisse prædam
    Torquibus exiguis renidet.
Pene occupatam seditionibus
Delevit urbem Dacus & Æthiops;
  Hic classe formidatus, ille
    Missilibus melior sagittis.

INTERPRETATIO

Spreta numina plures calamitates intulerunt afflictæ Italiæ. Jam semel atque iterum Monæses et Pacori exercitus repulit nostros conatus inauspicatos: gaudetque nostra spolia addidisse torquibus suis minoribus. Civitatem dissensionibus detentam propemodum extinxit Dacus, et Æthiops, hic navibus potens, ille telis jacendis peritus.

ANNOTATIONES

Principium.) Ut supra. Od. 4. *Vos lene consilium:* utrubique in cæsura accipe vel duas breves pro una longa, vel crasin, vel conversionem vocalis in consonantem, quemadmodum fieri solet in *ariete, abiete, genua, &c.*

Huc refer exitum.) Diis accepta refer tum Imperii primordia, tum propagationis & amplificationis incrementa, & felicem quarumcumque rerum exitum. Nam sicut a religione Imperii hujus fundamenta locata sunt, ita quoque per eandem in Deos pietatem illud retinebis exornabisque. Tit. Liv. *Invenietis omnia prospera evenire colentibus Deos, adversa spernentibus.* Vide Dionys. Halicarn. lib. 5. ubi a Martio Rege instaurata diligenter sacra quæ ante neglecta aut prave culta.

7. *Dii multa neglecti, &c.*) Religio Deorum neglecta causa fuit calamitatum quas tulit Italia, quæ *Hesperia* dicitur, ut notavi lib. 2. Od. 1. plurima tum observatæ, tum neglectæ religionis exempla pete e Valer. Max. lib. 1. cap. 1. Pariter & bona segetia promittit sua præcepta servantibus, negligentibus autem mala gravia minitatur Deus Opt. Max. Lev. cap. 26. Deut. cap. 28.

9. *Jam bis Monæses, &c.*) Jam bis victi sumus a Parthis, contra auspicia scilicet dimicantes. Impetus nostros contudit Monæses apud Parthos insignis vir potentia & opibus, qui forte idem cum Surena, a quo deletus cum exercitu Crassus. Appian. lib. de Bellis Parthicis. Iterum profligati sumus a Pacoro Orodis Parthorum Regis majore natu filio; quem tamen paullo post Ventidius Antonii legatus, universamque simul Parthorum manum delevit; ut ait Justin. lib. 42. Vide & Dion. l. 48. & 49. Tit. Liv. lib. 127. Flor. l. 4. c. 9. & 10. &c.

10. *Non auspicatos.*) Cic. de Divin. 1. n. 28. *nihil fere quondam majoris rei, nisi auspicato, ne privatim quidem gerebantur: quod etiam nunc nuptiarum auspices declarant ....* Ubi multis exemplis auspiciorum contemptum aut vitium, magnarum populo Romano calamitatum fuisse causam ostendit. *Quid vetera?* inquit. *M. Crasso quid acciderit, videmus, dirarum obnuntiatione neglecta, &c.* De Harusp. resp. cit. *majores nostri rerum bene gerendarum auctoritates, augurio .... contineri putarunt.* Vide Valer. Maxim. lib. 1. cap. 4. & seq. cap. 6. *Crassus inter gravissimas nostri Imperii jacturas numerandus, plurimis & evidentissimis ante ruinam monstrorum pulsatus ictibus .... Sic Dii spreti excandescunt. Sic humana consilia castigantur, ubi se cælestibus præferunt.* De Crasso vide & Appian. Dion. lib. 40. Oros. lib. 6. Flor. lib. 3. cap. 11. & quæ annotavi superiori Ode, v. 5.

11. *Et adjecisse prædam torquibus exiguis renidet.*) E spoliis nostris, detractoque nobis auro auxere Parthi suos torques, majoresque facere eos, qui ante erant exigui. *Torques* nimirum colli erant ornamenta seu aurea, seu argentea, iis etiam in præmium dari solita qui strenuam in bello operam navarant. His insignibus ornabant se pridem Parthi, Galli, aliique; etiamnum vero Germani.

12. *Renidet.*) Quidam interpretantur, splendet: melius alii; gestit, lætitiam præ se fert.

13. *Pene occupatam seditionibus, &c.*) Bellis civilibus distractam ac laceram urbem & Rempublicam Romanam prope delevit exercitus e Dacis atque Æthiopibus conflatus. Illis nempe constabant terrestres Antonii copiæ; Ægyptiis vero Cleopatræ navales & maritimæ. *Daci*, seu Scythæ sagittas mittere periti, cum ad Cæsarem missis legatis non impetrassent quæ petebant, ad Antonium se converterunt. Dio lib. 51. *Daci* proprie sunt hodie accolæ Danubii fluminis, Moldavi, Transylvani, Valachi.

14. *Æthiops.*) Populus Ægypto conterminus. Æthiopia, regio Africæ perampla. Duplex est. Una inferior, ultra Æquatorem, veteribus incognita; superiori autem sæculo detecta Lusitanis & perlustrata. De hac itaque non agitur modo; sed de altera, quæ superior, & sub Ægypto appellatur, proque illa nonnunquam sumitur: Abissiniam continet, ad sinum Arabicum porrecta.

15. *Hic classe formidatus.*) Plutarchus in Anton. refert ejus classem octingentas habuisse naves cum onerariis, quarum Cleopatra ducentas

Fœcunda culpæ sæcula, nuptias
Primum inquinavere, & genus, & domos.
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit.
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, & fingitur artubus
Jam nunc, & incestos amores

INTERPRETATIO

Ævum delictis fertile primo fœdavit conjugia, et stirpem et familias. Ex ista origine manans calamitas in patriam et populum grassata est. Nubilis puella studet ediscere saltationes Ionum, et modo formatur membris: atque flagitiosos amores

ANNOTATIONES

Ægyptiis militibus armatas contulit, quæ magna pars maritimarum copiarum; Cæsarem audita celeritate Antonii & magnitudine exercitûs, vehementer trepidasse: nimirum Augustus naves duntaxat adduxisse ducentas & quinquaginta; Antonius vero bellicas quingentas, easque tam firmas & ligneis turribus instructis, ut tanquam e terra pugnaturi essent; atque una earum tres & quatuor hostium naves decertando occuparet, &c. Flor. lib. 4. cap. 11. *Hostium naves turribus atque tabulatis allevatæ, castellorum & urbium specie, non sine gemitu maris & labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipsa moles exitio fuit ..... Nec alia re magis hostilium copiarum apparuit magnitudo, quam post victoriam. Quippe immensæ classis naufragio bello facto, toto mari ferebatur, Arabumque & Sabæorum, & mille aliarum gentium Asiæ spolia, purpuram, aurumque in ripam assidue mota ventis maria revomebant.* Vid. Epod. 9.

17. *Fœcunda culpæ sæcula, &c.*) In depravatis istis sæculis crebra perpetrata sunt adulteria, quibus inquinatæ sunt familiæ: quin & inde *clades in patriam fluxit.* Nam procreati sunt degeneres, imbellesque homines a prisca Romanorum indole ac virtute prorsus alieni. Hinc vitia grassata in populum: hinc ignaviâ militum exercitus profligati: hinc prima Reipublicæ gloria multum defloruit. Hinc denique violata sanctitate nuptiarum, & Pronuba Junone illarum præside, aliisque numinibus graviter læsis, *in populum derivatæ clades*, calamitates, pestilentiæ ab iratis atque ultoribus Diis immissæ.

Nuptias primum inquinavere.) Tanta vero fuit aliquando Romæ ea licentia, ut lege Julia coerceri oportuerit. Vide lib. 4. Od. 5. v. 21.

21. *Motus doceri gaudet Ionicos matura virgo.*) Unde porro tot adulteria, totque flagitiorum infamia & pravitas? nimirum quod nubiles puellæ ad impuras artes formantur, Ionicis indulgent saltationibus, quibus mens pariter & corpus corrumpuntur. Hoc fonte manant tot mala. Nam primo incestos amores adolescentula meditatur, antequam nubat; nupta mœchos sectatur: demum connivente marito palam servit meretricio quæstui. Animadverte gradus ad summam impudicitiæ labem.

Motus Ionicos.) Lascivas saltationes ab Ionibus inventas. Cœl. Rhodig. lib. 18. cap. 25. *Ionicam mollitiem, & choreis mancipatos animos* vocat. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 25. *Saltationis genera & motus Ionicos ediscere Romanam juventutem aliquando mos fuit,* inquit: *siquidem Iones psallendi normam, & molles saltus primi invenisse traduntur.* Plaut. Stich. sub finem. *Quis Ionicus aut cinædicus, qui hoc tale facere possiet?* Apud Aristophan. *ἰωνικῶς* ponitur pro *ἁβρῶς*, *molliter, delicate, festive.* Athen. l. 12. c. 5. *Iones molles, delicatis amicti vestibus, voluptate diffluentes,* appellantur. Ibid. ex Theophrasto, Ionum luxus immodicus in proverbium abiisse dicitur, ad ejus usque sæculum. Liv. 14. cap. 5. *Ionum mores deliciis perditissimi, cantus a vetusto longe diversus, harmonia remissior,* nuncupatur. cap. 7. *ἦν δέ τις ἡ ἰωνικὴ ὄρχησις παροίνιος. Ionica saltatio inter vina.*

Ionicos.) Iones in Asia minori, ab Ionibus Græciæ populis oriundi, regionem tenebant Æolidis & Cariæ mediam, cæli clementia & bonitate, soli etiam amœnitate & ubertate præstantem.

22. *Fingitur artubus.*) Alii, *artibus*: eodem certe recidit sententia: id est, secundum artem moveri & saltare docetur. Quidam, *frangitur artubus.* Mollia studet membra ad motus quoslibet efficere. Macrob. lib. 3. cap. 14. *Saltandi cura non inhonesta, dummodo non curiosa, & usque ad artis perfectionem. Quid enim, ait Sallustius; psallere, saltare elegantius quam necesse est probæ?* nimirum matronæ, aut virgini. Addit ille: *Nobilium vero filios, & (quod dictu nefas est) filias quoque virgines inter studiosa numerasse saltandi meditationem, testis est Scipio Æmilianus, qui in oratione contra legem judiciariam Tib. Gracchi sic ait: docentur præstigias inhonestas: cum cinædulis .... discunt cantare; eam sambuca & psalterio eunt, &c. quæ majores nostri ingenuis probro duci voluerunt. Eunt, inquam, in ludum saltatorium, inter cinædos, virgines puerique ingenui .... In eo ludo vidi plus pueris & virginibus quingentis: in his vero unum (quo me maxime Reipublicæ miseritum est) puerum bullatum petitoris filium, non minorem annis duodecim, cum crotalis saltare: quam saltationem impudicus servulus honeste saltare non posset, &c.*

23. *Incestos.*) Non castos, impuros.

De tenero meditatur ungui.
Mox juniores quærit adulteros
Inter mariti vina: neque eligit
Cui donet impermissa raptim
Gaudia, luminibus remotis.
Sed jussa coram non sine conscio
Surgit marito, seu vocat institor,
Seu navis Hispanæ magister,
Dedecorum pretiosus emptor.
Non his juventus orta parentibus
Infecit æquor sanguine Punico;
Pyrrhumque, & ingentem cecidit

INTERPRETATIO

cogitat ab ætate molliori. Deinde mœchos adolescentiores sectatur inter viri sui convivia: nullumque delectum adhibet, cui voluptates haud licitas furtim indulgeat, extinctis lucernis. Sed præsente et consentiente viro pergit vocata, sive petit negotiator, sive dominus navis Hispanicæ, flagitia remunerans ingenti mercede. Non ejusmodi parentibus nati juvenes mare tinxerunt cruore Carthaginiensium: et profligavere Pyrrhum, Magnumque

ANNOTATIONES

24. *De tenero meditatur ungui.*) A teneris, ut Græci dicunt, unguiculis; ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων. Cic. ad Famil. Ep. 6. lib. 1.

25. *Mox juniores, &c.*) Cum vero nupta est, marito suo juniores mœchos quærit, vel inter ipsas nuptiales epulas, vel dum ille amicos convivio excipit, vel cum *levitavit sese in cœna pluscululum, atque appetus probe est*, quod ait Plaut. Amphitr.

26. *Neque eligit cui donet, &c.*) Eo demum impudentiæ progreditur, ut non clam, raptim, furtim, aut per tenebras noctis, semotisque lucernis, adulteria perpetret, mœchisque indulgeat; sed palam, & quod turpius, *conscio marito*, quemlibet vocantem sequitur, ac sine ullo discrimine obvio cuivis pretium offerenti, non secus ac publicum & vile scortum, venalem se prostituit.

29. *Non sine conscio surgit marito.*) Vidente & sciente marito, surgit e triclinio, & ad mœchum accersentem pergit: sive ille conniveat & mercede corruptus uxoris flagitiis annuat, lenonum faciens. Juvenal. Sat. 1. v. 56.

. . . . *Doctus spectare lacunar,*
Doctus & ad calicem vigilanti stertere naso.

sive ille imperiosæ non audeat petulantiam uxoris coercere. Juvenal. Sat. 6. v. 135. & seq. Item v. 269.

Tunc gravis illa viro, tunc orba tigride pejor.
. . . .
. . . . *olim convenerat, inquit,*
Ut faceres tu quod velles; nec non ego possem
Indulgere mihi. Clames licet, & mare cœlo
Confundas, homo sum. Nihil est audacius illis
Deprensis. Iram atque animos a crimine sumunt.

30. *Institor.*) Gall. *Facteur de Marchand*, dictus quod insistet gerendo negotio.

31. *Navis Hispanæ magister.*) Seu nauclerus, seu navis dominus, seu mercator & negotiator. Hispani frequentes in Italiam negotiaturi commeabant & navigabant, vina scilicet advehebant, alias autem reportabant merces. Vide l. 1. Od. 31.

32. *Dedecorum pretiosus emptor.*) Quovis pretio emens & remunerans flagitia & adulteria Italicarum mulierum.

33. *Non his juventus orta, &c.*) Non talibus effeminatis & corruptis orti parentibus fuerant ii milites, qui præclaros Populo Romano triumphos pepererunt: qui navali certamine vicerunt Carthaginienses, & *Siculum mare Pœno purpureum sanguine* reddiderunt; ut est in Od. 12. lib. 2. Vide ibi annot. qui Pyrrhum, qui Antiochum, qui Annibalem superaverunt ac ceciderunt.

35. *Pyrrhum.*) Is Epirotarum rex, paternum genus ad Herculem, maternum ad Achillem referebat. Imperium orbis animo versans de bello Romanis inferendo Apollinis oraculum consuluit; deluditque est ancipiti responso: *aio te, Æacida, Romanos vincere posse*. Itaque Tarentinis ferens auxilium adversus Romanos, ingenti quidem apparatu, a Curio Fabricioque Consulibus profligatus est. L. Flor. lib. 1. cap. 18. Ita scribit: *Quinam illi fuerunt viri, quos ab Elephantis primo prœlio obtritos accepimus? Omnium vulnera in pectore: quidam hostibus suis immortui: omnium in manibus enses; & relictæ in vultibus minæ, & in ipsa morte ira vivebat. Quod adeo miratus est Pyrrhus, ut diceret: o quam facile erat orbis imperium occupare, aut mihi Romanis militibus, aut me Rege Romanis, &c.*

Ingentem Antiochum.) Commune Regum Syriæ nomen hoc erat, teste Appiano. Hic aperte designatur Antiochus cognomento Magnus. Bellum movit impellente Annibale, qui *victus & profugus hostem populo Romano toto orbe quærebat.*

Antiochum, Annibalemque dirum:
Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glebas, & severæ
Matris ad arbitrium recisos
Portare fustes; Sol ubi montium
Mutaret umbras, & juga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens abeunte curru.
Damnosa quid non imminuit dies?
Ætas parentum pejor avis tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

INTERPRETATIO

Antiochum, et sævum Annibalem: sed strenui filii militum agrestium, assueti terram colere bipalio Sabino, et ad austeræ matris voluntatem amputata referre ligna, cum montium vertit umbras et juga fessis bobus detrahit Sol, horam adducens jucundam, recedente curru. Quid tempus edax non corrumpit? Ævum patrum nostrorum avis deterius produxit nos pejores, dein prolem edituros etiam improbiorem.

ANNOTATIONES

Acilio Glabrione Consule debellatus est, cæsis quadraginta millibus, captis ad quinque millia. Tullius pro Sextio: *Antiochum illum Magnum majores nostri magna belli contentione, terra marique superatum, intra montem Taurum regnare jusserunt.* Et pro Dejotaro: *Antiochus Magnus ille Rex ... cum omnem hanc Asiam, quæ nunc est nostra provincia, amisisset; dicere est solitus, benigne sibi a populo Romano esse factum, quod nimis magna procuratione liberatus modicis regni terminis uteretur.* Vide Plutarch. in vita Scipionis. Oros. lib. 4. c. 20. Flor. l. 2. c. 8. Justin. l. 31. T. Liv. l. 46. Appian. &c.

36. *Annibalemque dirum.*) Vide ann. l. 2. Od. 12.

37. *Sed rusticorum mascula militum proles.*) Sed filii virorum rustico labore & militia robustorum, & ipsi pariter agresti vita indurati, diuturnoque operi assuati; proindeque virili animo juxta & forti corpore, non molles & voluptatibus fracti.

38. *Sabellis docta ligonibus versare glebas.*) Jam notavimus alibi optimos Italiæ bellatores existimatos pridem Appulos & Samnites, qui & Sabelli, a Sabinis orti, ex Strabone, lib. 5. & Plin. lib. 3. cap. 12.

39. *Et severæ matris ad arbitrium, &c.*) Qui & matris imperio & severa disciplina facti ad virtutem laboriosam: nam jubebat illa post diurnum opus, ligna etiam cædere, atque ad usum domesticum raportare.

41. *Sol ubi montium mutaret umbras.*) Vesperi, cum vergens Sol ad occasum auget umbras, aut convertit ad orientem, quæ mane ad occidentem fuerant. Prior interpretatio magis arridet. Virgil. Eclog. 1.

Majoresque cadunt altis de montibus umbræ.

Eclog. 2.

Et Sol crescentes decedens duplicat umbras.

Sol.) Cic. de Nat. Deor. n. 68. *Sol dictus, vel quia solus ex omnibus sideribus est tantus: vel quia cum est exortus, obscuratis omnibus solus apparet.*

42. *Et juga demeret bobus fatigatis.*) Quo tempore demitur jugum bobus arando fatigatis, solutique ab aratro domum reducuntur. Virgil. mox cit.

Aspice, aratra jugo referunt suspensa juvenci;
Et Sol crescentes decedens, &c.

43. *Amicum tempus agens abeunte curru.*) Adducens tempus optimæ & jucundæ post laborem quieti destinatum, *cum se convolvens Sol elabitur atque abit*, ut ait Cic. 1. de divinat. n. 46. Virgil. Æneid. 2.

. . . . *Et jam nox humida cælo*
Præcipitat; suadentque cadentia sidera somnos.

Georgic. 3. v. 358.

Nec cum invectus equis (Sol) altum petit æthera, nec cum
Præcipitem Oceani rubro lavit æquore currum.

45. *Damnosa quid non imminuit dies?*) Quid non absumit tempus rebus omnibus ferens damnum interitumque? Cic. pro Mar. *nihil est opere aut manu factum, quod non aliquando conficiat & consumat vetustas.*

46. *Ætas parentum pejor avis, &c.*) Avis pejores fuere patres nostri: nos patribus deteriores sumus: nobis etiam vitiosiores posteros relinquemus: Homer. Odyss. a.

Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται,
Οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους.
Pauci enim filii similes patri;
Plerique pejores; pauci vero patre meliores sunt.

ODE VII.

Asterien consolatur de Gygis absentiâ, & ad fidem hortatur.

Quid fles, Asterie, quem tibi candidi
Primo restituent vere Favonii;
Thynâ merce beatum,
Constanti juvenem fide
Gygen? Ille Notis actus ad Oricum,
Post insana Capræ sidera, frigidas

INTERPRETATIO

O Asterie, quare ploras Gygen, stabili fidelitate adolescentem, quem boni Zephyri initio verni temporis tibi reddent Bithynis mercibus opulentum? hic ad Oricum ab Austris pulsus,

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 5. Lib. 1.

1. *Quid fles, Asterie, &c.*) Accommodata valde apostrophe ista cum leni increpatione, principio consolatorii sermonis, & ad demulcendum muliebrem animum idonea. Prop. lib. 2. Eleg. 20.
Quid fles abductâ gravius Briseide? Quid fles
Anxia captiva tristius Andromacha? &c.
Asterie.) Amica, vel uxor Gygis: ab ἀστὴρ stella factum nomen.
Quem tibi candidi, &c.) Paullo post fletis tuo Gyge; cum primum licebit navigare, ad te advolabit cupientem & ipse cupiens.
2. *Vere primo.*) Cum flore ab occasu incipiunt zephyri, seu *Favonii: candidi*, sereni, mites, propitii, faventes. Plin. lib. 2. cap. 47. *Ver aperit navigantibus maria, cujus in principio Favonii Hybernum molliunt cœlum.* Vide lib. 1. Od. 4. initio.
2. *Favonii.*) Plaut. in Mercatore. *Hic Favonius serenus est, istic Auster imbricus: hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus conciet.* Vide lib. 3. Od. 1.
3. *Thynâ merce.*) Vel annulis Thynicâ limâ perpolitis, quorum mentio est in nœniâ de morte Horatii, apud Isidor. lib. 19. cap. 32. vel cultellis Bithynicis, de quibus Non. Marcell. ex Varrone, in Sat. seu ἐσχατοδιδασκαλικῷ: forte & thynnis piscibus, qui bene multi capiuntur a Thynis populis; inde etiam adeptis nomen; ut placet quibusdam. Pers. Sat. 5. v. 183.
. . . . *Rubrumque amplexa catinum*
Cauda natat thynni.
Ex Ammiano Thynia pars est Bithyniæ. Plin. lib. 5. cap. 32. *Thyni ex Europa transiere, a quibus appellantur Bithyni.* Et paullo post: *tenent eram omnem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Asiæ est.* &c. ibid. c. 27. *Est etiam Thynos oppidum Ciliciæ.* Et lib. 4. c. 11. *Thyni sunt Thraciæ populi.* De his Claudian.
Thyni Thraces erant quæ nunc Bithynia fertur.
Vide lib. 1. Od. 35. v. 7.
4. *Constanti juvenem fide.*) Hac lectione vulgatâ memoriam vetustatis aboleri quidam indignanter; leguntque ex vett. codd. *constantis juvenem fide*, pro, *fidei*, nimirum: quod ita pridem usurpatum docent *Priscianus*, Agellius lib. 9. cap. 14. Virgil. Georgic. 1.
Libra die (id est, diei) *somnique pares ubi fecerit horas.*
5. *Ille Notis ad Oricum, &c.*) Cum Italiam peteret Gyges, reditumque maturaret, prohibitus est ventis ab Austro flantibus, actusque ad Oricum, quæ prima est Epiri civitas a Colchis condita: ex Plin. cap. 23. lib. 3. urbs illa ad oram maris Ionii in Epiro sita, ad radices montis Acroceraunii, cum portu satis amplo, Oreum Straboni, Horicum Ptolemæo, Orche Nigro dicitur. Multa de illa Tit. Livius.
6. *Post insana Capræ sidera.*) Postquam ille jactatus fuit magnis tempestatibus, quas excitavit sidus Capræ, quæ est in humero Aurigæ sinistro, sicut in manu sunt Hœdi. Hygin. Capram Amaltheæ, cujus lacte nutritus est Jupiter, ab eo inter astra collocatam fabulantur. Oritur sub finem Septembris: pariter & Hœdi; de quibus Ode 1. hujus libri. Pluvialem Capram vocat Plinius. Ex Arato, Capra & Hœdi jactatas in mari naves, & pavidos homines frequenter viderunt.
Frigidas noctes non sine lacrymis, &c.) Coactus hyemare Orici Gyges, Asteriæ desiderio contabescit, somno caret, lacrymatur ubertim, aliis mulieribus friget, etiam tentatus non cedit. Adverte singulas voces amoris significationem habentes a Poeta coacervatas. Quid vero jucundius seu amicæ seu uxori proferri poterat? Quid efficacius ad leniendum vel abstergendum dolorem; imo & ad excitandam fidem?

Noctes, non sine multis
Insomnis lacrymis agit.
Atqui sollicitæ nuntius hospitæ,
Suspirare Chloen, & miseram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.
Ut Prætum mulier perfida credulum
Falsis impulerit criminibus nimis
Casto Bellerophonti
Maturare necem, refert.
Narrat pene datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens:
Et peccare docentes
Fallax historias monet.
Frustra. Nam scopulis surdior Icari

INTERPRETATIO

post violentum Capreæ austrum, noctes algentes ducit non dormiens, et abunde plorans. Verum internuntius hospitæ anxiæ, declarans afflictam Chloen ingemiscere, tuisque flammis ardere, variis illum rationibus astute sollicitat. Exponit quemadmodum infidelis femina levem Prætum injustis calumniis excitarit mortem accelerare Bellerophonti nimium pudico. Refert Peleum tantum non interfectum, cum temperans eluctatur Hippolytam e Magnesia. Quinetiam deceptor narrat historias crimen admittere suadentes, sed incassum. Etenim rupibus Icarii

ANNOTATIONES

9. *Atqui sollicitæ nuntius hospitæ, &c.*) Interea vero Chloe, apud quam diversatur & manet Gyges, ejus animum sollicitat interposito nuntio, qui *mille vafer modis* suadere conatur, ut obsequatur amori hospitæ suæ.

10. *Chloe.*) Χλόη, *viriditas*; adolescentiæ florem vox designans.

Tuis dicens ignibus uri.) Tui Gygis amore incensam, adeoque tuo flagrantem igne, quo tu nempe ureris & flagras ipse. Virg. Eclog. 3.

At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas.

13. *Ut Prætum mulier, &c.*) Pluribus exemplis Gygem movere incusso metu nititur Chloæ nuntius. Narrat Bellerophontem simili causâ & occasione prope interemptum. Scilicet is Glauci Regis Ephyræ filius apud Prætum Regem Argivorum hospes erat. Antea ex Homero, ut aliis Sthenobœa ejus uxor, Bellerophontis amore capta stuprum obtulit. Hic respuit. Tum illa perfidiæ suæ crimen in eum conjecit: innocentem criminata apud Prætum; qui credulus ira exarsit. Cum tamen hospitis jura violare, hospitemque ipse perimere nollet, ad alios occidendum transmisit. Vide Hom. Iliad. 6. Apollod. l. 2. &c.

14. *Impulerit maturare necem.*) Ne temporis morâ & cunctatione, Bellerophontis innocentia, a se vero cogitati facinoris infamia detegeretur, tandemque non sine gravi dedecore a viro ipsa mulctaretur. De Bellerophonte jam lib. 1. Ode 27. in fine.

17. *Narrat pene datum Pelea Tartaro, &c.*) Refert etiam quemadmodum erepta fere est vita Peleo Achillis patri, dum castus amantem fugit ac repulit Hippolyten. Hæc enim excandescens velut insidiatum suo pudori juvenem detulit viro suo. Jovis quidem Hospitalis iram veritus ille, Centauris inermem, dubioque procul interficiendum tradere cogitavit. At innocenti opem tulerunt Dii, misso Vulcano; a quo accepto Peleus gladio Centauros debellavit, mortemque evasit. Vide Pindar. Nem. Carm. 4. & 5. Ovid. Metamorph. 11. Apolloder. lib. 3. &c.

18. *Magnessam Hippolyten.*) Uxorem Acasti Regis Magnesiæ, quæ Thessaliæ regio. Hinc cognomen, quo distinguitur ab Hippolytâ Amazonum Reginâ.

19. *Peccare docentes fallax historias monet.*) Quoniam periculi mortisque metus parum valeit, aliâ jam ratione Gygis animum impellit Chloes internuntius. Affert historias & exempla eorum, qui rejectis primis amoribus, novos non injucunde nec infeliciter adamaverunt. Ipsum Jovem commemorat Alcmenæ, Danaes, & aliarum amores consectatum, &c. Forte addit Paridem & Helenam, &c. *Peccare docentes.* Certe nihil magis, quam exemplum, vitium suadet. Viam enim ostendit quasi tritam & facilem, atque a notâ criminis prope immunem. Apud Cicer. *historia magistra vitæ.* Sunt qui legant *historias movet*, nec absurde.

21. *Scopulis surdior Icari voces audit, &c.*) At Gyges *adhuc integer*, voces internuntii Chloæ

Voces audit adhuc integer. At tibi
Ne vicinus Enipeus
Plus justo placeat, cave.
Quamvis non alius flectere equum sciens
Æque conspicitur gramine Martio:
Nec quisquam citus æque
Tusco denatat alveo.
Primâ nocte domum claude: neque in vias
Sub cantu querulæ despice tibiæ:
Et te sæpe vocanti
Duram, difficilis mane.

INTERPRETATIO

maris *durior ista verba excipit hucusque incorruptus. Tibi vero cave ne plusquam par est, arrideat Enipeus vicinus. Tametsi nemo tam peritus equum regendi* in *Campo Martio spectatur; nullusque tam expedite flumen Hetruscum tranat. Ædes occlude nocte ineunte; nec in vias deorsum aspice ad sonitum canoræ fistulæ: et crudelem frequenter appellanti crudelis persiste.*

ANNOTATIONES

sollicitantis *audit* immotus, veloti scopulus. *Icarium* mare, hodie *Nicarium*, pars est Ægæi, versus Icariam insulam: frequentes habet scopulos. Nomen ab Icaro in illud lapso, cum volare tentasset. De eo lib. 1. Od. 1. v. 15. lib. 2. Od. 20. v. 13. lib. 4. Od. 2. v. 2.

22. *At tibi ne vicinus, &c.*) To vero, Asterie, fac ut æque fidelis tuo Gygi permaneas. Cave itaque ne vincaris aut indulgeas amoribus Enipei vicini, etiamsi habeat unde amari possit.

26. *Quamvis non alius, &c.*) Quamvis Enipeus equitandi peritiam in Campo Martio, in Tiberi vero solertiam natandi & agilitatem præ cæteris ostentet. Vide lib. 1. Od. 8.

28. *Tusco alveo.* Tiberino fluvio, qui Hetruriam ab Umbria, Sabinia, & Latio discriminat, Romam interluit, in mare Tyrrhenum delabitur.

29. *Primâ nocte domum claude.*) Ne irrumpat Enipeus, noctis umbrâ & silentio abusus. Tit. Livius *primas tenebras* dixit pro *noctis initio*.

Neque in vias sub cantu querulæ despice tibiæ.) Ne per fenestram in vias despecta, neve sic videaris Enipei respondere amoribus, cum ille, ex more amantium, ante fores tuas noctu canet tibiâ. Vide lib. 1. Od. 25. & hujus libri Od. 10. ibique annot.

30. *Querulæ.*) Suaviter ludentis ac resonantis; vel molliori sono exprimentis amorem Enipei & ejus querimoniam, quod erga ipsum dura sis.

31. *Vocanti duram, difficilis mane.*) Licet ille te incuset velut ferream, quæ laborantis ægritudine parum movearis; inexorabilis tamen & inexpugnabilis persevera libidinosam Enipei contentionem eluctari.

AD MÆCENATEM

ODE VIII.

Reddit rationem cur Martiis Kalendis sacrificet.

Martiis cælebs quid agam Kalendis,
Quid velint flores, & acerra thuris
Plena, miraris, positusque carbo in
Cespite vivo,
Docte sermones utriusque linguæ.
Voveram dulces epulas, & album
Libero caprum, prope funeratus
Arboris ictu.
Hic dies, anno redeunte, festus

INTERPRETATIO

O Mæcenas, *callens utramque linguam, demiraris quid ego sine uxore faciam Calendis Martiis, quid denotent flores, et vasculum thure refertum, atque prunæ constitutæ in gramine virenti*. Scilicet *arboris ego lapsus fere exanimatus lautas dapes, et hædum candidum Baccho promiseram*. En dies iste *lætus anno vertente* recurrens

ANNOTATIONES

Metrum est idem quod suprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Martiis cælebs quid agam Kalendis, &c.*) Miraris quod ego cælebs diem hunc festum habere videar solis conjugibus celebrari solitum. Singulorum mensium Calendæ, præcipue vero Martiæ Junoni dicatæ erant: dictaque Matronalia, quoniam pro conjugii felicitate matronæ sacrificabant. Adde quod eâ die coli cœpta est ædes Junonis, quæ conjugiis præsidet. Macrob. lib. 1. c. 9. Alex. ab Alex. lib. 6. c. 4. Belli etiam per Sabinas mulieres compositi memoria tunc celebrater. Ovid. Fast. 3. Hinc *fœmineas* vocat has Calendas Juvenalis Sat. 9. v. 53. At mariti quoque Junoni supplicabant, ut uxorum pudicitiam tueretur. Porro quod primus anni mensis apud Romanos erat Martius, & unde Calendæ appellatæ, disce ex Macrob. lib. 1. cap. 12. & 15.

Cælebs.) Romani cælibem dicebant quasi cælitem, qui vitam ageret in terris cælesti similem. Donat. in Terent.

2. *Quid velint flores, &c.*) Omnia nempe Horatius ad sacrificium persolvendum comparabat, tanquam voti reus.

Acerra.) Vas fictile seu patera, in qua ponebatur thus adolendum.

3. *Positusque carbo, &c.*) Ignis in arâ e vivo cespite, seu virenti gramine structâ. Vide l. 1. Od. 19.

5. *Docte sermones utriusque linguæ.*) Græcæ, Latinæque, in quarum studium perinde incumbebant Romani. Cic. Offic. initio: *ut ipse ad meam utilitatem semper cum Græcis Latina conjunxi; neque id in Philosophia tantum, sed etiam in dicendi exercitatione feci, idem tibi censeo faciendum, ut par sis in utriusque orationis facultate.*

6. *Voveram dulces epulas, &c.*) Graviorem itaque cæteris habeo causam celebrandi Martias Calendas, in quibus mortis evasi periculum: unde & sacrificium vovi & sacras epulas.

Album Libero caprum.) Albæ victimæ Diis Superis, nigræ Inferis mactabantur: Arnob. lib. 7. &c. Baccho præsertim caper, qui vitibus infestus, eas arrodendo.

Virgil. Georg. 2. v. 380.

Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur.

Ovid. Fastor. 2.

Rode caper vitem: tamen hinc cum stabis ad aram,
In tua quod spargi cornua possit, erit.
Verba fides sequitur: noxa tibi deditus hostis
Spargitur affuso cornua, Bacche, mero.

7. *Prope funeratus arboris ictu.*) Cadente arbore propemodum oppressus & extinctus. Vide lib. 2. Od. 13. & 17.

9. *Hic dies, anno redeunte, festus, &c.*) Anniversarius adest iste dies in festivis epulis mihi ducendus: quare vinum vetustate præcipuum hodie promam.

Anno redeunte.) Ita cum Græcis Horatius. Virg. *volventem annum* ait: Cicer. *vertentem annum*. Somn. Scip. 17: *Cum ad idem unde semel profecta sunt, cuncta astra redierint, eandemque totius cæli descriptionem longis intervallis retulerint, tum ille vere vertens annus appellari potest.*

Corticem astrictum pice dimovebit
Amphoræ fumum bibere institutæ
Consule Tullo.
Sume, Mæcenas, cyathos amici
Sospitis centum; & vigiles lucernas
Perfer in lucem; procul omnis esto
Clamor & ira.
Mitte civiles super urbe curas.
Occidit Daci Cotisonis agmen:

INTERPRETATIO

corticem pice affixum auferet dolio fumum contrahere cœpto sub Consulatu Tulli. O Mæcenas, accipe centenos scyphos, ob amicum incolumem, et lychnos accensos produc usque ad diem. Longe absit vociferatio quælibet et rixa. Dimitte sollicitudines de civitate. Deletus est exercitus

ANNOTATIONES

10. *Corticem astrictum pice dimovebit, &c.*) Resignabit, relinet operculum amphoræ, e subere vel cortice, pice quidem astrictum. Cato: *in amphoram mustum indite, & corticem oppicate.* Tibull. lib. 2. Eleg. 1.

Chie solvite vincla cado.

11. *Fumum bibere instituta.* Fumo dudum expositæ, unde contentum in ea vinum jam maturum & lene prorsus.

Ovid. Fast. 5. *Fumea vina.*

Martial. lib. 3. Epigr. 81.

Cocta fumis musta Massiliensis.

Idem lib. 10. Epigr. 36. *Improba fumaria* dicit; &,

Accipit ætatem quisquis ab igne cadus.

Tibull. mox cit.

Nunc mihi fumosos veteris proferte Falernos Consulis.

Columel. lib. 1. c. 6. apothecæ superponentur locis, unde plerumque fumus exoritur; quoniam vina fumo celerius vetustescunt: ejus tenore præcocem maturitatem trahunt, &c. Plin. lib. 23. c. 1. *minus infestat nervos quod vetustate dulcescit .... Nos fumi amaritudine vetustatem indui perniciosam habemus.* Meminit & Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 21.

12. *Consule Tullo.*) Consulum nomine solebant notari vina, ut alibi amplius dixi. Vide lib. 1. Od. 20. & lib. 2. Od. 3. Hic certum nomen pro quolibet incerto poni, vinumque vetus duntaxat commendari crediderim. Quod si vinum illud conditum fuerat sub L. Volcatio Tullo, qui Consul fuit cum M. Æmilio Lepido, anno urbis conditæ 687. prolatum vero est ab Horatio paullo post subjugatos ab Agrippa Cantabros, de quibus sub hujus finem Odes, anno scilicet 734. ut ait Cruquius, vinum illud vetus fuisset annos 47. Interea meminisse oportet quod scribit Plin. mox cit. *Falernum nec in novitate, nec in nimia vetustate corpori salubre est. Media ejus ætas a 15. anno incipit .... Si sit fumo inveteratum, insalubre est. Mangones ista in apothecis excogitavere. Jam & patres familias ætatem ademere his, quæ per se cariem traxere. Quo certe vocabulo satis consilii dedere prisci:* nempe vina ad extremam senectutem, quæ cariosa est, non esse recondenda. Dalecamp.

13. *Sume cyathos centum.*) Ob lætitiam de amici sospitis incolumitate, seu de Horatii tui salute, bibe centum cyathos, id est, plures, & plures, & tota nocte mecum perpota. Numerus finitus pro infinito.

14. *Vigiles lucernas perfer in lucem.*) Prandium ignorabant veteres: ac cœnam maxime, non quidem ut nos ad candelas, sed ad lychnos & lucernas, producebant usque ad lucem posteram, pergræcando, id est, ritu Græcorum tota nocte compotando: Plaut. Menæchm. Scen. 3. *Inde usque ad diurnam stellam matutinam potabimus.* Hor. Od. 21. seq. *Vivaque producent lucernæ, dum rediens fuget astra Phœbus.* Propert. lib. 4. Eleg. 6. in fine:

Sic noctem paterâ, sic ducam carmine, donec
Injiciat radios in mea vina dies.

Erat etiam olim perpotandi certamen, propositumque victoribus bibionibus præmium, placenta; ut amplius exponam Epist. 19. ad hæc verba: *nocturno certare mero.* Quod autem nocturnæ cœnæ utiliores sint corpori, ob Lunæ sidus vim habens putrefaciendi, adeoque cibos concoquendi; crede, si lubet asserenti Athenæo lib. 7. cap. 1. Quin potius ausculta Casaubono eo loci, coctionem cum putrefactione confundi perperam, Athenæumque philologiæ quam philosophiæ sacris auspicatius initiatum, bene docteque redarguenti.

15. *Procul omnis esto clamor & ira.*) Ebrietatis incommoda & vitia Horatius arcet a suis epulis: quo forte etiam notat bonitatem & lenitatem vini sui, cujus cyathos queat Mæcenas centum bibere, citra noxam ut nec ad vociferandum, nec ad rixandum impellatur. Vid. lib. 1. Od. 27.

17. *Mitte civiles super urbe curas.*) His verbis patet urbis præfecturam tunc gessisse Mæcenatem: qui si *privatus* mox appellabitur, ne accipe aliter quam par est, & illic explicabo.

18. *Occidit Daci Cotisonis agmen, &c.*) O Mæcenas, omitte paullulum curas & sollicitudines, quibus civitati providus seduius: en hostes Popu-

Medus infestus sibi luctuosis
Dissidet armis.
Servit Hispanæ vetus hostis oræ
Cantaber, serâ domitus catena:
Jam Scythæ laxo meditantur arcu
Cedere campis.
Negligens, ne quâ populus laboret,
Parce privatus nimium cavere, &
Dona præsentis cape lætus horæ, ac
Linque severa.

INTERPRETATIO

Cotisonis Daci: Medus sibimet adversarius bello fatali distrahitur. Cantaber Hispaniæ fines incolens, *antiquus* noster *inimicus, subactus est,* quamvis *tardè profligatus victoriâ. Modo Scythæ arcu remisso incipiunt agris discedere.* Tu quasi *privatus omitte curare et plusculum consulere ne quid detrimenti capiat populus; atque temporis præsentis usura fruere, genio indulgens, et molesta abjice.*

ANNOTATIONES

li Romani jam domiti sunt: nec ab ullo quidquam metuendum. *Cotison* Dacorum Rex ab Augusto victus. L. Flor. lib. 4. cap. 12. *Daci montibus inhærent. Cotisonis Regis imperio quoties concretus gelu Danubius junxerat ripas, decurrere solebant & vicina populari. Visum est Augusto gentem aditu difficillimam submovere. Misso igitur Lentulo, ultra ulteriorem repulit ripam; citra præsidia constituit. Sic tunc Dacia non victa, sed summota atque dilata est.* Illud vero postea factum est. Sueton. cap. 21. Octav. *Coercuit & Dacorum incursiones, tribus eorum ducibus cum magnâ copiâ cæsis, &c.* cap. 63. *M. Antonius scribit, primum eum Antonio filio suo despondisse Juliam; dein Cotisoni Getarum Regi: quo tempore sibi quoque invicem filiam Regis in matrimonium petiisse.* De Dacis jam lib. 2. Od. 20. Hos porro eosdem esse ac Getas, certum est. Plin. lib. 4. cap. 12. *Getæ, Daci Romanis.* Xiphilin. in Domitiano ita scribit: *Per id tempus bellum fuit Populo Romano cum Dacis .... Porro eam gentem Dacos appello. Nam ita seipsi nominant, eodemque nomine a Romanis appellantur: etsi non ignoro eos a quibusdam Græcis Getas esse dictos. Quod an recte factum sit, nescio: illud quidem scio, Getas trans Hæmum apud Danubium incolere.*

19. *Medus infestus sibi, &c.*) Medi seu Parthi bellis civilibus occupati sunt. Vide Strabonem lib. 10. & quæ antea nec semel de iis annotavi, lib. 1. Od. 26. v. 5. & alibi.

21. *Servit Hispanæ, &c.*) Cantabri ab Agrippa, sero licet, fracti & subacti sunt. Vide lib. 2. Od. 6. Sueton. Octav. cap. 20. Augustus *externa bella duo omnino per se gessit: Dalmaticum adolescens adhuc: & Antonio devicto, Cantabricum.* & c. 21. *domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam, &c.*

23. *Jam Scythæ laxo, &c.*) Scythæ armis depositis cedunt. Vide lib. 2. Od. 9. in fine, ibique annot. Suet. Octav. c. 21. *Ea virtutis moderationisque famâ, Indos ac Scythas auditu modo cognitos pellexit ad amicitiam suam Populique Romani ultro per legatos petendam.*

25. *Negligens, ne quâ populus, &c.*) Dum mei sacrificii particeps sacras mecum epulas carpes, ita lætitiæ vaca ut si privatus esses. Ergo paullulum abjice omnem curam urbis, & sollicitudines de Republica.

26. *Privatus.*) Quidam explicant: inter privatos parietes, genio indulge. Alii interpretantur absolute: quandoquidem non geris magistratum: volunt nimirum urbis præfecturam esse officium duntaxat, nec inter magistratus censeri: Ex Suet. Octav. cap. 37. *Quo plures administrandæ Reipublicæ partem caperent, nova officia excogitavit: curam operum publicorum .... præfecturam urbis, &c.* Quod minime placet. Sic igitur intelligo: tu *linque severa* tantisper, id est, serias & graves occupationes intermitte: *præsentis horæ dona,* seu, gaudia rape, cape, animo plane tranquillo, teque *privatum* hoc nocturno saltem convivio finge & cogita.

ODE IX.

DIALOGUS HORATII ET LYDIÆ

HORAT. Donec gratus eram tibi,
Nec quisquam potior brachia candidæ
Cervici juvenis dabat;
Persarum vigui Rege beatior.
LYD. Donec non aliâ magis
Arsisti, neque erat Lydia post Chloen;
Multi Lydia nominis
Romanâ vigui clarior Iliâ.
HORAT. Me nunc Cressa Chloe regit,
Dulces docta modos, & citharæ sciens:
Pro qua non metuam mori,
Si parcent animæ fata superstiti.
LYD. Me torret face mutuâ
Thurini Calais filius Ornithi:

INTERPRETATIO

HORAT. *Quandiu charus tibi exstiti, neque alius præstantior adolescens brachia inferebat collo tuo candido, felicior ego vixi Rege Persarum.* LYD. *Quandiu non alteram plus dilexisti, nec Lydia posthabita est Chloe,* Ego *Lydia magnæ famæ, illustrior florui* quam *Ilia Romana.*

HORAT. *Mihi jam dominatur Chloe e Creta, perita suavium modulorum, ac* pulsandæ *lyræ, pro qua non verebor vitam profundere, si fata indulgeant animæ residuæ.* LYD. *Me urit mutuo amore Calais filius Ornithi e*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 5. Lib. 1.

1. *Donec gratus, &c.*) Amœbæum carmen est, cujus hæc lex est, ut qui posterior dicit, priorem vincat, majus aliquid subjiciendo. Ode porro hæc tanti æstimatur a Scaligero, ut ejus describere sententiam non pigeat. Sic habet lib. 6. Poet. *Omnes Horatii Odæ tantæ sunt venustatis, ut & mihi & aliis prudentioribus omnem ademerit spem talium studiorum. Inter cæteras vero, duas animadverti, quibus ne ambrosiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera est tertia quarti libri: Quam tu Melpomene semel, &c. Altera est nona tertii:* Donec gratus eram tibi, &c. *Quarum similes a me compositas malim, quam Pythionicarum multas Pindari, & Nemeonicarum: quarum similes malim composuisse, quam esse totius Tarraconensis Rex.* Vide Virg. Eclog. 3. & 7. Hic zelotypiam uterque suam bella exprimit, restituendisque amoribus prioribus viam sternit.

2. *Nec quisquam potior, &c.*) Dum non amplexus tuos alteri concessisti, nec alium mihi prætulisti in amore.

4. *Persarum vigui Rege beatior.*) Antiqui Persarum Reges, Cyrus, Darius, ad summas opes elati proverbio locum dedere. Illorum quisque Regem Regum se jactabat. Quin & Persarum montes pro montibus aureis dicti. Plaut. Stich. Sc. 1.
Neque ille meream Persarum sibi
Montes; qui esse perhibentur aurei.

5. *Non aliâ magis arsisti.*) Alii legunt, *aliam.* Æque eleganter utrumque.
Formosum pastor Corydon ardebat Alexin.

6. *Neque erat Lydia post Chloen.*) Dum non amasti Chloen præ Lydia. De hac jam l. 1. Od. 8. 13. 25.

8. *Romanâ vigui clarior Iliâ.*) Ego me fortunatiorem existimabam, quam fuit unquam Ilia, seu Rhea, quæ Marte gravida Romulum Romanæ gentis auctorem protulit. De Ilia l. 1. Od. 2.

9. *Me nunc Cressa Chloe regit.*) Nunc ego servio amoribus Chloes, quam præter formam commendat vocis & Musicæ suavis modulatio. Quidam legunt *Thressa,* id est, Thrax, seu a Thracia: verum lectioni nostræ favet quod Cretas Musicæ valde studiosos refert Ælianus.

12. *Si parcent animæ fata superstiti.*) Moriar ego libens ad redimendam Chloes vitam: ut illa superstes vivat, quæ est altera pars mei. De superstitione veterum pro alterius salute sese devoventium, alibi dixi.

13. *Me torret face mutuâ, &c.*) Mutuo me amore detinet Calais adolescens pulcherrimus. Alludi volunt aliqui ad nomen Callaidis lapilli, quem Sapphiri æmulum dixit Plin. lib. 37. c. 10.

14. *Thurini.*) Thuria, sive Thurium civitas erat in sinu Tarentino.

Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata superstiti.

HORAT. Quid si prisca redit Venus,
Diductosque jugo cogit aheneo?
Si flava excutitur Chloe,
Rejectæque patet janua Lydiæ?

LYD. Quanquam sidere pulcrior
Ille est; tu levior cortice, & improbo
Iracundior Adria;
Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

INTERPRETATIO

Thurio, pro quo bis mortem oppetam ultro, si juveni vivo fata indulgeant.
HORAT. *Quid si vetus amor reviviscat, et divulsos copulet æreo vinculo: si formosa Chloe rejicitur, et ostium meum aperitur pulsæ Lydiæ?*
LYD. *Tametsi est ille astro splendidior; Tu vero es levior subere atque Adriatico mari procelloso ferocior, tecum vivere cupiam, tecum sponte moriar.*

ANNOTATIONES

16. *Si parcent puero.*) Pro Calai bis ego mortem oppeterem velim.

17. *Quid si prisca redit Venus?*) Quid faceres, o Lydia, si Horatii vetus in te amor denuo accendatur; nosque dissociatos reconciliet, arctiusque jungat quam olim, imo constringat *jugo aheneo*, seu ære firmiori & nunquam dissolvendo? Vide lib. 1. Od. 33.

22. *Levior cortice.*) Ode superiori, *corticem astrictum pice*, pro subere nempe ponitur cortex, teste Plinio, lib. 16. c. 8. Proverbium est in inconstantes, *cortice levior*, suber enim naturali sua levitate super aquas fertur & natat.

23. *Iracundior.*) Hoc sibi vitium imputat Horatius non semel. Epist. lib. 1.
Irasci celerem, tamen ut placabilis essem.
Adria.) De eo lib. 1. Od. 33.

24. *Tecum vivere amem, &c.*) Ita facile reconciliantur discordiæ amantium. Et vere dixit Terentius Andr.
Amantium ira amoris redintegratio est.
Plaut. Amphitr. Act. 3
Ira interveniunt; redeunt rursum in gratiam.
Verum iræ, si quæ forte eveniunt hujusmodi
Inter eos, rursum si reventum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se quam prius.

ODE X.

Lycen admonet ut paulum mansuescat erga se.

Extremum Tanaim si biberes, Lyce,
Sævo nupta viro; me tamen asperas

INTERPRETATIO

O Lyce, si potares ultimum Tanaim, marito juncta barbaro, nihilominus

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 6. Lib. 1.

1. *Extremum, &c.*) Ejusmodi cantiones & querelas noctu canebant amantes ad fores meretricum, aliarumque mulierum quas deperibant, ut sic eas demererentur, atque ab iis tandem sua patientia victis admitterentur in domum antea sibi clausam. Vide quæ annotavi l. 1. Od. 25. Plura vero dixi ad Pers. Sat. 5. v. 165. ubi sic habetur:
Limen ad obscœnum... dum Chrysidis udas
Ebrius ante fores extinctâ cum face canto.
Extremum Tanaim si biberes.) Si nata in Scythia, in remotissimis illis & frigidissimis partibus, ubi scaturit Tanais: si barbara proinde, & *sævo* quoque *viro nupta* esses, quem vereri deberes; tu tamen oporteret moveri meis amoribus, cum ante fores tuas excubantem cernares in ista auræ intemperie.
Tanaim.) Fluvius iste notissimus, e Riphæis montibus, vel e Caucaso monte fluere dictus, Asiam ab Europa dividit: hodie *Don* vocatur. Est maxime Septentrionalis, quique Nomades Tanaim accolebant, erant agrestiores, ex Strabone lib. 11. De eo jam antea Od. 4. hujus libri, ubi *Scythicum amnem* appellat Horatius.

2. *Me tamen asperas, &c.*) Non tam dura esses, ut me jacentem super limen januæ tuæ, frigidissima & molestissima tempestate, videres sine ullo humanitatis sensu. Ovid.
Frigidus inque udâ sæpe jacebis humo.

Porrectum ante fores objicere incolis
  Plorares Aquilonibus.
Audis quo strepitu janua, quo nemus
  Inter pulcra situm tecta remugiat
Ventis? Et positas ut glaciet nives
  Puro numine Jupiter?
Ingratam Veneri pone superbiam,
Ne currente retro funis eat rotâ.
Non te Penelopen difficilem procis

INTERPRETATIO

fleres me ante januam tuam *duram extensum exponere ventis Septentrionalibus* illic *habitantibus*. Nonne *audis quo murmure* tuæ *fores*, *quo nemus in ædibus magnificis consitum resonet ventis* perflantibus: *utque Jupiter puro numine constringat nives demissas? Abjice fastum Veneri odiosum, ne funiculus retrorsum abeat rotâ versatâ. Tyrrhenus pater haud te*

ANNOTATIONES

3. *Objicere incolis plorares Aquilonibus.*) Doleres, ægre ferres me objici noctu ventis istis a Scythiæ regione flantibus, ac velut incolis. Ovid. Metam. 1.

Scythiam septemque triones
Horrifer invasit Boreas.

Plorares objicere.) Sic & locutus Plaut. Aulul. Scen. 7.

Aquam hercle plorat, cum lavat, profundere.

5. *Audis quo strepitu, &c.*) Quam vehemens sæviat ventus, judica e concussione tuæ januæ, & murmure arborum viridarii tui graviter stridentium.

Nemus inter pulcra situm tecta.) In septis domorum nemora etiam habebant veteres; quorum struendorum rationem docet Vitruv. lib. 5. cap. 11. *Sint*, inquit, *inter duas porticus silvæ, & in his perficiantur inter arbores deambulationes, &c.* Sueton. Octav. cap. 72. *prætoria sua quamvis modica non tam statuarum tabularumque pictarum ornatu, quam xystis & nemoribus excoluit, &c.*
Tibull. lib. 3. Eleg. 3.

Et nemora in domibus sacros imitantia lucos.

Cic. ad Quinctium fratrem lib. 3. Ep. 1. *nunc domus suppeditat mihi hortorum amœnitatem.* Vide Senec. Epist. 122. Item supra lib. 2. Od. 3. & Epist. 10. lib. 1.

Nempe inter varias nutritur sylva columnas.

7. *Et positas ut glaciet nives puro numine Jupiter.*) Æstimare potes etiam quantum frigus perpetiar, ex eo quod purum sit cœlum, æther sudus ac serenus, quo nives gelu concrescunt & constringuntur; quia tunc facile diffunditur, quando scilicet in aere nihil est quo reprimatur frigus: contra nebuloso æthere coercetur ne ad nos usque perveniat, ut docet Aristot. in Problem.

Positas.) E cœlo delapsas, & humi jacentes.

Glaciet.) Per licentiam poeticam usurpatur hoc verbum active, quod tamen absolute poni solet, pro, *coalescit, concrescit.* Cic. 2. de Nat. Deor. n. 26. *tum aqua declarat effusio, quæ neque conglaciaret frigoribus, neque nive pruinâve concresceret, nisi eadem se admisto calore liquefacta & dilapsa diffunderet. Itaque & Aquilonibus reliquisque frigoribus adjectis durescit humor, &c.*

8. *Puro numine Jupiter.*) Bene sic legito: alii *puro lumine*, vel *limine*; sed perperam. Jovem pro æthere non raro usurpari, notum: huic ergo respondet vox, *numine*. Puro lumine Sol quidem dicatur: at non Jupiter, præsertim concubiâ nocte; qua Lyces januam occentabat, de more, Poeta noster.

9. *Ingratam Veneri pone superbiam.*) Venus enim jocis, gratiis, amoribus stipata ubique memoratur: quibus adversatur omnino superbia. Lib. 1. Od. 2.

Erycina ridens,
Quam jocus circumvolat & Cupido.

10. *Ne currente retro funis eat rotâ.*) Ne offensa Venus iram in te suam stringat; tuque favore ejus destituta contemnaris, ut modo me contemnis. Time ergo sapienter fortunæ vices. Tibull. lib. 1. Eleg. 5.

Heu canimus frustra: nec verbis victa patescit
Janua: sed plena est percutienda manu.
At tu qui potior nunc es, mea fata caveto.
Versatur celeri fors levis orbe rotæ.

Isto tamen loco metaphora videtur esse ducta non e rota fortunæ volubili & instabili, sed potius a rotis & trochleis, quibus circumvolutus funis ingentia sublevat & trahit pondera, si bene teneatur: at si dimissus fuerit, & rota & funis & pondus in partem contrariam feruntur, currunt, fugiunt, deturbantur. Sensus itaque Horatii erit: o Lyce, ne Veneris tu vincula nexusque sperne, quæ si dimiseris, cave ne res tuæ retro & pessum eant ac dissolvantur. Virgil. Ecl. 8.

Veneris, dic, vincula necto.

11. *Non te Penelopen difficilem, &c.*) Non es ut Penelope, Spartana, nec educata instructaque duris moribus austeraque vivendi ratione: imo venustam, lepidam, tractabilem genuit te pater Italus, vel Hetruscus, ut placet quibusdam, nec absurde. Hetruscos ludorum ac voluptatum amatores nemo nescit: refert Cœl. Rhodig. lib. 15. cap. 11. atque a Lydis traxisse originem suspicatur.

Tyrrhenus genuit parens.
O, quamvis neque te munera, nec preces,
Nec tinctus violâ pallor amantium,
Nec vir Pieriâ pellice saucius
Curvat; supplicibus tuis
Parcas, nec rigidâ mollior esculo,
Nec Mauris animum mitior anguibus.
Non hoc semper erit liminis aut aquæ
Cœlestis patiens latus.

INTERPRETATIO

procreavit Penelopen amantibus intractabilem. O, licet te nec dona flectant, nec vota, nec violaceus pallor amore tabescentium, *neque maritus* tuus amore *pellicis Pieriæ vulneratus; indulge supplicantibus tibi,* quæ fuisti hactenus *durâ quercu non flexibilior, neque mansuetior serpentibus Mauritaniæ. Latus istud haud semper erit tolerans liminis et pluviæ.*

ANNOTATIONES

Penelopen difficilem procis.) Hæc Ulyssis uxor viro suo fidem servans viginti annos absenti, procos bene multos acriter sollicitantes, patrem etiam novas nuptias suadentem eluctata est. Homer. Odyss. 2. 6. 7.

12. *Tyrrhenus.*) Tyrrheni Hetruriæ populi. Tyrrhenia Straboni eadem regio cum Thuscia. Ovid. Metamorphos. 14.

Concurris Latio Tyrrhenia tota.

Porro synecdochicôs illi pro Italis universis vel Romanis accipi possunt.

14. *Tinctus violâ pallor.*) Color vultus mei pallidus, instar violarum, quas etiam pallentes vocavit Virgil. Eclog. 2. Sunt enim aliæ purpureæ, aliæ luteæ, aliæ albæ; ex Plin. lib. 21. c. 6. Quamquam duo tantum genera violarum agnoscit Nicander, pallidum & luteum: apud Athenæum lib. 15. cap. 9. *pallor amantium.* Ovid.

Palleat omnis amans: color est hic aptus amanti.

Nimirum recurrente ad cor amoris centrum calore naturali, & quoniam intensior in amantibus est, spiritus vitales magis dissipanto, in vultu pallor efficitur.

15. *Nec vir Pieriâ pellice saucius.*) Quanquam nec offensa viri tui pellicem Pieriam depereuntis injuriâ ad me amandum inclinaris. Hoc certe est irritamentum uxoris maximum, ut inducatur in alterius amorem. Ex Euripide, quædam alia minus gravate fert uxor: at si a marito fallatur, quicquid est in vita jucundi perdit. Ovid.

Sed neque fulvus aper mediâ tam sævus in ira est.

. . . .
Nec lea, ...
Femina quam socii deprehensâ pellice lecti
Ardet, &c.

Pieriâ.) Vel nomen factum a solo natali, ad augendam invidiam, quasi diceret, peregrina, & ex ea Macedoniæ regione: vel notat fidicinam, psaltriam: ob Pierium montem Musis sacrum: cujusmodi mulieres ut plurimum exercebant meretriciam artem.

16. *Supplicibus tuis parcas.*) Indulge aliquid supplicanti etiam apud te. Quis enim supplices unquam acerbe repulit, nisi qui humanitatem exuit? Ex sententia veterum, qui talem hominem velut execrabilem aversabantur: cum & natura supplicibus parcere doceat.

Esculo.) Arbor est glandifera, quam pro duritie ponit Horatius. De ea Plin. lib. 16. & nos jam lib. 1. Od. 22.

18. *Mauris.*) Mauritania Africæ regio ab ortu in occasum extenta, ubi nunc Barbaria Occidentalis. Arenosa ista loca, aquarum penuriâ & Solis æstu arentia & fervida, omne genus serpentium alunt etiam sævissimorum.

19. *Non hoc semper erit liminis, &c.*) Amores meos tibi sponte oblatos ne modo sperne: nec enim ero semper ea robusta & ferventi ætate, qua tui gratia possim & velim pernoctare ante januam, & cubare super durum limen ædium tuarum. Epod. 11.

Ferebar incerto pede
Ad non amicos heu mihi postes, & heu
Limina dura, quibus
Lumbos & infregi latus.

Aquæ cœlestis patiens.) Imbres aliaque hyemalis tempestatis incommoda perpeti non semper libebit. Certe contra in Lycen jam vetulam acriter scripsit Od. 13. lib. 4. Ovid.

Sæpe feres imbrem cœlesti nube solutum
Frigidus, inque uda sæpe jacebis humo.

AD MERCURIUM

ODE XI.

Ut sibi dictet cantus, quibus Lyde flectatur.

Mercuri (nam te docilis magistro
Movit Amphion lapides canendo)
Tuque testudo resonare septem
Callida nervis,
Nec loquax olim, neque grata, nunc &
Divitum mensis & amica templis,
Dic modos, Lyde quibus obstinatas
Applicet aures:
Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, & adhuc protervo
Cruda marito.
Tu potes tigres comitesque silvas
Ducere, & rivos celeres morari.

INTERPRETATIO

O Mercuri, (si quidem te præceptore Amphion saxa cantu movit) et tu lyra, chordis septenis resonare perita, neque canora pridem, neque jucunda, jam vero familiaris tum opulentorum mensis, tum fanis Deorum; *numeros ede, quibus pervicaces auriculas admoveat Lyde: quæ sicut equa trium annorum exultat et ludit per apertos agros; fugitque attrectari a nuptiis immunis, necdum petulanti viro idonea. Tu vales trahere tigres silvasque simul, et rapidos tardare fluvios.*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 2. Lib. 1.

1. *Mercuri*. De eo multa lib. 1. Ode 10.

2. *Movit Amphion lapides canendo.*) Jovis ille ex Antiopa filius suavi lyræ sono dicitur movisse lapides, ut ipsis inter se compositis & superstructis, Thebarum muri civitasque ædificata fuerint. Vide Epist. ad Pisones, v. 394. Plutarch. de Musica. Propert. lib. 3. Eleg. 2.

Saxa Cithæronis Thebas agitata per artem
Sponte suâ in muri membra coisse ferunt.

3. *Testudo resonare septem callida nervis.*) E testudine lyra per Mercurium facta atque exornata, ut annotavi lib. 1. Od. 10. Tribus primo chordis, deinde quatuor, tum septem, postea novem instructa; demum etiam pluribus. Vide Macrob. l. 1. Saturn. c. 19. Diod. Sicul. l. 1. Pindar. φόρμιγγα ἑπτάγλωσσον, id est, ἑπτάφθογγον vocat. Virgil. Eclog. 2.

Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula.

Et Æneid. 6. v. 646.

Obloquitur numeris septem discrimina vocum.

Porro septenas diapason species seu modos, quos nunc tonos appellant, debere intelligi locis istis perinde singulis, non abs re contendit Glareanus.

5. *Nec loquax olim, neque grata.*) Prius muta & sine ullo pretio, at postquam in lyram est concinnata, gratum edidit sonum, dulcesque modos ac numeros expressit; ut requisita & adhibita sit in divitum conviviis & Deorum sacris.

6. *Divitum mensis.*) Quod vini vim fervidiorem elidere valeat Musica, hanc ideo prisci adhibebant in suis conviviis. Testis Plutarch. lib. de Musica: & Homer. Odyss. ubi cithara convivii sodalis nuncupatur.

Et amica templis.) Vide Tit. Liv. l. 9. c. 30. ubi de tibicinibus ad præcinendum in sacrificiis Deorum solerter revocatis, historiam narrat sat lepidam.

7. *Dic modos, Lyde quibus obstinatas applicet aures.*) Cantûs dulcedine contumacem Lydes animum flecte, per aures delinitas ad cor penetra, demulce, viam sterne, sensimque meos amores insinua. Ex Plutarcho, Musica concinno suo temperamento corpora mentesque revocat & emollit. Et l. de Superstit. ait ex Platone, Musicam non deliciarum causa & pruritûs aurium datam, sed ut animi periodos improbe lascivientes decenter reducat.

9. *Quæ velut latis equa trima campis ludit.*) Velut equa non domita juveniliter lascivit & ludit per campos discurrendo & exiliendo: sic Lyde juveniles sectatur cum æqualibus ludos, a virili autem consortio hactenus abhorret. Lib. 2. Od. 5.

Circa virentes est animus tuæ
Campos juvencæ, &c.

10. *Ludit exultim.*) Anacreon:

Πῶλε Θρῃκίη, τί δή με
. . . .
Νηλεῶς φεύγεις,
. . . .
Νῦν δὲ λειμῶνάς τε βόσκεαι
Κοῦφά τε σκιρτῶσα παίζεις, &c.

Equulea Threicia quid me
Crudeliter fugis,
At nunc prata depasceris,
Et agiliter exiliens ludis.

13. *Tu potes tigres, &c.*) Nota est Orphei fabula feras & arbores trahentis ad lyræ dulces modos. Vide lib. 1. Od. 12. Et Epist. ad Pisones v. 393.

14. *Rivos celeres morari.*) Virgil. Eclog. 8.

Quorum stupefactæ carmine lynces,
Et mutata suos requierunt flumina cursus.

Cessit immanis tibi blandienti
  Janitor aulæ
Cerberus; quamvis furiale centum
Muniant angues caput ejus, atque
Spiritus teter saniesque manet
  Ore trilingui.
Quin & Ixion, Tityusque vultu.
Risit invito: stetit urna paulum
Sicca; dum grato Danai puellas
  Carmine mulces.
Audiat Lyde scelus, atque notas
Virginum pœnas, & inane lymphæ
Dolium fundo pereuntis imo,
  Seraque fata,
Quæ manent culpas etiam sub Orco.
Impiæ, (nam quid potuere majus?)
Impiæ sponsos potuere duro
  Perdere ferro.
Una de multis, face nnptiali
Digna, perjurum fuit in parentem

INTERPRETATIO

Tibi demulcienti morem gessit Cerberus crudelis aulæ janitor, licet caput illius furiis æquale stipent serpentes multi, et ex ore tres linguas habente halitus pestilens et tabum fluat. Quinetiam Ixion et Tityus facie prætulit hilaritatem non sponte: stetit dolium tantisper aridum, dum suavi cantu Danaï filias detineres. Discat Lyde crimen et supplicia fnmosa puellarum, et vacuum aquâ vas evanescente ex imo fundo; perennemque sortem delictis etiam apud Inferos reservatam. Sceleratæ (quid enim pejus valuerint?) Sceleratæ inquam illæ *sævo gladio perimere sponsos valuerunt.* At *e pluribus una tædis nuptialibus idonea*

ANNOTATIONES

15. *Cessit immanis tibi blandienti, &c.*) Et boo ad Orpheum pertinet, qui profectus ad Inferos ut reduceret inde dilectam Eurydicen, Cerberum demulsisse lyrâ fertur. De eo jam lib. 2. Od. 13. Et Virgil. Georgic. 4. v. 481.

Quin ipsæ stupuere domus atque intima lethi
Tartara, cæruleosque implexa crinibus angues
Eumenides; tenuitque inhians tria Cerberus ora,
Atque Ixionei vento rota constitit orbis.

21. *Quin & Ixion Tityusque vultu risit.*) Pulsante cytharam Orpheo recreari visi sunt illi, suasque pœnas oblivisci: ut vultu quædam signa lætitiæ daderint.

22. *Invito.*) Ob acerbitatem supplicii tristitiam exigentis. De Tityo Ode 4. hujus libri sob finem. Ixion Junoni stuprum inferea conatus ad Inferos pulsus ust, & rotæ intar sarpentes alligatus assidua circumvolvitue.
Tibull. lib. 1. Elag. 3.

Illic Junonem tentare Ixionis ausi
  Versantur celeri noxia membra rotâ.

Vida Pindae. Pyth. Od. 2. ubi eafert, *Ἰξίονα ἐν πτερόεντι τροχῷ πάντα κυλινδόμενον. Ixionem in alata rota circumquaque versatum.*

2. *Stetit urna paulum sicca, &c.*) Danai Argivorum regis filiæ laboriosus cruciatus intermisere paullulum dum caneret Orpheus. Vide lib. 2. Od. 14. Lucret. lib. 3. sub finem.

Hos, ut opinor, id est ævo florente puellas
Quod memorant laticem pertusum congerere in vas,
Quod tamen expleri nullâ ratione potestur.

Hinc proverb. apud Plaut. Pseud. *In pertusum ingerimus dicta dolium, operam ludimus.*

25. *Audiat Lyde scelus, &c.*) Discat Lyde quas pœnas Dii attribuant mulieribus in suos amatores crudelibus: hincque desinat mihi dura esse.

27. *Virginum.*) Danaidum.
Inane lympha dolium, &c.) Vide supea.

28. *Seraque fata.*) Vel longa & diuturna; vel tarda venientia, eoque graviore.

33. *Una de multis, &c.*) Hypermnestra Lynceo sponso pepercit, salvumque abire & fugere jussit, dum sorores jussu patris suos sponsos nefarie jugularent: at ipsa noluit exequi impia præscripta; unde & nomen sibi fecit immortale. Quidam scribunt duas fuisse quæ sponsis vitam adimere non sustinuerint, Hypermnestram & Bebrycen. Eust. in Dion. Alex.

Face nuptiali digna.) Honore matrimonii digna. Quod noctu seu vesperi nupta deducebatur domum sponsi, hinc fax præferebatur. Festus: *In nuptiis,* inquit, *facem præferebant in honorem Cereris, & aquâ spargebatur nova nupta, sive ut casta puraque ad virum perveniret, sive ut ignem & aquam cum viro communicaret.*

34. *Perjurum fuit in parentem splendide mendax.*) Recte fallens patrem Danaum, qui Ægyptum fratrem ejusque filios generos suos impia &

Splendide mendax, & in omne virgo
Nobilis ævum:
Surge, quæ dixit juveni marito,
Surge; ne longus tibi somnus, unde
Non times, detur: socerum & scelestas
Falle sorores;
Quæ, velut nactæ vitulos leænæ,
Singulos (eheu!) lacerant: ego illis
Mollior nec te feriam, nec intra
Claustra tenebo.
Me pater sævis oneret catenis,
Quod viro clemens misero peperci:
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget.
I, pedes quo te rapiunt & auræ,
Dum favet nox & Venus: i secundo
Omine, & nostri memorem sepulcro
Sculpe querelam.

INTERPRETATIO.

egregie fraudulenta erga patrem fallacem, et in cuncta sæcula illustris virgo exstitit. Quæ ait adolescenti sponso: exsurge, ne diuturnus tibi sopor unde non metuis comparetur: socerum et impias sorores effuge: quæ tanquam leænæ vitulos adeptæ totidem heu discerpunt. Ego illis clementior neque te percutiam, neque detinebo intra septa. Me parens duris vinculis obruat, quoniam sponsum infelicem benigna servavi; me navi amandet ad ultimos etiam Numidarum campos. Abi quo te ferent pedes et venti, dum nox et Venus obsecundant; abi faustis auspiciis, et ad tumulum inure querimoniam, qua nostri recordatio permaneat.

ANNOTATIONES

cruenta fraude circumveniebat. Ægyptus quinquaginta filiis suis Danai fratris totidem filias in matrimonium poposcit. Hic recusavit, quod ex oraculo accepisset a genero sibi mortem inferendam. At cum instaret ille, fraudulenter annuit, filias monens, ut ipsa nocte nuptiarum, sponsos vino luxuriâque sopitos cultro singulæ conficerent. Itaque patri contra fas morem gerentes, captatâ hora viros enecerunt, excepta Hypermnestra, quæ Lynceum servavit. Hic vero postea Danao interempto Argivum regnum invasit, atque oraculi fidem implevit.

35. *In omne virgo nobilis ævum.*) Hypermnestram virginem mansisse, hocque pactum cum Lynceo sponso, nonnulli tradunt. Vide Pausan. in Corinthiacis. Pindar. Nem. Od. 10. &c.

38. *Ne longus tibi somnus, &c.*) Ne tibi mors afferatur a Danao patre sororibusque meis. Ægypti enim patris tui stirpem extinguere conjurarent. Ovid.

Surge age, Belide, de tot modo fratribus unus,
Nox tibi, ni properes, una perennis erit.

Apud Hesiod. *somnus mortis frater*; apud Virgil. *Consanguineus lethi sopor*, dicitur. Catull.

Nox est perpetua una dormienda.

39. *Scelestas falle sorores.*) Celeriter fugiendo, prave sororum mearum consilia elude.

45. *Me pater sævis oneret catenis, &c.*) Observa quam artificiose Poeta amplificet ac laudet fidem & lenitatem Hypermnestræ, et ejus exemplo Lyden impellat ad sibi amanti favendum. Vide: Ovid. Ep. Heroid. ubi Hypermnestra Lynceo ita scribit:

Clausa domo teneor, gravibusque coercita vinclis.
Est mihi supplicii causa, fuisse piam.
Me pater igne licet, quem non violavimus, urat:
. . . .
Aut ille jugulet quem non bene tradidit ense;
Ut qua non cecidit vir nece, nupta cadat.

47. *Extremos Numidarum in agros.*) Me in barbaras nationes ex loco mittat, etiam trans mare. Numidia proprie litoralis Africæ pars erat ubi nunc regnum Algerii. Hic vero non ita stricte sumitur. Ex Plin. lib. 5. cap. 3. Numidia præter marmor & feras nihil habet insigne; Massilissæ nomine tantum clara. Hodie *Biledulgerid* quibusdam vocatur.

49. *I, pedes quo te rapiunt & auræ.*) Seu terra, seu mari, fuge quamprimum: *dum favet nox & Venus*, amor in te meus.

53. *Nostri memorem sepulcro sculpe querelam.*) Cum me a patre morti addictam acceperis, Epitaphium scribe, quo discat posteritas meam in te pietatem Danai crudelitate male pensatam. Pausan. in Corinth. refert Hypermnestram in judicium vocatam a patre, quod Lynceo salutem dederit sibi perniciosam, &c.

Ovid. mox cit.

Et sepeli lacrymis perfusa fidelibus ossa:
Scriptaque sint titulo nostra sepulcra brevi.
Exul Hypermnestra pretium pietatis iniquum,
Quam mortem fratri depulit, ipsa tulit.

ODE XII.

AD NEOBULEN

Hebri amore contabescentem.

Miserarum est, neque amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere, aut ex-
Animari metuentes patruæ verbera linguæ.
Tibi qualum Cythereæ puer ales,

INTERPRETATIO

Ærumnosarum est, nec amori indulgere, nec mærores diluere vino suavi, vel discruciari timentes ictus linguæ patrui. At tibi calathum, o Neobule, filius pennatus Veneris,

ANNOTATIONES

Hæc Ode dicolos tristrophos: Metrum singulare. Sotadicum vocant aliqui, quod sæpe a Sotade usurpatum. Alii Rythmicum, quod fere nullus pedum numerus insit.

Primi quique duo versus tribus constant Ionicis a minore, tertius vero quatuor: hoc modo:

Mĭsĕrārum ēst | nĕquĕ amōrī | dārĕ lūdūm |

Alii longe aliter, volunt carmen esse tricolon tetrastrophon, ut duo priores versus sint Sapphici trimetri acatalecti, tertius Anacreonticus dimeter catalecticus, quartus Adonicus: sicque scribunt,

Miserarum est neque amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere, aut ex-
Animari metuentes patruæ
Verbera linguæ, &c.

1\. *Miserarum est, &c.*) Magna dissensio de metro, de ordine versuum, deque fine & scopo hujus Odes. De carmine diximus: de versuum serie, vide annot. ad v. 9. denique quid velit Poeta, & qua mente scribat, haud liquet. Quidam putant hortatoriam esse Oden, qua Neobulem in Hebri amore confirmet adversus patrui seu cujuslibet censoris reprehensiones. Alii ironicam arbitrantur, nec absurde; ut Horatius derideat mulierculam adolescentis amore perculsam, opus diurnum deserentem, ac præ animi impotentia desidem.

Miserarum est neque amori dare ludum, &c.) Sane puella & mulier omnis misera est, quæ nullam carpit hilaritatem & gaudium, vel ea amore, vel e vino; quæque ita metuit reprehensiones, & castigationes hominum, ut nihil genio quidquam indulgere ausit. Pessimi profecto exempli monitum, nisi sarcasmi sale condiatur & corrigatur, ut ante dixi.

Amori dare ludum.) Ita Plaut. Bacchid.

Ego dare me ludum meo nato institui, ut animo obsequium
Sumere possit. Æquum esse puto: sed nimis nolo desidiæ
Ei dare ludum.

Theophrast. apud Athen. lib. 13. *Quis negabit eos solos vivere qui amant? &c.* Theophil. ibid. *Qui amantes amentes esse putat, ipse desipit, &c.*

2\. *Neque dulci mala vino lavere.*) Vino pelli curas, jam dictum alibi sæpius, eoque exhilarari animum, testis etiam sacer textus.

Lavere.) Ita veteres; *lavo lavis*; & *sonere* pro *sonare, &c.*

3\. *Exanimari metuentes.*) Metu reprehensionis prope mori.

Metuentes patruæ verbera linguæ.) Pater filio semper indulgens, at patruus severior: & hinc proverbio locus: *patrua lingua, sapere patruum.* Pers. Sat. 1. v. 11. *tum sapimus patruos.* Noster postea lib. 2. Sat. 3. *ne sis patruus mihi.* Cic. pro Cœlio: *qui in reliqua vita mitis esset, ... fuit in hac causa pertristis quidam patruus, censor, magister: objurgavit M. Cœlium, sicut neminem unquam parens.* Et de Quincto fratris filio, Cicero patruus ad Atticum ejus avunculum, lib. 10. Epist. 6. *vellem suscepisses juvenem regendum; pater enim nimis indulgens: quicquid ego astrinxi relaxat. Si sine illo possem, regerem, quod tu potes.*

4\. *Tibi qualum Cythereæ, &c.*) At tu, Neobule, quid valeat amor, experiris: ipsius imperio domita sponte obtemperas: ipsi tota vacas, lanificio & quotidiano opere prorsus abjecto.

Qualum.) Quasillum, calathum, in quo reponunt mulieres pensum, filum, stamen, fusos, fusiculas.

Cytherea.) Ita dicta Venus, vel a Cythero Cypri insulæ oppido; vel potius a Cytheris insula, hodie *Cerigo*, contra Cretam, in mari Ægæo, ipsius numini sacra; in quam & dicitur primum advecta mariná conchâ. Ovid. Fast. 4.

Veneri sacra Cythera petit.

Puer ales.) Cupido Veneris filius, cui alas affingunt & appingunt. Vide apud Athen. lib. 13. c. 2. de alato Cupidine versus plane lepidos. Eubulus quidem hoc fere sensu ibi scribit: *quisquis mortalium primus alatum amorem pinxit aut cera finxit, is hujus Dei ingenium ignorabat: levis enim minime est, aut facilis; imo gravis supra modum. Quorsum ergo illi pennæ? &c.* Alexis ibid. *Aiunt vulgo non volare Deum amorem, sed illos qui amant; alia vero de causa alas affingi.* Aristoph. ibid. *Amor apud Superos perturbans omnia, e Deorum est ejectus concilio, & huc ad nos exilio depulsus. Audaci autem & petulanti præcisæ alæ, ne revolare in cælum posset: ablatas vero pennas dederunt Victoriæ gestandas, præclara hostis spolia, &c.*

Tibi telas operosæque Minervæ
Studium aufert, Neobule, Liparæi nitor Hebri:
Eques ipso melior Bellerophonte,
Neque pugno neque segni pede victus,
Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis:
Catus idem per apertum fugientes
Agitato grege cervos jaculari,
Celer alto latitantem fruticeto excipere aprum.

INTERPRETATIO

tibi telas et laboriosæ Minervæ opus excutit pulchritudo Hebri Liparensis, qui est eques solertior ipso Bellerophonte, nec pugilatu, nec tardo cursu superatus, statim humeros oleo perfusos abluit in flumine Tiberi; peritus etiam configere cervos exagitato agmine fugientes patenti campo, atque velox opprimere aprum denso virgulto abditum.

ANNOTATIONES

5. *Operosæ Minervæ studium.*) Lanificio textrinisque artibus præest Minerva. Hesiod. oper. dier.

Ἀθήνην
Ἔργα διδασκῆσαι, πολυδαίδαλον ἱστὸν ὑφαίνειν.
Minervam opera docere, ingeniosam telam texere.

Virg. Æneid. 5.

Operum haud ignara Minervæ.

Æneid. 7.

Bellatrix, non illa colo calathisve Minervæ
Fœmineas assueta manus.

Studium aufert, &c.) Sic amor dia noctuque rem amatam animo duntaxat objicit, aliarum omnium rerum cogitationem & curam aufert. Sappho:

Γλυκεῖα μᾶτερ ἤτοι
Δύναμαι κρέκην τὸν ἴστον,
Πόθῳ δαμεῖσα παιδὸς
Βραδίναν δι' Ἀφροδίταν.
Dulcis mater haud possum ordiri telam
Correpta amore pueri per lentam Venerem.

Apud Virgil. Dido amore capta Æneæ, cætera negligit omnia. Æneid. 4. v. 86. Vide lib. 1. Od. 8. ibique annot.

6. *Neobule.*) νέος βουλή. *juvenile consilium: vel* νέος βῶλος. *nova gleba.*

Liparæi nitor Hebri.) Species & decor adolescentis Hebri e Lipara oriundi: quæ præcipua est inter Æolias insulas, in mari Tyrrheno; v. Lipari; pendet a Sicilia; modo bene culta, & arce munita est.

Nitor Hebri: eques, &c.) Dictio plane insolens, carens exemplo, & quæ bilem movet etiam admiratoribus Horatii, ejus isto loco cacozeliam notantibus.

7. *Eques ipso melior Bellerophonte, &c.*) In Campo Martio passim victor.

Bellerophonte.) Hujus inventum esse, equo vehi, affirmat Plin. lib. 7. cap. 56. Vide lib. 1. Od. 27. in fine, ibique annot.

8. *Neque pugno neque segni pede victus, &c.*) Exercebat se Romana juventus pugilatu, cursu pedestri, equitando, natando, &c. lib. 1. Od. 8.

9. *Simul unctos Tiberinis humeros, &c.*) Hunc versum interserunt aliqui septimo loco, planiori quidam sensu: verum præterquam quod repugnat carminis lex, & instituta versuum series; siquidem hoc pacto duo tetrametri continui ponerentur; id insuper rectam perturbaret ordinem exercitationum Romanis usitatarum. Nam post decursionem in Campo Martio duplicem, equo nempe & pedibus, postque luctam, seu pugilatum, sequebatur natatio in Tiberi, ad detergendum sudorem ac pulverem; quod Horatius belle hic expressit. Vide Veget. de re milit. lib. 1. c. 10.

10. *Catus idem, &c.*) Hebrus non tantum campestri victoriâ insignis, sed & venandi solertiâ.

11. *Agitato grege cervos.*) Turmatim cervi per silvas & campos vagari solent. Virg. Georg. 3.

Confertoque agmine cervi.

12. *Alto latitantem fruticeto.*) Quidam legunt *arto* sive *arcto*, id est, denso. Videtur tamen Horatius Homerum secutus, Iliad. λ. circa medium, *de apro*.

ὁ καί τ' ἆλτο βαθείης ἐκ ξυλόχοιο,
Ille vero prodit e profundo fruticeto, seu loco arboribus condenso.

Excipere.) Incautum & ex insidiis capere.

ODE XIII.

AD FONTEM BLANDUSIÆ

O fons Blandusiæ splendidior vitro,
Dulci digne mero, non sine floribus
Cras donaberis hœdo,
Cui frons turgida cornibus
Primis, & Venerem prœlia destinat
Frustra: nam gelidos inficiet tibi
Rubro sanguine rivos,
Lascivi soboles gregis.
Te flagrantis atrox hora Caniculæ
Nescit tangere: tu frigus amabile
Fessis vomere tauris
Præbes, & pecori vago.
Fies nobilium tu quoque fontium,

INTERPRETATIO

O fons Blandusiæ, vitro lucidior, digne vino suavi, cum floribus; cras tibi mactabo capreolum, cui frons tumet cornibus novis; quique lasciviam et certamina incassum præparat; nam proles gregis luxuriosi tinget tibi frigidas aquas rubeo cruore. Te minime attingit asperum tempus ardentis Caniculæ. Tu amœnum frigus suppeditas tauris aratro fatigatis, atque erranti gregi. Tu censeberis etiam inter illustres fontes,

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 5. Lib. 1.

1. *O fons, &c.*) Hic fontis Blandusiæ apotheosim quandam agnoscunt nonnulli. At saltem notare licet, ex mente veterum fontes sacros fuisse, & aliqoid numinis haboisse; quare illis sacrificabant, ut & Horatius prastat istic. Lib. 1. Od. 1. *aqua caput sacræ*. Vide ibi annot.

Fons Blandusiæ.) Is apud Sabinorum fines, ad Mandelam pagum, situs erat in prædio nostri Poetæ, de quo lib. 2. Od. 18. v. 14. & Epist. 16. init. ubi,

Fons etiam rivo dare nomen idoneus.

2. *Dulci digne mero.*) Digne sacrificiis, in quibus adhibetur vinum ac libatur.

Non sine floribus.) Libantes vina coronabant. Virg. Georgic. 2. v. 528.

socii cratera coronant:
Te libans, Lenae, vocat.

Et Æneid. 1. v. 728.

Crateras magnos statuunt & vina coronant.

Tibull. lib. 2. Eleg. 5.

Coronatus stabit & ipse calix.

Ex Homer. Iliad. 9.

Κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.

Quidam flores istos referunt ad hœdum mactandum. Nam mos erat coronari victimas. Alii, quod floribus spargebantur fontes.

3. *Cras donaberis hœdo.*) Immolabitur tibi hœdulus tener, cui erumpere cornua incipiunt. Is ergo frustra meditatur prœlia in alios hœdos. Ovid. Fastor. 3.

Fonti Rex Numa mactat ovem,
Plenaque odorati disponit pocula Bacchi.

5. *Venerem & prœlia destinat.*) Lascivum & petulans animal hœdus. Sic & Od. 22. seq.

Vertis obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

9. *Te flagrantis atrox, &c.*) Diebus etiam Canicularibus æstum nequaquam sentis: tuque vel tum umbram & frigus præbes; cum Sol primam partem Leonis aggreditur, mense Julio; quando per dies multos sævit *insana Canicula* & *siccas messes coquit*, ut ait Pers. Sat. 3. v. 5. Vide lib. 1. Od. 17. vers. 17. annot. Plin. 2. c. 40. *Caniculæ exortu accendi Solis vapores quis ignorat? Cujus sideris effectus amplissimi in terra sentiuntur. Fervent eo exoriente maria: fluctuant in cellis vina; moventur stagna ...* Eodem lib. c. 47. *ardentissimo æstatis tempore exoritur Canicula sidus, Sole primam partem Leonis ingrediente, qui dies 15. ante Augustas Cal. est ... Solis vapor geminatur ardore sideris.* Idem lib. 9. cap. 16. *totum mare sentit exortum hujus sideris ...* lib. 18. cap. 28. *Canis ortum vocamus, Sole primam partem Leonis ingresso. Hoc fit post Solstitium 23. die. Sentiunt id maria & terræ ... accenditque Solem: & magnam æstus obtinet causam.*

13. *Fies nobilium tu quoque fontium.*) Tu eris unus e fontibus nominatissimis, me celebrante amœnitatem tuam, aquarum perspicuitatem ac suave murmur, opacitatem umbræ tuæ, aliaque quæ

Me dicente cavis impositam ilicem
Saxis; unde loquaces
Lymphæ desiliunt tuæ.

INTERPRETATIO

cum prædicavero ilicem superextensam rupibus excavatis, e quibus defluunt aquæ tuæ leniter *strepentes.*

ANNOTATIONES

hinc enascuntur commoda: *cavis impositam ilicem saxis*, innatam saxis quercum; & ex iis desilientes cum jucundo strepitu aquas: unde

quercus & ilex
Multâ fruge pecus, multâ dominum juvet umbrâ.
. . . .
Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior Thracam, nec purior ambiat Hebrus:
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, etiam (si credis) amœnæ,
Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.

Epist. 16. jam ante cit.

AD POPULUM ROMANUM

ODE XIV.

De Augusti reditu ex Hispania, Cantabris devictis.

Herculis ritu modo dictus, o plebs,
Morte venalem petiisse laurum
Cæsar, Hispanâ repetit Penates
Victor ab ora.
Unico gaudens mulier marito
Prodeat, justis operata Divis;
Et soror clari ducis; & decoræ
Supplice vittâ

INTERPRETATIO

O Popule Romane, *Augustus, quem paulo ante dicebamus, quæsivisse lauream morte emendam, instar Herculis, jam ex Hispanica regione domum redit triumphans.* Ergo *femina uno læta viro procedat, sacro facto æquis numinibus: nobilis etiam Imperatoris soror; atque matres puellarum et adolescentium haud ita pridem salvorum, or-*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 2. Lib. 1.

1. *Herculis ritu, &c.*) Horatius hac Ode Augustum gratulatur incolumem tum e morbo sat diuturno, tum e periculis belli difficillimi. Nimirum ex Sueton. c. 20. *Externa duo bella per se gessit: Dalmaticum adolescens adhuc, & Antonio devicto Cantabricum.* Et cap. 21. *Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam, &c.* Porro ad expeditionem Cantabricam profectus Cæsar Tarracone detentus est morbo pertinaci, e quo tamen convaluit, rebusque per legatos feliciter confectis Romam rediit Cantabrorum victor: quamquam illi subinde rebellarunt. Vide lib. 2. Od. 6. init. ibique annot.

Dictus morte venalem petiisse laurum, &c.) De Augusto ægrotante dicebamus nuper, illum periculo vitæ comparandam sibi quæsivisse laurum & gloriam, nobis vero pacem: sicut Hercules orbem suscepit monstris liberandum, non sine gravi discrimine. Ac ecce victor & salvus rediit ad nos ex Hispania, ut Hercules olim profligato Geryone.

5. *Unico gaudens mulier marito prodeat, &c.*) Ergo singuli gratias Diis agant pro salute Imperatoris optimi, præ cæteris autem Livia Drusilla Augusti conjux amantissima, eique pariter dilectissima, formâ & pudicitiâ perinde insignis. De ea quædam satis singularia narrat Dio lib. 58. ut quod obvios forte nudos habuerit, quos majestatis reos agi intelligens periculo exemerit, dicendo: apud castas illos nihil a statuis differre, &c. Vix ad rem est quod aliqui hic observant monogamiam pudicitiæ esse notam; atque eas coronâ solitas honorari castimoniæ, quæ uno contentæ matrimonio fuerant; ex Valer. Maxim. lib. 2.

6. *Prodeat.*) Supplicet ad Deorum pulvinaria, aras, templa.

Operata Divis.) Facto prius ex more domi sacrificio, placatisque Diis domesticis. *Justis*, qui Imperatoris virtuti ac merito debitam felicitatem & incolumitatem præstitere. Quidam pro *Divis*, legunt *sacris*.

Et soror clari ducis.) Pariter etiam Octavia

Virginum matres, juvenumque nuper
Sospitum. Vos o pueri, & puellæ
Jam virum expertæ, male nominatis
Parcite verbis.
Hic dies vere mihi festus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Cæsare terras.
I, pete unguentum, puer, & coronas,
Et cadum Marsi memorem duelli;
Spartacum si qua potuit vagantem
Fallere testa.

INTERPRETATIO

nata tænia supplicanti. Vos o juvenes, et adolescentulæ marito junctæ, abstinete vocibus inauspicatis. Ista lux mihi sane festiva depellet molestas sollicitudines. Ego neque bellum civile formidabo, neque interire per vim hostilem, *Augusto orbis domino. Perge, famule, affer unguentum et coronas, atque amphoram testem belli Marsorum, si* forte *aliquod fictile dolium potuit latere Spar-*

ANNOTATIONES

Augusti soror, Antonio nupta: procedant & matronæ Romanæ, *matres juvenum*, qui ex eo bello salvi redierunt. *Decora supplice vitta*, qui vestitus & ornatus matronarum erat proprius; in primis autem supplicantium & sacrificantium. Vid. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27.

10. *Vos o pueri, & puellæ.*) Hos in sacris adhiberi patet ex Ode prima hujus libri.

11. *Male nominatis parcite verbis.*) Et hæc intelliguntur facile ex dictis in Od. mox cit. *male nominatis*, quæ nefas est nominari, quæque malum omen afferrent: Non absurde legunt aliqui, *male ominatis*.

12. *Parcite verbis.*) Favete linguis, ne sacra violate; silentio potius & mente attenta juvate...;

14. *Ego nec tumultum, &c.*) Dum rerum potietur Augustus, nec ullas civiles turbas metuo, nec hostiles impetus & incursiones.

Tumultum.) Cic. Philip. 8. n. 3. *potest esse bellum sine tumultu: tumultus esse sine bello non potest. Quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, ut major timor oriatur? Unde etiam nomen ductum est tumultus.*

15. *Nec mori per vim metuam tenente Cæsare terras.*) Sueton. Octav. c. 22. *Janum Quirinum semel atque iterum a condita urbe memoriam ante suam clausum in multo breviore temporis spatio, terra marique pace parta, ter clausit.*
Lib. 4. Od. 5.

Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen,
Quis Germania quos horrida parturit
Fœtus, incolumi Cæsare? Quis feræ
Bellum curet Iberiæ?

Et Od. 15.

Custode rerum Cæsare non furor
Civilis, aut vis eximet otium, &c.

17. *I, pete unguentum, puer, &c.*) Lætitiæ signa plurima; epulæ, & in his vinum vetustate exquisitum, unguenta, flores, coronæ, musica. Vid. lib. 1. Od. 9. 38. &c.

18. *Cadum Marsi memorem duelli.*) Vinum diffusum & in cellam conditum tempore belli, quod Marsicum, Italicum, Sociale nuncupatum est; nimirum ante annos plus sexaginta. Tum *ab omni parte Italia, duce & auctore belli discursante Popedio*, qui Marsos sub signis habebat, *adversa per populos, & urbes signa cecinere.* Tandem *Marsos Gabinius descessit.* Vide L. Flor. lib. 3. c. 18.

19. *Spartacum si qua potuit vagantem fallere testa.*) O puer quære nobis vinum Marsici belli notam habens; si quidem ex eo superfuit, & effugit Spartaci vastationem & depopulationes, quæ annis circiter sexdecim grassatæ sunt post bellum Marsicum. Luc. Flor. lib. 3. c. 20. *Bellum Spartaco duce concitatum quo nomine appellem nescio*, inquit, *quippe cum servi militaverint, gladiatores imperaverint, &c .... Spartacus, Crixus, Œnomaus effracto Lentuli ludo cum triginta aut amplius ejusdem fortunæ viris erupere Capua: servisque ad vexillum & ad auxilium vocatis, cum statim decem amplius millia coissent hominum, non modo effugisse contenti, jam vindicare volebant ... totam pervagantur Campaniam ... terribili strage populantur. Affluentibus in diem copiis, cum jam esset justus exercitus, e viminibus pecudumque tegumentis inconditos sibi clypeos, e ferro ergastulorum recocto gladios ac tela fecerunt, &c. ... Ille* Spartacus *de stipendiario Thrace miles, de milite desertor, inde latro, deinde in honore virium gladiator ... Consulares quoque aggressus in Apennino Lentuli exercitum percecidit: apud Mutinam C. Cassii castra delevit. Quibus elatus victoriis de invadenda urbe Roma deliberavit. Tandem totis Imperii viribus contra mirmillonem consurgitur; pudoremque Rom. Licinius Crassus asseruit ... Spartacus in primo agmine fortissime dimicans, quasi Imperator occisus est.* Vide Plut. in vita Crassi. Appian. lib. 1. bell. civil. Oros. lib. 5. cap. 26. &c.

Dic & argutæ properet Neæræ
Myrrheum nodo cohibere crinem :
Si per invisum mora janitorem
Fiet, abito.
Lenit albescens animos capillus,
Litium & rixæ cupidos protervæ.
Non ego hoc ferrem calidus juventâ,
Consule Planco.

INTERPRETATIO

taco grassanti. Jube quoque Neæræ canoræ ut festinet in nodum colligere capillos myrrheos. Quod si *impediaris ab importuno januæ custode, abscedito. Canescentes crines mitigant animum appetentem jurgiorum ac petulcæ contentionis. Id vero minime tolerâssem juventute fervidus, sub Munatii consulatu.*

ANNOTATIONES

21. *Dic & arguta properet Neæra, &c.*) Adduc, o puer, & Neæram voce ac fidibus canoram ad plenam hilaritatem convivii nostri. Veniat autem protinus vel incompta, & collectis tantum in nodum capillis. Nam *dum comatur annus est* : repentinum vero gaudium nostrum haud fert moram. Vide lib. 2. Od. 11. in fine.

22. *Myrrheum crinem.*) Vel, myrrhino unguento delibutum; vel, subflavum & myrrhei coloris. Quibusdam placet legere *myrteum*, id est, medium inter flavum & nigrum.

23. *Si per invisum mora janitorem fiet, abito.*) Redi vero quamprimum, si non statim admittaris, atque moram faciat custos januæ ædium Neæræ. Ovid. Amor. lib. 1. Eleg. 6.

Janitor indigne durâ religate catenâ,
Difficilem moto cardine pande forem.
. . . .
Aspice et invideas; inimicaque claustra relaxa :
. . . .
Non te formosæ decuit servare puellæ
Limina sollicito carcere dignus eras.

Et lib. 2. Eleg. 2.

Quem penes est dominam servandi cura, Bagoe,
. . . .
Si sapis, o custos, odium (mi crede) mereri
Desine, &c.

25. *Lenit albescens animos capillus.*) Jam nempe deferbuit prima ætas & ardor juvenilis, injuriæ ac repulsæ impatiens. At si olim simile quid contigisset, continuo exarsissem irâ, & mox vecte, armis, vi effractum fores properassem: quando Munatius Plancus consulatum gerebat ann. U. C. 711. ego vero Horatius annum ætatis agebam vigesimum quartum. Vide postea Od. 26. v. 7. annotat.

ODE XV.

IN CHLORIM JAM VETULAM

Uxor pauperis Ibyci,
Tandem nequitiæ pone modum tuæ,
Famosisque laboribus.
Maturo propior desine funeri

INTERPRETATIO

Tu conjux Ibyci egeni impone finem aliquando tuæ libidini et infami operæ. Jam propinqua morti

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Uxor.*) Cum meretricem appellet, abutitur hoc nomine, siquidem dignitatis est, non autem voluptatis, ut ajebat Commodus Imperator. Porro solebant exoletæ meretrices pauperibus nubere: ita Chloris vetula Ibyco.

2. *Nequitiæ.*) Luxuriæ & lasciviæ. Vide annot. supra Od. 4. in fine.

3. *Famosisque laboribus.*) Quæstui meretricio: nec plura comminisci decet nos cum nonnullis, gravi quidem pudoris injuriâ. Cic. de Rep. lib. 4. apud Non. Marcell. *Si qua erat famosa, ei cognati osculum non ferebant.* De Orat. 2. *ad famosas vetuit me mater accedere.* Plaut. Asinar. *Miserum me famosum facit suis flagitiis.*

4. *Maturo propior desine funeri ludere.*) Publ. Syrus ad rem prorsus ita scribit: *anus cum lu-*

Inter ludere virgines,
Et stellis nebulam spargere candidis.
Non, si quid Pholoen satis,
Et te, Chlori, decet. Filia rectius
Expugnat juvenum domos,
Pulso Thyas uti concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
Lascivæ similem ludere capreæ.
Te lanæ prope nobilem
Tonsæ Luceriam, non citharæ, decent,
Nec flos purpureus rosæ,
Nec poti vetulam fæce tenùs cadi.

INTERPRETATIO

tempestivæ cessa colludere cum adolescentulis, atque pulcris sideribus caliginem inspergere. Si quidpiam Pholoæ convenit, haud etiam tibi, o Chlori. Nata tua aptius aggreditur ædes adolescentium, velut Baccha pulsato tympano concitata. Eam Nothi amor adigit lascivire capreæ instar petulantis. Tibi exoletæ convenit lana ad celebrem Luceriam detonsa, minime vero lyra, aut sertum e rosis rubicundis, vel amphora ad fundum exhausta.

ANNOTATIONES

dit, morti delicias facis. Cic. Offic. 1. n. 125. *Luxuria cum omni ætati turpis, tum senectuti fœdissima est. Sin autem libidinum intemperantia accesserit, duplex malum est, quod & ipsa senectus concipit dedecus, facit adolescentium impudentiorem intemperantiam.* Ovid.

Turpe senilis amor.

10. *Thyas.*) Bacchi Sacerdos, a θύειν. Unde & Thyonæus dicitur Bacchus. Vide lib. 2. Od. 19. v. 9. annot.

Concita tympano.) Furore percita. Vide lib. 1. Ode 18. sub finem, ibique annot.

11. *Nothi*) Hoc amatoris nomen erat.

13. *Te lanæ, &c.*) Te lanificium decet jam ad senium vergentem; non autem lascivia vel ebrietas.

14. *Luceriam.*) Ea civitas Apuliæ Dauniæ, quibusdam Nuceria dicitur, hodie *Lucera*, sita est in planitie pascuis abundante, in qua educantur multi ovium greges, quarum lanæ in primis laudantur. Columell. lib. 8. *de ovibus generis eximii, Calabras Appulasque milites nostri existimabant.* Plin. lib. 8. cap. 48. *Lana Appula laudatissima ... villo breves, penulis celebres, &c.* Martial. lib. 14. Epigr. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma secundis
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

In ea quoque urbe templum erat sacrum Minervæ, ex Strabone lib. 6. quod ad rem facit; nam illi curæ fuisse lanificium, fuse dixi ad Oden 12. præced.

Non citharæ, decent,) Alibi notavi citharistrias ut plurimum fuisse meretrices; patet e Terentio, aliisque passim.

15. *Nec flos purpureus rosæ.*) Coronæ & serta e rosis in conviviis usitata tibi minime conveniunt; siquidem ætati florenti flores dumtaxat idonei.

16. *Nec poti vetulam, &c.*) Quidam legunt *sed*, pro *nec*; ut bibacis vetulæ vitium notetur. Sed Poeta voluit magis indicare vetulam Chloridem minus jam bibacitati aptam: meretricum porro id proprium fuisse constat. Vide lib. 1. Od. 36. v. 13. & seq. Contra honestis mulieribus, & quidem *matronis Romanis usus vini pridem ignotus, ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consuevit:* inquit Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1. Idêm testatur Polyb. lib. 6. Plutarch. Athen. lib. 10. &c.

Vetulam fæce tenus, &c.) Quidam legunt, *vetulâ fæce tenus*, voluntque designari vetus vinum: sed o nugæ! tu lector adverte potius expressam Theocriti sententiam Idyll. 7.

Πίομαι . . . .
. κυλίκεσσι γ᾽ ἐς τρύγα χεῖλος ἐρείδων.

Bibam, calicibus ad fæcem labrum infigens.

AD MÆCENATEM

ODE XVI.

Auro expugnari omnia: se tenui re contentum ac beatum vivere.

Inclusam Danaen turris ahenea,
Robustæque fores, & vigilum canum
Tristes excubiæ munierant satis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acrisium virginis abditæ
Custodem pavidum Jupiter & Venus
Risissent: fore enim tutum iter & patens
Converso in pretium Deo.
Aurum per medios ire satellites,
Et perrumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo. Concidit Auguris
Argivi domus ob lucrum

INTERPRETATIO

Turris ex ære, et validæ januæ, necnon vigilantium canum mœsta custodia clausam Danaen abunde tuebantur noctu a mœchis, nisi Jupiter et Venus irrisissent Acrisium inclusæ puellæ meticulosum observatorem: quippe viam fore securam apertamque numini in aurum mutato. Aurum gaudet pervadere medios custodes, ac rupes frangere, vi fulminis validius. Vatis Argolici familia interiit propter quæstum.

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 6. Lib. 1.

1. *Inclusam Danaen, &c.*) Continet hæc Ode Stoica pleraque dogmata, & gravia adversus avaros axiomata, quibus vix acrius aut sanctius quidquam habet aut pronuntiat schola Christianorum.

Danaen turris ahenea, &c.) Danaes pater Acrisius, subinde Rex Argivorum, cum ex oraculo accepisset se occisum iri ab eo qui e filia sua nasceretur, eam tenebat arcta custodia inclusam. At Prætus Acrisii frater auro primum custodes, dein ipsam Danaen corrupit, ea eaque Perseum suscepit. Vide Apollodor. lib. 2. Fabulantur autem Jovem ad illam venisse in aureum imbrem versum. Vide Pindar. Pyth. Idyll. 12. Ovid. Amor. 3. Eleg. 4.

Jupiter admonitus nil esse potentius auro,
Corruptæ pretium virginis ipse fuit.

Turris ahenea, &c.) Validissima, firmissima.

2. *Vigilum canum.*) Ex Epiro canes illi ingentes custodiendis ædibus adducebantur, præsertim e Laconica & Arcadica regione. Vide Cœl. Rhodigin. lib. 17. c. 28. Plin. lib. 8. cap. 40. ubi de canum fide pluribus disserit, vocatque *fidissima auxilia, nec stipendiorum indiga.*

3. *Tristes excubiæ.*) Latratu & ululatu tristitiam ingenerantes. Adde carceris horrorem:

4. *Nocturnis.*) Qui et plurimum noctu grassantur, quasi sua flagitia tenebris occultare cupientes. Nam *qui male agit, odit lucem, et non arguantur opera ejus.* Evangel.

5. *Si non Acrisium, &c.*) Si libido auro munita inanem Acrisii diligentiam non reddidisset.

6. *Custodem pavidum.*) Qui suæ vitæ timebat, ob Oraculi responsum, de quo ante.

9. *Aurum per medios ire satellites. &c.*) Χρυσὸς ἀνοίγει πάντα, κ' ἀΐδου πύλας. *aurum aperit omnia etiam Inferorum portas.* Apul. l. 6. auro solent adamantinæ etiam perfringi fores. Huc facit epithetum εὐρυσθενὴς, *viribus late potens,* quod Plutoni tribuitur. Homer. Odyss. 9. Pindar. Pyth.

11. *Concidit Auguris Argivi domus, &c.*) Adrastus Argivorum Rex Polynici genero suo Thebarum regnum asserere armis suscepit: ad bellum autem trahere voluit Amphiaraum vatem. Hic auguriis suis doctus male cessuram in Thebanos expeditionem, avertere illam frustra conatus est; ipse vero fugit, & latuit, una conscia Eriphyle uxore sua. Cum ergo quæreretur, latebras illa detexit, pacta monile aureum sibi dandum ab Argia uxore Polynicis, Adrasti filiâ; quod olim summa arte Vulcanus fabricarat, gemmisque exornarat. Tractus itaque est Amphiaraus ad id bellum, exitium in eo sibi suisque impendere non ignarus. Porro cum didicisset se ab Eriphyle proditum, filio Alcmæoni ut matrem interficerat mandavit. Quod cum præstitisset, Furiis agitatus periit. Amphiaraus in primo belli Thebani conflictu dehiscente terrâ cum suo curru & aurigâ absorptus est; Amphilochus etiam alter ejus filius in acie cecidit. Sic tota *concidit* ejus *domus ob lucrum demersa excidio;* vel ut legunt

Demersa excidio. Diffidit urbium
Portas vir Macedo, & subruit æmulos
Reges muneribus. Munera navium
Sævos illaqueant duces.
Crescentem sequitur cura pecuniam,
Majorumque fames. Jure perhorrui
Late conspicuum tollere verticem,
Mæcenas equitum decus.
Quanto quisque sibi plura negaverit,
A Diis plura feret. Nil cupientium
Nudus castra peto; & transfuga divitum
Partes linquere gestio,
Contemptæ dominus splendidior rei,

INTERPRETATIO

Vir Macedonius portas civitatum perrupit, ac Reges invidos profligavit donis. Dona irretiunt feroces navarchos. Augescentes opes comitatur sollicitudo, et cupiditas ampliorum. O Mæcenas equitum gloria, non sine causa timui caput erigere valde splendidum. Quo majora sibi quisque ademerit, eo ampliora consequetur a Numinibus. Pauper transeo ad partes nihil appetentium; atque opulentorum castra fugitivus deserere exulto: honorum spretorum possessor magis illustris,

ANNOTATIONES

alii, *exitio*. Vide Stat. Thebald. lib. 6 Cic. l. 6. Epist. 6. ad Cæcinam ita scribit: *Veritus sum deesse Pompeii saluti, cum ille aliquando non defuisset meæ. Itaque vel officio, vel fama bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiaraus, sic ego prudens & sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus*. Et Act. in Verrem 6. n. 39. *Eriphylam accepimus in fabulis, ea cupiditate, ut cum vidisset monile (ut opinor) ex auro & gemmis, pulchritudine ejus incensa salutem viri proderet*. Et 1. de Invent. n. 94. *Eriphyle auro viri vitam vendidit*. Ejus quoque meminit Plato 9. de Repub. quod ie perniciem viri monile aureum acceperit. Virgil. Æneid. 6. v. 445.

Mæstamque Eriphylen
Crudelis nati monstrantem vulnera cernit.

13. *Diffidit urbium portas vir Macedo.*) Philippus Macedoniæ Rex, Alexandri Magni pater, urbium custodes pecunia solebat corrumpere: & cum expugnari vix posse nuntiaretur arcem quandam undique præmunitam, respondit: annon asellus auro onustus in eam penetrare poterit? Hinc dicebatur non Philippus, sed ejus aurum Græciam subegisse. Plutarch. in Pauli Æmilii vita. Et Valer. Maxim. lib. 7. c. 2. ait *Philippum majore ex parte mercatorem Græciæ fuisse quam victorem*. A Juvenale Sat. 12. appellatur *callidus emptor Olynthi*. Porro id faciebat rite, ex Pythii Apollinis oraculo, quod ita ei consulenti responderat:

Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα κρατήσεις.
Argenteis hastis pugna, & omnia expugnabis.

14. *Subruit æmulos Reges.*) Vel sibi invidentes Græciæ imperium, vel inter se de eo contendentes. Certe cum infirmiores juvaret semper, donec mutuis contentionibus omnes concidèrent, omnium tandem factus est dominus. Vide Justin. lib. 8. & 9 Oros. lib. 3. c. 12. Plutarch. in Æmilio.

17. *Crescentem sequitur cura pecuniam, &c.*) *Cura* servandi, & *majorum fames* seu desiderium & cupiditas, quam esse infinitam, asserit Aristot. de Rep. 6. unde & ait, avaris pecuniam esse τέλος *finem*, non πέρας *terminum*.
Juvenal. Sat. 14. v. 139.

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit:
Et minus hanc optat qui non habet.

18. *Jure perhorrui late conspicuum tollere verticem.*) Merito abhorrui a magnis opibus nimiaque potentia: quia noveram in his curas & sollicitudines certas esse & molestas; contra in mediocri fortuna inesse felicitatem.

21. *Quanto quisque sibi plura negaverit.*) Quanto paucioribus quisque fuerit contentus, infinitæ cupiditati frænum injiciens, negansque ambitioni quod petit, tanto plura obtinebit a Diis. Interrogatus Epicurus quo pacto quis ditesceret, respondit: non pecuniæ sua apponens, sed multa de rebus necessariis amputans. Stob. Serm. 39.

22. *Nil cupientium nudus castra peto, &c.*) Malo nihil habere, seu omnibus nudari, & nihil cupere; quam dives esse & sollicitus. Democritus ajebat: *si multa non desideres, pauca tibi multa videbuntur*. Juvenal. Sat. 14. v. 311.

Sensit Alexander, testâ cum vidit in illâ
Magnum habitatorem, quanto felicior hic qui
Nil cuperet, quam qui totum sibi posceret orbem,
Passurus gestis æquanda pericula rebus.

23. *Transfuga divitum partes linquere gestio.*) Ratus divites esse miserrimos, ab his libens transfugio ad eos qui beatiores sunt nihil cupiendo, parvo contenti.

25. *Contemptæ dominus splendidior rei.*) Quia imperitus dominor exiguis meis bonis, & majora despicio, mihique ipse ea denego; hinc splendide me ostento. Contra dives avarus velut mancipium servit opibus, sordideque vivit: estque inter opes inops. Senec. Epist. 74. accurrens

Quam si, quidquid arat non piger Appulus,
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.
Puræ rivus aquæ, silvaque jugerum
Paucorum, & segetis certa fides meæ,
Fulgentem imperio fertilis Africæ
Fallit, sorte beatior.
Quanquam nec Calabræ mella ferunt apes,
Nec Læstrigonia Bacchus in amphora
Languescit mihi, nec pinguia Gallicis
Crescunt vellera pascuis;
Importuna tamen pauperies abest:
Nec, si plura velim, tu dare deneges.
Contractâ melius parva cupidine
Vectigalia porrigam,
Quam si Mygdoniis regnum Halyattici

INTERPRETATIO

quam si meis granariis conderem id omne quod colit Appulus laboriosus: ego interim *egens summis in divitiis. Rivus aquæ liquidæ, et silva paucorum jugerum, messisque meæ spes secura est ignota illi, qui fœcundæ Libyæ dominatur, ejusque fortunâ melior* est. *Licet mihi neque apes Calabriæ mel producant; neque vinum apud me senescat in vado Formiano, neque lanæ pretiosæ crescant in Galliæ pascuis: at gravis egestas non adest: sique majora cupiam, tu donare minime recusares. Exigua tributa solvam facilius refrænatâ cupiditate, quam si Lydiæ*

ANNOTATIONES

(*quod genus egestatis gravissimum est*) *in divitiis inopes*. Nam *deest avaro tam quod habet, quam quod non habet*, Claudian.

Semper inops quicumque cupit.

29. *Puræ rivus aquæ, &c.*) Est mihi apud Sabinos in valle amœnissima prædiolum, ubi e fonte Blandusiæ Digentia rivus limpidissimus in fluvium Fastarum dimanat: de quo supra Od. 13. Est *silva paucorum jugerum*, sed ad necessitatem usumque loci sufficiens: est *seges certa* & fundus non mendax, ad paoem. Hæc, inquam, pauca habens, *sorte beatior* sum eo qui *fulget* imperio fertilis Africæ, & *condit horreo quicquid de Lybicis verritur areis*. Lib. 1. Od. 1. Mea tamen felicitas illum *fallit*: id est, nescit me beatum, seque infelicem & miserum esse, quod & parta servandi, & majora acquirendi nunquam non cura discrucietur.

33. *Quanquam nec Calabræ, &c.*) Etsi nihil exquisitum possideo, nec mel Calabriæ, qua in regione sunt flores apibus gratissimi; unde & optimum conficiunt mel; nec vetus vinum ac delicatum; nec lanas maxime laudatas; at ees habeo necessarias ad victum; neque mala paupertatis sane importuna experior.

34. *Nec Læstrygonia Bacchus in amphora languescit mihi.*) Nec domi habeo vinum Formianum, quod reservem donec vetustate pretiosum fiat.

Læstrygones, qui & Cyclopes, olim Siciliam, dein Formias Campaniæ orbem incoluerunt. Vide lib. 1. Od. 20. in fine, ubi de Formianis collibus, vitibus, vino.

35. *Languescit*.) Sic Od. 21. seq. *languidiora vina* ponit pro exquisitis, ob maturitatem quam vetustas attulit.

Nec pinguia Gallicis crescunt vellera pascuis.) Nec mihi sunt greges lanigeri in præpinguibus Galliæ pascuis, lanam afferentes laudatissimam. Columell. lib. 8. de ovibus emendis ita scribit: *generis eximii Calabras Appulasque milites nostri existimabant, earumque optimas Tarentinas. Nunc Gallicæ pretiosiores habentur, earumque præcipue Altinates*. Altinum urbs olim præclara Venetiæ, quæ regio Galliæ Transpadanæ erat. Istius regionis atque urbis lanas commendat Martial. lib. 14. Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma secundis
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

Plin. lib 8 cap. 48. idem testatur; additque, *alba Circumpadanis nulla prafertur*.

38. *Nec, si plura velim, tu dare deneges*.) Ita Mœcenati gratias agit, laudemque tribuit egregie Poeta accepti beneficii memor & toties præco. Vide lib. 2. Od. 18. v. 12. & Epod. 1. sic eidem scribit:

Satis superque me benignitas tua
Ditavit.

39. *Contractâ melius parva cupidine, &c.*) Vitam facilius sustentabo, & exigua pendam vectigalia, pauca possidens; quam si ingentes habenti divitias magna perinde tributa essent exsolvenda.

41. *Quam si Mygdoniis regnum, &c.*) Quam si totas Phrygiæ Lydiæque opes possiderem. Vide lib. 2. Od. 12. sub finem.

Regnum Halyattici.) Halyattes Crœsi pater fuit:

Campis continuem. Multa petentibus
Desunt multa. Bene est cui Deus obtulit
Parcâ, quod satis est, manu.

INTERPRETATIO

ditionem agris Phrygiis adjungam. Plurima cupientes egent plurimis. Felix est is, cui manu contractâ Dii dederunt quantum sufficit.

ANNOTATIONES

uterque regnavit in Lydia, & divitiis celebratus est, quas e Lydiæ metallis bausurant. Vide Herodot. lib. 1. Strabo lib. 9. 14. 15. Scribeodum videtur fuisse *Halyattii*.

42. *Multa petentibus desunt multa.*) Vide Gell. lib. 9. cap. 8. *Verum profecto est*, inquit, *quod observate rerum usu sapientes viri dixere, multis egere qui multa habent … & minus habendum esse, ut minus desit, &c.*

43. *Bene est cui Deus obtulit parcâ, &c.*) Sapientissimus Regum ita Deum optimum maximum rogabat: *Divitias & paupertatem ne dederis mihi: sed tantum victui meo tribue necessaria.*

AD ÆLIUM LAMIAM

ODE XVII.

Ejus nobilitatem commendat: deinde monet ut diem crastinum hilariter agat.

Æli vetusto nobilis ab Lamo,
Quando & priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, & nepotum
Per memores genus omne fastos:
Auctore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps, & innantem Maricæ
Litoribus tenuisse Lirin,

INTERPRETATIO

O Æli illustris ab Lamo antiquo, (quandoquidem ajunt inde priores etiam Lamias appellatos, ac universam posterorum familiam in annalibus mentionem eorum facientibus) genus refers ad eum conditorem, qui primus traditur incoluisse Formiarum civitatem: et circa Lirin Maricæ ri-

ANNOTATIONES

Mutrum est idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Æli.*) Ælia gens etsi plebeja Romæ inclaruit honoribus & præclare gestis. Variis cognominibus totidem illustres babuit familias, in quibus Tuburones, Pœti, Galli, Selani, Ligures, Lamiæ, &c. nec omittendus est ortus ex ua stirpe Antoninus Imperator. Lamiarum porro tam celebre nomen, ut Juvenalis Sat. 6. vers. 384. scripserit: *quædam Lamiarum*, pro una matronarum vetustâ nobilitate superbarum. Hic intelligendus videtur idem, qui lib. 1. Od. 26. & 36. scilicet Q. Ælius Lamia, bello Augusti Cantabrico præfecturâ & bellicis rebus insignis.

Nobilis ab Lamo.) Nobilitatem trahens & appellationem ab Lamo Neptuni filio, Rege & conditore Formiarum: has tamen a Laconibus ædificatas alii contendunt. Eustath. Strabo lib. 5. Plin. lib. 3. cap. 5. *Oppidum Formia, Hormia dictam, ut existimavere, antiqua Lastrygonum sedes.* His vero Lamus imperavit.

2. *Hinc Lamias ferunt denominatos.*) A Lamo tamen Lamides, ut Priamides a Priamo rectius efferatur.

4. *Fastos.*) Annalium libros in quibus totius anni fit descriptio; atque nomina Consulum, & res egregie confectæ annuatim & breviter notantur. Fest.

6. *Qui Formiarum, &c.*) Urbs illa pridem in litorali ora Campaniæ inter Caietam & Minturnas, ubi nunc Mola pagus elegans; a Saracenis excisa est anno Domini 956.

7. *Innantem Maricæ litoribus tenuisse Lirin.*) Liris fluvius, qui & Liternus Appiano, Latium separat a Samnio & Campania, in mare Tyrrhenum labitur, Minturnas perfluit, ubi Marica Nympha uxor Fauni colitur, vel, ut placet quibusdam, Venus marina, cui sacellum erat ad ripam Liris. De eo flumine jam l. 1. Od. 31. v. 7.

Marica.) Illa ante dicta Circe; ut Quirinus

Late tyrannus. Cras foliis nemus
Multis, & algâ litus inutili
Demissa tempestas ab Euro
Sternet; aquæ nisi fallit augur
Annosa cornix: dum potes, aridum
Compone lignum: cras genium mero
Curabis, & porco bimestri,
Cum famulis operum solutis.

INTERPRETATIO

pas alluentem longe regnasse: crastinâ die procella ab Euro excitata nemus frondibus plurimis, ripam autem inani algâ conspergit; si me non decipit cornix longæva, pluviam præsagiens: sicca ligna congere, dum licet: cras genium placabis vino et porcello duorum mensium, cum servis a labore vacantibus.

ANNOTATIONES

ante Romulus: ex more veterum mortuis nomina mutantium. Lactant. Institut. lib. 1. c. 21. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. ita scribit: *ob æternam gloriam Dii Indigetes dicti, nominibus plerumque mutatis, & novis cooptatis: siquidem Romulus Quirinus, Juno Matuta .... Circe Marica, &c.* Virgil. Æneid. 7. v. 47. ait Latinum Regem *Fauno & Nymphâ genitum Laurente Maricâ*. Fuit & Marica silva in Latio novo, & Campaniæ confinio, ad Lirin fluvium, a Nympha Marica denominata. Martial. lib. 13. Epigramm. 83.

Liris quem silva Marica
Protegit.

9. *Tyrannus.*) Regis ac tyranni, ut Græca probat etymologia, discrimen nullum: vox tamen odiosa cœpit esse ob aliquorum sævitiam. Senec. de clementia lib. 1. cap. 2. *Tyrannus autem a Rege distat, non nomine .... species ipsa fortunæ, ac licentia par est: nisi quod tyranni ex voluptate sæviunt; Reges ex causa & necessitate. Quid ergo? Non Reges quoque occidere solent; sed quoties utilitas suadet: Tyrannis sævitia cordi est.*

Cras foliis nemus, &c.) Cras vehemens tempestas erit, quæ arborum folia decutiet, & agitato mari algas ad litus bene multas aggeret, nec proinde licebit in agris versari & operi rustico incumbere: ergo interim hilaritati & genio indulge, & ad id omnia hodie ante pluviam compara.

10. *Algâ.*) Herba marina ad nihil utilis.

Euro.) Plin. lib. 2. cap. 47 flat *ab Oriente brumali vulturnus, quem Eurum Græci appellant.* Epod. 16. v. 54.

Ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus.

12. *Aquæ nisi fallit augur annosa cornix.*) Pluvium autem fore cœlum, ac fœdam tempestatem, auguror a cornice crocitante. Hæc si ter aut quater & liquida voce crocitet, serenitatem indicat. Servius in Virgil. Georgic. 1. v. 410.

Tum liquidas corvi presso ter gutture voces
Aut quater ingeminant.

At si plena voce & rauca, diuque, pluviam. Ib. v. 388.

Tum cornix plenâ pluviam vocat improba voce.

Ex Plin. lib. 18. cap. 35. hyemem præsagiunt terrestres volucres contra aquam dantes clangorem, perfundentes sese: sed maxime cornix.

13. *Annosa cornix.*) De hujus vivacitate Hesiodus apud Plutarch. de oraculorum defectu. Hesiodi versus ita Latine vertit quidam:

Sexta viri novies pubertas garrula cornix
Vivacis, cornicis cervus quater: at tria cervi
Tempora corvus agit; quem deinceps Indica phœnix
Egreditur novies, &c.

Quos si mavis ex Ausonio, vide Idyll. 18.

Dum potes, aridum compone lignum, &c.) Igne frigus, mœstitiam ex aeris intemperie nasci solitam hilari convivio propulsa. Certe cœlo male affecto, affici pariter corpus nostrum & ingravescere, non raro experimur. Contra id incommodi valet focus luculentus, & *lætitiæ Bacchus dator.*

14. *Genium mero curabis, & porco bimestri.*) Sacrificium Genio, die natali Lamiæ, nonnulli perperam commenti sunt hic. Immo verba ista contrarium ostendunt. Nam quo die hauserant vitales auras, eo vitam adimere victimæ, religiosi ducebant veteres: nec proinde sanguinem fundebant, aut mactabant hostias, ut annotavi ad Pers. Sat. 2. v. 3. Suadet igitur duntaxat Horatius epulas & hilaritatem, curandamque cuticulam. Quod quoties faciebant, curare genium & placare se existimabant. Unde manarunt istæ loquendi formulæ; genio indulgere, genium defraudare, ut bene observat Casaubonus.

15. *Porco bimestri.*) Porcellus tener etiam priscis exquisitum ferculum. Varro de re rust. lib. 2. c. 4. *Suillum pecus donatum ab natura dicunt ad epulandum: iis itaque animam esse datam proinde ac salem, quæ servaret carnem.* Hinc Juvenal. Sat. 1. v. 141. vocat

animal propter convivia natum.

16. *Cum famulis.*) Familiares adhibebant in epulis placandi Genii causa celebratis. Hunc vero ita curabant non in natali solum, sed quolibet anni die.

AD FAUNUM

ODE XVIII.

Ut sibi suisque propitius sit.

Faune Nympharum fugientum amator,
Per meos fines, & aprica rura
Lenis incedas; abeasque parvis
Æquus alumnis;
Si tener pleno cadit hœdus anno,
Larga nec desunt Veneris sodali
Vina crateræ; vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboso pecus omne campo,
Cum tibi Nonæ redeunt Decembres:
Festus in pratis vacat otioso
Cum bove pagus.

INTERPRETATIO

Faune amans Nymphas fugientes, transi benignus per meos limites agrosque Soli expositos, ac discede, propitius tenellis fœtibus; siquidem tibi mactatur capreolus anno completo, additurque vinum copiosum in patera Veneri amica, atque ara antiqua plurimo thure incenditur. Quoties Nonæ Decembres tibi sacræ recurrunt, pecudes cunctæ lasciviunt in pratis, vicus festum celebrans herboso campo requiescit cum bobus non laborantibus.

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

1. *Faune.*) Is Pan Græcis, Faunus Latinis dictus ex Varrone 6. de Lingua Lat. quòd *soleat fari in silvestribus locis*: unde & silvarum & agrorum Deus habitus est. Huic Romæ sacra fiebant bis in anno; ineunte vere, ut novam sementem servaret ac foveret; & Nonis Decembribus, cum jam conditæ sunt omnes fruges: utque pecori sanitatem & fœcunditatem daret. Tunc ergo nuncupatam Fauno Oden hanc, & in sacris decantatam patet. De eo jam lib. 1. Od. 4. & 17.

Nympharum fugientum amator.) Faunis, Silvanis, Satyris affingebant Prisci capri pedes & salacitatem. Hinc invisi erant Nymphis, castisque Dryadibus, Hamadryadibus, quas sylvis & arboribus præesse ethnici credebant. De lascivia agrestium illorum numinum S. August. de Civit. Dei lib. 15. c. 23.
Virg. Georgic. init.
Et vos agrestum præsentia numina Fauni,
Ferte simul Faunique pedem, Dryadesque puellæ:
Munera vestra cano.

3. *Lenis incedas.*) Optat hunc lenem & placidum habere; etenim iracundus putabatur & pestilens, utpote Infernus Deus: ex Theognide. Theocr. Idyll. 1. πικρός amarulentus dicitur. Ab eo quoque pueris nocturna insomnia & terriculamenta immitti credita. Unde *Faunici terrores* nominati, vani scilicet & inanes.

Abeasque parvis æquus alumnis.) Quoniam ea erat superstitio veterum, ut a quibusdam Numinibus mala, ab aliis bona tribui crederent, precatur Horatius hunc, ut dixi, pestilentem Deum, ne agnis & capreolis noceat, qui aluntur in agris & villis. Frustrà nonnulli interpretati sunt vernas, famulos, pueros, per vocem, *alumnus*.

5. *Si tener pleno, &c.*) Si tibi rite quotennis sacrifico, vel, quemadmodum pius in te sum, ita mihi propitius sis.

6. *Larga nec desunt, &c.*) In sacris anniversariis hœdum tibi immolo tenerum, vinumque copiose libo.

Veneris sodali cratera.) Scilicet absque Bacco friget Venus. Ex Aristophane apud Athen. lib. 10. c. 12. οἶνος Ἀφροδίτης γάλα. *vinum lac Veneris*. Ovid. remed. amor.
Vina parant animos Veneri.

7. *Vetus ara.*) Vel quod ab Horatio dudum erecta: vel quia Faunus Aboriginum Rex primus, pater Latini, antiquam religionem tradidit rusticis istis Numinibus ab eo trahentibus originem.

8. *Fumat odore.*) Incenso thure bene olentem fumum tollit odoremque Superis gratum.

9. *Ludit herboso, &c.*) Cum Faunalia celebrantur Nonis, seu die quinta mensis Decembris, tum

Inter audaces lupus errat agnos:
Spargit agrestes tibi silva frondes:
Gaudet invisam pepulisse fossor
Ter pede terram.

INTERPRETATIO

lupus vagatur inter agnos nihil timentes: nemus sternit folia in tuum honorem: agricola humum molestam ter plantâ ferire lætatur.

ANNOTATIONES

ex more pecus otiosum aratro omnique opere solutum quiescit & ludit in campis; ut & pagani ipsi festa hæc agentes lætitiæ vacant. Quem certe ritum deprompserant e sacris codicibus. Exod. cap. 20. *Septimo die Sabbatum Domini Dei tui est. Non facies omne opus in eo, tu & filius, & filia, & servus, & ancilla, & jumentum tuum.* Et c. 23. *Septimo die cessabis, ut requiescat bos & asinus tuus, &c.*

Pecus omne.) Fauno rei pecuariæ præsidenti ædes Romæ ædificata pridem e multatitia pecuariorum pecunia.

13. *Inter audaces lupus errat agnos.*) Tunc agni tuam custodiam & tutelam quasi sentientes in lupum audacter incurrunt, seu nil mali ab eo metuunt.

14. *Spargit agrestes tibi silva frondes.*) Velut in honorem tuum arbores suis se foliis exuunt atque humi spargunt; nimirum sub Autumni finem. Hoc enim pertinet ad rusticum solenne. Virgil. Eclog. 5.

Spargite humum foliis.

15. *Gaudet invisam pepulisse fossor, &c.*) Choreas & saltationes in festis celebrari mos erat.

16 *Ter pede.*) Hinc *tripudiare* factum videtur. Turneb.

Invisam terram.) Cujus opere & cultura quotidie fatigatur. Itaque agricola, viator, fossor, intermisso diurno labore, tunc otio, quieti, hilaritati indulget. Lucret. lib. 5. rusticam festivitatem & saltationem ita describit:

Non magnis opibus jucunde corpora habebant
. . . .
Tum joca, tum sermo, tum dulces esse cachinni
Consuerant, agrestis enim tum Musa vigebat.
Tum caput atque humeros plexis redimire coronis,
Floribus & foliis lascivia læta monebat,
Atque extra numerum procedere membra moventes
Duriter, & duro terram pede pellere matrem, &c.

Ovid. Fast. 6.

Hi ludunt: hos somnus habet: pars brachia nectit,
Et viridem celeri ter pede pulsat humum.

AD TELEPHUM

ODE XIX.

Quod veteres historias curiosius sectetur; voluptatem vero negligat.

Quantum distet ab Inacho
  Codrus, pro patria non timidus mori,
Narras, & genus Æaci,
  Et pugnata sacro bella sub Ilio
Quo Chium pretio cadum
  Mercemur; quis aquam temperet ignibus,
Quo præbente domum, & quota
  Pelignis caream frigoribus, taces.

INTERPRETATIO

Quam longe remotus ab Inacho sit Codrus pro patria occumbere non veritus, refers, atque stirpem Æaci, et certamina commissa ad Troiam sacratam: siles autem quo pretio emamus amphoram vini Chii; quis calefaciat aquam: quis domum suppeditet, et qua hora frigus Pelignum repellam.

ANNOTATIONES

Metrum est idem quod supra Ode 5. Lib. 1.

1. *Quantum distet, &c.*) Telephus Poetæ Horatii familiaris, ejus certe rivalis in amore Lydiæ, ex Od. 13. lib. 1. is Græcorum antiquas historias evolvere & eloqui amabat. Ejusmodi itaque res intempestive & prolixe narrantem interpellat Horatius, in medio, ut videtur, convivio; ad sermones traducit loco & tempori magis congruos: invitatque ad lætitiam pleniorem, ob factum augurem Licio. Murenam utriusque amicum.

Quantum distet ab Inacho Codrus.) O Telephe, diligenter numeras quot anni effluxerunt ab Inacho Argivorum primo Rege ad Codrum Atheniensium Regem ultimum: verum modo quærendum esset potius unde & quo pretio mercemur vinum optimum.

Ab Inacho Codrus.) Inachus Argis primus imperavit, circa finem annorum Abrahæ Patriarchæ. Ex Euseb. Chron. ann. M. 3344. Ex Beda ann. M. 2508. Alii etiam aliter. De illo Apollod. lib. 2. inter Inachum & Codrum intercesserunt anni septingenti & septuaginta quinque, aut non multo secus.

2. *Pro patria non timidus mori.*) Codrus Rex Atheniensium cum ex Oraculo didicisset eos fore victuros in eo bello quod cum Doriensibus sui gerebant, quorum Dux cecidisset, hostium castra vili habitu adiit, militem jurgio lacessivit, atque vulneratum ad sui cædem provocavit. Quod ubi Dorienses accepere, sponte se victos confessi abscesserunt. Vide Justin. lib. 2. Valer. Max. lib. 5. cap. 6. &c. Ex Euseb. Chron. an. M. 4130. *Codrus juxta responsum seipsum morti tradens interimitur bello Peloponnesiaco, in quo Heraclidarum regnum destructum est, quod 382. annis perseveraverat.*

3. *Genus Æaci.*) Narras quæ pertinent ad Jovem Æaci patrem, vel quæ ad ipsum Æacum, ejusque posteros Peleum, Achillem, Pyrrhum, &c. Apollod. lib. 3.

4. *Pugnata sacro bella sub Ilio.*) Bis capta fuit Troja: primum ab Hercule; deinde a Græcis, quinquaginta post annis.

Sacro.) Vel quod urbis ejus muri a Diis essent ædificati. Supra Od. 3. v. 21. Vel quod multa illic erant templa. Vel potius ex Homeri sententia, apud quem non semel ἱερὴν Ἴλιον legas. Alii *sacrum* pro execrabili hic sumunt, ut existimo, absurde.

5. *Chium.*) In Græcis vinis Chium excellebat, ut Falernum in Italicis. Ex Athen. lib. 1. c. 20. Chii vites severunt primi. Ex Plin. lib. 14. c. 7. *In summa gloria fuit Chium.*

6. *Quis aquam temperet ignibus.*) Quis paret balneum: quod veteres semper ante convivium inibant. Alii interpretantur de Thermopolio, seu de potione calida, quam quidam in deliciis apud veteres fuisse, multis probavi ad Juvenal. Sat. 5. v. 64.

7. *Quo præbente domum, &c.*) Quis nobis domum præbebit, seu apud quem epulabimur, dum in Pelignis versabimur. Nam vel eo erant porrecturi, vel ibi jam erant, cum hæc Horatius jam scribebat; vel certe Pelignum frigus metonymice dicit; speciem pro genere. *Quotâ* horâ mensæ accumbam, & cum quibus; & in cujus domo luculentus accendatur mihi focus ad propulsandum frigus, quod riget in Pelignorum regione, ob montes plurimos: ea nunc *Valva* dicitur, estque in Aprutio: olim in Samnitio.

Da Lunæ propere novæ,
Da noctis mediæ, da, puer, auguris
Murenæ: tribus aut novem
Miscentur cyathis pocula commodis.
Qui Musas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates. Tres prohibet supra
Rixarum metuens tangere Gratia
Nudis juncta sororibus.
Insanire juvat. Cur Berecynthiæ
Cessant flamina tibiæ?
Cur pendet tacitâ fistula cum lyrâ?

INTERPRETATIO

Da cito, famule, poculum *novæ Lunæ, da noctis mediæ, da Murenæ auguris. Tribus aut novem scyphis apte pocula miscentur. Qui colit Musas* impari numero, *Poeta stupescens novem poscet scyphos. Gratia nudis sororibus comitata contentiones timens vetat sumere plusquam tria pocula. Placet furere. Quare tacet sonus fistulæ Phrygiæ? Quare tibia cum cithara pendens non*

ANNOTATIONES

9. *Da Lunæ propere novæ.*) Invitat, loco traducit Telephum ad hilaritatem ex tempore Horatius, jubens affundi vinum copiose: ipseque prior arripit scyphum & propinat. *Luna nova* poculum petit, vel quod oriente Luna, & vesperi convivia adibant veteres; vel quia festæ erant Calendæ & epulis vespertinis celebrabantur.

10. *Noctis mediæ.*) Ad id tempus producebatur cœnâ.

Da, puer, auguris Murenæ.) Propter novæ dignitatis accessionem optimo & amico viro factam, impense lætemur; nec vino temperemus. Auguratus in primis honoribus Romæ censebatur, solusque erat perpetuus. Augures auspiciis, ut Pontifices sacris præfuere; velut Interpretes internuntiique Deorum tantæ dignationis habiti sunt, ut qui aruspicinam fecerat, in Senatum ascribi & inter Patres legi fas esset. Et a prima urbis origine iidem Reges & Augures: ipseque Romulus hoc munere est functus. Fab. Maximus proditur duobus & sexaginta annis summa cum laude Auguratum gessisse ad ultimam senectam. Horum proprium fuit ex avibus vaticinia observare: a Diis monita contemplari; de somniis, auguriis, oraculis, vatis, portentis, responsa dare; prodigia procurare, & expiare, vatum libros explanare, &c. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 19. necnon lib. 2. cap. 8.

11. *Murenæ.*) Is putatur fuisse L. Licinius Varro Murena Terentiæ Mæcenatis uxoris frater, de quo lib. 2. Od. 10. Non moror quod somniarunt aliqui, ab Horatio indicari, ad mane posterum cœnam esse protrahendam: nimirum quia mane auguria captari consueverant & sub ortum Solis. O sagax nimis commentum!

Tribus aut novem, &c.) Cuique fas est tres aut novem cyathos poscere: nimirum qui demereri volet Charites seu Gratias, ob ternarium earum numerum, tria sibi pocula misceri jubebit: qui vero colit Musas novenas Poeta, is novies bibet, in honorem illarum. Auson.

Ter bibe, vel toties ternos: sic mystica lex est.

12. *Commodis.*) Justæ magnitudinis, inquiunt aliqui: alii, plenis & perfectis; alii contra, minoribus & ebrietatem non inducentibus: optime convenientibus, ut sit sensus: commode & convenienter quisque impari numero vel ter vel novies potat.

14. *Ternos ter cyathos attonitus, &c.*) Etiamsi inde fieri debeam attonitus e vino, novies tamen ego Poeta bibam, tum ob Musarum numerum, tum quod hilaritatis modum nesciam in ista Murenæ honoris amplitudine. Auson. *propter mediam noctem, & novam Lunam, & Murenæ auguratum, ternos ter cyathos attonitus petit Vates.*

15. *Tres prohibet supra, &c.*) Charites rixarum metuentes quæ ex ebrietate & nimio vino sæpius excitantur, amantes autem pacem & animi tranquillitatem, tria tantum pocula indulgent, plura vero prohibent.

17. *Nudis.*) Sine dolo, fraude, fuco.

Sororibus.) Tres numerantur enim, Aglaia, Thalia, Euphrosyne. Vide lib. 4. Od. 7. vers. 5. ibique annot.

18. *Insanire juvat.*) Lib. 1. Od. 27. de insania ea immodica compotatione. *Verecundum Bacchum sanguineis prohibete rixis, & impium clamorem lenite, sodales.* De liberiori paullo animi gestientis lascivia, lib. 2. Od. 7. in fine.

Non ego sanius
Bacchabor Edonis; recepto
Dulce mihi furere est amico.

Cur Berecynthiæ cessant flamina tibiæ?) Cur non jam inflantur & insonant tibiæ & citharæ, ad integram convivii hilaritatem? illæ adhibebantur in sacris Cybelæ, quæ a Berecyntho Phrygiæ monte, ubi colebatur, Berecynthia dicta est. Alii dicunt tibias inventas primum in Phrygia & Lydia: ac propterea Berecynthias hic vocari, Lydas autem lib. 4. Od. ult. in fine. Porro harum mo-

Parcentes ego dexteras
Odi: Sparge rosas. Audiat invidus
Dementem strepitum Lycus,
Et vicina seni non habilis Lyco.
Spissâ te nitidum comâ,
Puro te similem, Telephe, Vespero,
Tempestiva petit Chloe:
Me lentus Glyceræ torret amor meæ.

INTERPRETATIO

resonat? Manus ego cessantes aversor. Sterne rosas, puer. *Strepitum insanum audiat Lycus invidus, nec non vicina Lyco vetulo minime idonea. O Telephe, nubilis Chloe quærit te densis capillis splendidum, te nitido parem Vespero: me incendit lentus amor Glyceræ meæ.*

ANNOTATIONES

dus & numerus concitatior, & proindeqoe bacchantibus matris Deûm sacrificulis magis, etiam permuvendis, (de quibus l. 1. Od. 18.) quibusvis epulantibus etiam & compotantibus plerumque excitandis accommodatus. Contra, Doricus modus gravis ac sedatus, eumque docendos pueros, præcipit Arist. Polit. 8. Æolius saltationi aptus. Ionius vetus asperior, novus mollior.

21. *Parcentes dexteras.*) Vel parce vinum ministrantes, vel a cantu pulsandisque instrumentis Musicis cessantes, torpentes, otiosas.

22. *Sparge rosas.*) Ut nihil lætitiæ desit, o puer, etiam floribus sterne mensam ac triclinium.

Audiat invidus dementem strepitum Lycus.) Clamor ac strepitus noster ebriosis consuetus & hilaritatis index, Lyci vicini nostri, capularis, morosi, auribus obstrepat, bilemque & invidiam moveat.

24. *Vicina seni non habilis.*) Quippe junior adolescentula. Ergo & ipsa quæ tristiori seni nubere voluerit, nostram audiat lætitiam, quo perperam se fecisse non sine dolore agnoscat.

25. *Spissâ te nitidum comâ.*) Densi capilli juvenem indicant: nam in senibus caloris defectus calvitiem gignit.

26. *Vespero.*) Sideri vespertino.

27. *Chloe.*) Al. *Rhode.*

28. *Me lentus Glyceræ, &c.*) Contabescere facit, languore afficit, & consumit: *lentis penitus macerer ignibus,* et est in Od. 13. lib. 1.

AD PYRRHUM

ODE XX.

Ne a puella Nearchum dilectum conetur abstrahere.

Non vides, quanto moveas periclo,
Pyrrhe, Getulæ catulos leænæ?

INTERPRETATIO

O Pyrrhe, en non agnoscis quam periculose Getulæ leænæ fœtus auferas?

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 2. Lib. 1.

1. *Non vides quanto, &c.*) Missis figmentis ad somniatores quosdam, qui hic commenti sunt nescio quam allegoriam de Pyrrho Epirotarum Rege pro Tarentinis adversus Romanos bellante, & per *leænam* urbem Romam, per *catulos* Rom. Principes interpretati sunt; explosis etiam aliis qui M. Antonii res gestas metaphorice hic notari, perperam dixere: tu Lector emunctæ naris, intellige simpliciter Pyrrhum Horatii quemdam sodalem mulieri amanti puerum Nearchum eripere atque sibi addicere nitentem: quem a tali consilio dimovere conatur Poeta.

Quanto moveas periclo, &c.) Nimirum tam periculose amasium suum puellæ abstrahis, quam leænæ catulos raperes. Vide Plin. lib. 8. c. 16.

2. *Getulæ.*) Getulia Africæ regio, leonum aliarumque ferarum nutrix: de qua jam lib. 1. Od. 23. v. 10. & lib. 2. Od. 20. vers. 15.

Dura post paulo fugies inaudax
  Prœlia raptor;
Cum per obstantes juvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum.
Grande certamen, tibi præda cedat
  Major, an illi.
Interim dum tu celeres sagittas
Promis, hæc dentes acuit timendos:
Arbiter pugnæ posuisse nudo
  Sub pede palmam
Fertur, & leni recreare vento
Sparsum odoratis humerum capillis:
Qualis aut Nireus fuit, aut aquosâ
  Raptus ab Ida.

INTERPRETATIO

Paulo post tu prædo timidus sæva certamina detrectabis, quando per turmas adolescentum obsistentes perget illa excellentem Nearchum requirens. Magna contentio utrum præda tibi potior an illi eveniat. Interea dum tu velocia tela educis: illa vero *dentes formidandos exacuit: dicitur controversiæ judex collocasse victoriam sub nuda planta, ac levi aurâ oblectare crines odoribus perfusos, in scapulam pendentes; similis vel Nireo, vel* Ganymedi *ex Ida aquis abundante substracto.*

ANNOTATIONES

3. *Dura post paulo fugies, &c.*) Nil enim acrius irritatâ muliere, præsertim sibi quod amat asserere laboranti.
Senec. Herc. Oct. Act. 2.

Cruentus feminas stimulat dolor.
Scylla & Charybdis Siculæ contorquens freta
Minus est timenda. Nulla non melior fera est.

Inaudax.) Vox nova ab Horatio uno usurpata. De jure voces novas fingendi ipse ad Pisones disserit v. 46. & seq. ubi inter alia, hæc scribit:

. . . . . Ego cur acquirere pauca
Si possum, invideor; cum lingua Catonis & Enni
Sermonem patrium ditaverit & nova rerum
Nomina protulerit; licuit semperque licebit
Signatum præsente nota producere nomen, &c.
. . . . si volet usus
Quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi.

5. *Cum per obstantes juvenum catervas.*) Observa, lector, quam eleganter in allegoria sua persistat. Sensus est: cum illa, spretis amatoribus bene multis, unum quæret Nearchum.

Insignem.) Præclarum semper videtur quodcumque amatur.

Grande certamen, tibi præda, &c.) An tibi potius quam illi cedat Nearchus, quem uterque ardetis ac deperitis.

9. *Dum tu celeres sagittas promis.*) Dum tu artes omnes insumis ad puerum tibi asserendum; illa iram, odium, probra, vindictam in te raptorem comparat, omnique ope suum sibi vindicat.

12. *Nudo sub pede.*) Nearchus citra periculum, imo cui cedat parum sollicitus, vos de se contendentes otiose & frigide spectat, suosque duntaxat curat capillos comere & odoribus aspergere.

14. *Sparsum odoratis, &c.*) Vide lib. 2. Od. 11. v. 15.

15. *Nireus.*) Hic Naxi Rex, Græcorum post Achillem formosissimus; de quo Homer. Iliad. 2. Propert. lib. 3. Eleg. 18.

Nirea non facies, non vis exemit Achillem.

16. *Raptus ab Ida.*) Ganymedes Trois Regis filius, ob pulchritudinem a Jove aquilæ speciem induto raptus, cum in Ida monte puer venaretur, atque in conviviis Deorum factus pocillator. De eo vide Luciani Dialogum. Et Metamorph. lib. 10. cap. 6. Hac porro fabula indicatur sapientem virum luminibus & claritate virtutum refulgentem Dei consuetudine dignum effici, atque ad Deum per sapientiam rapi & sublevari. Vid. Cic. Tusc.

Ida.) Mons duplex hujus nominis; alter apud Cretam Insulam, de quo non mentio est hic: alter in Troade apud Phrygiam Asiæ minoris regionem, Paridis judicio famosus, omnium qui circa Hellespontum sunt, altissimus. Diod. Sic. lib. 6. cap. 15. & lib. 17. cap. 1.

Aquosa.) Ex illo Troadis monte dicuntur manasse pridem flumina quindecim: at eorum plurima suo tempore jam exaruisse, scribit Plinius apud Athen. lib. 15. cap. 8. vocatur *ὄρος πολυπίδακος Ἴδης. mons Ida plures habentis fontes.* Præ cæteris autem fluviis ibi scaturiantibus nominantur Xantus seu Scamander, Simois, &c. Homer. Iliad. Λ.

A D A M P H O R A M

O D E XXI.

Monet eam facete, ut vinum fundat optimum in Corvini gratiam.

O nata mecum Consule Manlio,
Seu tu querelas, sive geris jocos,
Seu rixam, & insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum:
Quocumque lectum nomine Massicum
Servas, moveri digna bono die,
Descende, Corvino jubente,
Promere languidiora vina.
Non ille, quanquam Socraticis madet
Sermonibus, te negliget horridus.

INTERPRETATIO

O bona amphora, sub Manlii consulatu mecum facta, sive querimonias, sive risus, sive jurgia et dementes amores, sive placidum soporem producis, quocumque titulo condis exquisitum Massicum, mereris proferri celebri die; veni fundere vina senescentia volente Corvino. Hic licet imbutus sit Socraticis disciplinis, haud austerus te aspernabitur.

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *O nata mecum.*) Vino impleta, & condita in horreo tum cum ego natus sum Venusii in orbe Apuliæ, consulatum Romæ gerente L. Manlio Torquato cum L. Aurelio Cotta anno Urbis conditæ 688. Vid. Epod. 13. vers. 8. ubi hunc Torquatum vocat suum Consulem.

2. *Seu tu querelas, sive geris jocos, &c.*) Varios effectus vini juxta varias hominum affectiones belle exprimit. Nam qui a natura biliosus, vino fit iracundior; qui libidinosus, lascivior, petulantior, &c. Quidam jocosi post vinum, alii somnolenti, &c. Galli lepide vocent, *un vin de singe, un vin de lion, de chein, de cochon.*

5. *Quocumque lectum nomine, &c.*) Cujuscumque nomen Consulis inscriptum habes, quo ætas notetur vini quod contines. Vide l. 2. Od. 3. v. 8. aoo. De Massici bonitate & patria l. 1. Od. 1.

6. *Bono die.*) Festivo, mihi fortunato & honorabili, cum dignatur Corvinus divertere apud me, cœnare domi meæ, & poscere si quod habeo melioris notæ vinum.

7. *Descende.*) Ex ista voce patet olim vasa vinaria non, ut apud nos hodie, in subterraneis, sed in editioribus apothecis atque horreis collocari solita, ut fumosa indeque matura fierent: quod jam alibi notavi, iterumque Poeta noster innuit, sequenti Oda 28. v. 7. Vide supra Od. 8. hujus libri.

Corvino jubente.) M. Valerius Messala Corvinus Augusti ævo vir clarissimus, Consul anno U. C. 722. qui & de Gallia quatuor post annis triumphavit. Is est quem suis carminibus adeo celebrat Tibullus, lib. 1. Eleg. 3. & lib. 4. sic incipit:

Te Messala canam; quanquam tua cognita virtus
Terret, ut infirmæ valeant subsistere vires.

8. *Promere.*) Hoc jungunt alii cum voce *descende:* alii cum *jubente.* Quicquid sentiant aliqui, parvi refert ad quod referas.

Languidiora vina.) Senectute seu vetustate matura, mitiora, salubriora. Vide supra Od. 16. v. 35. ibique annot.

9. *Non ille, quanquam Socraticis, &c.*) Etsi refertus, id est, apprime instructus est Corvinus Socratica & Academica Philosophia, non te despiciet, o pia testa; & quanquam madet totus placitis ejusmodi severioribus haud tamen refugit interdum madere etiam vino, ad diluendas curas levandosque animi labores suos pro Republica: nam & hoc novit sapientissimo cuique usurpatum. Plato scribit vinum hominibus a Deo contributum velut remedium adversus senectutem, ut redire ad juventutem videantur, & mœstitiæ eos capiat oblivio. Seneca Stoico supercilio mire gravis ajebat nonnumquam usque ad ebrietatem veniendum, non quæ mergat nos, sed deprimat curas. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 32. & alibi.

Narratur & prisci Catonis
Sæpe mero caluisse virtus.
Tu lene tormentum ingenio admoves
Plerumque duro: tu sapientium
Curas & arcanum jocoso
Consilium retegis Lyæo.

INTERPRETATIO

Refertur antiqui virtus Catonis etiam vino frequenter calefacta fuisse. Tu dulcem vim adhibes animo interdum asperiori: tu sapientum intimas et anxias cogitationes revelas per vinum festivum.

ANNOTATIONES

Socraticis sermonibus.) Socrates hominum sapientissimus Apollinis oraculo declaratus est. Ejus dogmata amplexi sunt præ ceteris bene multis illustriores isti, Plato, Xenophon, Antisthenes. Diogen. Laert. lib. 2. &c. Cic. Tusc. 5. ait ab eo *omnem quæ de vita, & moribus est Philosophiam manasse*: Tusc. 5. *primum illum devocasse Philosophiam e cœlo .... & coegisse de vita, moribus, rebusque bonis & malis quærere.* Noster ad Pison. v. 310.

Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ.

11. *Narratur, & prisci Catonis, &c.*) Ipse Cato virtute insignis narratur vino liberalius hausto sæpe incaluisse. Hic vero quæri potest, an vino corpus incalescat, ut calido medicamento? Respondet Galenus Constitut. 3. non incalescere nisi ut alimonia corpori accommoda. Nam sicut igni congruens materia incendium facit majus, ita corporibus simile alimentum quæ natura calent satis, & robur adjicit, & calorem auget, &c. Hæc ille. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 29. ubi explicat cur prosit senibus vinum.

Catonis.) Quis ille, an major, an Uticensis & junior? De Uticensi proditur sane, integras duxisse perpotando noctes. Testes Plutarchus, aliique. Et cum Memmius quidem in conventu dixisset, Catonem totas noctes in vino permanere & ebrium esse, suscepto sermone Cicero respondit; quin addis etiam totos dies aleâ ludere? Seneca *de Tranquill.* cap. 15. *Cato*, inquit, *vino laxabat animum curis publicis fatigatum.* Ubi Lipsius de Uticensi diserte explicat, huncque affert Horatii locum, quem modo tractamus. Idem Cato mensam maxime amicorum parentem & procreatricem existimavit: Idem solitus erat dicere Cæsarem sobrium accessisse ad evertendam Rempublicam. Vide Cœl. Rhodig. l. 28. cap. 8. & 32. At duo tamen arguunt Catonem hunc juniorem minime hic ab Horatio indicari. Alterum est vox *narratur*, quæ nequaquam adhiberetur a Poeta, si innueret Catonem illum Uticensem cum quo vixerat, quemque florentem viderat; siquidem Horatius annos ætatis habebat viginti quando se Cato Uticæ interemit. Alterum est epithetum *prisci*, quæ omnino Porcio Catoni, non ita vero Uticensi congruit. Nec enim satisfaciunt qui priscam virtutem pro solida, vera severaque poni obtendunt. Ergo Cato Major accipiendus. Quamvis etenim valde sobrium fuisse constet: at ei nihilominus ebrietas seu vinositas ab æmulis & adversariis objecta est: ad quod allusit Poeta. Adde quod apud Ciceronem de Senectute, ille ipse Cato Major profitetur ita de se: *Ego propter sermonis delectationem tempestivis quoque conviviis delector, nec cum æqualibus solum, qui pauci admodum restant, sed cum vestra ætate etiam atque vobiscum: habeoque senectuti magnam gratiam, quæ mihi sermonis aviditatem auxit, potionis & cibi sustulit. Quod si quem etiam delectant, ne omnino bellum indixisse videar voluptati, cujus est etiam fortasse quidam naturalis modus, non intelligo ne in istis quidem voluptatibus ipsis carere sensu senectutem. Me vero delectant & sermo in poculo, & pocula .... conviviumque vicinorum quotidie compleo, quod ad multam noctem quam maxime possumus vario sermone producimus.* Huc etiam facit quod scribit Plinius lib. 14. cap. 4. *Catonum ille primus*, inquit, *triumpho & censurâ insignis, magis tamen claritate literarum, præceptisque .... agrum colendi .... de vitibus uvisque ita prodidit*; *qui locus vino optimus, &c.*

13. *Tu lene tormentum, &c.*) Per te leniter ingenia torquentur, & qualia sint explorantur; severiora mitigantur, duriora molliuntur, &c. Plato de Legibus ait vinum esse tormentum minime sumptuosum aut periculosum ad explorandos hominum affectus. Theognis dicebat aurum & argentum igne probari & dignosci, at vino mentem hominis quamlibet sapientis. Vide Epist. ad Pison. v. 434. Non alludit adagium, *in vino veritas*, & Persæ cujusdam apophthegma, *nequaquam opus tormentis esse ad exquirendum verum, vino enim rectius elici*. Vide Erasm. Sunt qui putent hic alludi ad arietes aliasque machinas ejusmodi bellicas, quibus admotis urbium muri concutiuntur, dejiciuntur, expugnanturque: pace tamen illorum, prior interpretatio non est posthabenda, multo minus, ut sanciunt, explodenda.

14. *Tu sapientium curas, &c.*) Graviores cogitationes reconditaque consilia hilari compotatione in lucem aliquando proferuntur.

16. *Lyæo.*) Unum est e Bacchi cognominibus a λύειν, quod solvat & discutiat ægritudines & curas.

Tu spem reducis mentibus anxiis,
Viresque; & addis cornua pauperi;
Post te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.
Te Liber, &, si læta aderit, Venus,
Segnesque nodum solvere Gratiæ,
Vivæque producent lucernæ,
Dum rediens fugat astra Phœbus.

INTERPRETATIO

Tu reddis fiduciam et robur sollicito ingenio: dasque animos inopi post te nec timenti Regum diadema nec bellatorum tela. Te expromen Bacchus, et Venus si favens adfuerit, necnon Charites vinculum laxare tardiores, atque ardentes lychni, donec Sol reversus expellat sidera.

ANNOTATIONES

17. *Tu spem reducis.*) Apud Athen. lib. 2. cap. 1. ex Diphilo, *Bacchus cordatis & prudentibus viris amicus, ipseque sapiens atque ac suavis, abjectos & humiles facit assumere magnos spiritus, superciliosis ac tetricis persuadet ut rideant, ignavis ut audeant, timidis ut fortes sint.* Ex Chæremone, *per vinum conciliantur bibentibus risus, sapientia, docilitas, bona omnia.*

18. *Addis cornua pauperi.*) Baccho veteres affingebant cornua, quoniam e nimio vino truces fiunt ebriosi instar beliuarum, inquit Festus. Vid. supra lib. 2. Od. 19. in fine. Ovid.

Tunc veniunt risus; tunc pauper cornua sumit;
Tunc dolor & curæ, rugaque frontis abit.

Per cornua designantur audacia, confidentia, robur, superbia, temeritas etiam & petulantia. Athen. lib. 10. c. 14. τῶν ἀγαθῶν βασιλεὺς οἶνος, *bonorum omnium rex vinum.* Lib. 2. cap. 1. ῥώμην δίδωσι ταῖς ψυχαῖσι καὶ τοῖς σώμασιν, *robur & vires dat animis & corporibus.* Eodem lib. cap. 2. ἐσθλὸν ἀλεξίκακον πᾶσι δοίη, *potens remedium adversus omnem tristitiam.*

19. *Post te neque iratos trementi, &c.*) Vino sumpto roboratus inops & timidus quisque jam nec iratos Regum vultus aut minas expavescit, nec militum arma.

21. *Te Liber, &c.*) O testa, amphora, o bonum vinum, te in convivio *producent* Bacchus, *Venus læta, Gratiæ, lucernæ* accensæ.

Liber.) Cur pater Liber dicitur? An quod bibenti sit causa libertatis? Fiunt enim audaciores ex vino homines plerique. An quia pro libertate Bœotiæ depugnavit? Plutarch. Probl.

Læta Venus.) Mitis, bella, propitia, placida, non miscens contentiones & rixas aut etiam prælia, ut sæpius fit.

22. *Segnesque nodum solvere Gratiæ.*) Detrectantes, nolentes separari, distrahi, abalienars quos junxerunt: concordiæ tenaces amantesque, insolubiles. Unde illæ implexis & consertis intee se manibus pingi solent. Vide lib. 1. Ode 4. & 30.

IN DIANAM

ODE XXII.

Ei consecrat pinum villæ suæ.

Montium custos nemorumque virgo
Quæ laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimisque letho,
Diva triformis;
Imminens villæ tua pinus esto,
Quam per exactos ego lætus annos,
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

INTERPRETATIO

O Virgo præses montium et silvarum, Dea formæ triplicis, quæ ter invocata subvenis mulieribus parturientibus, et eas morti eripis; sit tibi sacra pinus fundo meo impendens; quam ego singulis annis evolutis gaudens aspergam cruore porci transversam morsionem tentantis.

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 2. Lib. 1.

1. *Montium custos, &c.*) Venatrix, incola silvarum. Adde quod herbis, plantis, arboribus vegetandi vim impertitur Luna.

2. *Quæ laborantes utero, &c.*) Parturientes juvas ad infantem edendum in lucem: quæ & matri fratrem Apollinem parturienti opem & munus obstetricis exhibuisti. Luna scilicet poros & meatus corporis tempestive relaxans, dat facilitatem partui & salubritatem. Cic. 2. de Natur. Deor. *Adhibetur ad partus quod ii maturescant aut septem nonnunquam, aut ut plerumque novem Lunæ cursibus, qui quia mensa spatia conficiunt, menses vocantur.* Idem fere Varro 4. de Ling. Lat. ubi *Luna nascentium dux... parientes eam invocant.* Diodor. Sicul. lib. 6. Plutarch. Sympos. 3. Problem. 1. &c.

3. *Ter vocata.*) Ternarius numerus religione consecratus. lib. 1. Od. 28. v. ult.

Audis, adimisque letho.) Terent. And.

Juno Lucina fer opem; serva me obsecro,

Catull. Carm. 34.

Tu Lucina dolentibus
Juno dicta puerperis.

Ovid.

Parce precor gravidis facilis Lucina puellis,
Maturumque utero molliter aufer onus.

Dionys. Halicarnass. lib. 5. in ædem Junonis Lucinæ recens natorum infantium nomina ætatemque referri solita, testatur. Cic. ante cit. *ut apud Græcos Dianam eamque Luciferam, sic apud nostros Junonem Lucinam in pariendo invocant.* Ne, Lector, mirere quod videantur confundi Junonis ac Dianæ munia. Nam Deos omnes ad Solem, Deas ad Lunam *referri*, egregie docet Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 17 & seq.

4. *Diva triformis.*) Triplex quasi nomen habens: Luna in cælo, Diana in terris, Proserpina apud Inferos.

Virgil. Æneid. 4.

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.

Hinc illud:

Terret, lustrat, agit, Proserpina, Luna, Diana,
Ima, superna, feras, sceptro, fulgore, sagittâ.

Alii, quod modo gibbosa, modo dimidiata, modo plena.

5. *Imminens villæ tua pinus esto.*) Volo tibi sacram esse pinum meæ villæ imminentem; & ad eam quotannis tibi mactabo aprum.

6. *Per exactos annos.*) Completo & finito unoquoque anno.

7. *Obliquum meditantis ictum.*) Qui licet junior jam ex sua natura meditatur obliquo dentium exertorum ictu vulnerare. Quidam aprum in mactantem sævire & transversum ictum meditari; alii in ipsam illam pinum dentes intentasse: nonnulli ab apri sævitie Poetam nostrum Dianæ patrocinio servatum, comminiscuntur: sed gratis & perperam.

AD PHIDYLEN

ODE XXIII.

Puris tantum manibus Deos placari.

Cœlo supinas si tuleris manus
Nascente Lunâ, rustica Phidyle;
Si thure placaris & hornâ
Fruge Lares, avidâque porcâ;
Nec pestilentem sentiet Africum
Fœcunda vitis, nec sterilem seges
Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno.
Nam quæ nivali pascitur Algido
Devota, quercus inter & ilices,
Aut crescit Albanis in herbis

INTERPRETATIO

O agrestis Phidyle, si manus supplices ad cœlum tollas, Lunâ incipiente; si Lares placaveris thure et hornotinis frugibus atque sue edaci; neque fertilis vinea experietur Africum perniciosum, neque spicæ rubiginem sterilitatis causam, nec teneri fœtus noxiam tempestatem anni parte fructifera. Etenim hostia Diis *destinata, quæ in Algido nivoso educatur inter quercus et ilices, vel*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

1. *Cælo supinas, &c.*) Si Deos rite colueris & pie supplicaveris, licet modica offerens munera, placatos illos habebus.

Supinas.) Vetris ad cœlum palmis; quæ contra invocando inferos Deos ad terram vertebantur.

2. *Nascente Lunâ.*) In novilunio & Calendis solebant rusticæ mulieres sacra Lunæ facere, velut plantarum matri, altrici, custodi.

Phidyle.) Hæc videtur fuisse villica seu Horatianæ villæ procuratrix: convenit nomen, sive proprium fuerit, seu factum sit a Poeta. … *parca*. Gallice, *ménagere*.

3. *Hornâ fruge.*) Vino vel spicis novellis atque hujus anni. Diis enim primitias, & quod novum optimumque offerri æquum est.

4. *Porcâ.*) Hac utpote fœcunda placabantur Dii Lares & domestici ad fœcunditatem familiæ ac rei domesticæ impetrandam.

5. *Pestilentem Africum.*) Ventum humidum & calidum; adeoque pestilentem & noxium frugibus ac vitibus Italiæ. Plin. lib. 2. 47. De eo jam lib. 1. Od. 1.

7. *Rubiginem.*) Gall. *la nielle*, qua nigrescunt spicæ & sterilescunt. Oritur ex pluvia vel rore, si quando non decussa fuerint e spicis, sed Sole superveniente calefacta computrescant. Ita Scaliger. Plin. lib. 18. cap. 17. *Cæleste frugum vinearumque malum nullo minus noxium est rubigo. Frequentissima hæc in roscido tractu, convallibusque, ac perflatum non habentibus. E diverso carent eâ ventosa & excelsa.* Et cap. 28. in fine. *Alia sunt* mala *quæ silente cælo sereuisque noctibus fiunt, nullo sentiente nisi cum facta sunt … Aliis rubiginem, aliis uredinem, aliis carbunculum appellantibus, omnibus vero sterilitatem.* Hinc Romæ ad eam pestem avertendam colebatur Rubigus Deus, & agebantur Rubigalia festa sub finem Aprilis. Plin. cit. lib. 18. cap. 29. *Rubigalia Numa constituit anno regni sui 11. quæ nunc aguntur ad 7. Calend. Maii, quoniam tunc fere occupat segetes rubigo: quod tempus Varro determinat Sole Tauri partem decimam obtinente.* Ex Plutarcho quæst. natural. post init. Rubigo humescentia occupat semina. Vide Theophrast. de caus. plantar. lib. 4. c. 15. & alibi, &c.

Dulces alumni.) Dulces & charos filios interpretantur aliqui: magis tamen intelligendi videntur catuli pecudum, agni, capreoli, &c. ut supra Od. 18. v. 4.

8. *Pomifero grave tempus anne.*) Grave pestilensque cœlum adeoque morbos haud sentieot greges ea anni tempestate, qua fructus colliguntur, scilicet Autumno, quem *leriferum* vocat Juven. Sat. 4. v. 56. Vide & sopra lib. 2. Od. 14. v. 15.

9. *Nam quæ nivali, &c.*) Pontificum est in sacris publicis, immolare victimas sumptuosas: at te, Phidyle, rusticam & privatam mulierculam decet efferre Diis familiaribus minuscula quæque dona & sacrificia.

Quæ nivali pascitur Algido.) Pascebantur olim greges ad sacrificia publica destinati ac devoti.

Algido.) De eo monte lib. 1. Od. 21. vers. 6.

11. *Albanis in herbis.*) In pascuis Albani mon-

Victima, Pontificum secures
Cervice tinget. Te nihil attinet
Tentare multâ cæde bidentium
Parvos coronantem marino
Rore Deos, fragilique myrto.
Immunis aram si tetigit manus,
Non sumptuosa blandior hostiâ
Mollibit aversos Penates
Farre pio & saliente micâ.

INTERPRETATIO

crescit in Albano gramine, cultros Pontificum collo imbuet. Te vero Deos exiguos rore marino tenuique myrto coronantem nihil juvat sollicitare plurimo cruore pecudum. Etsi manus absque munere tenuerit aram, offensos Penates haud placabit efficacius per majorem victimam quam per religiosum ador et sal crepitans.

ANNOTATIONES

tis, qui ab urbe Roma distat 12. mill. pass. ortum versùs.
Martial. lib. 4. Epigram. 64.
Albanos quoque Tusculosque colles.
Arnob. lib. 2. *In Albano antiquitus monte nullos alios licebat quam nivei tauros immolare candoris; nonne istum morem religionemque mutastis? &c.*

13. *Te nihil attinet, &c.*) Tuum non est mactare pecudes: Deos perfecte coles & placabis, nectendo tantum & adornando serta & corollas ex herbis & floribus, quæ illis dones.

Bidentium.) Nonius Marcellus ita dictas oves, quod duos dentes habeant, mordicus negat: asserit vero dici quasi biennes, auctoritate Pomponii in Atellana. Vide Macrob. lib. 7. cap. 9. & Gell. lib. 16. cap. 6. ubi uterque idem astruunt, contenduntque *non oves solas, sed omnes bimas hostias bidentes appellari.*

15. *Parvos Deos.*) Lares, Penates, quorum *imagines parvæ,* scilicet in privatis ædibus, in fanis autem ac templis majores Deorum statuæ, majora simulacra habentur & coluntur.

Coronantem marino rore: fragilique myrto.) In sacrificiis multiplices adhibebantur ejusmodi corollæ. Ipse sacrificans coronabatur, hostia quoque, imago Deorum & ara, &c.

Marino rore.) Plin. lib. 24. cap. 11. *Est & rosmarinum . . . . foliis edor thuris, &c.* De *myrto*, lib. 1. Od. 38.

17. *Immunis.*) Innocens, a scelere vacua & exinita, ex quibusdem: alii aliter & melius, ut existimo, hoc sensu: etiamsi non offeras Diis ingentia munera, tam litabis, tamque obtinebis quod postulas, exiguo quovis sacrificio, quam magno & sumptuoso; si modo vitæ innocentiam, & pietatem ac religionem erga Deos exhibeas. Luc. cap. 21. Christus pauperculæ viduæ minuta duo laudat præ ingentibus divitum muneribus in gazophylacium missis. Ex Plutarcho Lycurgus interrogatus cur vilia & parva constituisset sacrificia, respondit: ut nunquam desinamus Deos venerari. Vide Pers. Sat. 2. in fine: ubi
Dicite Pontifices, in sancto quid facit aurum?
. . . . *farre litabo.*

Aram si tetigit manus.) Ara quasi ansa dicta pridem, quoniam eam tenebant seu tangebant quicumque vel sacris operabantur, vel jurabant, vel preces & vota faciebant. Varro. Macrob. Saturnal. lib. 3. c. 2. &c. Vide & Plin. lib. 2. c. 7.

Mollibit.) Ita veteres pro *molliet.*

20. *Farre pio & saliente micâ.*) Molâ salsâ, quæ constabat ex aqua, farre, & sale. Senec. Epist. 114. *crepacem molam* dixit.

IN AVAROS

ODE XXIV.

Intactis opulentior
    Thesauris Arabum & divitis Indiæ,
Cæmentis licet occupes
    Tyrrhenum omne tuis, & mare Apulicum;
Si figit adamantinos
    Summis verticibus dira necessitas
Clavos; non animum metu,
    Non mortis laqueis expedies caput.

INTERPRETATIO

Quamvis totum mare Tyrrhenum atque Apulicum tuis ædificiis teneas, ditior nondum tentatis gazis Arabum ac Indiæ opulentæ; si fatum sævum clavos adamantinos excelsis culminibus infigit, neque mentem formidine, neque caput mortis retibus liberabis. Felicius in

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Intactis, &c.*) Sui vitia sæculi hac Ode proscribit, ut & alibi jam non semel, ac remedia præscribit. Animadverte queso, Lector studiose, quam varie quamquo feliciter idem sæpius ite retractet argumentum, ut novum quid semper esse videatur. Et hoc est quod ipse præcipit ac docet ad Pisones Epist. v. 128. & v. 240. quæ duo loca spectant eodem, & egregie declarant rerum communium & cuivis notarum novam dispositionem ex arte atque ingenio, scitamque & callidam tractationem longe præstare rerum novarum inventioni. Quod quidem litaratoribus ac de trivio hominibus & sciolis latet, norunt vero sentiuntque quotquot sano & sagaci pollent judicio. Vide quæ ibi annotabuntur.

Intactis opulentior thesauris Arabum.) Ipsis opulentior Arabibus, quorum adeo jactatur opulentia. Vide lib. 1. Od. 29. & lib. 2. Od. 12. Stroph. penult.

Intactis.) Vel thesauris nondum effossis, vel Arabibus bello nondum petitis ac subactis Populo Romano. *Ælius enim Gallus ex Equestri Ordine, solus Romana arma in eam terram intulit, ... oppida diruit, &c.* Plin. lib 6. cap. 28. Strabo lib. 6. *recens Rom. expeditio nostro tempore, duce Ælio Gallo in Arabiam facta.* Missus illo cum exercitu ab Augusto decimum Consule, Arabes tentaturus. Propert. lib. 2. Eleg. 10.

India quin, Auguste, tuo dat colla triumpho;
Et domus intactæ te tremit Arabiæ!

2. *Divitis Indiæ.*) Hæc enim Asiæ regio dives est auro, argento, lapillis, gemmis. Strabo lib. 15. &c.

3. *Cæmentis licet occupes, &c.*) Licet præclaras ædes habeas in maris litoribus exstructas, quid hoc ad vitam beatam? An sic effugies curas & mortem? Vide Od. 1. hujus lib. Stroph. 9. ibique annot.

4. *Tyrrhenum mare.*) Idem est quod Thuscum & Inferum: pars est Mediterranei, Thusciam alluens, Ditionem Pontificiam, ac regnum Neapolitanum, e fluvio Macre ad fretum Siculum.

Et mare Apulicum.) Omnes fere codices habent *Ponticum*, idest, Euxinum. Quidam *Punicum*, id est, Africanum; & hanc lectionem defendunt eo quod mare Punicum, seu Africum continetur cum Tyrrheno, quod modo nominatur. Verum enimvero quid hoc ad Italiam & Romanos? An ut notetur vesania ædificare cupientium non modo in litoribus maris proximi, sed & longinqui? Longe sane petita reprehensio. Lectori tamen judicandi sit plena libertas; ut fuit hactenus. Alii etiam, *Publicum*, absurde quidem legunt. Placuit lectio, *Apulicum*, non nobis primum, sed gravibus viris pridem ante nos; ut denotetur utrumque Italiæ litus maris, per *Apulicum* superi sive Adriatici, inferi vero per *Thyrrhenum*.

5. *Si figit adamantinos, &c.*) Si magnificas illas ædes mors etiam obsidet ingrediturque & habitatores earum non mitius tractat quam infimos quosque & egentes: si in illa ædium *summis verticibus clavos figit adamantinos*, idest imperii ac dominatûs sui jura exercet: metaphora ducta ab annali clavo, qui in parietibus ædium sacrarum figebatur singulis annis, ut numerus annorum inde colligeretur. De quibus Liv. passim. Alii sic explicant; si summos etiam apices seu capita virorum principum spiculis suis durissimis transfigit mors, & enecat.

Adamantinos.) Adamante firmiores. Lib. 1. Od. 35. *trabales clavos*. Sic belle exprimit Poeta fatum ineluctabile, mortis necessitatem, & nunquam mutabile Jovis ac Deorum decretum. Pinda.

τὶν κίνδυνος κρατεροῖς ἀδάμαντος δῆσεν ἅλοις.

Campestres melius Scythæ,
Quorum plaustra vagas rite trahunt domos,
Vivunt, & rigidi Getæ,
Immetata quibus jugera liberas
Fruges & Cererem ferunt,
Nec cultura placet longior annua,
Defunctumque laboribus
Æquali recreat sorte vicarius.
Illic matre carentibus
Privignis mulier temperat innocens:
Nec dotata regit virum
Conjux, nec nitido fidit adultero.

INTERPRETATIO

campis degunt Scythæ, quorum incertas habitationes carpenta circumferunt, nec non asperi Getæ, quibus arva minime circumscripta producunt communes segetes ac messes; neque exercetur cultura diuturnior uno anno: atque alter vices assumens pari fortunâ quietem tribuit alteri *laboribus exsoluto. Ibi femina innoxia parcit privignis matrem non habentibus: neque uxor dote potens marito imperitat, nec splendido auscultat mœcho.*

ANNOTATIONES

9. *Campestres melius Scythæ, &c.*) Avaris divitibus sapientiores ac beatiores sunt ii populi qui inopes quidem at sine curis vivunt. Scythæ nullas domos exstruunt, per campos vagantur, modo in his pascuis, modo in illis subsistentes, suamque secum familiam plaustris vehunt, hinc ἁμαξόβιοι & ἁμαξοφόρητοι dicti, *quibus plaustra sedes sunt*, inquit Sallust. Vide lib. 1. Od. 19. v. 10. & Od. 35. v. 9. & lib. 2. Od. 9. in fine: ibique annot. Justin. l. 2. sub initium: *Scythis inter se nulli fines, nec enim agrum exercent, nec domus illis ulla aut tectum, aut sedes est; armenta & pecora semper pascentibus, & per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberosque secum in plaustris vehunt, quibus coriis imbrium hiemisque causâ tectis pro domibus utuntur. Justitia gentis ingeniis culta non legibus ... aurum & argentum non appetunt. Lacte & melle vescuntur. Lanæ iis usus ac vestium ignotus ... pellibus utuntur ferinis. Hæc continentia illis morum quoque justitiam dedit, nihil alienum concupiscentibus ... utinam reliquis mortalibus similis moderatio ..... prorsus ut admirabile videatur hoc illis naturam dare, quod Græci longâ sapientium doctrinâ præceptisque Philosophorum consequi nequeunt: cultosque mores incultâ barbarie superari, &c.* Hinc apud Homerum Iliad. ν. δικαιότατοι *justissimi* vocantur Scythæ. De his Strabo 7. Herodot. lib. 4. Virgil. Georgic. 3. &c.

11. *Rigidi Getæ.*) Et hi Scythis affines duram pariter vitam agunt, frigidissima regione. Ex Strabone, ad Pontum Orientem versus circa ostium Danubii sedes habent. Plin. lib. 4. cap. 12. *Ab eo in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes; varia tamen litori apposita tenuere: alias Getæ Daci Romanis dicti, &c.*

12. *Immetata quibus, &c.*) Scythis nimirum atque Getis agri nullis definiuntur limitibus, nullique sunt cuiquam proprii; omnes omnibus communes vicissim coluntur ab aliquibus, duntaxat quantum satis est ad annonam & victum unius anni.

15. *Defunctumque laboribus, &c.*) Alii post alios culturam agrorum, rationem ac messem curant, & quiescunt; atque ad annum opus ac laborem alii aliis succedunt. De Suevis idem prope refert Cæsar de Bello Gallico initio lib. 4. *Gens maxima, & bellicosissima Germanorum, Suevi: centum pagos habent: ex quibus quotannis singula millia armatorum bellandi causa, suis e finibus educunt. Reliqui domi manent: pro se atque illis colunt. Hi rursus invicem anno post in armis sunt: illi domi remanent ... privati ac separati agri apud eos nihil est: neque longius anno remanere uno in loco incolendi causa licet, &c.*

17. *Illic matre carentibus, &c.*) Ubi nulla est cupiditas, illic nec ulla novercalia odia, flagitia, veneficia: nulla uxorum aut adulteria, aut imperiosa insolensque dominatio in viros. Ea est Scythicarum mulierum fides, pudicitia, virtus, probitas.

18. *Privignis mulier temperat innocens.*) Noverca non sævit in *privignos*, id est, mariti sui e priori conjuge filios, nec eos veneno tollere meditatur, quod Romæ non infrequens. Juven. Sat. 6. v. 132.

Hippomanes, carmenque loquar, coctumque venenum,
Privignoque datum?

19. *Nec dotata regit virum.*) Plaut. Aulul. in fine Scen. 17. *Quæ indotata est, ea in potestate est viri: dotatæ mactant & malo & damno viros.* Et Asinar. Scen. 1. *Argentum accepi, dote imperium vendidi.* Juv. Sat. 6. v. 225. *Imperat ergo viro.* Vide ibid. in superbiam mulierum plurima. Ex Justino lib. 3. Lycurgus apud Spartanos *virgines, sine dote nubere jussit; ut uxores eligerentur, non pecunia: severiusque matrimonia sua viri coercerent, cum nullis dotis frænis tenerentur.*

20. *Nec nitido fidit adultero.*) Non sinit se in adulterium pertrahi ab adultero bene compto: vel, amatori & mœcho potenti non confidit, post flagitia sperans ab eo defendi tum adversus leges adulterium punientes, tum adversus maritum suum vindictam meditantem.

Dos est magna parentium
  Virtus, & metuens alterius viri
Certo fœdere castitas:
  Et peccare nefas, aut pretium est mori.
O quisquis volet impias
  Cædes; aut rabiem tollere civicam,
Si quæret pater urbium
  Subscribi statuis, indomitam audeat
Refrænare licentiam,
  Clarus post genitis: quatenus (heu nefas!)
Virtutem incolumem odimus,
  Sublatam ex oculis quærimus invidi.
Quid tristes quærimoniæ,
  Si non supplicio culpa reciditur?
Quid leges sine moribus
  Vanæ proficiunt: si neque fervidis
Pars inclusa caloribus

INTERPRETATIO

Illic *maxima dos æstimatur virtus parentum et pudicitia insolubili pacto alterum virum abhorrens*. Illic *non licet delinquere, vel merces est mors*. O *quicumque voluerit sceleratas strages furoremque civilem abolere, si cupiet imagini subscribi parens civitatum*, is *infrænatam coercere cupiditatem suscipiat a posteris celebrandus; quandoquidem (proh scelus!) viventem virtutem aversamur invidentes, ereptam* vero *aspectui desideramus. Quorsum mœstæ querelæ, si pœnâ crimen non amputatur? Quid leges prosunt absque moribus inutiles, si negotiatorem haud deterrent*

ANNOTATIONES

21. *Dos est magna parentium virtus, &c.*) In deligendis uxoribus ibi non spectentur opes, sed virtus majorum & parentum, ac puellæ castimonia. Plaut. Amphitr. Act. 2. Scen. 2. sub finem:

Non ego illam mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur:
Sed pudicitiam & pudorem, & sedatum Cupidinem,
Deûm metum, parentum amorem, &c.

Repeto mox allatam Lycurgi legem de dote virginum Spartanarum.
Juvenal. Sat. 6.

Malo Venusinam, quam te, Cornelia, &c.

23. *Certo fœdere castitas.*) Fides conjugalis, quam illic violare *nefas*, aut peccanti *mors* certa est, certumque *peccati stipendium*: quod ait Paulus Apostolus.

25. *O quisquis volet impias, &c.*) Profecto cupiditas tollenda, si quis bonus Princeps velit seditiones tollere, tumultus, cædes, bella civilia, aliasque civitatum pestes. Hic videtur Augustum respicere: nam sic ei postea gratuletur lib. 4. Od. 15. Strophe 3.

ordinem
Rectum, & vaganti fræna licentiæ
Injecit, amovitque culpas,
Et veteres revocavit artes, &c.

27. *Si quæret pater urbium subscribi statuis.*) Si volet dignus esse cui statua erigatur cum hac epigraphe, *pater patriæ*. Quæ quidem appellatio honorifica contigit Camillo, Ciceroni, Julio Cæsari, Augusto; aliis item postea bonis imperatoribus. Tit. Liv. Appian. Flor. Sueton. &c. Hic Oct. c. 58. *Senatus te consentiens cum Populo Romano consalutat* PATRIÆ PATREM. *Cui Augustus ... compos factus votorum meorum, P. C. quid habeo aliud Deos immortales precari, &c.* Juven. Sat. 8. v. 244.

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

30. *Clarus post genitis.*) Quidam legunt *charus*. Lib. 1. Od. 28. *Post modo te natis*.

Quatenus heu nefas.) Ea siquidem est pravitas morum nostrorum, ut invideamus virtuti, excellentiæ, honoribus eorum qui nobiscum vivunt: mortuis autem gloriam sponte deferamus & laudationem. Egregie Vell. Paterc. *Præsentia invidiâ, præterita veneratione prosequimur. Et his nos obrui, illis instrui credimus.*

32. *Sublatam ex oculis quærimus.*) Sic fit: sic vivitur. Homines quæ habent præmanibus bona vix ante cognoscant, aut ut par est æstimant, quam ea amiserint. Quam sententiam expolitam efferunt inter tot alios, Sophocles in Ajace, Plaut. Captiv. Cic. in orat. post reditum ad Quirites.

34. *Si non supplicio culpa reciditur.*) Si culpæ non puniuntur; vel, si non cessant improbi crimina perpetrare, quamvis ea puniri interdum cernant.

35. *Quid leges sine moribus vanæ proficiunt?*) Quid prosunt leges si non observentur, atque ad earum amussim mores non finguntur?

36. *Si neque fervidis pars inclusa caloribus, &c.*) Si homines lucri causa nihil non tentant,

Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Durataeque solo nives
Mercatorem abigunt: horrida callidi
Vincunt æquora navitæ?
Magnum pauperies opprobrium jubet
Quidvis & facere & pati,
Virtutisque viam deserit arduæ.
Vel nos in Capitolium,
Quo clamor vocat & turba faventium,
Vel nos in mare proximum
Gemmas, & lapides, aurum & inutile,
Summi materiam mali,
Mittamus. Scelerum si bene pœnitet,
Eradenda cupidinis
Pravi sunt elementa: & teneræ nimis

INTERPRETATIO

vel orbis regio æstu fervente præclusa, nec pars Aquiloni proxima, nivesque humo constrictæ: et solertes nautæ maria formidabilia exsuperant? Inopia dedecus ingens impellit quidlibet et moliri et perferre; atque iter asperæ virtutis relinquit. Ergo nos aut *deferamus in Capitolium, ad quod invitat applausus et concursus* populi *acclamantis, aut in mare vicinum* projiciemus *gemmas, et lapillos, atque aurum superfluum, omnis mali causam. Si vere crimina detestamur, exstirpanda sunt improbæ cupiditatis principia:*

ANNOTATIONES.

& ad præclusas veluti a natura partes mundi contendunt: ad Zonam torridam, atque ad frigidam & glacialem, ubi *nives* asperitate ac diuternitate frigoris *durata* sunt instar soli, vel *solo* astringuntur. Vid. lib. 1. Od. 22. sub finem. Et lib. hujus Od. 3. Stroph. 14.

40. *Mercatorem.*) Qui quærit opes ac paupertatem fugit per mare, per saxa, per ignes.

Horrida callidi vincunt æquora navitæ.) Sic mare glaciale, sic Bonæ Spei quod vocant promontorium, ubi horrorem faciunt omnia, quotidie tamen tentatur atque superatur.

42. *Magnum pauperies opprobrium, &c.*) Ex opinione vulgi scilicet. Nam longe aliter sentiunt vel Ethnicorum sapientes. Vide Apuleii Apolog. ubi, *paupertas,* inquit, *etiam Populo Romano Imperium fundavit, &c.*

44. *Arduæ.*) Hesiodus ait viam ad virtutem longam esse & arduam saxisque asperam, Deosque velle eam sudore parari.

45. *Vel nos in Capitolium, &c.*) Ex ante dictis recte concludit: si opes non juvant, imo impedimento sunt bonis moribus, certe debemus eas abjicere: itaque ut ex malis boni aliquid faciamus, deferamus eas ad Jovem Capitolinum, & ad ornatum templi. Ac si minus movet nos religio Deorum, at moveat saltem honos & gloria nominis nostri. Nam illud *vocat* & prosequetur nos *clamor & turba faventium.* Istæ nempe donationes magno populi applausu fiebant, quasi triumphum parantis ei qui cupiditates subegisset. Petron. *Ipse Senatus recti bonique præceptor mille pondo auri promittere solet Capitolino.* Sueton. Octav. cap. 30. *In cellam Capitolini Jovis sedecim millia pondo auri, gemmasque ac margaritas quingenties HS. una donatione contulit.*

47. *Vel nos in mare proximum, &c.*) Sic Crates philosophus Thebanus magnum auri pondus in mare dejiciens ajebat: abite pessum malæ cupiditates, vos ego mergam, ipse ne mergar a vobis.

48. *Gemmas & lapides.*) Gemmæ pellucent, lapides minime: margaritæ nec inter gemmas nec inter lapillos censentur.

Aurum inutile.) Vel nihil juvans ad beate vivendum: vel quo non utimur per avaritiam defraudantes genium.

49. *Materiam mali.*) *Lycurgus aurum argentumque velut omnium scelerum materiam sustulit.* Justin. lib. 3.

Ovid. *Irritamenta malorum opes.*

51. *Eradenda cupidinis, &c.*) Tull. Tuscul. 4. *cum est concupita pecunia, nec adhibita continuo ratio quasi quædam Socratica medicina, quæ sanet eam cupiditatem, permanat in venas & inhæret in visceribus illud malum, existitque morbus & ægrotatio, quæ avelli inveterata non possunt; eique morbo nomen est avaritia.*

Cupidinis pravi.) Prave quidam legunt *pravæ.* Cupidinem pro cupiditate in genere masculino usurpat Horatius, lib. 2. Od. 16. v. 15. *cupido sordidus.* Et Satyr. 1. v. 61.

Pars hominum decepta cupidine falso,
Nil satis est, inquit.

52. *Elementa.*) Primordia. Juvenal. Sat. 14. v. 123.

Sunt quædam vitiorum elementa.

Teneræ nimis mentes asperioribus formandæ studiis.) Vel a teneris, ut ajunt, unguiculis: vel ad laborem resque duras, & asperas *formandæ* sunt mentes nimis effeminatæ, & delicatæ. Vide Oden 2. hujus libri.

Mentes asperioribus
Formandæ studiis. Nescit equo rudis
Hærere ingenuus puer,
Venarique timet, ludere doctior
Seu Græco jubeas trocho,
Seu malis vetita legibus aleâ:
Cum perjura patris fides
Consortem socium fallat & hospitem;
Indignoque pecuniam
Hæredi properet. Scilicet improbæ
Crescunt divitiæ: tamen
Curtæ nescio quid semper abest rei.

INTERPRETATIO

animique molliores quam oportet durioribus instituendi sunt exercitationibus. Nobilis adolescens ignorat equo insistere haud assuetus, ac venari fugit, peritior ludere sive Græco volueris trocho, sive magis placuerit, aleâ legibus prohibitâ: dum parens fide perjurio fractâ defraudat consortem socium et hospitem; atque divitias accumulat hæredi immerito. Nimirum iniquæ augescunt opes: veruntamen nescio quid semper deest angustis bonis.

ANNOTATIONES

54. *Nescit equo rudis hærere, &c.*) Generosus ac nobilis puer (proh dedecus!) nescit equitare, timetque venari; scit vero & amat ludere mollioribus ludis Græcorum. De Romanis exercitationibus ingenuo juvene dignis vide lib. 1. Od. 8. De venatione l. 1. Epist. 18. v. 49. ita canit:
Romanis solemne viris opus utile famæ
Vitæque & membris.

57. *Græco trocho.*) Duplex fuit trochus: alter dicebatur turbo, eratque *buxum volubile* scuticâ agitari a pueris solitum: de quo Virgil. Æneid. 7. v. 378. Alter ludus trochi erat, circuli cujusdam ferrei vel ænei impulsio, artem requirens ac studium; neque solis conveniebat pueris. De hoc videtur loqui noster istic, ut & ad Pisones Epist. v. 380. ubi rem vide fusius explicatam in annotationibus nostris.

58. *Vetitâ legibus aleâ.*) In Saturnalibus permittebatur alea, mense Decembri: reliquis anni mensibus probrosa erat, puniebaturque legibus Corneliâ, Publiciâ, Titiâ. Ædilibus ea cura incumbebat. Cic. Philip. 2. *Licinium de alea condemnatum collusorem suum restituit.* Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 21. & quæ annotabo ad lib. 1. Epist. 18. v. 21. ad has voces
Quem præceps alea nudat.

59. *Cum perjura patris fides, &c.*) Dum puer indulget mollibus & futilibus studiis, interim pater ei congerit opes per fas & nefas, quas male partas male dilapidet. Nam ille societatis fidem atque hospitii jura violare non dubitat.

60. *Consortem socium.*) Has voces alii separant, explicantque *consortem* cohæredem; *socium*, qui negotiationis societatem ac fœdus inito contractu fecit. Alii jungunt, & ad unam posteriorem sententiam referunt. Nempe consors vocatur qui tantumdem sortis ad mercaturam confert. Nam prima pecunia in societatem, ut lucrum inde fiat, collocata sors & caput nuncupatur: quod vero ex illa per communem negotiationis laborem accedit accrescitque, corpus societatis vocitant. Itaque ille fallit consortem socium cum substrahit quidpiam e lucro, & in privatam rem convertit id quod esse commune oportuit. Cicero pro Sexto Roscio: *Recte majores nostri eum qui socium fefellisset, in bonorum virorum numero habendum nullo modo putaverunt.* Vide eumdem pro P. Quinctio. Animadverte porro quot & quanta mala committat ille avarus pater. 1. Periculis & laboribus se conficit. 2. Paupertatem esse malum stulte credit. 3. Omne fas violat quæstus causâ. 4. Pravo exemplo filium corrumpit. 5. Seipsum defraudat victu necessario, *inter opes inops.*

64. *Curtæ nescio quid semper abest rei.*) Nam *multa petentibus desunt multa.* Supra Od. 16. in fine. Bene Seneca in Hercule Oetæo:
Cupit hic gazis implere famem;
Nec tamen omnis plaga gemmiferi
Sufficit Istri: nec tota sitim
Lydia vincit; nec quæ Zephyro
Subdita tellus stupet aurato
Flumine clarum radiare Tagum:
Nec si totus serviat Hebrus,
Ruraque dives cingat Hydaspes:
Intraque suos currere fines
Spectet toto flumine Gangem.
Avidis avidis Natura parum est.

AD BACCHUM

ODE XXV.

Se afflatu ejus de Augusto eximia dicturum.

Quo me, Bacche, rapis tui
Plenum? Quæ in nemora, aut quos agor in specus
Velox mente novâ? Quibus
Antris egregii Cæsaris audiar
Æternum meditans decus
Stellis inserere & concilio Jovis?
Dicam insigne, recens, adhuc
Indictum ore alio: non secus in jugis
Exsomnis stupet Evias,
Hebrum prospiciens, & nive candidam
Thracen, ac pede barbaro

INTERPRETATIO

Ecquo mé agis, Bacche, te repletum? Quas in silvas atque antra præceps rapior spiritu insolenti? Quibus speluncis meditabor immortales honores Augusti, ut audiar inserens illum *sideribus ac Jovis concilio? Canam splendores novos, necdum ab aliis celebratos. Haud aliter attonita est Baccha, in montibus expergiscens, cum cernit Hebrum, et Thraciam nivibus albescentem,*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Quo me, Bacche, rapis, &c.*) Ad quid me rapis, meque supra me tollis? Instruis me scilicet ad canendas Divi Augusti laudes: quod sine divina ope nequaquam tentarem. De Baccho vide lib. 2. Od. 19. ibique annot. Augusti elogia persequitur Horatius lib. 1. Od. 12. lib. 3. Od. 5. 14. lib. 4. Od. 5. 14. 15. lib. 2. Epist. 1.

2. *Quæ in nemora.*) Lib. 2. Epist. 2.

Scriptorum chorus omnis amat nemus, & fugit urbes
Rite cliens Bacchi.

Item

Carmina secessum scribentis & otia quærunt.

3. *Mente novâ.*) Divino instinctu, dicendi facultate plusquam humanâ. Adverte, studiose Lector, incisam passim orationem. Talis enim entheum decet.

Quibus antris, &c.) Quibus in locis e turba semotis, sacrisque, animo soluto meditabor dignos Augusto versus, quibus illum cœlo consecrem. Vide supra Od. 5. Stroph. 1. Ibique ann.

6. *Concilio Jovis.*) Deorum cœtui. Fingunt enim Jovem in gravioribus Deos convocare & consulere. Vide Homer. Iliad. 20.

8. *Indictum ore alio.*) Seu quod primus Latinorum Horatius Lyrica scripserit, seu quia Augusti gesta & virtutes sunt quid novum ac inauditum, adeoque mortalium nemini cognita aut relata sunt adhuc ejus insignia.

Non secus in jugis, &c.) Tantus me stupor divina Cæsaris encomia canere meditantem corripit, quantus invadit Bacchas e furore divino & somno exsolutas: vel tanto ardore aggredior Augusti laudes, quanto Bacchæ Orgia.

9. *Evias.*) Bacchi sacrificula, ab Evio Bacchi cognomine, de quo lib. 1. Od. 18. v. 9. *Exsomnis*, vel excitata ab eo somno, qui post divinum furorem occupare solet, animoque tranquillitatem reddit. Vel, pervigil: noctu enim celebrabantur Orgia, in Thraciæ presertim montibus. Unde & mox Hebri Rhodopesque mentio.

10. *Hebrum.*) Hic Thraciæ fluvius oritur e monte Rhodope non procul Adrianopoli, labitur in Ægeum mare, e regione Insulæ Samothraciæ, volvens aureas arenulas. Solin. lib. 15. De eo jam lib. 1. Od. 25. v. ultimo.

Nive candidam Thracen.) Regio hæc frigidissima nunquam non habet nives, *nec cælo læta, nec solo*, ex Pomp. Mela. Inter alios montes tollit *Rhodopen*, incoliturque gente, cui velut insita e natura barbaries. Vide lib. 1. Od. 27.

11. *Pede barbaro lustratam Rhodopen.*) Hic subtiliores aliqui affirmant Orpheum *pede barbaro*, id est, carminibus illustrantem Thraciam suam patriam, & in ea montem Rhodopen: eo sensu, ut tam sit omnibus admirabilis Horatius Augusti laudes celebrans, quam Bacchis Thrax Orpheus canens, & ob cantum toto orbe nominatus. Sed

Lustratam Rhodopen. Ut mihi devio
Rupes, & vacuum nemus
Mirari libet! O Naiadum potens,
Baccharumque valentium
Proceras manibus vertere fraxinos,
Nil parvum, aut humili modo,
Nil mortale loquar. Dulce periculum est,
O Lenæe, sequi Deum
Cingentem viridi tempora pampino.

INTERPRETATIO.

atque Rhodopen pedibus barbarorum peragratam. Quam placet mihi longe aberranti admirari cautes et silvam desertam! O Rex Naiadum et Bacchantium altas fraxinos manibus revellere potentium, nihil exiguum aut vile, nihil humanum canam. Suave est periclitari, o Bacche, sequendo numen quod circumdat caput virenti palmite.

ANNOTATIONES.

o commentum, quod nostro etiam Poetæ latuisse credendum est.

12. *Ut mihi devio, &c.*) Afflatus numine Horatius duntaxat ea loquitur, quæ meditabundum juvant Poetam, desertas regiones, specus, rupes, nemora.

13. *Rupes.*) Sic apposite Muretus doctis visus correxisse, quia *rupes* ad rem convenientiores: cum tamen plerique codices habeant, *ripas*; nec ita absurde, ut quidam volunt. Nam & flumina & fluminum ripæ ad solitarium & cogitabundum pertinent.

14. *O Naiadum potens, &c.*) Quod aquis vinum est potentius ac validius, hinc veteres Naiadum, id est, Nympharum fluminibus præsidentium Regem finxere Bacchum.

15. *Baccharum.*) Bacchi Sacerdotum. Quod additur, *valentium proceras manibus vertere fraxinos*, videtur allusisse Horatius ad id, quod scribit Euripides in Bacchis Actu 4. cum evasisset in abietem Pentheus rabiem fugiens Bacchantium, eo statim occurrisse illas omnes, ac duce Agave saxa primum molites in eum contorsisse, postea vero ipsam arborem radicitus concussisse, ac tandem prostravisse.

17. *Aut humili modo.*) Quidam legunt, *humile modo*.

18. *Dulce periculum est.*) Scio me periculosum tentare opus & arduum; et duce Deo non indignum immortali Cæsare carmen edam.

19. *Lenae.*) Unum est e Bacchi cognominibus, ἀπὸ τοῦ ληνοῦ, *torculari*, in quo vinum exprimitur. Ex Diod. Sic. lib. 4. cap. 5. & lib. 5. cap. 1. Donatus perperam Latinam commentus est originem, a *leniendo*. Cui & refragatur Servius in Virg. Georgic. 2. v. 4.

20. *Cingentem viridi tempora pampino.*) Hoc & suos clientes, & seipsum coronare amat Bacchus. Infra lib. 4. Od. 8.

• *Ornatus viridi tempora pampino.*

AD VENEREM

ODE XXVI.

Ut Chloes arrogantiam coerceat.

Vixi puellis nuper idoneus,
Et militavi non sine gloria:
Nunc arma, defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit,
Lævum marinæ qui Veneris latus
Custodit. Hic, hic ponite lucida
Funalia, & vectes, & arcus
Oppositis foribus minaces.
O, quæ beatam Diva tenes Cyprum, &
Memphim carentem Sithonia nive,
Regina, sublimi flagello
Tange Chloen semel arrogantem.

INTERPRETATIO

Haud ita pridem vigebam aptus virginibus; nec inglorius bellavi. Jam arma et perfunctam militiâ istâ lyram tenebit murus ille qui stipat latus sinistrum Veneris maritimæ. Istic istic deponite faces accensas et vectes, et arcus præclusis januis minitantes. O Dea, quæ fortunatam obtines Cyprum, atque Memphim nivibus Sithoniis immunem regis, semel feri superbam Chloen elato flagello.

ANNOTATIONES

Metrum est idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

1. *Puellis nuper idoneus.*) Jam vero annos quadraginta natus ab eis contemnor: quare ab ista militia cessare debeo in posterum. Vide lib. 1. Od. 19. & lib. 4. Od. 1.

2. *Militavi.*) Ovid.
Militat omnis amans: & habet sua castra Cupido.

3. *Nunc arma, &c.*) Jam abjicienda mihi sunt arma, atque ex more suspendenda in templo Veneris funalia, vectes, arcus.

4. *Barbiton.*) Versus lyricos & amatorios. De eo instrumento musico lib. 1. Od. 1.

Paries habebit, lævum marinæ qui Veneris latus custodit.) Quia fortunatus fui in ea Veneris militia, hinc volo suspendi arma mea congruo loco & meæ felicitatis indice. Videlicet statuæ Deorum meridiem aspiciebant, proindeque occasum habebant ad dextram, ortum ad sinistram: porro ex Etrusca disciplina pars orientalis boni ominis erat, ideoque fausta quælibet ad ortum auguria & auspicia habebantur. Unde Virgil. *intonuit lævum.* Seu quod ea erat Horatii dextra ad Veneris imaginem converti: & pars quoque templi dextra; quæ quidem semper felix censetur. Hinc igitur ad lævam simulacri Veneris latus, hoc est, ad dextrum fani parietem arma collocat, quibus non sine gloria militarat.

5. *Marinæ Veneris.*) E maris spuma genitæ, ut fabulantur Hesiod. Theogon. Inde Græcum nomen Ἀφροδίτη, nam ἀφρὸς, *spuma* dicitur.

7. *Funalia.*) Noctu amatores ad amicarum fores, accensis facibus pergebant, atque illas, his demum extinctis, occentabant. Pers. Sat. 5. v. 166.
Chrysidis ... ante fores extinctâ cum face canto.
Vide supra Od. 10. hujus libri.

Vectes & arcus, &c.) His scilicet armis atque instrumentis quatiebant effringebantque fores meretricum occlusas. Vid. supra Od. 14. sub finem. Et lib. 1. Od. 25. Apud Terent. in Eunucho, Thraso, Thaidis ædes expugnaturus, *procede*, inquit, *huc cum vecte*. Belle Cato vecticulariam appellat vitam furum, qui vecte parietes domorum soleant perfodere.

9. *Beatam Cyprum.*) Insulam, de qua lib. 1. Od. 3.

Beatam.) Vel opibus vel patrocinio Veneris.

10. *Memphim.*) Ægypti urbem, in qua celebre Veneris templum, teste Strabone, lib. 17.

Carentem Sithonia nive.) Ea regio utpote fervida non habet nives, et Sithon Thraciæ mons. Virgil. Ecloga 10.
Sithoniasque nives hyemis subeamus aquosæ.

11. *Regina.*) Mentium dominatrix Venus.

Sublimi flagello, &c.) Ictu vehementiori percute: fastidium Chloes & superbiam tibi ingratam ulciscere: ferociam elide. Animadverte porro amantium levitatem ac stultitiam. Videbatur Horatius primo velle amores abjicere: ecce vero seu amans, seu iratus supplicat Veneri, ut frangat Chloes arrogantiam, eamque tangat, a qua ipse spernebatur.

AD GALATEAM

ODE XXVII.

Eam a navigando deterret, præsertim exemplo Europæ.

Impios parræ recinentis omen
Ducat, & prægnans canis, aut ab agro
Rava decurrens lupa Lanuvino,
Fœtaque vulpes:
Rumpat & serpens iter institutum,
Si per obliquum similis sagittæ
Terruit mannos. Ego cui timebo
Providus auspex?

INTERPRETATIO

Sceleratos deducat augurium parræ cantum iterantis, et canis gravida, vel lupa rufa veniens ab agro Lanuvino, et vulpes catulos enixa: Anguis quoque viam inceptam remoretur, cum velut sagitta e transverso equis pavorem injecit. Ego cui metuam augur prævidens futura?

ANNOTATIONES

Metrum est idem quod Ode 2. Lib. 1.

1. *Impios parræ, &c.*) Hæc Ode præ cæteris involuta multum negotii semper Interpretibus facessivit: multum quoque habet gravitatis & elegantiæ. Quæ & qualis sit Galatea illa, & cur tam studiose ad eam scribat Horatius, haud notum est.

Impios parræ recinentis omen ducat, &c.) Impii iter facturi triste quodlibet auspicium habeant, pro suo malo merito: tibi vero, Galatea, fausta quæcumque adsint.

Parra.) Ingratæ & infaustæ fuit vocis parra avis: quæ vero fuerit illa, minime liquet. Quibusdam *mesange*, aliis *vanneau*, aliis aliter appellatur. Plin. lib. 11. cap. 37. init. *volucribus apices diversi quidem generis: Phœnici plumarum serie ..... Phasianæ corniculis: præterea parræ*) alii tamen legunt, parvæ) *quæ ab illo galerita appellata quondam, postea Gallico vocabulo etiam legioni nomen dedit alauda. Dedit cirros Pico quoque Martio, &c.* Lib. vero 18. c. 29. manifeste ac diserte scribit, *avem parram, oriente Sirio, ipso die non apparere, donec occidat.*

Recinentis.) Quædam aves cantu omen faciebant, ut noctua, corvus, cornix, picus, parra; hinc oscines, quasi oricines: aliæ volatu & alis, unde alites ac præpetes dictæ; ut aquila, vultur, milvus, accipiter, aliaque altum volantes. Virgil, Æneid. 3.

Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ.

2. *Prægnans canis, aut, &c.*) Veteres superstitiosi multa quidem ominosa existimabant nulla aut levi ratione; ut si quid male cesserat, cum v. g. prægnans canis occurrisset, inde talem occursum deinceps habuerunt infelicem & mali ominis. Ejusmodi plurima profert hic Poeta noster. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 13. &c.

3. *Lanuvino.*) Pro quolibet positum quibusdam videtur; non ita vero aliis, eo quod per illud ad viam Appiam oppidulum iter erat Galateæ Brundusium pergentis ad conscendendam ibi navem. Res exigui momenti.

5. *Rumpat & serpens, &c.*) Græcis ἀκοντίας, Latinis jaculus, serpentis genus est, ex arboribus in prætereuntes sese vibrantis ad modum sagittæ. Ælian. lib. 6. histor. animal. cap. 18. Plin. lib. 8. cap. 23. *vulgatum est*, inquit, *jaculum ex arborum ramis vibrari, nec pedibus tantum cavendas serpentes, sed & missili volare tormento.*

6. *Similis sagittæ.*) Nolunt hic intelligi missilem ex arcu sagittam, quanquam nihil vetat, ut patet ex annot. præced. At placet indicari eam surculi partem in vitibus postremam & superiorem, quæ incurva & contorta serpentem refert vocaturque sagitta. Columell. lib. 3. cap. 17. Plin. lib. 17. cap. 21. *Sagittæ vocantur surculi, cum insiti panguntur .... sagittas serere minus utile, quoniam in transferendo facile rumpitur quod intorsum fuit.*

7. *Terruit mannos.*) Exterruit equos currum trahentes, in eos insiliens, eo modo quo mox explicuimus. *Mannus* vocatur equus minor ad manum facilis & obsequens. Terentio est gradarius equus, tolutim & sine equitis molestia decurrens.

Ego cui timebo providus auspex?) Ita fere omnes codices. Sensus est, non est quod timeam tibi, Galatea; cum nullo sis crimine obstricta, felici exitu ut & auspicio fluent tibi omnia: nec non faustum tibi augurium & ego precabor navigare cupienti: *sis ubique felix.* Quod, si liceat aperire quod sentio, malim certe cum Eruditis nonnullis, interrogationis notam expungere, & continuato sensu & oratione, jungere cum se-

Antequam stantes repetat paludes
Imbrium divina avis imminentum,
Oscinem corvum prece suscitabo
Solis ab ortu.
Sis licet felix ubicumque mavis,
Et memor nostri, Galatea, vivas:
Teque nec lævus vetet ire picus,
Nec vaga cornix.

INTERPRETATIO

Priusquam avicula pluviæ proximæ prænuntia redeat ad paludes minime fluentes, votis vocabo corvum ab oriente canentem. Esto fortunata ubicumque volueris, o Galatea, et vive nostri memoriam servans: et te nec pergere impediat sinister picus, nec cornix vagabunda. At cer-

ANNOTATIONES

quentibus hoc sensu: Ego Horatius si cui timebo auspex providus (ut tibi navigaturæ timeo, Galatea:) huic *prece suscitabo oscinem ab ortu Solis corvum*, quo deterreatur a conscendendo mari, isto scilicet malo augurio. Vide mox annotanda.

Auspex.) Is augurium captans sedebat capite velato: lituum sine nodo tenens aduncum, quo cœli regiones & certa spatia notabat, quibus videnda ad se pertinere designabat, &c. Alex. ab Alex. ante cit. Quam vero mundi partem spectabat augur: hinc enim pendet multarum solutio quæstionum: nimirum ubi dextra pars, ubi læva constituenda; adeoque quod felix, quod infelix omen. Primi Rom. Augures orientem spectarunt ab Albanis & Latinis edocti. Patet ex Virgil. Æneid. 8. v. 68. & Æneid. 12. v. 172. Subinde vero, ex Hetrusca disciplina, ad meridiem conversi omen capiebant, & auspicium. Vide Varron. lib. 6. Plin. l. 2. c. 54. Quæ cum ita sint, ortus Solis erat eis ad lævam, occasus ad dexteram; ergo quod mox ait Horatius, *corvum ab ortu Solis oscinem*, sinistrum infelixque augurium denotat. Adde quod vulgo putabantur auspicia corvi dextri fausta, lævi infelicia; cornicis contra. Plaut. Asinar. infra citand. Item Aulul. Scen. 20. *non temere est quod corvus cantat mihi nunc ab læva manu, &c.* Cic. de Divin. 1. *Quid augur, cur a dextra corvus, a sinistra cornix faciat ratum?* Et antea: *Panætius requiret Jupiterne cornicem a læva, corvum a dextra canere jussisset.* Et de Divin. 2. v. 81. *cur aliis a dextra, aliis a læva datum est avibus, ut ratum auspicium facere possint?* Verum enim vero *magna hujus observationis vanitas*, ut ait ipse Plin. mox cit. Et Cic. de Divin. 2. v. 82. *Quæ autem est inter Augures conveniens & conjuncta constantia? Ad nostri augurii consuetudinem dixit Ennius:*

Cum tonuit lævum bene tempestate serenâ.

At Homericus Ajax apud Achillem querens de ferocitate Trojanorum, nescio quid hoc modo nuntiat:

Prospera Jupiter his dextris fulgoribus edit.

Ita nobis sinistra, Graiis & Barbaris dextra meliora esse videntur. Quanquam haud ignoro quæ bona sint sinistra nos dicere, etiamsi dextra sint. Sed certe nostri sinistrum nominaverunt, (quod a sinendo dictum putant) *externique dextrum, quia plerumque melius id videbatur.* Vide Just. Lips. Eluct. 2. c. 2. Ex his, Lector, vides non absurdam quoque sententiam priorum illorum, qui corvum oscinem ab ortu, felix augurium fuisse scripserunt, tametsi ad lævam esset: ubi & distinguendum ajunt inter Auguris dextram manum lævamque, & mundi partem dextram ac sinistram; cum Poetæ nunc hoc, nunc illo modo loquantur. Adde Plutarchum in quæst. Centur. Rom. ita scribentem: *Cur avis sinistra est secunda? .... Nam sinistrum lævum significat. Potest etiam deduci a verbo sinere. Eam igitur quæ rem sinit avem .... vocat vulgus sinistram. Cur vero? An quod Æneæ in acie contra Mezentium stanti fulgur a sinistra victoria index micasset, in augurium id verterunt; ac deinceps ita observant. Etenim Thebani cum sinistro suo cornu ad Leuctra hostem profligassent, deinde observarunt ut in omnibus conflictibus sinistro cornu imperium tribuerent. An potius, ut auctor est Juba, respicientibus orientem Aquilo ad sinistram est, quam mundi partem dextram & supremam habent ... An quia terrestria & caduca cælestibus & divinis cum sint opposita, putabant nobis ea quæ sinistra sunt, Deos a dextra ostendere.* Vide & Arnob. lib. 4. paullo post init. ubi *læva natura esse ulla* negat egregie. Nec omitte quod Non. Marcell. docet, aliquando etiam *lævum* in bonam partem, & a levando dici.

9. *Antequam stantes repetat paludes, &c.*) Antequam tempestatem denunciet cornix ad paludes suo more volitans ac sedens: ibique præsentiens imbrem divinansque & voce indicans. Supra Od. 17. *aquæ augur cornix* dicitur. Vide ibi annotata.

11. *Oscinem corvum, &c.*) Ore futura præcinentem. Vide Gell. lib. 6. cap. 6. Plin. lib. 10. cap. 12. *Pessima corvorum significatio, cum glutiunt vocem velut strangulati.* Et lib. 18. cap. ult. *corvi singultu quodam latrantes seque concutientes, si continuabunt, ventos: si vero carptim vocem resorbebunt, ventosum imbrem præsagiunt.* Contra si ab ortu clare vocem ediderit corvus, felix auspicium fuisse narrant quidam. Vide supra annot.

15. *Nec lævus vetet ire picus, nec vaga cornix.*) Plaut. Asinar. Scen. 4. *Picus & cornix ab læva est: corvus porro* (als. parra) *a dextra consua-*

Sed vides quanto trepidet tumultu
Pronus Orion? Ego quid sit ater
Adriæ novi sinus, & quid albus
Peccet Iapyx.
Hostium uxores puerique cæcos
Sentiant motus orientis Austri, &
Æquoris nigri fremitum, & trementes
Verbere ripas.
Sic & Europe niveum doloso
Credidit tauro latus, & scatentem
Belluis pontum, mediasque fraudes,
Palluit audax.

INTERPRETATIO

nis quanto fragore properet Orion declivis? Ego scio quam periculosum sit Adriaticum mare, utque fallax Iapyx serenus. Conjuges et filii hostium experiantur occultos motus Austri surgentis, et tumultus atri maris, ac litora ictibus fluctuum *concussa. Ita etiam Europa fallaci tauro commisit latus candidum; atque mare bestiis refertum et apertos dolos expavit*

ANNOTATIONES

dent. Plin. lib. 10. cap. 12. *cornix inauspicata est garrulitatis, a quibusdam tamen laudata*. Id. eod. lib. cap. 18. *Pici* (Gallice *pivert*) *Martio cognomine, insignes & magni in auspiciis .... Ipsi, principales Latio sunt in auguriis a Rege qui nomen huic avi dedit. Unus eorum in capite Prætoris urbani L. Tuberonis in foro jura pro tribunali reddentis sedit ita placide, ut manu prehenderetur. Respondere Vates, exitium Imperio portendi si dimitteretur; at si exanimaretur, Prætori. Et ille autem protinus concerpsit: nec multo post implevit prodigium*. C. Cælio, sive Lælio id tribuit Frontinus in Stratagem.

17. *Sed vides quanto, &c.*) Attamen, o Galatea, ne temere tu perfido committas mari: animadverte imminentem ab Orione tempestatem.

18. *Pronus Orion.*) Devexus, ad occasum vergens. De eo lib. 1. Od. 28. v. 21. lib. 2. Od. 15. in fine.

Ego quid sit ater Adriæ novi sinus, &c.) Cave etiam & time Adriatici maris navigationem. Hujus ego pericula sum expertus, inquit Horatius, cum Athenas profecturus conscendi mare Brundusii. Tunc etiam intellexi *quid albus peccet Iapyx*, quam sæpe fallat & decipiat ventus ille flans ex Apulia, in Græciam pergentibus initio propitius, at repente e cælo sereno procellas ciens, & naufragia parans. De eo l. 1. Od. 3. v. 4.

21. *Hostium uxores, &c.*) In hostes vertantur & irruant mala quævis; a Galatea avertantur.

Cæcos sentiant motus orientis Austri.) Meridianum hunc ventum ignorat nemo valde esse procellosum.

Cæcos motus.) Quidam interpretantur, nocturnos, eo quod *noctu Auster, interdiu Aquilo vehementior .... & Austro majores fluctus eduntur*. Plin. lib. 2. cap. 47. in fine. Alii legunt *orientis hædi*. De hædorum exortu tempestuoso, vide annot. hujus libri Od. 1. Stroph. 7. Numquid vero sagax Poeta junxisset hædorum ortum cum occasu Orionis, quem modo retulit? Hic siquidem longe est post illum. Verumtamen quid vetat Horatium Galateæ interminari Orionis, hostibus vero hædorum malignitatem?

25. *Sic & Europe, &c.*) Vide ne tibi contingat id quod contigit Europæ. Hæc mansuetum & amabilem taurum conspicata, non est verita ejus tergo insidere, atque etiam maris latitu fluctus & inambulare. At pœnituit serius cum ea evectam longius sensit. Sic tu, Galatea, placidum nunc mare ultro conscendis: at mox pœnitebit te, cum turbatum ac procellis elatum intuebere. Europa a Jove in tauri formam converso decepta, avecta, vitiata est: tu ab Iapyge Austroque, ventis, & ab Orione hædoque sideribus noxiis poteris falli. Vide Herodot. Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 15. Ovid. Metamorph. 2. Fab. ult. & Fast. 5. Apollod. lib. 3.

Niveum latus.) Candore insignis Europa celebrata est.

27. *Mediasque fraudes palluit audax.*) Quæ audacter ac sine ullo metu tauri dorsum inscenderat, tum expalluit cum in alto mari nil præter undas & marina monstra aspexit. Hæc & quæ sequuntur e Moscho transtulit Horatius, pariterque Ovidius, aliique. Scripsit Theod. Marcilius, a Theocrito, quoniam inter hujus opera Eidyll. 19. reperitur inscriptum, *Europa*; quod tamen Moschi esse non est ambigendum.

Nuper in pratis studiosa florum, &
Debitæ Nymphis opifex coronæ,
Nocte sublustri, nihil astra præter
Vidit & undas.
Quæ simul centum tetigit potentem
Oppidis Creten; pater o relictum
Filiæ nomen, pietasque! dixit
Victa furore.
Unde? quo veni? levis una mors est
Virginum culpæ. Vigilansne ploro
Turpe commissum? An vitiis carentem
Ludit imago
Vana, quæ portâ fugiens eburnâ
Somnium ducit? Meliusne fluctus
Ire per longos fuit, an recentes
Carpere flores?
Si quis infamem mihi nunc juvencum
Dedat iratæ; lacerare ferro, &
Frangere enitar modo multum amati
Cornua tauri.

INTERPRETATIO

ante *imperterrita. Paulo ante flores in pratis colligens, texensque corollas Nymphis meritas, nocte parum lucida nihil aspexit nisi sidera et aquas. Cum* vero *pervenit ad Cretam centenis urbibus validam, irâ percita ait; o parens, nomen a filia neglectum, et pietas* etiam relicta! *Unde et quo deveni? unica mors* pœna *est minor flagitio virginum. An experrecta defleo crimen fœdum? An scelere immunem* me *decipit species inanis, quæ dilapsa per januam eburneam insomnium emittit? An satius fuit longa tranare maria, an flores novos colligere? Si aliquis modo tradat iratæ mihi taurum flagitiosum, conabor ferro discerpere ac rumpere cornua juvenci prius dilecti nimium. Absque*

ANNOTATIONES

29. *Nuper in pratis, &c.*) Legentem pariter flores, cum rapta est a Dite, Proserpinam exhibent Ovid. Metam. 5. item Lucanus.

33. *Centum potentem oppidis Creten.*) Homer. ἑκατόμπολιν. Hinc Virg. Æn. 3. de Cretensibus:

Centum urbes habitant magnas.

Plin. lib. 12. cap. 1. *Est Gortynæ in insula Creta juxta fontem platanus una, insignis utriusque linguæ monumentis, nunquam folia dimittens: statimque ei Græciæ fabulositas adfuit: Jovem sub ea cum Europa concubuisse.*

34. *Pater o relictum, &c.*) Tandem plane deceptam se intelligens Europa, sic ingemuit: miseram me quæ insano tauri amori obsecuta, patris domum reverentiamque deserui?

37. *Levis una mors est virginum culpæ.*) Scilicet irreparabilis est jactura virginitatis. Catul. Carm. 63. seu Epithal.

.. *Virgo dum intacta manet, tum chara suis: sed*
Cum castum amisit polluto corpore florem,
Nec pueris jucunda manet, nec chara puellis.

40. *Imago vana, quæ portâ fugiens eburnâ.*) Post Homer. Odyss. 19. v. 562. alii Poetæ fabulati sunt, duas esse somniorum portas, alteram corneam, eburneam alteram: per hanc falsa, per illam vera emitti somnia. Vide Virgil. Æneid. 6. v. 893. Hujus figmenti rationem alii aliter investigant. Quidam in etymologia rem versari opinantur; ἐλεφαίρω, inquiunt, est, *decipio*: hoc vanum est insomnium e porta, quæ *candenti nitens elephanto*, ut ait Virgil. cit. illud autem est verum, quod e cornea porta. Nam a κέρας *cornu*, κεραίνω, indeque *exitum effectum reddo*. Alii, quod ebur densum, nihilque dat oculis pervium; at contra pellucidum cornu est; hinc illud nihil ostendit, hoc vero aliquid exhibet & indicat. Aliis per ebur, quod dens est elephanti, significari os putatur; per cornu vero oculos, quia prima oculi tunica ejus speciem refert; ac proinde hoc aliquid certi continet, illud autem non ita: nam quæ oculis videntur manifesta sunt; at incerta quæ alieno ore famaque percipiuntor. Vide Eustath. Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 3.

42. *Meliusne fluctus ire per, &c.*) Id est, potuitne igitur vigilanti mihi melius videri teori dorso marisque longi fluctibus me credere, quam in pratis otiose ludendo flores colligere? Vix sane opinionem somnii excutere possem: inquit stupens Europa.

47. *Multum amati tauri.*) Huic divinum odo-

Impudens liqui patrios Penates:
Impudens Orcum moror. O Deorum
Si quis hæc audis, utinam inter errem
Nuda leones,
Antequam turpis macies decentes
Occupet malas, teneræque succus
Defluat prædæ, speciosa quæro
Pascere tigres.
Vilis Europe, pater urget absens.
Quid mori cessas? Potes hac ab orno
Pendulum zonâ bene te secutâ
Lædere collum.
Sive te rupes & acuta letho
Saxa delectant; age, te procellæ
Crede veloci: nisi herile mavis
Carpere pensum,
Regius sanguis, dominæque tradi
Barbaræ pellex. Aderat querenti
Perfidum ridens Venus, & remisso
Filius arcu.

INTERPRETATIO

verecundia deserui paternam domum, sine pudore cunctor Inferos. O si quis Deorum audis ista, faxis nuda ambulem inter leones, priusquam fœda tabes invadat pulchras genas, ac delicatæ prædæ corpulentia dilabatur. Cupio formosa tigres satiare. Infamis Europa, absens pater instat: quorsum mori differs? Frangere cervicem potes ab ista orno suspensam obsequente tibi cingulo. Seu magis placent cautes et scopuli ad mortem expediti: age, committe te celeri tempestati, nisi pensum dominæ trahere vis tu Regis filia, atque dari pellex heræ barbaræ. Lugenti astabat Venus improbè ridens, natusque laxato arcu. Postquam vero satis

ANNOTATIONES.

rem spiranti, ut ait Moschus, miti, formoso, blandienti libens collusit Europa: contrectat, manibus spumam ab ore abstergit, osculatur, dein & dorso insidet. Taurus Europæ lambit collum, ac demulcet puellam. Apud Ovid. autem Metamorph. 2. Fab. 13. ori flores porrigit, cornua sertis exornat, pectus manu plaudit: gaudet amans. Meminit quoque Cic. de Natur. Deor. 1. n. 79. *non audeo dicere pulchriorem esse me quam ille fuit Taurus qui vexit Europam*.

50. *Orcum moror.*) Mori differo, mororque debitam Orco prædam me tradere.

51. *Utinam inter errem nuda leones.*) Jam Europa non somniasse, sed reipsa flagitium perpetrasse se agnoscens iram in taurum primo, deinde vero in seipsam vertit.

55. *Speciosa quæro pascere tigres.*) A feris cito devorari exoptans, nuda & formosa illis cupit objici: forte & pœnas luere vult eam, quæ culpæ & turpi commisso ansam præbuerat, formam & pulchritudinem. Porro tigres ac leones memorat, quales omnino belluas Creta non habet aut nutrit: verum attonitæ idque citra notam ignoranti virgini non est indecorum.

57. *Pater urget absens.*) Conscia mens exprobrantem scelus patrem flagitiosæ mihi exhibet durum perinde ac justum vindicem: eaque me imago urget & torquet.

58. *Potes hac ab orno, &c.*) Vitam infamem potes finire laqueo & suspendio, vel præcipitio seu in mare seu in scopulos acutos.

63. *Nisi herile mavis carpere pensum.* Nisi mavis servire, & lanam in fila ducere ab hera certo pondere traditam ad opus diurnum, tu regio sanguine progenita: nimirum Agenoris Phœnicum Regis filia: quæ mater fuit Minois ac Rhadamanti.

65. *Pellex.*) Mariti concubina.

Aderat querenti perfidum ridens Venus. Dum in has querelas erumperet Europa, prope stans Venus ridebat virginem dolis quidem deceptam suis ac filii Cupidinis, qui cum sat vulnerum intulisset, arcum remiserat.

Mox ubi lusit satis, abstineto
(Dixit) irarum, calidæque rixæ;
Cum tibi invisus laceranda reddet
Cornua taurus.
Uxor invicti Jovis esse nescis?
Mitte singultus: bene ferre magnam
Disce fortunam: tua sectus orbis
Nomina ducet.

INTERPRETATIO

ludificata est, ait: modum pone furori et ardenti jurgio, quando tibi juvencus odiosus cornua dabit frangenda. Ignoras te esse conjugem supremi Jovis? Omitte querimonias. Disce altam sortem sustinere, ut decet; divisus mundus tuam feret appellationem.

ANNOTATIONES

69. *Abstineto dixit irarum, &c.*) Tota hæc strophe ironiam complectitur salsissimam.

73. *Uxor invicti Jovis esse nescis?*) Apud Moschum ante cit. Jupiter ipse se Europæ qualis sit aperit, & consolationem adhibet, quamvis in tauro latens.

74. *Bene ferre magnam disce fortunam.*) Vel, tolerare gravem animi dolorem; vel regiam fortunam sustinere ac tueri. Nam scribunt quidam Jovem (alii dicunt, Xanthum) Cretæ Regem nave cui taurus appellatio & insigne fuit, Europam rapuisse, atque ex Phœnicia in Cretam abductam uxoris loco habuisse. Alii paullo aliter, a Cretensi Rege nomine Tauro, illatis in Phœniciam armis victore Europam Regis filiam cum aliis puellis captivam esse transportatam. Vide Euseb. &c. Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 17. apud Lycophronem, inquit, taurus qui rapuit Europam, non aliud quam ταυρίμορφον τύπωμα, id est, tauri formâ præsigne navigium.

75. *Tua sectus orbis nomina ducet.*) Orbis in duas vel tres divisi portiones, (nam olim alii aliter senserunt) una pars de tuo nomine appellabitur Europa. Ex vulgata opinione. Nam alioqui Herod. lib. 4. scribit, *nemini mortalium constare unde Europa nomen adepta sit, nisi dicatur ab Europa Tyria (alias Syria) nomen accepisse regionem antea nomine carentem; illam porro ex Asia certe fuisse, in hanc vero minime commeasse terram, quæ nunc a Græcis vocatur Europa, sed a Phœnice tantum in Cretam, & e Creta in Africam.* Apud Moschum antea cit. Idyll. initio, refertur, dum adhuc virgo in Phœnicia versaretur Europa, in somnis sibi videre visa terras duas, Asiam, & alteram ei oppositam de se contendentes: muliebri formâ erant: harum altera peregrino vultu & habitu; altera similis erat indigenæ, atque ut filiam magis vindicabat, quod eam genuisset ac nutrivisset: verum altera validis contendens manibus trahebat non invitam, quod ea sibi fato destinata esset, &c.

Sectus orbis.) Fama fuit orbem quondam totum continentem exstitisse; at irrumpente subinde ad Herculis columnas Oceano sectum ac divisum: & hinc mare Mediterraneum esse. Plin. lib. 2. cap. 90. *Oceanus in totum abstulit terras. Primum omnium ubi Atlanticum mare est, si Platoni credimus; immenso spatio.* Et lib. 3. Proœm. *Africa Abyla, Calpe Europa claustra, laborum Herculis metæ. Quam ob causam columnas ejus Dei vocant indigenæ: creduntque perfossas exclusa antea admisisse maria, & rerum naturæ mutasse faciem.* Et cap. 1. rursum; *Oceanus*, inquit, *hoc quod dictum est spatio Atlanticum mare infundens, & avido meatu terras, quæcumque venientem expavere, demergens: resistentes quoque flexuoso litorum anfractu lambit, Europam vel maxime recessibus crebris excavans.*

A D L Y D E N

ODE XXVIII.

Diem Neptuno sacrum hilariter esse transigendum.

Festo quid potius die
Neptuni faciam? Prome reconditum,

INTERPRETATIO

Quid melius agam die Neptuno sacrâ? Profer,

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 5. Lib. 1.

1. *Festo quid potius die, &c.*) Quid aptius & convenientius diei festivo, quam genio indulgere? Athenis autem dies octava cujuslibet mensis erat Neptuno sacra. Alex. ab Alex. lib. 5. c. 18.

2. *Neptuni.*) Hujus festum agebatur Romæ die Julii vigesima tertia. Meminit Plin. lib. 18. c. 55.

Reconditum.) Ideoque pretiosum & optimum.

Lyde strenua, Cæcubum,
  Munitæque adhibe vim sapientiæ.
Inclinare meridiem
  Sentis; ac veluti stet volucris dies,
Parcis deripere horreo
  Cessantem Bibuli Consulis amphoram.
Nos cantabimus invicem
  Neptunum, & virides Nereidum comas.
Tu curvâ recines lyrâ
  Latonam, & celeris spicula Cynthiæ:
Summo carmine, quæ Cnidon
  Fulgentesque tenet Cycladas, & Paphon
Junctis visit oloribus:
  Dicetur meritâ nox quoque næniâ.

INTERPRETATIO

Lyde cita, Cæcubum remotum, atque severitati obfirmatæ vim infer. Vides mediam diem recedere, et tamen cunctaris detrahere ex apotheca inutilem cadum Bibulo Consule conditum; *quasi consistat tempus fugax.* Ago, *alternis canemus Neptunum, et cæruleos Nereidum capillos. Tu citharâ incurvâ sæpius cantabis Latonam, atque tela Dianæ velocis. Ultimo cantu* dicetur Venus, *quæ Cnidum obtinet et Cycladas eminentes, atque junctis cygnis adit Paphum. Nox etiam canetur apto carmine.*

ANNOTATIONES

3. *Lyde.*) Eadem forte quæ supra Od. 11. Stroph. 7. Ibi quidem *obstinata*, hic vero facilis & amica.

Cæcubum.) Vinum eximium, de quo lib. 1. Ode 20. v. 9.

4. *Munitæque adhibe vim sapientiæ.*) Animo a natura serio & a nugis voluptatibusque alieno vim adhibe; remitte aliquid de tua indole severiori: mecum vaca hilaritati, vino, jocis.

5. *Inclinare meridiem sentis.*) Vide Solem jam descendere, & peracto medio cursu vergere ad occasum. Dies jam media abiit: cœnæ hora carpenda est.

7. *Horreo.*) Græce ὡρεῖον. Ita vocatur locus rebus condendis & servandis idoneus. In superioribus apothecis condi solere vasa vinaria, jam dixi Od. 8. & 21. hujus libri.

8. *Cessantem amphoram.*) Satis veterem.

Bibuli Consulis.) Sub consulatu Bibuli ann. U. C. 694. in horreo conditam: quo quidem tempore Horatius puerulus erat. Vinum igitur illud debebat esse maturum. Jam notavi nec semel veteres consuevisse ætatem vini designare nomine Consulis tunc Rempublicam administrantis. Sunt qui Horatium velint hic jocari, ac per vocem *cessantem*, alludere ad Bibulum cum Julio Cæsare Consulem, nihil vero Consulis agentem; quemadmodum narrat Suetonius Jul. c. 20. vide locum, & in eam rem Epigramma ibi relatum.

10. *Neptunum.*) Quandoquidem ejus festo epulabimur, hunc sane celebrare æquum fuerit, Deum maris, marinasque Nymphas pariter. *Nereides*, Nerei filias. Harum nomina recenset ad triginta tria Homerus Iliad. Σ. non longe ab initio.

Virides Nereidum comas.) Ob maris colorem.

11. *Tu curvâ recines lyrâ, &c.*) Tu, Lyde, cantabis Deas partui præsidentes.

Curvâ lyrâ.) Vide lib. 1. Od. 10.

12. *Latonam.*) Dianæ & Apollinis matrem.

Celeris spicula Cynthiæ.) Celebrabis Dianam venatricem; spiculis feras configentem, & celeri cursu assequentem: quæ a Cyntho Deli insulæ monte, *Cynthia* dicta est. Lib. 1. Od. 21.

13. *Cnidon.*) Cariæ urbem, de qua lib. 1. Od. 30.

14. *Cycladas.*) Ægæi maris insulas, in orbem dispositas; unde nomen. Vide l. 1. Od. 14. v. ult.

Paphon.) De ea urbe Cypri clarissima lib. 1. Od. 30.

15. *Junctis oloribus.*) Trahere currum Veneris dicuntur aliquando Cycni; sic lib. 4. Od. 1. *purpureis ales oloribus*: alias columbæ: Propert. lib. 3. Eleg. 3. v. 31. & Apul. Metamorph. lib. 6. paullo post initium: interdum passeres. Ita Sappho, καλοὶ δ' ἆγον στρουθοί.

16. *Dicetur meritâ nox quoque næniâ.*) Nox etiam cantabitur *merita nænia*: vel quod in ea epulis, lætitiæ, voluptati operam dabimus; vel quod carmen erit lugubre, nocti tenebrosæ ac tristi idoneum. De *nænia* lib. 2. Od. 1.

AD MÆCENATEM

ODE XXIX.

Invitat eum ad frugalem cœnam; & opum contemptum laudat.

Tyrrhena Regum progenies, tibi
Non ante verso lene merum cado
Cum flore, Mæcenas, rosarum, &
Pressa tuis balanus capillis
Jamdudum apud me est. Eripe te moræ,
Ne semper udum Tibur, & Æsulæ
Declive contempleris arvum, &
Telegoni juga parricidæ.
Fastidiosam desere copiam, &
Molem propinquam nubibus arduis.
Omitte mirari beatæ
Fumum & opes strepitumque Romæ.

INTERPRETATIO

O Mæcenas proles Hetrusca Regum, jampridem apud me tibi est dulce vinum in amphora non hactenus inversa, cum floribus rosarum, et balanus expressa tuis crinibus. Subtrahe te cunctationi: ne continuo spectes humidum Tibur, et pronos agros Æsulæ, collesque Telegoni parricidæ. Relinque abundantiam fastidium afferentem, et ædes excelsis nubibus proximas. Intermitte admirari fumum, et potentiam, tumultusque Romæ felicis. Non raro ju-

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Tyrrhena Regum progenies.*) Inter eximias Poetæ nostri Odas hanc censebis, Lector, seu versus ac Poesin, seu res & materiam perpendas. Dictio grandis; Stoicæ mentis ac disciplinæ explicatio gravis. Tuum, Lector, ingenium, tua sagacitas tibi cætera non sine voluptate loquetur.

Tyrrhena Regum progenies.) Ab Hetruscis Regibus oriunde. Vide l. 1. Od. 1. & 20. ibique annot.

2. *Non ante verso lene merum cado.*) Plenus vini cadus nec delibatus, nec resignatus, necdum suo loco motus.

3. *Cum flore rosarum.*) Serta & corollas e floribus, ad convivia semper adhibuisse veteres, fuse dixi lib. 1. Od. ult. & alibi.

4. *Pressa tuis balanus capillis.*) Et unguenta pertinuisse ad hilaritatem pompamque convivii notum est ex dictis ibid.

Balanus.) Myrobalanum; unguentum balaninum e glande unguentaria, non absimilis nucis avellanæ, quam ferebat quædam arbuscula. Glans Latinis, βάλανος Græcis. Vide Plin. lib. 12. cap. 21. lib. 13. cap. 1. & 4. & alibi. Pers. Sat. 4. v. 37. *balanatum Gausape* nuncupat balano delibutum capillitium.

5. *Apud me est tibi.*) Tibi pridem destinata atque reservata.

Eripe te moræ.) Excute quælibet impedimenta; nihilque te remoretur, quominus apud me cœnatum venias.

6. *Ne semper udum, &c.*) Relinque tantisper ædes tuas excelsas, e quibus prospicis Tibur, Æsulam, &c.

Udum Tibur.) Aquis abundans. Vide lib. 1. Od. 7. & 18. & lib. 2. Od. 6. init.

Æsulæ declive, &c.) Vicinum Tiburi oppidum in declivi seu latere montis ædificatum.

8. *Telegoni juga parricidæ.*) Tusculum Latii urbem duodecim millibus passuum a Roma distantem, a Telegono Ulyssis e Circe filio, qui patrem imprudens occidit, conditam ad radices montis, ita tamen ut in ejus jugo amplissime eminerent ædificia: vulgo *Frascati*. Ibidem etiamnum exstant magnificæ Procerum Villæ Romanorum, & palatia bene multa.

9. *Fastidiosam desere copiam.*) Ad modicum tempus desere rerum omnium copiam, quam domi habes. Abundantia satietatem parit, hæc autem fastidium generat.

10. *Molem propinquam nubibus arduis.*) Vel sublimes ædes, vel turrim, quam habebat Mæcenas in Esquilino monte, e qua Nero spectasse dicitur incendium orbis. Sueton. Neron. c. 38. *incendium e turri Mæcenatiana prospectans, lætus flammæ, ut ajebat, pulcritudine.*

12. *Fumum.*) Auram popularem, ambitionem, honores, vanam gloriam.

Plerumque gratæ divitibus vices,
Mundæque parvo sub lare pauperum
Cœnæ, sine aulæis & ostro,
Sollicitam explicuere frontem.
Jam clarus occultum Andromedes pater
Ostendit ignem: jam Procyon furit,
Et stella vesani Leonis,
Sole dies referente siccos.
Jam pastor umbras cum grege languido
Rivumque fessus quærit, & horridi
Dumeta Silvani: caretque
Ripa vagis taciturna ventis.
Tu civitatem quis deceat status,
Curas; & urbi sollicitus times,
Quid Seres & regnata Cyro

INTERPRETATIO

cunda opulentis varietas, et nitidæ cœnæ in exigua domo pauperum, absque tapetibus et purpura, vultum anxium porrexerunt. Jam lucidus parens Andromedes promit ardorem absconditum. Jam sævit Anticanis, ac sidus Leonis furiosi, Sole reducente dies aridos. Nunc pastor æstu fatigatus cum grege languente petit umbras, et amnes, atque densa nemora Silvani hirsuti; et litus silens nec leves habet auras. Tu laboras qui urbi status conveniat, ac metuis anxius quid adversus *Rempublicam moliantur Seres, et Bactriani Cyro subjecti, atque*

ANNOTATIONES

13. *Plerumque grata divitibus vices.*) Natura diversò gaudet.

14. *Mundæque cœnæ.*) Paratum *non ampliter sed munditer* convivium; ut habet Comicos.

16. *Sollicitam explicuere frontem.*) Frontem scilicet mœstitia in rugas contrahit, hilaritas vero sòlvit & explicat.

17. *Jam clarus occultum, &c.*) Æstivos ardores adducit ac notat sidus Cephei, quod oritur 7. Id. Jul. ex Columell. lib. 11. Cepheos Æthiopum Rex inter sidera relatus cum Cassiope uxore, Andromede filia, & Perseo ejus liberatore ac sponso.

Occultum ignem.) Tum quod Cephei sidus pone minorem Ursam collocatum est: tum quia circulo Arctico magna ex parte obtegitur: Hygin. lib. 2. Apollodor. Arat. &c. vel potius, quod ante non apparebat, jamque ortum ostendit se.

18. *Procyon.* Latine Anticanis, sidus quod ante Caniculam oritur, Idibus Julii. Columell. &c. ex Arato, Cicer. de Nat. Deor. 2.

Geminis est ille sub ipsis
Anticanis Graie Procyon qui nomine fertur.

19. *Stella vesani Leonis.*) Quintum est hoc Zodiaci signum, quod aggrediente Sole, incipit sævire Canicula *insana* dicta Persio Sat. 3. v. 5. forte & alludit Horatius ad stellam quæ in pectore Leonis oritur 9. Cal. Augusti. Columell. &c.

20. *Sole dies referente siccos.*) Scaliger offensus epitheto, *siccos*, in fine versûs, mallet: *Sole graves referente luces.* Age vir gravis; Æstivos dies & calores Poeta vult indicare: at hyemis graves perinde luces ac æstatis. O hypercritici conatus ingenii.

21. *Jam pastor umbras, &c.*) Priori stropha anni tempestatem æstivam; hac autem diei horam ferventissimam designat, nempe meridiem, quo solebant pastores & greges *umbras & frigora captare.* Virgil. Eclog. 2.

23. *Dumeta.*) Silvas sua densitate umbram & frigus suppeditantes.

Silvani, Dei silvarum.

Horridi.) Caprinis pedibus, cornuto capite, corpore hirto & villoso. Vide supra Od. 18. v. 1. ibique annot.

Caretque ripa vagis taciturna ventis.) Nulla est aura, ne levis quidem spirat ventus ad ripas fluminum.

25. *Tu civitatem quis deceat status, &c.*) Dum quiescunt omnia, tu etiam labores de statu Reipublicæ constabiliendo. Atqui otium carpe tantillum, o Mæcenas, urbis Præfecte. De hac Mæcenatis Præfectura Dio lib. 49. & 55. Vide & Vell. Paterc. lib. 2. Senec. Epist. 94. Cornel. Tacit. Annal. 6. Supra Noster Od. 8. v. 17.

Mitte civiles super urbe curas.

27. *Seres.*) Asiæ populi ultra Sinas, a Sera urbe dicti. Regio illorum Serica hodie *Catay,* serico opere inclyta. Vide lib. 1. Od. 12. sub fine.

Bactra parent, Tanaisque discors.
Prudens futuri temporis exitum
Caliginosâ nocte premit Deus:
Ridetque, si mortalis ultra
Fas trepidat. Quod adest, memento
Componere æquus. Cætera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo
Cum pace delabentis Etruscum
In mare, nunc lapides adesos,
Stirpesque raptas, & pecus, & domos
Volventis unà, non sine montium
Clamore, vicinæque silvæ,
Cum fera diluvies quietos
Irritat amnes. Ille potens sui
Lætusque deget, cui licet in diem

INTERPRETATIO

Tanais seditiosus. Dii sapientes obscuris tenebris involvunt venturi ævi sortem: deridentque si homo plusquam decet angatur. Satage bene moderari præsentia. Reliqua dilabuntur instar fluvii Tiberis, *modo intra ripas quiete defluentis intra mare Thuscum, modo saxa corrosa evulsasque stirpes, et greges, atque ædificia simul abripientis, haud absque sonitu montium et silvæ proximæ: quando immanis eluvio sollicitat fluvios tranquillos. Is compos sui est vivetque hilaris,*

ANNOTATIONES

Regnata Cyro Bactra.) Hæc urbs primaria Bactrianæ, regionis Asiæ, inter Parthiam ad Occasum & Indiam ad Ortum, Oxo flumine alluitur: pars olim erat Imperii Persarum.

Cyro.) Hic filius Cambysis, Persarum ac Medorum, subindeque totius Orientis Rex, profanis imo & sacris literis celebratus, a Tomyri Scytharum Regina cum suo exercitu contrucidatus. Vide Justin. lib. 1. &c. Paralipom. Esdr. Daniel. maxime vero Isaiæ cap. 45. *Hæc dicit Dominus christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes, & dorsa Regum vertam... Ego ante te ibo,... Dabo tibi thesauros absconditos & arcana secretorum, ut scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel.... accinxi te, & non cognovisti me, &c.*

28. *Tanaisque discors.*) Populi ad Tanaim quietis impatientes, ad bellum procliues, inter se frequentius dimicantes, Parthi, Scythæ, Sarmatæ. De illo flumine Asiam ab Europa disterminante jam dixi. Vid. Od. 4. hujus lib. stroph. 9.

29. *Prudens futuri temporis, &c.*) Sapienter Dii hominibus cognita esse futura noluerunt, sive ne malis ante tempus torqueantur; sive ut incertâ rerum exspectatione penduli ad ipsos recurrere ac vereri moneantur.

31. *Ridetque, si mortalis ultra fas trepidat.*) Lib. 2. Od. 16.

Lætus in præsens animus quod ultra est,
Oderit curare.

31. *Quod adest memento componere æquus.*) Præsentibus utere prudenter, recte, juste.

33. *Cætera fluminis ritu feruntur.*) Futurum tempus fluit, & sensim elabitur, rebus modo pacatis, modo turbidis.

36. *Nunc lapides adesos, stirpesque, &c.*) Exundans rapit omnia, cursu rapidiori lapides erodit & excavat, arbores exstirpat, &c. Vide Homer. Il. λ. Lucret. lib. 1.

Fragmina dejiciens silvarum, arbustaque tota,
Dat sonitu magno stragem, volvitque sub undis
Grandia saxa, &c.

Virgil. Æneid. 2.

Rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, sternit sata læta, boumque labores:
Præcipitesque trahit silvas: stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

40. *Cum fera diluvies quietos irritat amnes.*) Amnes scilicet in Tiberim influentes, ipsumque augentes supra modum exundatione sua: illi sunt Tinia, hodie *Topino*, Nar, v. *Nera*, ex Apennino scaturientes; Anio s. *Teverone* flu. Sabinorum, Palia flu. Hetruriæ, s. *Paglia*. Lege Plin. lib. 8. epist. 17. ubi de Tiberis frequentibus incrementis ita scribit. *Tiberis alveum excessit, & demissioribus ripis alte superfunditur, ... premit valles, innatat campis... Inde quæ solet flumina accipere & permista devehere, retro sogit, atque ita alienis aquis operit agros. Anio delicatissimus amnium: ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentusque, magna ex parte nemora, quibus inumbratur, & fregit & rapuit. Subruit montes, & decidentium mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quærit, impulit tecta, ac se super ruinas evexit atque extulit, &c.*

Dixisse, vixi: cras vel atrâ
Nube polum pater occupato,
Vel Sole puro: non tamen irritum
Quodcumque retro est, efficiet: neque
Diffinget, infectumque reddet,
Quod fugiens semel hora vexit.
Fortuna sævo læta negotio, &
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna.
Laudo manentem: si celeres quatit
Pennas, resigno quæ dedit, & meâ
Virtute me involvo, probamque
Pauperiem sine dote quæro.
Non est meum, si mugiat Africis
Malus procellis, ad miseras preces
Decurrere, & votis pacisci,
Ne Cypriæ Tyriæque merces

INTERPRETATIO

qui diebus singulis dicere potest, vixi: crastinâ die Jupiter cælo producat vel obscura nubila vel serenam diem; at neqnaquam rescindêt quicquid actum est, neque mutabit ac destruet quod semel attalit fluxum tempus. Fors gaudens rebus adversis, et obstinata ludere ludum petulantem, subvertit dignitates caducas, jam mihi, mox alteri propitia. Laudo stantem: quod si leves alas movet, reddo quæ donavit; ac meâ me virtute protego; atque honestam paupertatem indotatam peto. Si navis gemat Africis tempestatibus, non ad me attinet confugere ad vota luctuosa, et precibus obtinere ne Cypriæ vel Tyriæ

ANNOTATIONES

43. *Vixi.*) Vox contemnentis mortam, ioquit diserte suo more, Marcilius: sic Æneid. 4.
Vixi: & quem dederas cursum natura peregi.
Posset etiām jungi cum vocibus præcedentibos *in diem*, eo sensu: is beatus semperque *lætus deget*, qui in diem vixerit, id est, qui præsenti tempore, hodiernaque die utetur, futuri & crastini minimo anxius. *Sufficit diei malitia sua*, inquit Christus in Evangelio.

49. *Fortuna sævo læta negotio, &c.*) Vid. l. 3. Od. 34. io fine. Juvenal. Sat. 3. v. 39.
Quales ex humili magna ad fastigia rerum
Extollit, quoties voluit fortuna jocari.
Et Sat. 7. v. 604.
Stat fortuna improba, &c.
Secretumque sibi mimum parat, &c.

53. *Laudo manentem.*) Quandiu stat & manet mecum fortuna, laudo: quod si recedat & aufugiat, minime iodignor. Illâ instabili, firmus ago meâ virtute haud movaor; meâ tranquillitate non dejicior. Testibus oculis, exstant etiamnum Commodi Imperatoris (non autem Adriani, ut scripsit non nemo) nummmata ænea & argantea, quorum pars altera effigiem habet Fortunæ sedentis, dextrâ fugitivi frænum equi, lævâ copiæ cornu tenentis; cum hac epigraphe:
FORTUNÆ MANENTI.
Servantur in cimaliarchio Ludovici Magni.

55. *Probamque pauperiem sine dote quæro.*) Vulgatum erat de bona conjuge inter probos effatum: satis dotata, si bene morata: sic Horatius pauperiem ait se expetere velut felicis vitæ ducem; sibique videri satis dotatam, utpote *probam*. Vide supra Oden 16. a medio ad finem.

57. *Non est meum si mugiat, &c.*) Qui opes avide quærunt, ac paupertatem velut summum fugiunt malum, il medio mari & naufragii discrimina cum Diis paciscantur, ne suæ pereant merces; at ego tametsi talibus in angustiis fuero, nec opum jacturam timebo, nec precibus redimere satagam: atque divitiarom neglectu, paupertatisque honestæ amplexu tutus ero ac lætus. Vide hujus libri Od. 3. init.
Si mugiat Africis malus procellis.) Si navis malus vel quassatus vel excussus fuerit seu Africo vento, seu fluctibus maris Africam alluentis.

59. *Votis pacisci, ne Cypriæ Tyriæque merces, &c.*) Diis vota nuncupare & dona polliceri, si salvas præstant merces, impediantque naufragium. Plin. lib. 8. cap. 16. *tunc præcipuus votorum locus est, cum opis nullus est.*
Pers. Sat. 2. v. 3.
Non tu prece poscis emaci, &c.

60. *Cypriæ Tyriæque merces.*) Emporia scilicet erant orbe toto celeberrima, *Cyprus* insula maris Meditarranei, de qua lib. 1. Od. 5. & *Tyrus* Sy-

Addant avaro divitias mari.
Tunc me biremis præsidio scaphæ
Tutum per Ægæos tumultus
Aura feret, geminusque Pollux.

INTERPRETATIO

merces mari avido opes adjungant. Tum etiam *me securum ventus lenis ac geminus Pollux per fluctus Ægæos vehet ope naviculæ duos remos habentis.*

ANNOTATIONES

riæ urbs maritima, portu commoda, olim quidem probe munita & divas, claritate & magnitudine orbium Phœniciæ præstantissima; nunc in ruinis fere jacet, & paucos habet incolas. Insula pridem erat freto quatuor stadiorum divisa; ab Alexandro Magno continenti juncta est. Quint. Curt. lib. 4. Hujus populi navigarunt primi, ex Tibullo lib. 1. Eleg. 8.

Prima ratem ventis credere docta Tyrus.

Idem scribit Pompon. Mela.

62. *Tunc me biremis, &c.*) Tum ego fracta navi, perditisque omnibus, biremi tantummodo scaphâ vectus, nihilominus pacata maria constabo, perinde ac si Castor & Pollux duces affulgeant.

63. *Ægæos tumultus.*) Lib. 2. Od. 16. vers. 2.

64. *Geminusque Pollux.*) Separati dicuntur nonnunquam fratres illi gemini: ambo vero simul propitia sunt & *lucida sidera*. Vide lib. 1. Od. 3. v. 2. & Od. 12. v. 25. Sunt qui allegorias hic somnient, putentque Horatium alludere ad id, quod sibi contigerat: adeoque per *Ægæos tumultus* significare bella civilia, a quibus evaserat *biremi scaphâ*, id est, virtute & innocentia subnixus, aspirante *aura* & favore *gemini* sideris, Mæcenatis nimirum & Augusti.

ODE XXX.

Carminum suorum gloriam æternam fore.

Exegi monumentum ære perennius,
Regalique situ pyramidum altius:

INTERPRETATIO

Absolvi opus ære stabilius, atque pyramidum constructione sublimius,

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 1. Lib. 1.

1. *Exegi monumentum, &c.*) Carminum volumen ingenii sui monumentum perenne jactat, quo posteritati æternæque memoriæ commendetur. Vide lib. 2. Oden ultimam: hanc cum illa confer, & eumdem utriusque scopum, eamdemque sententiam varia dictione tantum distinctam animadverte. Sanctus Hieronymus Epitaphium Paulæ sic concludit: *exegi monumentum ære perennius, quod nulla destruere possit vetustas, &c.*

Monumentum ære perennius.) Ita durant monumenta literarum plus quam æreæ statuæ ad memoriam collocatæ. Nam Mariana de Cimbris trophæa potuit quidem abolere Sylla: Maronis autem & Livii scripta, quantumvis nixus sit, Cajus Princeps absumere ac delere non valuit.

2. *Regalique situ pyramidum altius.*) Ægyptiorum Regum opus & sepulcra fuere pyramides: quarum nonnullæ inter orbis miracula numeratæ. *Tres orbem terrarum implevere famâ: Regum Ægyptiorum pecunia otiosa stultaque ostentatio*, inquit Plin. lib. 36. cap. 12. prope Memphim erant sitæ; unde Martial. Epigr. 1.

Barbara pyramidum sileat miracula Memphis.

Herodot. lib. 2. eas describit accurate. Unam ait quinque stadiis longam, decem annis elaboratam; in alia vero annos viginti absumptos, &c. Ammian. Marcell. lib. 22. *pyramides ad miracula septem provectæ, quarum diuturnas surgendi difficultates scriptor Herodotus docet, nisu omnem omnino altitudinem, qua humanis confici potest; erectæ sunt turres, ab imo latissimæ, in summitates acutissimas desinentes: quæ figura apud Geometras ideo sic appellatur, quod ad ignis speciem, τοῦ πυρὸς, ut nos dicimus, extenuatur in conum: quarum magnitudo quoniam in celsitudinem nimiam scandens gracilescit paullatim: umbras quoque mechanicâ ratione consumit.* Vide Strabonem lib. 17. & Diodor. Sicul. lib. 2. cap. 2. Hic pyramidem ait maximam a Chemmi Rege constructam artificio & opere mirabili, quæ quatuor

Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, & fuga temporum.
Non omnis moriar, multaque pars mei
Vitabit Libitinam. Usque ego posterâ
Crescam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacita virgine Pontifex.
Dicar, qua violens obstrepit Aufidus,
Et qua pauper aquæ Daunus agrestium
Regnavit populorum, ex humili potens.

INTERPRETATIO.

quod neque pluvia corrumpens, nec Boreas violentus destruere queat, vel temporum lapsus et longinquitas. Haud totus interibo: et portio mei plurima mortem effugiet. Ego semper novus posterorum laudatione augebor, quandiu summus Sacerdos ascendet Capitolium cum silenti virgine. Ubicumque rapidus Aufidus murmurat, vel Daunus aquarum egens rusticis gentibus dominatus est; ego clarus e tenui memorabor

ANNOTATIONES.

erat laterum, quorum quodlibet, ab inferiori parte jugera septem continebat. Altitudo amplior quam jugera sex tolleret .... ferme annis mille, ut referunt quidam; ut alii tradunt, amplius tribus millibus quadringentis, ad nos usque ea moles integra permansit: ex Arabia longo admodum itinere advectis lapidibus constructa. Istam se vidisse adhuc stantem anno 1638. in suæ peregrinationis narratione, testatur Joannes Greaves Astronomiæ Professor Anglus; eamque tam interiorem quam exteriorem egregie describit qualem inspexit ac dimensus est, vix paullulum deformatam; altamque dicit pedes fere septingentos; & convenientem Diodori mensuram seu metiendi rationem asserit, &c.

5. *Quod non imber edax, &c.*) Imitatio est Pindaricæ dictionis, Pyth. Od. 6. ubi Xenocrati paratos dicitur laudum thesauros, quem diruere seu auferre nequeat vel hybernus imber, aut ventus, aut horrisonæ tempestatis exercitus implacabilis.

6. *Non omnis moriar, &c.*) Non tam animæ, quam sui nominis immortalitati & memoriæ velificatur Poeta noster.

7. *Vitabit Libitinam.*) Superstes erit, æternum durabit. Libitina feretrum significat. Est etiam funerum Dea, in cujus æde vendebantur & locabantur quæcumque ad sepulturam pertinebant. A *libendo* dicta, ex Varrone: eadem quæ Proserpina nec etiam alia quam Venus antiquis existimata, ut eadem natalibus & morti Dea præsideret, atque principium finemque vitæ in potestate haberet: quo fragilitatis humanæ mortalium quisque admoneretur. Auctor Plutarchus in Numa & Probl. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 29. c. 18.

Usque ego posterâ crescam laude recens.) Novis in dies laudibus cumulabor a posteris: sicque velut innovata mei memoria semper inclarescet, nec cidet nunquam aut senescet.

8. *Dum Capitolium scandet, &c.*) Dum sacra Romæ fient in Capitolio, ac proinde quamdiu stabit urbs illa æterna. Virgil. Æneid. 9. v. 448.

Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum
Accolet, Imperiumque pater Romanus habebit.

9. *Cum tacita virgine.*) Quandiu & Vestales rite silentium observantes operabuntur sacris, æternumque ignem fovebant. Quibus omnibus temporis diuturnitatem ac perpetuitatem indicat Horatius, quam sibi suoque spondet nomini. Comminiscuntur hic nonnulli Nympham illam, quam Numa colendam, Tacitamque appellandam sanxerat, teste Plutarcho; alii Iduliæ sacra afferunt, ad quæ singulis mensibus in Capitolium procedebat Pontifex. Sed quid hæc ad rem? Sane quælibet sacra intelligi par est, in Capitolio peragi consueta; nec præ cæteris Angeronalia, quæ obtrudit Marcilius Angeronæ silentii Deæ, urbis etiam inter tutelaria numina, ex Macrob. lib. 3. cap. 9.

10. *Qua violens obstrepit Aufidus, &c.*) In Apulia, sua nempe patria, maxime cupit celebrari Horatius. Est enim *Aufidus* Apuliæ amnis, hodie dicitur *Ofanto*, ex Apennino defluit in Adriaticum mare.

11. *Daunus.*) Et hic Turni avus regnavit in Apulia, quæ & ab eo Daunia vocata est. Fuit etiam fluvius eo nomine appellatus.

Pauper aquæ.) In Apulia nimirum fervet æstus & calor, hincque est arida valde regio, ac penuriâ aquæ laborat: unde *siticulosam Apuliam* vocat noster Epod. 3. Vide lib. 1. Od. 24.

12. *Regnavit populorum.*) Phrasis Græca *ἐβασίλευσε τῶν λαῶν*. Legunt alii, ex Manuscriptis plerisque codicibus, *regnator populorum*. Quod referendum erit ad vocem *Daunus*.

Ex humili potens.) Libertini scilicet generis Horatius, ex humili fortuna in summam famæ claritatem & nominis amplitudinem evasit, per ingenii opes ac *benignam venam*, de qua lib. 2. Od. 18.

Princeps, Æolium carmen ad Italos
Deduxisse modos. Sume superbiam
Quæsitam meritis, & mihi Delphicâ
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

INTERPRETATIO.

Alcaicos versus primus transtulisse ad Latinum carmen. Age Melpomene, partam virtutibus magnitudinem assume: capillosque meos circumda ultro laureâ Delphicâ,

ANNOTATIONES.

13. *Princeps, Æolium carmen ad Italos deduxisse modos.*) Vel inde nominabor passim, quod primus Alcaicos versus Latine scripserim ad imitationem Alcæi e Lesbo insula, in qua regnavit Æolus. Vide lib. 2. Od. 13.

14. *Sume superbiam, &c.*) Suam alloquitur Musam Poeta: at semetipsum ostentat. Grandes assume spiritus, inquit; ostende tuam nobilitatem: mihique texe & impone coronam e lauro sacrâ Apollini, qui colitur editque oracula apud Delphos urbem Achaiæ, ad Parnassum montem.

QUINTI

HORATII FLACCI

CARMINUM

LIBER IV.

AD VENEREM

ODE I.

Ætate suâ se jam rebus Venereis haud esse idoneum.

Intermissa Venus diu,
Rursus bella moves. Parce precor, precor.
Non sum qualis eram bonæ
Sub regno Cynaræ. Desine dulcium
Mater sæva cupidinum,

INTERPRETATIO

Interrupta dudum Venus, iterum prælia indicis. Abstine, oro obtestorque. Non sum qui eram sub dominio benignæ Cynaræ. Crudelis parens amorum suavium, parce me intractabilem subjicere

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Intermissa.*) Suetonius in vita Horatii ita scribit: *scripta quidem ejus usque adeo probavit, mansuraque perpetuo crederet* Augustus, *ut non modo seculare carmen componendum injunxerit, sed & Vindelicam victoriam Tiberii Drusique privignorum, eumque coegerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.* In hoc tamen libro quarto nonnullæ sunt Odæ quas constat esse factas ante quasdam prioribus libris contentas: v. g. 12. hujus libri ante tertiam l. 1. Intelligendus forte est Suetonius de edito in lucem potius quam de conscripto post alios tres quarto hoc libro.

2. *Parce precor.*) Per ætatem se excusat: abiisse juveniles nimirum ludos & artes, quibus pollebat dum amabat Cynaram meretricem speciosam in primis & ab ea diligebatur maxime. Illam vocat *protervam* lib. 4. Epist. 7. *rapacem* Epist. 14. Hic appellat *bonam*, vel significans formâ egregiam & perfectam; vel quia immunis ei placuerat, ut scribit ipse citato loco, id est, sine ulla præmiorum spe, cæterisque amatoribus antepositus fuerat.

5. *Mater sæva cupidinum.*) Hunc versiculum jam posuit lib. 1. Od. 19. Vide ibi annot.

Circa lustra decem flectere mollibus
Jam durum imperiis. Abi
Quo blandæ juvenum te revocant preces.
Tempestivius in domo
Pauli, purpureis ales oloribus,
Comessabere Maximi,
Si torrere jecur quæris idoneum.
Namque & nobilis, & decens,
Et pro sollicitis non tacitus reis,
Et centum puer artium,
Late signa feret militiæ tuæ.
Et, quandoque potentior
Largis muneribus riserit æmuli;
Albanos prope, te, lacus
Ponet marmoream sub trabe citrea.

INTERPRETATIO

dulcibus imperiis, circa decem lustra. Ito quo invitant te vota adolescentium amore plena. Opportunius lascivies in ædibus Pauli Maximi: illuc i *velox cycnis purpureis, si cupis aptum hepar inflammare.* Is *enim juvenis et nobilis, et pulcher et pro reis anxiis haud mutus, ac multiplici industria* prœditus, *longe portabit vexilla tuæ militiæ. Et cum rivalis donis amplis* superbi *victor gaudebit, prope lacus Albanos te e marmore effictam locabit sub trabe è citro.*

ANNOTATIONES

6. *Circa lustra decem.*) De lostro annot. lib. 2. Od. 4. in fine. Est spatium quinque annorum: hinc annum ætatis suæ quinquagesimum notat poeta. Vide Alex. ad Alex. lib. 5. cap. 27. Just. Lips. Elect. lib. 1. cap. 27.

10. *Pauli Maximi.*) Paulus Fabius Maximus Consul Romæ fuit anno orbis conditæ 743. cum Julo Antonio, ad quem est inscripta sequens Ode. Vetus codex titulum quarto huic libro præfert: AD FABIUM MAXIMUM, Torrentio teste.

Purpureis ales oloribus.) Venus curru vecta ab oloribus tracto, atque alitis modo volans & celeriter decurrens. Vide lib. 5. Od. 28.

Purpureis.) Magna contentio de ista voce, cum cycni plane sint candidi, non purpurei. Vel, purpureus vocabatur omnis color valde nitens, qualis est cycnorum candor: unde & nix purpurea dicitur ab Albinovano. Vel, quod purpura etiam alba quædam erat. Plutarch. in Alexandro, refert Hermionicam purpuram annis ferme ducentis repositam suum adhuc colorem servasse: cujus hæc afferebatur ratio, quod rubræ tinctura melle, candidæ autem oleo albo confecta esset. Xenophon Pædiæ lib. 8. Cyro fuisse ait tunicam e purpura semi-albam vel albo distinctam: χιτῶνα πορφυροῦν μεσόλευκον. Forsitan & color purpureus attribuitur cycnis Venerem trahentibus, qui ipsius Veneris est; per hypallagen. Apud Anacreontem Ἀφροδίτη πορφυρῆ.

11. *Comessabere.*) Comessari proprie est post cœnam & epulas jocari, ludere, lascivire: quanquam & significat post cœnam luxuriose iterum epulari. Sueton. Vitell. cap. 13. *Epulas* quadrifariam dispertiebat, in jentacula, prandia, cœnas, comessationes.

12. *Jecur.*) In jecore sedes amoris ac libidinis. Vide lib. 1. Od. 13. & 25.

13. *Nobilis.*) Fabiæ gentis claritatem omnes fasti loquuntur: vel hoc fidem non modo facit, sed prope superat, quod plus trecenti ex eadem hac familia unâ die pro Republica ceciderint; cum sibi unis Veientium expugnationem demandari petiissent. Ovid. Fast. 2.

Una dies Fabios ad bellum miserat omnes:
Ad bellum missos perdidit una dies.

14. *Pro sollicitis non tacitus reis.*) In foro sese, ex laudabili nobilium adolescentium more, exercens agendis causis, defendendis reis, de bonis de vita periclitantibus adeoque sollicitis: diserte perorans, bonis artibus abunde instructus.

16. *Late signa feret militiæ tuæ.*) Ovid.

Militia species amor est; . . . . . .
. . . . sævique labores
Mollibus his castris & dolor omnis inest.

17. *Et quandoque potentior, &c.*) Ille vero Paulus si quando per tuum, o Venus, favorem apud amicam plus valuerit, quam suus rivalis muneribus pugnans, tum eriget tibi statuam e marmore in æde constructâ e lignis pretiosis, *prope lacus Albanos*, ubi prædia ille habet.

19. *Lacus Albanos.*) Non procul erant urbe Româ civitas, mons, & lacus Albani. Cic. de Divin. 1. v. 100. *Veienti bello cum lacus Albanus præter modum crevisset*, responsum est, dum is lacus redundaret, *si in mare fluxisset, Romam perituram; si repressus esset, Veios. Inde admirabilis illa Albanæ aquæ facta deductio est.* Et de Divin. 2. v. 69. *ad utilitatem agri suburbani Albana aqua deducta est.*

20. *Sub trabe citrea.*) Duplex citrus arbor: altera humilis & fructifera: altera silvestris & infructuosa, sed grandis; e qua fiebant opera ma-

Illic plurima naribus
Duces thura; lyræque & Berecynthiæ
Delectabere tibiæ
Mistis carminibus, non sine fistula.
Illic bis pueri die
Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes, pede candido
In morem Salium ter quatient humum.
Me nec fœmina, nec puer
Jam, nec spes animi credula mutui,
Nec certare juvat mero,
Nec vincire novis tempora floribus.
Sed cur heu, Ligurine, cur
Manat rara meas lacryma per genas?
Cur facunda parum decoro
Inter verba cadit lingua silentio?
Nocturnis te ego somniis
Jam captum teneo, jam volucrem sequor
Te per gramina Martii
Campi, te per aquas, dure, volubiles.

INTERPRETATIO

Ibi thus multum naso hauries, et recreaberis carminibus junctis cithara, et tibiæ Berecynthiæ et fistulæ. Ibi pueri cum puellis numen tuum bis in die collaudantes albis pedibus terram pulsabunt ter, ritu Saliorum. Modo me neque mulier, neque puer, neque facilis spes mutui amoris oblectat, nec vino contendere, nec floribus caput coronare. At quare, Ligurine, eheu quare per malas meas fluunt aliquot stillæ? quare lingua diserta in vocibus hæsitat silentio non decenti? Ego te nocte in somnis modo prehensum amplector, modo te per herbam campi Martii, te per undas fluentes, o crudelis, fugientem prosequor.

ANNOTATIONES

gni pretii, lecti, mensæ, trabes, &c. Vide Plin. lib. 15. c. 16. Pers. Sat. 3. v. 53. &c. Quidem legunt, *sub trabe Cypria*, quod multæ erant arbores faciendis operibus, navibus præsertim fabricandis, idoneæ, in insula Cypro Veneri sacra, ut dictum est lib. 1. Od. 1. & 2.

21. *Illic plurima naribus duces thura.*) In eo templo quod tibi consecrabitur, thus plurimum incendetur tibi; hymnusque canetebitur musicis instrumentis. Lib. 1. Od. 15. *copia narium.*

22. *Lyræque, &c.*) Lyra ab Apolline vel Mercurio, fistula a Pane, tibia a Marsya fertur inventa. In Berecyntho vero Phrygiæ monte matris Deûm sacra celebrabantur variis instrumentis, tibiâ præsertim, quæ inde cognomen habuit. Vide lib. 1. Od. 16. & 18. sub finem: & lib. 3. Od. 19. vers. 18. & seq.

25. *Bis die.*) Mane & vesperi tuas laudes canent *pueri cum teneris virginibus.* Vide l. 1. Od. 21. init.

28. *In morem Salium ter quatient humum.*) Choreas etiam in sacris adhibites, annotavi tum alibi, tum lib. 1. Od. 36. ubi & de Saliis Martis Sacerdotibus.

29. *Me nec fœmina, nec, &c.*) Vergens ego ad senium, minus aptus sum amoribus, imo nec jocis & certaminibus poculorum. Sed neque juvat me floribus coronare inter epulandum, ex more de quo lib. 1.

33. *Sed cur heu, Ligurine, &c.*) Me vero eâ ætate cur tamen amore tuo incendis, o Ligurine, puer formâ conspicue? Cur: o Venus, *rursus bella moves*, post acceptam rudem & vacationem a tua militia? siquidem annos quinquaginta natus sum, cor ad juvenilem me lasciviam revocas?

34. *Manat rara meas lacryma per genas.*) Amor elicit lacrymas, pauces tamen præ pudore; nam ex Ovid. Amor. 1.

Turpe senex miles, turpe senilis amor.

35. *Cur facunda parum decoro, &c.*) Quod etiam indicium amoris est ardentissimi, lingua alioqui facunda jam titubat, verbaque intercepta præfocantur; quod sane indecorum mihi est. Virgil. Æneid. 4. v. 76.

Incipit effari, mediâque in voce resistit.

37. *Nocturnis te ego somniis, &c.*) Inter somniendum te mente verso, modo mihi videor amplecti te, modo te fugientem persequi.

39. *Per gramina Martii campi, &c.*) In campo Martio exercebat se juventus cursu, luctâ, equitatione, deinde natatione in Tiberi proximo post exercitationem, ad pulverem sudoremque detergendum, ut annotavi fuse lib. 1. Od. 8.

AD ANTONIUM IULUM

ODE II.

Laudat Pindarum.

Pindarum quisquis studet æmulari,
Iule, ceratis ope Dædalea
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.
Monte decurrens velut amnis, imbres
Quem super notas aluere ripas,
Fervet, immensusque ruit profundo
Pindarus ore:
Laureâ donandus Apollinari,
Seu per audaces nova dithyrambos

INTERPRETATIO

O Iule, quicumque vult imitari Pindarum, sublevatur alis cera compactis auxilio Dædali, et mari pellucido cognomen præbebit. Pindarus abundans alto sermone volvitur, et rapide fertur instar fluminis e monte labentis, quod pluviæ supra consuetas ripas extulerunt. Lauream Apollinis meretur, sive profert voces insolitas in dithyrambis

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 2. Lib. 1.

1. *Pindarum, &c.*) Laudaverat Horatium Iulus Antonius, æmulumque Pindari dixerat. Rescribit hanc Oden Horatius, qua mire Pindarum extollit supra se, pariterque facundiam & modestiam expromit suam.

Pindarum.) Is Lyricorum antesignanus Thebis in Bœotia natus, *auris Bœoticæ*, idest, crassi, stupidi, insulsique Bœotiorum ingenii famam & proverbium abstersit. Floruit circa Olympiadem 75. seu annis ante Christum 476. Quo tempore Æschylus, & Anacreon. Dorice scripsit. Threnos ejus, Dithyrambos, & alia quædam subtraxit nobis injuria temporum: restant encomia, seu Olympia, Pythia, Isthmia, Nemea. Ælianus lib. 12. refert idem Pindaro contigisse, quod Platoni; nimirum infantem expositum melle ab apibus nutritum: & alibi, quinquies in Poetarum commissionibus prælatam ei tamen Corinnam, auditorem quidem inscitiâ. Memoria porro ejus tam venerabilis, ut Lacedæmonii Bœotiam vastantes, propter Pindarum, Thebis pepercerint: Alexander vero Magnus, cum eam urbem expugnasset, domum Pindari intactam servari jusserit. Vide Valer. Maxim. Plin. lib. 7. cap. 29. Plutarch. in Alexand. Cœl. Rhodig. lib. 21. cap. 44. &c.

Quisquis studet æmulari, &c.) Qui Pindarum contendit imitatione assequi, is eandem habebit sortem cum Icaro Dædali filio, qui affixis cerâ pennis volare tentans, in mare decidit, ac de suo nomine Icarium fecit appellari. Vide lib. 1. Od. 3. lib. 2. Od. 20.

2. *Iule.*) Dissyllabam alii faciunt istam vocem: alii cum Passeratio synalæphem ponunt ex prima vocali vel syllaba hujus nominis cum prima præcedentis versus; quemadmodum lib. 1. Od. 2. in voce *uxorius*. Vide infra ad vocem *Antoni*.

3. *Vitreo.*) Non abs re interpreteris, cæruleo.

5. *Velut amnis.*) Copiosa Pindari oratio similis est fluvio exundanti.

7. *Immensusque ruit profundo Pindarus ore.*) Quintil. lib. 10. cap. 1. *novem Lyricorum Pindarus longe princeps, spiritûs magnificentiâ, sententiis, figuris, beatissimâ rerum verborumque copiâ, & velut quodam eloquentiæ flumine, propter quæ Horatius eum merito credidit nemini imitabilem.*

9. *Laureâ Apollinari.*) Vide l. 3. Od. ult. in fine.

10. *Dithyrambos.*) Hymnus seu carmen erat in honorem Bacchi, qui & ipse dictus est Dithyrambus, quasi δὶς θύρας ἀμείβων vel ἀμβαίνων, *bis vitæ portas transiens*, quia primum natus ex utero Semeles matris, deinde e Jovis femore, ut fabulantur. Alii alias etymologias afferunt. Apage qui Syriacam originem in mere Græca voce expiscantur. Ingeniose vero Moses, eruditis idem qui Bacchus, intelligitur hac appellatione Dithyrambi, utpote qui duas quasi matres habuerit, ab altera genitus, aquis & morti ereptus ab altera atque educatus, scilicet a filia Pharaonis. Vide Suidam. Scalig. Poet. lib. 1. c. 46. ubi etiam addit, Dithyrambici carminis stylum tumidum esse, plenumque Baccho, numeris, & vocibus compositis, quas vocant ampullas & sesquipedales voces; atque idcirco *audaces* ab Horatio dici dithyrambos: ab Æschylo vero carmen tumens, exultans, totum Bacchum. Ibidemque ille affert Hegesandri Epigramma adversus Philosophos, ejusmodi vocabuli inflatum; sic incipit;

Verba devolvit, numerisque fertur
 Lege solutis:
Seu Deos, Regesque canit Deorum
Sanguinem; per quos cecidere justâ
Morte Centauri, cecidit tremendæ
 Flamma Chimæræ:
Sive quos Elea domum reducit
Palma cælestes; pugilemve equumve
Dicit, & centum potiore signis
 Munere donat:
Flebili sponsæ juvenemve raptum
Plorat, & vires animumque moresque
Aureos deducit in astra, nigroque
 Invidet Orco.

INTERPRETATIO

audacibus, scribitque metris liberis: sive canit Divos ac Reges Deorum filios, a quibus Centauri legitimâ cæde prostrati sunt, atque *extinctus est ignis Chimæræ horrendæ: sive laudat eos, qui domum redeunt Eleâ victoriâ gloriosi, canitque vel pugilem vel equitem, et donum eis tribuit excellentius statuis centenis: sive deflet adolescentem* morte *ablatum nuptæ mæstæ,* illiusque *virtutem animumque ac bonos mores extollit usque ad cælum, atrisque inferis eximit.* O

ANNOTATIONES

ὁ Φρυγα νεανίσκε, ῥινεγκονενουξογυνεῖος, &c. Ex Athenæo lib. 14. cap. 6. non semper veteres cum libarent, usi sunt dithyrambis, versibus tumultuosis, vehementibus, concitatis; sed duntaxat vino madidi, & Liberum patrem si invocarent: sin Apollinem, placide canebant. Unde Epicharmus lepide ibid. *οὐκ ἔστι διθύραμβος, ὅκχ' ὕδωρ πίῃς. nullus est dithyrambus, aquam si bibas.* Cic. 3. de orat. num. 181. *inde ille licentior & divisior flexit dithyrambus, cujus membra & pedes sunt in omni locuplete oratione diffusa.* Pindarus Olymp. Od. 13. Corinthiis tribuit dithyramborum inventionem.

11. *Numerisque fertur lege solutis.*) Non quod in dithyrambis nulla esset lex, aut mensura pedum, sed quia magna erat metrum variandi licentia, & quod in his Poetæ vehementiam impetumque animi potissimum sequerentur, magisque attenderent modulationem carminis, quam pedum certam ubique legem. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. sub finem.

13. Pindarus enim pæanas cecinit, seu hymnos in honorem Apollinis. Porro enat hic Horatius præcipua Lyricorum argumenta, ut & ad Pisones Epist. vers. 83.

Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

Regesque.) Hieronem Syracusanum, Olymp. Od. 1. &c. *Deorum sanguinem.* Reges Deorum filii appellantur. Vel designat Poeta postea Herculem Jovis, & Theseum Neptuni filios, item Pirithoum a Marte genus trahentem; *per quos Centauri cecidere.* Vide lib. 1. Od. 18. lib. 3. Od. 4. De *Chimæra* per Bellerophontem a Neptuno adjutum deletâ, lib. 1. Od. 27. Pindarus autem Olymp. Od. 13.

17. *Sive quos Elea, &c.*) Quando laudat victores in certaminibus apud Elidem Peloponnesi regionem, seu pugilatu; Pindar. Olymp. Od. 7. 10. 11. seu equorum cursu, ibid. Od. 1. & alibi multis locis. Virg. Georg. 1. v. 59.

Eliadum palmas mittit *Epiros equarum.*

Georgic. 3. v. 202.

Ad Elei metas & maxima campi
Sudabit spatia, & spumas aget ore cruentas.

Elis, & Pise, quæ & Olympia, urbes sunt Elidis regionis: ibidem fanum Jovis Olympii, & ludorum Olympicorum celebritas. Vide lib. 1. Od. 1. v. 3. & seq. annot.

18. *Cælestes.*) Od. 1. *Palmaque nobilis evehit ad Deos.* Gloriâ sublimes quasi cælum Deosque attingent.

Equumve.) Equus ipse, qui velociore cursu ac pernicitate sua victoriam pepererat, coronabatur etiam, nec non carmine pariter ut eques celebrari consueverat. Pindar. Olymp. Od. 1. Pyth. Od. 3.

19. *Potiore signis.*) Vide postea, Od. 8. hujus libri.

21. *Flebili sponsæ juvenemve raptum plorat.*) Seu cum struit & componit Epitaphium sponsi morte præmaturâ extincti, sponsæque luctum describit.

22. *Mores aureos.*) Castos, sanctos, antiquos, quales ætate aurea.

24. *Invidet Orco.*) Oblivioni præripit, immortali memoriæ consecrat.

Multa Dircæum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus: ego apis Matinæ
More modoque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis ripas, operosa parvus
Carmina fingo.
Concines majore poeta plectro
Cæsarem, quandoque trahet feroces
Per sacrum clivum, meritâ decorus
Fronde, Sicambros:
Quo nihil majus, meliusve terris
Fata donavere, bonique Divi,
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priscum.
Concines lætosque dies, & urbis

INTERPRETATIO

Antoni, fortis volatus effert cycnum Thebanum, quotiescumque assurgit in superas cæli regiones. Ego exiguus, velut apis thyma dulcia in Matino monte maximâ sedulitate colligit, sic ingenti labore condo versus, prope silvas et fontes Tiburis humidi. Tu vates eximius celebrabis Augustum carmine sublimiori, quoties debitâ insignis coronâ ducet Sicambros immanes per collem sacrum: quo Cæsare grandius aut pretiosius nihil fata et numina propitia terris donaverunt, aut donabunt, etiamsi revocetur sæculum vetus aureum. Cantabis festos dies et communem lætitiam civitatis,

ANNOTATIONES

25. *Multa Dircæum levat aura cycnum.*) Pindarum alte volantem & suave canentem instar cycni idem semper vigor, eadem vis sublevat & sustinet.

Cycnum.) Vide lib. 2. Od. 20.

Dircæum.) Dirce fons Bœotiæ, item fluvius Thebas alluens in Ismenium devolvitur. Strabo, &c. Hinc Dircæus pro Thebano.

26. *Antoni.*) Iulus hic Antonius M. Antonii Triumviri ac Fulviæ filius, post cæsum extinctumque patrem, Augusti gratiam nactus ejus etiam neptem duxit. Romæ consulatum gessit anno Urbis conditæ 743. cum Paulo Maximo, cui prior Ode est scripta. Dio. lib. 51.

27. *Ego apis Matinæ more, &c.*) Ego Horatius non ita celsa peto, sed velut apis inferiore circumvolo, & flores humiles carpo. *Matinus* Calabriæ mons thymo abundat, e quo mel optimum apes conficiunt. Eam porro memorat Horatius regionem, quod non longe ab ea natus, ut dixi alibi.

30. *Uvidi Tiburis.*) Vide lib. 1. Od. 7. & 18. lib. 2. Od. 6. lib. 3. Od. 29. vere seq. *Tibur aquæ perfluunt.*

31. *Operosa parvus carmina fingo.*) Scilicet opus accuratum absque magno labore nullum. Detrahere multa ac recidere, imo & recudere, stylumque sæpius vertere oportet, sæpe caput etiam scabere, vivosque ungues rodere, ut plane docet noster lib. 1. Sat. 10. At poetastri contra, ut canit Pers. Sat. 1. v. 106.

Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit ungues.

Parvus.) Animadverte, Lector, quam se deprimat istic Horatius, alias certe non mediocriter extollens sese. Vide Od. ult. l. 2. & 3. Atenim præ Pindaro se parvum dicit, & operosa carmina vix fingere, forte quod inops Latinus sermo multoque inferior ubertate & copiâ cedit Græcæ linguæ tanquam locupletiori.

33. *Concines majore poeta plectro Cæsarem.*) Te, Iule, scribes elogia Cæsaris grandiori stylo, carmine heroico. Iulus Antonius heroicis versibus Diomedeas conscripsit duodecim libris.

34. *Quandoque trahet feroces, &c.*) Cum subactos hostes in triompho ducens ascendat Capitolium per viam sacram clivo Capitolino adhærentem pergens, &c.

36. *Sicambros.*) Hos leviter si præteriero, piaculum admisisse videar, quippe quos majores agnoscimus, nosque Francos ab eis ortos. Horum Regi Clodovæo cum ad sacrum baptisma accederet, Remigius Rhemensis Præsul sanctissimus ita locutus fertur: *Mitis depone colla Sicamber: adora quod incendisti, incende quod adorasti.* Gregor. Turon. Germaniæ Inferioris populi erant, Rheni accolæ, hodie *Gheldrenses*. Strabo lib. 7. &c. *Feroces* non sine ratione gravi Horatius vocat. Nam Dio refert exercitus Romanos ab eis fusos, tantumque terrorem incussum, ut adversus eos Augustus profectus sit, qui dare obsides, re composita, adegerit: unde seq. Od. 15.

Te cæde gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

Adduet præterea Centuriones Romanos ad exigenda tributa missos cruci ab eis suffixos: eorum vero mulieres, cum deessent lapides jaciendi, filios etiam parvolos humi allisos in hostium ora contorquere non veritas. Vide Oros. &c. Tandem

Publicum ludum, super impetrato
Fortis Augusti reditu, forumque
Litibus orbum.
Tum meæ, si quid loquar audiendum,
Vocis accedet bona pars: & o Sol
Pulcher, o laudande, canam, recepto
Cæsare felix.
Tuque dum procedis, Io triumphe,
Non semel dicemus, Io triumphe,
Civitas omnis: dabimusque Divis
Thura benignis.
Te decem tauri, totidemque vaccæ,
Me tener solvet vitulus relictâ
Matre, qui largis juvenescit herbis
In mea vota:
Fronte curvatos imitatus ignes
Tertium Lunæ referentis ortum,
Quà notam duxit, niveus videri,
Cætera fulvus.

INTERPRETATIO.

forumque contentionibus vacuum, ob reditum invicti Augusti a Diis *concessum. Tunc, si canam aliquid auditu dignum, cantûs mei maxima pars adjicietur: et beatus dicam, o læta, o celebris dies,* qua *Cæsar* nobis *est redditus. Dum vero progrederis, o triumphe, sæpius repetemus, Io, Io triumphe, omnisque urbs* pariter, et *adolebimus thura numinibus propitiis. Te decem tauri et vaccæ totidem* promissis *liberabunt; me juvencus matri subtractus, qui crescit* in *abundanti gramine, propter meum votum* exsolvendum. Is *fronte æmulatur Lunam incurvam tertiâ* ab *ortu* die *ardescentem: eâ* parte insuper *contraxit notam* qua *spectatur nive* candidior, in *reliquis rufus.*

ANNOTATIONES.

Sicambros tamen subegit Augustus, ac *dedentes se traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit.* Sueton. Octav. cap. 21. L. autem Florus cap. ult. sic testatur: *validissimas nationes Cheruscos, Suevos, Sicambros pariter aggressus est, qui viginti Centurionibus incrematis, hoc velut sacramento bellum sumpserant, adeo certâ victoriæ spe, ut prædam in antecessum dividerent. Cherusci equos, Suevi aurum & argentum, Sicambri captivos elegerant. Sed omnia retrorsum. Victor namque Drusus equos, pecora, torques eorum, ipsosque in prædam divisit ac vendidit.*

42. *Augusti reditu.*) Ex Hispania, & ex bello Cantabrico, quod multis annis protractum fuerat. Lib. 1. Od. 12. sub finem. lib. 3. Od. 5. & 14. hujus etiam libri Od. 5. &c. reditum Augusti ex Gallia cum Sicambros profligasset; hic intelligunt alii. Sueton. cap. 20. Octav. *Reliqua bella per legatos administravit, ut tamen quibusdam Pannonicis atque Germanicis aut interveniret aut non longe abesset.*

Forum litibus orbum.) Ferias, justitium, seu vacationem a litibus dirimendis & a forensi strepitu, mos erat indici in ludis, festis, triumphis, supplicationibus, adeoque in omni publica lætitia, vel etiam luctu.

45. *Tum meæ si quid, &c.*) Tum vero sublimibus tuis carminibus, o Antoni, meos etiam qualescumque versus adjungam, in tam solemni occasione, reverso incolumi e belli periculis Augusto, exoptato jam diu. Sueton. Octav. cap. 57. *revertentem ex provincia non solum faustis ominibus, sed & modulatis carminibus prosequebantur.*

49. *Tuque dum procedis, Io triumphe, &c.*) Hoc referunt alii ad Iulum Antonium vel Pastorem vel Consulem designatum, leguntque, *Duxque dum procedis*, sed absurdè; alii ad Augustum triumphantem. Verum ipso duce contextu, sane referes, ingeniose lector, ad ipsum triumphum, quem sic interpellat Horatius procedentem: o triumphe, dum procedes, Io sæpius, Io repetemus, &c.

53. *Te decem tauri.*) Tu Antoni summe vir, pro Cæsaris felici reditu a Diis impetrando, vovisti grandes victimas, quas voti reus mactabis: ego vero tenuis immolato juvenco, quem promisi, voto solvar.

57. *Fronte curvatos, &c.*) Describit juvencum quem parat sacrificio quod vovit. Lunæ paullo post novilunium similem dicit ob parvula cornua: & in fronte notam habere candidam stellæ ad instar conspicuam. Sic Homerus Iliad. Ψ. Diomedis equum toto rufum corpore, candidâ in fronte notâ ad modum Lunæ plenæ rotundâ, insignem exhibet. Et Moschus, in Idyll. quod Theocrito male ascribitur, ut alibi annotavi, Europæ taurum similiter flavum, reliquo fuisse corpore, ut in fronte mediâ orbem argenteum refulsisse commemorat.

AD MELPOMENEN

ODE III.

Se poeticâ facultate ab ea donatum immortalem fore.

Quem tu, Melpomene, semel
  Nascentem placido lumine videris,
Illum non labor Isthmius
  Clarabit pugilem; non equus impiger
Curru ducet Achaico

INTERPRETATIO

O Melpomene, quem tu nascentem aspexeris semel oculis benignis eum non athletam nobilitabit Isthmium certamen, non equus acer victorem curru vehet Achaico, nec militare facinus Impe-

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Quem tu Melpomene, &c.*) De hujus Odes eximio lepore insigne est Scaligeri judicium, quod retuli ad init. Od. 9. lib. 3. Vide ibi ann.

Melpomene.) Pro qualibet Musarum hanc ponit. De ea lib. 1. Od. 24. v. 3.

2. *Nascentem placido lumine videris, &c.*) Desumpta ab Hesiodo aliisque Græcis sententia. *Placido lumine*, ἀμενὴς ποτὶ ὄμμασιν. Sic & Tibull. lib. 2. Eleg. 4. in fine:

Si modo me placido videat Nemesis mea vultu.

Huc facit quod scribit Juvenalis Sat. 7. vers. 195.

distat enim, quæ
Sidera te excipiant modo primos incipientem
Edere vagitus, &c.

3. *Illum non labor Isthmius, &c.*) Quem facili & benevolo Musa vultu nascentem viderit, is quidem non illustris erit pugilatu, quadrigali cursu, aut alio Isthmiorum ludorum certamine; non etiam bello clarus evadet: sed nobilis erit poeta, ubique celebrior quam sine illis Isthmicâ vel militari victoriâ. Eam vero sibi gloriam a Musis concessam prædicat Horatius.

Labor Isthmius.) Certamen & victoria in ludis iis qui tertio quoque anno, toties Achaiæ concurso, fiebant in Isthmo prope Corinthum, de quo lib. 1. Od. 7. vers. 2. Ibidem erat sacrum Neptuno fanum. Ludos illos instituit Sisyphus Rex Corinthiorum, ut scribunt aliqui, in honorem Melicertæ seu Palæmonis aut Portuni marini Dei; vel, ut alii referunt, Theseus in honorem Neptuni, æmulatione quadam Herculis, qui Olympia Jovi dicaverat. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Plutarch. in Thesei vita. Strabon. Geograph. lib. 8. Tit. Liv. lib. 33. cap. 32. *Isthmiorum*, inquit, *statum ludicrum aderat... quo certamina omnis generis artium viriumque ac pernicitatis visuntur .... propter opportunitatem loci per duo diversa maria omnium Græcorum undique conventus erat.* In iis victores pinu coronabantur, ex Plin. lib. 15. cap. 10. Contra Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 10. Coronam Isthmiacam contexi ex apio consuesse scribit. Et lib. 13. cap. 17. in Olympicis cotino (seu oleastro) in Pythiis lauro, in Nemeis selino virenti, id est, apio, in Isthmiis selino item sed arescente solitos coronari. Archias Poeta Epigram. lib. 1. de quatuor Græciæ certaminibus ita canit:

ἆθλα δὲ τῶν, κότινος, μῆλα, σέλινον, πίτυς.

4. *Clarabit.*) Pro, *declarabit*, inquiunt; nam voce præconis victorum nomina declarabantur & pronuntiabantur. Illud quoque verbum usurparunt, apud Tull. de Divin. 1. n. 21. Poeta,

Jupiter excelsâ clarabat sceptra coronâ.

Lucret. lib. 4.

Sic Virgil. Æneid. 11. ait, *crimen acerbat.*

Pugilem. Vide annot. Ode superiori, strophe 5.

Non equus impiger curru ducet Achaico.) De curuli certamine lib. 1. Od. 1. v. 4. Non videtur facere ad rem quod nonnulli afferunt hic, in Achaia sacros agonas celebrari consuevisse, in quibus qui vicerant, hieronicæ dicti, in patriam reducebantur curru quasi triumphali equis albis quatuor tracto. Apud Diodor. Sicul. lib. 13. Exænetus Agrigentum invehitur, comites sunt bigæ curules trecentæ. Vitruv. lib. 9. proœm. *Nobilibus athletis, qui Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia vicissent, Græcorum majores ita magnos honores constituerunt, uti non modo in conventu stantes cum palma & coronâ ferant laudes, sed & cum revertantur in suas civitates, cum victoria triumphantes quadrigis in mœnia invehantur, èque Republicâ perpetuâ vitâ constitutis vectigalibus fruantur.* Sueton. Neron. cap. 22. *mox & ipse aurigare, atque etiam spectari voluit...* tum etiam *in circo maximo ... nec contentus harum artium experimenta Romæ dedisse, Achaiam petiit.* cap. 23. *certamina deinceps obiit omnia.* cap. 24. *aurigavit plurifariam, Olympiis etiam decemjugem ... sed excussus curru ... nec eo secius coronatus est .... Judices donavit civitate Rom. & pecuniâ grandi, ac provinciam universam libertate. Quæ beneficia e medio stadio, Isthmiorum die, suâ ipse voce pronuntiavit.* cap. 25. *reversus e Græcia Neapolim ... albis equis introiit, disjectâ parte muri, ut mos hieronicarum est: simili modo Antium, inde Albanum, inde Romam ... veste purpureâ ...*

Victorem: neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
Quod regum tumidas contuderit minas,
Ostendet Capitolio:
Sed quæ Tibur aquæ fertile perfluunt,
Et spissæ nemorum comæ,
Fingent Æolio carmine nobilem.
Romæ principis urbium
Dignatur soboles inter amabiles
Vatum ponere me choros:
Et jam dente minus mordeor invido.
O, testudinis aureæ
Dulcem quæ strepitum, Pieri, temperas!
O mutis quoque piscibus
Donatura cycni, si libeat, sonum!

INTERPRETATIO

ratorem ostentabit Capitolio frondibus Apollinaribus coronatum, eo quod superbas Regum minas fregerit. Verum aquæ fæcundum Tibur irrigantes et silvarum densa folia Æoliis clarum versibus efficient. Proles Romæ civitatum Reginæ inter charos Poetarum cœtus me collocare dignatur: jamque minus æmulorum morsibus vellicor. O Musa quæ suavem eximiæ lyræ meæ sonum moderaris, o quæ mutis etiam piscibus cycni can-

ANNOTATIONES

coronam capite gerens Olympiacam, dextrâ manu Pythiam, &c.

6. *Neque res bellica Deliis ornatum foliis, &c.*) Nec fortiter in bello gestis triumphans coronabatur laureâ sacrâ Apollini apud Delum insulam nato & eximie culto. Vide lib. 1. Od. 21.

9. *Ostendet Capitolio.*) Triumphans quisque in aurato curru per viam sacram vehebatur ad Capitolium, seu arcem Roman. in monte Tarpejo exstructam, ob inventum ibi caput humanum sic appellatam. Illic Jovi Diisque gratias referebat, spoliaque de hostibus relata consecrabat.

10. *Sed quæ Tibur aquæ, &c.*) Sed insigne eum facient carmina in amœno Tiburis secessu condita, vel ejus loci descriptionem & amœnitatem continentia. De Tibure aquis udo lib. 1. Od. 7. lib. 3. Od. 29. Quod eo secedere amaret Poeta lib. 1. Od. 18. lib. 2. Od. 6.

12. *Æolio carmine.*) Lib. 2. Od. 13. *Æoliis fidibus.* Vide ibi annot. Alcaicos versus designat latine primum a se factos, ad contentionem Alcæi, de quo lib. 1. Od. 32. & lib. 3. Od. 30.

13. *Romæ principis urbium dignatur soboles.*) Intelligunt vulgo Romanorum posteros, vel Augusti privignos: sed eruditus non nemo sensit dictionem esse a Græcis Hebræisque ductam: ut enim hi filium hominis dicunt pro homine; sic noster Romæ sobolem dicit, pro Roma, urbium & orbis dominâ, atque, ut Martialis ait, *Terrarum gentiumque Dea.*

Amabiles vatum choros.) Vel poetas excellentes & amari dignos, vel de rebus amabilibus carmine lyrico scribentes, puta de laudibus Divorum, de Heroum præclare gestis, de vita seu hilariter exigendâ, seu laudabiliter instituendâ, &c.

16. *Et jam dente minus mordeor invido.*) Ex quo me Roma universa judicio suo probavit vatemque sanxit, jam mihi obtrectare æmuli desinunt: atque adeo virtute invidiam superesse mihi videor. Vide lib. 2. Od. ult.

17. *O testudinis aureæ, &c.*) O Musa, hoc beneficium cum aliis bene multis tibi acceptum refero.

18. *Pieri.*) Pierides Musæ dicuntur vel a Pierio Thessaliæ monte illis sacro, vel ob filias Pieri novem devictas, cum ausæ essent ad cantum Musas provocare; quapropter in picas mutatæ temeritatis pœnas exsolverunt.

19. *Mutis quoque piscibus.*) utpote carentes vocalibus instrumentis, pulmone, arteria, gutture, muti sunt pisces. Aristot. de animal. Hinc Proverb. *pisce magis mutus:* ἀφωνότερος τῶν ἰχθύων Lucian. in Gallo, &c.

20. *Cycni sonum.*) Plato in Phædone testatur Cycnos mortis tempore esse maxime canoros: idem Aristoteles quoque refert. Hinc Ovid.

Dulcia defecta modulatur carmina linguâ
Cantator cycnus funeris ipse sui.

Plin. contra l. 10. cap. 23. *Olorum,* inquit, *morte narratur flebilis cantus, falso, ut arbitror, aliquot experimentis.* Vulgari pariter opinioni refragatur Athenæus lib. 6. cap. 11. Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 5. scribit hæc: *canentem cycnum pauci audivere, etiamsi vulgatior fama tenet ingratam*

Totum muneris hoc tui est,
Quod monstror digito prætereuntium
Romanæ fidicen lyræ:
Quod spiro, & placeo, si placeo, tuum est.

INTERPRETATIO

tum dare potes, si velis; illud omne ex dono tuo est, quod manu prætereuntium ostendor *Latinæ lyræ auctor; quod vivo et probor, si tamen probor, a te est* mihi datum.

ANNOTATIONES

te fatali momento ἀῤῥενὲ-ανον ἐ αἰδιοέτατον *voce cantuque in primis valere:* auctor tamen, veræ narrationis primo, Ælianus est, audisse quandoque se canentem cycnum: Sic enim ait: ἐγὼ δὲ ἄδοντος οὐκὲ ἤκουσα. De cycnis jam l. 2. Od. ult.

22. *Quod monstror digito prætereuntium.*) Cicero Tusc. 5. n. 103. *Leviculus sane Demosthenes, qui illo susurro delectari se dicebat aquam ferentis mulierculæ, ut mos in Græcia est, insusurrantisque alteri: hic est ille Demosthenes. Quid hoc levius?* Pers. Sat. 1. v. 28.

At pulchrum est digito monstrari, & dicier hic est.
Tertullianus huc alludens de velandis virginibus cap. 14. scribit, *periclitari virginitatem, cum digitis demonstrantium titillatur.*

23. *Romanæ fidicen lyræ.*) Lyrici apud Romanos carminis auctor atque princeps. lib. 3. Od. ultima jam cit.

24. *Quod spiro, &c.*) Non tantum poeseos facultatem, sed & vitæ usuram Musis debere se profitetur. Vide lib. 6. Od. 4. strophe 7.

Quod placeo.) Quod Augusto & Mæcenati præcipue, tum etiam aliis probantur mea carmina, quod *invidia sim major,* lib. 2. Od. 20. quod *usque ego postera crescam laude recens, &c.* lib. 3. Od. 30.

Si placeo.) Ita modestiæ velificatur Poeta, quasi subdubitans adeo posse se *Principibus placuisse viris,* quæ laus est non ultima.

DRUSI LAUDES

ODE IV.

Earum partem maximam Augusti institutioni attribuit.

1 Qualem ministrum fulminis alitem,
(Cui rex Deorum regnum in aves vagas
Permisit, expertus fidelem
Juppiter in Ganymede flavo),

INTERPRETATIO

Qualem volucrem fulminis administrum (cui summus Deorum Jupiter dedit principatum in vagabundas aves, probatâ ejus fide in Ganymede flavo)

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Qualem ministrum, &c.*) Drusi Neronis Augusti Cæsaris privigni celebrat victoriam de Rhætis ac Vindelicis reportatam. Ejus autem virtutem gloriam fere totam derivat in Augustum, cujus educatione & institutione laus omnis ea Druso accesserit accreveritque. Ode perelegans, & regali mandato composita: stylus & dictio grandis, a capite ad calcem elaborata: initium eo sublimius, quo videtur aliquanto perturbatius. Ordo est: *Drusum sub Alpibus bella gerentem Rhæti & Vindelici talem videre, qualem ministrum fulminis.... Juventas & patrius vigor nido propulit.... mox in ovilia demisit hostem vividus impetus, &c. qualemve caprea leonem vidit, dente novo periturа, &c.* Sensus autem est: Rhæti ac Vindelici cum Druso bellantes talem eum conspexere juvenili ardore, ac paterno robore invictum ac formidabilem, qualis esse so-

Olim juventas & patrius vigor
Nido laborum propulit inscium;
Vernique, jam nimbis remotis,
Insolitos docuere nisus
Venti paventem: mox in ovilia
Demisit hostem vividus impetus:
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor dapis, atque pugnæ:
Qualemve lætis caprea pascuis
Intenta, fulvæ matris ab ubere
Jam lacte depulsum leonem,
Dente novo peritura, vidit;
Videre Rhæti bella sub Alpibus
Drusum gerentem, & Vindelici; quibus

INTERPRETATIO

aliquando juventus et paterna virtus ignarum laboris expulit nido, vernique venti jam transactis imbribus timidum docuere conatus insuetos; mox autem *vis acerrima infestum in ovilia perpulit, deinde prædæ ac certaminis aviditas incitavit adversus dracones repugnantes: et qualem leonem jam a lacte et uberibus fulvæ parentis remotum capra amœnis occupata pascuis aspexit recenti dente laniandа: talem ad Alpes bella facientem Drusum viderunt Rhæti, atque*

ANNOTATIONES

let aquila rex avium, cum jam nido exire audet, primosque nisus ac impetus exerit, agnos mox & dracones rapiens & expugnans. Idem Princeps adolescens tantâ vi Rhætos & Vindelicos aggressus est atque oppressit, quantâ leo capream aggreditur pascentem & dilaniat.

Ministrum fulminis alitem.) Plin. lib. 2. c. 55. *solam e volucribus aquilam fulmen haud percutit quæ ob hoc armigera hujus teli fingitur.* Et lib. 10. cap. 3. in fine: *negant unquam solam hanc alitem fulmine exanimatam: ideo armigeram Jovis consuetudo judicavit.* De rapto Ganymede per aquilam, seu per ipsum Jovem aquilæ specie, ut quidem volunt, vide annot. lib. 3. Od. 20. in fine.

8. *Insolitos docuere nisus.*) Volatum docent venti *insolitum* hactenus & nondum tentatum: hinc ad primos illos *nisus*, aeri se committere expavescit pullus aquilæ alitumque cæterorum.

9. *Mox in ovilia demisit hostem vividus impetus.*) Cum primum vires suas expertus est, in ovilia devolat, agnumque rapit. Plin. mox cit. lib. 10. *adultos pullos aquila persequitur & longe fugat, æmulos scilicet rapinæ, & alioquin unum par aquilarum magno ad populandum tractu indiget, ut satietur ... rapta non protinus ferunt; sed primo deponunt: expertaque pondus tunc demum abeunt.* Idem scribit Arist. Hist. animal. c. 32.

11. *Nunc in reluctantes dracones, &c.*) Plin. cit. lib. 10. cap. 4. *acrior est cum dracone pugna, multoque magis anceps, etiamsi in aere. Ova hic consectatur aquila aviditate malefica; at illa ob hoc rapit ubicumque visum. Ille multiplici nexu alas ligat, ita se implicans, ut simul decidant.* Plutarch. de Invid. & Od. ait tam grave esse aquilis & draconibus odium inter se, ut ne quidem interfectorum sanguis commisceatur; ac si confuderis, dissociet sese ac seorsum fluat. Ejusmodi certamen belle describit Homer. Iliad. μ. v. 201. Et Virgil. Æneid. 11. v. 751.

Utque volans alte raptum cum fulva draconem
Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus hæsit:
Saucius at serpens sinuosa volumina versat,
Arrectisque horret squamis, & sibilat ore,
Arduus insurgens: illa haud minus urget adunco
Luctantem rostro, simul æthera verberat alis.

17. *Videre Rhæti.*) Rhæti appetentem se armis infestis Drusum viderunt aquilæ instar pugnacem, ac leonis robore, audaciâ, ferocitate præditum.

Rhæti.) Hodie *les Grisons* vernac. Alpes Tridentinas occupant: Helvetiis & Boiis finitimi, ex Strabone lib. 4. qui & ibid. Drusi victoriam de illis prædicat. Vide Flor. lib. 4. cap. 12. & Dionem lib. 54.

18. *Vindelici.*) Hi Borealem Alpium regionem tenebant, sicut Australem Rhæti, utrique perinde bellicosi. Hodie Suevi, & Bavari Vindeliciam incolunt. Sunt qui Vindelicos cum Rhætis confundant: sed errorem manifeste ostendit Vell. Paterc. l. 2. c. 92. & 93. ita referens: *Tib. Claudius Nero ... innutritus cælestium præceptorum disciplinis, juvenis, genere, formâ, celsitudine corporis, optimis studiis maximoque ingenio instructissimus, qui protinus, quantus est, sperari potuerat, visusque prætulerit Principem; Quæstor undevicesimum annum agens capessere cœpit Rempu-*

Mos unde deductus per omne
Tempus Amazonia securi
Dextras obarmet, quærere distuli:
Nec scire fas est omnia. Sed diu
Lateque victrices catervæ
Consiliis juvenis revictæ
Sensere quid mens rite, quid indoles
Nutrita faustis sub penetralibus
Posset, quid Augusti paternus
In pueros animus Nerones.
Fortes creantur fortibus & bonis.

INTERPRETATIO

Vindelici, quibus mos omni ævo manus armandi securi Amazonum unde fluxerit, investigare omisi; neque omnia cognosci possunt. Verum diu lateque victrices turmæ adolescentis superatæ industriâ expertæ sunt quid ingenium, quid animus in felici domo institutus, quidque Cæsaris erga Nerones juvenes paterna mens valeat. Strenui gignuntur stre-

ANNOTATIONES

blicam, &c. Et paullo post, *Reversum ex Armenia, in potestatem populi Romani redacta, Neronem Cæsar haud mediocrie belli molem experiri statuit, adjutore operis dato fratre ipsius Druso, quem intra Cæsaris penates enixa erat Livia. Quippe uterque divisis partibus Rhætos Vindelicosque aggressi, multis urbium & castellorum oppugnationibus, nec non directâ quoque acie feliciter functi, gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, majore cum periculo quam damno Romani exercitus, plurimo cum earum sanguine perdomuerunt.* Sueton. Octav. cap. 21. *Rhætiam & Vindelicos ... gentes Inalpinas coercuit.*

Drusum bella gerentem.) Claudius Drusus Tiberii Neronis ac Liviæ filius anno 23. natus Rhætos, ac Vindelicos expugnabat an. U. C. 738. citatus Florus lib. 4. cap. 12. *Noricis animos dabant Alpes atque nives, quo bellum non posset ascendere: sed omnes illius cardinis populos, Brennos, Senones, atque Vindelicos per privignum suum Claudium Drusum perpacavit.* De eo sic scribit Vell. Paterculus lib. 2. cit. *cura deinde atque onus Germanici belli delegata Druso Claudio fratri Neronis, adolescenti tot tantarumque virtutum, quot & quantas natura mortalis recipit, vel industria perficit: cujus ingenium utrum belli magis operibus, an civilibus suffecerit artibus, in incerto est. Morum certe dulcedo & suavitas, atque adversus amicos æqua & par sui æstimatio inimitabilis fuisse dicitur. Pulcritudo oris proxima fraternæ fuit. Sed illum magna ex parte domitorem Germaniæ ... fatorum iniquitas Consulem, annum agentem tricesimum rapuit.*

19. *Mos unde deductus, &c.*) Hæc ironiam sene continent in quosdam eo tempore de nugis ejusmodi acrius & perperam disputantes. Nam alioqui non est obscurum aut valde incertum, Rhætos & Vindelicos ab Amazonibus oriundos, atque ab his Scythicis mulieribus accepisse morem illum pro armis securim habendi.

20. *Amazoniâ.*) Strabo lib. 2. de Amazonibus fide majora referri, ait. Vide Justin. lib 2. Oros. lib. 1. cap. 15. nec non eruditam dissertationem seu disquisitionem de Amazonibus scriptam a Petro Petito, viro non Medicinæ solum, sed rerum omnium scientissimo, nuper editam.

Securi.) Hæc σάγαρις dicta proprie; Xenoph. πέλεκυς μονόστομος erat, seu unicum habens στόμα, unâ tantum parte secans; contra bipennis utrinque. Hesych.

22. *Diu lateque victrices catervæ.*) Rhæti sæpius antea victores. Strabo lib. 4. Luc. Flor. & Vell. Paterc. ante citati.

24. *Juvenis.*) Claudii Drusi, de quo ante.

25. *Sensere quid, &c.*) Intellexere quid & quantum valeret institutio & educatio Augusti Cæsaris, qui *paternum* exhibuit *animum* & affectum erga pueros *Nerones* Tiberium ac Drusum, quos adoptarat, & bonis artibus erudire curaverat. Nam Tiberius Nero Liviâ Drusillâ uxore suâ tum etiam prægnante Augusto petenti concessâ, paullo post e vivis excessit: eumdem vero Augustum scripserat tutorem filiorum suorum, nempe Tiberii quatuor fere annos nati, ac Drusi quem enixa est Livia, mensibus tribus post suum cum Augusto conjugium. Hinc ergo *paternus Augusti animus in pueros Nerones;* tum quod eorum matrem duxerat: tum quod eorum tutor est a Tiberio nuncupatus. Sueton. Octav. cap. 62. & 63. Vell. Patercul. jam cit. Cornel. Tacit. Annal. 1. &c.

29. *Fortes creantur fortibus.*) Ἐξ ἀγαθῶν ἀγαθοί. Arist. Contrarium tamen evenit non raro: nam & *filii heroum noxæ* interdum. Sic degeneres exstitere filii Samuelis Prophetæ, Alcibiadis, Dionysii, Periclis, Socratis, Ciceronis, &c.

Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.
Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant:
Utcunque defecere mores,
Dedecorant bene nata culpæ.
Quid debeas, o Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen, & Asdrubal
Devictus, & pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,
Qui primus almâ risit adoreâ;
Dirus per urbes Afer ut Italas,

INTERPRETATIO

nuis atque generosis. In juvencis et in equis patrum virtus residet. Nec aquilæ producunt columbam minime bellicosam. At eruditio virtutem ingenitam provehit, et bona disciplina reddit animum fortem: quandocumque disciplina deest, vitia deturpant naturæ bonitatem. O Roma, quantum debeas Neronibus testantur Metaurus fluvius, atque Asdrubal profligatus, et dies ille Italiæ caligine depulsâ lætus, qui primus victoriâ gloriosâ resplenduit, quando crudelis Africanus per

ANNOTATIONES

Porro vice versa a malis & ignavis aliquando aborti sunt boni & fortes, testibus historiarum monumentis. Vide Valer. Maxim. lib. 3. c. 4. & 5.

Et bonis.) Hæc aliqui jungunt cum sequentibus, non absurde.

53. *Doctrina sed vim promovet insitam.*) Bona educatio & studiosa institutio promovet εὐγένειαν, seu naturæ bonitatem; sustinet, excolit, auget.

55. *Utcumque defecere mores, &c.*) Si quando non adsit bona disciplina & morum institutio, tum corrumpitur optima qualibet indoles, continuo perit, & in pravitatem defluit. Cic. Tuscul. 3. cap. 2. *natura parvulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus opinionibusque depravatis sic restinguimus, ut nusquam naturæ lumen appareat. Sunt enim ingeniis nostris semina innata virtutum, quæ si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem simul ac in lucem editi sumus, in omni continuo pravitate, & in summa opinionum perversitate versamur... tum variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, & opinioni confirmatæ natura ipsa cedat, &c.*

57. *Quid debeas, o Roma, Neronibus.*) Scilicet *Claudius Nero advenientem ex Hispania cum ingentibus copiis Asdrubalem, priusquam Annibali fratri conjungeretur, oppressit.* Sueton. Tiber. c. 2. opportune quidem: nam actum erat de imperio Romano, si cum Annibale fratre novum ac integrum exercitum Asdrubal junxisset.

Nero.) Sabina vox significans strenuum ac fortem.

58. *Metaurum flumen, &c.*) Hoc Umbriæ flumen, hodie *Metro,* labitur in Adriaticum mare. Strabo lib. 6. Plin. lib. 3. illic vero Claud. Nero Consul junctis celeriter copiis cum suo collega M. Livio Salinatore, iit obviam Asdrubali, cum millibus hominum quinquaginta sex advenienti, ut dictum est, ac devicit; an. U. C. 546. ejusque caput præcisum ad Annibalis castra perlatum & ad pedes cum esset projectum, hunc tanto pavore ac stupore concussit, ut infelicitatem Carthaginis agnoscens incusansque de fuga deinceps tantummodo cogitaverit. Valer. Maxim. lib. 4. c. 1. Oros. lib. 4. c. 18. Tit. Liv. lib. 27. 28 Luc. Flor. l. 2. c. 6. &c. Adverte Drusum ac Tiberium oriundos ab illis Consulibus, & paternum genus duxisse a Claudio Nerone, maternum autem a Livio Salinatore.

Asdrubal devictus.) Is nimirum qui Scipiones in Hispania profligarat.

59. *Pulcher fugatis ille dies Latio tenebris.*) Tit. Liv. lib. 28. cap. 9. *omni multitudine obviam effusâ... non salutabant modo universi circumfusi,* (circa Claudium & Salinatorem Coss.) *sed & contingere pro se quisque victrices dextras Consulum cupientes, alii gratulabantur, alii gratias agebant, quod eorum operâ incolumis Respublica esset. In Senatu quoque, &c.*

61. *Adoreâ.*) Victoria, laude, gloriâ, Fest. adoream laudem seu gloriam dicebant, quia gloriosum putabant eum qui farris copiâ abundaret: melius alii, quia strenuis & iis qui fortiter dimicassent militibus farris mensura distribui solita erat. Unde & *adorea* pro laude bellica. Nam far seu frumentum appellatum est *ador,* ab edendo, vel adurendo. Plaut. Amphitr. Act. 3. *Qui multâ prædâ atque adoreâ affecit populares suos.* Plin. lib. 18. cap. 3. *gloriam denique ipsam a farris honore adoream appellabant.* Apulejus l. 3. *possum istam virtutis adoream mihi numerare.*

62. *Afer.*) Annibal, de quo lib. 2. Od. 12.

Ceu flamma per tædas, vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.
Post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit, & impio
Vastata Pœnorum tumultu
Fana Deos habuere rectos.
Dixitque tandem perfidus Annibal:
Cervi, luporum præda rapacium,
Sectamur ultro, quos opimus
Fallere & effugere est triumphus.
Gens, quæ cremato fortis ab Ilio
Jactata Tuscis æquoribus, sacra,
Natosque, maturosque patres
Pertulit Ausonias ad urbes:
Duris ut ilex tonsa bipennibus
Nigræ feraci frondis in Algido,

INTERPRETATIO

Italiæ civitates discurrebat velut ignis per tædas, vel Eurus per mare Siciliæ. Exinde Romana juventus semper felicibus expeditionibus inclaruit; et templa scelerato Carthaginiensium bello diruta stantes habuerunt Deos. Tandemque perfidus Annibal dixit: nos tanquam *cervi, præda luporum rapacium, sponte sequimur* Romanos, *quos declinare et evitare insignis est triumphus. Illa natio, quæ ab incensa Troia ad Italiæ civitates, Etrusco exagitata mari, fortiter transportavit sacra, liberos, et senes grandævos: sicut ilex durá securi attonsa in Algido*

ANNOTATIONES

43. *Ceu flamma.*) Omnia igni ferroque vastans.
Tædas.) Arbores ignem facile concipientes, ob resinam quam continent: e genere sunt pinuum. De iis Plin. lib. 16. cap. 10. & seq.
Eurus.) Ventus ab ortu flans, pro quolibet vento: & *unda Sicula*, pro quolibet mari. Synecdoch.
45. *Post hoc secundis usque laboribus, &c.*) Cæso Asdrubale, Annibale vero & Pœnis ex Italia exterminatis, in dies magis ac magis prospera gessere bella Romani; increvit inclaruitque *pubes* & virtus *Rom.* imo belli incendia in Africam & Carthaginem ipsam transmissa sunt. Vide Flor. lib. 2. c. 6.
48. *Fana Deos habuere rectos.*) Quidam explicant *rectos*, æquos & vindices in impium Annibalem: alii, stantes, ac in sua basi restitutas Deorum imagines, quas impie deturbarant Pœni, absque ulla Numinum reverentia. Tit. Liv. lib. 26. c. 11. *Ad lucum Feroniæ .... templum eâ tempestate inclytum divitiis ..... his omnibus spoliatum est.*
49. *Perfidus Annibal.*) Tit. Liv. l. 21. c. 4. vivam Annibalis imaginem graphice delineatam exhibet. *Plurimum audaciæ ... plurimum consilii ... nullo labore corpus fatigari, aut animus vinci poterat ... Inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punicâ: nihil veri, nihil sancti, nullus Deûm metus, nullum jusjurandum, nulla religio.*
Dixit: cervi, luporum præda, &c.) Bella hæc laus ex hostium ore profecta. Aristoteles eum asserit vere bonum, quem perinde inimici & improbi adeoque universi laudant.
50. *Cervi, luporum præda, &c.*) Nos Carthaginienses tanquam *cervi* imbelles *ultro sectamur* Romanos, quorum veloti *luporum rapacium* futuri sumus *præda*; quosque proinde *fallere*, seu evitare contra debemus: nam hos *effugere opimus* nobis *est triumphus*. Scilicet fortiorem declinare hostem species est quædam victoriæ.
53. *Gens quæ cremato, &c.*) Romana gens a Troianis oriunda. Vide Justin. lib. 43. item Carmen Sæculare post Epodos.
54. *Sacra, natosque, &c.*) Æneid. 1. v. 10.
Inferretque Deos Latio.
Et Æneid. 2. v. 747.
Ascanium, Anchisenque patrem, Teucrosque Penates:
55. *Maturos.*) Ætate & virtute.
56. *Ausonias.*) Synecdoch. pars pro tota Italia. Nam Ausonia regio est Campaniæ.
57. *Duris ut ilex, &c.*) Sicut ilex & alia quælibet arbor resecatis ramis uberius pullulat & crescit: ita Romani adversis casibus attriti invalescunt magis ac magis. Certe quando Annibal maxime Romanos, deletis eorum exercitibus, premebat; tum copias tamen summittebant in Hispaniam, Siciliam, Sardiniam: adeoque locis quatuor uno eodemque tempore depugnabant. Vide Æneid. 2.
58. *Algido.*) Hic mons agri Tusculani pro quolibet alio ponitur. De eo lib. 1. Od. 21.

Per damna, per cædes ab ipso
Ducit opes animumque ferro.
Non Hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem,
Monstrumve summisere Colchi
Majus, Ethioniæve Thebæ.
Merses profundo, pulchrior evenit:
Luctere, multâ proruet integrum
Cum laude victorem, geretque
Prœlia conjugibus loquenda.
Carthagini jam non ego nuntios
Mittam superbos: occidit, occidit
Spes omnis, & fortuna nostri
Nominis, Asdrubale interempto.
Nil Claudiæ non efficient manus:
Quas & benigno numine Jupiter
Defendit, & curæ sagaces
Expediunt per acuta belli.

INTERPRETATIO

umbrosarum frondium fertili, jacturas inter et cædes potentiam ac virtutem depromit ab ipso ferro. Non hydra amputato corpore vegetior repullulavit contra Herculem superari haud æquo animo ferentem, neque gravius portentum invexere Colchi, vel Thebæ Echionis opus. Si mari demergas, clarior redit: si oppugnes, eum summa gloria debellavit victorem integrum, ac certamina matronis prædicanda conficiet. Non ultra ego nuntios arrogantes mittam ad Carthaginem. Certe spes omnis et fortuna nostræ gentis interiit, Asdrubale interfecto. Claudiæ stirpis potentia quidlibet molietur. Hanc et tuetur Jupiter numine propitio, et liberat solers consilium inter militiæ difficultates.

ANNOTATIONES

61. *Hydra.*) Portentosa serpens, pluribus horrida capitibus; quorum uno absciso, aliud renascebatur, imo septem alia succrescebant. Ita fabulatores. At constat Hydram fuisse locum aquas evomentem copiosiores, in intimo sinûs Argolici recessu, & quod uno meatu obstructo, multis aliis erumpebant, totam regionem circumvastantes: tamen adhibito incendio Hercules exsiccevit eam paludem, Lernam nomine: unde Lernæum monstrum ab illo domitum inter alia celebratur. Paleph. Hygin. Diod. Sicul. lib. 5. c. 2. Virgil. Æneid. 8. v. 300.

Lernæus turbâ capitum circumstetit anguis.

Firmior.) Supple, quam fuit Romana gens, & excrevit invaluitque in nos Pœnos: sicut hydra adversus Herculem ubique vincere assuetum, proindeque nec semel vinci patientem.

62. *Monstrumve summisere Colchi.*) Loquitur de dracone insomni ac terribili velleris aurei custode, cujus e dentibus seminatis armati homines exorti Medeæ carminibus ad mutuam internecionem incitati periere: vel de ipsis illis prodigiosis hominibus. Vide Metamorph. lib. 7.

Colchi.) Hi populi Asiæ ad Euxinum Pontum, ubi nunc Mengrelia, pars Georgiæ regionis.

Echioniæve Thebæ.) Cadmus Rex Thebarum seminatis pariter, ut de Jasone supra dictum, draconis dentibus, repente nasci vidit exercitum ad arma mutuamque cædem paratum. Inde vero superfuit Echion, postea Cadmi gener, atque in ædificandis Thebis adjutor.

65. *Merses.*) Ab inusitato *merso, as.*

68. *Conjugibus loquenda.*) Inter conjuges & quaslibet mulieres sermone celebranda prælia; seu viri illarum aut filii vel cognati victi victoresve fuissent.

69. *Carthagini non ego nuntios mittam, &c.*) Non deinceps mittam Carthaginem superbos victoriarum mearum nuntios, inquit Annibal, quales post Cannensem cladem, &c. Vide Tit. Liv. l. 23. cap. 11. & 12.

73. *Claudiæ manus, &c.*) Vires, consilia, solers industria Neronum Claudiâ gente oriondorum. Sueton.

76. *Acuta belli.*) Belli subita pericola, doli, insidiæ, stratagemata.

AD AUGUSTUM

ODE V.

Ut suum in urbem reditum acceleret.

Divis orte bonis, optime Romulæ
Custos gentis, abes jam nimium diu:
Maturum reditum pollicitus patrum
Sancto concilio, redi.
Lucem redde tuæ, dux bone, patriæ:
Instar veris enim vultus ubi tuus
Affulsit populo, gratior it dies,
Et soles melius nitent.
Ut mater juvenem, quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris æquora
Cunctantem spatio longius annuo
Dulci distinet a domo,
Votis omnibus hunc & precibus vocat,
Curvo nec faciem litore demovet:
Sic desideriis icta fidelibus
Quærit patria Cæsarem.
Tutus bos etenim rura perambulat:

INTERPRETATIO

O Populi Romani tutor præstantissime, numinibus propitiis nate, jam nimis diu absens fuisti: revertere qui promisisti sacro Senatorum cœtui celerem reditum. Optime Princeps restitue tamen patriæ tuæ. Nam quando facies tua tanquam vernum tempus apparuit, jucundiores fluunt horæ, et dies clarius fulgent. Sicut mater crebris votis ac precibus expetit filium, quem Auster adversis flatibus removet a dulci domo, plus annuo intervallo morantem ultra mare Carpathium, neque vultum avertit ab incurva ripâ: ita patria desideriis accensa fidelibus exoptat Augustum. Nam bos securus per campos vagatur:

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Odæ 6. Lib. 1.

1. *Divis orte, &c.*) Senatûs Populique Romani amorem erga Cæsarem Augustum vivis pingit coloribus.

2. *Abes jam nimium diu.*) Tribus annis Româ Cæsar abfuit, in Gallias profectus an. U. C. 737.

3. *Maturum reditum pollicitus, &c.*) Seu antequam abiret, seu per litteras, seu legationibus, a Senatu populoque Romano ad Augustum missis. Cunctanti vero hanc Oden scripsit Poeta.

9. *Ut mater.*) Nil suavius ista comparatione.

10. *Carpathii.*) De eo mari lib. 1. Od. 35. v. 8.

13. *Votis omnibus hunc.*) Legunt plerique, *votis ominibusque*, hoc sensu: mater amans non tantum vota precesque Diis nuncupat pro filii reditu & incolumitate, sed & omina quævis arripit, quasi totidem præsagitiones.

14. *Nec faciem litore demovet.*) Observans adventantes undequaque naves, præ desiderio filii absentis, quem singulis horis reducem exspectat & exoptat. Sic Tobiæ mater *quotidie exiliens circumspiciebat, & circuibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, venientem... Et sedebat secus viam quotidie, in supercilio montis, unde respicere poterat de longinquo. Et dum specularetur adventum filii* jam dudum absentis, *vidit a longe, & illum agnovit venientem, currensque nuntiavit viro suo, &c.* cap. 10. & 11. Tob.

16. *Quærit patria Cæsarem.*) Vota publice suscepta pro reditu Augusti, refert Dio lib. 54. Vide Sueton. Octav. c. 57. Huc & referri potest eorum numisma ex una parte continens Epigraphen, *S. P. Q. R. Cæsari Augusto*: ex altera verò: *Vota publ: suscepta pro salute & reditu.*

17. *Tutus bos etenim, &c.*) Rationes affert ob quas Romani tantopere Augustum diligant: nimirum tot acceptis per eum muneribus ac beneficiis non poterant non vehementer amare. Per Augustum ubique firmata pax, terrâ marique securitas, leges constitutæ, nefas quodvis edomitum,

Nutrit rura Ceres, almaque Faustitas :
Pacatum volitant per mare navitæ :
Culpari metuit fides.
Nullis polluitur casta domus stupris :
Mos & lex maculosum edomuit nefas :
Laudantur simili prole puerperæ :
Culpam pœna premit comes.
Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen?
Quis Germania quos horrida parturit
Fœtus, incolumi Cæsare? Quis feræ
Bellum curet Iberiæ?
Condit quisque diem collibus in suis,
Et vitem viduas ducit ad arbores :
Hinc ad vina redit lætus, & alteris
Te mensis adhibet Deum.
Te multâ prece, te prosequitur mero
Defuso pateris ; & Laribus tuum

INTERPRETATIO.

agros fovet Ceres et abundans felicitas, nautæ mari tranquillo navigant: fidelitas cavet vituperari: nullis flagitiis contaminantur familiæ pudicæ: disciplina et leges vicerunt turpe crimen: matres laudantur ob filios similes: pœna sequitur et plectit scelus. Augusto salvo quis timeat Parthos? Quis Scythas frigidos? Quis homines, quos gignit immanis Germania? Quis expavescat bella Hispaniæ ferocis? Unusquisque diem finit in suis collibus, atque vitem maritat viduis arboribus: inde hilaris revertitur ad cœnam: teque numen invocat mensis secundis: te pluribus votis, te vino de crateribus fuso colit, et numen tuum adjungit Laribus,

ANNOTATIONES.

repressi hostes, &c. Vide Od. 14. & 15. hujus lib.

22. *Mos & lex.*) Lib. 3. Od. 24. *Quid leges sine moribus vanæ proficiunt?* Vide Sueton. Octav. cap. 34. ubi mentio legis Juliæ *de coercendis adulteriis & de pudicitia, &c. .... cumque vim legis eludi sentiret crebrâ matrimoniorum mutatione, &c. tempus sponsas habendi coarctavit: divortiis modum imposuit.*

23. *Laudantur simili prole puerperæ.*) Martial. lib. 6. Epigram. 27.

Est tibi quæ patrii signatur imagine vultus
Testis maternæ nata pudicitiæ.

Catull. in Nupt. Juliæ & Manlii Torquati, Carm. 62.

Torquatus volo parvulus
. . . .
Sit suo similis patri
Manlio, & facile insciis
Noscitur ab omnibus :
Et pudicitiam suæ
Matris indicet ore.

24. *Culpam pœna premit comes.*) Frustra lex vetat scelus, nisi in sceleratos animadvertatur. At pœna *comes* coercet peccandi libidinem. Plato de leg. 5. τιμωρία ἑπομένη ἀδικίᾳ.

25. *Quis Parthum paveat, &c.*) Vide lib. 1. Od. 12. sub finem. Od. 19. v. 12. lib. 3. Od. 5.

Quis gelidum Scythen.) Lib. 1. Od. 19. & 35. Lib. 2. Od. 9. in fine. Lib. 3. Od. 24. v. 9.

26. *Quis Germania quos, &c.*) Vide Flor. l. 4. cap. 12. *domuit Usipetes, Tenctheres, Cattos .... inde validissimas nationes, Cheruscos, Suevos, Sicambros, &c. .... Ea denique in Germania pax erat, ut mutati homines, alia terra viderentur.*

Horrida.) Sive ob mores barbaros, sive ob prægrandes viros, & ingentia corpora Germanorum. Cæsar Comment. Cornel. Tacit. de moribus Germanorum. Plutarch. &c.

28. *Iberiæ.*) Ab Ibero fl. Iberia dicta: est Hispaniæ pars: & per synecd. tota sic vocatur. Vide lib. 2. Od. ult. v. 20. Flor. mox cit. *pacata fere omnis Hispania, &c.* Et postea: *hic finis Augusto bellicorum certaminum fuit: idem rebellandi finis Hispaniæ, &c.*

29. *Condit quisque diem, &c.*) Arat colitque agros suos quisque, & operi vacat rustico, a mane ad vesperam, sine ullo metu hostili. Virgil. Ecl. 9.

Cantando puerum memini me condere soles.

31. *Alteris te mensis adhibet Deum.*) Ex Senatusconsulto cautum fuit ut in conviviis tum publicis tum privatis Augusto ab omnibus libaretur. Dio lib. 50. is nempe mos apud veteres, ut remota prima mensa, quæ ciborum seu carnium erat, secunda adhiberetur fructibus & bellariis onusta, cum exquisitissimo vino, e quo fiebant libationes, adjunctis precibus, in honorem Deorum. Vid. Virgil. Æneid. 1. v. 727. & 735. & Æneid. 8. v. 283. nec non Georg. 2. v. 101.

34. *Laribus.*) Diis imperii Tutelaribus perinde ac ædium privatarum.

Tuum miscet numen.) Teque adeo venerantur,

Miscet numen, uti Græcia Castoris
Et magni memor Herculis.
Longas o utinam, Dux bone, ferias
Præstes Hesperiæ, dicimus integro
Sicci mane die: dicimus uvidi,
Cum Sol Oceano subest.

INTERPRETATIO

quemadmodum Græcia Castoris et magni Herculis, erga illos grata. O utinam, bone Princeps, Italiæ dones festos diuturnos. Hoc pre*camur sobrii primo diluculo:* hoc et *repetimus bene poti, quando Sol occidit sub Oceano.*

ANNOTATIONES

ut numen aliquod Romanis rebus propitiom. Non absurde legunt quidam, *nomen*.

56. *Memor.*) Acceptorom videlicet ab ais beneficiorum. Hercules enim e monstris & aliis incommodis vindicavit multas ac diversas Græciæ regiones. Castor autem & Pollux mari piratas exegerunt, navigationemque ideo juvare tanquam numina quædam benigna existimati sunt; imo velut maris Dii coluntur, &c.

57. *Ferias.*) Dies fastos lætosque; diuturnum otiom, securitatem perpetuam.

58. *Hesperiæ.*) Italia sic appellata. Vide l. 1. Od. 28. ubi, *fluctibus Hesperiis*. Et lib. 2. Od. 1. sub finem, ubi, *Hesperiæ sonitum ruinæ*. Nec non lib. 1. Od. 36. v. 4.

Integro.) Vixdum incœpto.

59. *Sicci.*) Sobrii, abstemii, jejuni.

Uvidi.) Vino perfusi, cœnati.

40. *Cum Sol Oceano subest.*) Nam veteres cœnam producebant ad multam noctem.

ODE VI.

AD APOLLINEM ET DIANAM

Dive, quem proles Niobæa magnæ
Vindicem linguæ, Tityosque raptor
Sensit, & Troiæ prope victor altæ
Phthius Achilles;
Cæteris major, tibi miles impar,

INTERPRETATIO

O Deus, quem superbi sermonis ultorem experti sunt filii Niobes, ac Tityus raptor, atque Phthius Achilles famosæ Troiæ propemodum expugnator: aliis quidem *fortior, te* vero *inferior miles;*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Oda 2. Lib. 1.

1. *Dive, &c.*) Carmen hoc, et & 21. l. 1. Seculare inscribi solet, ut annotavi ibidem: neutrum tamen proprie titulum hunc meretur, sed illud tantum quod habetur post Epodos. Vide ibi annot.

Quem proles Niobæa, &c.) Apollo, qui honorem Latonæ matris tuæ vindicasti adversus arrogantiam Niobes, quæ se ausa est jactare fœcundiorem ac feliciorem partubus ac sobole, præ ipsâ Latonâ duos tantum enixa, cum ipsa numerosam pulchramque genuisset prolem. Gell. l. 20. c. 6. *Mira*, inquit, *& prope adeo ridicula diversitas, fabulæ apud Græcos Poetas deprehenditur super numerum Niobæ filiorum. Nam Homerus pueros puellasque ejus senos fuisse dicit, Euripides bis septenos, Sacchilides & Pindarus bis denos. Quidam alii tres fuisse solos scripserunt.* Porro filios Niobæ omnes Apollo, filias Diana sagittis confixos peremerunt: Nioba vero in saxum mutata fertur. Homer. Iliad. ult. Ovid. Metamorph. 6. cap. 3. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 11. Juvenal. Sat. 6. v. 175. & seq. Auson. Epitaph. 27. de Nioba:

Bis septem natis genitrix læta atque superba,
Tot duxi mater funera quot genui.
Nec satis hoc Divis; duro circumdata saxo
Amisi humani corporis effigiem, &c.

Nioba Tantali filia, uxor vero Amphioni Thebarum regis.

2. *Tityosque raptor.*) Vide l. 2. Od. 14. l. 3. Od. 4.

4. *Phthius Achilles, &c.*) Oriundus a Phthia urbe Thessaliæ.

Troiæ prope victor.) Qui interfecto Hectore Troiæ defensore præcipuo, ejus urbis expugnationem reddidit facilem: quam certe accelerasset, nisi a Paride fuisset interemptus, ut mox dicetur.

5. *Impar tibi.*) Achilles Græcorum fortissimus, Troianorum terror, haud vero par tibi, Phœbe, qui sub figura Paridis latens eum occidisti. Hygin. &c. aut, quod scribit Virgil. Æneid. 6. v. 57.

Dardana qui Paridis direxti tela manusque
Corpus in Æacidæ.

Filius quamvis Thetidos marinæ
Dardanas turres quateret tremendâ
  Cuspide pugnax.
Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus, aut impulsa cupressus Euro,
Procidit late, posuitque collum in
  Pulvere Teucro.
Ille non inclusus equo Minervæ
Sacra mentito, male feriatos
Troas & lætam Priami choreis
  Falleret aulam:
Sed palam captis gravis, heu nefas, heu!
Nescios fari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentes

INTERPRETATIO

quanquam Thetidis marinæ filius Troianas arces impugnaret hastâ tremendâ certans. Is sicuti pinus edace securi percussa, vel cupressus Euro dejecta, late procubuit, cervicemque demisit in pulvere Trojano. Ille non clausus equo sacra Palladis simulante decepisset Trojanos perperam otiantes, et aulam Priami saltationibus gaudentem: sed aperte in expugnatos immitis, heu nefas, heu! infantes cremasset ignibus Græcis, nec non

ANNOTATIONES

6. *Thetidos marinæ.*) Achillis erat mater Thetis, filia Nerei Dei marini. lib. 1. Od. 8.

5. *Dardanas turres.*) Dardanus Jovis filius ex Electrâ Atlantis filia ab Africa venit in Asiam, conseditque in regione Hellesponto vicinâ. Ibi Dardanum urbem condidit, quæ postea Troia a rege Troe dicta. Virgil. Æneid. 8. v. 134.

Dardanus Iliacæ primus pater urbis & auctor.

Tremendâ cuspide.) Ex Homer. Iliad. 19. sub finem; hastam Achilles paternam gerebat gravem & ingentem, quam crispare aut vibrare solus noverat; a Chirone incisam, ad cædem heroum.

9. *Ille mordaci velut, &c.*) Casus Achillis gravis & magnus, quemadmodum corpus & animus magna fuerunt. Sic de Entello Virgil. Æneid. 5. vers. 447.

Ipse gravis, graviterque ad terram pondere vasto
Concidit: ut quondam cava concidit, aut Erymantho
Aut Idâ in magna radicitus eruta pinus.

10. *Impulsa cupressus Euro.*) Velut ingens arbos vi ventorum prostrata.

11. *Posuitque collum in pulvere Teucro.*) Lib. 1. Od. 7. v. 12. similem dictionem vide ibique annot. Hic noster indicat Achillem cecidisse in Trojano campo & certamine: quod idem scribit Ovid. Metamorph. 12. cap. ult. ubi Apollo Paridi

. . . Ostendens sternentem Troica ferro
Corpora Peliden, arcus obvertit in illum,
Certaque lethiferâ direxit spicula dextrâ.

Itaque non indecoro pulvere sordidus occubuisset. Alii vero, cum ad nuptias Polyxenæ contenderet, in templo Apollinis sagittâ in calce percussum a Paride post illius Dei simulacrum latente.

12. *Teucro.*) Pro Teucrio. Teucri dicti sunt Trojani, & Troas ac Troia Teucria, a Teucro (Non illo Græco, Ajacis fratre) Phrygiæ rege, cujus filiam duxit Dardanus, eique in regnum successit.

13. *Ille non inclusus, &c.*) Adverte quam extollat Achillis fortitudinem, ut eo majorem pariet gloriam victori ejus Phœbo. Quod si, inquit Poeta noster, vixisset Achilles, nequaquam opus Græcis fuisset machina illâ, seu equo ligneo, quem placandæ Minervæ causâ fabricatum illi mentiti sunt: sed aperto Marte, absque dolis aut insidiis, Trojam ac Trojanos debellasset. Vide Virg. Æneid. 2.

Votum pro reditu simulant.

14. *Male feriatos.*) Imprudentes ac intempestiva abjectis armis festa celebrantes, dum suis adhuc cervicibus incubaret hostis. Virgil. Æneid. 2. vers. 25.

Nos abiisse rati, & vento petiisse Mycenas.
Ergo omnis longo solvit se Teucria luctu:
Panduntur portæ, &c.

15. *Lætam choreis, &c.*) Aulam regis totamque urbem choreis & lætitiæ vacantem cum tamen extrema instarent fata. Virgil. Æneid. 2. v. 234.

Dividimus muros & mœnia pandimus urbis.
. . . . . Scandit fatalis machina muros
Fœta armis: circum pueri innuptæque puellæ
Sacra canunt, &c.

v. 248.

Nos delubra Deûm miseri, quibus ultimus esset
Ille dies, festâ velamus fronde per urbem.

17. *Sed palam captis, &c.*) Sic belle exprimit Horatius Indolem Achillis, ut & Epist. ad Pisones, v. 122.

Si forte reponis Achillem;
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis.

19. *Etiam latentes matris in alvo.*) Apud Ho-

Matris in alvo:
Ni tuis victus Venerisque gratæ
Vocibus, Divûm pater annuisset
Rebus Æneæ potiore ductos
Alite muros.
Doctor argutæ fidicen Thaliæ,
Phœbe, qui Xanto lavis amne crines,
Dauniæ defende decus Camœnæ
Levis Agyieu.
Spiritum Phœbus mihi, Phœbus artem
Carminis, nomenque dedit poetæ.

INTERPRETATIO

ventre materno inclusos; nisi Deorum pater tuis ac veneris jucundæ precibus exoratus concessisset Æneæ laboribus mœnia felicioribus auspiciis exstructa. O Apollo citharista, Thaliæ bene canentis eruditor, qui Xantho flumine lavas capillos; imberbis Agyieu, tuere gloriam Musæ Appulæ. Apollo mihi ingenium, Apollo facultatem poeseos et vatis appellationem tribuit.

ANNOTATIONES

mer. Iliad. Agamemnon præcipit Menelao ne parcat cuiquam Trojanorum, neque ipsis infantibus materno utero inclusis.

21. *Ni tuis victus, &c.*) Apollo & Venus Trojanis faventes apud Jovem supplicarunt, ut quoniam in fatis erat Trojam exscindi, saltem perempto inexorabili Achille, liceret Æneæ ac sociis aliquot e Græcorum evadere manibus, atque novam gentem urbemque feliciori augurio condere in Italia. Vide Æneid. 1. v. 233. & seq. v. 260. & seq.

23. *Potiore alite.*) Ex alitum aspectu captari auspicia, alibi notavi. Huc verò spectat quod æternam fore Romam credebant Romani, & apud Virgil. cit. ita spondet Jupiter:

Imperium sine fine dedi.

25. *Doctor argutæ, &c.*) Placet quibusdam *ductor*, ut reddatur illud Græcorum *μουσηγέτης*. Verumtamen nihil mutabit lector sagax.

Thaliæ.) Pro qualibet Musarum hæc ponitur, quæ dicta ἀπὸ τοῦ θάλλειν, *florere;* quod Poetas faciat gloria & fama florentes.

26. *Qui Xantho lavis amne crines.*) Sic lib. 3. Od. 4.

Qui rore puro Castaliæ lavit
Crines solutos.

Capillos antiqui in fluviis aut fontibus lavabant, seu munditiei seu nitoris augendi causa. Sensus itaque est, qui dominaris iis regionibus, quas rigat Xanthus. Porro Xanthus duplex: alter in Troade, ex Ida monte in Hellespontum defluens, qui & Scamander appellatur a nonnullis. Neque hunc intelligere istic licet: siquidem in ea regione Apollo non colebatur. Alter ejusdem nominis fluvius est in Lycia, e monte Cadmo scaturiens, Xanthumque urbem interluens, Glaucus Plinio, Straboni Sirbis dictus, volgo etiam *Sirbi;* quem sane designat hic Horatius, qui loco supra citato, de eodem Apolline dixit: *qui Lyciæ tenet dumeta.* Sunt qui alludi putent ad vocem ξανθὰς *flaves*, eo quod Apollinis flava cæsaries celebretur.

27. *Dauniæ defende decus Camœnæ.*) Mihi patrocinare: cui *spiritum & carminis artem dedisti, nomen & decus* tribue, defende, amplifica; pariterque gloriam Latinæ poeseos.

Dauniæ.) Vel, per synecdochen, intellige totam Italiam, cujus pars est Daunia, sive Apulia ab Dauno rege appellata; hodie, *la Capitanata*. De ea jam lib. 1. Od. 22. & lib. 2. Od. 1. vel respexit noster Poeta suam patriam, adeoque suam Musam Apollini commendat. Sic *Calabras Pierides* pro Enniana poesi; *Ceam Camœnam* pro Simonidea: *Teiam Musam* pro Anacreontica, ante dixit. Ergo & hic *Dauniam Camœnam* pro Venusina; quia Venusium in finibus est Apuliæ sive Dauniæ, qua in urbe natus Horatius.

28. *Levis.*) Sive *lævis*, λεῖος, *politus, imberbis*, utpote juventute florens perpetuâ. Talis enim colitur Apollo.

Agyieu.) Ἀγυιὰ, *vicus, via.* Hinc Apollo Ἀγυιεὺς, eo quod in viis coleretur, & columnæ Apollini sacræ pro foribus starent. Eustath. Sive Dorico isto vocabulo significantur columnæ in coni formam desinentes, Apollini vel Baccho sacræ, quas ante fores ædium pridem erigebant. P. Bembus ex Suida. Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 9. *Apud Græcos Apollo ἀγυιεὺς nuncupatur, quasi viis præpositus urbanis: illi enim vias quæ intra pomœrium sunt, ἀγυιὰς appellant.*

29. *Spiritum Phœbus, &c.*) Hactenus Poeta laudat invocatque Apollinem: jam quæ ab illo afflatus condit carmina, prædicat, ac rite & religiose canenda præcipit. *Spiritum*, venam divitem. Epist. ad Pisones: *artem carminis*, ingenium non rude sed arte excultum, ibid. vocat.

Virginum primæ, puerique claris
  Patribus orti,
Deliæ tutela Deæ, fugaces
  Lyncas & cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem, meique
  Pollicis ictum:
Rite Latonæ puerum canentes,
Rite crescentem face noctilucam;
Prosperam frugum, celeremque pronos
  Volvere menses.
Nupta jam dices: Ego Diis amicum,
Seculo festas referente luces,
Reddidi carmen, docilis modorum
  Vatis Horati.

INTERPRETATIO

O puellæ primariæ, et pueri illustribus parentibus nati, clientes Deæ Deliæ, quæ timidos lyncas et cervos arcu prosternit, custodite mensuram Sapphicam et pollicis mei sonum: rite celebrantes filium Latonæ, rite Dianam lumine augescentem, frugibus propitiam, fluxis mensibus evolvendis promptam. Aliquando connubio juncta dices: Ego poetæ Horatii versibus erudita cecini carmen gratum Numinibus, quando sæculum reduxit dies solemnes.

ANNOTATIONES

32. *Virginnm primæ, &c.*) Julia Augusti filia, Marcellæ Mascelli & Octaviæ sororis Augusti filiæ: val Julia & Agrippina neptes ex Agrippa & Julia.

Puerique, &c.) C. L. nepotas Augusti. Hæc Lambinus certa dormitans. Imo compellat Horatius virgines quasque nobiles, ac puesos prætextatos, a quibus ex more carmao seculara concinendum esat: ut amplius dainde suo loco dicam, nimirum in Carmina Saculasi, post Epodos.

33. *Deliæ tutela Deæ.*) Hujus enim asant in clientala seu tutela, ajusque laudas celebrare consuavarant. Vida lib. 1. Od. 21.

Deliæ.) A Delo insula, ubi nata & præcipua obsarvata Diana. Vide lib. 3. Od. 4. v. 64. Catull.

Dianæ sumus in fide
Puellæ & pueri integri.

34. *Lyncas & cervos cohibentis arcu.*) Veoationa gaudentis, ferasqua sagittis & arco vuinarantis occidentisqua. *Lynx*, acutissimi visûs animal, instar leopardi distinctum maculis, varnacuie *auce*, vel, *louce* vocatur. Lupum carvarium aliqoi dicunt; jure, an injasia? Vide Gesnar. de quadruped. Plin. lib. 28. &c. Da iis jam lib. 2. Od. 13. v. uit.

35. *Lesbium servate pedem, &c.*) Sapphici mei carminis observate mensuram, & ad meæ lyræ sonum vocas & aantus vestsos aptata diligenter. Sappho a Lesbo insula, nomen dedit & origioem Sapphico carmini. Vide lib. 2. Od. 13. cit. ibique annot.

Meique pollicis ictum.) Quasi pulset ipsa citharam, hæc ait, ac veluti chorodidascalus, exampio Græciæ Lyricorum. Theod. Marcil.

37. *Rite.*) Ea ritu antiqoo & solemoi.

Crescentem face noctilucam.) Diana aadem ac Luna, nocte lucens, [illegible] Simonidi apud Dionys. Halic. Incrementa lucis ac dacremanta singulis mensibus habesa cognoscitur; orbem suum conficit diebus citeiter 28. unde *menses pronos celeriter volvere* dicitue mox. Cic. de Nat. Deor. 2. num. 68. *Luna a lucendo nominata, eadem Lucina: ut apud Græcos Diana, eaque Lucifera invocatur a parientibus, sic apud nostros Juno Lucina. Eadem Diana omnivaga dicitur, non a venando, sed quod in septem numeratur quasi vagantibus. Diana dicta, quia noctu quasi diem efficeret. Adhibetur autem ad partus, quod ii maturescunt aut septem nonnunquam, aut plerumque novem Lunæ cursibus: qui quia mensa spatia conficiunt, menses nominantur.*

39. *Prosperam frugum.*) Frugibus vegatandi vim humosa suo impertit Luna.

41. *Nupta jam dices, &c.*) Cum oupta olim aris, tum nun sina gaudio dicas: ego pridem adolescentula & virgo, carmen saculara ab Horatio compositum recitavi cum mesa æqualibus. Hoc iddeo ait, quod ea vetaribus opinio inolevarat, connubium celerius ac falicius iis provanire, a quibus seculara carman, in honorem scilicet Apollinis ac Dianæ, dacantatum fuisset in ludis secularibus.

42. *Secola festas referente luces.*) Quanto apparatu, quantâ lætitiâ calebsarentur ludi secularas, dicam in carmina seculari. Tunc feriasi omnas, & hilaritati sacrisque operam dare jubabaotur.

AD TORQUATUM

ODE VII.

Vita hilariter ducenda, quia res omnes diffluunt.

Diffugere nives, redeunt jam gramina campis
Arboribusque comæ.
Mutat terra vices, & decrescentia ripas
Flumina prætereunt.
Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet
Ducere nuda choros.
Immortalia ne speres, monet annus, & almum
Quæ rapit hora diem.
Frigora mitescunt Zephyris: ver proterit æstas
Interitura, simul
Pomifer autumnus fruges effuderit: & mox
Bruma recurrit iners.
Damna tamen celeres reparant cælestia Lunæ:
Nos ubi decidimus

INTERPRETATIO

Abierunt nives: jam agris herbæ renascuntur, et frondes arboribus: Terra mutat conditionem: atque fluvii imminuti labuntur juxta ripas. Gratia cum Nymphis ac bonis sororibus non veretur nuda choreas celebrare. Annus et hora quæ gratum diem aufert, immortalitatem sperare vetat. Hyems temperatur Zephyris: vernam tempestatem absumit æstiva simililter peritura, posteaquam Autumnus fruges produxerit: statimque pigra redeunt frigora. Lunæ tamen cito resarciunt detrimenta cæli: at *nos simul ac devenimus eo*

ANNOTATIONES

Hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est hexameter heroicus, alter est dactylicus archilochius dimeter, constans duobus dactylis & una syllaba.

1. *Diffugere nives.*) Hæc Ode simile prorsus argumentum habet atque quarta lib. 1. dictiones pares, ingenii tamen Horatiani fœcunditate gratam varietatem indutas. Scripta est ad Manlium Torquatum, qui fuit Consul anno urbis 689. atque sub eo natum volunt poetam nostram.

3. *Mutat terra vices.*) Terra prius hyemali constricta gelu mœstaque, jam *solvitur gratâ vice veris & Favonii*, jucundamque experitur amœnitatem.

Decrescentia ripas flumina prætereunt.) Salmasius legit *recrescentia*: alii *decrescentia* explicant, valde crescentia, scilicet liquatis nivibus: sicque ripas suas transiliunt ac superant: quoniam, inquiunt, hyemis nives ineunte vere liquescunt & fluvios augent. Pace tamen tantorum virorum aliter interpretari placuit, hoc verius quo simplicius, nec lector refragabitur, ut spes est. Sensus est: flumina ante nivium aquis aucta & ripas supergressa, jam ad eas redierunt, eunque & fluant præter, id est secundum ripas, nec ultra suum alveum feruntur aut exundant.

5. *Gratia cum geminis sororibus.*) Gratiæ tres, Aglaia, Thalia, Euphrosyne.

6. *Nuda.*) Ob calorem veris, vel ob rationes alibi allatas. Vide l. 1. Od. 4. & 30. Item l. 3. Od. 19.

7. *Monet annus, &c.*) Tempus flexum vitam nostram pariter effluere & absumi docet. lib. 2. Od. 18.

Truditur dies die.

9. *Zephyris.*) Ventis tepidis, *veris comitibus*. Vide l. 3. Od. 1. v. 24. & infra Od. 12. hujus libri 4.

13. *Damna tamen celeres, &c.*) Luna quidem suum orbem novo curriculo remetiens reparatur, fitque iterum plena quæ interierat: cit. lib. 2. Od. 18. *novæque pergunt interire Lunæ*. At nos mortales cum semel interiimus, haud amplius reparamur aut reviviscimus. Moschus Eidyll. 3. Bionis

Quo pius Æneas, quo Tullus dives & Ancus;
Pulvis & umbra sumus.
Quis scit an adjiciant hodiernæ crastina summæ
Tempora Dii superi?
Cuncta manus avidas fugient hæredis, amico
Quæ dederis animo.
Cum semel occideris, & de te splendida Minos
Fecerit arbitria,
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Restituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum:
Nec lethæa valet Theseus abrumpere charo
Vincula Pirithoo.

INTERPRETATIO

quo bonus Æneas, Tullus opulentus atque Ancus deciderunt, sumus duntaxat cinis et umbra. Quis novit utrum cælestia Numina diem crastinam hodiernæ sint additura? Quæ genio benigne indulseris, hæc avaras manus hæredis effugient. Postquam interieris, et Minos de te judicium ultimum protulerit; nec stirps nobilis, nec eloquentia, nec pietas reparabit te, o Torquate. Enimvero neque Diana castum Hippolytum eximit Inferorum caligine: nec Theseus dilecti Pirithoi catenas infernales potest solvere.

ANNOTATIONES

deflens interitum, hei, hei, *malvæ in hortis, apium, anethum, cum interiere, tamen renascuntur postea,* inquit; *nos vero qui magni, fortes, sapientes, ubi primum mortui sumus, obscuri in terra somnum dormimus longum, infinitum,* γυιὰ μακρὸν, ἀτέρμονα, νήγρετον ὕπνον, &c.

15. *Quo pius Æneas.*) Ad inferos nempe. Sensus est, non pietas Ænaam, non opes Tullum Hostilium, non Ancum Martium virtus ac fortitudo a morte vindicarunt: quis ergo sibi spondeat immortalitatem? *Æneas* tamá super æthera per Virgilium notus. *Tullus, & Ancus,* ille tertius, hic quartus Rex Rom. T. Liv. lib. 1. Diony. Halicarn. lib. 3. &c.

16. *Pulvis & umbra sumus.*) Euripid. ἄνθρωπός ἐστι πνεῦμα καὶ σκιὰ μόνον, *homo est flatus & umbra tantum.* Sophocles in Ajace, εἴδωλα καὶ κούφην σκιὰν, *simulacra & levem umbram* hominas appallat: Anacraon ὀλίγη κόνις, *exiguum pulverem.* Jacob. Apost. Epist. cap. 4. vers. 15. ἀτμὶς πρὸς ὀλίγον φαινομένη, καὶ ἔπειτα ἀφανιζομένη. *vita est vapor modice apparens & mox evanescens.*

17. *Summæ.*) Numero dierum, quos viximus. Quidam cod. leg. *vitæ.*

21. *Splendida arbitria.*) Non mala Heinsius interpretatur; gravia, majestatis plena: veteres interpretes æque bene, vara & manifesta.

Minos.) Apud Inferos judex. Vide lib. 1, Od. 28. lib. 2. Od. 13.

25. *Infernis neque enim, &c.*) Morte nec liberant Dii sibi dilectos. Diana non inferis eripit Hippolytum, castitatis famá inclytum. Vide Ovid. Metam. 15. Senec. Trag. Hippolyt. &c. Hic Thesei & Hippolytæ Amazonis filius, cælibem vitam ac venationis studium colens, & hinc Dianæ charus, interpellantem de stupro Phædram novercam strenue repulit. Hæc illum apud Thesaum detulit, quasi ipse ad flagitium pellexisset. Hippolytus fugiens iratum patrem currum conscendit: at equi phocis exterriti currum & ipsum aurigam per devia trahentes discerpserunt, nomenque fecerunt Hippolyti ab ἵππος, *equus.* λύω, *dissolvo.* Exstinctum tamen Dianæ precibus incolumitati pristinæ restituit Æsculapius: unde Virbium se voluit appellari, quasi bis virum. At datum fato omnibus communi functus decessit. Quapropter ab inferis minime liberatum dicit Horatius. Vide Gell. lib. 10. cap. 16.

27. *Lethæa.*) Lethe fluvius Inferorum pro ipsis Inferis ponitur frequenter.

Theseus.) Hic filius Ægei regis Athenarum tot egregiis facinoribus insignis, ut pro Hercule habitus sit: Pirithoum præcipuá coluit amicitiá, comitemque assumpsit ad Inferos profectus rapiendæ Proserpinæ causa. Porro ab Hercule ex Inferis ereptus secum voluit Pirithoum extrahere. Hic vero superveniente terræ motu ab eo distractus ac diremptus ibidem vinculis constrictus mansit. Plutarch. in vita Thesei. Diodor. Sicul. lib. 5. c. 5. &c.

28. *Pirithoo.*) Ixionis ille filius, opa Thesei Centauros vicit, &c. Vide lib. 3. Od. 4. in fine, ibique annot.

AD MARTIUM CENSORINUM

ODE VIII.

Nihil se præter carmina dare posse: at illa rebus omnibus esse præferenda.

Donarem pateras grataque commodus,
Censorine, meis æra sodalibus:
Donarem tripodas, præmia fortium
Graiorum: neque tu pessima munerum
Ferres, divite me scilicet artium,
Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas;
Hic saxo, liquidis ille coloribus
Solers nunc hominem ponere, nunc Deum.
Sed non hæc mihi vis, non tibi talium

INTERPRETATIO

O Censorine, crateras et jucunda ex ære vasa ultro darem sociis meis; darem tripodas, Græcorum strenuorum munera. Tu vero non minima acciperes, si opulentus forem artibus, quas provexit vel Parrhasius vel Scopas; alter lapide, coloribus alter peritus effingere modo virum, modo Deum. At mihi facultas ista non adest:

ANNOTATIONES

Metrum est idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Donarem pateras, &c.*) Non abs re Theodorus Marcilius existimat Oden hanc munus esse Saturnalitium: sive Saturnalibus, quo tempore amici munera invicem missitabant, missam Censorino. C. Martius ille Censorinus Consul fuit cum Asinio Gallo, ann. U. C. 746.

Pateras.) Varro 4. de Ling. Lat. *in poculis sunt pateræ.* inquit, *a patendo dictæ.* Gallice *une coupe.* Ejusmodi pocula argentea in sacris adhibebantur; dono etiam dabantur. Plaut. Amphitr. Scen. 1.

Post ob virtutem hero Amphitruoni patera donata aurea est,
Qui Pterela potitare rex solitus est.

2. *Æra.*) Vasa ex ære capacia, lebetes, Gallice *cuvettes*, quæ multiplici erant usui.

Commodus.) Benignus, facilis, liberalis. Quidam legunt, *commodis*, sed perperam.

3. *Tripodas.*) Mensas vel sellas aliqui dicunt fuisse, alii, ansatas ollas: tripodas certe appellarunt, quod ternis pedibus infima pars sustineatur, inquit Athen. mox citand. Cæterum apud priscos tripodum genera duo fuere, quæ ambo lebetes aliquando nominarunt: alterum caldarium, quod igni admovebatur, ideoque dicebatur ἐμπυριβήτης, & λοετροχόος quo utebantur ad calefaciendam aquam loturis: alterum fuit genus tripodis poculum, de quo Homerus:

Ἐν δ' ἄπυρον τρίποδα.

In his miscebatur vinum ac temperabatur. Utiles erant etiam adornandis ædibus, & quia non igni adhibebantur, ἄπυροι dicti: atque horum auriti quidam extitere. Athen. lib. 2. c. 2. ubi & ait, in Bacchi certaminibus præmium victoris tripodem fuisse. Tripodas apud Græcos mercedem datam rei fortiter gestæ ac virtutis, constat ex Homero variis locis; forte quia, velut symbolum, firmitudinem animi ac robur corporis stabilitate sua tripus exhibebat. Virg. Æneid. 9.

Bina dabo argento perfecta atque aspera signis
Pocula . . . .
Et tripodas geminos.

Vide Cœl. Rhodig. lib. 8. cap. 15.

6 *Parrhasius.*) Florebat hic anno ante Christum 400. Pictor insignis Zeuxidi coætaneus, *quorum prior luminum umbrarumque invenisse rationem, secundus examinasse subtilius lineas traditur*, inquit Fab. Quintil. lib. 12. cap. 10. Plinius autem lib. 35. cap. 10. *Parrhasius descendisse in certamen cum Zeuxide traditur. Et cum ille detulisset uvas pictas tanto successu, ut in scenam aves advolarent: ipse detulisse linteum pictum ita veritate repræsentatâ, ut Zeuxis alitum judicio tumens flagitaret tandem remoto linteo ostendi picturam, atque intellecto errore, palmam concederet, ingenuo pudore, quoniam ipse volucres fefellisset, Parrhasius autem se artificem ... Parrhasius Ephesi natus primus symmetriam picturæ dedit: primus argutias vultûs, elegantiam capilli, venustatem oris, confessione artificum, in lineis extremis palmam adeptus, &c.* Vide Athenæum. lib. 12. c. 11. & lib. 25. c. 10.

Scopas.) Eximius ille statuarius vixit anno ante Christum 430. aut circiter. Pausanias in Corinth. ait Parium fuisse Scopam, & saxei Herculis meminit ab eo cælati. Ejus quoque celebrantur Venus & Phaeton, quæ imagines apud Samothraciam religiose servatæ. Plin. lib. 36. cap. 5. multa alia ab eo signa egregie facta memorat.

9. *Non tibi talium res est aut animus deliciarum egens.*) Domus tua non eget, imo abundat talibus ornamentis, nec plurium cupidus est tuus animus. Tabulas pictas & signa apud Romanos

Res est aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus: carmina possumus
Donare, & pretium dicere muneris.
Non incisa notis marmora publicis,
Per quæ spiritus, & vita redit bonis
Post mortem ducibus: non celeres fugæ,
Rejectæque retrorsum Annibalis minæ,
Non incendia Carthaginis impiæ,
Ejus qui domitâ nomen ab Africa
Lucratus rediit, clarius indicant
Laudes, quam Calabræ Pierides: neque

INTERPRETATIO

nec res tua familiaris, vel animus tuus indigent istis deliciis. Versibus delectaris: versus dare possumus, et doni æstimationem eloqui: Non statuæ marmoreæ publicis inscriptionibus insculptæ, per quas bonis Imperatoribus fato functis redditur spiritus et vita, non Annibalis fuga præceps minæque retro pulsæ; non sceleratæ Carthaginis incendia magis declarant virtutes illius qui reversus est adeptus titulum ab Africa provinciâ, quam Musæ Calabræ:

ANNOTATIONES

in deliciis fuisse, nemo nescit. Cicero in Verrem testis locupletissimus, &c.

12. *Pretium dicere muneris.*) Eruditus quisque legit *muneri*; atque interpretantur, pretium facere, punere, constituere. Quod hic facit Poeta, cum carmen rebus omnibus antefert: dicitque plus valere ad memoriam viri magni propagandam, quam tabulas, signa, statuas, & publica monumenta.

13. *Incisa notis marmora publicis.*) Imagines ære vel marmore incisæ, cum epigrapha honorifica in basi, quæ breviter & compendiosa elogia contineret.

Publicis.) Quia loco publico & publicâ auctoritate erectæ & positæ.

Notis.) διὰ γραμμάτων: prioribus duntaxat & majusculis literis ascriptis, ut S. P. Q. R. P. Scipioni Africano P. C. Senatus Populusque Romanus &c. poni vel ponendum curavit. Observe intelligendas hic statuas mortuo Scipioni erectas. Nam vivus repudiaverat, & ex Africa reversus Populo Romano erigere volenti obstitit ipse per modestiam.

14. *Per quæ spiritus & vita redit bonis, &c.*) Cic. de Harusp. resp. *statuæ & imagines non animorum simulacra sunt, sed corporum.* At carmen animi virtutes exhibet & repræsentat. Hinc Ovid.

Scindentur vestes, gemmæ frangentur & aurum.
Carmina quam tribuent fama perennis erit.

Et noster infra lib. 2. Epistol. ad Augustum:

Nec magis expressi vultus per ahenea signa
Quam per vatis opus mores animique virorum
Clarorum apparent.

15. *Celeres fugæ, rejectæque retrorsum Annibalis, &c.*) Quando Annibal *incubans Italiæ*, ejusque *visceribus inhærens*, *summotus* tandem & coactus est cito in Africam redire ad opem ferendam Carthagini, cujus portas quatiebat Scipio; qui sic ad hostes traduxit *rejecitque minas* & belli mala atque incommoda, quibus sui cives antea vexabantur. Vide Tit. Liv. lib. 28. 29. 30. Flor. lib. 2. cap. 6.

16. *Incendia Carthaginis impiæ.*) Pub. Scipio Africanus id nominis prior est adeptus; quod Annibale devicto Carthaginem tributariam fecisset. Fuit postea Scipio *Paulo Macedonico procreatus, Africani illius magni filius, in dotus gentis assumptus, hoc scilicet fato ut quam urbem concusserat avus, nepos ejus everteret ... per continuos decem & septem dies vix potuit incendium extingui, quod domibus ac templis suis sponte hostes immiserant, &c.* Flor. l. 2. c. 15. Porro, ut vides lector, utrumque hic per licentiam poeticam Horatius confundit, ob affinitatem rerum ac nominum.

Carthaginis impiæ.) Quæ scilicet contra jus & fas bellum renovaret. *Pudebat nobilem populum (ablatum mare, capta insulæ) dare tributa, quæ jubere consueverat. Hinc ... Annibal causas novorum motuum quærens, Saguntum Hispaniæ civitatem opulentam, fidei erga Romanos magnum sed triste monimentum evertit; ut Italiam sibi rupto fœdere aperiret. Summa fœderum Romanis religio est, &c.* Flor. cit. lib. 2. cap. 6.

18. *Ejus qui domitâ nomen ab Africa lucratus rediit.*) Vide Cicer. lib. 3. de Offic. initium.

20. *Calabræ Pierides.*) Versus Ennii a Calabria oriundi, Rudiis nimirum nati. *Ennio cive nobiles Rudiæ*; ait Mela. Is natus Q. Valerio & C. Manlio Consulibus, inquit Gellius ex Varrone, atque septimum & sexagesimum annum agens scripsit duodecimum annalem. Ex Eusebio Tarenti natus, a Catone Quæstore Romam translatus, habitavit in monte Aventino, parco admodum sumptu atque unius ancillæ ministerio contentus; septuagenario major articulari morbo periit; sepultusque est in Scipionis monumento, via Appia, intra primum ab urbe milliarium. De eo Quint. lib. 10. cap. 1. *Ennium sicut sacros vetustate lucos adoremus, in quibus grandia & antiqua robora jam non tantam speciem habent quàm religionem.* Cic. pro Archia Poeta sic habet: *Charus fuit Africano superiori noster Ennius. Itaque etiam in sepulcro Scipionum putatur is esse constitutus e marmore .... Rudium hominem majores nostri in civitatem receperunt.* Is Annalium libris celebravit laudes Scipionis Majoris, Catonis, Fabii Maximi, M. Marcelli, Fulvii, non sine Populi Romani decore, laudâ, gloriâ, ut asserit ibid. Tullius.

Si chartæ sileant quod bene feceris,
Mercedem tuleris. Quid foret Iliæ
Mavortisque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Æacum
Virtus, & favor, & lingua potentium
Vatum divitibus consecrat insulis.
Dignum laude virum Musa vetat mori:
Cælo Musa beat. Sic Jovis interest
Optatis epulis impiger Hercules:
Clarum Tyndaridæ sidus ab infimis
Quassas eripiunt æquoribus rates:
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

INTERPRETATIO

ac si taceant scripta nihil præmii haberes ex eo quod laudabiliter gesseris. Ecquid esset filius Iliæ et Martis, si invidiosum silentium obrueret laudes Romuli? Vis et gratia et facundia Poetarum valuit Æacum liberare Inferorum fluminibus, et consecrare beatis insulis. Viro laude digno Musa confert immortalitatem; Musa cælis inserit. Ita Jovis convivio accumbit fortis Hercules. Ite filii Tyndari lucida sidera e mari profundo vindicant naves labefactas. Ita Bacchus pampino virenti coronatum habens caput: *felicem dat eventum precibus* mortalium.

ANNOTATIONES

Calabra.) Calabria est hodie ampla regio regni Neapolitani versus Austrum ad Siciliam. De ea jam lib. 1. Od. 31. Martialis lib. 3. Epigram. 31. Horatianam *lyram Calabram* appellat, quia Venusium Horatii patria, Calabriæ vicinum. *Pierides* unde dictæ disserat supra, Od. 5.

Quid foret Iliæ Mavortisque puer, &c.) Ipse Gentis Romanæ conditor Romulus, vix hodie notus esset, *si chartæ silerent*, si nemo scripsisset quæ ad illum pertinent; quasi invidens ejus laudi, famæ, memoriæ. Singularia ipsius merita *jacerent in tenebris, nisi litterarum lumen accessisset:* quod ait Tullius. Videtur Horatius Theocriti sententiam expressisse, scribentis; *quis Priami filios nosset, nisi bella superiora retinuissent Poetæ?* Vide Eidyll. 16. & Pindar. Od. 7. Nem. ait *maximas virtutes tenebris obscurari, si hymnis & præconibus destituuntur*, &c. *laborum vero & præclare gestorum summum remunerationem esse inclytos carminum cantus.*

22. *Iliæ Mavortisque puer.*) De *Ilia* matre Romuli, lib. 1. Od. 2. stroph. 5. de Romulo, eod. lib. Od. 12. stroph. 9. *Mavors* quasi *magna vertens* dicitur Mars, ex Cic. de Natur. Deorum, 3. Græcis *μάμερτος* Sabinis *Mamers*, ex Varrone.

25. *Ereptum Stygiis fluctibus Æacum, &c.*) Per carmina Poetarum Æacus oblivioni adeoque Inferis ereptus ad posteros memoriam transmisit suam. De *Æaco* lib. 2. Od. 13. De *Styge*, lib. 2. Od. 14. v. 10.

27. *Divitibus consecrat insulis.*) *μακάρων νήσους beatorum insulas* Græci vocant; insulas fortunatas, ex Strabone, sitas ad finem Mauritaniæ, Latini dicunt; & in iis quidam statuunt Campos Elysios, quos describit Virgil. Æneid. 6. v. 640. *Lætas sedes* Horatius appellat lib. 1. Od. 10. infra, Epod. 16.

arva, beata
Petamus arva, divites & insulas.

Insula dicitur quasi in salo posita. Fest. Isid. &c.

28. *Dignum laude virum Musa vetat mori.*) Theocrit. Eidyll. cit. 16. *a Musis illustrem venire famam*, asserit.

Ovid. 4. de Ponto, Eleg. 8.

Carmine fit vivax virtus, expersque sepulcri
Notitiam sera posteritatis habet.
Scripta ferunt annos. Scriptis Agamemnona nosti, &c.

Non mirum ergo, quod Alexander ille Magnus, cum ad Achillis sepulcrum devenisset, beatum eum pronuntiavit, cui rerum gestarum contigisset eximius præco, scilicet Homerus.

29. *Sic Jovis interest optatis epulis impiger Hercules.*) A Poetis & carminibus habet Hercules quod inter cœlites credatur Jovis mensæ & epulis adesse & accumbere, nectareque & ambrosia vesci. Vide lib. 3. Od. 3. stroph. 3. Homer. Odyss. λ. Pindar. Nem. Eidyll. 1. Ovid. loco mox cit.

Dii quoque carminibus (si fas est dicere) fiunt:
Tantaque majestas ore canentis eget.

31. *Clarum Tyndaridæ sidus, &c.*) Sic etiam Castor & Pollux habentur Dii, putanturque periclitantes in mari juvare. Lib. 1. Od. 3. v. 2. & Od. 12. stroph. 7.

33. *Ornatus viridi, &c.*) Hac denique ratione Bacchus inter Deos numeratur, crediturque hominum vota suscipere, & optata largiri. Vide lib. 3. Od. 25. ibique annot.

Quanta demum varietate longam narrationem Poeta distinguat et exornet, observa lector studiose.

AD LOLLIUM

ODE IX.

Res ab eo gestas suis carminibus ab oblivione se vindicaturum.

Ne forte credas interitura, quæ
Longe sonantem natus ad Aufidum
Non ante vulgatas per artes
Verba loquor socianda chordis.
Non; si priores Mæonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricæ latent,
Ceæque, & Alcæi minaces,
Stesichorique graves Camœnæ.

INTERPRETATIO

Ne fortasse existimes perituros sermones, quos ego natus ad Aufidum late resonantem loquor per artes novas fidibus jungendos. Etsi Homerus Mæonius primas obtinet partes, haud obscura est Musa Pindari, Simonidis, Alcæi minacis, ac Stesichori gravis.

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Ne forte, &c.*) Artificium singulare exhibet hæc Ode, argumentum vero par cum superiori.

2. *Natus ad Aufidum.*) Natus in Apuliæ finibus, ubi fluvius Aufidus alte strepit & murmurat. Vide lib. 3. Od. ult.

3. *Non ante vulgatas per artes.*) Lyricis versibus a me primo latine compositis. lib. 3. Od. ult. & lib. 4. Od. 3. in fine.

4. *Socianda chordis.*) Lyræ aptanda, voce pariter & fidibus canenda.

5. *Non, si priores, &c.*) Etsi primas obtinet Homerus, non alii tamen inglorii qui post illum scripsere. Vide Gell. lib. 3. c. 11. ubi refert dubitatum a multis uter ætate prior, Hesiodusne an Homerus: & lib. 17. cap. 21. asserit eos ætatem simul egisse, vel Homerum aliquanto esse antiquiorem.

Mæonius.) Mæonis filius: vel natus in Mæonia seu Lydia, scilicet e Smyrna urbe, quanquam!

Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri;
Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamis, Chios, Argos, Athenæ.

6. *Homerus.*) Hic ingeniorum & omnis *doctrinæ* fons dictus. De quo vide Suidam &c. Plutarchus scribit nomen a cæcitate Homero inditum, quoniam a Cumæis & Ionibus ὁμηροι vocantur qui oculis capti sunt, eo quod egeant ductoribus, ὁμηρεύοντων: aliam quoque etymologiam ibidem profert. Herodot. lib. 2. ait Homerum annis ante se quadringentis exstitisse. Corn. Nepos Chron. & Gell. lib. 17. c. 21. aliique, annis ante Romam conditam centum & sexaginta: pariter vet. Schol. Juvenal. ad Sat. 7. v. 39. Alii aliter. Ad verum accedere propius videntur, qui scribunt, floruisse circiter annis centum quadraginta post bellum Trojanum. Apollodor. &c. Cic. de clar. Orator. *etsi Homeri incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum.* & de Orat. num. 155. *Pisistratus,* inquit, *Homeri libros antea confusos sic disposuisse dicitur, ut nunc habemus.* Quintil. lib. 10. cap. 1. ut fluviis & fontibus initium dat Oceanus, sic omnibus eloquentiæ partibus exemplum & ortum dedit Homerus. *Nemo,* inquit, *magnis in rebus sublimitate, in parvis proprietate illum superavit. Idem lætus ac pressus, jucundus & gravis, tum copiâ tum brevitate mirabilis, &c.* Quanti faceret Homeri opera Alexander Magnus, egregie Plinius explicat lib. 7. c. 29. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 14. c. 1. ubi inter mulieres doctrinâ celebres numerat Daphnem Tiresiæ filiam apud Delphos condendis versibus præcellentem, unde multa ad sui poematis cultum Homeros transtulisse creditur. Cæterum velut numini cuidam etiam fana & sacella Homero fuisse erecta multis in locis constat, et Smyrnæ, Alexandriæ, & alibi.

Pindaricæ.) De Pindaro fuse supra, Od. 2. hujus libri.

7. *Ceæque.*) Simonides Ceius Pausaniæ Lacedæmonum Principi valde honoratus, perinde ac Hieroni Siciliæ Tyranno, floruit circa Olympiad. 65. Aliter alii; sed non mirum; vixit enim ille perdiu. Divinum hunc Poetam nuncupare divinus ipse Plato, & aliquot ejus versus afferre non dubitavit. Præclarum ex illius Threnis fragmentum exhibet Dionysius Halicarn. ubi Danae ab Acrisio fluctibus maris ad certum naufragium exposita suum deflet infortunium. Vide quæ de eo jam annotavi lib. 2. Od. 1. in fine. Valer. Maxim. l. 1. c. 7. & 8. Suidam, &c.

Alcæi minaces.) Scilicet is Tyrannis infestus, quosdam etiam suis versibus exterminari fecit. De eo non semel antea. lib. 1. Od 32. & lib. 2. Od. 13.

8. *Stesichorique graves camœnæ.*) Quintil. cit. *Stesichorum, quam sit ingenio validus, materiæ quoque ostendunt, maxima bella & clarissimos*

Nec, si quid olim lusit Anacreon,
Delevit ætas: spirat adhuc amor,
Vivuntque commissi calores
Æoliæ fidibus puellæ.
Non sola comptos arsit adulteri
Crines, & aurum vestibus illitum
Mirata, regalesque cultus,
Et comites, Helene Lacæna:
Primusve Teucer tela Cydonio
Direxit arcu: non semel Ilios
Vexata: non pugnavit ingens
Idomeneus Sthelenusve solus
Dicenda Musis prælia: non ferox

INTERPRETATIO

Neque tempus abolevit id quod Anacreon olim cecinit. Vivit etiamnum amor, ac spirant ardores mandati chordis Æoliæ virginis. Non una Helene Spartana adamavit pexos mœchi capillos, admirata vestes auro distinctas, ornatum regium, ingentemque comitatum. Nec Teucer primus sagittas contorsit arcu Cretensi. Haud una vice Troia fuit expugnata. Non solus audax Idomeneus, aut Sthelenus pugnas confecit a Musis cani dignas. Non

ANNOTATIONES

canentem duces, atque Epici carminis onera lyrâ sustinentem. Reddit enim personis in agendo simul & loquendo debitam dignitatem: ac si tenuisset modum, videtur æmulari proximus Homerum potuisse: sed redundat atque effunditur: quod ut est reprehendendum, ita copiæ vitium est. Is erat ex Himera urbe Siciliæ. Florebat Olympiade 42. ante Christum annis decem & sexcentis. Ejus pauculi admodum versus ad nos usque pervenerunt. Non prætermittam quod ajunt, proscissâ carmine Helenâ, immissam ab iratis ejus fratribus Castore & Polluce Stesichoro cæcitatem, ablatam vero palinodiam canenti. Dictus quod ἔστησε χορὸν πρῶτος ἐν κιθαρῳδίᾳ, *statuerit chorum primus in cithara cantu:* nam antea Tisias vocabatur. Suidas. Ei statuam elegantem fuisse positam, quæ summo fuerit propter ingenium honore & nomine, testis Cicero in Verrem. Vide Plin. lib. 10. c. 29. ubi ait, *suavitatem præmonstratam efficaci auspicio, cum in ore Stesichori infantis luscinia cecinit.*

9. *Anacreon.*) *Lusit*, inquit proprie Horatius, is enim amatoria præcipue scripsit: Ionicam secutus dialectum, quippe in media natus Ionia, Teo civitate. Floruit ante Christum annis prope quingentis. Ex Suida, scripsit vitiosa carmina, Iambos, item quosdam versus metri pecullaris, qui ab eo Anacreontici nuncupati sunt. Hos venustos, dulces, ac lepidissimos appellat Gellius lib. 19. cap. 9. De eo jam lib. 1. Od. 17. stroph. 5. ad has voces, *fide Teia*. Vide Epod. 14.

12. *Æoliæ puellæ.*) De Sappho Æoliâ sive Lesbiâ, lib. 2. Od. 13.

13. *Non sola comptos arsit, &c.*) Exemplis conglobatis probat, si desit Poeta, res quasque laudabiliter confectas interire: ante Helenam, inquit, fuerunt & aliæ mulieres bellorum causæ, quæ tamen ignorantur, quia nullus scriptor ea literis commendavit. Vide Athen. lib. 13. c. 1. ubi multa præter Trojanum bella propter mulieres exarsisse adductis exemplis ostendit.

16. *Helene Lacæna.*) De hac, ejusque adultero Paride, lib. 1. Od. 15. & lib. 3. Od. 3. *Mirata aurum*, &c. Insolitus nempe Spartanis cultus & luxus. At contra Phryges acu vestes pingere auroque exornare primi instituerunt. Hinc Helena corporis neglectui & parsimoniæ innutrita Paridis ejusque comitum regalem pompam demiratur. Ov. Epist. Paridis ad Helenam:

O quoties dices: quam pauper Achaia nostra est!
. . . .
Parca sed est Sparte: tu cultu divite digna.
Ad talem formam non facit iste locus.
Cum videas cultus nostra de gente virorum,
Quales Dardanias credis habere nurus?

17. *Primusve Teucer, &c.*) Telamonis ille filius, Ajacis frater, ab Homero tam celebratus ob artem & peritiam jaculandi, non tamen fuit primus ea solertiâ insignis: eximii extitere ante illum jaculatores. At hi minime sunt clari, quia præcone & vate caruerunt. Homer. Iliad. θ. primos quosque Trojanorum arcu Teucer perdit, ubique octo nominantur ejus sagittis prostrati. Vide & lib. 1. Od. 7. sub finem.

Cydonio. arcu.) Apud Cydonem Cretæ insulæ civitatem arcus vel inventi, vel optimi fiebant; aptæ quoque ibidem ad sagittas cannæ. Meminit Virgil. Ecl. 10. v. 59.

18. *Non semel Ilios vexata.*) Arx illa Troiæ sæpius pro ipsa urbe usurpatur. Expugnata fuit Troia primo ab Hercule, deinde ab Amasonibus, denique a Græcis. Priora tamen ea bella & excidia vix nota sunt: posterius vero quam celebre per Homeri carmen? Vide lib. 3. Od. 3. stroph. 6.

20. *Idomeneus.*) Filius Deucalionis ille, Rex Cretensium, Minois nepos: armatus fulguri, pu-

Hector, vel acer Deiphobus graves
Excepit ictus pro pudicis
Conjugibus puerisque primus.
Vixere fortes ante Agamemnona
Multi: sed omnes illacrymabiles
Urgentur, ignotique longâ
Nocte, carent quia vate sacro.
Paulum sepultæ distat inertiæ
Celata virtus. Non ego te meis
Chartis inornatum silebo,
Totve tuos patiar labores
Impune, Lolli, carpere lividas

INTERPRETATIO

primus Hector acer, aut strenuus Deiphobus ingentes plagas tulit pro castis uxoribus ac filiis. Ante Agamemnonem generosi fuere complures. Verum cuncti indefleti et obscuri premuntur oblivione sempiternâ, quoniam sanctum Poetam non habuere. Virtus incognita parum differt ab ignavia despecta. O Lolli, ego te non relinquam sine meorum carminum ornatu: neque tantas virtutes tuas sinam injuste sepeliri invidâ oblivione. Mens

ANNOTATIONES

gnaes apro comparatur ab Homero, Iliad. v.

Sthenelus.) Is *impavidus & pugnæ sciens* dicitur lib. 1. Od. 15. Vide ibi annot.

22. *Hector.*) Hunc Trojanorum fortissimum Homerus Marti & *igni* cuncta devastanti similem dicit. De eo jam lib. 3. Od. 3. stroph. 7. frater ejus fuit *Deiphobus* post illum virtute præcipuus. De his, deque tota excidii Trojani serie multiplicique historia, consule Dictyn Cretensem, & Daretem Phrygium. Hic refert, *Priamum regem Trojanorum* (patrem Hectoris, Deiphobi, Paridis, aliorumque plurium, ex Cic. Tusc. 1.) *vultu pulcro, magnum, voce suavi, aquilino corpore. Hectorem blæsum, candidum, crispum, strabonem, pernicibus membris, vultu venerabili, barbatum, decentem, bellicosum, animo magnum, civibus clementem, dignum & amori aptum. Deiphobum similem patri, dissimilem naturâ, fortem. Alexandrum, sive Paridem, candidum, longum, fortem, oculis pulcherrimis, capillo molli & flavo, ore venusto, voce suavi, velocem, cupidum imperii.*

Graves excepit ictus, &c.) *Hector* enim diris plagis tandem ab Achille confectus circa muros Trojæ ter ab eo raptatus est. Homer. Iliad. 22. Virgil. Æneid. 1.

Deiphobus.) Helenâ post mortem Paridis in uxorem assumpta, ejus dolo Græcis proditus est, atque ab his crudeliter necatus, truncatis manibus, pedibus, naribus, auribus, oculis evulsis, &c. Virgil. Æneid. 6. v. 495.

25. *Vixere fortes ante Agamemnona multi.*) Ut apud Trojanos præter Hectorem, Deiphobum, aliosque aliquot; sic etiam apud Græcos præter & ante Agamemnonem & quosdam alios, multi fortissime dimicarunt, laudeque bellicâ inclaruerunt, omnes tamen illi ignorantur, quorum non celebravit virtutes Homerus, aut alius vates.

Agamemnon.) Exercitus Græcorum Princeps & coryphæus: a Darete supra cit. describitur, *albo corpore, magnus, membris valentibus, facundus, prudens, nobilis.*

28. *Vate sacro.*) Seu quod instinctu divino afflatur Poeta, *sacer* vocatur: seu quia *Musarum* mysta, & *Sacerdos*. l. 3. Od. 1. init. seu quod *poetæ veluti Deorum aliquo dono & munere commendati nobis esse videantur:* quod ait Cic. de Harusp. Resp. 18. ex Ennio. Ovid. 3. de Arte:

Est Deus in nobis, sunt & commercia cæli.
Sedibus æthereis spiritus ille venit.

Et alibi:

At sacri vates & Divûm cura vocantur.
Sunt etiam qui nos numen habere putant.

29. *Paulum sepultæ distat inertiæ celata virtus.*) Virtus quæ non est conspicua, nihilo felicior est quam inertia & desidia, quam omnes aspernantur.

32. *Totve tuos patiar labores.*) Lollius gravia gessit bella, in Germania, Thraciâ, Galaciâ. Vide Dion. lib. 54.

33. *Lolli.*) M. Lollius consul fuit cum Q. Æmilio Lepido. ann. U. C. 732. Horatio annum ætatis agente 44. Quod ipse indicat lib. 1. Epist. ult. in fine, ubi scribit:

Forte meum si quis te percontabitur ævum,
Me quater undenos sciat implevisse Decembres,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

Ad hunc binæ sunt Horatii Epistolæ, 2. & 18. l. 1. in quarum priore *Maximum* eum appellat.

Obliviones. Est animus tibi
Rerumque prudens, & secundis
Temporibus dubiisque rectus;
Vindex avaræ fraudis, & abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniæ:
Consulque non unius anni,
Sed quoties bonus atque fidus
Judex honestum prætulit utili, &
Rejecit alto dona nocentium
Vultu; & per obstantes catervas
Explicuit sua victor arma.
Non possidentem multa vocaveris
Recte beatum. Rectius occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus sapienter uti,
Duramque callet pauperiem pati,
Pejusque letho flagitium timet:
Non ille pro charis amicis,
Aut patriâ timidus perire.

INTERPRETATIO

tibi est rerum sciens, æqua in prosperis et adversis, avaritiæ dolis inimica et spernens pecuniam ad se omnia trahentem: non unius anni Consul, sed quotiescunque judex innocens et fidelis honestum utili anteposuit, atque fronte excelsâ repudiavit munera improborum, suaque arma triumphans protulit per turmas impedire volentes. Non recte appellaveris felicem eum qui multa habet: rectius autem felicis titulum meretur qui scit bene uti donis Deorum, molestamque egestatem ferre; et plus horret scelus quam mortem. Is pro familiaribus et patriâ occumbere non veretur.

ANNOTATIONES

34. *Est animus tibi rerum prudens.*) Philosophiæ notitiâ, vel usu & prudentiâ instructus, sagax, judicii & consilii vim habens. Non ergo mirum si Augustus Caio Cæsari filio in Armeniam proficiscenti moderatorem custodemque Lollium dedit.

35. *Secundis temporibus dubiisque rectus.*) Æquam servas mentem arduis in rebus, non secus ac in bonis temperatam. lib. 2. Od. 3.

37. *Vindex avaræ fraudis, & abstinens.*) Laus hæc minime Lollio idonea, quem pecuniæ quam rectæ faciendi in omnia cupidiorem testatur Velleius Paterculus. Ergo vel tunc latebat adhuc, cum scriberet hæc Horatius, Lollii avaritia, quæ postea innotuit; vel huc facit Symmachianum illud, quod habet Sidon. Apollinar. lib. 8. Epist. 10. *ut vera laus ornat, ita falsa castigat.* Constat subinde Cæsarem Lollio offensum, seu quod Orientis provincias expilasset, seu aliâ de causa. Velleius lib. 2. Sueton. Tiber. cap. 13. Plin. lib. 9. cap. 35. &c.

39. *Consulque non unius anni.*) Reipublicæ consuluisti quidem anno uno, ut alii Consules: at ipse tibi semper dominaris, cupiditatesque frænas & coerces, imo passim de illis triumphas exerens arma tua ubique victricia, scilicet abstinentiam, justitiam, &c. optime certe allegoria, per quam Stoæ dogmata luculenter venditat Horatius.

49. *Duramque callet pauperiem pati.*) Vide l. 3. Od. 2.

50. *Pejusque letho flagitium timet.*) Juvenal.
Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere causas.

51. *Non ille pro charis amicis, &c.*) Lib. 3. Od. 2. & 19.

ODE X.

AD LIGURINUM

O crudelis adhuc, & Veneris muneribus potens,
Insperata tuæ cum veniet pluma superbiæ,
Et, quæ nunc humeris involitant, deciderint comæ,
Nunc & qui color est puniceæ flore prior rosæ,
Mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam;
Dices: heu (quoties te in speculo videris alterum)
Quæ mens est hodie, cur eadem non puero fuit?
Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?

INTERPRETATIO

O dure hactenus, et Veneris donis superbe, quando inexspectata penna accesserit tuæ arrogantiæ, atque defluxerint capilli, qui modo per humeros diffunduntur, et qui modo rosâ purpureâ micantior est color deperditus Ligurinum mutarit in vultum hirsutum; tunc *quandocumque te diversum aspexeris in speculo, dices: Pheu, qui nunc adest animus, quare idem non adfuit juveni mihi? vel quare huic menti non revertuntur integræ malæ?*

ANNOTATIONES

Metrum est idem quod supra Ode 11. Lib. 1.

O crudelis adhuc, &c.) Speciosi istius pueri amore captum se declarat Horatius hujus lib. Od. I. v. 33. Hic patet vel constantem in tuenda pudicitiâ Ligurinum extitisse; vel Poetæ nostro non respondisse.

Veneris muneribus potens.) Pulchritudine, gratiâ, ætatis flore spectabilis.

2. *Insperata tua cum veniet, &c.*) Cum juventutis ac pueritiæ flos abierit, quod modo non cogitas.

Pluma.) Barba, lanugo, pili. Marcilius tamen contendit non de crescente barbâ, sed de senescente Ligurino locum hunc intelligendum. Citatque Ovid. Trist. 4. Eleg. 18.

Jam mea cycneas imitantur tempora plumas.

Novus Interpres sane audacior veteres omnes proscindens, imo, inquit, Horatius Græcorum ritu locutus est, qui alas venisse rei alicui dicunt ad significandum illam periisse ac velut avolasse: sensusque est: cum superbia Ligurini abscesserit, vel perierit forma quæ superbos erat, tum demum fore ut prioris arrogantiæ pœniteat. Acuta sane interpretatio, cui non dubitarim refragari, & ab omnium antiquorum partibus stare.

3. *Deciderint comæ.*) Hæc verba stabiliunt opinionem Marcilii, quam modo retuli. Id est, cum jam pauci per tempora capilli cani superfuerint, cumque μεσαιπόλιος, vel σπαρτοπόλιος erit Ligurinus, qui nunc spissâ gloriatur cæsarie. Vid. lib. 2. Od. 5. in fine: & lib. 3. Od. 20. sub finem. Alii tamen explicant de pubertate: eo quod apud veteres comam tondendi mos esset puberibus saltem honestis & castis, qui sic ab effeminatis & delicatis distinguebantur. Alioquin enim impuberes quilibet comam studiose nutriebant: unde comati & capillati nuncupabantur. De more præcisam eâ ætate cæsariem Diis præsertimque Apollini qui comatus fingebatur, consecrandi, dixi alibi.

5. *Ligurinum.*) Quidam legunt *Ligurine*, voluntque verbum *vertere* absolute poni, ut apud Virgil. Æneid. 1. *Tum prora avertit.* Sed vulgatam lectionem præferendam censeo.

6. *Speculo.*) Velut effeminato quod feminæ est tribuit speculum. Sic Juvenalis Othonem Imperatorem vellicat etiam in castris speculum circumferentem. Sat. 2. v. 99. & 103. *Consilium formæ* speculum belle vocat Martialis.

Alterum.) Longe mutatum, e lævi & polito hispidum, pilosum, horridum.

7. *Quæ mens est hodie, &c.*) Dum annis & pulchritudine florebam, cur non ego quæstum meretricium feci?

8. *Vel cur his animis, &c.*) Aut quare non redeunt mihi imberbes genæ, cum jam tempore didici, ætatem labi & formam perire.

Incolumes.) Colore & juventute nitentes, nullis tum rugis deformatæ, ætatis vigore florentes.

AD PHYLLIDEM

ODE XI.

Die natali Mæcenatis invitat eam ad convivium.

Est mihi nonum superantis annum
Plenus Albani cadus: est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis:
Est hederæ vis
Multa, quâ crines religata fulges:
Ridet argento domus: ara castis
Vincta verbenis avet immolato
Spargier agno.
Cuncta festinat manus: huc & illuc
Cursitant mistæ pueris Puellæ:
Sordidum flammæ trepidant rotantes
Vertice fumum.
Ut tamen noris, quibus advoceris

INTERPRETATIO

O Phylli, amphoram habeo plenam Albani vini nonum annum transgressi: habeo in horto Apium ad coronas texendas: habeo magnam hederæ copiam, quâ vinctis capillis resplendes. Nitent ædes argenteis vasis: ara verbenis puris coronata optat respergi cruore agni mactati. Manus omnium strenue laborant, famulæ servis junctæ huc illuc discurrunt. Ignis tremit atrum fumum circumvolvens in apicem. Attamen ut scias ad quam

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 2. Lib. 1.

1. *Est mihi, &c.*) Natalem Mæcenatis celebraturus Poeta noster Phyllidem ad epulas invitat, lauteque spondet fore omnia; ne vero illa Telephi amore retineatur, multis conatur efficere. Virgil. Eclog. 3.

Phyllida mitte mihi: meus est natalis, Iola.

Nonum superantis annum plenus Albani cadus.) Cadus vini ante novem annos conditi, proindeque maturi & boni.

2. *Albani.*) Quod ex Italicis suavissimum & gratissimum asserit Athenæus, lib. 1. cap. 25. Idem testatur Plin. lib. 14. cap. 2. & 6. & alibi. Martial. lib. 13. Epigram. 109.

3. *Phylli.*) De ea jam lib. 2. Od. 4.

Apium.) Hoc arceri ebrietatem, bonumque corpori odorem conferri ajunt: hinc ex eo coronæ. Vide Plin. lib. 20. c. 11. & lib. 19. c. 8. sub finem. Vide & lib. 1. Od. 36. & lib. 2. Od. 7. v. 24. annot.

4. *Hederæ.*) Hæc Baccho sacra, atque ebrietatis antipharmacum. Apud Theocrit. Idyll. 3. pastor coronam ex hedera & apio implexam gestat Amaryllidis suæ gratiâ.

6. *Ridet argento domus.*) Non displicet novi interpretis mens locum istum sic explicantis: ædes meæ nitent quasi argentum; munda passim omnia sunt; nec enim tantæ Horatii opes, ut argento revera domus collucezet; ut erudite & sagaciter, more quidem suo, ait ibidem Dacerius, quem honoris causâ nomino.

Ara castis vincta, &c.) E vivo cespite structa ara puris ex more herbis coronata mox imbuetur mactati agni sanguine.

7. *Verbenis.*) Vide l. 1. Od. 19. annot. ad v. 24.

Immolato.) Cædendæ victimæ caput aspergebatur molâ salsâ, id est farre tosto & sale commixtis; hinc vox, *immolare*.

9. *Cuncta festinat manus, &c.*) Cuncti elaborant, ancillæ famulique simul diligenter parant quæcumque sunt ad convivium necessaria.

11. *Sordidum flamma, &c.*) Culina mea focus plurimum habet ignis, e quo flammæ sursum feruntur in verticem, & rotæ modo contorquentur ac trepidant, aguntque fumum densum ac sordidum.

13. *Ut tamen noris, &c.*) Ut intelligas quale sit gaudium hodiernum, quanta sit hilaritatis causa, ad quam te voco: Idus sunt Apriles, in quibus natalem celebro Mæcenatis, meo natali jure mihi potiorem.

14. *Idus.*) Macrob. lib. 1. Saturn. c. 15. *Nonnullis placet Idus vocatas ἀπὸ τοῦ εἴδους quod eâ die plenam speciem Luna demonstret. Sunt qui existiment Idus ab ove iduli dictas; quam hoc nomine vocant Tusci, & omnibus Idibus ovis immolatur a flamine. Nobis illa ratio nominis vera propter exi-*

Gaudiis: Idus tibi sunt agendæ,
Qui dies mensem Veneris marinæ
Findit Aprilem:
Jure solemnis mihi, sanctiorque
Pene natali proprio, quod ex hac
Luce Mæcenas meus affluentes
Ordinat annos.
Telephum, quem tu petis, occupavit
Non tuæ sortis juvenem puella
Dives & lasciva, tenetque gratâ
Compede vinctum.
Terret ambustus Phaeton avaras
Spes; & exemplum grave præbet ales

INTERPRETATIO

lætitiam invitaris, celebrandæ tibi sunt Idus, qui dies Aprilem dividit Veneri maritimæ sacrum: merito mihi festivus, atque sacratior fere meo natali; quoniam ab ea die Mæcenas amicus accrescentes annos computat. Telephum porro *nequaquam tuæ conditionis adolescentem, quem concupiscis, cepit virgo opulenta et proterva, retinetque jucundis vinculis astrictum.* Cæterum *Phaeton concrematus desideria cupida comprimit: volucris autem*

ANNOTATIONES

stimatur, et Idus vocemus diem, qui mensem dividit'. Iduare enim Hetruscâ linguâ dividere est: unde & vidua, quasi valde idua, id est, valde divisa, vel a viro divisa. Hinc patet cur Aprilem findere, id est, quasi medium secare ab Horatio dicatur. Idus enim sunt decimâ quintâ die mensium Martii, Maii, Julii, Octobris: in reliquis autem mensibus sunt die decimâ tertiâ.

15. *Mensem Veneris marinæ, &c.*) Aprilis secundus anni Romanorum mensis ab aperiendo dictus quasi aperilis, quod eo tempore arbores & plantæ aperire se in germen incipiant. Alii dictum putant quasi Aphrilem, cum aspiratione, ab ἀφρὸς maris spuma, e qua Venus orta creditur, quæ & Ἀφροδίτη inde Græcis appellata. Porro ut primum mensem a patre suo Marte, ita secundum ab Æneæ matre Venere nominavit Romulus: & in eo Veneri sacrum fieri a matronis, postea constitutum. Hæc Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 12. & ejusdem lib. cap. 21. *cum Sol vernalis Æquinoctii transgreditur fines, augetur dies: tunc & Venus læta, & pulchra virent arva segetibus, prata herbis, arbores foliis. Ideo majores nostri Aprilem mensem Veneri dicaverunt.* Lege ibid. alia quædam scitu non indigna. Vide & supra lib. 3. Od. 26. v. 5. annot.

18. *Quod ex hac luce Mæcenas, &c.*) Idibus Aprilis natus Mæcenas prodiit in lucem, Mæcenas, inquam, *præsidium ac dulce decus meum*, o dies natali proprio mihi sanctior! Nam & ejus vitam meæ longe antepono.

19. *Affluentes ordinat annos.*) Exinde venientes annos vitæ numerat, ætatemque ordinat. Ut a Consulibus publice, sic privatim a natali suo quisque annos computabat, inquit Torrentius.

21. *Telephum.*) De eo jam lib. 1. Od. 13. & lib. 3. Od. 19. hic *spissâ nitidus comâ puroque similis vespero* commendatur: illic *rosea cervix & cerea brachia* laudantur.

22. *Non tuæ sortis.*) O Phylli, ne differ ad me proficisci tui percupidum: nec te remoretur Telephi amor'. Hunc enim omnino excutere animo tuo debes, tum quod tibi est is dispar valde, tum quia occupatus est puella suæ sortis, divite scilicet, ut ipse, & ingenuâ, non meretriciæ conditionis, ut tu.

23. *Puella dives & lasciva.*) An illa Chloe, de qua lib. 3. Od. 19.

Tenetque gratâ compede vinctum.) Suis amoribus suæque velut servituti prorsus addictum habet.

25. *Terret ambustus Phaeton avaras spes.*) Exemplis probat Horatius non esse id appetendum quod est supra nos, quodque vix sperari aut assequi fas videatur. Nota est cuilibet historia & casus Phaetontis, qui cum Solis currum equosque regere cupisset, *currus auriga paterni temerarius, magnis excidit ausis;* in Eridanum Jovis fulmine dejectus. Vide Platon. in Timæo, Ovid. Metam. 2. Lucret. lib. 5. &c.

26. *Ales Pegasus terrenum equitem gravatus, &c.*) De Pegaso alato equo, inter sidera relato, dixi lib. 1. Od. 27. *Terrenum equitem*, mortalem, nempe *Bellerophontem*, qui a Bellero Corinthi rege interfecto vocabulum sortitus est, Hipponomus antea dictus. Quod vero pertinet ad rem præsentem, dicitur is post occisam auxilio Pegasi Chimæram secundis rebus elatus, tentasse in cælum etiam ejusdem Pegasi ope ascendere, ut quid ageret illic Jupiter perspiceret. At œstro a Jove immisso Pegasus fatigatus sessorem excussit, qui membris confractis decidens curiosæ ambitionis pœnas exsolvit. Vide l. 1. Od. 27. cit. & lib. 3. Od. 7. & 12.

Pegasus, terrenum equitem gravatus
Bellerophontem,
Semper ut te digna sequare: & ultra
Quam licet sperare, nefas putando,
Disparem vites. Age jam meorum
Finis amorum:
(Non enim posthac aliâ calebo
Fœminâ) condisce modos, amanda
Voce quos reddas. Minuentur atræ
Carmine curæ.

INTERPRETATIO

Pegasus graviter ferens Bellerophontem equitem terrestrem, insigne documentum præstat, ut nunquam non sectere tibi convenientia, fugiasque dissimilem, nefas existimando petere plus quam decet. Heus amorum terminus meorum deinceps, (nam in posterum alteram mulierem non amabo) disce numeros quos suavi moduleris voce. Cantu mulcebuntur ægritudines importunæ.

ANNOTATIONES

2. *Ut te digna sequare.*) Ut virum conditione tibi similem sequare: qualis Horatius: disparem vero, qualis Telephus, non tantum non speres aut sequaris, sed vites. Alias male tibi cedet; quemadmodum cessit pessime Phaetonti et Bellerophonti altiore se quærentibus.

31. *Meorum finis amorum.*) Age Phylli quam constanter amare constitui, Telephi oblita confer te ad me. Propert. lib. 1. Eleg. 12.

Me neque amare aliam, neque ab hac desistere fas est.
Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.

34. *Condisce modos, &c.*) Vel disce cantilenas, quas in convivio amabili voce decantes ad diei jucunditatem & hilaritatem: vel, e Lyricis meis carminibus disce aliquid, quo in amorem meum elliciaris, canendo apud me inter epulas.

35. *Minuentur atræ carmine curæ.*) Nos etiam modulando versus, pelles ægritudinem illam curasque illas, quas Telephi tibi amor invexit.

AD VIRGILIUM

ODE XII.

Vernam tempestatem describit: tum invitat eum ad epulas & ad hilaritatem.

Jam veris comites, quæ mare temperant,
Impellunt animæ lintea Thraciæ:

INTERPRETATIO

Nunc auræ Thraciæ vernum tempus comitantes et mare tranquillum reddentes vela pulsant.

ANNOTATIONES

Metrum est idem quod Ode 6. Lib. 1.

1. *Jam veris, &c.*) Egregie Partheolus more suo, in hac eleganti Ode, notat verba lectissima, & dictiones haud vulgares: atque merito dignam videri, quæ ad Virgilium mitteretur; nec enim vel ipsum tot coloribus, tot florum varietatibus efflorescere. Valeant ergo qui adulterinum nescio quem titulum huic Odæ præfixum e veteribus nonnullis codicibus eruunt perperam, quasi Horatius scripserit ad Virgilium quemdam myropolam seu unguentarium. Certe enim intelligendus hic est Virgilius Poeta, qui recte *cliens nobilium juvenum*, non alter quisquam censeatur. Vide infra annot.

Veris comites &c.) Zephyri procul dubio, quicquid alii sentiant; hi enim ver comitari duntaxat & maria temperare dici possunt. At cur *Thraciæ animæ* vocantur; nam proprie Boreas e Thracia in Italiam spirat? Ita lib. 1. Od. 25. v. 11. Scilicet Thracia ventorum quorumlibet sedes & officina est, teste Eustathio ad Iliad. 9. vel potius noster Homerum, ut alibi sæpe, insecutus minus accurate locutus est. Bene citato loco Homerus Boream & Zephyrum e Thracia flantes pariter exhibet; at non item Horatius. Hic siquidem Italus, ille vero e partibus Minoris Asiæ. Atqui diversi plane venti e Thracia Italiam Asiamque

Jam nec prata rigent, nec fluvii strepunt
    Hybernâ nive turgidi.
Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,
    Infelix avis, & Cecropiæ domus
    Æternum opprobrium, quod male barbaras
        Regum est ulta libidines.
    Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistulâ,
    Delectantque Deum, cui pecus & nigri
        Colles Arcadiæ placent.
    Adduxere sitim tempora, Virgili:
    Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si gestis, juvenum nobilium cliens,
        Nardo vina merebere.

INTERPRETATIO

Jam neque prata sunt gelu *constricta, nec flumina murmurant hyemis nivibus inflata. Nidum struit avis infortunata Ityn lugens miserabiliter, ac sempiterna ignominia Atheniensis familiæ, quia scelerate vindicavit immanem regis lasciviam. Pastores ovium in herba molli cantilenas resonant fistulâ atque recreant numen, quod gregibus gaudet et umbrosis collibus Arcadiæ. O Virgili, tempus advexit sitim: ac si cupis bibere vinum Calibus expressum, tu cliens illustrium adolescentum, accipies vinum* dato *unguento.*

ANNOTATIONES

perflant, inter hanc & illam fere mediâ.

Quæ mare temperant.) De Zephyris maria solventibus ac ver parientibus, l. 3. Od. 7. Initio.

Animæ.) Allusio ad Græcam vocem, ἄνεμος, *ventus*. Virgil. Æneid. 8.

Quantum ignes animæque valent.

Lucret.

Aurarumque leves animas.

Impellunt lintea.) Ad navigandum utiles sunt.

3. *Nec fluvii strepunt.*) Qui nivibus liquefactis intumuerant paullo ante, ac vehementiore cursu strepitum edebant, jam nunc imminuti haud amplius strepunt.

5. *Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens, &c.*) Hirundo jam ædificat.

Ityn.) Homero *Itylum*.

6. *Infelix avis.*) Progne & Philomela Pandionis Atheniensium regis filiæ erant. Illa Tereo regi Thraciæ nupta, Ityn communem filium marito epulandum apposuit, ultura sororem suam ab eo constupratam. Tereus utramque stricto pugione ad necem persequitur. Ecce vero Progne in hirundinem, Philomela in lusciniam, Itys in phasianum, vel, ut alii volunt, in carduelem, Tereus denique in upupam transmutantur. Ita fabulatores. Vid. Ov. 6. Metamorph. Fab. 7. &c.

Cecropiæ domus æternum opprobrium, &c.) A Cecrope Atheniensium primo rege denominatur quicquid ad Athenas vel reges Athenarum pertinet. Significatur itaque hic Pandionis familia etsi minime Cecropi vel Cecropidis cognata. *Opprobrium*, quia *male* & injuste mactato Ity filio, *libidinem* ejus patris Terei ulcisci voluit ipsa mater Progne.

9. *Dicunt in tenero, &c.*) Pastores ludunt fistulâ in gramine sedentes, canuntque laudes Panos gregibus præsidentis & collibus Arcadiæ. Vide lib. 3. Od. 18. Virg. Eclog. 2.

Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Instituit, Pan curat oves, oviumque magistros.

Et Eclog. 4. & 10.

Pan Deus Arcadiæ.

11. *Nigri colles.*) Vel umbriferi ob sylvas, vel fertiles, nam Virg. Georg. 2. v. 203.

Nigra fere & presso pinguis sub vomere terra
Optima frumentis.

12. *Arcadiæ.*) Peloponnesi regio est mediterranea ab Arcade Jovis & Callistûs filio nuncupata, montanis pascuis amœna, & hinc gregibus educandis, colendoque Pani devota: Poetis passim decantatissima.

13. *Adduxere sitim tempora.*) Adultum ver ac jam provectum (in Italia videlicet calidius quam apud nos Francos) adduxit æstum ac *sitim* proinde, suadetque pocula. Quidam putant notari horam diei cœnæ destinatam, puta nonam vel octavam: quo sensu Virg. Georgic. 3. v. 327.

Inde ubi quarta sitim cœli collegerit hora.

14. *Pressum Calibus Liberum.*) Cur Liber nominetur Bacchus, & quod pro vino ponatur, vel sciolis compertum. De *Calibus* urbe Campaniæ, deque vini Caleni bonitate dixi lib. 1. Od. 20. v. 9. ubi *prælo domitam Caleno uvam*: Item Od. 31. *premant Calenâ falce vitem, &c.*

Liberum.) Seneca de Tranquill. c. 15. *non ob linguæ licentiam dictus Liber, sed quia liberat servitio curarum animum, vegetioremque & audaciorem in omnes conatus facit Bacchus inventor vini.*

15. *Juvenum nobilium cliens.*) O Publi Virgili Maro, qui colis Tiberium Drusumque Nerones Liviæ filios, Marcellum Augusti generum atque adoptione filium, aliosque Romanæ juventutis ac nobilitatis Principes.

16. *Nardo vina merebere.*) Affer unguentum e

Nardi parvus onyx eliciet cadum,
Qui nunc Sulpitiis accubat horreis,
Spes donare novas largus, amaraque
Curarum eluere efficax.
Ad quæ si properas gaudia; cum tua
Velox merce veni. Non ego te meis
Immunem meditor pingere poculis,
Plenâ dives ut in domo.
Verum pone moras, & studium lucri:
Nigrorumque memor, dum licet, ignium,
Misce stultitiam consiliis brevem.
Dulce est desipere in loco.

INTERPRETATIO

Exiguum vas unguenti amphoram trahet quæ modo conditur apothecis Sulpitiis, spem novam dare liberalis, et molestiam ægritudinum discutere idonea. Quod *si ad istam hilaritatem festinas, accede* protinus *cum tua merce. Scyphis ego meis rigare te nihil conferentem nolo, quasi opulentus in ædibus refertis. Sed abjice retardationem et questûs curam: atque dum potes recordatus atri rogi brevem insaniam admisce sapientiæ. Tempestive insanire suave est.*

ANNOTATIONES

nardo, ego vina conferam. De nardini unguenti pretio & natura, lib. 2. Od. 11. v. 16. annot. Catullus e contrario Od. 13. ita præscribit ad Fabullum:

Cœnabis bene, mi Fabulle, apud me,
Si tecum attuleris bonam atque magnam
Cœnam, ...
Sed contra accipies meros amores,
Seu quid suavius elegantiusve.
Nam unguentum dabo, &c.

17. *Nardi parvus onyx eliciet cadum, &c.*) Modicum unguenti a te collatum a me compensabitur integro vini optimi cado, quod ego petam & mercabor ex horreis publicis.

Onyx.) Græca vox unguem significans, pariter & alabastriten, id est lapidem colore similem humano ungui. De eo Plin. lib. 36. c. 7. *Onychen etiamnum in Arabiæ montibus nec alibi usquam nasci putavere nostri veteres.* Et c. seq. *hunc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem cavant ad vasa unguentaria, quoniam optime servare incorrupta dicitur.* Addit & alia quædam lib. 37. c. 6. in fine. Dioscorid. lib. 5. c. 153. meminit etiam ejus lapidis, e quo facta vasa ὄνυχες dicebantur. Isidor. lib. 16. c. 15. *alabastrites*, inquit, *lapis candidus, intertinctus variis coloribus, e quo fuit vasculum unguenti evangelici. Cavant enim hunc ad vasa unguentaria.*
Martial. lib. 7. Epigram. 93.
Unguentum fuerat quod onyx modo parva gerebat.

18. *Sulpitiis accubat horreis.*) Quædam erant horrea seu apothecæ in urbis regionibus variis, in quibus venalia seu vina seu fruges condebantur donec emerentur. Inter alia erant quæ ædificarat Sulpitius Galba: & de ejus nomine appellabantur: deque his loquitur Horatius.

19. *Spes donare novas largus, &c.*) Hæc vini est virtus & proprietas, ut audaciam timidis donet, anxiis sollicitudines eximat, &c. Vide l. 3. Od. 21. str. 5. Hinc & l. 2. Od. 7. *Massicum* vocat *obliviosum*, id est, curarum oblivionem inducens.

21. *Ad quæ si properas gaudia, cum tua, &c.*) Ergo si cupis mecum jucunde epulari, atque e meo vino bibere, quasi mercator accede, & affer quod commutes, redones, remuneres. Ne asymbolus aut immunis venias: para nimirum quæstiones eruditas, lepidasque argutiolas florentem vino animum lacessentes, quæ sint veluti secundarum mensarum tragemata seu bellaria: de quibus Aul. Gell. l. 6. c. 13. & hac quidem *merce* instructus jubetur venire ab Horatio Virgilius.

23. *Immunem.*) Apud Erasmum proverbium est, *immunem venire.* Quædam olim erat cœna ex communi collectâ, in quo suam quisque symbolam afferebat. Vide lib. 3. Od. 23. v. 17.

24. *Plenâ dives ut in domo.*) Ut facere posset dives rebus omnibus abundans, nihilque opus habens remunerationis.

25. *Studium lucri.*) Jocus admodum facetus, quo Virgilium abstrahit a musæo, & a condendis assidue carminibus ipsi profecto quæstuosis: nam pro iis sat liberaliter donatus ab Augusto aliisque proceribus jam fuerat.

26. *Nigrorumque memor, dum licet, ignium, &c.*) Mortis memor, tristisque ac funebris rogi se quo cremantur cadavera: quandiu licet, ac vivis, gaudia hujus vitæ carpere festina.

27. *Misce stultitiam consiliis brevem.*) Severitatem aliquantulâ hilaritate tempera, intermitte seria, jocis paullulum vaca. Qui relaxandi animi gratiâ ludendo lasciviunt, quasi insanire videntur: Hinc Poeta *brevem stultitiam* appellat: Anacreon vero σώφρονα λυσσῆν *sapientem furorem*.

28. *Dulce est desipere in loco.*) Congruo tempore & loco animi severitatem abjicere expedit. Senec. de Tranquill. lib. 1. c. ult. *Si Græco Poetæ credimus*, inquit, *aliquando & insanire jucundum est.* Menander in Comœdia, cui titulus πωλούμενοι *venales*: οὐ πανταχοῦ τὸ φρόνιμον ἁρμόττει παρὸν, καὶ συμμανῆναι δ' ἔνια δεῖ. *non semper sapientiam decet adesse, & insanire cum aliis quandoque oportet.* Ubi vulgo συμβῆναι legi perperam, sententiæ & prosodiæ ratio luculenter evincit.

ODE XIII.

IN LYCEN VETULAM

Audivere, Lyce, Dii mea vota; Dii
Audivere, Lyce. Fis anus, & tamen
Vis fôsmosa videri:
Ludisque, & bibis impudens:
Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum sollicitas. Ille virantis, &
Doctæ psallere Chiæ,
Pulchris excubat in genis.
Importunus enim transvolat aridas
Quercus; & refugit te, quia luridi
Dentes, te quia rugæ
Turpant, & capitis nives.
Nec Coæ referunt jam tibi purpuræ,

INTERPRETATIO

O Lyce, Dii exaudiverunt meas preces; Lyce, Dii exaudiverunt. Jam vetula es, ac nihilominus cupis apparere speciosa; et jocaris et potas absque pudore; atque trementi voce amorem tardum excitas ebria. At ille vigilat in malis formosis Chiæ ætate florentis et scientis psallere. Nam quercus arescentes deserit inquietus, avolatque; quoniam te dentes lividi, te rugæ et canities capillorum fœdant. Neque vero

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Ode 5. Lib. 1.

1. *Lyce.*) Hujus olim joventute & formâ splendidæ amores arrogantiamque persecutus fuerat Horatius, lib. 3. Od. 10. Eidem nunc senio deturpatæ insultat. Sic & Lydiæ quondam pulchræ, jam vero deformatæ illudit lib. 1. Od. 25.

4. *Ludisque.*) *Vous faites l' enjouée.*

Bibis impudens.) Vinosas semper fuisse mulieres impudicas, notum est: contra pudicæ vino abstinebant. Vide l. 3. Od. 15. in fine: ibique annot.

5. *Cantu tremulo.*) Hoc referunt quidam ad vitium ingravescentis ætatis, sed melius elli ad animum libidinosum, vocemque ad mollitiem inflexam. Sic Persius Sat. 1. v. 21.

cum carmina lumbum
Intrant, & tremulo scalpuntur ubi intima versu.

7. *Doctæ psallere Chiæ.*) Meretrices ut plurimum psaltriæ erant, id est, cantare simul & citharam pulsare noverant. Hæc nomen habebat ex insula maris Ægei, Chio dictâ, hodie *Scio*, an. 1565. a Turcis per dolos & contra fidem occupatâ: vino optimo celebratâ quondam. Vide lib. 3. Od. 19. v. 5.

8. *Excubat.*) Viget, agit in juvenili facie, in senili vero quasi sopitus elanguescit, segnis, emortuus.

9. *Importunus.*) Levis, mobilis, inconstans: alii perperam, non bene conveniens.

Aridas quercus.) Sic lib. 1. Od. 25. de Lydia, *aridas frondes*, id est, meretrices vetustate deformes, in quibus nec succus, nec color, nec species, ut olim.

12. *Capitis nives.*) Velut duriusculam hanc translationem ac metaphoram, atque a longinquâ ductam similitudine notat Quintilianus lib. 8. c. 6. Verum talia Poetis quidem, non ita vero prosæ convenire ibid. subjungit.

13. *Nec Coæ referunt, &c.*) Præteritos annos, formam pristinam non reducunt seu vestes pretiosæ seu gemmæ & lapilli, nec quivis corporis cultus & ornatus. Auson.

Dicebam tibi, Galla, senescimus: effugit ætas:
Nec revocare potes qui periere dies.

Coa purpura.) Cos Asiæ insula versus eram Cariæ littoralem, hodie *Lango*; valde ferax, ut proverbio diceretur, *quem Cos non nutrit, hunc neque Ægyptus*, in eos quibus vix magna satisfaciunt. Eustath. Iliad. 14. Apellis eximii illius pictoris patria fuit. In eâ texebantur panni subtilissimi a bombyce: non procul eorum purpura fiebat exquisita. Ergo vel de purpureis reipsâ vestibus intellige locum hunc, vel de bombycinis candore eximio nitentibus. Vide annot. ad v. 10. Od. 1. hujus libri. Lege & Plin. lib. 11. cap. 22. ubi, *telas araneorum modo texunt ad vestem lu-*

Nec clari lapides tempora, quæ semel
Notis condita fastis
Inclusit volucris dies.
Quo fugit Venus, heu? Quove color decens?
Quo motus? Quid habes illius, illius,
Quæ spirabat amores,
Quæ me surpuerat mihi,
Felix post Cynaram, notaque & artium
Gratarum facies? Sed Cynaræ breves
Annos fata dederunt,
Servatura diu parem
Cornicis vetulæ temporibus Lycen:
Possent ut juvenes visere fervidi,
Multo non sine risu,
Dilapsam in cineres facem.

INTERPRETATIO

purpureæ vestes Coæ, nec lapilli splendentes nunc reddunt tibi annos, quos fluxum tempus condidit inclusos annalibus publicis. Eheu quo venustas, quo nitor, quo agilitas abiit? Ecquid tibi restat ejus, ejus inquam, quæ amores exhalabat, quæ mihi me abstulerat, post Cynaram felix, et famosa vultu artificiose et belle composito? At Cynaræ non longam vitam sors indulsit, diu conservatura Lycen longævæ cornici ætate æqualem, ut adolescentes calidi queant videre facem in favillas redactam, haud absque ludibrio.

ANNOTATIONES

numque feminarum, quæ bombycina appellatur. Prima eas redordiri cursusque tenere invenit in Co mulier Phampila, &c. & c. 23. *Bombycas & in Co insula nasci tradunt, ... fieri autem primo papiliones parvos nudosque, mox frigorum impatientiâ villis inhorrescere, & adversum hyemem tunicas sibi instaurare densas, pedum asperitate radentes foliorum lanuginem in vellera: hanc ab his cogi subigique unguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuarique ceu pectine, &c.* falli poeta Plinium constat: nec enim e foliis quibus insidet papilio, sed ex alvo suâ promit teneram istam lanuginem, filaque ac totum opus.

15. *Notis condita fastis.*) In fastis perscribebantur nomina, anni, facta magnorum virorum: seu, fasti libri erant, in quibus cujusque diei annique gesta notabantur, ad memoriam posterorum. Cic. Epist. *Decrevi ut fastis ad eum diem Bruti nomen ascriberetur ... Quod cum ego dabam Bruto, notam esse in fastis gratissimæ victoriæ memoriam volebam.* Sensus Horatii est: sicut non redeunt anni consulum aliorumque in fastis & annalibus scripti: sic prior ætas Lyces famose transacta non redibit. Juventus, forma, gratia dudum abierunt, nunquam reparabuntur aut redibunt.

18. *Quo motus?*) Ubi decorus ille pridem incessus, gestus, & in saltando agilitas, quæ te spectabilem faciebant?

Quid habes illius, &c.) Quid jam habes residuum e pristina tua pulcritudine, qua fueram captus & mihimet ereptus?

Virgil. Eclog. 8.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error.

16. *Spirabat amores.*) Anacreon. scripserat ποῖα Κύπριν πνέουσαν. *puellam quæ Venerem spirat.* Act. Apost. cap. 9. ὁ δὲ Σαῦλος ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς ἐ φόνου. *Saulus spirans minarum & cædis.*

21. *Felix post Cynaram.*) Uni cedens Cynaræ, elegantiâ scilicet & venustate: post Cynaram secunda, vel, post mortuam Cynaram mihi tum demum adamata. Vide supra hujus lib. Od. 1. v. 4.

Notaque & artium gratarum facies.) Artificiose composita, fucis exornata: vel iis a natura dotibus instructa, quæ amorem excitant & pelliciunt, quales frons hilaris, & aperta, oculorum fulgor, superciliorum nutus, genarum candor aliquo rubore distinctus. Quidam legunt *facie*; nec male.

24. *Parem cornicis vetulæ, &c.*) Cornicis ætas diuturna, hinc dicta annosa lib. 3. Od. 17. vide ibi annot.

26. *Possent ut juvenes, &c.*) Ad hoc, o Lyce, protraxisti vitam usque ad senectutem, ut esses ludibrio juvenibus, te videntibus mutatam & depravatam senio, ac velut extinctam & in viles *cineres dilapsam*; instar facis, postquam ingens lumen splendoremque emisit, tempore consumptæ & in favillas tenues & siccas redactæ.

AD AUGUSTUM

ODE XIV.

Sat magnos honores ei tribui non posse.

Quæ cura patrum, quæve Quiritium,
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in ævum
Per titulos, memoresque fastos
Æternet? O quà Sol habitabiles
Illustrat oras, maxime Principum;
Quem legis expertes Latinæ
Vindelici didicere nuper,
Quid Marte posses. Milite nam tuo
Drusus Genaunos, implàcidum genus,
Brennosque veloces, & arces
Alpibus impositas tremendis
Dejecit acer plus vice simplici.
Major Neronum mox grave prælium

INTERPRETATIO

Quod Senatorum, vel quod Populi Romani studium amplis honorum donis tuas, Auguste, virtutes in sempiternum propages per inscriptiones et fastos memoriam custodientes? o maxime Principum, quacumque Sol habitabiles terras illuminat, quem Vindelici Imperio Romano nondum subditi senserunt quantum re militari valeas? Tuis enim exercitibus Drusus non semel strenue profligavit Genaunos immanem gentem, et Brennos celeres, castellaque Alpibus horrificis exstructa. Deinde Neronum major natu *acriter depugnavit, et felicibus au-*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Quæ cura, &c.*) Præclarum & luminosum ex abrupto exordium hujus Odes, quæ ut elegantiâ dictionum & sublimitate materiæ, sic & arte & ingenio par omnino est quartæ hujus libri. Hic Tiberii sicut illic Drusi virtutes celebrat Poeta, utrobique vero gloriam omnem in Augustum confert, singulari prorsus industriâ & artificio.

2. *Honorum muneribus.*) Publicis monumentis, statuis, inscriptionibus honorificis, &c.

4. *Memores fastos.*) Commentarios publicos, quibus virorum illustrium nomina & facinora inscribuntur cum laude, ac posteritati commendantur, rebus per annos & tempora digestis & consignatis.

5. *Æternet.*) Non. Marcell. ex Varrone, Rer. human. lib. 2. *literisque ac laudibus æternare.*

O quà Sol habitabiles, &c.) Auguste, maxime Principum, qui habitabili terrâ quæcunque sunt ac dominanter.

8. *Vindelici.*) Supra Od. 4.

9. *Milite nam tuo, &c.*) Tuis nimirum auspiciis, tuâ felicitate hostes devicit Drusus.

10. *Genaunos, Brennos.*) Alii frustra, *Genaunes, Tecaunos;* item *Brennos, Breonos, &c.* ex Strabone, diserte Genauni & Breuni partem Alpium exteriorem cum Noricis & Vindelicis habitabant. Unde hostes mox, *arces Alpibus impositas.* Vide Flor. lib. 4. & Vell. Patercul. antea cit. Od. 4. hujus libri.

Implacidum genus.) Ex Strab. cit. cum illi urbem expugnarent, non viros occidebant solum, sed infantes etiam masculos, imo mulieres prægnantes, si masculis gravidas vates respondissent.

12. *Alpibus tremendis.*) Ob nives & prærupta cautes, aditu difficillimas, atque, ut ait Florus, *quo bellum non posse ascendere videbatur.* Adde *gentes numero frequentes, feritate truces, &c.* quod habet Vell. Paterc.

13. *Plus vice simplici.*) Nonnulli sic interpretantur: non simpliciter vices reddens hostibus, sed multo acceptis majora iis mala & damna inferens.

14. *Major Neronum.*) Claudius Tiber. Nero, de quo supra, Od. 4. is Druso fratri datus adjutor ac in subsidium missus præclare bellum confecit, ut fuse narrat Vell. Patercul.

Commisit, immanesque Rhætos
Auspiciis pepulit secundis.
Spectandus in certamine Martio,
Devota morti pectora liberæ
Quantis fatigaret ruinis:
Indomitas prope qualis undas
Exercet Auster, Pleiadum choro
Scindente nubes, impiger hostium
Vexare turmas, & frementem
Mittere equum medios per ignes.
Sic tauriformis volvitur Aufidus,
Qui regna Dauni præfluit Appuli,
Cum sævit, horrendamque cultis
Diluviem meditatur agris;
Ut Barbarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit impetu,
Primosque & extremos metendo
Stravit humum, sine clade victor;
Te copias, te consilium, & tuos

INTERPRETATIO

spiciis tuis repressit Rhætos feroces: spectari dignus in prælio Martis, quam magnis cladibus vexaret corda neci pro libertate addicta; acer exagitare hostium catervas, et agere frendentem equum per medias flammas, fere quomodo Notus agitat mare turbatissimum, Vergiliis nubes rumpentibus. Aufidus tauri formam habens et Dauni Appuli regionem irrigans ita fluit rapide quando grassatur et magnam eluvionem parat agris cultis; sicut Tiberius Nero Barbarorum copias armis instructas ingenti strage cecidit, atque primos et ultimos sternens terram operuit cadaveribus, victor absque damno; te milites, te consilium, te

ANNOTATIONES

15. *Rhætos.*) Supra Od. 4.

16. *Auspiciis pepulit secundis.*) Auspiciis Augusti fretus.

Pepulit.) Recte & ex fide historiæ. Nam quos perdomitos adulatorie Vellejus scribit, verius coercitos duntaxat r.· Suetonius, Octav. cap. 21. Vide & Euseb. Chron. ad Olympiad. 193..

18. *Devota morti pectora liberæ.*) Mori paratos potius libertate fruentes, quam vivere serviendo.

20. *Indomitas prope qualis, &c.*) Similitudine conglobatâ rem illustrat, & mirum quantum auget. Ne levites præteri, Lector, istas ingenii opes.

21. *Auster.*) Ventus meridionus excitendis tempestatibus famosus, ut alibi fusius annotavi.

Pleiadum.) Septem stellæ sunt inter arietis caudam & tauri collum, quarum ortus occasusque nimbos ac tempestates ciet. *Choro.* Ex Hygino Astron. lib. 2. cap. 22. *Pleiades choreas ducere existimantur.* Ita dictæ, vel quasi πλείονες *plures*, vel potius a πλέω, *navigo*: quia navigandi tempus indicent ortu suo matutino, scilicet circa æquinoctium vernum: hinc & Latinis Vergiliæ dicentur a vere. Harum meminit Cic. de Nat. Deorum, 2.

24. *Medios per ignes.*) Per medium pugnæ fervorem, hostium cuneos perrumpendo; vel per accensos revera ab hostibus ignes, per incensa castra, &c.

25. *Tauriformis Aufidus.*) De eo flumine, l. 3. Od. ult. & hujus lib. Od. 9. *Tauriformis*, qui rapido cursu, & allisis ad ripas aquis, ingens murmur edat, quasi tauri mugitum. Hinc nomen & fabula. Alias alii sed longius & perperam etymologias petunt.

26. *Dauni Appuli.*) Lib. 1. Od. 22. stroph. 4. lib. 2. Od. 1. sub finem. Item Od. 6. hujus libri.

27. *Cum sævit.*) Quando exundat, agrisque infert vastitatem, & *sternit sata læta, boumque labores*; quod canit Virgil. Æneid. 2.

28. *Meditatur.* Dictio perelegans: pro qua inepte alii, *minitatur*.

29. *Barbarorum.*) Rhætorum.

Claudius.) Tiberius Nero, de quo ante.

32. *Sine clade victor.*) Ex Velleio Paterc. cit. ad Od. 4. hujus libri, *sine ullo detrimento commissi exercitus; quod præcipue huic duci semper curæ fuit, &c.*

33. *Te copias, te consilium, &c.*) Omnis ergo laus & gloria victoriæ cessit Augusto, cujus auspiciis Tiberius victor exstiterat. Nam solius im-

Præbente Divos. Nam tibi, quo die
Portus Alexandrea supplex,
Et vacuam patefecit aulam,
Fortuna lustro prospera tertio
Belli secundos reddidit exitus,
Laudemque & optatum peractis
. Imperiis decus arrogavit.
Te Cantaber non ante domabilis,
Medusque, & Indus, te profugus Scythes
Miratur, o tutela præsens
Italiæ dominæque Romæ!
Te, fontium qui celat origines,
Nilusque, & Ister, te rapidus Tigris

INTERPRETATIO

Deos tuos suppeditante. Enimvero quo die Alexandria supplicans tibi portus et aulam desertam aperuit, post tertium lustrum fortuna obsecundans prosperum militiæ finem præbuit, et honores expeditamque gloriam confe- *ctis expeditionibus tribuit. Te Cantaber antea invictus, et Medus atque Indus, te Scytha vagus reveretur, o Cæsar certum columen Italiæ ac Romæ Principis? Te Nilus aquarum scaturiginem abscondens, te Danubius, te vehe-*

ANNOTATIONES

peratoris etiam absentis valere auspicia ad gerenda bella veteres existimabant. Et hinc ad eum semper victoriam referebant, cujus auspiciis debellatum fuerat. Sueton. Octav. cap. 21. *Domuit partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam... Item Rhætiam, & Vindelicos, &c.*
Ovid. Trist. 2.

Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas:
Auspicium cui das grande, Deosque tuos.

34. *Nam tibi quo die, &c.*) Quo die captam Alexandriam victor intrasti, eodem die post annos quindecim per Tiberium Rhætos debellasti, secundosque exitus & optatum decus habuisti.

Quo die.) Ultimo die Sextilis mensis, ann. U. C. 723. prior illa de Antonio & Cleopatrâ victoria Augusto contigerat; posterior autem de Rhætis, Vindelicis, &c. ann. U. C. 738. Clemens Alexandrinus Stromat. lib. 1. post medium hunc Horatii locum affert. Vide Euseb. Chron. Sueton. Vell. Patercul. Flor. &c.

35. *Portus.*) Quidam legunt *portas*.

Alexandrea.) Alexandri opus, ab eo Magna etiam olim dicta, urbs Ægypti primaria, portum habet commodissimum emporiumque celebre.

36. *Vacuam patefecit aulam.*) Cum in eam urbem confugissent Antonius & Cleopatra, invadentibus Romanis demum, ille sibi manus attulit violentas, deportarique semianimis voluit in Mausoleum a Cleopatrâ conditum. quo & hæc se recepit. *Vacuam* ergo *aulam* victor Augustus reperit.

39. *Peractis Imperiis, &c.*) Confecto jam bello Rhætico & Vindelico, item Pannonico atque Germanico: finitis expeditionibus, feliciterque orbe pacato. Vide Od. seq.

Optatum decus.) Hoc alii referunt ad Tiberium, qui ob res bene gestas & confectas, ovans urbem ingressus est: melius alii ad Augustum, cui decreti tum demum sunt honores divini, dominatusque perpetuus.

41. *Te Cantaber, &c.*) Adverte, studiose lector, amplificandi ubertatem & felicitatem, verborum dictionumque copiam & lumen. De Cantabris lib. 2. Od. 6. init. lib. 3. Od. 8. ubi,

Servit Hispanæ vetus hostis oræ,
Cantaber serâ domitus catenâ.

42. *Medusque & Indus.*) Lib. 1. Od. 12. l. 3. Od. 8.

Scythes.) Lib. 1. Od. 19. & 35. lib. 2. Od. 9. in fine. (Lib. 3. Od. 8. & 24.

43. *Tutela præsens Italiæ.*) Lib. 3. Od. 5.

Præsens divus habebitur Augustus.

Virgil. Eclog. 1. v. 42.

... neque servitio me exire licebat,
Nec tam præsentes alibi cognoscere Divos?

46. *Nilus.*) Metonym. pro Ægypto provinciâ, quam rigat & fœcundam reddit exundatione suâ fluvius ille vel solo notus nomine. De eo plura lib. 3. Od. 3. stroph. 12. *fontium qui celat origines*. Plin. lib. 5. cap. 9. *Nilus incertis ortus fontibus, &c.* Ita quidem veteres: at modo compertus est oriri duobus e fontibus in Æthiopiâ superiori regnoque Abassenorum, in terra Sacahala, inter excelsos montes; augetur vero primum fluviis Gema, Kelti, Branti, aliisque subinde compluribus. De Nili origine nuper disseruit erudite Isaacus Vossius, nec non Michael Ant. Baudrandus in suo Lexico seu Commentario ad Philipp. Ferrarium.

Ister.) Seu Danubius fluvius Germaniæ maximus, per ostia sex aut septem in Euxinum mare labitur. Ammian. Marcell. Ptolem. &c. Synecd.

Te belluosus qui remotis
Obstrepit Oceanus Britannis,
Te non paventis funera Galliæ,
Duræque tellus audit Iberiæ;
Te cæde gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

INTERPRETATIO

mens Tigris, te Oceanus belluas educans, qui separatis Britannis obmurmurat, te regio Galliæ mortem haud timentis, atque Hispania ferox veneratur. Tibi crudeles Sicambri conditis armis obtemperant.

ANNOTATIONES

pro Germania, quam *sic perdomuit* Tiberius Nero, *ut in formam pene stipendiariæ redigeret provinciæ: quare tum alter triumphus cum altero consulatu ei oblatus est.* Vell. Paterc. lib. 2. jam sæpe citato. Vel potius intelligendi sunt provicti populi ad Istrum usque, scilicet Vindelici, Pannonii, Daci, &c.

Rapidus Tigris.) In Armeniæ fluvius oritur a montibus Ararath, Euphratem recipit, in sinum Persicum effunditur. Supra omnes Asiæ fluvios rapidus, nomen adeptus est; eo quod tam velox esse videatur quam sagitta, quæ tigris appellatur apud Medos. Vide Plin. l. 6. c. 27. Porro judicantur hic Parthi, qui Armeniâ, quam tenebant, Augusto jubente cesserunt, imo signa victis Romanis erepta ultro remiserunt, ut dictum est, Od. 5. lib. 3.

47. *Te belluosus qui, &c.*) Oceanus Britannicus pro ipsa Britannia majore, quæ modo Anglia nuncupatur. Nam ab hujus insulæ primoribus ad Augustum missæ sunt legationes ad amicitiam ejus deposcendam: ut annotavi, ad Od. 5. lib. 3.

Belluosus.) Novum epithetum, sed aptissimum: quod ut intelligas, lector, consule Plinium, lib. 9. cap. 5. ubi sic habet: *D. Augusto legatus Galliæ scripsit, complures in litore apparere exanimes Nereidas . . . . . Tiberio Principe contra litus insularum Lugdunensis provinciæ belluas amplius trecentas simul reciprocans destituit Oceanus, miræ varietatis & magnitudinis: nec pauciores in Santonum litore: interque reliquas, elephantes & arietes . . . expulsam belluam in litora Gaditana, cujus inter duas pinnas ultima cauda sedecim fuissent, dentes ejusdem centum & viginti, maximi dodrantium mensurâ, minimi semipedum. Bellua cui dicebatur exposita fuisse Andromeda, ossa Romæ apportata ex oppido Judææ Ioppe, ostendit inter reliqua miracula in Ædilitate sua M. Scaurus, longitudine pedum quadraginta, altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spinæ crassitudine sesquipedali.*

48. *Britannis.*) De adjectis Augusti Imperio hisce populis, dixi lib. 3. Od. 5. v. 3. Jam qui sint illi dicendum. Insula est in Oceano Septentrionali maxima, olim Albion dicta, Galliæ obversa, Britannis pridem habitata. Hos avitis sedibus expulerunt Angli Germanica natio, circa annum Christi 441. In Cismarinam porro migrantibus illis regionem, quæ prius Aremorica dicebatur, exinde Britannia minor vocata, & nunc pars est regni Francorum.

49. *Non paventis funera Galliæ.*) Galli præ ferocitate mortem spernebant adeo, ut imminens evidensque vitæ periculum declinare cum possent, minime tamen vellent: forte, quod metempsychosio a Druidis edocti spem reviviscendi conciperent. Hinc & coronati pugnabant. Testis Ælianus, Var. Histor. lib. 12. cap. 18. Cæsar bell. Gall. lib. 6. cap. 13. *In primis Druides hoc volunt persuadere non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios; atque hoc maxime ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto, &c.*

50. *Duræ tellus Iberiæ.*) Hispani labore & militiâ indurati. Vide supra annot. Hujus libri Od. 5. v. 28.

51. *Sicambri.*) Supra, hujus l. Od. 2. v. 36. annot.

ODE XV.

AUGUSTI LAUDES

Phœbus volentem prælia me loqui
Victas & urbes, increpuit lyrâ,
Ne parva Tyrrhenum per æquor
Vela darem. Tua, Cæsar, ætas
Fruges & agris rettulit uberes,
Et signa nostro restituit Jovi,
Derepta Parthorum superbis
Postibus; & vacuum duellis
Janum Quirini clausit: & ordinem

INTERPRETATIO

Meditantem me canere certâmina et urbes expugnatas Apollo citharâ objurgavit, ne vela exigua committerem Tyrrheno mari. Tuum, Auguste, ævum revocavit agris messem fœcundam, nostroque Jovi reddidit vexilla arrogantibus Parthorum valvis ablata: obseravit Janum Quirini bellis vacuum: justas etiam leges et modum

ANNOTATIONES

Metrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

1. *Phœbus volentem, &c.*) Perperam certe nonnulli codices Oden hanc præcedenti junctam habent & continuam. Imo Poeta in Augusti laudes passim effusus, ut annotavi antea, cum cæteris omnibus ipsique Augusto satisfaceret, ipse vero sibi nunquam satisfacit. Hinc est quod istic a Phœbo se ait monitum atque objurgatum, quod laudandum Cæsarem pro meritis singularibus assumeret, qui omni esset laude major: sicque novum laudis genus contexit. Lib. 3. Od. 3. similiter,

Quo, Musa, tendis? Desine pervicax
Magna modis tenuare parvis.

2. *Increpuit lyrâ.*) Vulgo jungunt vocem, *lyrâ*, cum verbo, *loqui*: sed profecto durlusculus locus contextus: nec tam disjuncta opus est connectere ad optimum sensum. Arbiter esto, lector emunctæ naris.

3. *Ne parvis Tyrrhenum, &c.*) Ne velum exiguâ cymba navigare ingens æquor, id est, ne tenui facultate dicendi præditus ad magna Augusti merita laudibus extollenda me accingerem, infelici exitu. Ita modestiæ suæ quidem Horatius, Augusti vero magnitudini diserte velificator. De mari Thyrrheno lib. 3. Od. 11. v. 6. & alibi. Hic vero pro quolibet vasto mari ponitur, per synecd.

4. *Tua, Cæsar, ætas fruges & agris rettulit uberes.*) Hac ætate tuâ cultos videmus agros, uberesque messes habemus per providentiam tuam: cum antea bellis civilibus aut hostilibus sterilitas & vastitas rura deformarent atque depopularentur. Supra Od. 5. hujus libri.

6. *Signa nostro restituit Jovi.*) Reposita sunt in Jovis Capitolini templo signa Romana, ibidem servari solita; quæ quidem profligatis Crasso Antonioque, Parthi ademerant, templorumque suorum parietibus & columnis suspenderant velut ἀναθήματα, non sine ingenti suâ superbiâ, parique ignominiâ Romani nominis. Verum illi Augusto obsequentes restituerunt vexilla nostra. Lib. 3. Od. 5. Vide Justin. lib. 42. in fine. Suet. Octav. cap. 21. &c. nec non Pers. Sat. 6. v. 45. Memineris autem hæc a Poeta non temere Augusto sæpius occini, quod nosset perquam grata esse: nam & cusi sunt nummi cum hac epigraphe, SIGNIS RECEPTIS, & Marti Vindici fanum Cæsar ædificavit. Testis Dio.

9. *Janum Quirini clausit.*) Templum scilicet Jani conditum & consecratum a Quirino seu Romulo, Augustus finitis bellis clausit. De Jano fuse disserit Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 9. *In sacris*, inquit, *invocamus Janum Geminum... Janum patrem, quasi Deorum Deum ... Janum Quirinum quasi bellorum potentem ab hasta quam Sabini curim vocant. Janum Patulcium, & Clusium; quia bello valvæ ejus patent, pace clauduntur.* Causam porro & originem istius ritûs petit a bello Sabino; quo, irruentibus in urbem *per patentem portam Janualem* hostibus *ex æde Jani magna torrentium vis erupit*, hostesque *undis scatentibus, fervente aquâ, rapidâque vertigine* aut perussit aut devoravit. *Ex re placitum, ut belli tempore, velut ad urbis auxilium profecto Deo, fores reserarentur.* Sed & facile est augurari, ideo Jani templum belli temporibus apertum, ut ad eum populi vota precesque deferrent, quem *bellorum potentem* credebant. Ita Macrob. mox cit.

Rectum, & vaganti fræna licentiæ
Injecit; amovitque culpas,
Et veteres revocavit artes;
Per quas Latinum nomen & Italæ
Crevere vires, famaque & imperi
Porrecta majestas ad ortum
Solis ab Hesperio cubili.
Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis, aut vis eximet otium:
Non ira, quæ procudit enses,
Et miseras inimicat urbes.
Non, qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Julia; non Getæ,

INTERPRETATIO

imposuit licentiæ effrænatæ: abstulitque flagitia: nec non antiquas reparavit disciplinas, quibus nomen Romanum opesque Italiæ amplificata sunt, atque Imperii gloria potentiaque ab Occasu ad Orientem est propagata. Augusto Rempublicam tenente, pacem non turbabit civilis tumultus vel impetus, nec odium quod gladios fabricat, et civitates efficit adversas ac miseras. Julias leges haud frangent qui altum Danubium potant, non Getæ

ANNOTATIONES

Clausit.) Sueton. Octav. cap. 22: *Janum Quirinum aen semel atque iterum a condita urbe, memoriam ante suam clausum, in multo breviore temporis spatio, terrâ marique pace partâ ter clausit.* Orosius lib. 6. cap. 20. & seq. distinguit tempora, *primo post Actiacam pugnam; iterum victis Cantabris*, (Et de hac secunda Jani templi clausura loquitur istic Horatius, qui tertiam minime vidit jam tum fato functus) *tertio gentibus omnibus terra marique pace compositis.* Dio pariter lib. 53. & 54. ubi clausum ab Augusto Janum notat, primo in quinto suo consulatu, post Actiacam victoriam: iterum consulatu decimo: tertiò consulatu undecimò: ex lapide qui Emeritæ in Hispania:

IMP. CÆS. DIVI
F. AUGUSTUS. PONT. MAX.
COS. XI.
TRIBUNIC. POT. X. IMP. VIIII.
ORBE MARI ET TERRA
PACATO. TEMPLO JANI CLUSO.

Vide Just. Lips. Elect. lib. 1. cap. 20. ubi luculenter avincit eos, qui ex Livio & Plutarcho *quasi rem confessam sumunt* incassum quidem, *Janum non ter ab Augusto, sed tantum semel clausum, idque post Actiacum bellum.* Unde & Glareanus perperam emendat Suet. cit. *tertio clausit*, pro, *ter clausit*: Quibus egregie occinit Lips. ibid. *parcite boni manes, non ego vos sollicito: tamen his longiter erratis.*

10. *Et vaganti.*) Quidam legunt, *evaganti*, junguntque sic priores voces cum sequentibus: *ordinem rectum evaganti fræna licentiæ injecit.* De coercitis grassatoribus ab Augusto Sueton. 32.

11. *Amovitque culpas.*) Sueton. Oct. cap. 34. *Leges retractavit, & quasdam ex integro sanxit; ut sumtuariam, de adulteriis, de pudicitia, de ambitu, de maritandis ordinibus .... divortiis modum imposuit, &c.* Vide & c. 42. &c.

12. *Veteres revocavit artes, per quas, &c.*) Priscas virtutes, religionem, fidem, justitiam, temperantiam, patientiam, per quas primi Romani hostibus formidabiles perinde atque admirabiles amabilesque exstiterunt. Vell. Paterc. *Finita vicesimo anno bella civilia, sepulta externa, revocata pax, sopitus ubique armorum furor, restituta vis legibus, judiciis auctoritas, Senatui majestas, & prisca illa & antiqua Reipublicæ forma revocata; rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique rerum suarum possessio; leges emendatæ utiliter, latæ salubriter, &c.*

14. *Imperi porrecta majestas ad ortum, &c.*) *Augustus ab Oriente in Occidentem, a Septentrione in Meridiem, ac per totum Oceani circulum, cunctis gentibus unâ pace compositis, Jani portas tertio ipse tunc clausit, quas ex eo per duodecim fere annos quietissimo semper obseratas otio ipsa etiam rubigo consignavit.* Oros. l. 6. cit.

15. *Ad ortum Solis ab Hesperio cubili.*) Sol dum occidit, Atlantico Oceano conditur, & quasi requiescit *cubili*; quod *Hesperium* dicitur ab Hespero stella, quæ vesperi ad Occidentem apparet: unde & Hesperiæ ultimæ nomen datum Hispaniæ: eo quod ultima sit ad occasum regio. Cùm vero simpliciter Hesperiam vocant auctores, indicant Italiam ab Hespero Atlantis fratre, qui eo se ex Africa contulit, sic nominatam.

20. *Inimicat.*) Quintus Cicero de petitione consulatus, n. 37. *sin autem neges, statim sese alienant, & inimicantur.* Alii tamen codices aliter: nec habent vocem *inimicantur*: sed tantum: *sin autem id neges, certe abalienes & statim & plures.*

21. *Qui Danubium bibunt.*) Accolæ Danubii fluminis, nempe Suevi, Norici, Vindelici, Daci, Pannonii, Germani; de quibus ante. De Danubio sive Istro, præced. Od. 14. Vide & Od. 5. hujus libri.

22. *Edicta Julia.*) Supra ad voces, *amovitque culpas.* Ex Sueton. Octav. 34. Dione lib. 53. & 54. Vide & carmen seculare post Epod.

Getæ.) Et hi Danubium prope habitant ac bi-

Non Seres, infidive Persæ,
Non Tanaim prope flumen orti.
Nosque & profestis lucibus, & sacris,
Inter jocosi munera Liberi,
Cum prole, matronisque nostris,
Rite Deos prius apprecati,
Virtute functos more patrum duces,
Lydis remisto carmine tibiis,
Troiamque & Anchisen, & almæ
Progeniem Veneris canemus.

INTERPRETATIO

non Seres, aut Persæ fallaces, nec nati ad amnem Tanaim. Nos autem diebus tam festis quam profestis inter dona hilaris Bacchi, cum liberis et conjugibus nostris, numinibus antea rite invocatis more majorum, adjuncto carmine Lydiis fistulis, celebrabimus duces virtute insignitos, atque Troiam, et Anchisen, sobolemque jucundæ Veneris.

ANNOTATIONES

bunt, hodie Moldavi; Scythis vicini sunt, & inter Dacos numerantur.

23. *Seres.*) Scythæ, Indi, &c. Vide plura de his lib. 1. Od. 12. v. sub finem.

Infidive Persæ.) Parthi regionem Perside comprehensam incolentes, de quibus lib. 1. Od. 12. & 19. & lib. 3. Od. 5. *Infidi*, qui Crassum simulata pace occiderunt.

24. *Tanaim prope flumen orti.*) Scythæ, de quibus lib. 1. Od. 19. lib. 2. Od. 9. lib. 3. Od. 24. De Tanai, quem *Scythicum amnem* vocat Horat. lib. 3. Od. 4. vers. 36. Od. 10. v. 1. Od. 29. v. 28. vide ibi annot.

25. *Nosque & profestis, &c.*) Nos Romani tot ab Augusto beneficiis cumulati, ipsum ejusque majores canere non intermittemus, tam *profestis lucibus*, quam *sacris*: atque adeo quotidie, in conviviis publicis privatisque, honorem Augusto deferamus per libationes etiam & vota precationesque. Vide annot. supra Od. 5. stroph. 8. & seq.

Profestis lucibus, & sacris.) Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 16. ita scribit: *festi Diis dicati sunt: profesti hominibus ob administrandam rem privatam publicamque concessi, &c.* Et postea: *profesti, & qui ex his procedunt, sunt fasti, comitiales, comperendini, stati, præliares.* Hos deinde singulos explicat ibid.

26. *Jocosi munera Liberi.*) Vina sunt Bacchi munera: is vere *lætitiæ dator*. Virgil. Æneid. 1. v. 738.

28. *Rite Deos prius apprecati.*) Inter libationes Dii invocabantur.

29. *Virtute functos.*) Cic. Tuscul. 1. n. 109. *Nemo parum diu vixit qui virtutis perfectæ perfecto functus est munere.*

Duces canemus Lydis remisto carmine tibiis.) Cic. mox cit. Tusc. 1. initio. *Est in originibus*, inquit, *solitos esse in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.* De legib. 2. n. 62. *Honoratorum virorum laudes ad cantus & ad tibicinem prosequuntur.* Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1. in fine. *Majores natu in conviviis ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea imitanda juventutem alacriorem redderent.*

30. *Lydis.*) Modis ac numeris hilarioribus. Nam tibiarum modi varii, Dorius gravis; Ionicus floridus; Phrygius religiosus: at *Lydius* mollis & suavis. Sicut *Lydi* Asiæ minoris populi Ionibus Phrygibusque affines ac medii, male semper audierunt, velut effeminati, & cupediarum voluptatum deliciarumque sectatores. Proverb. *Lydio more*, apud Herodotum, Suidam, Athenæum, lib. 12.

31. *Troiam & Anchisen, &c.*) Canemus Troiam, Anchisen, Æneamque ejus & Veneris filium, totamque gentem Juliam inde ortam, Julium Cæsarem, Augustum in Juliam familiam ascitum, Tiberium, Drusum.

Lucret.

Æneadum genitrix, hominum Divûmque voluptas,
Alma Venus.

QUINTI

HORATII FLACCI

EPODON LIBER

SIVE

ODARUM LIB. V.

ODE I.

AD MÆCENATEM

Cui ad bellum Actiacum ire paranti offert se comitem.

Ibis Liburnis inter alta navium
Amice, propugnacula;

INTERPRETATIO

Navigabis, o amice, Liburnicis navibus inter excelsa navium munimenta,

ANNOTATIONES

Metrum est Iambicum, Prior quisque versus est trimeter; alter quisque dimeter.

De hujus libri titulo primum dicam pauca. Illum Horatius non inscripsit unquam: excogitavere Grammatici, multis post annis, imo post aliquot sæcula, Horatii Odas aliaque opera colligentes, compingentes, & eo ordine, quem modo videmus, digerentes. Unde vero Epodos commenti sunt? Certant etiamnum eruditi. An quod ultimus sit Odarum liber, & quasi post Odas? At levicula ratio: An quod Odæ istæ sint post alias factæ? Imo vero pleræque hujus libri aliis sunt priores, v. gr. Epod. 9. manifeste antecedit Oden 37. lib. 1. An quod longiori versui brevior attexitur? Atqui hujus generis Odæ reperiuntur etiam in cæteris libris, & in hoc ipso libro ultima & penultima est monocolos & ejusdem metri. Quid quod doctus & sagax Muretus ingenue fatetur, non satis intelligere se cur Epodos liber hic vocetur: Fabricius autem scribit, in libris prioribus Horatium imitatum esse Alcæum & Sapphonem; in isto vero Archilochum atque Lucilium. Certe Marius Victorinus lib. 3. sic habet: *Archilochus fuit singularis artificii in excogitandis & formandis novis metris, primusque Epodos excitavit, alios breviores, alios longiores, detrahens unum pedem seu colum metro, ut illi subjiceret id quod ex ipso detractum esse videbatur....' Horatius ejus exemplum secutus est in ea Ode,*

Solvitur acris hyems gratâ vice veris & Favoni;
Trahuntque siccas macchinæ carinas.

Ergo Ἐπῳδῶν librum hunc inscripsere Grammatici, seu quod Archilochi, & Lucilii exemplo maledictis conferta pleraque carmina contineat; seu quod Iambicis trimetris subtexantur accinanturque dimetri, longioribus quibuscunque versibus

Paratus omne Cæsaris periculum
Subire, Mœcenas, tuo.
Quid nos, quibus te vita sit superstite
Jucunda; si contra, gravis?
Utrumne jussi persequemur otium
Non dulce, ni tecum simul?
An hunc laborem mente laturi, decet

INTERPRETATIO

Augusti discrimen quodlibet promptus obire tuo periculo. *Quid* agemus *nos, quibus vita vivente te grata fuerit; si solus, molesta? An ex mandatis* otio *fruemur minime jucundo, nisi una tecum? An* vero *istum laborem toleraturi* sumus eo *animo,*

ANNOTATIONES

breviores. Et hæc mea quidem sententia. Enimvero parum satisfacit quod ajunt alii, quoniam Epodos est velut Odes clausula, additaque post strophen & antistrophen, hinc *ἐπῳδοὺς* vocari eos versus minores qui subjecti longioribus sensum finiunt & concludunt. Contrarium siquidem in nonnullis Horatii Epodis agnoscitur. Vide Marium Victorinum lib. 1. Galenum de usu partium, Epilogo lib. 17. Diomedem lib. 3. cap. 4. Isidorum lib. 1. cap. 38. Terentianum Maurum lib. de metris, Scaligerum Poet. lib. 1. c. 44. &c.

1. *Ibis Liburnis, &c.*) Ergone ibis hinc procul absque me, qui te carere vix queo? Ibis, Mœcenas, ad bellum cum Augusto adversus Antonium & Cleopatram, nullum non paratus subire periculum pro Cæsare tuendo.

Liburnis.) Naves Liburnæ minores erant, leviores, agiliores, proindeque bello idoneæ. His itaque Augustus Antonianas mole graviores facile profligavit, fugientemque persecutus debellavit Antonium. Nomen a Liburnis, hodie Croatis populis Illyrii, qui piraticæ causâ faciendæ, genus illud navium invenerant sibi percommodum. Vide Veget. de re milit. lib. 4. cap. 28. & seq.

Inter alta navium propugnacula.) Naves Antonii desiguat ingentes quidem, exstructis in prora & puppi tabulatis turrium instar, Cæsarianis terribiles. L. Flor. lib. 4. c. 11. *Nobis quadringentæ amplius naves, ducentæ non minus hostium: sed numerum pensabat magnitudo. Quippe a senis in novenos remorum ordinibus: ad hoc turribus atque tabulatis allevatæ, castellorum & urbium specie, non sine gemitu maris & labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipsa moles exitio fuit ... Immensæ classis naufragio belli facto, toto mari ferebatur, &c.* Plutarchus in Anton. similiter refert, Cæsaris naves Brundusii & Tarenti fabricatas ad celeritatem, non ad roboris ostentationem, Antonianas contra ligneis turribus excelsas, e quibus in hostem catapultas emittebant. Plin. lib. 32. cap. 1. *Armata classes imponunt sibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur velut e muris. Heu vanitas humana ... Ferunt Actiaco Marte tenuisse prætoriam navem Antonii properantem ... Ideoque Cæsarianæ classis impetu majore protinus venisse.* Vide Veget. l. 4. cap. 44. nec non Dionem Nicæum, sive Joan. Xiphilinum in Augusto, ubi scribit: *pugnatum est apud Actium, ubi nunc Nicopolis .... Naves Antonii erant navibus hostium longe majores, decirremes complures ... In his altissimas turres ædificari, atque magnum numerum hominum imponi in turribus jusserat ... De superiore loco hostes obruebant atque submergebant lapidibus, aliisque machinis, &c.*

3. *Paratus omne Cæsaris periculum subire.*) Teste Appiano, secutus est Augustum Mœcenas cum M. Agrippa, in Siciliam adversus Sext. Pompejum: item contra M. Antonium & Cleopatram, ad Actium Epiri promontorium. Vide apud Virgil. Æn. 8. præsertim a versu 675. ad 695. Actiacæ victoriæ descriptionem: ubi egregia Agrippæ quidem laudatio: at mirum quod ibidem Mœcenatis nulla mentio. Contra Xiphilinus mox citatus alterum ab altero non separat, ita scribens: *Cæsar eo prælio navali superior ... Agrippa in eo bello Cæsari magno usui fuit. Nam & Antonii quasdam urbes evertit, in quibus habebat bellicos apparatus, & ejus adversarios crebro vicit. Quas ob res ei atque Mœcenati tantam potestatem detulit Cæsar in rebus omnibus, ut literas quascumque ad Senatum vel alios mitteret, ipsi prius legere possent, & ex eis quæ vellent immutare: cujus rei causa anulum ab eo acceperant, quo literas obsignarent.* Et postea: *de Imperio deponendo Cæsar deliberationem habuit cum Agrippa & Mœcenate, cum quibus communicabat omnia arcana consilia. Ex his Agrippa consulebat justius ... Mœcenas majorem utilitatis habebat rationem ... Cæsar Mœcenati assensus est, sumpsitque nomen Imperatorium, &c.*

5. *Te vita sit superstite jucunda, si contra gravis.*) Vide lib. 2. Od. 17.

7. *Utrumne jussi persequemur otium, &c.*) An dum laborabis & periclitabaris tu, otium ego persequi potero? Certe quantumvis jubeas, parere hac in re & morem tibi gerere haud valeo.

9. *An hunc laborem, &c.*) Prolepsis, qua ipse sibi Horatius objicit: at militiæ ærumnas ferre minus sum idoneus: respondet vero, sibi cum Mœcenate qualibet tolerabilia videri. Cf. Ode lib. 2.

Me nec Chimæræ spiritus igneæ,
Nec si resurgat centimanus Gyas,
Divellet unquam.

Qua ferre non molles viros?
Feremus. Et te vel per Alpium juga,
  Inhospitalem & Caucasum,
Vel Occidentis usque ad ultimum sinum,
  Forti sequemur pectore.
Roges, tuum labore quid juvem meo,
  Imbellis ac firmus parum?
Comes minore sum futurus in metu,
  Qui major absentes habet:
Ut assidens implumibus pullis avis
  Serpentium allapsus timet
Magis relictis: non, ut adsit, auxili
  Latura plus præsentibus.
Libenter hoc & omne militabitur
  Bellum in tuæ spem gratiæ,
Non ut juvencis illigata pluribus
  Aratra nitantur meis;
Pecusve Calabris ante sidus fervidum
  Lucana mutet pascua;

INTERPRETATIO.

quæ tolerare debent viri non segnes? Tolerabimus certe, atque te sectabimur generosâ mente per altas Alpes, et Caucasum inhabitabilem, et ad extrema Occidentis maria. Quæres, quid tuum laborem meo sublevem ego non aptus militiæ, minimeque strenuus. Scilicet te *comitans minorem habebo* pro te *timorem, qui gravius angit absentes: veluti avis incubans pullis implumibus, plus iis relictis metuit incursiones anguium; majorem opem non præstitura, etiamsi præsentibus astiterit. Hanc et aliam quamlibet militiam obibo amicitiæ tuæ gratiâ: nequaquam ut pluribus meis bobus annexa aratra portentur; aut greges e pascuis Lucanis transeant in Calabra, ante ar-*

ANNOTATIONES.

11. *Per Alpium juga.*) Quæ quidem superasse tanti statit ipsi Annibali aliisque. Vide Tit. Liv. l. 21. c. 36. & seq. Issos moutus quibos Italia quasi vallatur, *transcendisse quoque mirum fuit, atque in portento prope majores habuere.* Plin. Procem. lib. 36.

12. *Inhospitalem & Caucasum.*) Mootem Asiæ altissimem, ubi glacies & nivus perpetoom horrorem faciunt. Vide lib. 1. Od. 22.

13. *Occidentis usque ad ultimum sinum.*) Ad Gaditanum usque Oceanem, eltra Colemnas Hercolis, qeum mendi finum statuebunt Romani, versus Occidentem. Vide lib. 2. vurs. 11. annot.

18. *Qui major absentes habet.*) Ita est; rei amatæ quando abest, plus timetur, & mille falsa purioola amans sibi fingit, illique formidat semper.

19. *Ut assidens implumibus, &c.*) Non quidem præsens ego tu juvaru plorimum sperem: sicet avis utsi pollis assideat, parum eos defendit a serpentibus; at tamen iis relictis absens magis timut.

23. *Libenter hoc, &c.*) Hoc igitur bellom quumtumvis gravu adibo iotrepidus, ut te præsente fruar, o Mœcenas; tibique meum amorem testificer.

25. *Non ut juvencis, &c.*) Neque vero inde velim a tu mururi vel consuqui donationes majorus prioribus. Nequaquam plura copiam agri jugara, ad quæ arundu pluribus juvencis ac bobus mihi opus sit. Nuque taliu u te peto.

27. *Pecusve Calabris, &c.*) Neque pariter numerosiores gregus habeiu exoptem, vel divursa pascua in diversis regionibus: ut secondum varias cæli affectiones, commode sempur illi pascantur, modo in his, modo in istis. Vusro de Ru Rest. lib. 3. cap. ult. in fine. Apoli solent pecearii, proptur calores, in montes Sabinos pecus ducoru.

Calabris ante sidus fervidum Lucana mutes pascua.) Pro, *Calabra pascua*, ubi æstus fervidior, *mutet Lucanis*, ubi cœlom magis est temperatum: *mutet*, inquam, & ab illis in hec deducuntur, *ante sidus fervidum*, id est, unte Canicolam, cojus ardor oimius pecori est noxios & infestus. De *Calabria* lib. 1. Od. 31. Du Canicula, lib. 1. Od. 17. v. 17. & lib. 3. Od. 13. v. 9.

28. *Lucana.*) Lucaniu Italiæ regio, in Regno Neapolitano, inter Apuliam, Brutios, Picuntes,

Nec ut superni villa candens Tusculi
Circæa tangat mœnia.
Satis superque me benignitas tua
Ditavit. Haud paravero
Quod aut, avarus ut Chremes, terrâ premam,
Discinctus aut perdam ut nepos.

INTERPRETATIO

dens astrum: neque ut villa candida vicinâ *alti Tusculi pertingat muros Circæos*. Imo *tua munificentia locupletavit me sufficienter et abunde. Absit ut accumulem quæ vel terræ infodiam velut Chremes avarus, vel dilapidem sicut helluo dissolutus.*

ANNOTATIONES

atque eram Tyrrheni maris, continetur in eo quæ *Basilicata* provincia nunc dicitur. Plin. lib. 14. cap. 6. vina Lucana commendat his verbis, *verum & longinquiora Italiæ ab Ausonio mari non carent gloriâ, Tarentina ... Lucanaque*.

29. *Nec ut superni, &c.*) Neque ut villa mea in agro Tusculano sita, prædiumque quod ibi habeo a te mihi donatum, magis ac magis amplificetur, extendaturque ad usque Tusculum urbem in edito colle exstructam.

Villa candens,) E marmore candido ædificatam nonnulli explicant. Quasi vero villula Horatii, qua licet modicâ contentum se pluribus locis aperte jactitat, fuisset marmorea. Ergo, vel splendidulam, vel e candenti lapide exstructam intellige. Plin. lib. 36. cap. 22. *in Liguria, Umbria & Venetia albus lapis dentatâ serra secatur*.

30. *Circæa mœnia*.) Tusculana; quippe Tusculum condiderat Telegonus Circes & Ulyssis filius. lib. 3. Od. 29. vers. 8. *Telegoni juga parricidæ*. Vide ibi annot.

31. *Satis superque me benignitas, &c.*) Horatius e Mæcenate donatus fuerat prædiis aliquot, ut jam dixi: iis vero se plane contentum esse, nec plura flagitare prædicat lib. 2. Od. 18. v. 12. quanquam plura donare paratum sciret Mæcenatam, ut declarat lib. 3. Od. 26. strophe penultimâ. Si vacat, lector, lege etiam annot. lib. 3. Od. 13. vers. 1. & init. Epist. 16. ubi suam ipse villam describit Horatius.

32. *Haud paravero quod, &c.*) Nolim insanire divitias accumulando stulte & infodiendo occultandoque in terra, sicut Chremes ille senex avarus, apud Terent. Comœd.

33. *Discinctus aut perdam ut nepos*.) Absit etiam ut opes habeam, quas male perdam ac prodige effundam.

Discinctus.) Mollis, iners, ignavus, luxuriosus. Contra *cinctus* vocatur navus ac fortis. Apud Romanos discinctum seu non cinctum prodire in publicum, dissoluti ac perditi luxuria hominis nota erat. Proverb. *discincta vestis, discinctus animus*. Pers. Sat. 3.

Non pudet in morem discincti vivere Natta.

Nepos.) Ita vocatur luxuriosus, quod ei non major cura sit rei suæ familiaris, quam solet esse juveni, cujus pater & avus adhuc vivunt, quos sibi novit opes congerere & opimam hæreditatem comparare. Festus.

ODE II.

VITÆ RUSTICÆ LAUDES

Beatus ille, qui procul negotiis;
Ut prisca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet suis,
Solutus omni fœnore:
Nec excitatur classico miles truci,
Nec horret iratum mare;
Forumque vitat, & superba civium

INTERPRETATIO

Felix ille, qui longe a negotiis, et liber ab usuris omnibus, agros paternos colit propriis bobus, sicut homines antiqui: neque bellator excitatur gravi sono tubæ, nec timet procellosum mare; fugit lites et domos superbas opulentorum civium.

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Beatus ille, &c.*) Hæc Ode, vel confitente Hypercritico, *sane longe pulcherrima*. Inducitur fœnerator Alphius vitam rusticorum ita laudans, ut videatur jamjam abjecto fœnerandi studio, illam amplexurus: qui tamen ad solitam quæstûs curam mox abripitur, & ad suos mores redit: adeo valet consuetudo inveterata.

Beatus ille qui procul negotiis, &c.) Pleraque hujus Odes lumina mutuatus est Horatius a Virgilio Georg. 2. sub finem. Quæ vero hic fuse extulit, ille sedulo perstrinxit: & contra, quæ Virgilius contracte dixerat, Horatius dilatare & explicare curavit. Virgil. cit. v. 458. Sic rusticæ vitæ laudes auspicatur:

O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolas! Quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum justissima tellus.

2. *Ut prisca gens mortalium.*) Primis nempe sæculis felices & aurei mortales in agris degebant, terram exercebant, innocentem & beatam agebant vitam. Vide Plin. lib. 18. init. Valer. Maxim. lib. 7. cap. 1. Virg. ante cit. v. 532.

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
Hanc Remus & frater: sic fortis Etruria crevit:
Scilicet & rerum facta est pulcherrima Roma..
. . . .
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.

3. *Paterna rura bobus exercet suis.*) Non ingentia prædia usuris comparata, sed modica a parentibus sibi relicta. Od. 1. lib. 1. *gaudentem patrios findere sarculo agros....* Vide Tit. Liv. lib. 3. cap. 26. ubi *L. Quintius Cincinnatus spes unica Imperii Rep. Roman. quatuor jugerum colens agrum, a legatis* ad Dictatorem vocatur, inventus *seu fossam fodiens, bipalio innixus, seu cum araret; operi certe, id quod constat, agresti intentus.*

4. *Solutus omni fœnore.*) Qui nequaquam fœnori operam dedit unquam, nec dare velit, avaritiæ & cupiditatis labe nullâ aspersus. Fœnus sive usuram prohibent leges divinæ & humanæ. Deuter. cap. 23. *non fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.* Cato: *majores nostri sic habuerunt, & ita legibus posuerunt: furem dupli condemnari, fœneratorem quadrupli: quanto pejorem civem existimaverint fœneratorem quam furem.* Cic. Offic. 1. n. 150. *primum improbantur hi quæstus, qui in odia hominum incurrunt, ut portitorum & fœneratorum.* Vide Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 7. &c.

5. *Nec excitatur classico miles.*) Dormit somnum pacatum & placidum; nec, ut miles, tubæ sonitu excitatur.

Truci.) Quicquid ad arma bellumque attinet, truculentum est & horribile. Porro, *classica sunt cornua, quæ convocandi causa fuerunt facta: & a calando classicum quasi calassicum dicitur.* Isidor. lib. 18. cap. 4. Vide infra versus Virgil. mox afferendos, huc & ad sequentia pertinentes.

6. *Nec horret iratum mare.*) Nec, ut negotiatores ac mercatores, navigationis fert incommoda, aut maris irati horrores experitur. Vide Juvenal. Sat. 12. Item quæ annotavi l. 1. Od. 3. v. 9.

7. *Forumque vitat.*) Strepitûs forensis caret molestia. Litigandi quantus sit furor, quantus & labor, noverat Plutarchus, qui lib. de fœnore, asserit, forum esse *impiorum regionem*. Anacharsis scribit, *locum esse ad fallendum invicem, atque ad dandas avaritiæ manus destinatum.* Columella ait, exerceri *in foro caninum quemque allatrandi, & contra innocentes, & pro nocentibus studium:* atque videri *concessum intra mœnia latrocinium:* additque; ibi, *nisi dorophagos explens sordidosque ac nummarios,* prorsus *inde operam.*

Superba civium potentiorum limina.) Profecto gravis erat servitus clientium superbo capiti quotidiana officia præstantium: primâ luce salutabant, deinde ad forum comitabantur, noctu etiam patronis adesse per orbem currentibus cogebantur, &c. Vide Juvenal. Sat. 3. v. 124. & seq. Virgil. jam cit.

Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum totis vomit ædibus undam.

Et postea.
. . . .

Potentiorum limina.
Ergo aut adultâ vitium propagine
Altas maritat populos:
Inutilesque falce ramos amputans,
Feliciores inserit:
Aut in reducta valle mugientium
Prospectat errantes greges:
Aut pressa puris mella condit amphoris,
Aut tondet infirmas oves.
Vel cum decorum mitibus pomis caput
Autumnus arvis extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pyra,
Certantem & uvam purpuræ,
Qua muneretur te, Priape, & te pater
Sylvane, tutor finium!

INTERPRETATIO

Itaque vel palmites vitium crescentes alligat excelsis populis; atque steriles surculos falce resecans, fertiliores inserit: vel in remota valle pascentes mugientium greges contemplatur; vel extracta favis mella recondit in vasis mundis: vel tondet oves imbecillas. Cum vero autumnus campis erexit caput dulcibus fructibus ornatum, quàm lætatur colligens pyra insitiva, et uvas purpuræ æmulas, quas tibi offerat, o Priape, tibique, Sylvane parens, agrorum custos!

ANNOTATIONES

Insanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta cæca; ruuntque
In ferrum, penetrant aulas & limina regum, &c.

9. *Ergo aut adultâ, &c.*) Postquam ostendit agricolas esse immunes a malis, quæ comitari solent varias hominum conditiones, v. gr. fœneratorum, militum, mercatorum, caussidicorum, clientium; jam exponit rusticæ vitæ emolumenta, & voluptates singulis anni tempestatibus proprias. Ver habet amœnitatem: æstas hortorum, frugum & pecoris fœcunditatem: autumnus fructuum multiplicem proventum: hyems aucupium & venationem.

Propagine.) Plin. lib. 17. cap. 10. *Arbores aut semine proveniunt, aut plantatâ radice, aut propagine, aut avulsione, aut surculo, aut insito & consecto arboris trunco.*

10. *Altas maritat populos.*) Plin. lib. 17. cap. 23. scribit longo usu compertum, *nobilia vina non nisi in arbustis gigni, & in his quoque laudatiora summis, sicut uberiora imis; adeo excelsitate proficitur. Hac ratione & arbores eliguntur. Prima omnium ulmus ... deinde populus ... minus densa folio, &c.* Varro de re Rust. lib. 1. cap. 8. ita scribit: *vineæ aliæ humiles, ut in Hispania: aliæ sublimes, ut pleræque in Italia, &c.* & in fine: *ubi natura terræ humida, ibi vitis altius tollenda, quod in partu & alimonio vinum non ut in calice, quærit aquam, sed solem: itaque ideo, ut arbitror, primum e vinea in arbores ascendit vitis.* Vide lib. 4. Od. 5. v. 30.

11. *Inutilesque falce ramos amputans.*) Plin. mox cit. *arbusta arari quam altissime desiderant, etsi tantum frumenti ratio non exigit ... Deputantur cum vite pariter intervulsatâ densitate ramorum qui sunt supervacui & absumunt alimenta.*

12. *Feliciores inserit.*) Vide Plin. lib. 17. cap. 14. ubi geminam insitionis affert rationem: altera fit trunco leniter fisso: altera est inoculatio; fitque exciso cortice, & aperiendo in arbore oculum, semenque illic includendo. Hanc docuere aves & natura. *Tradunt monedulam,* inquit ille, *condentem semina in thesauros cavernarum, ejusdem rei præbere causas.* Et paullo ante: *inserere quoque natura docuit, semina ventis sæpe translata in aliquas corticum rimas; unde vidimus cerasum in salice, platanum in lauro, &c.*

14. *Prospectat errantes greges.*) Greges pastorestque invisit, & an recte se habeant cuncta, considerat.

15. *Pressa puris mella condit amphoris.*) Virgil. Georg. 4. v. 140.

spumantia cogere pressis
Mella favis.

Vide Columell. l. 9. c. 15. Plin. l. 11. c. 12. & seq.

16. *Infirmas oves.*) Delicatas, morbis obnoxias.

17. *Decorum pomis caput, &c.*) Ita semper solet pingi autumnus.

19. *Insitiva pyra.*) Proprio labore insita & educata, & hinc longe jucundiora.

20. *Certantem & uvam purpuræ.*) Maturam scilicet, & purpureo colore gratam.

21. *Priape.*) Hortorum Deus & tutor.

22. *Sylvane.*) Agrorum præses & custos. Virgil. Georg. 2. cit.

Fortunatus & ille Deos qui novit agrestes,
Panaque, Sylvanumque senem, &c.

Et postea:

Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut fœtu pecorum, aut Cerealis mergite culmi.
. . . .
Et varios ponit fœtus Autumnus: & alte
Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.

Libet jacere modo sub antiqua ilice:
  Modo in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquæ;
  Queruntur in sylvis aves;
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus;
  Somnos quod invitet leves.
At cum tonantis annus hybernus Jovis
  Imbres nivesque comparat,
Aut trudit acres hinc & hinc multâ cane
  Apros in obstantes plagas:
Aut amite levi rara tendit retia,
  Turdis edacibus dolos:
Pavidumque leporem, & advenam laqueo gruem,
  Jucunda captat præmia.
Quis non malarum, quas amor curas habet,
  Hæc inter obliviscitur?
Quod si pudica mulier in partem juvans
  Domum, atque dulces liberos,

INTERPRETATIO

Nunc placet recumbere sub annosâ quercu: nunc super herbam virescentem. Interea dum amnis defluit ripis sublimibus, canunt aves in nemoribus; rivulique murmur edunt aquis labentibus; quod placidum conciliet soporem. Quando autem tempestas hyemalis Jove sæviente pluvias et nives procreat, vel plurimis canibus apros feroces undequaque propellit in retia opposita; vel perticâ levigatâ plagas haud strictas expandit turdis voracibus insidiosas: ac timidum leporem, gruemque transmarinam pedicâ implicat, gratam prædam. Inter ista quis recordatur molestiarum, quas amor gignit? Quod si casta uxor ex parte suâ curans

ANNOTATIONES

23. *Libet jacere modo.*) Hoc frustra putant aliqui novæ Odes initium.
Virgil. cit.
Speluncæ, vivique lacus: ac frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni
Non absunt: illic saltus ac lustra ferarum.
25. *Labuntur altis interim ripis aquæ.*) Vel, ex alto quodam loco defluunt; vel, profundo currunt alveo. Virgil. Georg. cit.
Rura mihi rigui que placeant in vallibus amnes.
27. *Lymphis obstrepunt.*) Avibus quasi accinunt, suo murmure ac strepitu avium cantus provocant.
29. *At cum tonantis, &c.*) Hyemalis tempestas ubi cœpit ingruere, venationi datur opera.
Jovis.) Jam alibi diximus Jovem poni pro aere; *tonantis*, tempestuosi, pluvii, pruinosi. Virg. cit. Georg. 2.
Venit hyems, teritur Sicyonia bacca trapetis.
At Georg. 1. v. 305.
Sed tamen & quernas glandes tunc stringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta:
Tunc gruibus pedicas, & retia ponere cervis,
Auritosque sequi lepores . . . .
Cum nix alta jacet, glaciem cum flumina trudunt.
31. *Multâ cane.*) Canes feminino genere poni solent cum de venatione agitur, ut volunt; quoniam, inquiunt nonnulli, velociores & sagaciores ut plurimum sunt canes feminæ.

33. *Amite.*) Ames est furcula seu pertica, qua reta suspenditur aut tenditur ad captandas aves.
34. *Turdis.*) Qui præcipui sunt saporis. Gall. *grives*. De his Varro de re rust. l. 3. c. 5. Athen. l. 2. c. 24.
35. *Advenam gruem.*) Varro mox cit. *Volucres partim advenæ sunt ut hirundines & grues: partim vernaculæ, ut gallina & columbæ. De illo genere sunt turdi adventitio; ac in Italiam quotannis trans mare advolant circiter æquinoctium autumnale, & eodem revolant ad æquinoctium vernum.* Tull. de Natur. Deor. 2. n. 125. *Grues, cum calidiora loca petentes maria transmittunt, trianguli formam efficere animadversum: ejus autem summo angulo aer ab eis adversus pellitur: deinde sensim ab utroque latere tanquam remis ita pennis cursus avium levatur. Basis autem trianguli quam grues efficiunt, ea tamquam a puppi ventis adjuvatur: hæque in tergo prævolantium colla & capita reponunt.* Vide & Plin. l. 10. c. 23.
36. *Quis non malarum, &c.*) Phrasis Græca, pro, quis non obliviscitur malarum curarum quas amor habet.
39. *Quod si pudica, &c.*) Virg. cit. Georg. 2.
Interea pendent dulces circum oscula nati:
Casta pudicitiam servat domus.
Ecclesiasticus cap. 26. *mulieris bonæ beatus vir: numerus annorum illius duplex: annos vitæ in pace implebit.*

(Sabina qualis, aut perusta solibus
Pernicis uxor Appuli,)
Sacrum vetustis exstruat lignis focum
Lassi sub adventum viri:
Claudensque textis cratibus lætum pecus
Distenta siccet ubera:
Et horna dulci vina promens dolio
Dapes inemptas apparet:
Non me Lucrina juverint conchylia,
Magisve rhombus, aut scari,
Si quos Eois intonata fluctibus
Hyems ad hoc vertat mare:
Non Afra avis descendat in ventrem meum,

INTERPRETATIO

familiam dilectosque natos (velut Sabina, vel conjux Appuli velocis, adusta Solis ardore) e lignis aridis componat sacratum focum, paulo ante reditum mariti fatigati; et caulis includens gregem saturum mulgeat plena ubera; atque vinum hujus anni educens ex amphora non insuavi paret cœnam non aliunde *quæsitam* hæc inquam, si adsint, *non prætulerim ostrea Lucrina, vel rhombos, vel scaros, si aliquos ex Orientali mari in hoc* Italicum *protrudat sæva tempestas: nec volucris Africana veniat in meum ventrem, vel attagena Asiana, gratior, quam*

ANNOTATIONES

41. *Sabina qualis.*) Juven. Sat. 6. v. 162. *Intactior omni Sabinâ.*

42. *Uxor Appuli.*) Appulæ, at & Sabinæ mulieres castitatis & frugalitatis laude florebant. Juv. mox cit.

Malo Venusinam, quàm te, Cornelia, mater Gracchorum, &c.

Sabini ab Apennino ad Tiberim & Anienem fluvios extendebantur olim: Velino autem flumine media regio irrigabatur. Illic hodie continentur Sabina provincia, pars Umbriæ orientalis, & Aprutii ulterioris portio non modica.

Apulia duplex; Daunia, & Peucetia; utraque regno Neapolitano concluditur. Daunia hodie *Capitanata*, ast admodum fertilis, sita est inter Aufidum & Tipharnum fluvios. Peucetia bodie *Terra di Barri*, continet Barisnam provinciam, & partem Basilicatæ: lætissimis abundat pascuis.

Perusta salibus.) Tum quod ea regio calidior; tum quod ex mulieres rei domesticæ curam etiam apud villas & agros gerentes, æstum non raro tolarabant, solisque ardoribus torrebantur.

45. *Sacrum vetustis, &c.*) E lignis dudum congestis adeoque siccis focum exstruat, ad ignem accandendum adventanti viro diurnis laboribus defesso.

Sacrum.) Tum ob Lares ac Penates Deos, tum ob Vestam. Vide Macr. l. 3. Saturn. c. 4. &c.

47. *Horna dulci vina promens dolio.*) Hornum vinum viaque maturum viro laborioso dulce videtur, nec requirit vina vetustate delicatiora. Lib. 3. Od. 23. *Hornam frugem.*

48. *Dapes inemptas.*) Non aliunde pretio comparatas; sed domi quæsitas, seu ex horto, seu e caulis, &c.

49. *Lucrina conchylia.*) Ostrea exquisita e Bajano seu Lucrino lacu. Strabo lib. 5. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 1. Plin. lib. 9. cap. 54. Juven, Sat. 4. vers. 141.

50. *Rhombus.*) De eo pisce vide Juven. mox cit. Sat. 4. v. 39. & seq. Plin. &c. Galli *turbot* appellant, omnes pretium norunt.

Scari.) Scaros piscas interdum in mare Tyrrhenum adigit tempestas. Huic pisci tributum esse principatum, scribit Plinius lib. 9. cap. 17. *Nunc scaro datur principatus, qui solus piscium dicitur ruminare; herbisque vesci, non aliis piscibus: mari Carpathio frequens, &c.* Et lib. 11 cap. 37. *dentes piscibus omnibus serrati, præter scarum: huic uni aquatilium plani.* Et lib. 32 cap. 2. ait, *scarum nasse inclusum non fronte erumpere, nec infestis viminibus caput inserere; sed aversum cauda ictibus crebris laxare fores, atque ita retrorsum erumpere. Quem luctatum ejus si forte alius scarus videat extrinsecus, apprehensa mordicus cauda, adjuvat nisus erumpentis.* Inde vero numen tactum aliud, a σκαίρω salio. Athen. lib. 7. cap. 20. similia refert ex Aristotele. Multa vero Casaubonus erudite ibidem emendat de eo pisce jactari solita. Epicharmus eo loci apud Athen. *Nos piscamur scaros, quorum nec stercus fas est Diis rejicere:* quod ideo dictum asserit Casaubonus, quia solius hujus piscis intestina comedebant gulæ proceres. Vide Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 16. ubi scribit, scaros adeo Italicis littoribus ignotos, ut nec Latinum ejus piscis nomen habeamus: magno numero illuc advectos, ac in mari Ostiam inter & Campaniæ litora sparsos, ac velut in terra fruges aliquas fuisse seminatos.

55. *Afra avis.*) Gallina Africana, aliis Numidica, vel Garamantia. Juven. Sat. 11. v. 142. ejus meminit, item Martial. lib. 13. Epigram. 73. Varro de re rust. c. 9. ait, *Meleagrides Græci vocari, novissimas in triclinium ganearum introisse, ac magno vendi, propter hominum fastidium.*

Non attagen Ionicus
Jucundior, quàm lecta de pinguissimis
Oliva ramis arborum;
Aut herba lapathi prata amantis, & gravi
Malvæ salubres corpori,
Vel agna festis cæsa Terminalibus,
Vel hœdus ereptus lupo.
Has inter epulas, ut juvat pastas oves
Videre properantes domum!
Videre fessos vomerem inversum boves
Collo trahentes languido:
Positosque vernas, ditis examen domûs,
Circum renidentes Lares!
Hæc ubi locutus fœnerator Alphius
Jamjam futurus rusticus,
Omnem relegit Idibus pecuniam,
Quærit Calendis ponere.

INTERPRETATIO

oliva decerpta e ramis arborum pinguissimis; vel folia ramicis prata amantis, et malvæ salutares ægro corpori, aut agna immolata in sacro die Terminalium, aut hædus lupo detractus! Inter istam cœnam, quàm jucundum est cernere oves saturas domum revertentes, intueri boves fatigatas languenti cervice inversum aratrum ducentes; et servulos opulentæ familiæ adjunctos velut *examen, circa Lares splendentes ordine dispositos! Posteaquam Alphius fænerator ista dixit,* quasi *mox rura habitaturus, universam pecuniam Idibus collegit, Calendis* vero *quærit collocare* ad fœnus.

ANNOTATIONES

54. *Attagen Ionicus.*) Perdix Asiana, quibusdam; est enim Ionia Minoris Asiæ regio. Plin. l. 9. c. 48. *Attagen maxime Ionicus celebratur, vocalis aliàs, captus vero obmutescens, &c.* Athen. lib. 9. cap. 8. & 9. ex Aristophane, *Attagen carnis suavissima:* Ex Alexandro Myndio, *paulo major perdice, variis notis dorso distinguitur, colore fictilium, magis tamen subrubescente, &c.* S. Hier. ad Salvinam: *procul sint a conviviis tuis phasides aves, crassi turtures, attagen Ionicus.*
Martial. lib. 13. Epigram. 61.
Inter sapores fertur alitum primus
Ionicarum gustus attagenarum.

57. *Herba lapathi.*) Λάπαθον Græcis, rumex Latinis, Gall. *ozeille vinette, patience*, ex Dioscoride stomachum roborat, ventrem purgat, urinam provocat, cibi appetitum restituit. Ex Plin. lib. 20. cap. 21. lapathum excellentes habet effectus: aliud sativum, aliud sylvestre: *in palustribus nascitur: foliis acutis, colore betæ candidæ, radice minima: nostri vero rumicem vocant, &c.*

58. *Malva.*) Plin. mox cit. *in magnis est laudibus malva utraque, sativa & sylvestris. Omne solum in quo seruntur, pinguius faciunt, &c.* Nos de ea jam lib. 1. Od. 31. sub finem.

59. *Terminalibus.*) In festo Dei Termini, quem prisci velut agrorum limites custodientem ac tuentem colebant: Ita Festus. Ejus sacra peragebantur die 21. Februarii, ex Numæ instituto. Dionys. Halic. lib. 2. Ovid. Fast. 2. Juven. Sat. 16. v. 39.

60. *Hædus ereptus lupo.*) Sicut venatori sua præda in primis grata est, ita rustico quicquid a lupi gula eripuit. Volunt aliqui cum Mureto, hic alludi ad id quod tradit Plutarchus in Sympos. scilicet *earum pecudum quas lupus momorderit, carnem effici teneriorem, lanam vero corruptam, &c.*

65. *Positosque vernas.*) Servorum filios heris accedere & apponi, seu accrescere, non secus ac apum examen, nemo ignorat.

66. *Circum renidentes Lares.*) Columell. lib. 12. de villico: *Consuescat rusticos circa Larem Domini focumque familiarem semper epulari.* De Laribus lib. 1. Od. 12. strophe 11. & lib. 2. Od. 18. ad hæc verba: *paternos in sinu ferens Deos.*

67. *Hæc ubi locutus, &c.*) Satyrice hæc & sarcastice in avarum fœneratorem.

69. *Relegit.*) Al. *redegit*, quæ quidem vox Ciceroni aliisque usitatior. In Verr. *bona vendit, pecuniam redegit.*

Idibus.) Mense dimidio. Vide lib. 4. Od. 11. strophe 4. Is erat mos, creditam pecuniam, vel fœnus e credito Idibus repetere. Cic. Catilin. 1. *prætermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus senties.*

70. *Quærit Calendis ponere.*) Quas Idibus pecunias a debitoribus collegit, has Calendis sequentibus ad fœnus rursum collocare satagit, usuras usuris accumulans. Non abs re novus Interpres & Criticos existimat Alphium solitum exigere fœnus bis in mense: adeo ut, contra fas omne, ab Idibus ad Calendas, & a Calendis ad Idus fœneraretur. De *Calendis* lib. 3. Od. 8. v. 1. Macrob. lib. Saturnal. 1. cap. 15. &c.

AD MÆCENATEM

ODE III.

Detestatur allium, quod apud ipsum cœnans comederat.

Parentis olim si quis impiâ manu
Senile guttur fregerit,
Edat cicutis allium nocentius.
O dura messorum ilia!
Quid hoc veneni sævit in præcordiis?
Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit! an malas
Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas præter omnes candidum
Medea mirata est ducem,

INTERPRETATIO

Si deinceps aliquis manu sceleratâ ruperit cervicem patris veteli, comedat allium cicutâ perniciosius. O viscera rusticorum prædura! Quale toxicum istud meis in intestinis æstuat? An viperarum sanguis istis immixtus herbis decepit me? Nunquid Canidia noxios hosce cibos contrectavit? Certe, quando *Medea adamavit Jasonem Argonautarum Principem præ*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Parentis olim, &c.*) Vel ex Ode hac intelligo, studiose lector, nullum esse adeo *exile* & sterile argumentum, quod vena dives non queat amplificare & locupletare. Sic *Nucem* Ovidius, *Culicem* Virgilius, Homerus *pugnam ranarum ac murium*: Horatius vero *casum arboris* l. 2. Od. 13. hic autem *allium* eleganti carmine prosecuti sunt.

Si quis impiâ manu, &c.) Si quis parricidio inquinatus deinceps puniendus erit, ne cicutâ sed allio plectatur.

3. *Edat.*) Quidam legunt, *edit*. Sic duit, pro, *det*: *faxit, &c.* Lib. 2. Sat. 8. ad finem:

Quam si cum lumbis quis edit.

Cicutis allium nocentius.) Cicuta enim frigore quidem suo nativum calorem sine dolore exstinguit: at allium torquet, adurit, necat. Cicutæ succum morte damnati bibere cogebantur apud Athenienses. Plin. lib. 25. c. 13. *Cicuta*, inquit, *venenum est, publica Atheniensium pœna invisa.* Ita Socrates exstinctus. Vide Pers. Sat. 4. v. 2.

Allium.) Sunt qui per unicum l, scribant *olium*, & dictum volunt quod olsat: alii ab *halendo halium* scribunt. Alii ab ἅλλεσθαι, quod exiliendo crescat, allium deducunt. Melius alli a voce ἄγλιθες alliorum capita significante.

4. *O dura messorum ilia!*) Quæ videlicet impune devorent & concoquant allium, quod mihi in præcordiis ita sævit. Galen. Therapeut. lib. 12. allium vocat *rusticorum theriacam*. Virg. Eclog. 2.

Allia, serpyllumque, herbas contundit olentes.

5. *Quid hoc veneni, &c.*) Quod genus est illud veneni, quo sic discrucior? Allium sane utpote calidum, acre, grave olens, coctu etiam difficile, stomacho delicatiori ac temperamento torvidiori, & πικροχόλῳ, seu amariori bili obnoxio, quale habebat Horatius, grave esse debebat: at contra homini frigidiori vel robustiori salubre est. Suidas ait, *Thraces alliis delectari, nec immerito*, inquit: *allia quippe calida sunt, illi vero frigidam incolunt regionem.*

6. *Num viperinus his cruor, &c.*) An vero allium istud incoctum fuerat in viperino sanguine, quod imprudens ego devoraverim? Vide lib. 11. Od. 8. v. 9. Plin. lib. 11. c. 35. Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 10.

7. *An malas Canidia, &c.*) An dapes quas cœnavi infecit veneno Canidia venefica illa insignis? De ea postea fuse in seq. Epod.

9. *Ut Argonautas, &c.*) Crediderim sane non alio medicamento instructum a Medea Jasonem fuisse, adversus tauros formidabiles: nec alio pariter usam veneficio ipsam Medeam, ad perdendam invisam sibi pellicem. Insurgit hic suo more Scaliger in nostrum Poetam hypercriticus: *non est illud*, inquit, *supino aut oscitanti judicio admittendum. Quippe ait Jasonem a Medea perunctum allio, scilicet ut eo medicamento esset a*

Ignota tauris illigaturum juga
Perunxit hoc Jasonem:
Hoc delibutis ulta donis pellicem,
Serpente fugit alite.
Nec tantus unquam siderum insedit vapor
Siticulosæ Apuliæ;
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarsit æstuosius.
At si quid unquam tale concupiveris,

INTERPRETATIO

celeris pulchrum, isto illum tinxit, insueto jugo tauros indomitos *subjecturum; isto etiam infecit munera*, quibus cum *se de pellice vindicasset; aufugit* curru *alatis draconibus* tracto. *Nunquam tantus astrorum calor incendit Apuliam siccam. Neque donum fatale vehementius inflammavit humeros Herculis laboriosi. Verum enimvero, si quidpiam ejusmodi ultra appetas,*

ANNOTATIONES

tauris tutat. At enimvero eadem quomodo unxit vestem, qua Creusa flagraret? Æquus arbiter asto lector nec supinus, nec oscitans. Medea vestem pellici mittendam allio quasi veneno unxit. Eadem per allium pariter Jasonem tutum præstitit adversus tauros, nempe tauri allii odore gravi & tetro perdomiti sunt. Glauca vi mortiferâ allii enecta est & conflagravit. Quid hic abhorret a vero & ratione? Quid ita reprehendendum in hac utraque sententia? Adde quod, per idem venenum vario modo dilutum, variisque pharmacis admixtum ac temperatum, diversa effici nihil vetat.

Argonautas.) Jason Æsonis Thessaliæ regis filius, cum sociis plus quinquaginta fortibus sane viris, profectus est Colchos, ad rapiendum vellus aureum, quod famâ celebrabatur. Ibi a Medea Colchorum regis filiâ adamatus, ab ea veneficiis pollente edoctus est, quâ ratione posset domare tauros æripedes & ignivomos, jugoque submittere; draconem etiam pervigilem sopire & profligare; ac demum vellus aureum auferre. *Argonautæ* porro dicti ab Argo navi, quâ ad expeditionem Colchicam vecti sunt. Præcipui nominantur Hercules, Orpheus, Castor, Pollux, Telamon, Zetus, Calais, Theseus, Typhis, &c. Ipsa vero navis appellata est Argo vel ab artifice & fabro: vel ab Argivis seu Græcis heroibus: vel a celeritate, ἀργὸς velox. Vide Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 3. Valer. Flacc. Argonaut.

13. *Hoc delibutis, &c.*) Eodem Medea infecit munera quæ misit ad Glaucen, vel, ut scribunt alii, Creusam filiam Creontis regis Corinthiorum. Hanc enim cum Jason superinduxisset pellicem, iram dissimulavit Medea Jasonis uxor. Itaque tempus nacta venenatam ei vestem dedit; quam cum Glauce induisset, fatali incendio consumpta est. Vide Epod. 5. post medium.

Donis.) Non vestem, sed alia quæpiam dona in scrinio missa, veneno quidem tincta, scribunt alii: aperto autem scrinio pellicem cum tota regiâ conflagrasse.

14. *Serpente fugit alite.*) Irati scilicet & vindictam anhelantis Jasonis, Creontisque iram Medea fugit, per aerem asportata curru pennatis vecto serpentibus. Vid. Euripid. Medeam, in fine. Ovid. Metamorph. 7. & 9. &c.

15. *Nec tantus unquam, &c.*) Non majoribus Apulia ardoribus torretur, quam mea viscera nunc uruntur calore & vi funestâ allii quod comedi. *Siderum*, dum sævit Canicula & fervet. De ea lib. 1. Od. 17. & lib. 3. Od. 13. De *Apulia* ejusque cælo torrido, lib. 3. Od. 30. v. 11. & Epod. præced. v. 12.

17. *Nec munus humeris, &c.*) Nessus Centauros ab Hercule vulneratus sui ulciscendi hanc iniit rationem. Dejaniræ suasit, posse sibi amorem Herculis asserere, induendo illum tunicâ aspersâ sanguine suo e vulneribus profluente. Itaque illa videns subinde Herculem feles amore irretitum, quod Nessus improbus & fallaciter præceperat, effecit; sicque illum interemit. Nam tanto est ardore correptus, ut suos ipse artus dilaniaret, ac demum incensâ pyrâ se confecerit. Vid. Senecæ Herculem Oetæum. Et postea Epod. 17. v. 31. Cic. Tusc. 2. num. 20. ex Sophocl. Trachin. ita scribit: *cum Dejanira sanguine Centauri tinctam tunicam Herculi induisset, inhæsissetque ea visceribus, ait ille . . . . .*

Hæc me irretivit veste furiali inscium,
Quæ lateri adhærens morsu lacerat viscera,
Urgensque graviter pulmonum haurit spiritus.
. . . .
Ipse alligatus peste interimor textili, &c.

Idem Philip. 13. *Non tamen Dejanira voluit Herculi nocere, cum ei tunicam sanguine Centauri tinctam dedit.*

19. *At si quid unquam, &c.*) Quod si, o Mæcenas, unquam allium comedere concupiveris, in pœnam opto ut te abhorreat amica seu Terentiâ tua: similiter & si quis vir fœtidum ac pestilentem ejusmodi cibum appetierit; precor ut ipsius uxor ejus oscula repellat, & seorsim cubare velit, halitum graveolentem non ferens.

Jocose Mæcenas, precor
Manum puella suavio opponat tuo,
Extremâ & in sponda cubet.

INTERPRETATIO

o Mæcenas jocis gaudens, velim ut adolescentula objiciat manum osculo tuo, atque in remotam lecti *partem recedat.*

ANNOTATIONES

20. *Jocose Mæcenas.*) Jocari familiariter cum Mæcenate solebat Horatius: Hinc Persius Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

22 *Sponda.*) Lecti pars ultima, vel etiam exterior. Isidor. lib. 20. cap. 11.

AD MENAM POMPEII MAGNI LIBERTUM

ODE IV.

Ejus ex mutata conditione superbiam insectatur.

Lupis & agnis quanta sortitò obtigit,
Tecum mihi discordia est,

INTERPRETATIO

Quanta naturaliter inimicitia lupis atque agnis congenita est, tanta mihi inest contra te.

ANNOTATIONES

Matrum idem quod Epod. 1.

1. *Lupis & agnis, &c.*) Habes, lector, in hac Oda exquisitam servi descriptionem, & acrem asperamque ejus arrogantiæ insectationem.

Quanta sortitò obtigit.) Quantum inter se odium naturâ pariente veluti & dante, sortiuntur & obtinent. Plin. lib. 10. cap. 74. agit de naturali quorundam animalium dissidio.

2. *Tecum mihi discordia est.*) Ego enim fidem observantissime & religiosissime colo: tu perfidiam. Nempe Menas Pompeii Magni libertus, eo mortuo, Sexti partes amplexus, ab eo magnis muneribus locupletatus, quin & classi præfectus est contra Cæsarem Augustum. Ad hunc vero subinde transfugit, & ab ipso mox equestri dignitate ornatus. Tum rediit ad Sextum Pompeium relicto Augusto. Postea Sextum rursus prodens ac deserens ad Augustum reversus, ab eo tandem, quod pridem conceperat, Tribunus militum factus est. At isto insignis honore qui fit ut tam libere ab Horatio proscindatur? Tum nempe rerum atque temporum cogente difficultate ac necessitate, prudens Cæsar proditoris sceleratâ operâ utebatur quidem, ejus vero proditiones ac perfidiosum animum detestari non latebat. Vell. Patercul. lib. 2. Appian. Bell. Civil. lib. 5. Dio. lib. 48. Sueton. Octav. cap. 74. ubi scribit: *neminem unquam libertorum adhibitum cœna ab Augusto, excepto Mena, sed asserto in ingenuitatem, post proditam Sexti Pompeii classem.* Idem Menas antea Augustum perdere simul & Antonium cogitaverat. Testis Plutarchus in Antonio. Sic habet: *tenebat Sextus eâ tempestate Siciliam: & prædatoriâ classe, cui Menas pirata præerat, Italiæ oras & omne circum pelagus infestabat ... fœdera cum Pompeio facta ... Post hæc mutuo se ad cœnam invitant*, nimirum Augustus Antonio junctus, & Sextus Pompejus. *Huic sorte evenit, ut illos primus convivio exciperet in prætoria navi, ... fervente convivio, ferventibus & jocis, Menas pirata Pompeio adhærens clam ei insusurravit: visne, Sexte, anchoras incidam, & te Romani Imperii faciam dominum? Hæc cum Sextus paulisper secum agitasset: oportuit, inquit, o Mena, hæc per te ipsum, me inscio, fecisse; nunc vero quod est eo contenti simus: Etenim pejerare nequaquam meum.* Porro, ne cum nonnullis arbitrere, lector, hunc Menam eundem esse cum Vulteio Mena, cujus mentio est in Epistola 7. lib. 1. alter enim ab altero longe diversus.

Ibericis peruste funibus latus,
  Et crura dura compede.
Licet superbus ambules pecuniâ,
  Fortuna non mutat genus.
Videsne, sacram metiente te viam
  Cum bis ter ulnarum togâ,
Ut ora vertat huc & huc euntium
  Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic Triumviralibus
  Præconis ad fastidium,
Arat Falerni mille fundi jugera,
  Et Appiam mannis terit;

INTERPRETATIO

o Mena, qui habes *latus concisum flagellis sparteis, et crura vinculis attrita. Quamvis incedas tumidus* propter *opes, fortuna non mutat originem. Quando* autem *pergis per viam sacram indutus togâ sex ulnarum, an non animadvertis quomodo ira maxime aperta reflectat vultum ambulantium ultro citroque? Iste,* inquiunt, *cæsus flagris Triumvirorum* usque *ad Præconis tædium, colit mille jugera agri Falerni: atque viam Appiam equis calcat; nec*

ANNOTATIONES

3. *Ibericis peruste funibus latus.*) Corpus habens notatum plagis & flagellis servilibus.

Ibericis.) Hispanicis. Metonym. Species pro genere. Flagella fiebant e funibus, funes autem e sparto cujus in Hispania magna copia. Plin. l. 19. c. 2.

Peruste.) Proprie & signanter. Nam flagra a flagrando dicta. Certe repetitis flagris calor in cute, carne, sanguine, inflammari cognoscitur. Inde flagriones dicti sunt servi, quoniam flagris erant subditi. Festus, Vossius, &c.

4. *Crura dura compede.*) Compede stricta membri pars indurescit.

5. *Superbus pecuniâ.*) Menas locupletatus dominorum liberalitate, honores etiam captarat, jam liber, mox Eques, denique Tribunus.

6. *Fortuna non mutat genus.*) E liberto nobilem haud faciunt opes. Humilis, sordidus, vafer, nequam, servilis animus semper manet.

Naturam expellas furcâ, tamen usque recurret. inquit noster lib. 1. Epist. 10. v. 24. Vide Pers. Sat. 5. v. 70. & deinceps.

9. *Videsne sacram, &c.*) Scilicet ignoras quantâ indignatione homines obvii te aspiciant superbe & arroganter incedentem, qui genus servile norunt. An ergo, inquiunt, more nobilium jactabit se Menas hodie libertus, paullo ante servus?

Sacram metiente te viam.) Hæc urbis via, qua ibatur in palatium & Capitolium, valde frequentabatur: per eam triumphalis quoque pompa procedebat: *Sacra* dicta: seu quod per eam sacra in arcem quot mensibus ferebantur, indeque augeria captarent augures, seu quod in ea fœdus olim sanxerant Romulus ac Tatius. Varro. Alex. ab Alex. lib. 2. c. 18. &c. Hinc ergo Menas *viam sacram* metiebatur sæpius, tum ad palatium crebro pergens, tum se ostentans insigni toga splendidum, & composito gradu conspicuum. Hinc & Sacravienses dicti nobiles qui per viam sacram frequenter ambularent.

8. *Cum ter ulnarum togâ.*) Amplam gerebant nobiles togam & laxissimam: contra angustam & arctam pauperes. Quidam hic volunt significari latum clavum, quæ vestis sex ulnarum esset, ac propria Tribunorum, ut & aliorum Magistratuum. Luxum in laxis vestibus ita reprehendit Cicero Catilin. 2. *quos pexo capillo nitidos videtis, imberbes aut bene barbatos, manicatis & talaribus tunicis, velis amictos non togis.*

9. *Vertat.*) Vox ista duo significare potest, vel, *convertat*, ad hominem subsannandum: vel, *avertat*, præ indignatione. Est autem indignatio, justus dolor ex secundis rebus ejus, qui illis indignus videtur.

10. *Liberrima indignatio.*) Tanta est animorum ob arrogantiam tuam offensio, ut non clam solum, sed & aperte ac libere indignentur, & sarcasmos, dicteria, scommata palam jaculentur.

11. *Sectus flagellis, &c.*) Hæc populi indignantis verba in Menam: scilicet iste paullo ante servilibus pœnis obnoxius, jam se magnum ostentat.

Triumviralibus.) Abjectæ conditionis homines, fures, servi, peregrini, non apud Prætorem, ut cives, judicabantur, sed apud Tresviros. *Fures ac servi nequam apud Triumviros capitales ad columnam Mæniam puniri soleas*, inquit Asconius.

12. *Præconis ad fastidium.*) Non Triumviri tantum, sed & iis absentibus Præco servos jubebat plecti, & flagris cædi a lictore. *Fastidium* tamen *Præconis* libet magis intelligere ex crebra repetitione, aliâ quidam voce, tituli sive elogii, v. g. *hic reus ac nocens flagris cæditur, quia neglexit edictum, &c.*

13. *Falerni.*) Agri optimi & pretiosissimi, l. 1. Od. 20.

Mille jugera.) Atqui cives olim honoratissimi non plus quam septem agri jugera possidere ex lege poterant.

14. *Appiam.*) *Appia* via publica ducebat ad

Sedilibusque magnus in primis eques,
  Othone contempto, sedet.
Quid attinet tot ora navium gravi
  Rostrata duci pondere
Contra latrones, atque servilem manum,
  Hoc hoc Tribuno militum?

INTERPRETATIO

non insignis eques primis in subselliis sedet, Othone spreto. Quid juvat aerata rostra tot navium ingenti magnitudine dirigi adversus praedones et servorum turmas, isto isto, inquam, militum Praefecto?

ANNOTATIONES

agrum Falernum: ab Appio Claudio Tribuno plebis lapidibus strata, indeque nomen sortita.

Mannis.) Equis gradariis, nulla vectoris molestiâ incedentibus, Gall. *haquenées.* Dicti sunt quod manûs mansuetudinem sequantur. Hos inequitabant proceres duntaxat: Menas autem forte & curru junctos adhibebat, singulari quidem ambitione, mollitie, luxu.

15. *Sedilibusque magnus in primis eques.*) In Amphitheatro Rom. sedentibus ad spectandum distincti erant gradus, pro diversa cujusque dignitate. Orchestram Senatores obtinebant. Deinde gradus quatuordecim Equitibus Romanis erant destinati: quorum primi Tribunis accepti. In his itaque sedendi jus habebat Menas reclamante quidem lege, de qua mox dicam. Dio lib. 56.

16. *Othone contempto.*) L. Roscius Otho Tribunus plebis legem tulerat, qua Nobiles in Theatro a plebeiis separati sederent. Hinc Juvenal. Sat. 3. v. 159.

Sic libitum vano qui nos distinxit Othoni.

Porro lex eadem vetabat Equitem fieri ac in gradibus Amphitheatri quatuordecim sedere eum, cui vel patri ejus avoque non adfuisset equestris census id est, quadringenta sestertiûm millia. At nihilo tamen minus ita jubente Principe tempori quidem serviente, ut dixi, Menas nequaquam ingenuus, jam opulentus, contemptâ Othonis lege, Eques factus, imo & Tribunus, prima sedilia in spectaculis occupabat, quanquam ab iis dignitatibus arcebantur liberti atque libertini.

17. *Quid attinet, &c.*) Ergone contra servorum & praedonum exercitum instruere copias navales oportet Menam, qui & ipse praedo & servus a natura factus, non ita pridem eorum dux fuit? Sunt qui existiment loqui Horatium de fugitivis, quos ad arma vocaverat Sextus Pompeius, & quibus Tribunum Menam praefecerat. At alii melius intelligunt reliquias exercitûs Sexti Pompeii, quas Menae ductu & operâ jam victor Augustus persequebatur.

Navium gravi pondere.) Vide Epod. 1. v. 1. ibique annot.

20. *Hoc hoc Tribuno militum.*) Plutarchus ante citatus ubique piratam vocat Menam. *Tribuni militum* officium erat milites in castris continere, & ad exercitationem producere; claves portarum suscipere; vigilias interdum circumire; frumentationibus commilitonum interesse; frumentum probare; fraudem mensorum coercere; militum querelas audire, delicta castigare, &c.

IN CANIDIAM VENEFICAM

ODE V.

At, o Deorum quisquis in cælo regis
Terras, & humanum genus,
Quid iste fert tumultus? Aut quid omnium
Vultus in unum me truces?
Per liberos te, si vocata partubus
Lucina veris affuit;
Per hoc inane purpuræ decus precor,
Per improbaturum hæc Jovem,
Quid ut noverca me intueris, aut uti
Petita ferro bellua?
Ut hæc trementi questus ore constitit
Insignibus raptis puer,
Impube corpus, quale posset impia

INTERPRETATIO

Sed o Numina, quotquot in cælo gubernatis hunc orbem atque homines, quid sibi vult iste strepitus? Vel quorsum facies omnium istarum apparent terribiles adversus me solum? Te oro per filios, si Diana adfuit veris partubus invocata: per vanum istud insigne purpuræ: per Jovem talia condemnaturum: quare me aspicis quasi noverca, vel ut fera telo confixa? Postquam puer ore trepidanti has fudit querelas, ornamentis exutus est. Corpus erit sine pube,

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Epod. 2.

2. *At, o Deorum.*) Julius Scaliger vir alioqui summus (quis credat?) hanc Odem pessime intellexit, pessime carpsit. Singulas ejus cavillationes, lector, cognosce, & judica, ad loca singula relatas, ac ni fallor, probe dilutas. At rem totam diligenter ante accipe: nec enim caret difficultatibus; & quædam sane supplenda ex magorum institutis. Hæc summa est. Conveniunt ad veneficium quatuor sagæ, quarum Canidia princeps, quæ de Varo suos amores spernente ulcisci, illumque ad se trahere per incantamenta satagebat. Itaque primum ex elixatis tum herbis tum aliis rebus unguentum, seu pharmacum conficit: illudque adhibet ad ceream Vari imaginem, quem de more illic statui supponendum; rata nimirum perinde in Varum agere, ac si adesset, & unguento illo ipse perfunderetur. At cum animadvertit Canidia prius hoc minus valuisse incantamentum, quod Varus contrariis se pharmacis præmunisset; tum vero alterum parat efficacius, ac velut extremum remedium, scilicet philtrum, seu potionem amatoriam e medullis & jecore pueri terræ infossi, quem ex inedia contabescere & exspirare faciunt. Hæc omnia porro mire describit ac variis exornat Poeta. Jam singula inspiciamus.

3. *Quid iste fert tumultus, &c.*) Inducitur loquens puer, quem veneficæ illæ raptum terræ infodere parant, ad conficiendum ex ejus intestinis philtrum, seu amoris poculum. Truculentas vero facies expavescens ista profert.

5. *Si vocata partubus Lucina veris affuit.*) Hæc ait, quoniam supposititios fœtus alebant interdum veneficæ, ad sua scelerata consilia utiles. Vide Epod. 17. annotat. ad voces, *venter partumejus*.

6. *Lucina.*) In partu invocabatur Diana, ut adesset tum parturienti, tum prodeunti in lucem infantulo. Hinc cognomen, *Lucina*. Vide lib. 3. Od. 22.

7. *Inane purpuræ decus.*) Quippe quo non deterremini ab inferenda mihi nece.

8. *Improbaturum hæc Jovem.*) A juvando Jupiter dictus, scelerum vindex est omnium.

12. *Insignibus raptis.*) Detractis prætextâ & bullâ, quæ nobilitatis ac ætatis istius erant insignia. *Custos purpura* nuncupatur a Persio Sat. 5. v. 30. *quod prætextâ infirmitatem pueritiæ sacram fieri & venerabilem*, non secus ac sacerdotem vestibus suis existimarent veteres, teste Quintiliano. Ex Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 6. Tarquinius Priscus instituit prætextam simul & bullam cordis effigie collo appendi solitam, qua pueri *corde præstare* monerentur: utque *communiret pectus puerile*, inquit Asconius. Plura de istis annotavi ad prædictum Persii locum, & ad Juvenal. Sat. 5. v. 164.

13. *Impube corpus.*) Nondum scilicet adeptum annos ætatis quatuordecim, adeoque sine pube, sine pilis.

Mollire Thracum pectora:
Canidia brevibus implicata viperis
Crines, & incomptum caput,
Jubet sepulcris caprificos erutas,
Jubet cupressus funebres,
Et uncta turpis ova ranæ sanguine,
Plumamque nocturnæ strigis,
Herbasque, quas & Iolchos atque Iberia
Mittit venenorum ferax,
Et ossa ab ore rapta jejunæ canis
Flammis aduri Colchicis.
At expedita Sagana per totam domum
Spargens Avernales aquas,
Horret capillis, ut marinus, asperis
Echinus, aut currens aper.
Abacta nullâ Veia conscientia,

INTERPRETATIO

quod posset flectere corda Thracum ferocia. Tum *Canidia exiguis viperis implexos* habens *capillos et incompositum caput, mandat caprificos evulsas tumulis, mandat ferales cupressus, et fœdæ rubetæ cruore aspersa ova, plumasque strigis nocturnæ, et herbas quas producit Iolchos atque Iberia venenis fertiles, et ossa erepta ex ore canis famelicæ, cremari ignibus Colchicis. Mox Sagana succincta per totas ædes inspersit Avernales aquas, habens crines rigidos velut echinus marinus, aut aper currens.* Inde *Veia nullis conscientiæ* stimulis *absterrita labore ingemiscens*

ANNOTATIONES

14. *Thracum.*) Qui barbari & inhumani valde. Vide lib. 1. Od. 18.

15. *Implicata viperis.*) Furiarum instar.

17. *Caprificos.*) Silvestres ficus & cupressi arbores funestæ sunt & ferales. Vide l. 2. Od. 14.

Erutas.) Nec enim amputari, sed erui oportebat ad usum magicum.

19. *Ranæ sanguine.*) Ranarum aliæ sunt aquatiles, minores, innoxiæ: aliæ terrestres, majores, turpiores, dusides, venenosæ, aliter rubetæ dicuntur, Gall. *crapaut.* Et hæ ad veneficia adhibebantur. Plin. lib. 32. c. 5. Juvenal. Sat. 1. v. 70. Sat. 3. v. 44. Sat. 6. v. 658.

At nunc res agitur tenui pulmone rubetæ.

20. *Plumamque nocturnæ strigis.*) Rubetæ viscera pariter & strigis plumas, ad amorem concitandum valere, Propertius etiam testis, lib. 3. Eleg. 5.

Illum turgentis ranæ portenta rubetæ,
Et lecta exsectis anguibus ossa trahunt,
Et strigis inventæ per busta jacentia plumæ, &c.

Strigis.) Strix avis, noctu volans tantum, a stridore vocis dicta, mali ominis olim habita est, sicut hodie noctua, cui certe similis. Plin. lib. 11. c. 39. ita scribit: *Esse in maledictis jam antiquis strigem convenit: sed quæ sit avium, constare non arbitror.*

21. *Iolchos.*) Est urbs Thessaliæ ad sinum Pelasgicum, ad radices Pelii montis. Quidam legunt, *Colchos*, sed perperam, cum prope sequitur vox *Colchicis*. Et sic fuit prima Scaligeri querela: in 5. Epod. *loca sunt minus ingenua*, inquit: *anxia dico; neque libero spiritu edita, qualis ille versus,*

Herbasque, quas & Colchos atque Iberia.
Est sonus insuavis, quæ, quas.

Priorem lectionem ex manuscriptis codicibus, tuentur Cruquius, & alii.

Iberia.) Regio Pontica (non Hispanica) apud Asiam Minorem, hodie Georgia, vern. *Gurgistan*: Moschicis montibus separatur e Colchide.

23. *Ossa ab ore rapta jejunæ canis.*) Per hæc amoris quasi famem gigni, credebant superstitiose.

24. *Flammis aduri Colchicis.*) Simul hæc omnia igne coqui seu elixari jubet Canidia, ad ritum Medeæ Colchicæ, de qua postea. Colchis hodie Mengrelia, Asiæ Minoris regio, ad oram Euxini maris. In ea regnavit Oeta Medeæ pater.

25. *Sagana.*) Altera hæc venefica operam confert Canidiæ, & magico ritu spargit aquas ex *Averno*. Is Campaniæ lacus apud antrum Sibyllæ Cumanæ percelebris: ac per eum ad Inferos descensum esse fabulati sunt. Vide Virg. Æn. 4. 511. & Æn. 6. v. 126. de Sagana iterum l. 1. Sat. 8.

28. *Echinus.*) Gall. *herisson*, alter est terrestris, qui & herinaceus: alter aquatilis seu marinus. Uterque spinis inhorrescit. Plin.

Aper currens.) Tunc enim apri dorso rigescunt setæ cum currit, seu venatorem fugit, seu invadit: quod iræ ac furoris argumentum.

29. *Abacta nullâ Veia conscientiâ.*) Veia tertia est venefica, quæ scrobem facit, humumque egerit infodiendo puero. Quid vero Scaliger?

Ligonibus duris humum
Exhauriebat ingemens laboribus;
Quo posset infossus puer
Longo die bis terve mutatæ dapis
Inemori spectaculo:
Cum prominerent ore quantum exstant aquâ
Suspensa mento corpora:
Exucta uti medulla & aridum jecur
Amoris esset poculum,
Interminato cum semel fixæ cibo
Intabuissent pupulæ.
Non defuisse masculæ libidinis
Arimenensem Foliam,
Et otiosa credidit Neapolis,
Et omne vicinum oppidum;

INTERPRETATIO

auro bipalio effodiebat terram, in qua puer immissus diuturno tempore mori posset aspectu ciborum bis aut ter immutatorum: si quidem capite exstabat quantum corpora mento suspensa eminent super aquam: ut arescens medulla et hepar exsiccatum fieret amoris pharmacum, postquam contabuissent pupillæ semel infixæ cibo interdicto. Porro et *otiosa Neapolis et urbes vicinæ omnes crediderunt* istis veneficiis *adfuisse Foliam Ariminensem nefandâ libidine* famosum,

ANNOTATIONES

imo multa conscientia, inquit, *multorum sibi facinorum conscia. Sed intelligendum est non fuisse abactam seu distractam a malis facinoribus: omnino durum est; & sonus quanquam dispar temporibus, tamen idem plebeius.* Si quid durum, egregie exhibet ferream Veiæ mentem. Nec plebeja dictio est, quin potius elegans & nobilis: indicatque mulierem sceleribus adeo assuetam, ut absque ullo metu ea perpetret. Perditam ejusmodi conscientiam exprimit Pers. Sat. 3. v. 32.

.... fibris increvit opimum
Pingue; caret culpâ, &c.

33. *Bis terve mutatæ dapis inemori spectaculo.*) Nimirum puer infossus duos tresve dies vivere poterat, capite exstans, mutatos subinde cibos prope os habens, augescente eorum appetitu & fame diversarum dapum quas attingere non poterat, in eas fixum tenens aspectum, & sic tandem emoriens. Existimabant nempe hominis in ea aviditate morientis jecur & medullas vim habere exstimulandi amoris.

35. *Cum prominerent ore, &c.*) *Non intelligo*, inquit Hyperoriticus, *quid sit*, quantum exstant aquâ suspensa mento corpora. *Quænam in patibulo suspensa exstant ab aqua?* Quæso, lector, an hæc non facile tu intelligis? Non ita certe capies, quod Scaliger velit per suum *patibulum*, de quo hic nulla mentio; cum sit collatio natantis atque adeo aquâ mersi & suspensi, exstante ab aqua solo capite, cum puero terrâ cooperto & ore duntaxat prominenti.

37. *Aridum jecur.*) *Jecur* amoris sedes.

Aridum.) Deficiente succo, & subtracto cibo, cujus appositi & præsentis desiderium majus fuerat.

39. *Interminato cum semel, &c.*) Et hæc sibi ignota Scaliger proclamat. *Nam interminatus est infinitus*, inquit, *at ille finitum esurudit, cum dixit, bis terve mutatam dapem.* Et hæc nunquam scripserit cui *mens non læva fuisset*, inquam ego. *Interminatus* idem est ac minando vetitus; uno verbo prohibitus, omnine Grammatico reclamante. Porro addit ille tam inepte quam prius: *& qua naturâ doctus scripsit fixas esse pupulas, ab inedia?* Ohe, magne Juli, infixas cibo apposito pupulas, inediâ vero intabescentes, scribit Horatius, totâ acclamante naturâ.

42. *Ariminensem Foliam.*) Quarta est hæc venefica, ex Arimino urbe Æmiliæ; hodie *Rimini*, in Romandiola provinciâ, in orâ maris Hadriatici: prope fontes Tiberis alluitur fluvio cognomine.

43. *Otiosa Neapolis.*) Hæc urbs Italiæ clarissima, ad delicias, secessum, & otium amœno situ comparata, olim dicta Parthenope. Virgil. Georg. in fine:

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studiis florentem ignobilis oti.

Ovidius *in otia natam Parthenopen* dixit. Cerutus, *otiosa*, interpretatur, *Neapolitani minus curiosi*.

45. *Omne vicinum oppidum.*) Federicus Cerutus intelligit Puteolanam civitatem: alii vicinas urbes, v. g. Capuam, Cumas, Puteolos, Baias, Nolam, Atelam, &c.

Quæ sidera excantata voce Thessalâ,
　Lunamque cælo deripit.
Hic irresectum sæva dente livido
　Canidia rodens pollicem,
Quid dixit? aut quid tacuit? O rebus meis
　Non infideles arbitræ,
Nox, & Diana, quæ silentium regis,
　Arcana cum fiunt sacra;
Nunc nunc adeste, nunc in hostiles domos
　Iram atque numen vertite.
Formidolosis dum latent silvis feræ,
　Dulci sopore languidæ,
Senem (quòd omnes rideant) adulterum
　Latrent Suburanæ canes
Nardo perunctum, quale non perfectius
　Meæ laborarunt manus.

INTERPRETATIO

quæ verbis Thessalicis incantans astra et Lunam cælo detrahit. Tum vero ferox Canidia dente livido rodens unguem *pollicis non amputatum, quid locuta est? vel quid non dixit? O rebus meis,* inquit, *testes faventes, nox, et Diana silentium faciens, quando secreta peraguntur mysteria, modo adjuvate; jam in ædes inimicorum convertite iram et potestatem divinam. Interim dum belluæ absconduntur silvis formidinem creantibus pacato somno vocantes, canes Suburæ allatrent mœchum senem (quod cunctis ludibrio sit) perfusum unguento, quo præstantius nullum elaborarunt meæ manus.* Verum *quid e-*

ANNOTATIONES

45. *Voce Thessalâ.*) More & ritu vocibusque Thessalorum, qui arte magicâ præstabant. Vid. Lib. 1. Od. 27. stroph. ult.

46. *Lunamque cælo deripit.*) Virg. Ecl. 8.

Carmina vel cælo possunt deducere Lunam.

Ita veteres credebant, cum Luna deliquium pateretur, tum magorum incantationibus vexari, & hinc rubescere, quod reluctaretur ne in terram devocaretur invita, ut in herbas despumaret ad veneficia conficienda profuturas. Quin eo superstitio levaluerat, ut laboranti Lunæ subvenire se crepitu cymbalorum arbitrarentur. Unde apud Senec. Trag. Hippolyt. Act. 2. Chorus ita loquitur de Luna:

Et nuper rubuit: nullaque lucidis
Nubes sordidior vultibus obstitit.
At nos solliciti lumine turbido,
Tractam Thessalicis carminibus rati,
Tinnitus dedimus.

Huic vulgi opinioni primā locum dedit Aglaonice Hegetoris filia, quæ Astrologiæ perita, cum Luna esset in defectu seu eclipsi, se eam incantare & deducere simulavit. Plutarch. lib. de orac. defectu post init. Vide Plin. lib. 30. c. 1. & 2.

47. *Irresectum.*) Sordes notat fœdis illis mulieribus affectatas.

48. *Rodens pollicem.*) Altâ cogitatione defixum & percitum furore animum perinde exhibet.

51. *Nox & Diana.*) Noctem & tenebras amant tenebriones. Christus in Evangelio: *qui male agit odit lucem, et non arguantur opera ejus.* Magi & venefici sua flagitia nocte semper exequi aggrediuntur. Porro sacra plerumque nocturna celebrabant Ethnici, affulgente Lunâ, & quasi silentium imperante, ut existimabant, & favente.

53. *In hostiles domos.*) In Varum atque pellices, quibus ille detinetur, & a me avertitur.

57. *Senem, quod omnes rideant, adulterum.*) Juvenis instar lascivientem.

Ovid.

Turpe senex miles: turpe senilis amor.

58. *Suburanæ canes.*) Subura urbis Romæ regio, ubi meretricum erant domicilia. Illuc ventitabat nocte Varus, parum memor Canidiæ, hinc amore illius dolore tabescentis, proindeque vindicationem ac vindictas petentis quacumque viâ, seu, per fas & nefas.

59. *Nardo perunctum.*) Unguentum e nardo pretiosum absurde explicant fere omnes; & hinc Gratidiam Neapolitanam unguentariam sub nomine Canidiæ vellicari perperam comminiscuntur: absurdiusque, delibutum eo Varum senem ad meretricios amores captandos ajunt. Cerutus *unguento venefico ad amorem conciliandum efficaci Varum senem perunctum* interpretatur. Sed nihil minus ad sensum Horatii quam ista, certe *ἀπροσδιόνυσον*. Quid ergo? *Nardum* vocat Canidia suum illud eximium pharmacum, de quo ante, magicum, summâ curâ perfectum, & quo perfectius nullum unquam elaboravit, ut ipsa ait. Eo vero perungit imaginem Vari ceream magico ritu, ut per istius unguenti vim reddatur ipse Varus pellicibus quibusvis odiosus, utque Suburanis canibus horribilem in modum allatranti-

Quid accidit? Cur dira barbaræ minus
Venena Medeæ valent,
Quibus superba fugit ulta pellicem,
Magni Creontis filiam,
Cum palla, tabo munus imbutum, novam
Incendio nuptam abstulit?
Atqui nec herba, nec latens in asperis
Radix fefellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
Oblivione pellicum.
Ah, ah, solutus ambulat veneficæ
Scientioris carmine.
Non usitatis, Vare, potionibus,
(O multa flecturum caput!)
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus,

INTERPRETATIO

venit? Quare acria hæc *pharmaca minus pollent* venenis *barbaræ Medeæ, quibus superbiens aufugit, sumptâ ultione de pellice, magni Creontis filia; quando chlamys, donum toxico infectum, novam sponsam incendio exstinxit. At nec herba nec radix crescens in arduis locis me effugit.* Nimirum *Varus cubat* in *lectis cunctarum pellicum inunctis oblivione. Ah, ah liber* ille *incedit per pharmaca veneficæ* cujuspiam *me doctioris.* Atqui per *insolita medicamenta* faciam ut *ad me redeas, o Vare, homo plurima perpessure: neque animus tuus Marsis incantamentis restituetur aut*

ANNOTATIONES

bos a Subura deterreatur, & ad se tandem redire cogatur. Qui attentius leget Virgilii Pharmaceutriam Ecl. 8. inde lumen hauriet non parvum ad eruendos sensus hujus Odes tantulum abstrusos, & quos expiscati sunt huc usque pauci.

61. *Cur dira barbaræ, &c.*) Hæc loquitur stupens Canidia: unde vero fit ut mea venefica minus valeant? Enimvero similia sunt iis, quibus usa est Medea ad perdendam Creusam pellicem. Nam exquisitas herbas quasque novi & adhibui. Cur ergo Varus liber ac solutus ut ante pergit ad pellicum cubilia? Non moror quæ in hunc locum deblaterat Scaliger. Hunc, lector, si vacat, audi: *Hæc diligentius inspicienda*, inquit. *Namque accipit hic sua venena, quæ ait efficacia fuisse Medeæ, sibi minus valere. At quæ venena? quibus cremavit pellicem. At ea non exercuit adversus Varum; sed philtris tantum egit. Itaque ait hic; amoris esse poculum: &:* non usitatis, Vare, potionibus ad me recurres. *Ego potius dicerem:* cur dira barbaræ magiæ venena Medeæ valent, *scilicet quam nostra.* Canidia adversus Varum non exercuit Medeæ venefica; nec enim eum cremare & occidere cupiebat: sed pari virtute ac ritu paravit pharmaca ad illum ad se revocandum; quæ quidem nihil effecisse obstupescit primo: deinde vero agnoscit causam cur parum valuerint. Quod vero Hyparcriticus subjungit, Canidiam philtris tantum egisse, omnino refelliter ex lectione textûs Horatii, quem fuse explicavi initio hujus Odes, seu in prima annotatione mea. Unguentum primo quidam, at postea philtrum adhibuit Canidia, ut dixi. Meminisse porro debebat vir omni litteraturâ perpolitus, voces istas, *venena, pharmaca, potiones, incantamenta*, sæpe usurpari promiscue pro quolibet veneficio. Servius in Georgic. 1. ad eas voces *ille malum virus*, v. 129. testatur ita vocari illud omne quod mutat naturam ejus rei cui adhibetur, sive occidendo, sive sanando. Græci pharmacum, Latini venenum aut virus appellitant.

65. *Ulta pellicem magni Creontis filiam.*) De Medea, deque ejus ulciscendi ratione, vide Epod. 5. ibique annot.

69. *Indormit unctis omnium cubilibus, &c.*) Tranquille fruitur amoribus pellicum, mei plane oblitus. Vel, quiescit in quibus vult cubilibus ungendo illa magico unguento, omnium aliarum mulierum oblivionem procurante. *Ah, ah scientioris me venefica* arte adjutum Varum intelligo. Quapropter illum jam aggrediar *non usitatis potionibus* & pharmacis, ut ad me recurrat vel invitus, inquit Canidia.

76. *Marsis vocibus.*) Marsi Italiæ populi in Latio inter continua Apennini montis juga, e Marso Circes veneficæ insignis filio dicti, & veneficia incantationesque edocti, teste Solino. Apud Non. Lucil. Satyr. lib. 20.

Jam disrumpetur medius; jam ut

Majus parabo, majus infundam tibi
Fastidienti poculum.
Priusque cælum sidet inferius mari,
Tellure porrecta super,
Quam non amore sic meo flagres, uti
Bitumen atris ignibus.
Sub hæc puer, jam non, ut ante mollibus
Lenire verbis impias:
Sed dubius unde rumperet silentium,
Misit Thyesteas preces.
Venena, magnum fas nefasque, non valent
Convertere humanam vicem.
Diris agam vos: dira detestatio
Nullâ expiatur victimâ.
Quin ubi perire jussus exspiravero,
Nocturnus occurram furor,

INTERPRETATIO

curabitur. Scilicet *parabo pharmacum potentius, quod tibi* me *aspernanti adhibebo. Et certe infra mare cadet cælum, terrâ superjectâ, potius quam non exardescas amore meo, sicuti bitumen nigris ignibus. Post hæc puer nequaquam, ut prius, blandimentis mollire sceleratas* mulieres tentat, *sed anceps quid primum diceret, emisit execrationes Thyestis. Veneficia*, inquit, *magnum fas ac nefas* confundant licet, at *nequeunt immutare sortem mortalium. Persequar vos execrationibus. Dira detestatio nullo sacrificio purgatur. Imo postquam* a vobis *coactus interiero, adero furor*

ANNOTATIONES

Marsa' colubras
Dirrumpit cantu, &c.
Virgil. Æneid. 7. v. 758.
Marsis quæsita in montibus herba.
Vide Plin. lib. 21. cap. 13. & lib. 28. cap. 2. & 3. Item Gell. lib. 16. cap. 11. ubi sic scribit: *Gens in Italia Marsorum orta fertur a Marsi Circes filio; propterea Marsis ... vi quadam genitali datam, ut serpentium virulentorum domitores sint, & incantationibus herbarumque succis faciant medelarum miracula.*

77. *Majus parabo, &c.*) Jam Canidia puerum infodare statuit, & inediâ interficere; ad parandum Varo philtrum e pueri exsuctis medullis & arefacto jecore: eoque pervincendam Vari quantamlibet obstinationem sibi spondet.

81. *Uti bitumen atris ignibus.*) Hæc dicens Canidia bitumen injicit in ignes: atraque inde flamma accenditur. Quippe & hoc intelligendum & supponendum hic. Quod quidem, ut & alia bene multa, Dacerius acute & erudite more suo observavit.

86. *Misit Thyesteas preces.*) Diras execrationes & imprecationes emisit in Canidiam ejusque socias, quemadmodum olim Thyestes in Atreum fratrem, cum jugulatos filios, in frusta dissectos, coctos, edandosque sibi ab eo fuisse appositos accepit. De his lib. 1. Od. 6. v. 8. & Od. 16. v. 17. Vide & Senec. Trag. Thyesten. Cic. Tusc. 1. n. 107. *Execratur luculentis sane versibus apud Ennium Thyestes, primum ut naufragio pereat Atreus, &c. ... neque sepulcrum quo recipiatur habeat, portum corporis; ubi remissâ humanâ vitâ corpus requiescat a malis.* Et in Pisonem, n. 43. *Thyestea ista exsecratio est, poetæ vulgi animos non Sapientium moventis: ut tu naufragio* expulsus uspiam saxis fixus asperis, evisceratus latere penderes, (*ut ait illa*) saxa spargens tabo, sanie, sanguine atro.

87. *Venena, magnum fas, &c.*) Veneficia fas nefasque confundant, pervertant, violent licet; at rerum humanarum vicissitudines non sistent aut mutabunt. Itaque vos, sceleratæ ac detestabiles veneficæ, quæ me sic improbe occiditis, vicem vestram exspectate. Nam certe peribitis tandem miserabili modo, ac insepultas laniabunt feræ, &c.

89. *Detestatio nullâ expiatur victimâ.*) Sic habebant veteres non posse averti aut expiari mala, quæ quis ardens justâ irâ, cum gravi fuerat injuria læsus, ei qui læserat imprecatus esset. Huc pertinet quod scribit Plin. lib. 28. *Defigi diris deprecationibus nemo non metuit.*

92. *Nocturnus occurram furor, &c.*) Sic Virgil. Æneid. 4. Dido ad Æneam:
Omnibus umbra locis adero: dabis, improbe, pœnas.
Ovid. in Ibin:
Insequar & vultus ossea forma tuos.
Me vigilans cernes, tacitis ego noctis in umbris
Excutiam somnos, visus adesse, tuos.

Petamque vultus umbra curvis unguibus,
Quæ vis Deorum est Manium:
Et inquietis assidens præcordiis,
Pavore somnos auferam.
Vos turba vicatim hinc & hinc saxis petens
Contundet obscœnas anus.
Post insepulta membra different lupi,
Et Esquilinæ alites.
Neque hoc parentes, heu mihi superstites,
Effugerit spectaculum.

INTERPRETATIO

nocturnus, atque umbra facies vestras curvis unguibus invadam (nam hæc potestas est Deorum Manium) atque præcordiis inhærens minime quiescentibus, formidine eripiam somnum. Deinde *plebs per singulos vicos undique lapidibus vos incessens, execrabiles vetulas obruet. Denique membra* vestra *insepulta discerpent lupi et volucres esquilinæ. Illud vero spectaculum videbunt parentes* mei *heu post me viventes.*

ANNOTATIONES

94. *Quæ vis Deorum est Manium.*) Ut se ulciscantur de morte injuste illatâ, vim & potestatem habent animæ e corpore solutæ. Hæ scilicet *Manes*, &, *Dii*, honoris causâ, vocantur. Hinc iis aræ quoque erigebantur. Virgil. Eclog. 5. Daphnidi mortuo aræ duæ, v. 66. Æneid. 3. v. 63. Polydori animæ pariter: *stant Manibus aræ*, sequit. & v. 305. animæ Hectoris Andromache *sacraverat aras*. Et v. 303. *Manesque vocabat*. Quid proprie sint Manes, & varias ejus vocis acceptiones explicat luculenter ac diserte Apulejus lib. de Deo Socratis. *Animum humanum*, inquit, *emeritis vitæ stipendiis corpore suo abjurantem, vetere Latinâ Linguâ Lemurem dictitatum reperio. Ex hisce Lemuribus, qui posterorum suorum curam sortitus, placato & quieto numine domum possidet, Lar familiaris dicitur. Qui vero ob adversa vitæ merita, nullis bonis sedibus, incertâ vagatione, seu quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, malis vero noxium, id genus plerique Larvas perhibent. Cum vero incertum est, quæ cuique eorum sortitio evenerit, utrum Lar sit an Larva, Manem Deum nuncupant.* Animadverte has voces postremas ad rem præsentem maxime facientes.

95. *Assidens præcordiis.*) Sicut Promethei jecur vultur seu aquila tundit & vellicat, lib. 2. Od. 13. in fine.

99. *Insepulta membra.*) Hoc apud antiquos gravissimum malorum æstimabatur; quod errare anima, donec sepulcro corpus esset conditum, putaretur. Vide lib. 1. Od 28. Item Sophocl. Ajac. Act. ult.

100. *Esquilinæ alites.*) Esquiliæ, unus e Romæ collibus. Accipitres circa esquilias volitabant frequenter, quia illic erant sepulcreta; huc & reorum ac morte damnatorum abjecta cadavera: itaque prædam ibi subodorabantur & quæritabant.

101. *Neque hoc parentes, &c.*) Hocque illis qualecunque solatium.

Posteriora criminationum Scaligeri capita tam futilia sunt, ne dicam insulsa, ut illa describere etiam pigeret. Ne tamen ea desideres, Lector, en ita sile:

Indormit unctis omnium cubilibus oblivione pellicum. *Neque structura placet: & hæc hiant, disjuncta a superioribus, & verbum*, indormit, *insuave est.*

Ad me recurres: nec revocata mens tua Marsis redibit vocibus. *Si fiet amens, quomodo fastidiat poculum quod mox minatur? & omnino illa sunt durissima*, venena magnum fas nefasque, &c.

Profecto si jam lapidibus insectata est plebs, si interemptæ anus, si insepultæ a lupis & avibus laceratæ, quid addit: neque hoc parentes effugerit spectaculum. *Quid enim agant parentes tunc?*

Animadverte vocem hanc, alites, *multis in locis ab Horatio repetitam: quam adeo amavit, ut maluerit hic quam quod petiit, vultures: & fugisset licentiam neglectæ collisionis.* Hactenus Jul. Scalig.

1. Nec structura, nec verbum *indormit*, insuavia videntur nisi hypercritico. Quod a superioribus disjunctum est, non hiatum facit, sed impetum animi Canidiæ audaciâ & scelere furentis optime depingit, quæ res non pacate cogitat aut loquitur contexte & continenter, sed protrart seituatim.

2. Dormitabat sane bonus Scaliger, cum ista culpabat. Imo si Varus fiet amens, non nisi post & per *poculum*, quod mox ei *majus* Canidia minatur.

Porro hæc, *venena magnum fas, &c.* durissima omnino sint, vix tamen satis ad rerum duritiam quas indicant, & parum ad frangendum veneficæ improbitatis adamantem.

3. Profecto nihil agendum parentibus; sed tali fruendum spectaculo, ad mœstitiam utcunque leniendam, prædicit puer.

4. *Vultures* placeant homini carpendi & vellicandi avido: at æquum æstimatorem non offendent *Esquilinæ alites*; quin collisio, & ipsa vox, *alites*, pulchra sane, vel *decies repetita* oblectabit.

IN CASSIUM SEVERUM

ODE VI.

Quid immerentes hospites vexas, canis
  Ignavus adversum lupos?
Quin huc inanes, si potes, vertis minas,
  Et me remorsurum petis?
Nam qualis aut Molossus, aut fulvus Lacon,
  Amica vis pastoribus,
Agam per altas aure sublatâ nives,
  Quæcumque præcedet fera.
Tu cum timenda voce complesti nemus,
  Projectum odoraris cibum.
Cave, cave: namque in malos asperrimus
  Parata tollo cornua:
Qualis Lycambæ spretus infido gener,
  Aut acer hostis Bupalo.

INTERPRETATIO

Quare externos nihil mali meritos exagitas, o canis iners contra lupos? Cur non istuc vanas minas convertis, si vales; ac lacessis me par pari redditurum? Etenim velut Molossus vel Lacedæmonius canis *rufus,* qui est *defensio grata pastoribus, per excelsas nives erectis auribus persequar quamcumque feram fugientem. Tu vero postquam formidabili latratu implevisti silvam, olfacis dapes oblatas. Cave, cave: nam ego adversus improbos acerrimus dirigo statim cornua; non secus ac gener contemptus e Lycambæ perfido, vel inimicus Bupalo infensissimus.*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quid immerentes, &c.*) Hac Ode voluit notari Cassium Severum, oratorem petulantissimum, accusationibus in Senatu quamquam exitu semper infelici, & conatibus vanis, famosum, item scriptis maledicis in quemlibet etiam magnatum. Nonium certe Asprenatem Augusto licet *arctius junctum* veneficii reum agere non dubitavit. Testes sunt Suet. Oct. cap. 56. Plin. lib. 35. cap. 12. Is ob libellos famosos in vulgus sparsos, ad insulam Cretam primum, deinde in Seriphum est deportatus. Ejus meminit pluribus locis Corn. Tacitus, item Quintilianus. Ille sic habet in Dialogo de Oratoribus: *Cassium Severum affirmant primum flexisse ab illa vetere dicendi viâ directâ, non infirmitate ingenii, nec inscitiâ literarum, sed judicio & intellectu. Vidit namque cum conditione temporum ac diversitate aurium formam atque speciem orationis esse mutandam, &c.* & postea: *Equidem nec negaverim Cassium Severum oratorem vocari, quamquam in magna parte librorum suorum plus vis habeat, quam sanguinis. Primus enim contempto ordine rerum, omissâ modestiâ & pudore verborum, ipsis etiam quibus utitur armis incompositus, & studio feriendi plerumque dejectus non pugnat, sed rixatur. Cæterum varietate eruditionis & lepore urbanitatis, & ipsarum virium robore multum cæteros superat.* Fab. autem Quintilianus l. 10. c. 1. *Cassius,* inquit, *Severus si cum judicio legatur, multa dabit imitatione digna. Quod si cæteris virtutibus colorem & gravitatem orationis adjecisset, ponendus inter præcipuos foret. Nam & ingenii plurimum est in eo, & acerbitas mira, & urbanitas, & vis summa: sed plus stomacho quam consilio dedit: præterea ut amari sales, ita frequenter amaritudo ipsa ridicula est.* Ejus scripta ex Senatusconsulto abolita sunt, teste Suetonio.

Canis ignavus adversum lupos.) Acer in ignavos, ignavus in fortes: quod argumentum socordiæ est.

3. *Quin huc inanes, &c.*) Quin me lacessis meique similes acriter remorsuros te mordentem, vel potius allatrantem?

5. *Molossus.*) Canis ingens & validus, Gallice, *dogue*. Ex Epiro, ubi populi fuere quondam Molossi. Strabo lib. 7.

Fulvus Lacon.) Canis agilitate commendatus simul & robore, Gall. *levrier*: e Laconia Peloponnesi regione, seu ex urbe Spartâ. Vir. Georg. 3. v. 405.

Veloces Spartæ catulos, acremque Molossum.

6. *Amica vis pastoribus.*) Ad arcendos e grege lupos, aliasque feras. Theocrit. κύων φιλοποίμνιος. *canis ovium amans.*

7. *Agam per altas.*) Expeditus ego sum ad insectandos quoscumque mihi injuriam facientes. Pergit scilicet noster in metaphora.

9. *Tu cum timenda, &c.*) Tu vero cum ingenti latratu maxime terribilis visus fuisti: repente mitis & imbellis appares, objecto pretio sedatus: quemadmodum canis iners antea horrendum latrans, projectum cibum arripiens, mutus subito fit.

12. *Tollo cornua.*) Virus exero, animos & bilem accendo, graviterque ulciscor.

13. *Qualis Lycambæ, &c.*) Sicut Poeta Archilochus fecit in Lycamben. Hic enim Neobulem filiam antea desponsam fractâ fide illi negavit uxorem, generumque habere sprevit. At Archilochus Iambicos versus a se inventos tam acerbos & amarulentos scripsit in Lycamben, ut eum ad desperationem, tandemque ad suspendium adegisse referatur. Vide Epistolam ad Pisones. v. 79.

14. *Acer hostis Bupalo.*) Hipponax Poeta circa Olympiadem sexagesimam florebat, quinque

An si quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

INTERPRETATIO

Quod *si me quisquam dente nigro lacerarit, nunquid plorabo velut puer imbellis?*

ANNOTATIONES

circiter ante Christum secolis. Staturâ parvus, vultu pravus ac deformis. Contigit ut offensi duo fratres Bupalus & Anthermus, sive pictores, sive sculptores, ejus imaginem omnino ridiculam effinxerint, populique ludibrio exposuerint; verum non impune. *Hipponacti notabilis fœditas vultus erat. Quamobrem imaginem ejus lasciviâ jocorum videntium circulis in promptu fecere (alii, proposuere) quod Hipponax indignatus amaritudinem carminum distrinxit in tantum, ut credatur aliquibus eos ad laqueum compulisse. Quod falsum est: Complura enim in finitimis insulis simulacra postea fecere.* Hæc Plin. lib. 36. cap. 5. Alii scribunt Epheso urbe duntaxat cedere coactos præ pudore & irâ, propter acerbitatem versuum Hipponactis. Ex Dionys. Halic. Hipponax trimetrum Archilochium in Scazontem inflexit, ut gravius feriret. Cic. 3. de nat. Deorum, n. 9. *quem Hipponactis Iambus laserat, aut qui erat Archilochi versu vulneratus, &c.*

15. *An si quis atra dente, &c.*) Si vero me quisquam impetat conviciis, an ad lacrymas, pueri more, confugiam? Imo ut vir ad arma & ultionem convolabo; persequar adversarium usquequaque, donec graviores acceptis plagas infligam.

AD POPULUM ROMANUM

ODE VII.

Detestatio bellorum civilium.

Quo quo scelesti ruitis? Aut cur dexteris
Aptantur enses conditi?
Parumne campis atque Neptuno super
Fusum est Latini sanguinis?
Non ut superbas invidæ Carthaginis
Romanus arces ureret:
Intactus aut Britannus ut descenderet
Sacrâ catenatus viâ:

INTERPRETATIO

Quo quo scelerati properatis? vel cur inclusi vaginâ *gladii dextris inseruntur? An non satis Latini sanguinis effusum est terrâ marique? Non* quidem *ut Romani incenderent excelsa castella æmulæ Carthaginis, vel ut Britannii* hactenus *indomiti per viam sacram vin-*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quo quo, &c.*) Ambigitur quod civile bellum hic Poeta execretur: an illud quod gestum est hinc Bruto & Cassio, illinc Augusto M. Antonio & M. Lepido ducibus? An bellum Actiacum, cujus finem & exitum Augusto felicem celebrabit Epod. 9.? An potius illud quod post cladem Philippensem Sext. Pompejus reparabat? Vide lib. 1. Od. 14. lib. 2. Od. 7. lib. 3. Od. 4. & 6. Denique Epod. 16. ibique annot.

Scelesti.) In cives & patriam injuriosi & sævientes.

2. *Enses conditi.*) Pax enim facta fuerat, aliquanto post dimicationem Philippensem, Pompejanos inter & Augustum atque Antonium.

3. *Campis atque Neptuno super.*) In *campis* Philippensibus, & in mari Siculo. De hoc Epod. 4. de illis lib. 2. Od. 7. *Neptunus* maris Deus, pro ipso mari.

5. *Non ut superbas, &c.*) Enimvero tantum sanguinis Romani nuper fusum non est pro defensione patriæ vel ultione, ut olim quando Scipione duce deleta & incensa Carthago est. Tunc certe gloriose pugnatum est: at certarunt nuper cives in seipsos impie, ut & nunc armantur.

Invidæ Carthaginis.) Carthago Romæ æmula quandiu stetit, fuit. Vide lib. 3. Od. 5. Vell. Patercul. lib. 1. & 2.

7. *Intactus aut Britannus.*) Neque tunc fusus est Latinus sanguis, ut Britanni nondum subacti Romano Imperio, vincerentur, atque in triumpho ducerentur ex more ad Capitolium per viam sacram. Vide Sueton. Octav. cap. 25. Dion. lib. 40. init. Cæsaris Comment. l. 5. item annot. l. 3. Od. 5. lib. 4. Od. 14.

Descenderet.) Declivis nempe ad forum usque Romanum erat *via sacra;* de qua Epod. 4. v. 7. at a foro Rom. ad Capitolium postea ascendebatur.

Sed ut, secundum vota Parthorum, sua
Urbs hæc periret dexterâ.
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus
Unquam nisi in dispar feris.
Furorne cæcus, an rapit vis acrior?
An culpa? Responsum date.
Tacent, & ora pallor albus inficit,
Mentesque perculsæ stupent.
Sic est. Acerba fata Romanos agunt,
Scelusque fraternæ necis;
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

INTERPRETATIO

cti traherentur: sed ut juxta Parthorum optata, destrueretur hæc civitas per vires proprias. Atqui *nec lupis hæc consuetudo, nec leonibus unquam fuit sævire nisi contra dissimile* animal. *An cæca rabies agit* vos. *an vis superior, an crimen* aliquod? *Respondete. Silent, atque pallidus color vultum tingit; animique attoniti obstupescunt. Ita est. Romanos exagitat sors inimica, et crimen cædis fraternæ; ex quo effusus est humi sanguis Remi innocentis posteris luendus.*

ANNOTATIONES

9. *Sed ut, secundum vota Parthorum, &c.*) Hoc scilicet habebant in votis hostes Romanorum, ut quod Imperium alienis non poterat, propriis viribus interiret. Epod. 16. *init.*

Suis & ipsa Roma viribus ruit,
Quam nec finitimi valuerunt perdere Marsi, &c.

de Parthis Romæ semper infestis, lib. 1. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 5.

11. *Neque hic lupis mos, &c.*) Feræ non sæviunt in sui similes; quare ergo homo est homini lupus? ut habet adagium. Plin. Proœm. l. 7. *cetera animantia in suo genere probe degunt. Congregari videmus & stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat: Serpentum morsus non petit serpentes. Nec maris quidem belluæ nisi in diversa genera sæviunt. At hercule homini plurima ex homine sunt mala.* Senec. Ep. 103. *ab homine homini quotidianum periculum. Adversus hoc te expedi, &c.* Et de Clement. lib. 1. cap. 26. *Apud homines tantum nec a necessariis quidem rabies temperat sibi.* Sanctus Augustinus de Civ. Dei lib. 15. *neque enim unquam inter se leones, aut inter se dracones, qualia inter se homines bella gesserunt.*
Juvenal. Sat. 15. v. 159.

Sed jam serpentum major concordia: parcit
Cognatis maculis similis fera. Quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore unquam
Exspiravit aper majoris dentibus apri?
Indica tigris agit rabidâ cum tigride pacem
Perpetuam. Sævis inter se convenit ursis.
Ast homini ferrum lethale incude nefandâ
Produxisse parum est.

12. *In dispar feris.*) Al. *in dispar genus.*

13. *Furorne cæcus, &c.*) Quid vos rapit ad bellum tam tetrum? An furor; an fatalis quædam necessitas; an culpa, propter quam Dii infensi vastris vos manibus plectant? Cicero pro M. Marcello: *omnes qui ad arma illa fato sumus nescio quo Reipublicæ misero funestoque compulsi; etsi aliqua culpâ tenemur erroris humani, a scelere certe liberati sumus.*

15. *Tacent, & ora pallor, &c.*) *Silentium & pallor* arguunt sceleris conscientiam; *stupor* vero notat immissam a Diis offensis pœnam.

17. *Sic est, &c.*) Irâ sane Deorum fit ut Romani in Romanos incurrant sæviantque. Nimirum luimus crimen Romuli, qui Remum fratrem occidit. Od. 6. lib. 3.

Delicta majorum immeritus lues,
Romane, &c.

19. *Remi sacer cruor.*) Jus naturale violarat Romulus, dominandi causâ, fratrem innoxium & immerentem trucidans. Hinc illius Romanorum parentis & conditoris scelus in nepotes aspersum identidem immissis malis vindicatur. De nefandâ illâ Remi cæde varie scribunt. Flor. l. 1. cap. 1. *Ad tutelam novæ urbis sufficere vallum videbatur, cujus dum irridet angustias Remus, idque increpat saltu; dubium an jussu fratris occisus est. Prima certe victima fuit: munitionemque urbis novæ suo sanguine consecravit.* Tit. Liv. lib. 1. cap. 7. Romulus ac Remus certatim nomen & auspicia daturi novæ urbi, auguria captant. *Intervenit avitum malum, regni cupido, atque inde fœdum certamen coortum a satis miti principio; quoniam gemini essent, nec ætatis verecundia discrimen facere posset; ut Dii, quorum tutelæ ea loca essent, auguriis legerent qui nomen novæ urbi daret, conditam imperio regeret; palatinum Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa capiunt. Priori Remo augurium venisse fertur sex vultures; jamque nuntiato augurio, cum duplex numerus Romulo se ostendisset, utrumque Regem sua multitudo consalutaverat; tempore illi præcepto. At hi numero avium regnum trahebant. Inde cum altercatione congressi, certamine irarum ad cædem vertuntur. Ibi in turba ictus Remus cecidit. Vulgatior fama est, ludibrio fratris Remum novos transiluisse muros: inde ab irato Romulo interfectum, ita solus potitus imperio Romulus, &c.* Vide & Aurel. Victorem, Plutarch. in Romulo, Oros. lib. 2. S. August. l. 3. de Civ. Dei, cap. 6. Ovid. Fast. 4.

IN VETULAM

ODE VIII.

Rogare longo putidam te sæculo,
Vires quid enervet meas?
Cum sit tibi dens ater, & rugis vetus
Frontem senectus exaret;
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *
Esto beata: funus atque imagines
Ducant triumphales tuum:
Nec sit marita, quæ rotundioribus
Onusta baccis ambulet.
Quid, quod libelli Stoici inter sericos
Jacere pulvillos amant?
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *

INTERPRETATIO

Te diuturno ævo fœtentem decetne *quærere quid exhauriat vires meas? Siquidem nigri sunt tibi dentes et frons sulcata rugis senii.* *

* * * * * * * * * *Sis opulenta: et imagines triumphales decorent exequias tuas: nullaque sit matrona, quæ incedat ornata rotundioribus margaritis:* tu tamen mihi sordescis. *Atqui volumina Stoicorum* apud te *solent reponi in sericis pulvinaribus*. Neque hoc te amabilem mihi præstat. *

ANNOTATIONES

Matrum simile Epod. 1.

1. *Rogare, &c.*) Ellipsis & Aposiopesis indignationi serviens. *Putidam te* non pudet, &c.

11. *Funus atque imagines, &c.*) In funere nobilium præferebantur imagines majorum qui triumphalem honorem adepti fuerant. Cic. de Orat. & pro Milone. Pl. l. 35. c. 2. Lips. Elect. 1. c. 29.

13. *Rotundioribus.*) Rotunditas uniones commendat. Plin. l. 9. c. 35. *margaritarum dos omnis in candore, magnitudine, orbe, lævore, pondere.* Erant tamen etiam oblongæ in pretio margaritæ, dicebanturque elenchi, & auribus appendebantur. Juvenal. Sat. 6. v. 458.

Auribus extensis magnos commisit elenchos.

Sat. 2. v. 61. *cylindros* vocat.

Te nube, atque tace. Donant arcana cylindros.

14. *Onusta.*) Plin. mox cit. *uniones digitis suspendere, & binos ac ternos auribus feminarum gloria est.* Petron. *tribaccam margaritam* appellat Seneca de Benef. l. 7. c. 9. *Video uniones non singulos singulis auribus comparatos. Jam enim exercitatæ* mulieres *oneri ferendo sunt. Junguntur inter se; & insuper alii bini superimponuntur. Non satis muliebris insania viros subjecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis pependissent.*

Baccis.) Baccæ proprie sunt fructus lauri, oleæ, &c. ob similitudinem vero pro unionibus ponuntur. Pers. Sat. 2. v. 66. ambitio & mollities, inquit, duxit *baccham concha rasisse*.

15. *Quid, quod libelli Stoici, &c.*) At dices te esse imbutam literis & philosophiâ Stoicorum. Scilicet hoc lenocinio, hac illecebrâ captas me studiosum: verum nihil proficis: inquit Horatius. De Stoicorum placitis agam ad Sat. 3, l. 2. & 2. &c.

Inter pulvillos.) Super pulvinos scilicet lectuli tricliniaris, accubitorii, lucubratorii; in quo veteres lectioni & scriptioni vacabant. Pers. Sat. 1. v. 53.

Quicquid denique lectis scribitur in citreis.

Cætera hujus Odes absit et explanare aggrediar, neque alia multis locis similia. Quintiliano morem geram libens lib. 1. c. 8. sic scribenti: *Horatium in quibusdam nolim interpretari.* Pudor nempe vetat. Quin & Scaliger Hypercrit. ita censet: *Epod. 8. & 12. nebulonis & nequam esse oportuit, non Horatii.*

AD MŒCENATEM

ODE IX.

Præsentit voluptatem mox futuram ex Augusti ad Actium victoriâ.

Quando repostum Cæcubum ad festas dapes,
Victore lætus Cæsare,
Tecum sub altâ (sic Jovi gratum) domo,
Beate Mœcenas, bibam,
Sonante mistum tibiis carmen lyrâ,
Hac Dorium, illis Barbarum?
Ut nuper, actus cum freto Neptunius
Dux fugit ustis navibus,

INTERPRETATIO

Ecquando vinum Cæcubum ad solemnes epulas reservatum, lætus ego ob victoriam Augusti, potabo tecum, o felix Mœcenas, in ædibus magnificis, canente cum fistulis citharâ, hac Dorium modum, illis Phrygium? Sane ita placet Jovi. Haud ita pridem sic fecimus, quando Neptunius Imperator freto Siculo pulsus fugam arripuit, post incensas naves; minatus

ANNOTATIONES

Metrum simile Epod. 1.

1. *Quando repostum, &c.*) Vel ex ista ode liquet, nec libros nec Odas Horatii eo dispositas ordine quo factæ sunt: siquidem hic lætitia exprimitur de futura mox victoriâ Actiacâ, quæ jam consummata celebratur in Od. 37. lib. 1. Hic, inquam, Poeta scribens ad Mœcenatem inter bellicos tumultus ad Actium adhuc versantem, gaudium suum exprimit ex primo nuntio fugæ Antonii & Cleopatræ.

Cæcubum.) Vinum optimum, de quo plura lib. 1. Od. 20. v. 9.

Ad festas dapes.) In sacris & festis, in honorem Deorum instruebantur epulæ opiparæ, & ponebantur vina melioris notæ.

2. *Victore Cæsare.*) Xiphilinus in Augusto, *Cæsar superior fuit eo prælio navali, ad quartum Nonas Septembris confecto: quem diem propterea notavi, quod eo penes unum Cæsarem summa rerum fuit, ut ex eo anni principatus ejus numerentur. Cæsar urbem ædificavit eo loco, in quo sibi victoriam pepererat, eamque Nicopolim appellavit, &c.* Ibidem quoque ludos Quinquennales instituit, & Apollini templum dedicavit, ut tam insignis in Epiro victoriæ dignum Augusto monumentum permaneret. Vide Epod. 1. init. & totam Oden 37. lib. 1. ibique annot.

3. *Sub alta domo.*) Altis columnis ex marmore adornata. Lib. 3. Od. 29.

Molem propinquam nubibus arduis.

Sic Jovi gratum.) Jovi Diisque loro gratum ait gaudium ob victoriam Augusti, quippe cui ex voluntate Numinum orbis Imperium destinatum erat: quod quidem asseruit l. 1. Od. 2. & alibi.

6 *Hac Dorium, illis Barbarum.*) Lyrâ sonante Dorium carmen seu modum; tibiis vero canentibus barbarum sive Phrygium. Tres erant vulgares modi, Ionius, sive Lydius, in *Ut*: Dorius, in *Re*: Phrygius, in *Mi*, de quibus fuse Glareanus in hunc locum. Primus aptus rebus lætis serviebat; secundus gravis & sedatus; tertius sertus; tertius medius, rebus sacris. Vide Athen. lib. 14. c. 5. Item Cœl. Rhodig. lib. 9. c. 3. ubi ex Cassiodoro scribit: *Dorius prudentiæ largitor est & castitatis effector: Phrygius pugnas excitat, votum furoris inflammat. Æolius animi tempestates tranquillat, somnumque jam placatis attribuit: Lydius intellectum obtusis acuit; & terreno desiderio gravatis cœlestium appetentiam inducit, bonorum operator eximius.* Hinc apparet cur pueros Doricam in primis harmoniam edocendos moneat Aristoteles Polit. 8.

Barbarum.) Asiatici omnes a Græcis vocabantur barbari: hinc barbarum dicitur quicquid est a Phrygia Asiæ regione. Lib. 2. Od. 4. v. 9.

Barbaræ postquam cecidere turmæ.

Barbaricum aurum, Æn. 2. v. 504. & *barbara croceum segmina*, Æn. 11. v. 777. quæ Phrygia erant acu picta & elaborata. Athen. cit. l. 14 c. 5. *tres sunt harmoniarum differentiæ, quot & Græciæ nationes; Æolica nempe, Dorica, Ionica. Phrygiam autem, ac Lydiam Græci didicerunt a Lydiis ac Phrygibus, qui cum Pelope venerunt in Peloponnesum.*

7. *Ut nuper.*) Sicut liberaliter quidem bibimus nuper, seu ante annos quinque, cum Sextus Pompeius navali prælio debellatus ab Augusto est, ad fretum Siculum; indeque pulsus fugit.

Neptunius dux.) *Sextus Pompeius ruptis ergastulis mare obsedit: interceptis commeatibus Italiam vexavit: & cum mari feliciter uteretur, Neptuni se filium confessus est.* Aurel. Victor. de Viris illustrib. c. 7. Alii scribunt, quod eius patrem magnus Pompejus exactis piratis & hostibus mari dominatus esset, hinc se Neptuni filium dixisse, & cæruleâ veste inductum juveniliter superbiendo depugnasse. Appian. Bell. Civil. l. 5. Dio l. 48.

8. *Fugit.*) Aurel. Victor. cit. *Sextus ab Augusto per Agrippam navali prælio victus in Asiam fugit, ubi ab Antonianis militibus occisus est.* Florus lib. 4. cap. 8. Sext. *Pompeius perditis rebus profugus, Asiamque velis petit, venturus ibi in*

Minatus urbi vincla, quæ detraxerat
  Servis amicus perfidis.
Romanus (eheu posteri negabitis)
  Emancipatus fœminæ
Fert vallum & arma miles, & spadonibus
  Servire rugosis potest.
Interque signa (turpe!) militaria
  Sol aspicit conopeum.
Ad hunc frementes verterunt bis mille equos
  Galli, canentes Cæsarem:
Hostiliumque navium portu latent

INTERPRETATIO

civibus injicere catenas, quas liberaliter detraxerat servis infidelibus. Romanus (eheu nepotes haud credetis) mulieris factus mancipium, miles portat palam atque arma, nec erubescit servire eunuchis rugosis. Interque vexilla bellica (proh fœdam rem!) Sol videt conopeum. Adversus istum Galli indignantes, Augustum inclamando, converterunt duo millia equorum.

ANNOTATIONES

hostium manus & catenae ... Non alia post Xersem miserabilior fuga. Quippe modo trecentarum quinquaginta navium dominus, cum tria septemve fugiebat, exstincto Prætoriæ navis lumine, annulis in mare abjectis, pavens ac respectans, & tamen non timens ne periret.

Ustis navibus.) M. Agrippæ opera scilicet, a quo fugatas Sexti Pompeii naves, scribit Suetonius Octav. c. 16. Tit. Liv. Epit. l. 129. *Adversus Sext. Pompeium*, inquit, *vario eventu navalibus certaminibus pugnatum est: ita ut ex duabus Cæsaris classibus, altera, cui Agrippa præerat, vinceret; altera, quam Cæsar duxerat, deleta ... victus deinde Pompejus in Siciliam profugit.*) Hæc prior fuga; postrema illa, de qua paullo ante dixi ex Floro) *M. Agrippa navali coronâ a Cæsare donatus est: qui honos ante eum nemini habitus erat.*

9. *Minatus urbi vincla quæ detraxerat, &c.*) Servos ad arma Pompeius ille Sextus magno quidem numero vocarat. Testis Dio, & L. Flor. cit. *cum ergastula armasset, Siciliam Sardiniamque habebat. Jam & classe medium mare insederat. O quam diversus a patre! Ille Cilicas extinxerat: hic secum piratas navales agitabat.* Vide & annot. ad Epod. 4. in fine.

10. *Servis amicus perfidis.*) Fugitivis nempe & erga dominos perfidis libertatem & arma dabat, benigne excipiens & amice, in quos animadverti graviter oportebat.

11. *Romanus.*) Antonius ejusque asseclæ Romanorum permulti.

12. *Feminæ.*) Cleopatræ, de qua l. 1. Od. 37.

13. *Fert vallum, &c.*) Virgil. Georg. 2. v. 25.
Quadrifidasque sudes & acuto robore vallos.
Ubi Servius monet, bis idem dictum: nam & valli & sudes idem sunt: Gall. *des pieux*. Vegetius lib. 3. cap. 8. ita rem explicat; *super aggerem valli, hoc est, sudes vel tribuli lignei digeruntur*, nimirum ad munienda castra. Porro Romanus quisque miles debebat ferre secum duodecim sudes, arma, viaticum, ollam, veru, securim, ligonem, falcem, &c.

Spadonibus servire.) Cleopatram illi comitabantur, adeoque imperabant Romanis militantibus sub ejus vel Antonii signis: quod eis turpe & indignum. Vide l. 1. Od. 37. v. 9. *Spado* a σπᾶν *evellere*, dictus. *Rugosis*, quia plurimæ illis rugæ, ob virilitatis adeoque caloris amissionem.

16. *Conopeum.*) Licenter corripitur penultima hujus vocis ex se longa; κωνωπεῖον, tentorii genus quo utebantur Ægyptiæ mulieres ad arcendos culices, qui κώνωπες nuncupantur a Græcis. Hi sunt enim illic frequentes ob maris viciniam. Horatius indignitatem auget ex eo quod muliebre tabernaculum erat pro Prætorio seu Imperatorio tentorio.

17. *Ad hunc frementes, &c.*) Adversus Antonium arma verterunt Galli, qui in ejus exercitu merabant, scilicet indignati quod servire juberentur feminæ, & effeminatis, *spadonibus rugosis*.

Verterunt bis mille equos.) Scaliger suo more, *illa*, inquit, *ferre nequeo: nam & insulsa sunt, nec conveniunt pugnæ navali*. Imo Gallorum fremitum & morum asperitatem belle exprimunt. Deinde an Hypercriticus nesciebat, præter navales copias, ad litus adfuisse terrestres peditum equitumque? Itaque ab exercitu illo terrestri Antonii ad Cæsarianum transiisse illa duo millia equitum Gallorum, qui victoriam Cæsaris promoverunt: ut testatur Servius ad Æneid. 6. & Plutarchus in Antonio: *Terrestribus copiis ab Antonio Canidius præerat: a Cæsare Taurus: qui utrinque instructis acie in litore quiescebant, eventum navalis pugnæ expectantes.*

18. *Canentes Cæsarem.*) Nos vernacule diceremus: *crians, Vive Cesar*.

19. *Hostiliumque navium portu latent puppes.*) Continuo excandescens Julius Scaliger, *si latent puppes, proræ non latent*, inquit. Egregie admodum: nam paratis ad fugam navibus latebant puppes duntaxat, apparebant autem proræ mari obversæ. Ergo male redarguitur iste locus. Horatius notat sexaginta naves Cleopatræ post classem Antonii collocatas, sublatis velis expeditas ad fugam primo quoque tempore capessendam, & vela facienda in Ægyptum. Plutarch. mox citand.

Puppes sinistrorsum sitæ.
Io triumphe, tu moraris aureos
Currus, & intactas boves.
Io triumphe, nec Jugurthino parem
Bello reportasti ducem;
Neque Africano, cui super Carthaginem
Virtus sepulcrum condidit.
Terrâ marique victus hostis, Punico
Lugubre mutavit sagum.
Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
Ventis iturus non suis,
Exercitatas aut petit Syrtes Noto,
Aut fertur incerto mari.

INTERPRETATIO

et naves hostium ad sinistram dispositæ in portu delitescunt. Io triumphe, tu retardas auratos currus et juvencas integras. Io triumphe, non revexisti Imperatorem similem seu in bello Jugurthino, seu in Africano cum cui sua virtus tumulum erexit super Carthaginem. Hostis superatus in terra et mari sagulum purpureum mutavit lugubri. Nunc *ille vel in Cretam centenis urbibus claram fugit adversis ventis; vel ad Syrtes Austro vexatas: vel erra*

ANNOTATIONES

Sinistrorsum sitæ.) Valeant qui legunt *citæ*. Hostiles naves e portu Actiaco prodeuntes ad sinistram habebant Peloponnesum, quo fugerunt, & inde Alexandriam. Plutarch. in Antonius *naves sexaginta Cleopatræ, quæ post magnas naves erant sitæ, velis sublatis per medios pugnantes fugam arripiunt, suosque perturbant. Cæsariani non sine admiratione spectant fugientes naves in Peloponnesum conversas: nec* qua de causa *id fieret intelligebant.* Additque Antonium non viri aut ducis consiliis usum, sed amantis; tractum scilicet a muliere, & posthabitis omnibus Cleopatram insecutum.

21. *Io.*) Vox lætitiæ index, qua triumphanti duci milites acclamabant.

Triumphe.) Triumphum alloquitur & compellat veluti Deum. Sic lib. 4. Od. 2.

Tuque dum procedis io triumphe.

Aureos curros.) Triumphales Augusto debitos. Horum formam describit Zonaras his verbis. τὸ ταί δὴ ἅρμα ὅτε ἀγωνιστηρίῳ. ὅτε πολεμιστηρίῳ ἂν ἐοίκει, ἀλλ' ὡς πύργῳ περιφερεῖ τρόπον ἐξείργαστο: *Currus autem triumphalis scilicet, neque Circensi neque bellico similis, sed in turris rotundæ modum factus erat.*

22. *Intactas boves.*) Triumphantium quisque immolabat juvencas *intactas*, id est, vel tauro vel jugo nondum subditas. Virg. Georg. 4. v. 540.

Delige & intactâ totidem cervice juvencas.

23. *Nec Jugurthino parem.*) Non parem, sed longe Augusto inferiorem Marium Jugurthæ victorem. Vide l. 2. Od. 1. stroph. 7. ibique annot. ad vocem *Jugurthæ*.

25. *Neque Africano.*) Nec Cæsari parem Scipionem, quanquam diruit hic Carthaginem imperii æmulam; ita ut ejus urbis ruinæ sint illustre veluti mausolæum P. Cornel. Scipioni, ob ejus virtutes plane singulares, quæ in Africano bello & triumpho eluxerunt.

26. *Sepulcrum.*) Vetus interpres hîc sic annotat, *tangit historiam, in qua scriptum est, ex Oraculo, ad compescendos Afros debere sepulcrum Scipioni Africano ita constitui, ut Africam intueretur. Hoc autem Deorum monitu positum est inter Ostiam & portum.* At contra Plutarchus scribit sepulcrum Scipionis Linterni exstare. Mancinello teste apud Cajetam in marmoreo sepulcro æneaque urna hæc leguntur:

Devicto Annibale, & captâ Carthagine, & aucto Imperio, hos cineres marmore tectus habes.
Cui non Europe, non obstitit Africa quondam.
Respice res hominum, quam brevis urna premit.

27. *Terrâ marique victus hostis.*) Antonius; post cujus fugam in Ægyptum, *terrestris* ejus exercitus duce Camdio ad Augusti partes transiit.

Punico lugubre mutavit sagum.) In signum mœroris, exuit sagum punicei, coccinei, purpurei, rubei coloris, induitque aliud pullum, atrum, lugubre. *Phœniceus* seu puniceus color *exuberantiam splendoremque significat ruboris:* inquit Gellius lib. 2. cap. 26. *Sagum* vestis erat in bello usitata, brevior, subnexa per fibulam circa dextrum humerum. Alii volunt sagum habuisse manicas instar tunicæ. Gall. *hoqueton*. Erat porro coloris rubei, tum quod is Marti convenit; tum ut cruor e vulneribus manans ob similem colorem minus appareret, minusque terreret.

29. *Aut ille, &c.*) Quo tenderet Antonii classis, ignorabatur: sciebatur tamen versus Peloponnesum navigasse; ut ante dixi ex Plutarcho. Postea vero cognitum est Cretæ oram legisse, ut in Ægyptum pergeret.

Cretam. De ea insulâ lib. 3. Od. 27. stroph. 9.

30. *Ventis non suis.*) Sibi non propitiis.

31. *Noto.*) Vento meridionali.

Syrtes.) In Libyco mari sunt eæ, vulgo, *Seiches de Barbarie*, a σύρω, *traho:* quod in eas maris partes arenæ cumulos, limum, & saxa ag-

Capaciores affer huc, puer, scyphos,
Et Chia vina aut Lesbia;
Vel, quod fluentem nauseam coerceat,
Metire nobis Cæcubum.
Curam metumque Cæsaris rerum juvat
Dulci Lyæo solvere.

INTERPRETATIO

anceps per maria Famule, huc affer cyathos majores, et vina Chia, vel Lesbia: quin potius *infunde nobis Cæcubum, quod reprimat nauseam fluitantem*. Certe *decet abstergere sollicitudinem ac formidinem* pro *rebus Augusti*, bibendo *suave vinum*.

ANNOTATIONES

gerant & trahant fluctus. Vide l. 2. Od. 6. v. 3.

39. *Fertur inserto mari.*) Quo fugiat incertus, rebus desperatis.

53. *Capaciores affer, &c.*) In festis, & in magna lætitiâ, Græco more, majoribus poculis & largiter bibebatur.

54. *Chia vina aut Lesbia.*) Transmarina vina, adeoque pretiosa: e Chio & Lesbo insulis maris Ægæi. Plin. lib. 14. c. 7. & 14. De Chii vini bonitate, lib. 3. Od. 19. v. 5. De Lesbio, lib. 1. Od. 17. stroph. 6.

56. *Cæcubum.*) Vinum generosum e Cæcubo Latii monte: de illo, lib. 1. Od. 20. habet virtutem coercendi nauseam, inquiunt; quod austerum sit & pungens, adeoque fluxum sistat aut restringat phlegmatis. Porro ejusmodi vinum petit Horatius, ut possit affatim bibere absque nausea & vomitu.

57. *Curam metumque Cæsaris.*) Magno se fuisse in metu pro Cæsare indicat; & quidem Romæ tunc fuisse trepidationem non parvam refert Dio. at hoste in fugam verso, jam lætus, vino se discussurum ait quicquid pavoris & curæ animo diu insedit.

58. *Lyæo.*) Ita dicitur Bacchus, ac proinde vinum, a λύειν *solvere*, ut jam notavi l. 1. Od. 7.

IN MÆVIUM POETAM

ODE X.

Ei naufragium imprecatur.

Malâ soluta navis exit alite,
Ferens olentem Mævium.
Ut horridis utrumque verberes latus,
Auster, memento fluctibus.
Niger rudentes Eurus, inverso mari,

INTERPRETATIO

Navis abit soluta portu *infelici auspicio, vehens fœtentem Mœvium. Auster fac ut tetris fluctibus vexes utrumque latus* navis. *Eurus,*

ANNOTATIONES

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Malâ soluta, &c.*) Amico Virgilio & bono Poetæ faustam navigationem est apprecatus. Od. 3. lib. 1. at Mævio contraria omnia hîc.

Mala alite.) Sunt qui *alitem* feminino genere poni velint pro malo semper augurio. Lactant. in Papin. Thebaid. 3.

2. *Olentem Mævium.*) Is obsoletarum vocum sectator, bonorumque Poetarum insectator, duobus istis vitiis duntaxat famosus Poeta, Virgilii atque Horatii temporibus: tam invisus bonis quam invidus. Virgil. Ecloga 3.

Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Mævi.
Atque idem jungat vulpes, & mulgeat hircos.

Auctor. l. de caus. corrupt. eloqu. ita præcipit: *Quædam arceantur ut jam obliterata & olentia*, id est, nimiam vetustatem ac veluti situm redolentia.

4. *Auster memento, &c.*) *Austrum* a meridie flantem & in Ionio mari valde sævientem primum invocat adversus Mævium navigantem: deinde *Eurum* ab Oriente: tum Boream seu *Aquilonem* a Septentrione; ut colluctantes mare subvertant, Mæviumque fluctibus obruant. Virg. Æn. 1.

Unà Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis Africus.

Fractosque remos differat.
Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementes ilices.
Nec sidus atrâ nocte amicum appareat,
Qua tristis Orion cadit.
Quietiore nec feratur æquore,
Quàm Graia victorum manus,
Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio
In impiam Ajacis ratem.
O quantus instat navitis sudor tuis,
Tibique pallor luteus,
Et illa non virilis ejulatio,
Preces & aversum ad Jovem;
Ionius udo cum remugiens sinus
Noto carinam ruperit!
Opima quòd si præda curvo litore
Porrecta mergos juveris,
Libidinosus immolabitur caper,
Et agna tempestatibus.

INTERPRETATIO

ater mari perturbato dispergat funes et remos disruptos. Exsurgat Aquilo tam vehemens, quam cum frangit ilices in excelsis montibus concussas. Nec propitium ullum affulgeat astrum nocte obscurâ, qua parte Orion occidit. Nec tranquilliore mari naviget, quam exercitus Græcorum victor, quando Minerva ab incensa Troiâ iram convertit in sceleratam Ajacis navim. O quantus sudor imminet tuis nautis; tibi vero pallor flavus, atque ejulatio viro indigna, et vota ad Jovem surdum; cum murmurans Ionium mare fregerit navim Austro humido! Quod si tu in curvo litore jacens pascas mergos, opimum spolium, a me procellis sacrificabitur lascivus hircus, et nigra ovicula.

ANNOTATIONES

10. *Orion.*) De hujus sideris occasu tempestuoso & navigaotibus tristi, lib. 1. Od. 28. vers. 21. l. 2. Od. 13. in fine l. 3 Od. 4. sub finem, &c.

12. *Graia victorum manus.*) Ad Caphareum Eubœæ promontorium disjecta tota classis Græcorum tempestatibus tantum non periit, cum reverterentur post expugnatam Troiam.

13. *Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio.*) Offensa primum illa fuerat judicio Paridis, adeoque Troianis infesta: deinde Græcis etiam; tum quod Ulysses & Diomedes e suo templo Palladium rapuissent: tum, ut canit Virgilius,

Unius ob noxam & furias Ajacis Oilei.

14. *Impiam Ajacis ratem.*) Impius certe Ajax Oileus, & sacrilegus, qui Cassandram ad ipsas Palladis aras violarat. Unde navis ejus diffracta; ipse vero mox in saxum enatans fulmine pariter attritus.

18. *Aversum ad Jovem.*) Preces & vota minime audientem, scilicet improbo iratum.

19. *Ionius.*) Ionium mare inter Epirum ac Peloponnesum ab ortu, & magnam Græciam Siciliamque ab occasu porrigitur.

21. *Opima quòd si præda.*) Quòd si tuum cadaver in litore pascat aves marinas, sacra spondeo tempestatibus.

23. *Caper.*) Quia Mævios petulans & olens ut caper.

24. *Agna.*) Virgil. Æneid. 3. *nigram hyemi pecudem.* Æneid. 5. *tempestatibus agnam.*

Tempestatibus.) His quoque templum erat Romæ dedicatum olim a Scipione. Ovid. Fast. 6.

Te quoque, tempestas, meritam delubra fatemur.

Cic. de Nat. Deor. 3. num. 51. asserit in Deorum numerum referendas esse tempestates, *quæ populi Rom. ritibus consecrata sunt... nostri quidem duces mare ingredientes immolare hostias fluctibus consueverunt.*

AD PETTIUM

ODE XI.

Amore se Lycisci occupatum non posse versibus condendis vacare.

Petti, nihil me, sicut antea, juvat
Scribere versiculos,
Amore perculsum gravi:
Amore, qui me præter omnes, expetit
Mollibus in pueris
Aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo destiti
Inachiâ furere,
Silvis honorem decutit.
Heu me, per urbem (nam pudet tanti mali:)
Fabula quanta fui!
Conviviorum & pœnitet,
In queis amantem & languor & silentium
Arguit, & latere
Petitus imo spiritus.
Contraque lucrum nil valere candidum
Pauperis ingenium
Querebar, applorans tibi,
Simul calentis inverecundus Deus
Fervidiore mero
Arcana promôrat loco.
Quod si meis inæstuet præcordiis

INTERPRETATIO

O Petti, nequaquam placet, ut prius, versus facere, quia amore gravi occupor; amore, qui me præ cunctis incendere cupit erga teneros pueros, vel puellas. Hic tertius December arbores spoliat foliis, ex quo desii deperire Inachiam. Heu me, quanta fui fabula per urbem? (nam pudet me tanti mali:) pœnitet etiam conviviorum, in quibus amans declaras se languore, taciturnitate, & suspiriis e profundo pectore deductis. Tum vero *simul ac ardente vino incalueram, & numen pudore carens secreta* mea *dimoverat loco suo; ego flens apud te conquerebar,* quod *sincera mens pauperis non prævaleret quæstui.* Addebam porro: *Quod si*

ANNOTATIONES

Hanc Oden aliqui faciunt dicolon distrophon, cujus primus quisque versus sit Iambicus Hipponacteus trimeter acatalectus, ut Epod. 1. *Ibis Liburnis, &c.*

Secundus Sapphicus, constans penthemimeri heroicâ, & dimetro Iambico; id est, duobus dactylis & syllabâ; deinde quatuor Iambis; recepto tamen imparibus locis spondeo.

Aliis placet, esse tricolon tristrophon: ut primus quisque versus sit Iambicus trimeter, ut ante dictum est. Alter quisque Dactylicus dimeter ut lib. 4. Od. 7. *Arboribusque coma.*

Tertius Iambicus dimeter, ut Epod. 1. *Amice propugnacula.*

1. *Petti, nihil me, &c.*) Apud Pettium sive Pectium contubernalem suum queritur, quod per amorem nunquam sibi liceat interquiescere, modo puellam, modo puerum aliquem depereunti.

Nihil juvat scribere versiculos amore perculsum gravi.) Contra Propertius amore se ait incitari ad condendos versus, lib. 2. Eleg. 1.

Quæritis unde mihi toties scribantur amores,
Unde meus veniat mollis in ora liber?
Non mihi Calliope, non hæc mihi cantat Apollo:
Ingenium nobis ipsa puella facit.
Seu vidi ad frontem ... capillos, &c.
Invenio causas mille, poeta, novas, &c.

7. *Tertius December.*) Tertius itaque annus est.

11. *Fabula quanta fui.*) Quot rumores, quot sermones vagati de me, ob Inachiæ amorem, imo furorem.

16. *Contraque lucrum, &c.*) Adversus rivalium ditiorum munera opima nihil me posse proficere apud Inachiam avaram meretricem. Quidam legunt: *contraque lucrum nil valere candidum pauperis ingenium?*

Candidum pauperis ingenium.) Candidos mores, ingenii vim & acumen, sapientiam, eruditionem, aliasque animi dotes eximias.

19. *Simul calentis, &c.*) Quoties vero Bacchus, idest vinum, me ebrium fecerat, atque adeo loquacem & inverecundum: toties *applorans tibi* nudabam mentis meæ vulnera, amoris tormenta & cruciatus.

22. *Quod si meis, &c.*) Ex contemptu sui amoris oriebatur indignatio & ira adversus Inachiam; & hinc comminatio se eam oblivioni daturum. Sed brevi redibat ad priorem erga illam ardorem; quo

Libera bilis, ut hæc
Ingrata ventis dividat
Fomenta, vulnus nil malum levantia,
Desinet imparibus
Certare summotus pudor.
Ubi hæc severus te palam laudaveram,
Jussus abire domum,
Ferebar incerto pede
Ad non amicos, heu! mihi postes, & heu!
Limina dura, quibus
Lumbos & infregi latus.
Nunc gloriantis quamlibet mulierculam
Vincere mollitiâ
Amor Lycisci me tenet:
Unde expedire non amicorum queant
Libera consilia,
Nec contumeliæ graves:
Sed alius ardor, aut puellæ candidæ,
Aut teretis pueri,
Longam renodantis comam.

INTERPRETATIO

libera indignatio cor meum inflammet, at in auras dissipet molesta hæc pabula nequaquam sublevantia dolorem improbum; protinus abjecta verecundia cessabit pugnare adversus inæquales. At postquam ista coram te graviter statueram, accepto mandato discedendi in ædes meas, dubio gressu ibam ad fores eheu mihi non propitias, & dura eheu vestibula, in quibus rupi lumbos & latus. Jam me occupat amor Lycisci gloriantis omnem feminam superare mollitiâ: quo me exsolvere non possint sincera amicorum monita, vel objurgationes acerbæ; sed tantum alius amor, sive adolescentula speciosæ, sive rotunduli pueri prolixos capillos nodo colligentis.

ANNOTATIONES

vel invitus ad eam ferebatur ac trahebatur.

25. *Ut hæc ingrata ventis dividat, &c.*) Ut procul expellat, & penitus ex animo excutiat ad doleat ista amoris *fomenta* alimentaque, nempe suspiria, silentium, lacrymas, querimonias, anxias animi secum luctationes: quæ omnia accendunt potius amorem & augent cruciatum, quam levant aut sedant.

26. *Desinet imparibus certare summotus pudor.*) Alii aliter locum hunc intelligunt. Suum cuique sit arbitrium explorandi sensus novos; ego sic interpretor cum Palmerio: non amplius Inachiæ procaci me summittam pudens nimium: sed eam aspernabor, desinamque sectari imparem, id est, amori meo non respondentem. Vel sic; cum *imparibus*, id est, rivalibus me potentioribus certare desinam, iisque sine pudore concedam mulierem lucri magis cupidam, quam sinceri & candidi ingenii amantem; adeoque indignam meis amoribus. Priori interpretationi favet quod ait Horatius lib. 1. Od. 33. Veneri placere interdum jungere *impares formas atque animos*, &c. lib. 4. Od. 11.

Disparem vites. Age, jam meorum
Finis amorum.

Denique Epod. 15.

Et quæret iratus parem.

28. *Ubi hæc severus, &c.*) Postquam ego constanter & magnifice apud te dixeram, me abjecturum occupationes ejusmodi vanas & importunas; atque a te, Petti amice, *jussus* eram abire *domum*, & propositâ quiete frui; contra subito redeunte & trahente amore Inachiæ, ad ejus ædes ferebar. Tibull.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam!
Cum bene juravi, pes tamen ipse redit.

32. *Limina dura.*) Vel propter immitem dominam, vel potius quod in iis jacens pernoctansque lumbos & latus infregerat: ex more amantium, de quo fuse l. 3. Od. 10. Ovid. Remed. amor. l. 2.

Nec latus in duro limine pone tuum.

34. *Mulierculam vincere mollitiâ.*) Ludus est in voce *mulier*, quasi *mollier* a mollitie dicta. Isidor. lib. 11. c. 11. Præclare Petrus Blesensis serm. 1. in Advent. Angelicam salutationem explicans: *ave benedicta inter mulieres*, inquit, *id est, sola robusta inter molles.*

38. *Libera consilia.*) Amice data, absque ulla adulatione, vel offensionis metu.

39. *Contumeliæ graves.*) Jactata scommata ab amicis objicientibus mihi amorem probrosum. Alii explicant: injuriæ ab Lycisco vel meretrice qualibet irrogatæ; minus ad rem, ut mihi quidem videtur.

40. *Sed alius ardor, &c.*) Cic. Tusc. 4. n. 74. *etiam novo quodam amore veterem amorem tanquam clavo clavum ejiciendum putant.* Ovid.

Successore novo vincitur omnis amor.

41. *Teretis.*) Habentis membra succi plena, solida, polita, obesula.

42. *Longam renodantis comam.*) Catamiti illi seu pueri meritorii capillos instar mulierum alebant, & in nodum colligebant. Vide lib. 2. Od. 5. in fine. Et lib. 4. Od. 10.

ODE XII.

IN ANUM FŒTIDAM

Quid tibi vis, mulier nigris dignissima barris?
Munera cur mihi, quidve tabellas
Mittis, nec firmo juveni, neque naris obesæ?
Namque sagacius unus odoror,
Polypus, an gravis hirsutis cubet hircus in alis,
Quàm canis acer, ubi lateat sus.
Quis sudor vietis & quàm malus undique membris
Crescit odor! * * * *
* * * * * nec illi
Jam manet humida creta colorque
Stercore fucatus crocodili: * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *

INTERPRETATIO

Quid petis, femina, atris barris digna? Quare dona, quare litteras mittis mihi, nec valide adolescenti, nec hebetis nasi? Ego quippe subtilius olfacio utrum sit tibi *polypus, an olens caper resideat in axillis pilosis, quàm sagax canis ubi aper delitescat.* At at *quantus sudor, & quàm teter odor undique emanat e membris flaccidis!*
* * * * * * * * * * * * *
* * *neque si stat uda creta, & color fucatus fimo crocodili.* * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * *

ANNOTATIONES

Metrum simile est Ode 7. Lib. 1.

1. *Quid tibi vis.*) Vid. annot. ad calcem Epod. 8.

Dignissima barris.) Digne mulier amatoribus sordidis ac deformibus, quales barri, seu bajuli sole adusti, stupidi, impoliti: vel similibus elephantis, qui *odore graves, formâ truces, mole terribiles.* Vide lib. 1. Sat. 6. annot. ad istas voces: *Barrus inops.* Porro elephas dicitur barrus ob gravitatem, Græce *βάρος*; nam inter quadrupedes mole præstat: vel a voce *bar*, quæ peregrinum significat: vel a voce *beira*, quæ idem quod *behemoth* Hebraice significat, scilicet ingentem bestiam.

3. *Naris obesæ.*) Ex Aristot. Physiogn. c. 6. *qui nasum habent in summo crassum, ii stupidi sunt.*

5. *Polypus.*) Est morbus narium fœtidus: sive, est caruncula in naso putida, respirationem obstruens, & tetrum emittans anhelitum.

Hircus in alis.) Fœtans humor in axillis, tam grave olens quam hircus.

7. *Quis sudor, &c.*) Loquitur Horatius: o quam gravis odor, & fœtans sudor exit e membris anus putidæ.

9. *Nec illi jam manet humida creta.*) Cum olenti sudore defluit pariter fucus ille quo faciem incrustaverat: quippe rugas cretâ seu gypso obduxerat, obtexerat. Plin. lib. 35. c. 16. *Est in medicaminibus & Chia terra candicans; usus ad mulierum maxime cutem.* Idem ibid. c. seq. *Cretæ plura genera .... candidum, & ad purpurissum inclinans, vis utrique ad discutiendos tumores. Refrigerandi quoque natura creta est; sudoresque immodicos sistit illita, &c.* Petronius, *perfluebant per frontem sudantis acacia rivi. Inter rugas malarum tantum erat creta, ut putares detectum parietem nimbo laborare.*

10. *Colorque stercore fucatus crocodili.*) E terrestris crocodili fimo cerossæ admixto fit medicamentum ad extenuandam cutim, albidamque reddendam. Plin. lib. 28. cap. 8. *alter crocodilus* (cordylum vocant) *ei similis, multum infra magnitudinem, in terra tantum, odoratissimisque floribus vivit. Ob id intestina ejus diligenter exquiruntur jocundo nidore farta.* Ejus stercus *crocodileam* appellant: quæ *illita ex oleo cyprino molestias in facie enascentes tollit: ex aqua vero morbos omnes, quorum natura serpit in facie, nitoremque*

Muricibus Tyriis iteratæ vellera lanæ
Cui properabantur? Tibi nempe:
Nec foret æquales inter conviva, magis quem
Diligeret mulier sua, quàm te.
O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acres
Agna lupos, capreæque leones!

INTERPRETATIO

Cui vero parabatur lana bis tincta purpurâ Tyriâ? Nimirum tibi: ut nullus esset contubernalis inter socios, quem plus amaret sua mulier, quàm ego te. O ego minime fortunata, quam tu fugis non secus ac agna lupos, & capra leones validos expavescit!

ANNOTATIONES

reddit: lentigines tollit ac varos, omnesque maculas. Clemens Alexandrin. Pædagog. l. 3. c. 2. Ex Antiphane Comico, ita refert: *ter non semel digna sunt perire, quæ crocodilorum excrementis utuntur, & spumâ sepiarum unguntur, & supercilia fuligine illinunt, & fuco genas terunt.*

11. *Muricibus Tyriis, &c.*) Tibi parabatur cum magna cura, diligentia, celeritate, vestis purpurea, his tincta muricis pisciculi sanguine, qui frequens & optimus in ea maris Mediterranei parte, quæ proxima est Tyro urbi Phœniciæ. Unde Tyriæ purpuræ celebritas maxima. De purpura dibapha, iteratâ, seu iterum tincta, lib. 2. Od. 16. & 18. De Tyro urbe, lib. 3. Od. 29. in fine. Vid. sis Plin. l. 9. c. 36. ubi sic habet: *murices purpuræ florem tingendis expetitum vestibus, in mediis habent faucibus: liquorem pretiosum nigrantis rosæ sublucentem colore, &c.*

A D   A M I C O S

ODE XIII.

Ut genio indulgeant, omni sollicitudine posthabitâ.

Horrida tempestas cœlum contraxit, & imbres
Nivesque deducunt Jovem:
Nunc mare, nunc siluæ
Threicio Aquilone sonant: rapiamus, amici,
Occasionem de die:

INTERPRETATIO

Ater nimbus obduxit cœlum, & pluviæ nivesque demittunt Jovem. Jam mare & silvæ strident Boreâ Thracio. O sodales, ne amittamus opportunitatem temporis: & quandiu valent genua, dum-

ANNOTATIONES

Ex quibusdam hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est hexameter heroicus: alter quisque est Archilochius constans dimetro Iambico, ac duobus dactylis cum una syllaba.

Aliis vulgo, & melius quidem, est tricolos tetrastrophos. Primus versus est heroicus hexameter catalecticus, ut iste Od. 7. lib. 1.

Laudabunt alii claram Rhodon, &c.

Secundus est Iambicus Archilochius dimeter acatalectus, ut Epod. 1.

Amice propugnacula.

Tertius est Dactylicus Archilochius dimeter hypercatalectus, ut Od. 7. lib. 4.

Arboribusque comæ.

1. *Horrida tempestas.* Vel hyems, vel nimbosum cœlum, vel utrumque.

Cœlum contraxit.) Contractis & condensatis nubibus cœlum obtexit & obscuravit. Non desunt qui allegorica locutum velint Poetam de nescio quo civili tumultu, vel hostili incursu, vel clade & calamitate quapiam. Nonnihil ejusmodi videtur innuere, ubi ait, v. 10.

Cætera mitte loqui: Deus hæc fortasse benignâ
Reducet in sedem vice.

Imbres nivesque deducunt Jovem.) Quoniam, ut alibi dixi, Jupiter est aer, hinc & in terram descendere ac deduci putabatur, cum solvitur in pluvias aut nives decidentes. Virgil. Eclog. 7.

Jupiter & læto descendet plurimus imbri.

3. *Silua.*) Diæresis, per quam vox iste fit trium syllabarum.

4. *Threicio Aquilone.*) Flante a Thracia partibus Aquilone vento, qui est inter Septentrionem & ortum solstitialem, *Nord Nord est.* De eo jam lib. 1. Od. 25. v. 11.

5. *Occasionem.*) Cic. de Inv. 1. *occasio*, inquit, *est pars temporis in se habens opportunitatem idoneam rei faciendæ.*

De die.) De tali die pluvio, nimboso, tristi sumamus occasionem compotandi. Alii melius

Dumque virent genua,
Et decet, obductâ solvatur fronte senectus.
Tu vina Torquato move
Consule pressa meo.
Cætera mitte loqui: Deus hæc fortasse benignâ
Reducet in sedem vice.
Nunc & Achæmeniâ
Perfundi nardo juvat, & fide Cylleneâ
Levare diris pectora
Sollicitudinibus:
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
Invicte mortalis, Deâ
Nate puer Thetide,
Te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi
Findunt Scamandri flumina,

INTERPRETATIO

que convenit, explicetur frons senio contracta. Tu profer vina calcata sub Consule meo Torquato: omitte verba facere de aliis quibuslibet. *Ea forsan Deus restituet in* pristinum *statum, mutatione propitiâ. Jam expedit ungi nardo Persicâ; et curas molestas ex animo pellere chordis Mercurii. Sic illustris Centaurus admonebat alumnum generosum: vir insuperabilis, fili Deæ Thetidis, exspectat te regio Assaraci, quam rigant fluvii Scamander exiguus, et Simois ra-*

ANNOTATIONES

sic: dum per diem ac tempus licet, dumque sinunt ætas & virus, vitæ gaudia carpamus.

6. *Dum virent genua.*) Theocrit. Idyll. 14. v. ult. Λευκαίνει ὁ χρόνος. ποιεῖν τι δεῖ ἇς γόνυ χλωρόν. *Canis fasis ætas: gerere aliquid oportet eos quibus est genu viride.*

Genu viret, id est, juventus viget, ex Erasmo. *Genibus inest vitalitas. Namque in ipsa genu utriusque commissurâ, dextra lævaque, a priore parte gemina quædam buccarum inanitas inest, qua perfossâ, ceu jugulo spiritus fugit.* Plin. lib. 11. cap. 45.

7. *Obductâ solvatur fronte senectus.*) Vel, pellatur recordatio senectutis, quæ rugosâ & tristi fronte depingitur: vel potius, solvatur & porrigatur læta frons, quæ senili morositate contrahi solet atque obduci. Procul hinc e nobis ea severitas ac tristitia, quam affert senium.

8. *Vina Torquato, &c.*) Diffusa in cados vina sub Consulatu L. Manlii Torquati, adeoque mihi coæva, nam eo anno prodii in lucem: proindeque *meum Consulem* eum appello. Vid. lib. 3. Od. 21. ubi,

O nata mecum Consule Manlio amphora.

10. *Cætera.*) Quæ mœrorem nobis creare possent, ex animo & memoriâ deleantur: ut hilaritati vacemus. *Deus hæc* mala *fortasse* in melius mutabit. Ex his, ut dixi initio, suspicari licet, tunc cum hanc Odan scriberet Poeta, intervenisse quandam tristitiæ causam, quæ certe nobis comperta non est.

12. *Achæmeniâ nardo.*) Unguento e Perside, ubi regnavit Achæmenes. Vide lib. 3. Od. 1. sub finem annot. ad has voces *Achæmenium costum.* Optimum fiebat unguentum e frutice seu herbâ, cui nomen nardus, de qua Dioscorid. lib. 1. cap. 6. &c. Plin. lib. 12. cap. 12. Ita scribit; *de folio nardi plura dici par est, ut principali in unguentis. Frutex est gravi & crassâ radice, pingui, situm redolente,... Apud Gangem nascens: &c.* Vide lib. 2. Od. 11. ibique annot.

13. *Fide Cylleneâ.*) Lyrâ, cujus auctor fertur Mercurius, e Cyllene Nymphâ suâ matre, vel a Cyllene Arcadiæ monte, ubi natus educatusque est, dictus Cyllenius. Vide lib. 1. Od. 10.

16. *Centaurus alumno.*) Chiron Achilli, quem educavit, docuitque citharam pulsare: meminit Juvenalis Sat. 7. v. 210. Centauri Thessaliæ populi, de quibus lib. 1. Od. 18. Inter eos vero quidam virtute celebres fuere. Præcipui nominantur Amycus, Rhœtus, Lycidas, Eurytus, Pholus, & alii; quorum facilè Princeps Chiron, cui ob insignem sapientiæ famam traditi sunt in disciplinam Æsculapius, Hercules, Jason, Achilles.

17. *Invicte mortalis.*) Achilles solâ quidem ex pedis parte vulnerabilis, qua tenebat eum sua mater in Stygiam paludem immergens, ut immortalem faceret. De Achille, lib. 1. Od. 6. 8. 15. lib. 2. Od. 4. 16. lib. 4. Od. 6. Vide ibi annot.

18. *Nate puer Thetide.*) Achilles Pelei filius ac Thetidis Nymphæ seu Deæ marinæ, quæ propterea mox vocabitur *Cærula.*

19. *Te manet, Assaraci, &c.*) Ibis ad expeditionem Trojanam, quippe sine te Troja nunquam expugnari potest, ex oraculo.

Assaraci tellus.) Phrygia, Troas, ubi regnavit Assaracus Trois filius, Ili frater.

20. *Scamandri.*) Scamander alias Xanthus, ex Ida monte, parvo fonte scaturit. Hinc epithetom *parvi:* quod somniatores explicant, quoniam is fuerit e fluviis qui ab exercitu Xerxis poti defecisse narrantur.

Lubricus & Simois:
Unde tibi reditum certo subtemine Parcæ
Rupère: nec mater domum
Cærula te revehet.
Illic omne malum vino cantuque levato,
Deformis ægrimoniæ
Dulcibus alloquiis.

INTERPRETATIO

pidus: unde regressum tibi Parcæ interclu̇serunt stabili filo: neque parens marina te domum reducet. Ibi ergo *quasvis ærumnas mitiga* per *vinum et carmina*, quæ duo sunt *grata remedia horridæ ægritudinis.*

ANNOTATIONES

21. *Simois.*) Hic fluvius Troadis in Scamandrum illabitur; uterque Homero Virgilioque aliisque nominatissimus.

22. *Unde tibi reditum, &c.*) Achilli prædixit Chiron præmaturam apud Trojanos mortem: quod norat, seu ex Astrologia cujus erat peritissimus; seu a Thetide, quæ apud Homerum Achilli filio fatum suum prænunciat. Ibidem vero describitur ipse se consolari *vino & cantu* heroicarum virtutum. Quod inde Poeta noster est imitatus hac Ode.

Subtemine.) Subtemen, filum est quod stamini subtexitur. Catull. Carm. de nuptiis Pelei ac Thetidis:

Currite ducentes subtemina, currite fusi.

De Parcis fata nentibus, volventibus, dispensantibusque annos vitæ mortalium vide lib. 2. Od. 3.

26. *Deformis ægrimoniæ.*) Deformes reddit ægritudo animi. Cic. lib. 12. Ad Attic. Epist. 37. *ferrem graviter, si nova ægrimonia locus esset.*

Dulcibus alloquiis.) Vide, lector, ut has voces velut appositas ad præcedentia *vino cantuque* intelligas. *Alloquia* veteribus solatia & levamina dicebantur. Græc. παραμυθια. Varro de Ling. Lat. l. 1. circa medium, *allocutum mulieres ire ajunt, cum eunt ad aliquam locutum consolandi causa.* Valer. Maxim. lib. 2. c. 7. art. 6. *utrum gratulandi prius, an alloquendi officio fungeretur.* Sapient. cap. 8. art. 9. *Sapientia mecum communicabit de bonis: & erit allocutio cogitationis ac tædii mei.*

AD MÆCENATEM

ODE XIV.

Phrynes amore se impediri, ne promissos Iambos absolvat.

Mollis inertia cur tantam diffuderit imis
Oblivionem sensibus,
Pocula Lethæos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim,
Candide Mæcenas, occidis sæpe rogando.
Deus Deus nam me vetat

INTERPRETATIO

Optime Mæcenas, interficis me, quærendo sæpius, quare otiosa ignavia intimis præcordiis induxerit talem oblivionem, velut si gutture sitibundo hauserim aquas Lethæas soporem conciliantes. Enimvero Deus, Deus inquam *me prohi-*

ANNOTATIONES

Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter: secundus est Iambicus dimeter.

1. *Mollis inertia cur, &c.*) Non desidiâ sed amore se detineri ait.

3. *Pocula Lethæos, &c.*) Metonymia subjecti pro adjuncto, et alibi sæpe. Sensus est: videor nempe tibi hausisse majus poculum e Lethe fluvio Inferorum, qui rerum omnium oblivionem inducit: vel soporiferas quasdam potiones bibisse; vel laborare veterno seu lethargiâ, adeo et somno inexpugnabili correptus sim.

6. *Deus.*) Amor magnus Deus & maxime imperiosus. Ex S. Hieron. lib. 1. adversus Jovinianum, *amor rationis oblivio est, turbas consilia, altos & generosos spiritus frangit: insania est proximus.* Plaut. Cistell.

Inceptos, olim promissum carmen, Iambos
Ad umbilicum adducere.
Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
Anacreonta Teium,
Qui persæpe cavâ testudine flevit amorem
Non elaboratum ad pedem.
Ureris ipse miser. Quod si non pulcrior ignis
Accendit obsessam Ilion,
Gaude sorte tuâ: me libertina, neque uno
Contenta, Phryne macerat.

INTERPRETATIO

bet inchoatum carmen Iambicum jam pridem tibi *promissum ad finem perducere. Simili modo narrant Bathylli Samii amore incensum fuisse Anacreontem Teium; qui sæpe lyrâ amores cecinit ad metrum neglectum. Ipse* vero tu amore *cruciaris. Quod si non formosior ignis cremavit Trojam expugnatam, lætare* de *tua conditione.* Nam *urit me Phryne libertina uno* amatore *minime contenta.*

ANNOTATIONES

Nullam mentem animi habeo.
Ubi sum, ibi non sum: ubi non sum, ibi est animus.

Deus me vetat.) Vide perelegantem Paulini Epist. 1. ad Auson. ubi,
Nunc alia mentem vis agit, major Deus.

8. *Ad umbilicum adducere.*) Græci dicunt: colophonem vel coronidem addere. Latini, ad umbilicum perducere; id est, ultimam manum admovere. Indè vero fluxit iste loquendi modus, quod solebant veteres absolutis voluminibus addere ornamenta ossea, cornea, eburnea, lignea, umbilici nostri formam imitantia, in medio scilicet integumenti exstantia. Erasm. Illa Eustathius bullas interpretatur. Martial. lib. 1. Epigr. 67. dicit librum *umbilicis cultum*. Lib. 3. Epigram. 2. *pictis luxuriantem umbilicis*. Lib. 5. Epigram. 6. *umbilicis crescentem*. Lib. 4. Epigr. ult.
Ohe jam satis est, ohe libelle;
Jam pervenimus usque ad umbilicum.

9. *Samio.*) Oriendo e Samo insulâ.

Bathyllo.) Puero, quem in deliciis habebat Anacreon, describit vero ac pingit, Ode suâ 29.

10. *Anacreonta Teium.*) Hic Poeta erat e Teo Ioniæ civitate litorali, vel e Teio Paphlagoniæ urbe, in ora maris Euxini, ut quidam volunt. Scripsit Hymnos, Elegias, Iambos & alia quædam. Nonnulla vero intercidisse patet vel ex eo quod ait Horatius, *persæpe* illum *flevisse amorem*: de Bathyllo enim duas tantum Odas habemus Anacreontis. De eo vide annot. lib. 4. Od. 9.

12. *Non elaboratum ad pedem.*) Sunt qui interpretentur versus facili venâ effusos; melius alii referunt ad neglectos numeros, pedumque non exactam rationem. Nec absurdus in eo fuit Poeta plus amori indulgens & affectibus, quam syllabarum dimensioni.

13. *Ureris ipse miser.*) O Mæcenas, propriâ quidem experientiâ nosti satis quid amor possit; debes ergo mihi condonare.

Quod si non pulcrior ignis.) Atqui Helena quæ causa fuit excidii & incendii urbis Trojæ, non erat nobilior aut pulchrior eâ muliere quam tu deperis (Terentia nempe, quæ & Licinia) unde tibi gratulor. Virgil.
Meus ignis Amyntas.

16. *Phryne.*) Hujus nominis apud Græcos plures fuere meretrices. Una præ ceteris laudatur Athen. l. 13. c. 6. quæ multorum criminum rea, tamen absoluta est a Judicibus ejus pulcritudine singulari captis.

A D N E Æ R A M

ODE XV.

Non servatam ab ea fidem queritur.

Nox erat, & cœlo fulgebat Luna sereno
Inter minora sidera,
Cum tu, magnorum numen læsura Deorum,
In verba jurabas mea,
Arctius atque hederâ procera astringitur ilex
Lentis adhærens brachiis:
Dum pecori lupus, & nautis infestus Orion
Turbaret hybernum mare,
Intonsosque agitaret Apollinis aura capillos,
Fore hunc amorem mutuum.
O dolitura meâ multum virtute, Neæra!
Nam si quid in Flacco viri est,
Non feret assiduas potiori te dare noctes,
Et quæret iratus parem.
Nec semel offensæ cedet constantia formæ,
Si certus intrârit dolor.

INTERPRETATIO

Nox erat, et Luna micabat inter astra minora, sudo quidem *aere; quando tu violatura numen magnorum Deorum, in mea verba jurabas, mollibus brachiis complexa me strictius quàm hedera altæ ilici adhæret: dum lupus* insidiaretur *ovibus, atque Orion nautis inimicus subverteret mare hyemale; et ventus moveret capillos Phœbi prolixos, hunc amorem fore parem. O Neæra dolebis* aliquando *plurimum meâ virtute! Etenim si aliquid est roboris in Horatio, nequaquam patietur te noctes frequenter concedere alteri* quem præfers; *atque irritatus quæret fidelem* amicam: *sique vetus dolor corripiat, mea firmitudo non vincetur* tuâ *pulcritudine semel invisâ.*

ANNOTATIONES

Metrum simila Epod. antaced.

1. *Nox erat, &c.*) Noctem, Lunam, sidera, testes adhibat perjurii Neæræ. Jov. Sat. 8. v. 150.

—— *Sed Luna videt; sed sidera testes*
Intendunt oculos.

2. *Inter minora sidera.*) Sic lib. 1. Od. 12.

. . . . *Inter ignes*
Luna minores.

3. *Magnorum Deorum.*) Veneris & Cupidinis, ajunt quidam: melius alii, Jovis, Apollinis, Minervæ, Martis, Mercurii, aliorumqae, quos Æneas datulit in Italiam: ex Virg. Ænaid. 3. v. 12.

. . . *feror exul in altum*
Cum sociis, natoque, Penatibus, & magnis Diis.

Vida Macrob. lib. 3. cap. 4. Saturnal.

4. *In verba jurabas mea.*) Ego verba concipiebam juramenti, tibique dictabam: tu sequebaris me verba præeuntem, & suggesta repetebas.

7. *Orion.*) Sidus tempestates cians. De ao lib. 1. Od. 28. v. 21. lib. 2. Od. 15. in fine. lib. 3. Od. 4. seh finem.

9. *Intonsosque, &c.*) Dum intonsus foret; id est, quandiu radii a sola non poterent avelli: ex Macrob. Saturn. lib. 1. c. 17. Vide lib. 1. Od. 21. vers. 2. annot.

10. *Fore hunc amorem mutuum.*) Ita solent amantes invicem conjurare; solus tali. Vide Plaut. Mercat. Scen. 6.

11. *O dolitura, &c.*) Exclamatio hæc omnino apposite subjungitur prædictis. Sensus ast: o Neæra, pœnitebit aliqeando istius perjerii, & offensæ: necdum satis virtutem meam & firmitudinem nosti: sad brevi senties & dolebis.

12. *Si quid viri.*) Herodot. lib. 7. ait multos quidem essa homines, at viros paucos.

13. *Potiori.*) Rivali meo, cui plera das quàm mihi amoris testimonia.

14. *Parem.*) Quæ respondeat amori meo.

15. *Semel offensæ.*) Quæ semal offandarit me, eal cui semal offensus fuero & iratus.

16. *Si certus intrârit dolor.*) Id vulgo referunt ad Horatium: non absurde qaidam ad Neæram; hoc sensu: tanta est iræ meæ constantia, inquit Flaccus, ut si tibi, Neæra, samel irascar, etsi ta pœniteat me offendisse, teque veras dolor capiat, ac tum valis redire in gratiam mecum, haud tamen ego cedam, aut veniam dem.

At ut quicumque es felicior, atque meo nunc
Superbus incedis malo,
Sis pecore & multâ dives tellure licebit,
Tibique Pactolus fluat:
Nec te Pythagoræ fallant arcana renati,
Formâque vincas Nirea:
Eheu translatos alio mœrebis amores!
Ast ego vicissim risero.

INTERPRETATIO

Tu vero quisquis es modo potior, ac meo detrimento jam exultas arrogans; quamvis multis gregibus et agris sis locuples, tibique fluat Pactolus, neque tibi lateant mysteria Pythagoræ redivivi, ac Nireum superes oris specie; Eheu bravi *dolebis amores alteri datos! ego vero* tum *ridebo alternatim.*

ANNOTATIONES

17. *Quicumque es felicior.*) Quicunque es meus rivalis, & potior apud Neæram, mihique proinde insultas, quod illa, me spreto, indulgeat atque obsequatur tibi.

19. *Sis pecore, &c.*) Quamvis opibus valeas, sapientiâ inclarescas, venustate conspicuus fueris. Ubi tria vidas afferri, amorem excitare consueta. Sic Virgil. Eclog. 2.

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.

. . . .

Canto quæ solitus … Amphion.

. . . .

Nec sum adeo informis, &c.

20. *Tibique Pactolus fluat.*) Licet te ditet Pactolus Lydiæ fluvius, per quem Crœsus rex olim dicitur auro abundasse. Is propterea Chrysorroas etiam appellatus; hodie *Sarbat*. Quinque in orbe flumina ramentâ auri cum aquis & arenis volvisse prædicantur: Tagus in Hispania, Padus in Italia, Hebrus in Thracia, Pactolus in Asia minori, Ganges in India. Plin. lib. 33. c. 4.

21. *Nec te Pythagoræ, &c.*) Etsi fueris sapiens ut Pythagoras. De eo Gell. lib. 1. cap. 9. Suidas, *quod non minus verum diceret quam Apollo Pythius*, nomen ejus interpretatur. Philostratus, Deorum usum consuetudine affirmat, & ab eis accepisse quatenus hominibus delectentur, & quatenus eos aversentur, ex eoque de natura disseruisse. Porro tanta fuit apud antiquos Pythagoræ veneratio, ut domum ejus templi instar, ipsum vero tanquam numen haberent.

Renati.) Scilicet ille sapientiæ velut antistes, multa tamen deliravit de animarum in aliud & aliud corpus transmigratione; ac seipsum ajebat primum Æthalidem fuisse, deinde Euphorbum, denique Pythagoram. Vide lib. 1. Od. 28. v. 10. annot.

22. *Nirea.*) Nireus inter Græcos, qui ad Trojanam expeditionem profecti sunt, formosissimus, uno excepto Achille. Homer. Iliad. 2. De illo jam lib. 3. Od. 20. in fine.

23. *Translatos alio mœrebis amores.*) Tu quoque Neæræ levitatem & inconstantiam experieris; tum vero tibi ego insultabo vicissim; & affatim gaudebo, sicut tu modo gaudes malo meo, quod ab illa contemnar. Ex Aristot. Rhet. 2. *Iram semper comitatur voluptas de spe puniendi. Nam jucundum est putare id eventurum quod exoptamus.*

AD ROMANOS

ODE XVI.

Bellorum civilium finem nullum esse conqueritur.

Altera jam teritur bellis civilibus ætas:

INTERPRETATIO

Secunda jam ætas absumitur bellis civilibus. Et Romam propria disperdit potentia.

ANNOTATIONES

Oda hæc est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter. Alter quisque est Iambicus trimeter e puris iambis; quod non alibi fecisse Horatium reperies. Bene Scaliger: *Sextadecima*, inquit, *elaborata est, alternis iambicis puris: ideoque & facta difficilis, & emendata.*

1. *Altera jam, &c.*) Quam vanis & quam irritis & cassis ictibus hanc Oden petit Scaliger, hic saltem plusquam hypercriticus! Tuam fidem, tuum judicium, lector: an *dentissima multis locis*, an *tota inepta?* Imo durum & ineptum censebis esse cavillatorem, quisquis Poetam emunctæ naris ita calumniatur. Ad singula veniamus.

Altera jam teritur bellis civilibus ætas.) Unum

Suis & ipsa Roma viribus ruit.
Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi,
Minacis aut Etrusca Porsenæ manus,
Æmula nec virtus Capuæ; nec Spartacus acer,
Novisque rebus infidelis Allobrox;
Nec fera cæruleâ domuit Germania pube,
Parentibusque abominatus Annibal;
Impia perdemus devoti sanguinis ætas:

INTERPRETATIO

Quam labefactare nequiverunt Marsi vicini, vel Thuscus exercitus superbi Porsenæ, nec invida Capuæ vis, nec ferox Spartacus, atque Allobroges perfidi, rebus novis studentes; *nec vicit trux Germania juvenibus cæruleis; et Annibal parentibus execrabilis:* scilicet hanc *pessumdabimus* ipsi nos *homines conscelerati*, quorum *addictus est cruor:* atque

ANNOTATIONES

prope seculum consumptum fuerat bellis civilibus Syllæ & Sulpitii; Octavii & Cinnæ; Marii & Syllæ; Pompeii & Cæsaris; denique post interfectum Julium hunc Cæsarem, bello Mutinensi adversus Marcum Antonium, Perusino contra L. Antonium Marci fratrem, Siciliensi in Sext. Pompeium, præsertim vero Philippensi, adversus Brutum & Cassium Augusto dimicante. Huc usque velut unam ætatem bellicis fragoribus attritam statuit Horatius. Cum vero exardesceret novum bellum Augustum inter atque Antonium & Cleopatram, de quo antea Epod. 1. & 9. & lib. 1. Od. 37. tam diuturni mali pertæsus in has erumpit voces: *ergone altera ætas pariter ut prior bellorum calamitatibus atteretur?* Suis ipsa viribus Roma destruetur? Et quam hostes nulli diruere valuerunt, ipsi perdent ac pessumdabunt Romani cives? Vide antea Epod. 7.

2. *Suis & ipsa Roma viribus ruit.*) Magnitudine laborat suâ, ut ait T. Livius. Et Propertius:
Frangitur ipsa suis Roma superba bonis.

3. *Marsi.*) Italiæ populi fuere isti sub Samnitibus, juxta lacum Fucinum, hodie *Ducato di Marsi:* Olim pugnacissimi, *de quibus nunquam triumphus visus. Nec enim sine Marsis, nec de Marsis hactenus triumphatum:* quod testatur Appian. bell. civil. lib. 1. Hi duce Popedio bellum Sociale moverunt primi, omnesque Italiæ nationes ad arma concitarunt. Supra lib. 3. Od. 14. strophe 5. Oros. lib. 5. cap. 18. Flor. lib. 3. c. 18 cum *omne Latium atque Picenum, Etruria omnis & Campania, postremo Italia contra matrem ac parentem suam urbem consurgerent ... auctore belli discurrente Popedio, diversa per populos & urbes signa cecinere. Nec Annibalis nec Pyrrhi fuit tanta vastatio.*

4. *Minacis aut Etrusca Porsenæ manus.*) *Porsena Rex Etruscorum ingentibus copiis aderat, & Tarquinios manu reducebat,* inquit L. Flor. lib. 1. cap. 10. *Non unquam alias ante tantus terror Senatum invasit: adeo valida res tum Clusina erat, magnumque Porsenæ nomen, &c.* quæ habet T. Livius lib. 2. cap. 9.

5. *Æmula nec virtus Capuæ.*) Æmula Romæ non Carthago tantum, ut dictum est lib. 3. Od. 5. sed & Capua, urbs Campaniæ primaria. Hanc *pelago, cultoque, penuque potentem, deliciis, opibus, famaque,* scribit Ausonius: *alteram Romam* vocat ipse Tullius Philip. 12. & aliqui, *superbiæ domicilium.* Tum vero præsertim Capuenses Italiæ imperium sibi pollicebantur, cum Romanas vires ab Annibale imminutas cernerent. Nam & eam ob rem secundo bello Punico a Romanis deficere, & societatem inire cum Annibale & Pœnis, *ut videretur jam deletum Romanum nomen,* inquit Livius lib. 23. Vid. & Flor. l. 2. cap. 6. &c.

Spartacus acer.) Hujus tanta fuit audacia, ut *fuderit imbelles aquilas servilibus armis:* ita canit Claudianus de bello Get. Vide l. 3. Od. 14. v. 19.

6. *Novisque rebus infidelis Allobrox.*) Allobroges (qui sunt hodie Sabaudi atque Delphinates) affines Rhodano fluvio populi rebus novis studuere semper; nemini fidam, nec suis quidem Ducibus servare assueti: conjurationem Catilinæ Ciceroni tum Consuli patefecere, quamvis cum Lentulo prius consensissent. Vide Cic. Catilin. 3. Sallust. Bell. Catilin. L. Flor. lib. 3. cap. 2. præsertim vero lib. 4. cap. 1. Quidam volunt ab Horatio hic Gallos omnes significari; nec absurde.

7. *Cæruleâ Germania.*) Germanis *truces & cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora.* Cornel. Tacit. Non est dubium quin hic notentur Cimbri, Theutonesque, Italiam invadentes armis tam sævis, ut pronunciaris de eo bello Florus; *actum erat nisi Marius illi sæculo contigisset. Ille tamen non ausus congredi statim ... barbari vero non segnius quam minati fuerant, tripartito agmine, per Alpes, id est, claustra Italiæ ferebantur.* Nimirum cum terras eorum inundasset Oceanus, novas sedes toto orbe quærebant, &c. quæ describit Florus lib. 3. cap. 3.

8. *Parentibusque abominatus Annibal.*) Ut lib. 1. Od. 1. *bella matribus detestata.* Sic & hoc loco, *parentibus,* quorum filii periere tot bellis ab eo motis; *abominatus Annibal* dux Carthaginiensis exercitus, vel unâ clade Cannensi Romanis formidolosus adeo, ut nihil magis Romæ quam Annibal timeretur: unde proverb. *Annibal ad portas,* ad significandum extremum quodvis periculum. Vide Tit. Liv. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 4. Plutarch. Flor. &c. & quæ nos lib. 2. Od. 12. annotavimus.

9. *Devoti sanguinis ætas.*) Noster enim sanguis, sacer, addictus, & destinatus videtur esse

Ferisque rursus occupabitur solum.
Barbarus, heu, cineres insistet victor; & urbem
Eques sonante verberabit ungulâ.
Quæque carent ventis & solibus ossa Quirini,
(Nefas videre) dissipabit insolens.
Forte quid expediat, communiter aut melior pars,
Malis carere quæritis laboribus.
Nulla sit hac potior sententia: (Phocæorum
Velut profugit execrata civitas,
Agros atque Lares proprios, habitandaque fana
Apris reliquit & rapacibus lupis)
Ire pedes quocunque ferent, quocunque per undas
Notus vocabit aut protervus Africus.
Sic placet? An melius quis habet suadere? Secundâ
Ratem occupare quid moramur alite?

INTERPRETATIO

terra hæc a bestiis iterum tenebitur. Eheu victor barbarus stabit super favillas urbis, et equorum pedibus strepentibus conculcabit. Et quod *horrendum visu, ossa Romuli solis ac venti expertia disperget superbus. Fortasse universi vel pars major interrogabitis, quid utile sit ad evitandas tales ærumnas. Nulla videatur sententia melior* quam hæc: oportet *abire quocumque ferent pedes, quocumque per mare impellet Auster vel Africus vehemens: quemadmodum Phocæorum urbs post execrationes abscessit, suas domos agrosque et templa dimittens occupanda apris et lupis voracibus. Ita censeo. Habetne quispiam melius* aliquid *proferre? Quid tardamus navim conscen-*

ANNOTATIONES

placandæ iræ Numinum: *majorem delicta immeriti luemus:* quippe et ait supra Epod. 7.

. . acerba fata Romanos agunt,
Scelusque fraternæ necis,
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

Vide ibi annot.

10. *Ferisque rursus occupabitur solum.*) Dirutâ urbe, antiqua ibi erit solitudo, virgulta & silvæ nascentur, in quibus ut olim, stabulentur & pascantur feræ. Virgil. Æneid. 8. *Capitolia*, inquit,

Aurea nunc, olim silvestribus horrida dumis:

Et antea ibidem:

Hæc nemora indigenæ Fauni, Nymphæque tenebant.

11. *Barbarus victor.*) Barbaris populis quibuslibet Roma erit in direptionem, prædam, & ludibrium. Sunt qui velint hæc ab Horatio dici, quod in exercitibus Augusti atque Antonii militarent barbari complures in subsidium vocati.

13. *Quæque carent ventis, &c.*) Ossa Romuli sepulcro condita, adeoque nec vento commota, nec sole adusta extrahet *victor insolens & dissipabit* impie. Erat opinio quorumdam, raptum in cœlos Romulum esse: alii vero cum Varrone, asserebant sepultum Romæ post Rostra, vel in suo templo.

17. *Nulla sit hac potior sententia.*) Excandescit Scaliger ad hunc locum, exclamatque; *Quis paullulum modo pudens ausit hortari trecenta millia civium Romanorum ad urbem deserendam?* Ohe vir salsissime *Pictoribus atque Poetis quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.* Porro quid absurdum cives Romanos in eas insulas ab Horatio vocari, ad quas concupivit divertere Julius ipse Cæsar earum amœnitate illectus; in quas demigrandi etiam fuit Sertorio maximum desiderium? Testis Plutarchus in Sertorii vita, ubi & egregie describit earum insularum felicitatem. Vide infra.

Phocæorum velut profugit execrata civitas.) Phocæi Ioniæ populi ab Harpago Cyri Regis Præfecto obsidione pressi, non aliam invenere viam & rationem vitandæ hostium sævitiæ ac servitutis, quàm ut cederent fortioribus, desertâque urbe suâ, alias sedes quærerent. Hæc narrat Herodot. lib. 1. sect. 42. Inde venisse in Galliam & Massiliam urbem condidisse ajunt. Vide Strab. lib. 4. Justin. lib. 53.

18. *Execrata civitas.*) Execrationes ante discessum jaculati Phocæi in regionem quam deserebant. Vel potius, ut refert Herodot. mox cit. communi consilio mutuis execrationibus dirisque devotionibus sese astringunt, jurantes nunquam alios ab aliis discessuros, aut patriam Phocæam repetituros.

22. *Notus Africus.*) De his ventis meridionalibus lib. 1. Od. 1. & 3. *quocunque vocabit*, sive in Cyrnum insulam, sive Rhegium, sive in Galliæ oras. In eas enim regiones migraturis Notus & Africus venti utiles erant.

Sed juremus in hæc; simul imis saxa renarint
Vadis levata, ne redire sit nefas;
Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
Padus Matina laverit cacumina:
In mare seu celsus procurrerit Apenninus,
Novâque monstra junxerit libidine
Mirus amor: juvet ut tigres subsidere cervis,
Adulteretur & columba milvio:
Credula nec flavos timeant armenta leones;
Ametque salsa lævis hircus æquora.
Hæc, & quæ poterunt reditus abscindere dulces,
Eamus omnis execrata civitas,
Aut pars indocili melior grege: mollis & exspes
Inominata perprimat cubilia.

INTERPRETATIO

dere faustis avibus? At prius *jurejurando nos obstringamus in hæc* verba: *ne reverti liceat, nisi cum emergent lapides aquis profundis elati: neve displiceat vela facere versus patriam, quando Padus rigabit verticem Matini* montis, *aut altus Apenninus in mare proruet; atque amor prodigiosus insolitâ libidine copulabit feras,* adeo *ut tigrides cupiant jungi cervis, et columba milvio; atque greges absque metu credant se leonibus fulvis; glaberque fiat caper, et gaudeat mari salso.* Posteaquam *ista et quæcumque valebunt tollere* spem *gratam remigranai adjuraverimus, proficiscamur omnes, aut pars melior plebe indocili.* Pars *autem iners et spe carens occupet semper hæc domicilia inauspicata. Vos præditi virtute,*

ANNOTATIONES

25. *Sed juremus in hæc, &c.*) Antequam hinc demigremus, nos oportet solemni sacramento obligare, non redituros in patriam, nec alios ab aliis disjungendos.

Simul imis saxa renarint vadis levata.) Ex Herodoto constat post execrationes, Phocenses in mare demergunt ac dejiciunt saxum ingens, seu candens ferrum, ut alii contendunt; & juramento confirmant non prius de repetenda Phocæâ cogitaturos, quam massa illa, sive ferrea sive saxea emergeret & super aquas nataret. Ad hunc jurandi ritum pertinet, quod Helvetii demigraturi mœnia sua incenderint, quod *sacramentum* esset, *ne redirent*. Teste L. Floro.

27. *Quando Padus Matina laverit cacumina.*) Adunaton multiplex aggregat & accumulet hic Horatius, stylo juveniliter lasciviente: quod si reprehendisset Jul. Scaliger, ex judicii legibus fecisset. Hoc certe notare debueras potius quam tricari circa *caeruleam Germaniam*, velut durum epithetum; circa vocem *tureus*, quasi antique nimia usurpatam: vocem *perprimat* velut fœtentem: quasi vero. Criminationes deinde graviores eacutiamus. Sensus hujus loci est: tum ne pigeat Romam redire quando Padus fluvius Matinum montem supergredietur, per ejus cacumen ascendens ac decurrens.

28. *Padus.*) Qui & Eridanus Italiæ maximus fluvius ex Alpibus scaturit in limite Galliæ, rigat Pedemontium, Mediolanensem, Placentiam, Mantuanam, Ferrariensem, aliasque regiones, denique in mare Adriaticum illabitur. Galliam Cisalpinam divisit olim in Cispadanam & Transpadanam.

Matina.) Saltus & Mons Matinus erat in Apuliæ Lucaniæque confinio. De eo jam l. 1. Od. 28. v. 3.

29. *In mare seu celsus procurrerit Apenninus.*) Sive cum mari submergetur Apenninus mons altissimus, Italiam secans longo & continuo tractu & jugo ab Alpibus maritimis ad Brutios & Salentinos.

30. *Novaque monstra, &c.*) Monstrum sane foret si cervi sua naturâ timidi jungantur tigribus feritate horribilibus: Plin. l. 8. si columba item mansueta copuletur milvio inter accipitres rapacitate & magnitudine præcipuo. Plin. l. 10. c. 10.

33. *Credula nec flavos, &c.*) Cum greges & armenta sponte se offerent leonibus devoranda, amissâ naturali ab his fugâ & metu.

34. *Ametque salsa lævis hircus æquora.*) Quando hircus habebit duo naturæ & indoli suæ contraria, primum ut seta ac pilis carens fiat lævis; alterum ut aquas frequentet & ienatare amet: quandoquidem amat potius montes & arduos saltus, estque hirsutus valdo ac pilosus. Audite vero Scaligerum: *ubi*, inquit, *reperis hircum, quem hic poneret abhorrentem a mari? num nullum est animalium, quod magis amet sal. Quare non aut simiam aut felem dixit potius, quibus bestiis nulla pejus odit aquas?* Mirari certe libet gravis alioqui viri tantam hic levitatem. Verum & mox profert aliquid multo magis absurdum suoque prorsus ingenio indignum. Legit enim paullo post: *aut pars inducili melior grege mellis*. Et nescio quid de apibus comminiscitur, quod ne cogitavit quidem Horatius. Ergone dormitasse bonum Homerum dicemus, an hypatriticam bilem ita inflammatam, ut mentem aliàs bonam malitiosâ & pravâ caligine asperserit, vel atro quodam humore depravarit?

37. *Indocili pars melior grege.*) Civium pars sapientior saniorque, adeoque melior plebe indo-

Vos quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
Hetrusca præter & volate litora.
Nos manet Oceanus circumvagus: arva, beata
Petamus arva, divites & insulas,
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret usque vinea:
Germinat & nunquam fallentis termes olivæ,
Suamque pulla ficus ornat arborem:
Mella cava manant ex ilice; montibus altis
Levis crepante lympha desilit pede.
Illic injussæ veniunt ad mulctra capellæ,

INTERPRETATIO

femineo abstinete ejulatu, et properate ultra Thuscum litus. Nos exspectat Oceanus circumfluens. Eamus in terram felicem et insulas beatas, ubi solum incultum fert messem annis singulis, et vitis non recisa nihilominus florescit; atque ramus oleæ nunquamnon germen et fructum producit, et ficus matura propriam arborem exornat: mel fluit e cavatâ quercu: aqua leniter obmurmurans dimanat e montium cacumine. Ibi capræ sponte veniunt ad mulctram,

ANNOTATIONES

cili. Nam hæc abripitur animi quodlibet pravo & perverso impetu: illa autem recte ducitur ratione.

Molles & exspes inominata, &c.) Permaneat hic, si volet, vulgus ignavum, eâque generosâ spe carens, quam viri magnanimi concipiunt cum ad grandia quædam suscipienda accenduntur. Alludit Poeta ad id quod refert Herodotus ante citatus, Phocæorum partem dimidiam patrii soli captam dulcedine, in Phocæam violato juramento remigrasse: at alios jurejurando satisfacientes Cyrnum seu Corsicam recta navigasse, ibique communiter per quinque annos cum prioribus colonis habitasse, &c.

39. *Muliebrem tollite luctum.*) Ne mulierum more lugete amissam patriam sedesque assuetas: imo tanquam viri tollite animos ad meliore quærenda: ac mementote, *ibi esse patriam ubicumque bene*: vel, totum orbem terrarum viro forti patriam existimari.

40. *Hetrusca præter & volate litora.*) Quamprimum ultra maria nota contendite, ac Tyrrheno prænavigato, festinate ad felices insulas in Oceano positas.

41. *Circumvagus.*) Vel circumfusus orbi universo, vel insulis fortunatis. Vide lib. 4. Od. 8. sub finem.

45. *Reddit ubi Cererem, &c.*) Beatas insulas describit Horatius miro artificio imitatus Virgilium Georg. 2. v. 140. & seq. Italiæ laudes persequentem.

Sed gravidæ fruges, & Bacchi Massicus humor
Implevere: tenent oleæque, armentaque læta.
. . . .
Hic ver assiduum, atque alienis mensibus æstas.
Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos, &c.

Plutarchus in Sertorio, de Atlanticis insulis quas vocant Beatas, ita scribit: *duæ sunt, parvo mari divisæ inter se; decem millibus stadiorum distant a Libya. Imbres illic rari moderatique, venti suaves plurimum ac roriferi: solum pingue, nec arari modo plantarive facile: sed etiam ex se absque ulla humanâ industriâ & labore; fructum producit ... aer sincerus ac temperatus, &c. ut etiam apud Barbaros increbuerit fides, Elysios ibi esse campos, & beatorum domicilia ab Homero decantata. Hæc igitur cum audisset Sertorius, mirabili cum cupido cepit eas insulas adeundi incolendique; & illic quiete vivendi sine magistratuum atque bellorum curis. At Cilices pacis & quietis impatientes, rapinarumque avidi, Sertorii animum frustrati sunt, & in Libyam statim navigarunt.*

44. *Imputata floret usque vinea.*) Vitis etsi non putata, floret tamen & fructum affert. Non. Marcell. *putare dicitur purgare, rarefacere*, inquit, affertque illud e 2. Georg. *finxitque putando*. A. Gell. l. 9. c. 5. sic scribit: *putare veteres dixere, vacantia ex quaque re ac non necessaria aut etiam obstantia & aliena auferre & excidere: quod autem utile & sine vitio videretur, relinquere. Sic arbores & vites, sic & rationes dicta putari.* Originem deducit Festus a voce *putum*, quæ idem quod *purum* significet.

45. *Termes.*) A terminandis agris dictus termes: eratque ramus ex arbore direptus, habens folia in summitate, reliquis ferme excisis; quem in divisione agrorum figebant, priusquam metæ ponerentur. Festus.

Nunquam fallentis olivæ.) Sic lib. 3. Od. 1. *fundum mendacem* vocat, qui fructum non afferens spem agricolæ frustretur.

46. *Suamque pulla ficus ornat arborem.*) Ficus gignitur e surculo naturali & non insito.

48. *Levis crepante lympha desilit pede.*) Cum leni murmure decurrit. Alludit Poeta ad Nympham Deam fontis præsidem, eleganter quidem: at in vellicando pertinax Scaliger, *epithetum, levis*, inquit, *non convenit: desilit enim quia gravis*. Sic & paullo ante: *quid vinea quæ semper floret? puto eam nullum unquam fructum laturam.* O meras nugas! sane dices, lector æquissime.

49. *Ad mulctra.*) Mulctrum, mulctrale, & mul-

Refertque tenta grex amicus ubera:
Nec vespertinus circumgemit ursus ovile,
Nec intumescit alta viperis humus,
Pluraque felices mirabimur, ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec siccis urantur semina glebis;
Utrumque rege temperante cælitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
Neque impudica Colchis intulit pedem;
Non huc Sidonii torserunt cornua nautæ,
Laboriosa nec cohors Ulyssei.
Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
Gregem æstuosa torret impotentia.
Jupiter illa piæ secrevit litora genti,
Ut inquinavit ære tempus aureum:
Ære: dehinc ferro duravit sæcula: quorum
Piis secunda, vate me, datur fuga.

INTERPRETATIO

et grex charus reportat plena ubera: non ursus vespere fremit circum caulas: nec terra viperarum latebris assurgit, aut fit tumida. Plura vero beati cum admiratione videbimus, *ut* quod *Eurus nimbosus agros non infestet nimis pluviis, neque semina opima urantur, vel arescant glebæ,* quippe *cælitum rex utrobique temperiem dat. Illuc non accessit navis remigibus Argois; nec obscœna Colchis gressum infixit. Eo non appulerunt Sidonii, vel ærumnosi comites Ulyssis.* Ibi *nulla gregem lues infestat, nec adurit æstus vehementior ullius sideris.* Scilicet *Jupiter eas insulas reservavit piis hominibus, ex quo ætatem auream ære fœdavit, ac deinde ferro sæcula induravit. Istorum* malorum *fuga prospera bonis conceditur, me vaticinium edente.*

ANNOTATIONES

ctra, æ, dicitur vas in quo recipitur lac quod mulgetur.

52. *Nec intumescit alta viperis humus.*) Nullæ ibi venenatæ serpentes. Ibi terra non tumet foraminibus & cavernis viperarum: Propriè: nam terrâ condunt se viperæ; aliæ autem serpentes saxorum aut arborum cavis. Virgil. cit. Italiam sic laudat:

At rabidæ tigres absunt ....
Nec rapit immensos orbes per humum, neque tanto
Squammeus in spiram tractu se colligit anguis.

De viperis quædam annotavi lib. 1. Od. 8. De Euro lib. 1. Od. 28.

Radat.) Devastet, abradendo & auferendo segetes.

56. *Utrumque rege temperante cælitum.*) Jove omnia temperante, hyemem juxta ac æstatem, frigus & calorem.

57. *Non huc Argoo, &c.*) Terram hanc non adierunt Argonautæ velleris aurei prædatores: nec Medea Iasonis amoribus, patrisque & patriæ proditione, totque veneficiis famosa. De *Colchide* l. 2. Od. 13. De Argonautis, deque Medea regis Colchorum filia, Epod. 5.

Virgilius citatus ita canit:

Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem
Invertere, satis immanis dentibus hydri;
Nec galeis densisque virum seges horruit hastis.

59. *Non huc Sidonii, &c.*) Eo non appulere Sidonii, Phœniciæ maritimam oram urbemque incolentes, navigatione & mercaturâ celeberrimi: eo proinde non intulerunt illuc fraudes & avaritiam, familiaria negotiatoribus vitia.

Torserunt cornua.) Virgil. Æneid. 3. v. 549.

Cornua velatarum obvertimus antennarum.

60. *Nec cohors Ulyssei.*) Neque illuc corruptelam invexerunt homines libidinosi, suisque cupiditatibus obnoxii, quales erant Ulyssis comites, de quibus lib. 1. Epist. 2. v. 24.

Laboriosa.) Ob longos per maria errores & labores. Epod. seq.

Laboriosi remiges Ulyssei.

64. *Ut inquinavit, &c.*) Ex quo Jupiter aureum seculum mutavit in deterius, scilicet æreum, ac deinde ferreum. Ovid. Metamorphos. 1. cap. 5. &c.

66. *Vate me.*) Non temere, sed numinum instinctu, sic vobis suadeo ego Phœbi & *Musarum sacerdos* ac mystes.

AD CANIDIAM

ODE XVII.

Veniam ab ea petit ironice; & hoc gravius illam accusat.

Jamjam efficaci do manus scientiæ:
Supplex & oro regna per Proserpinæ,
Per & Dianæ non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium
Refixa cœlo devocare sidera.
Canidia, parce vocibus tandem sacris.
Citumque retro solve, solve turbinem.
Movit nepotem Telephus Nereium,
In quem superbus ordinarat agmina

INTERPRETATIO

Jam cedo potenti scientiæ; veniam peto, et oro per regna Proserpinæ, et per numen Dianæ minime lacessendum, et per codices incantationum vim habentium deducendi in terram *astra cœlo abstracta. O Canidia tandem abstine verbis execrandis, et quamprimum converte retrorsum converte rhombum. Telephus exoravit nepotem Nerei, contra quem Mysorum*

ANNOTATIONES

Carmen monocolon ex Iambicis versibus senariis.

1. *Jamjam efficaci, &c.*) Læserat Canidiam Horatius, ac laceraverat Iambis qui certe ad nos usque non pervenerunt. Hoc vero carmine dum fingit illam exorare, acerbius vellicat & insectatur. *Non est palinodia, ut scripsere; sed simulata recantatio, in quâ appareat opprobria manifesta.* Scaliger Hypercritic. Porro si vis, lector, hoc carmen seu Epod. ult. plene intelligere, evolve prius attente Epod. 5. ac deinde Sat. 8. lib. 1. cum annotationibus: tum demum non sine voluptate hanc Oden capies.

Efficaci do manus scientiæ.) Efficaciam agnosco scientiæ magicæ, cujus vanitatem ante deriseram. Vide Plin. lib. 30. cap. 1. & alibi. *Fraudulentissima hæc artium in toto terrarum orbe plurimum valuit .... cùm tres artes alias imperiosissimas humanæ mentis complexa .... Natam primum e medicinâ specie salutari .... blandissimis promissis vires religionis addidit, atque admiscuit artes Mathematicas; nemine non avido futura de se sciendi, eaque de cœlo peti credente. Ita possessis hominum sensibus triplici vinculo, in tantum adolevit, ut hodieque etiam in magnâ parte gentium prævaleat, & in Oriente regum regibus imperet, &c.* Vide Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 23.

2. *Regna per Proserpinæ.*) Per Deas tibi maxime venerandas; per Proserpinam Inferorum Deam; Dianam seu Lunam veneficiis præsidentem.

3. *Dianæ non movenda numina.*) Illa quippe *iracunda*, ut est in Epist. ad Pisones, seque ulcisci expedita: patet exemplis Orionis, Actæonis, Niobes ejusque filiorum. lib. 1. Od. 12. & 21. lib. 3. Od. 22. Item supra Epod. 5. huc pertinet quod lunatici vocantur quos illa percusserit, dementesque fecerit.

4. *Libros carminum, &c.*) Libros continentes disciplinam magicam. Plin. loco mox cit. *orta sine dubio in Perside, a Zoroastre, ut inter auctores convenit... Hermippus de eâ arte scripsit diligentissime, &c. ... Democritus illustravit... Est & alia magices factio a Mose, & Jamne, &c.* Hic unus e magis Pharaonis.

5. *Cœlo devocare sidera.*) Vide Epod. 5.

6. *Parce vocibus sacris.*) Desine uti in me incantationibus. Jam enim me victum fateor.

7. *Retro solve, solve turbinem.*) Legunt alii, *volve*. Sensus est: in contrariam partem verte rhombum magicum, ut mens mea a te ad amorem tui impulsa, jam solvatur ac libera fiat. Is turbo seu trochus, æneus, ferreus, ligneusve erat. Illum ad arbitrium agitabant magi, rati a se pariter hominis cujuslibet animum flecti quocumque vellent. Sic apud Theocrit. Eidyll. 2. Pharmaceutria: *ut æneus iste rhombus*, inquit, *volvitur ex Venere, ita ille vir ad nostras fores vertatur.*

Martial. lib. 9. Epigram. 30.

Quæ nunc Thessalico Lunam deducere rhombo,
Quæ scies, &c.

Meminit & Lucretius,

Traxerunt torti magicâ vertigine fili.

Et Propertius,

Staminea rhombi ducitur ille rotâ.

8. *Movit nepotem, &c.*) Exemplis ostendit pervicacissimos exorari a supplicantibus.

Nepotem Nereium.) Achillem filium Thetidis filiæ Nerei.

Telephus.) Rex ille Mysorum Græcos ad expeditionem Trojanam euntes prohibere voluit aditu ac transitu regni sui. Itaque ad arma & manus ventum est. Ab Achille vero graviter vul-

Mysorum, & in quem tela acuta torserat.
Unxere matres Iliæ addictum feris
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem,
Postquam relictis mœnibus rex procidit
(Heu!) pervicacis ad pedes Achillei.
Setosa duris exuère pellibus
Laboriosi remiges Ulyssei,
Volente Circe, membra: tunc mens & sonus
Relatus atque notus in vultus honor.
Dedi satis superque pœnarum tibi,
Amata nautis multum & institoribus.
Fugit juventas, & verecundus color
Reliquit ossa pelle amicta luridâ:
Tuis capillus albus est odoribus;
Nullum a labore me reclinat otium;
Urget diem nox, & dies noctem; neque est
Levare tenta spiritu præcordia.

INTERPRETATIO

exercitum superbus instruxerat, et sagittas acutas vibrarat. Troianæ matronæ sepelierunt Hectorem bellicosum, feris volucribus et canibus damnatum, postquam rex urbe discedens advolvit se pedibus Achillis eheu inexorabilis. Remiges Ulyssis laboribus exerciti setosos artus exuerunt duris pellibus, concedente Circe: ac tum restituta sunt *ratio, sermo, et pristinus faciei decor. Abunde et plusculum a te sum punitus, o dilecta valde nautis et negotiatoribus.* En *juvenilis abiit vigor, et color purpureus deseruit ossa cooperta cute tabidâ: crines mei per tua pharmaca cani sunt factis: nulla me quies relaxat a pœnis. Nox premit diem, et dies noctem: neque licet recreare præcordia, respiratione impeditâ.*

ANNOTATIONES

neratus, medelam non levaniebat; donec oraculum consuluit; responsumque tulit; inde petendum remedium, unde vulnus acceperat. Ergo ad Achillem se contulit, & ab eo curatus est seu hastæ cuspidis limaturâ, seu herbâ quadam ab Achille inventâ. Plin. l. 25. c. 5. *Invenit Achilles discipulus Chironis, qua vulneribus mederetur, quæ ob id Achilleos vocatur. Hac sanasse Telephum dicitur. Alii primum æruginem invenisse, utilissimam emplastris, ideoque pingitur ex cuspide decutiens eam gladio in vulnus Telephi. Alii utroque usum medicamento volunt.*

11. *Unxere matres Iliæ, &c.*) Alii legunt, *texere*; eodem propriè sensu: id est: quamvis interfectum Hectorem canibus & accipitribus dare insepultum Achilles statuisset; Priamo tamen supplicanti indulsit, concessitque illius cadaver, quod quidem matronæ Troianæ ex more unxerunt, sepelierunt, luxerunt, ac supremis honoribus decoraverunt.

12. *Homicidam Hectorem.*) Qui multos homines in bello occiderat. Epithet. Homer. ἀνδροφόνος, vel ἀνδροφόντης. Iliad.

13. *Postquam relictis mœnibus rex procidit, &c.*) Cum digressum Troiâ Priamus ad Achillem supplex cum magnis muneribus accessit, impetravitque ab eo, ut filii sui Hectoris condonaret sibi cadaver terræ mandandum. Vide lib. 1. Od. 10. v. 14. ibique annot.

15. *Setosa duris, &c.*) Ulyssis comites in porcos transformarat Circe per veneficia, at Ulyssis precibus exorata in pristinam formam illos restituit. Itaque exuerunt pelles setosas, ac resumpserunt humanum statum, vultum, sermonem, rationis usum. Homer. Odyss. 10. Virg. Eclog. 8. & Æn. 3. Ovid. Metam. 14. S. Chrysost. ait *maleficam Circen ita brutis voluptatibus inescasse Ulyssis comites, ut si fuissent porci.* Vide lib. 1. Epist. 2. v. 23. ibique annot.

17. *Circe.*) Hæc filia solis ac Perses Nymphæ, veneficiis inclyta, herbarum peritissima, *Diis etiam adscripta.* ex Plin. lib. 25. cap. 2.

20. *Amata nautis, &c.*) Adeoquè vile scortum, sordidis hominibus expositum, & obviis quibuscumque.

21. *Fugit juventas, &c.*) En per tuas vexationes emisi juvenile robur ac decus.

Verecundus color.) Ingenuus proprius rubor verecundiæ index. Cato dicebat, *placere sibi juvenes, qui moniti erubescerent, non qui pallescerent.* Scaliger hallucinatur turpiter, ita scribens: *ruborem juvenilem in veneficâ minus prudenter appellat verecundum.* Imo de se ipso loquitur Horatius, nequaquam de Canidiâ; ut probat contextus.

23. *Tuis capillus, &c.*) Ante tempus senex factus sum per tua veneficia.

Ego negatum vincor ut credam miser,
Sabella pectus increpare carmina,
Caputque Marsâ dissilire næniâ.
Quid amplius vis? O mare, & terra, ardeo,
Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicanâ fervida
Urens in AEtnâ flamma: tu, donec cinis
Injuriosis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis.
Quæ finis? Aut quod me manet stipendium?
Effare: jussas cum fide pœnas luam;
Paratus expiare, seu poposceris
Centum juvencos, sive mendaci lyrâ
Volens sonari: tu pudica, tu proba
Perambulabis astra sidus aureum.
Infamis Helenæ Castor offensus vice,
Fraterque magni Castoris, victi prece,
Adempta vati reddidere lumina.
Et tu (potes nam) solve me dementiâ.
O nec paternis obsoleta sordibus,

INTERPRETATIO

Itaque miser cogor credere quod negaram, nempe Sabellis incantationibus mentem dimoveri, et Marsorum carminibus caput disrumpi. Quid ultra petis? O mare, ac terra, flagro plusquam Hercules inunctus putrido Nessi sanguine, et plusquam *Siculus ignis in ardente Ætnâ sæviens.* Ergone *tu fervebis officina venenorum Colchicorum, donec ego sicca favilla abripiar ventis injuriam facientibus? Quis terminus? vel quæ mulcta exspectat me* denique? *Loquere: fideliter exsolvam pœnas quascumque imperaveris; expeditus ad satisfaciendum, sive petieris centum juvencos, seu volueris mendaci lyrâ* a me *decantari: Tu casta, tu bona, inter sidera fulgebis astrum insigne. Castor et magni Castoris frater, ob Helenæ infamiâ notatæ contumeliam irati ademerant Poetæ visum, quem ei restituerunt exorati precibus. Tu quoque (nam potes) in-*

ANNOTATIONES

28. *Sabella pectus, &c.*) Sabelli sive Samnites artis magicæ & incantationum periti. Plin. lib. 3. cap. 12. *Samnitium, quos Sabellos dixere.*

29. *Marsâ næniâ.*) De *Marsis* veneficiorum magistris, dixi in Ep. 5. De *nænia*, l. 2. Od. 1. in fine. Hic vero næniam usurpat Horatius pro incantatione.

31. *Delibutus Hercules Nessi cruore.*) Vide Epod. 3. sub finem, ibique annot.

32. *Sicanâ fervida urens in Ætnâ flamma.*) Quidam legunt *virens*, aliqui *furens*; nos cum aliis *urens* maluimus. De *Ætna* Siciliæ monte, *mont Gibel*, ejusque incendiis sane prodigiosis, Justin. lib. 4. Gell. lib. 17. c. 10. Virg. Georg. 1. v. 472. Æneid. 3. v. 555. & 570. & alibi. Lucret. lib. 6. fuse. Plin. lib. 2. c. 103. *Ætna in tantum flagrat, ut ad quinquagena & centena millia passuum arenas eructet flammarum globus.*

33. *Te donec cinis, &c.*) Donec ego in cinerem redactus fuero, non desines me incendere, & Colchicis ignibus me urere.

35. *Cales venenis officina Colchicis.*) Parandis venenis ferves, ut Medea illa quondam insignis in Colchide venefica. Vide lib. 2. Od. 13. & supra Epod. 3. & 5.

36. *Quod me manet stipendium.*) Quid tandem persolvendum est a me tibi, ad placandum tuum animum? profecto solvam.

39. *Centum juvencos.*) Hecatomben, non secus ac Proserpinæ vel Plutoni. lib. 2. Od. 14.

Sive mendaci lyrâ, &c.) Sive jubeas ut mentiens te laudem quasi probam, pudicam, innoxiam, benignam, &c.

42. *Infamis Helenæ, &c.*) Stesichorus Poeta (de quo lib. 4. Od. 9.) maledicis versibus ignominiam inusserat Helenæ, eamque infamem exhibuerat. At Castor & Pollux Helenæ fratres (de quibus lib. 1. Od. 3.) eam ulti, injurioso vati oculos ademerunt. Visum tamen ei reddiderunt, veniam postulanti, & palinodiam seu carmen alterum ad Helenæ laudem canenti.

46. *Paternis obsoleta sordibus.*) Sive ex adulterio nata, sive e vili & ignobili stirpe propagata.

Nec in sepulcris pauperum prudens anus
Novendiales dissipare pulveres!
Tibi hospitale pectus; & puræ manus,
Tuusque venter partumeius, & tuo
Cruore rubros obstetrix pannos lavit,
Utcunque fortis exilis puerpera.

INTERPRETATIO

saniam depelle a me. O nec turpis es ignobilitate majorum, nec vetula sciens dispergere cineres novendiales in sepulcris pauperum! Tibi cor benignum, et manus innoxiæ, uterusque tuus partui aptus: atque obstetrix lavit pannos tuo sanguine rubros, quoties exsurgis puerpera minime debilis.

ANNOTATIONES

47. *In sepulcris pauperum, &c.*) Divitum sepulcris custodes adhibebantur adversus magos & veneficos. Virgil. Æneid. 11.

Semiustaque servant busta.

Illi vero pauperum cineres eruebant ac dissipabant sua veneficia peracturi.

48. *Novendiales.*) Sepulturæ jam datos. Servius ad Virg. Æn. 5. v. 64. *Apud majores*, inquit, *ubicumque aliquis extinctus fuisset, ad domum suam referebatur; ibique septem erat diebus: octavo die incendebatur; nono sepeliebatur. Unde Horatius:*

Novendiales dissipare pulveres.

Vide lib. 1. Sat. 8.

49. *Puræ manus.*) Quæ nemini vim aut necem intulerint. Vide contraria his omnia, tum in Epod. 5. tum in Sat. 8. lib. 5.

50. *Partumeius.*) Fœcundus, vel proprie, pariens quasi mejat, absque labore aut doloribus. Vox ad ludibrium, per quam exprobat Canidiæ fictos partus, unde & *puerperam* mox vocat *fortem*, id est, minime debilitatam. Quam ob rem vero fœtus a se editos mentirentur veneficæ, dixi in Epod. 5. nimirum alienos infantes surreptos alebant, quibus ad sua veneficia uterentur crudeliter enectis. Valeant qui legunt *Pactumeius*, & comminiscuntur Canidiæ filiam hanc fuisse ita nominatum, vel quasi ex pacto datum. Commentum, inquam, id habetur.

Tuo cruore rubros.) Quasi vere parientis. Ironiam salsissimam singulæ voces olent.

ODE XVIII.

CANIDIÆ RESPONSIO

Quid obseratis auribus fundis preces?
Non saxa nudis surdiora navitis
Neptunus alto tundit hybernus salo.
Inultus ut tu riseris Cotyttia

INTERPRETATIO

Quorsum vota facis ad aures clausas? mare hyemale tumidis fluctibus haud verberat scopulos surdiores erga nautas spoliatos. Scilicet impune tu deriseris Cotyttia mysteria *revelata, amo-*

ANNOTATIONES

Metrum superiori simile.

1. *Quid obseratis.*) Canidiam respondentem sibi Horatius facit, novo ludibrio.

2. *Non saxa nudis, &c.*) Saxa non surdiora sunt clamoribus naufragorum ac nautarum rebus omnibus jam perditis egentium, quando hyemalibus ventis ac tempestatibus subvertitur mare, & scopulos fluctibus tundit. Sicut, inquam, naufragi opem frustra tunc a rupibus implorant, sic tu a me modo.

Nudis.) Scaliger *nudos in hyeme nautas* ab Horatio poni, reprehendit; sed perperam. Quippe denudatos bonis omnibus in naufragio, & vitam duntaxat incolumem petentes recte Poeta exhibet.

3. *Salo.*) Σαλεύειν, *agitare*, item, *fluitare*; σάλος, *agitatio, mare, &c.*

4. *Tu riseris Cotyttia vulgata.*) Pleræque membranæ habent *Cocytia*, id est, infernalis, a Cocyto inferorum fluvio, qua voce veneficia belle significantur. Quod vero additur, *sacrum liberi Cupidinis*, movit Angelum Politianum, ut corruptum hunc locum putaret, adeoque restituendum; primusque legendum censuerit, *Cotyttia*, id est, flagitiosa, sacra, promiscuâ libidine turpia, Bacchi Orgiis similia, quæ a veneficis celebrantur.

Vulgata, sacrum liberi Cupidinis?
Et Esquilini pontifex venefici
Impune ut urbem nomine impleris meo?
Quid proderit ditasse Pelignas anus,
Velociusve miscuisse toxicum,
Si tardiora fata te votis manent?
Ingrata misero vita ducenda est, in hoc,
Novis ut usque suppetas doloribus,
Optat quietem Pelopis infidus pater,
Egens benignæ Tantalus semper dapis:
Optat Prometheus obligatus aliti.
Optat supremo collocare Sisyphus

INTERPRETATIO

ri libero consecrata? Et tanquam *pontifex Esquilini incantamenti impleveris civitatem meo nomine? Quid juvabit locupletasse vetulas Pelignas, aut promptum venenum parasse, si tibi mors accidit lentior, quam cupio?* Atqui *vita misera infortunato protrahenda est* tibi *ad hoc* tantum, *ut diutius novas ærumnas perpetiare. Tantalus Pelopis infidelis pater semper carens expetito cibo requiem desiderat: poscit* etiam *Prometheus vulturi addictus. Sisyphus* pariter

ANNOTATIONES

Cotytto Dea spurcitiæ & impudentiæ ab Atheniensibus, Corinthiis, Thracibus, aliisque colebatur nocturnis sacris omni libidinum genere infamibus. Meminit Juvenalis Sat. 2. v. 92.

5. *Vulgata.*) A te cum ludibrio divulgata: vel quæ ego pie tibi patefeci, tu impie deriseris: nempe Epod. 5. & Sat. 8. lib. 1.

6. *Et Esquilini Pontifex venefici, &c.*) Quasi summus arbiter, sacerdos, ac censor, jus habens cognoscendi & judicandi de rebus omnibus ad religionem pertinentibus, adeoque de sacris illis ac veneficiis, quæ fiunt a me extra portam Esquilinam, vel in Esquiliis, de quibus Epod. 5. in fine.

Esquilini.) Quia sepulcretum illic erat, hinc locus erat ad veneficia idoneus, nimirum ossibus vel cineribus mortuorum legendis, vel evocandis animabus, &c. Vide super. carm. ad finem.

Pontifex.) Ex Dionys. Halicarn. lib. 2. *Pontifices sunt rerum maximarum domini. Etenim dijudicant sacras omnes causas; privatisque & magistratibus & ministris Deorum statuunt quæcumque sunt sacrorum non scripta atque incognita.... Sacerdotes etiam omnes recensent, eorumque famulos ac ministros quibus utuntur ad sacra, observant, ne quis peccet in sacris legibus ... Et siquos animadvertunt peccantes mulctant, ad unumquodque negotium respicientes.* Hinc Plaut. Rudent. Scen. ult. *liber jurare: tun' meo Pontifex perjurio es?*

7. *Impune ut urbem nomine impleris meo.*) Postquam ego te participem feci veneficiorum & sacrorum in Esquiliis a me peractorum, patier ut ea derideas, divulges, meque Plebis fabulam & ludibrium facias? Absit: impune haud feres: dabis pœnas.

8. *Quid proderit ditasse Pelignas anus.*) Hoc alii referunt ad Horatium; alii ad Canidiam. Prior erit sensus, ut Canidia dicat Horatio: nihil tibi proderunt aliarum veneficarum incantamenta, quibus te adversus mea tueri voluisti, conductis pretio Pelignis mulieribus. Posteriori sensu, ipsa Canidia de se ait; ergone frustra in opem vocarim Pelignas anus, quibus mercedem erogavi? Vel, quid proderit mihi Pelignas docuisse artem meam, quæ ditentur passim; si ego ipsa non præsto quod in te molior?

Pelignas.) Peligni populi Marsis & Samnitibus vicini, ac perinde veneficiorum periti.

9. *Velociusve miscuisse toxicum.*) Hoc pariter aliâ & aliâ ratione potest accipi. Vel Canidia dicit Horatio: frustra est quod venenum tibi miscuisti velocius, ad fugiendos, per mortem citam, quæ tibi mala & tormenta infero: nam vives, & vives ad ærumnas quaslibet exantlandas, ita me volente. Vel ipse ait: quid prodest mihi præsentissimum venenum parare posse cum libet, si tu vivis? Atqui placet ut vivas, ut longius ac diutius te discruciem.

13. *Pelopis infidus pater.*) Tantalus in Deos perfidus, quorum nempe arcana impie revelavit. Alii legunt, *infidi.* Pelops enim adversus Oenomaum, tum contra Myrtilum infidelis extitit. Vide lib. 1. Od. 28. lib. 2. Od. 13. & 18. & postea Sat. 1. lib. 1.

15. *Prometheus.*) De eo lib. 1. Od. 3. & 16. lib. 2. Od. 13. &c.

16. *Sisyphus.*) Hunc mortalium astutissimum vocat Homer. Theognis, *si quis plura norit quam Sisyphus.* Cic. Tusc. 1. n. 98. *tentarem Sisyphi prudentiam.* Est & proverb. *Sisyphi artes.* De eo jam lib. 2. Od. 14. v. 20.

Optat collocare in monte saxum.) Cic. Tusc. quæ cit. n. 10. *monte summam aquam attingens siti enectus Tantalus ... Sisyphus versat saxum sudans nitendo, neque proficit hilum.*

In monte saxum: sed vetant leges Jovis.
Voles modo altis desilire turribus,
Modo ense pectus Norico recludere:
Frustraque vincla gutturi innectes tuo;
Fastidiosâ tristis ægrimoniâ.
Vectabor humeris tunc ego inimicis eques:
Meæque terra cedet insolentiæ.
An quæ movere cereas imagines,
Ut ipse nosti curiosus, & polo
Deripere lunam vocibus possum meis,
Possum crematos excitare mortuos,
Desiderique temperare poculum,
Plorem artis in te nil habentis exitum?

INTERPRETATIO

cupit reponere lapidem in montis vertice. At non sinit edictum Jovis. Sic et tu cupies jam te dare præcipitem e celsis turribus, jam pectus confodere gladio Norico: quid etiam ægritudine tædiosâ mœstus collum tuum inseres laqueo: sed frustra. Ego vero tum infensis humeris inequitabo; orbisque vincetur audaciâ meâ. Nunquid enimvero ego quæ valeo commovere cereas effigies, quemadmodum ipse cupidus observasti; quæque meis incantationibus devoco Lunam e cœlo; et combustis cadaveribus vitam reddere valeo, atque amatorium potionem conficere; nimirum defleam venum exitum artis adversum te inefficacis?

ANNOTATIONES

17. *Sed vetant leges Jovis.*) Ergo quietem optatam, vetante Jove, minime nanciscentur illi, quamvis callidissimi, Tantalus, Prometheus, Sisyphus: ita, me obstante, nec tu qui ausus es mea sacra deridere, tuamque superbiam venditare.

18. *Voles modo.*) Sæpius mortem quæres, nec invenies, quamdiu vetabo, inquit Canidia.

18. *Norico.*) E ferro exquisito de Noricis fodinis. Lib. 1. Od. 16. v. 9.

22. *Vectabor humeris, &c.*) Tibi insultabo: te subactum & calcatum premam.

23. *Meæque terra cedet insolentiæ.*) Insolentem meam potestatem universi verebuntur.

24. *Movere cereas imagines.*) Ex arte magicâ. De his jam dixi in Epod. 5. at plura dicam ad Sat. 8. lib. 1. Vide ibi annot.

25. *Ut ipse nosti curiosus.*) Quippe adfuisti, teque admisi ad nostra mysteria. Epod. 5. Sat. 8. lib. 1.

26. *Polo deripere Lunam.*) Vide Epod. 5. v. 46. ibi annotat.

27. *Crematos excitare mortuos.*) Redacta etiam in cineres cadavera suscitare, animas evocare ab inferis, &c.
Virgil. Eclog. 8.

Sæpe animas imis excire sepulcris.

Tibull.

Hæc cantu finditque solum, manesque sepulcris
Elicit, & tepido devocat ossa rogo.

Lib. 1. Reg. c. 28. puella Pythonem habens suscitat animam Samuelis, jubente Saule Rege. Vide Sat. 8. lib. 1.

28. *Desiderique temperare poculum.*) Ad philtrum Hippomanes adhibebatur: contra ad odii poculum, fel diversorum animalium. Origin. l. 7. contra Celsum: *Dæmones invocant ad philtra vel misetra.*

29. *Plorem artis in te nihil habentis exitum.*) Tuetur hanc lectionem Theod. Marcilius, *nihil habentis.* ἔχειν Attice valere & posse significat, inquit, Joan. c. 25. ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδὲν, *in me non habet quidquam.*

Alii legunt, *nil agentis:* alii, *valentis.* Alii vero, *plorem artis* (supple, *causâ*, inquiunt) *nullum habentis exitum:* vel, *nil habentis exitûs:* afferuntque illud Virgilii, Æneid. 11. v. 126.

Justitiane prius mirer? belline laborum?

Et ibidem v. 280.

laborve malorum.

Ubi certe subauditur ἕνεκα, *causâ*.

QUINTI
HORATII FLACCI
CARMEN SECULARE

PRO IMPERII ROMANI INCOLUMITATE

Phœbe, silvarumque potens Diana,
Lucidum cœli decus, o colendi
Semper, & culti, date quæ precamur
  Tempore sacro:

INTERPRETATIO

O Apollo, et Diana silvarum domina, illustre cœli ornamentum; o semper honorandi et honorati, concedite quæ rogamus diebus solemnibus

ANNOTATIONES

Carmen seculare.) Ex Jul. Scalig. lib. Poet. 6. Horatii *Carmen seculare doctum, plenum, tersum, laboratum, felix.* Anno ab urbe condita 736. quintus Augustus seculares ludos celebraturus, Carmen hocce in iis more canendum, ab Horatio scribi jussit. Horatius huic operam sedulo impendit, imo tam feliciter, vel suo ipsius judicio, ut & sibi applaudere, & choros nobiles illud decantaturos ad exequendum diligenter sacrum munus antea exhortari non veritus sit. Duplici Oda hæc præstat, nimirum vigesimâ primâ libri primi, & sextâ libri quarti, quam vulgus utramque seculare Carmen nihilominus hoc usque nuncupavit, sed perperam. Nam in priori monet duntaxat pueros et virgines, ut rite canant Apollinis ac Dianæ laudes: in posteriori vero de se ipso & magnifice quidem loquitur Poeta. Quæ plane esse contra rationem hymni, in quo laudari tantum Deos atque invocari decet, nemo negaverit.

Porro quæ ad ludos seculares attinent, paucula saltem hic ascribere non pigebit. Hi centesimo decimo quoque anno peragi solebant, in Campo Martio, per tres dies continuos atque noctes. Primo quidem princeps civitatis in Capitolium ascendebat cum quindecim viris istarum cæremoniarum procuratoribus, ibique sacra fiebant. Tum in Theatris omnibus edebantur ludi. Deinde Junoni supplicabant matronæ. Postremo in æde Palatinâ ter novem pueri nobilissimi, totidemque virgines Patriciæ, in ternos utrinque choros divisi, Græcâ Latinâque voce Apollini Dianæque hymnum decantabant, quem vocarunt seculare Carmen, in quo mala quæque deprecari, bona deposcere moris erat. Quæ quidem omnia si observarentur, incolumitatem Imperio & prosperitatem æternam Sibylla suis carminibus spoponderat. Quapropter curandorum istorum causa Duumviri primum a Tarquinio Superbo, postea Decemviri, demum, Sylla Dictatore, Quindecimviri creati sunt. Ludos seculares institutos a Numa Pompilio, alii scribunt, alii a Valerio Poplicola, alii verius longe post exactos reges. Neque scriptores consentiunt de tempore, quo celebrati fuerunt. Sunt enim qui velint post centum annos: alii post centum ac decem. Constat anticipatum aliquando tempus. Corn. Tacit. Annal. 11. *Iisdem Consulibus ludi seculares octingentesimo post Romam conditam anno, quarto & sexagesimo quàm Augustus ediderat, spectati sunt ... (sedente Claudio Circensibus ludis, &c.) Domitianus quoque edidit ludos seculares: iisque attentius affui sacerdotio Quindecimvirali præditus, ac tum Prætor. Quod non jactantiâ refero: sed quia collegio Quindecimvirûm antiquitus ea cura; & magistratus potissimum exequebantur officia cæremoniarum.* Sueton. Claud. c. 21. *fecit & seculares ludos quasi antici-*

Quo Sibyllini monuere versus,
Virgines lectas, puerosque castos
Diis, quibus septem placuere colles,
Dicere carmen.
Alme sol, curru nitido diem qui
Promis & celas, aliusque & idem
Nasceris; possis nihil urbe Româ
Visere majus.
Rite maturos aperire partus
Lenis Ilithyia, tuere matres,

INTERPRETATIO

istis: in *quibus carmina Sibyllæ jubent puellas eximias et pueros castos hymnum decantare numinibus e quibus proteguntur septem colles*. *Sol* omnia *conservans*, *qui splendido curru lucem producis et aufers*, *diversusque et idem oriris*, utinam nihil *queas aspicere excellentius civitate Romanâ*. *O Ilithyia benigne seu Lucina seu genitalis amas nomina-*

ANNOTATIONES

patos ab Augusto, nec legitimo tempori esservatos: quamvis ipse in historiis suis prodat, intermissas eas Augustum multo post, diligentissime annorum ratione subductâ, in ordinem redegisse. Quare vox præconis irrisa est, (observa lector ritum solemnem) *invitantis more solemni ad ludos, quos nec spectasset quisquam, nec spectaturus esset; cum superessent adhuc qui spectaverant, & quidam histrionum producti olim, tunc quoque producerentur*. Idem, Domitian. c. 4. *fecit & ludos seculares computatâ ratione temporum ab anno, non quo Claudius proxime, sed quo olim Augustus ediderat*. Vide Dion. lib. 54. Censorin. cap. 5. de die natali. Valer. Maxim. lib. 2. c. 4. Alex. ab Alex. lib. 6. c. 19. præ cæteris autem Onuph. Panuin. nec non Sibyll. carm. ab Opsopæo edita. Zosim. lib. 2. histor. ubi sic etiam scribit: *eodem sacrificio ad tempus neglecto, cum eurses adversi casus accidissent, Octav. Augustus ludos renovavit, factos antea, L. Censorino & M. Manlio Puelia Coss.*

1. *Phœbe silvarumque potens Diana.*) Dii quidem omnes in ludis secularibus coli debebant: præcipue vero invocabantur isti tanquam ἀλεξίκακοι & averrunci malorum: tum quod annum sol, menses luna regat. Testatur Zosim. cit. ibidemque numina sacris illis solemnibus placanda recensentur, Jupiter, Juno, Latona, Apollo, Diana, Parcæ, Ceres, Pluto, Proserpina.

2. *Lucidum cœli decus.*) Apollinem pariter & Dianam, seu Solem ac Lunam ita compellat.

Colendi semper & culti.) Hi quippe ab omni ævo Romanis religiose culti, velut Romani conditores Imperii. Unde postea, *Roma si vestrum est opus*, &c.

4. *Tempore sacro.*) Hisce diebus festis secularibus, quibus sacra fiebant in omnibus fanis, ac populus universus religioni intentus erat.

6. *Sibyllini monuere versus, &c.*) Ritus, ut dixi jam, secularium sacrorum Sibyllæ carminibus præscriptus erat. Apud Zosim. cit. ita canit illa:
Μιανήσθαι Ῥωμαῖε, ἃ ἃ μάλα λήσεαι αὐτῶν,
Μεμνῆσθαι τὰ δὲ πάντα. Θεοῖς μὲν ἀθανάτοισι
Ῥέζειν ἐν πεδίῳ παρὰ Θύβριδος ἄπλετον ὕδωρ, &c.
De Sibyllis, ac Sibyllinis versibus fuse disserui ad Juven. Sat. 5. init. At prodiere nuper eruditissimæ de his lucubrationes Petri Petiti Philosophi & Doctoris Medici Parisiensis, Lipsiæ editæ ann. 1686. in quibus egregie asserit unicam Sibyllam exstitisse Erythræam; quæ cum diutissime vixerit, & per varias orbis regiones sit peregrinata, atque in singulis commorata & vaticinata, plurium Sibyllarum opinionem vulgo fecit.

6. *Virgines lectas puerosque.*) Bene vocat *lectas* & eximios. Nam præterquam quod illi debebant esse in primis nobiles, etiam jubebantur esse patrimi omnes & matrimi; id est, parentem utrumque habere superstitem ac viventem. Quorsum vero? Quoniam Apollinis ac Dianæ laudibus rite canendis placandisque numinibus parum idonei videbantur ii pueri, quorum parentibus Dii illi veluti irati vitam ademissent. Nimirum ea veteribus insederat opinio, quotquot mortalium interirent, Apollinis aut Dianæ telis perimi. Zosim. cit. Tit. Liv. lib. 37. &c. Vide & lib. 1. Od. 21. lib. 4. Od. 6.

7. *Diis, quibus septem placuere colles.*) Dii tutelares, præsides, custodes urbis ac gentis Romanæ ipsorum auspiciis conditæ. Romam septem collibus inædificatam esse noruut omnes; sive ejus pomœrio colles septem contineri, nempe Aventinum, Esquilinum, Capitolinum, Cœlium, Palatinum, Viminalem, Quirinalem.

9. *Alme Sol.*) Apollo idem qui Sol. Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 21. Hujus autem in hæc inferiora magna virtus. Scilicet calore producit, alit, fovet, auget, lumine recreat, &c.

Curru nitido diem qui promis, &c.) Quadrigis vehi sol terram circum a poetis dicitur.

10. *Aliusque & idem nasceris.*) Idem est sol hodie qui heri: hodiernus tamen dies alius est ab hesterno.

14. *Ilithyia.*) Hæc inter generationis præsides recensetur, imo eadem est cum Lucina Dea, quæ parientibus opitulatur, seu Diana, seu etiam Junone. Junonis filiam quidam faciunt. Homer.

Sive tu Lucina probas vocari
Seu genitalis.
Diva, producas sobolem, patrumque
Prosperes decreta super jugandis
Feminis, prolisque novæ feraci
Lege maritâ:
Certus undenos decies per annos
Orbis & cantus referatque ludos
Ter die claro, totiesque gratâ
Nocte frequentes.
Vosque veraces cecinisse Parcæ,
Quod semel dictum est, stabilisque rerum
Terminus servat, bona jam peractis
Jungite fata.
Fertilis frugum pecorisque tellus

INTERPRETATIO

ri, defende matres. O Dea prolem Romanam multiplica; et promove Senatusconsulta de jungendis connubio mulieribus, et lege maritali novæ sobolis fertili. Circulus etiam centum et decem annis evolutus reducat cantilenas ac ludos celebres tribus diebus lucidis totidemque noctibus jucundis. Vos autem Parcæ, quæ semel statuta vere prænuntiastis, et fixus ordo rerum custodit, prospera fata addite jam transactis. Terra frugibus fœcunda et gre-

ANNOTATIONES

Pausan. Dionys. Halic. Plato. Cœl. Rhod. lib. 28. c. 24. ita scribit: *Ilithyia, sive εἰλείθυια ex Hyperboreis appulsa Delum Latonæ affuit parienti, teste Pausania. Hinc rem divinam Ilithyiæ obeunt Delii, a quibus didicerint asseri. Dictamnum herbam juvare insigniter fœcunditatem atque ὠκυτοκίαν; atque ob id sarollas Ilithyiæ ex dictamo contexi suetas, observatum. Ilithyia multis Luna credita est; eamque mitem ac lysizonam adesse parturientes precabantur.* Hæc ille. Ejus meminerunt & Hesiod. Theog. Pindar. Nem. Od. 7. init.

15. *Lucina.*) Sic dicta quod prodeuntibus in lucem faveat infantulis.

16. *Genitalis.*) Quod adjuvet ac promoveat generationem. Et quemadmodum solis calore fœtus animatur, sic nutritur humore lunæ & gignitur. Ex his intelligitur cur a Poeta nostro dicatur *maturos aperire partus lenis*. Vide lib. 5. Od. 22. & lib. 4. Od. 6. stroph. penult. annot.

17. *Producas sobolem.*) Romanam gentem, adenque potentiam auge, amplifice.

18. *Decreta super jugandis feminis, &c.*) De connubiis rite contrahendis ad generandam prolem, supplendosque exercitus. Censorum jus & officium erat, cœlibes ad matrimonium cogere.

20. *Lege maritâ.*) Intellige non legem Poppæam, quæ mortuo jam pridem Horatio, & post ludos istos seculares annis 25. lata est; sed Juliam maritalem, seu de maritandis ordinibus, tunc temporis latam; quæ conjugatis præmia, pœnas autem adversus cœlibes decernebat: præterea ingenuis quibuslibet (exceptis tamen Senatoribus ac Senatorum filiis) uxores libertini generis ducere permittebat. Vide Gall. lib. 1. c. 6. Ciacr. de legib. Zonar. Dion. Corn. Tacit. Annal. Suet. Oct.

21. *Certus undenos, &c.*) Precamur etiam ut post evolutum rursus certum illud spatium annorum centum ac decem, quod seculum appellatur, referantur & repræsententur iterum ac deinceps ludis istis similes, semperque adeo floreat urbs & Imperium Romanum. Alii legunt *certus ut denos*, ac centenis duntaxat annis seculum definiunt. Quod tamen haud ita probant eruditi, refragranturque Sibyllini versus.

Ἀλλ' ὁπόταν μήκιστος ἵκῃ χρόνος ἀνθρώποισι,
Ζωῆς, εἰς ἐτέων ἑκατὸν δέκα κύκλον ὁδεύων, &c.

23. *Ter die claro, totiesque nocte.*) Ternis diebus ac totidem noctibus perseverabant ludi seculares, ut ante jam annotavi.

25. *Vosque veraces cecinisse Parcæ.*) Lucinæ sive Ilithyiæ subjungit Parcas. His nimirum assidere illam scribit Pindar. Od. 7. Nem. ante cit. Ἐλείθυια πάρεδρε Μοιρᾶν βαθυφρόνων Ἥρας, γενέτειρα τέκνων, &c. *Ilithyia assidens Parcis profunde cogitantibus, filia Junonis, genitrix liberorum, &c.*

26. *Stabilisque rerum terminus servat.*) Quidam legunt, *servet*; sed vix contextus eam ferat lectionem. Alii, *hæret*. Nihil clarius nostrâ illâ lectione. Sensus est: o Parcæ quæ veraciter protulistis ea profatis id *quod semel* e Jove *dictum*, factum & sancitum est, præsertim de Imperii Romani æternitate. Virgil. *Imperium sine fine dedi*: quod quidem hactenus *ordo rerum stabilis ac terminus servat*, constitutæ jam Romanorum potentiæ & gloriæ novam semper adjungite. Vel si mavis generaliter accipere: Parcæ quæ vere cecinistis id *quod semel dictum*, quodque immutabili necessitate fixum oportet servari, concessam

Spiceâ donet Cererem coronâ:
Nutriant fœtus & aquæ salubres,
Et Jovis auræ.
Condito mitis placidusque telo
Supplices audi pueros, Apollo:
Siderum regina bicornis audi,
Luna, puellas:
Roma si vestrum est opus, Iliæque
Litus Etruscum tenuere turmæ,
Jussa pars mutare lares & urbem
Sospite cursu:
Cui per ardentem sine fraude Troiam

INTERPRETATIO

gibus det Cereri coronam e spicis. Salubres aquæ et aer Jovis alant fætus. Phœbe sagittis reconditis clemens et benigne, exaudi pueros supplicantes: o *luna bicornis, astrorum princeps, exaudi virgines:* si quidem *Roma est vestrum opus, et ad ripam Italicam felici navigatione appulerunt catervæ Troianæ, homines jussi mutare domicilia et civitatem; quibus pius*

ANNOTATIONES

Romanis felicitatem perpetuam facita.

50. *Spiceâ donet Cererem coronâ.*) Hoc debitum & aptum munus pro accepta frugum abundantiâ. Tibull. lib. 1. Eleg. 1.

Flava Ceres, tibi sit nostro de rure corona
Spicea.

Et lib. 2. Eleg. 1.

Spicis tempora cinge Ceres.

51. *Nutriant fœtus & aquæ salubres, & Jovis auræ.*) Aerem & aquas pestilentes deprecatur; oratque ne *tabida membris, corrupto cœli tractu, miserandaque veniat arboribusque satisque lues, & lethifer annus,* ut ait Virgil. Æneid. 3. vers. 138. Horat. lib. 1. Od. 21.

Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem,
Pestemque a populo & Principe Cæsare in Persas
atque Britannos.
Vestrâ motus aget prece.

52. *Jovis auræ.*) Hinc Virg. Eclog. 3. *Jovis omnia plena.* Macrob. in Somn. Scip. cap. 17. Jupiter pro cœlo ponitur, & Juno pro aere, Jovisque conjux; quia aer scilicet inferior, cœlo est subjectus velut aeri superiori. Idem Saturnal. l. 3. c. 4. *Esse autem medium æthera Jovem, Junonem vero imum aera,* ajunt, &c.

53. *Condito mitis placidusque telo.*) Contra exerto vel intorto metuendus ac terribilis. lib. 2. Od. 10. stroph. penult. Adde quod ante annotavi, ita veteribus superstitiose existimatum, mortalium neminem interire aut morte mactari, nisi Apollinis aut Dianæ telis percussum. Vide Macrob. l. 1. Saturn. c. 17. ubi Apollinis arcu & sagittis Solis radios significari, morbosque hinc vel sanitatem ab eo immitti creditum olim, probe asseritur.

54. *Audi pueros, Apollo, &c.*) Apollinem, ut vides lectos, pueri invocabant, puellæ vero Dianam, in separatos hinc & illinc choros distributi, & sic jusserat Sibylla:

.. χωρὶ· δὲ κεραι χορον ἀυταὶ ἔχοιεν,
Ϲ χωρὶς επιδὲν ἄρσην σταχυς. ἀλλα γονῆων
παντων ζωόντων, οἷς ἀμφιθαλὴς ἔτι φύτλη.

seorsim vero puellæ chorum ipsæ habeant,
& seorsim puerorum masculus ordo, sed parentum
omnium viventium, quibus utrinque florens adhuc
genus extet.

55. *Bicornis luna.*) Non temere hoc epithetum, imo proprium maxime. Nam tempore novilunii agebantur ludi seculares, & carmen illud seculare concinendum erat *ad bicornem lunam.*

57. *Roma si vestrum est opus, &c.*) Idcirco Roma dicitur Apollinis opus, quod Æneas Apollinis oraculo obsecutus venit cum suis in Italiam, ibique consedit.

58. *Litus Etruscum.*) Italicum, Tiberinum litus.

59. *Jussa pars mutare lares, &c.*) Accepta ab Apolline mandata itemque beneficia non sine grati ac religiosi animi testificatione apud ipsum numen referuntur. Virg. Æneid. 3. v. 88. sic Æneas Phœbo:

... Quove ire jubes? ubi ponere sedes?

Phœbus autem sic Æneæ respondet:

Dardanidæ duri, quæ vos a stirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubere læto
Accipiet reduces: antiquam exquirite matrem.
Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, & qui nascentur ab illis.

Et v. 160. sic monent Penates Dii Apollinis responsa interpretantes:

mutandæ sedes ... surge,
age ...
... Corytum, terrasque require
Ausonias.

Et postea:

Ibitis Italiam, portusque intrare licebit.

Pars.) Proprie. Nam & Troianorum alii Antenore duce in Italiam devenerunt. Virg. Æneid. 1.

61. *Cui per ardentem, &c.*) Illi Troianorum parti a te, Apollo, jussæ, novas quærere, duce Æneâ sedes, is dux, te adjutore, tutum munivit iter, longum fugæ laborem, ut ipse jusseras erat, minime deserens. Virg. cit. Æneid. 3. v. 160.

Per ardentem, &c.) Virgil. Æneid. 2.

. . . . *flammam inter & hostes*

Castus AEneas patris superstes
Liberum munivit iter, daturus
Plura relictis.
Dii probos mores docili juventæ,
Dii senectuti placidæ quietem,
Romulæ genti date remque, prolemque,
Et decus omne:
Quique vos bobus veneratur albis
Clarus Anchisæ Venerisque sanguis,
Imperet bellante prior, jacentem
Lenis in hostem.
Jam mari terrâque manus potentes
Medus, Albanasque timet secures:
Jam Scythæ responsa petunt, superbi
Nuper, & Indi.
Jam fides, & pax, & honor, pudorque

INTERPRETATIO

Æneas viam tutam paravit inter incensam Trojam illæsus, ipseque *post patriam stans, ampliora donaturus* quàm *relicta* fuerant. *O Numina, date bonam indolem juventuti flexibili, tranquillitatem senectuti, populo* denique *Romano divitias, sobolem, gloriam integram. Illustris vero progenies Anchisæ et Veneris, quæ* modo *juvencis candidis vos colit, regnet superior hoste bellum inferente, mitis autem erga subjectum. Jam terrâ marique Parthus formidat vires magnas, atque auctoritatem Romanorum. Jam mandata exspectant Scythæ Indique paullo ante ferociores. Jam fides, et pax, et honor, atque antiquus pu-*

ANNOTATIONES

Expedior: dant tela locum; flammæque recedunt.
Sine fraude.) Impune, sine noxa & damno sui aut suorum. Vide. l. 2. Od. 19. v. 20.

43. *Daturus plura relictis.*) Sic enim idem Apollinis oraculum promiserat per Deos Penates ibid. Æn. 3. ante cit.

... Venturos tollemus in astra nepotes,
Imperiumque urbi dabimus: tu mœnia magnis
Magna para . . . .
Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt:
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebæ.

Itaque Æneas eo responso fretus, Trojanis militibus spondet majora in Italia, quam quæ in Trojade reliquerant & amiserant.

45. *Dii probos mores.*) Vide quam recta & justa petat. Quod autem Romanæ genti precatur *rem* seu opes, meminit eas esse quasi nervum Reipublicæ: quod *prolem*, imperii populique perennitatem exoptat: quod *decus*, id exprimit, quod habet Cic. pro lege Manil. cap. 7. Romanos *semper appetentes gloriæ præter cæteras gentes atque avidos laudis* exstitisse.

49. *Quique vos bobus veneratur albis.*) Hæc peculiarie sunt ac sigillatim pro Cæsare Augusto vota. Is nimirum *Anchisæ Venerisque sanguis:* nam Augustus a Julio Cæsare, Julius ab Iulo, Iulus autem Æneæ filius: Æneas denique Anchise ac Venere prognatus. Quamquam & hoc referunt aliqui ad Populum Romanum ab Ænea propagatum.

Bobus albis.) Jovi mactari debebant tauri albi; pariter & Phœbo Dianæque utpote lucidis numinibus candida victima: Junoni juvenca nitida; terræ scrofa nigra: Parcis furvæ agnæ vel capræ. Ita enim jubebant Sibyllina carmina, apud Zosim. histor. lib. 2. jam cit.

λευκοὶ ταῦροι δ' Διὸς παρὰ βωμὸν ἀγέσθων.
ἤματι μηδ' ἐπὶ νυκτί, &c.

51. *Bellante prior, jacentem lenis in hostem.*) Virg. Æneid. 6. v. 851.

Tu regere Imperio populos, Romane, memento:
. . . .
Parcere subjectis, & debellare superbos.

54. *Medus.*) Vide lib. 4. Od. 5. & 14. Dio lib. 54. Paul. Oros. lib. 4. cap. 21. Sueton. Octav. c. 21.

Albanas timet secures.) Romanorum majores Albæ priusquam Romæ regnarant. Hinc *Albanas* pro *Romanas*.

Virgil. Æneid. 1.

At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo,
. . . .
regnum ab sede Lavini
Transferet, & longam multâ vi muniet Albam.

Et autem:

genus unde Latinum,
Albanique patres.

Porro *secures*, insignia Magistratuum, pro potestate, ac majestate poni; notum etiam scimus.

55. *Scythæ responsa petunt.*) Augusti ac Romanorum expetunt amicitiam, mandata, leges. Supra cit. lib. 4. Od. 5. & 14. mox cit. Flor. lib. 4. cap. ult. &c. De Scythis, lib. 1. Od. 19. lib. 2. Od. 9. lib. 3. Od. 24.

56. *Indi.*) De his antea lib. 1. Od. 12. &c. Oros. in fine lib. 6.

Priscus, & neglecta redire virtus
Audet, apparetque beata pleno
Copia cornu.
Augur & fulgente decorus arcu
Phœbus, acceptusque novem Camenis,
Qui salutari levat arte fessos
Corporis artus,
Si Palatinas videt æquus arces,
Remque Romanam, Latiumque felix,
Alterum in lustrum, meliusque semper
Proroget ævum.
Quæque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum
Curet, & votis puerorum amicas
Applicet aures.
Hæc Jovem sentire, Deosque cunctos,
Spem bonam certamque domum reporto,
Doctus & Phœbi chorus & Dianæ
Dicere laudes.

INTERPRETATIO

dor, et virtus contempta remigrare non dubitat: et abundantia referto cornu felix procedit. Apollo vaticiniis et arcu splendido conspicuus, novemque Musis amicus, qui arte medicâ sublevat ægrotantia corporis membra, si placide intuetur arces Palatinas, in lustrum sequens ac meliorem semper ætatem propaget Imperium Romanum, Italiamque prosperet. Diana vero quæ Aventino monti præsidet et Algido, suscipiat vota Quindecimvirûm, atque propitias aures præbeat juvenum precibus. Ego chorus peritus canendi *laudes Apollinis ac Dianæ, domum refero bonam certamque fiduciam, in talia consentire Jovem et Deos universos.*

ANNOTATIONES

58. *Neglecta redire virtus audet, &c.*) Sunt enim quædam *tempora virtuti inimica*, ut ait Cic. in Orat. Eo pertinet etiam quod Poetæ scribunt invalescentibus vitiis Astræam terras reliquisse, & in cælum evolasse. At cum ad meliorem se frugem homines recipiunt, tum dicitur redire virtus, atque rerum ubertatem bonorumque omnium copiam secum referre. Ovid. Metam. 1. c. 4.
Fugere pudor, verumque, fidesque, &c.
Quod e Theognide expressum videtur. ὤχετο μὲν πίστις. *abiit fides, &c.*

61. *Augur.*) Vaticinandi facultatem a Jove Apollo accepit.

Fulgente decorus arcu.) ἀργυρότοξος, apud Homer. Virg. Æn. 12. v. 394.
Ipse suas artes, sua munera lætus Apollo
Augurium, citharamque dabat, celeresque sagittas.

62. *Acceptusque novem Camenis.*) Utpote musicæ, lyræ, carminumque inventor ac Deus.

63. *Qui salutari levat arte, &c.*) Apud Ovid. 1. Metamorph. c. 9. ita de se jactat Phœbus:
Inventum medicina meum est, opiferque per orbem
Dicor, & herbarum subjecta potentia nobis.
Vide & Macrob. lib. 1. c. 17. ante cit.

65. *Palatinas arces.*) In suo palatio ædem Apollini sacraverat Augustus, cum bibliotheca & porticu. Vide lib. 1. Od. 31. Porro in hac æde Palatinâ canebatur Seculare Carmen tertio die ludorum, ut observat Zosim. ante cit.

67. *Alterum in lustrum.*) Vel accipe *lustrum* simpliciter pro spatio quinque annorum, atque adeo συνεκδοχικῶς pro tempore sequenti: vel signanter & præcipue, pro altero seculo: nam ludis secularibus fiebat insignis lustratio. Zosim. cit.

69. *Quæque Aventinum tenet Algidumque.*) Dianæ erant fana, fiebantque sacra, in utroque isto monte. Aventinus, unus erat e septem urbis collibus. Algidus ab assiduo frigore dictus, non procul Româ.

70. *Quindecim Diana preces virorum curet.*) Quindecimviri sacerdotes erant, quorum jus, potestas, & officium erat, Sibyllinos libros consulere de rebus gravioribus, seu calamitatibus publicis; de iis responsa dare, placationes & expiationes edicere, sacris faciendis præesse, cæremonias exequi, libros & carmina Sibyllarum tueri: &, quod facit ad rem præsentem, ludorum secularium curam gerere. Vid. Alex. ab Alex. l. 5. c. 16.

73. *Hæc Jovem sentire, &c.*) His annuere, rata habere vota nostra.

75. *Chorus.*) Licet e multis personis chorus constet, unius tamen partes agit ac sustinet. Epist. ad Pison. v. 193.
Actoris partes chorus officiumque virile
Defendat.

APPENDIX

Ad nostras Annotationes in libros Odarum seu Carminum Horatii.

Quoniam plerisque locis attulimus Julii Cæsaris Scaligeri censuras; & grave est a tanto viro notari: ne quis ob id fortasse vel quidquam detrahendum arbitretur de summa laude, quam a tot seculis meruerunt Odæ Horatii, aut temere credat Scaligerum velut quâdam Zoili vesaniâ percitum adversus Lyricorum Principem debacchatum esse; operæ pretium duximus hic describere integram illustris Hypercritici sententiam, qua nemini dubium relinquatur quanti illas ipse æstimarit. Sic habet Poet. lib. 6. *Est Horatius omnium Latinorum Græcorumque Poetarum elaboratissimus. Nam in Lyricis quem sonum, quos numeros, quam majestatem quæsivit, obtinuit: quæ omnia eum in aliis neglexit operibus, omisit sine gloriæ dispendio: quam puritatem, elegantiam, venustatem in utrisque appetiit, consecutus est.* Et postea: *Nunc ad politissima ejus carmina contemplanda transeamus: in quibus considerandis major laudis & admirationis quàm castigationis apparatus erit.*

Carminum igitur libri vel jucundâ inventione, vel puritate sermonis, vel figurarum tum novitate tum varietate, majores sunt omni non solum vituperatione, sed etiam laude; neque solo dicendi genere humili, quemadmodum scripsit Quintilianus, contenti, verum etiam sublimi maxime commendandi. Quid enim altius aut præclarius illis?

Post ignem æthereâ domo
 Subductum, macies & nova febrium
  Terris incubuit cohors:
 Semotique prius tarda necessitas
 Lethi corripuit gradum.

Item istis? Scriberis Vario fortis, & hostium
 Victor; Mæonii carminis alite, &c.

Item? Quis Martem tunicâ tectum adamantinâ
 Digne scripserit, &c.

Item? Sub lacrymosa Troiæ
 Funera, ne virilis
  Cultus in cædem & Lycias proriperet catervas.

Item? Permitte Divis cætera, qui simul
 Stravere ventos æquore fervido
 Deprœliantes; nec cupressi
  Nec veteres agitantur.

Hæc & alia per portiunculas. At illa tota,
 Quem virum aut heroa lyrâ vel acri
 Tibiâ sumes celebrare Clio?
 Quem Deum? &c.

Item decima quarta, decima quinta, quarta & vicesima. Tricesima vero prima adeo assurgit, ut facile probet judicium ~astrum. Nec inferior tricesima quinta.

Porro 2. lib. prima Ode est altiloqua, sicut & quinta decima. Par spiritus in undevicesima & in sequenti.

Sed & 3. lib. prima dicendi genere magnifico structa est pariter & secunda. Tertia vero gravissima. Quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Quin sexta quoque altissime sonat. Haud paullo minor sexta decima. At vicesima nona incipit lenissime; tum vero semper assurgit eo usque, quo nemo aliorum pervenire possit. Ultima ejusdem libri miscuit etiam fastum cum majestate.

Quarta lib. 4. profecto aliarum nulli cedit magniloquentia. Quam quæ sequitur, tametsi eo non aspirat, in eadem tamen luce versatur: sicut & sexta, quæ simul nitore quodam venustatis perfusa est. Nona altior & severior: qualis & quarta decima; nec minor eam sequens.

Quæ recensere coactus sum, ut virum maximum atque etiam cum ipso Pindaro in hisce conferendum a calumnia vindicarem. Nam & Pindaro accuratior est, & sententiis crebrior, neque sibi, ut ille, indulgens; sed non sine auditoris reverentia, audax ad eam præstandam magnitudinem, quæ neque illi oneri, ut nobis miraculo sit. In eo nihil laxum est, nihil hiat: omnia cohærent, ita ut unum tota illa esse videantur.

Cæteræ Cantiones partim in humili dicendi stylo, ut

Vitas hinnuleo me similis Chloe, &c.

Et Ne sit ancillæ tibi amor pudori, &c.

Aliæ in mediocri, ut illæ:

Mæcenas atavis edite regibus, &c.

Et Otium Divos rogat in patenti; &c.

Omnes, inquam, tantæ sunt venustatis, ut & mihi & aliis prudentioribus omnem ademerint spem talium studiorum.

Inter alias vero, duas animadverti, quibus ne ambrosiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera est 3. lib. 4. Quem tu Melpomene, &c. *Altera nona lib. 3.* Donec gratus eram tibi. *Quarum similes malim a me compositas, quàm Pythionicarum multas Pindari & Nemeonicarum: quarum similes malim composuisse quàm esse totius Tarraconensis rex.*

At tametsi tam magnifice de Horatii Carminibus sentio: tamen dabunt ingenuo nobilique pudori nostro veniam studiosi, sicubi etiam optavimus potiora.

FINIS TOMI I.